

तैत्तिरीय
ब्राह्मणम्

Colophon

This document was typeset using Xe_{La}TeX, and uses the Sidhanta font extensively. It also uses several LaTeX macros designed by H. L. Prasād. Practically all the encoding was done with the help of Ajit Krishnan's mudgala IME (<http://www.aupasana.com/>).

Acknowledgements

The initial ITRANS encodings of some of these texts were obtained from <http://sanskritdocuments.org/> and <https://sa.wikisource.org/>. Thanks are also due to Ulrich Stiehl (<http://sanskritweb.de/>) for hosting a wonderful resource for Yajur Veda, and also generously sharing the original Kathaka texts edited by Subramania Sarma. See also <http://stotrasamhita.github.io/about/>

FOR PERSONAL USE ONLY
NOT FOR COMMERCIAL PRINTING/DISTRIBUTION

अनुक्रमणिका

तैत्तिरीय ब्राह्मणम्	1
अष्टकम् १	1
प्रथमः प्रश्नः	1
द्वितीयः प्रश्नः	22
तृतीयः प्रश्नः	35
चतुर्थः प्रश्नः	51
पञ्चमः प्रश्नः	69
षष्ठमः प्रश्नः	85
सप्तमः प्रश्नः	103
अष्टमः प्रश्नः	121
अष्टकम् २	131
प्रथमः प्रश्नः	131
द्वितीयः प्रश्नः	145
तृतीयः प्रश्नः	164
चतुर्थः प्रश्नः	177
पञ्चमः प्रश्नः	198
षष्ठमः प्रश्नः	211
सप्तमः प्रश्नः	237
अष्टमः प्रश्नः	254

अष्टकम् ३	277
प्रथमः प्रश्नः	277
द्वितीयः प्रश्नः	295
तृतीयः प्रश्नः	318
चतुर्थः प्रश्नः	338
पञ्चमः प्रश्नः	342
षष्ठमः प्रश्नः	351
सप्तमः प्रश्नः	363
अष्टमः प्रश्नः	397
नवमः प्रश्नः	423

॥ तैत्तिरीय ब्राह्मणम् ॥

॥ अष्टकम् १ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

ब्रह्म सन्धत्तं तन्मे जिन्वतम्। क्षत्रं सन्धत्तं तन्मे जिन्वतम्।
इषं सन्धत्तं तां मे जिन्वतम्। ऊर्जं सन्धत्तं तां मे
जिन्वतम्। रयिं सन्धत्तं तां मे जिन्वतम्। पुष्टिं सन्धत्तं तां
मे जिन्वतम्। प्रजां सन्धत्तं तां मे जिन्वतम्। पशून्धत्तं
तान्मे जिन्वतम्। स्तुतोऽसि जनधाः। देवास्त्वा शुक्रपाः
प्रणयन्तु॥१॥

सुवीराः प्रजाः प्रजनयन्परीहि। शुक्रश्शुक्रशोचिषा।
स्तुतोऽसि जनधाः। देवास्त्वा मन्थिपाः प्रणयन्तु। सुप्रजाः
प्रजाः प्रजनयन्परीहि। मन्थी मन्थिशोचिषा। संजग्मानो दिव
आपृथिव्यायुः। सन्धत्तं तन्मे जिन्वतम्। प्राणं सन्धत्तं तं
मे जिन्वतम्। अपानं सन्धत्तं तं मे जिन्वतम्॥२॥

व्यानं सन्धत्तं तं मे जिन्वतम्। चक्षुस्सन्धत्तं तन्मे जिन्वतम्।
श्रोत्रं सन्धत्तं तन्मे जिन्वतम्। मनस्सन्धत्तं तन्मे जिन्वतम्।
वाचं सन्धत्तं तां मे जिन्वतम्। आयुस्स्थ आयुर्मे धत्तम्।
आयुर्यज्ञाय धत्तम्। आयुर्यज्ञपतये धत्तम्। प्राणस्थः प्राणं
मे धत्तम्। प्राणं यज्ञाय धत्तम्॥३॥

प्राणं यज्ञपतये धत्तम्। चक्षुस्स्थश्चक्षुर्मे धत्तम्। चक्षुर्यज्ञाय

धत्तम्। चक्षुर्यज्ञपतये धत्तम्। श्रोत्रं स्थश्श्रोत्रं मे धत्तम्। श्रोत्रं
यज्ञाय धत्तम्। श्रोत्रं यज्ञपतये धत्तम्। तौ देवौ शुक्रामन्थिनौ।
कल्पयन्तं दैवीर्विशः। कल्पयन्तं मानुषीः॥४॥

इषमूर्जमस्मासु धत्तम्। प्राणान्पशुषु। प्रजां मयि च यजमाने
च। निरस्तुश्शण्डः। निरस्तो मर्कः। अपनुतौ शण्डामर्कौ
सहामुना। शुक्रस्य समिदसि। मन्थिनस्समिदसि। स
प्रथमस्संकृतिर्विश्वकर्मा। स प्रथमो मित्रो वरुणो अग्निः।
स प्रथमो बृहस्पतिश्चिकित्वान्। तस्मा इन्द्राय सुतमा
जुहोमि॥५॥

नयन्त्वपानं सन्धत्तं तं मे जिवन्तं प्राणं यज्ञाय धत्तं मानुषीरग्निर्द्वे च॥ (ब्रह्मं क्षत्रं तदिषमूर्जं
रयि पुष्टिं प्रजां तां पशून्तान्सन्धत्तं तत्प्राणमपानं व्यानं तं चक्षुश्श्रोत्रं मनस्तद्वाचं ताम्। इषादिपञ्चके
वाचं तां मे पशून्सन्धत्तं तान्मे प्राणादित्रितये तं मेऽन्यत्र तन्मे)॥१॥ [१]

कृत्तिकास्वग्निमादधीत। एतद्वा अग्नेर्नक्षत्रम्। यत्कृत्तिकाः।
स्वायामैवेन देवतायामाधाय। ब्रह्मवर्चसी भवति। मुखं वा
एतन्नक्षत्राणाम्। यत्कृत्तिकाः। यः कृत्तिकास्वग्निमाधत्ते।
मुख्य एव भवति। अथो खलु॥६॥

अग्निनक्षत्रमित्यपंचायन्ति। गृहान् ह दाहको भवति।
प्रजापती रोहिण्यामग्निमसृजत। तं देवा रोहिण्यामादधत।
ततो वै ते सर्वान्रोहानरोहन्। तद्रोहिण्यै रोहिणित्वम्। यो
रोहिण्यामग्निमाधत्ते। ऋध्नोत्येव। सर्वान्रोहान्रोहति। देवा वै

भद्रास्सन्तोऽग्निमाधि॑त्सन्त॥ ७ ॥

तेषा॑मना॑हितोऽग्निरासी॑त्। अथै॑भ्यो वा॒मं वस्वपा॑क्रामत्।
ते पुन॑र्वस्वो॒राद॑धत्। ततो॒ वै तान् वा॒मं वसू॑पावर्तत्। यः
पुरा॑ऽभ॒द्रस्सन्पापी॑यान्त्स्यात्। स पुन॑र्वस्वो॒रग्निमा॑दधीत्।
पुन॑रे॒वैनं॑ वा॒मं वसू॑पावर्तते। भ॒द्रो भ॑वति। यः
का॒मये॑त् दानका॑मा मे प्र॒जास्स्यु॑रिति। स पूर्वा॑योः
फल्गु॑न्यो॒रग्निमा॑दधीत्॥ ८ ॥

अ॒र्य॒म्णो वा ए॒तन्नक्ष॑त्रम्। यत्पूर्वे॑ फल्गु॑नी। अ॒र्यमे॑ति॒ तमा॑हुर्यो
ददा॑ति। दान॑कामा अस्मै प्र॒जा भ॑वन्ति। यः का॒मये॑त् भ॒गी
स्या॑मिति। स उत्त॑रयोः॒ फल्गु॑न्यो॒रग्निमा॑दधीत्। भग॑स्य वा
ए॒तन्नक्ष॑त्रम्। यदुत्त॑रे॒ फल्गु॑नी। भ॒ग्येव॑ भ॑वति। का॒ल॒क॒ञ्जा वै
नामा॑सुरा आसन्॥ ९ ॥

ते सु॑व॒र्गाय॑ लो॒काया॑ग्निम॑चिन्वत्। पुरु॑ष इष्ट॑का॒मुपा॑दधात्पुरु॑ष
इष्ट॑काम्। स इन्द्रो॑ ब्राह्म॒णो ब्रुवा॑ण इष्ट॑का॒मुपा॑धत्। ए॒षा
मे॑ चि॒त्रा ना॑मेति। ते सु॑व॒र्गं लो॒कमा॑ प्रा॒रोह॑न्। स
इन्द्र॑ इष्ट॑का॒मावृ॑हत्। तेऽवा॑कीर्यन्त। ये॑ऽवाकी॑र्यन्त। त
ऊर्णा॑वभयोऽभवन्। द्वावु॑द॑पतताम्॥ १० ॥

तौ दि॒व्यौ श्वा॑ना॒वभ॑वताम्। यो भ्रातृ॑व्यवा॒न्त्स्यात्। स
चि॒त्राया॑म॒ग्निमा॑दधीत्। अ॒व॒कीर्ये॑व भ्रातृ॑व्यान्। ओजो॑
बल॑मिन्द्रि॒यं वी॒र्य॑मा॒त्मन्ध॑त्ते। व॒सन्ता॑ ब्राह्म॒णोऽग्निमा॑दधीत्।

वसन्तो वै ब्राह्मणस्यर्तुः। स्व एवैनमृतावाधाय। ब्रह्मवर्चसी
भवति। मुखं वा एतदृतूनाम्॥११॥

यद्वसन्तः। यो वसन्ताऽग्निमाधत्ते। मुख्य एव भवति। अथो
योनिमन्तमेवैनं प्रजातमाधत्ते। ग्रीष्मे राजन्यं आदधीत।
ग्रीष्मो वै राजन्यस्यर्तुः। स्व एवैनमृतावाधाय। इन्द्रियावी
भवति। शरदि वैश्य आदधीत। शरद्वे वैश्यस्यर्तुः॥१२॥

स्व एवैनमृतावाधाय। पशुमान्भवति। न पूर्वयोः
फल्गुन्योरग्निमादधीत। एषा वै जघन्या रात्रिस्संवत्सरस्य।
यत्पूर्वे फल्गुनी। पृष्टित एव संवत्सरस्याग्निमाधाय।
पापीयान्भवति। उत्तरयोरा दधीत। एषा वै प्रथमा
रात्रिस्संवत्सरस्य। यदुत्तरे फल्गुनी। मुखत एव
संवत्सरस्याग्निमाधाय। वसीयान्भवति। अथो खलु। यदैवैनं
यज्ञ उपनमेत्। अथादधीत। सैवास्यद्धिः॥१३॥

खल्वधिथ्सन्तु फल्गुन्योरग्निमादधीतासन्नपततामृतूनां वैश्यस्यर्तुरुत्तरे फल्गुनी षट्॥२॥ [२]

उद्धन्ति। यदेवास्यां अमेध्यम्। तदपहन्ति। अपोऽवोक्षति
शान्त्यै। सिकता निवपति। एतद्वा अग्नेर्वैश्वानरस्य रूपम्।
रूपेणैव वैश्वानरमवरुन्धे। ऊषान्निवपति। पुष्टिर्वा एषा
प्रजननम्। यदूषाः॥१४॥

पुष्ट्यामेव प्रजननेऽग्निमाधत्ते। अथो संज्ञान एव। संज्ञानं
ह्येतत्पशूनाम्। यदूषाः। द्यावापृथिवी सहास्ताम्। ते वियती

अब्रूताम्। अस्त्वेव नौ सह यज्ञियमिति। यदमुष्या
यज्ञियमासीत्। तदस्यामदधात्। त ऊषा अभवन्॥१५॥

यदस्या यज्ञियमासीत्। तदमुष्यामदधात्। तददश्चन्द्रमसि
कृष्णम्। ऊषान्निवपन्नदो ध्यायेत्। द्यावापृथिव्योरेव
यज्ञियेऽग्निमाधत्ते। अग्निर्देवेभ्यो निलायत। आखू रूपं
कृत्वा। स पृथिवीं प्राविशत्। स ऊतीः कुर्वाणः पृथिवीमनु
समचरत्। तदाखुकरीषमभवत्॥१६॥

यदाखुकरीषः संभारो भवति। यदेवास्य तत्र न्यक्तम्।
तदेवावरुन्धे। ऊर्जं वा एतः रसं पृथिव्या उपदीका
उद्दिहन्ति। यद्वल्मीकम्। यद्वल्मीकवृषा संभारो भवति।
ऊर्जमेव रसं पृथिव्या अवरुन्धे। अथो श्रोत्रमेव। श्रोत्रं
ह्येतत्पृथिव्याः। यद्वल्मीकः॥१७॥

अबधिरो भवति। य एवं वेद। प्रजापतिः प्रजा असृजत।
तासामन्नमुपाक्षीयत। ताभ्यस्सूदमुपप्राभिनत्। ततो वै
तासामन्नं नाक्षीयत। यस्य सूदस्संभारो भवति। नास्य
गृहेऽन्नं क्षीयते। आपो वा इदमग्रे सलिलमासीत्। तेन
प्रजापतिरश्राम्यत्॥१८॥

कथमिदं स्यादिति। सोऽपश्यत्पुष्करपूर्णं तिष्ठत्।
सोऽमन्यत। अस्ति वै तत्। यस्मिन्निदमधि तिष्ठतीति। स
वराहो रूपं कृत्वोप न्यमञ्जत्। स पृथिवीमध आर्च्छत्। तस्या

उपहृत्योदमञ्जत्। तत्पुष्करपर्णेऽप्रथयत्। यदप्रथयत्॥१९॥

तत्पृथिव्यै पृथिवित्वम्। अभूद्वा इदमिति। तद्भूम्यै भूमित्वम्।
तां दिशोऽनु वातस्समवहत्। तां शर्कराभिरदृहत्। शं
वै नोऽभूदिति। तच्छर्कराणां शर्करत्वम्। यद्वराहविहतं
संभारो भवति। अस्यामेवाच्छम्बद्वारमग्निमाधत्ते। शर्करा
भवन्ति धृत्यै॥२०॥

अथो शंत्वाय। सरिता अग्निराधेय इत्याहुः। आपो वरुणस्य
पत्न्य आसन्। ता अग्निरभ्यध्यायत्। तास्समभवत्। तस्य
रेतः पराऽपतत्। तद्विरण्यमभवत्। यद्विरण्यमुपास्यति।
सरेतसमेवाग्निमाधत्ते। पुरुष इन्ध्रै स्वाद्रेतसो बीभत्सत
इत्याहुः॥२१॥

उत्तरत उपास्यत्यबीभत्सायै। अति प्रयच्छति। आर्तिमेवाति
प्रयच्छति। अग्निर्देवेभ्यो निलायत। अश्वो रूपं कृत्वा।
सोऽश्वत्थे संवत्सरमतिष्ठत्। तदश्वत्थस्याश्वत्थत्वम्।
यदाश्वत्थस्संभारो भवति। यदेवास्य तत्र न्यक्तम्।
तदेवावरुन्धे॥२२॥

देवा वा ऊर्जं व्यभजन्त। तत उदुम्बर उदतिष्ठत्। ऊर्वा
उदुम्बरः। यदौदुम्बरस्संभारो भवति। ऊर्जमेवावरुन्धे।
तृतीयस्यामितो दिवि सोम आसीत्। तं गायत्र्याऽहरत्। तस्य

पुर्णमच्छिद्यत। तत्पुर्णोऽभवत्। तत्पुर्णस्य पर्णत्वम्॥२३॥

यस्य पर्णमयस्सम्भारो भवति। सोमपीथमेवावरुन्धे। देवा वै ब्रह्मन्नवदन्त। तत्पुर्ण उपाशृणोत्। सुश्रवा वै नाम। यत्पर्णमयस्सम्भारो भवति। ब्रह्मवर्चसमेवावरुन्धे। प्रजापतिरग्निमसृजत। सोऽबिभेत्प्र मा धक्ष्यतीति। तश्शम्याऽशमयत्॥२४॥

तच्छुम्यै शमित्वम्। यच्छमीमयस्सम्भारो भवति। शान्त्या अप्रदाहाय। अग्नेस्सृष्टस्य यतः। विकङ्कतं भा और्च्छत्। यद्वैकङ्कतस्सम्भारो भवति। भा एवावरुन्धे। सहृदयोऽग्निराधेय इत्याहुः। मरुतोऽद्विरग्निमतमयन्। तस्य तान्तस्य हृदयमाच्छिन्दन्। साऽशनिर्भवत्। यदशनिहतस्य वृक्षस्य सम्भारो भवति। सहृदयमेवाग्निमा धत्ते॥२५॥

ऊषा अभवन्नभवद्वल्मीकौऽश्राम्युदप्रथयद्वत्यै बीभत्सत् इत्याह रुन्धे पर्णत्वमशमयदच्छिन्दु स्त्रीणि

च॥३॥ [३]

द्वादशसु विक्रामेष्वग्निमा दधीत। द्वादश मासास्संवत्सरः। संवत्सरादेवैनमवरुद्धा धत्ते। यद्द्वादशसु विक्रामेष्वग्निमा दधीत। परिमितमव रुन्धीत। चक्षुर्निमित आदधीत। इयद्द्वादश विक्रामा (३) इति। परिमितं चैवापरिमितं चावरुन्धे। अनृतं वै वाचा वदति। अनृतं मनसा ध्यायति॥२६॥

चक्षुर्वै सत्यम्। अद्रा(३)गित्याह। अदश्शमिति। तत्सत्यम्। यश्चक्षुर्निमितेऽग्निमाधत्ते। सत्य एवैनमा धत्ते।

तस्मादाहिताग्निर्नानृतं वदेत्। नास्य ब्राह्मणोऽनाश्वान्गृहे
वसेत्। सत्ये ह्यस्याग्निराहितः। आग्नेयी वै रात्रिः॥२७॥

आग्नेयाः पशवः। ऐन्द्रमहः। नक्तं गा॒र्हपत्य॒मा द॑धाति।
प॒शून्ने॒वाव॑ रुन्धे। दिवा॑ऽऽहव॒नीय॑म्। इन्द्रि॒यमे॒वाव॑ रुन्धे।
अ॒र्धोदि॑ते सूर्य॑ आहव॒नीय॑मा द॑धाति। ए॒तस्मि॒न्वै लो॒के
प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत। प्र॒जा ए॒व तद्य॑ज॒मान॑स्सृजते।
अथो॑ भूतं चै॒व भ॑विष्यच्चाव॑ रुन्धे॥२८॥

इडा॒ वै मा॑न॒वी य॑ज्ञानूक॒शिन्या॑सीत्। साऽशृ॑णोत्। अ॒सुरा
अ॒ग्निमा॑द॒धत् इति॑। तद॑गच्छत्। त आ॑हव॒नीय॑मग्र॒ आद॑धत्।
अथ॒ गा॒र्हपत्य॑म्। अथा॑न्वाहार्य॒पच॑नम्। साऽब्र॑वीत्।
प्र॒तीच्ये॑षा॒ऽश्रीर॑गात्। भ॒द्रा भू॒त्वा परा॑ भविष्यन्तीति॥२९॥

यस्यै॒वम॒ग्निरा॑धी॒यते॑। प्र॒तीच्य॑स्य॒ श्रीरे॑ति। भ॒द्रो भू॒त्वा
परा॑भवति। साऽशृ॑णोत्। दे॒वा अ॒ग्निमा॑द॒धत् इति॑।
तद॑गच्छत्। ते॑ऽन्वाहार्य॒पच॑न॒मग्र॒ आद॑धत्। अथ॒ गा॒र्हपत्य॑म्।
अथा॑हव॒नीय॑म्। साऽब्र॑वीत्॥३०॥

प्राच्ये॑षा॒ऽश्रीर॑गात्। भ॒द्रा भू॒त्वा सु॑व॒र्गलो॒कमे॑ष्यन्ति।
प्र॒जां तु न वै॑त्स्यन्त॒ इति॑। यस्यै॒वम॒ग्निरा॑धी॒यते॑। प्राच्य॑स्य॒
श्रीरे॑ति। भ॒द्रो भू॒त्वा सु॑व॒र्ग लो॒कमे॑ति। प्र॒जां तु न वि॑न्दते।
साऽब्र॑वीदिडा॒ मनु॑म्। तथा॒ वा अ॒हं तवा॑ग्निमाधा॑स्यामि।
यथा॒ प्र प्र॒जया॑ प॒शुभिर्मि॑थुनैर्जनिष्यसे॥३१॥

प्रत्यस्मिँल्लोके स्थास्यसि। अ॒भि सु॒व॒र्गं लो॒कं जे॒ष्यसी॑ति।
गा॒ऋ॒प॒त्य॒म॒ग्र आ॑द॒धात्। गा॒ऋ॒प॒त्यं वा अ॒नु प्र॒जाः
प॒शवः॑ प्र॒जाय॑न्ते। गा॒ऋ॒प॒त्येनै॒वास्मै॑ प्र॒जां प॒शून्प्राज॑नयत्।
अथा॑न्वा॒हार्य॒पच॑नम्। ति॒र्यङ्मि॒व वा अ॒यं लो॒कः। अ॒स्मिन्ने॒व
तेन॑ लो॒के प्र॒त्य॒तिष्ठ॑त्। अथा॑हव॒नीय॑म्। तेनै॒व सु॒व॒र्गं
लो॒कम॒भ्य॑जयत्॥ ३२॥

यस्यै॒वम॒ग्निरा॑धी॒यते॑। प्र प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र्मि॒थुनै॑र्जा॒यते।
प्रत्य॒स्मिँल्लो॒के ति॑ष्ठति। अ॒भि सु॒व॒र्गं लो॒कं ज॑यति।
यस्य॑ वा अ॒यथा॑दे॒वतम॒ग्निरा॑धी॒यते॑। आ दे॒वता॑भ्यो
वृ॒क्ष्यते। पापी॑यान्भवति। यस्य॑ यथा॑दे॒वतम्। न दे॒वता॑भ्य
आवृ॑क्ष्यते। वसी॑यान्भवति॥ ३३॥ भृ॒गूणां॑ त्वाऽङ्गि॑रसां
व्रत॑पते व्र॒तेना॑द॒धामी॑ति॒ भृ॒ग्वङ्गि॑रसा॒माद॑ध्यात्। आ॒दि॒त्यानां॑
त्वा दे॒वानां॑ व्रत॑पते व्र॒तेना॑द॒धामी॑त्य॒न्यासां॑ ब्रा॒ह्म॒णीनां॑
प्र॒जाना॑म्। वरु॑णस्य त्वा रा॒ज्ञो व्रत॑पते व्र॒तेना॑द॒धामी॑ति॒
रा॒ज्ञः। इन्द्र॑स्य त्वेन्द्रि॒येण॑ व्रत॑पते व्र॒तेना॑द॒धामी॑ति॒
रा॒ज॒न्य॑स्य। मनो॑स्त्वा ग्रा॒म॒ण्यो व्रत॑पते व्र॒तेना॑द॒धामी॑ति॒
वैश्य॑स्य। ऋ॒भूणां॑ त्वा दे॒वानां॑ व्रत॑पते व्र॒तेना॑द॒धामी॑ति॒
रथ॑का॒रस्य॑। यथा॑दे॒वतम॒ग्निरा॑धी॒यते। न दे॒वता॑भ्य आवृ॑क्ष्यते।
वसी॑यान्भवति॥ ३४॥

ध्यायति वै रात्रिश्चावरुन्धे भविष्यन्तीत्यब्रवीज्जनिष्यसेऽजयद्वसीयान्भवति नव च॥ ४॥ [४]

प्र॒जाप॑तिर्वा॒चस्स॒त्यम॑पश्यत्। तेना॒ग्निमा॑धत्त। तेन॒ वै स

आ॑र्ध्रो॒त्। भूर्भुव॑स्सुव॒रित्या॑ह। ए॒तद्वै वा॒चस्स॒त्यम्। य
ए॒तेना॒ग्निमा॑ध॒त्ते। ऋ॒ध्नोत्ये॒व। अथो॑ स॒त्यप्रा॑शूरे॒व भ॑वति।
अथो॒ य ए॒वं वि॒द्वान॑भि॒चर॑ति। स्तृ॒णुत॑ ए॒वैन॑म्॥ ३५॥

भूरि॑त्या॒ह। प्र॒जा ए॒व तद्य॑ज॒मान॑स्सृजते। भुव॑ इत्या॒ह।
अ॒स्मिन्ने॒व लो॒के प्र॑ति॒तिष्ठ॑ति। सुव॒रित्या॑ह। सुव॒र्ग ए॒व
लो॒के प्र॑ति॒तिष्ठ॑ति। त्रि॒भिर॒क्षरै॑र्गा॒हप॒त्यमा॑ द॒धाति॑। त्रयं
इ॒मे लो॒काः। ए॒ष्वेवैनं॑ लो॒केषु॑ प्र॑ति॒ष्ठित॒माध॑त्ते। सर्वैः॑
प॒ञ्चभि॑रा॒हव॒नीय॑म्॥ ३६॥

सुव॒र्गाय॑ वा ए॒ष लो॒काया॑धी॒यते। यदा॑ह॒वनीयः॑। सुव॒र्ग
ए॒वास्मै॑ लो॒के वा॒चस्स॒त्यः सर्व॑माप्रोति। त्रि॒भिर्गा॒हप॒त्यमा॑
द॒धाति॑। प॒ञ्चभि॑रा॒हव॒नीय॑म्। अ॒ष्टौ संप॑द्यन्ते। अ॒ष्टाक्ष॑रा
गा॒यत्री॑। गा॒यत्रौ॑ऽग्निः। यावा॑ने॒वाग्निः। तमा॑ध॒त्ते॥ ३७॥

प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत। ता अ॑स्मात्सृ॒ष्टाः परा॑चीरायन्।
ताभ्यो॑ ज्योति॒रुद॑गृह्णात्। तं ज्योतिः॑ पश्य॒न्तीः प्र॒जा अ॒भि
स॒माव॑र्तन्त। उ॒परी॑वा॒ग्निमुद्गृ॑हीयादुद्धरन्। ज्योति॑रे॒व पश्य॑न्तीः
प्र॒जा यज॑मानम॒भि स॒माव॑र्तन्ते। प्र॒जाप॑तेरक्ष्य॒श्वयत्।
तत्परा॑ऽपतत्। तदश्वो॑ऽभवत्। तदश्व॑स्याश्व॒त्वम्॥ ३८॥

ए॒ष वै प्र॒जाप॑तिः। यद॒ग्निः। प्रा॒जाप॒त्योऽश्वः॑। यदश्वं॑
पु॒रस्ता॒न्नय॑ति। स्वमे॒व चक्षुः॑ पश्य॒न्प्रजा॑प॒तिर॒नूदे॑ति।
व॒ज्री वा ए॒षः। यदश्वः॑। यदश्वं॑ पु॒रस्ता॒न्नय॑ति। जा॒ताने॒व

भ्रातृव्यान्प्रणुदते। पुनरा वर्तयति॥३९॥

जुनिष्यमाणानेव प्रतिनुदते। न्याहवनीयो गाहपत्यमकामयत्।
निगाहपत्य आहवनीयम्। तौ विभाजं नाशक्रोत्।
सोऽश्वः पूर्ववाङ्मुत्वा। प्राश्वं पूर्वमुदवहत्। तत्पूर्ववाहः
पूर्ववाङ्मुत्वा। यदश्वं पुरस्तान्नयति। विभक्तिरेवैनयोस्सा। अथो
नानावीर्यावेवैनौ कुरुते॥४०॥

यदुपर्युपरि शिरो हरेत्। प्राणान्विच्छिन्द्यात्। अधोऽधश्शिरो
हरति। प्राणानां गोपीथाय। इयत्यग्रे हरति। अथेयत्यथेयति।
त्रयं इमे लोकाः। एष्वेवैनं लोकेषु प्रतिष्ठितमाधत्ते।
प्रजापतिरग्निमसृजत्। सोऽबिभेत्प्र मां धक्ष्यतीति॥४१॥

तस्य त्रेधा महिमानुव्यौहत्। शान्त्या अप्रदाहाय।
यत्रेधाऽग्निराधीयते। महिमानमेवास्य तद्व्यूहति। शान्त्या
अप्रदाहाय। पुनरा वर्तयति। महिमानमेवास्य संदधाति।
पशुर्वा एषः। यदश्वः। एष रुद्रः॥४२॥

यदग्निः। यदश्वस्य पदेऽग्निमादध्यात्। रुद्राय पशूनपिदध्यात्।
अपशुर्यजमानस्स्यात्। यन्नाक्रमयेत्। अनवरुद्धा अस्य
पशवस्स्युः। पार्श्वत आक्रमयेत्। यथाऽऽहितस्याग्नेरङ्गारा
अभ्यववर्तेरन्। अवरुद्धा अस्य पशवो भवन्ति। न
रुद्रायापिदधाति॥४३॥

त्रीणि हवींषि निर्वपति। विराजं एव विक्रान्तं यजमानोऽनु
विक्रमते। अग्नये पवमानाय। अग्नये पावकाय। अग्नये
शुचये। यदग्नये पवमानाय निर्वपति। पुनात्येवैनम्। यदग्नये
पावकाय। पूत एवास्मिन्नाद्यं दधाति। यदग्नये शुचये।
ब्रह्मवर्चसमेवास्मिन्नुपरिष्ठादधाति॥४४॥

एनमाहुर्वनीयं धत्तेऽश्वत्वं वर्तयति कुरुत इति रुद्रो दधाति यदग्नये शुचये एकं च॥५॥—[५]

देवासुरास्संयत्ता आसन्। ते देवा विजयमुपयन्तः। अग्नौ
वामं वसु सं न्यदधत्। इदमु नो भविष्यति। यदि नो
जेष्यन्तीति। तदग्निर्नोऽहमशक्रोत्। तत् त्रेधा विन्यदधात्।
पशुषु तृतीयम्। अप्सु तृतीयम्। आदित्ये तृतीयम्॥४५॥

तद्देवा विजित्य। पुनरवारुरुत्सन्त। तैऽग्नये पवमानाय
पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपन्। पशवो वा अग्निः पवमानः।
यदेव पशुष्वासीत्। तत्तेनावारुन्धत्। तैऽग्नये पावकाय। आपो
वा अग्निः पावकः। यदेवाप्स्वासीत्। तत्तेनावारुन्धत्॥४६॥

तैऽग्नये शुचये। असौ वा आदित्योऽग्निश्शुचिः। यदेवादित्य
आसीत्। तत्तेनावारुन्धत्। ब्रह्मवादिनो वदन्ति। तनुवो वावैता
अग्न्याधेयस्य। आग्नेयो वा अष्टाकपालोऽग्न्याधेयमिति।
यत्तन्निर्वपेत्। नैतानि। यथाऽऽत्मा स्यात्॥४७॥

नाङ्गानि। तादृगेव तत्। यदेतानि निर्वपेत्। न तम्।
यथाऽङ्गानि स्युः। नात्मा। तादृगेव तत्। उभयानि सह
निरुप्याणि। यज्ञस्य सात्मत्वाय। उभयं वा एतस्येन्द्रियं

वीर्यमाप्यते॥४८॥

योऽग्निमाधत्ते। ऐन्द्राग्रमेकादशकपालमनु निर्वपेत्। आदित्यं चरुम्। इन्द्राग्नी वै देवानामयातमायामानौ। ये एव देवते अयातयाम्नी। ताभ्यामेवास्मा इन्द्रियं वीर्यमव रुन्धे। आदित्यो भवति। इयं वा अदितिः। अस्यामेव प्रतितिष्ठति। धेन्वै वा एतद्रेतः॥४९॥

यदाज्यम्। अनुडुहस्तण्डुलाः। मिथुनमेवावरुन्धे। घृते भवति। यज्ञस्यालूक्षान्तत्वाय। चत्वार आग्नेयाः प्राश्नन्ति। दिशामेव ज्योतिषि जुहोति। पशवो वा एतानि हवींषि। एष रुद्रः। यदग्निः॥५०॥

यत्सद्य एतानि हवींषि निर्वपेत्। रुद्राय पशूनपि दध्यात्। अपशुर्यजमानस्स्यात्। यन्नानुनिर्वपेत्। अनवरुद्धा अस्य पशवस्स्युः। द्वादशसु रात्रीष्वनु निर्वपेत्। संवत्सरप्रतिमा वै द्वादश रात्रयः। संवत्सरेणैवास्मै रुद्रं शमयित्वा। पशूनवरुन्धे। यदेकमेकमेतानि हवींषि निर्वपेत्॥५१॥

यथा त्रीण्यावपनानि पूरयेत्। तादृक्तत्। न प्रजननमुच्छिंषेत्। एकं निरुप्य। उत्तरे समस्येत्। तृतीयमेवास्मै लोकमुच्छिंषति प्रजननाय। तं प्रजया पशुभिरनु प्रजायते। अथो यज्ञस्यैवैषाऽभिक्रान्तिः। रथचक्रं प्रवर्तयति। मनुष्यरथेनैव देवरथं प्रत्यवरोहति॥५२॥

ब्रह्मवादिनो वदन्ति। होतव्यमग्निहोत्राँ (३)न होतव्या (३)
मिति। यद्यजुषा जुहुयात्। अयथापूर्वमाहुती जुहुयात्।
यत्र जुहुयात्। अग्निः परा भवेत्। तूष्णीमेव होतव्यम्।
यथापूर्वमाहुती जुहोति। नाग्निः पराभवति। अग्नीधे
ददाति॥५३॥

अग्निमुखानेवर्तून्प्रीणाति। उपबर्हणं ददाति। रूपाणामवरुद्धौ।
अश्वं ब्रह्मणे। इन्द्रियमेवावरुद्धे। धेनुं होत्रे। आशिषं
एवावरुद्धे। अनङ्वाहमध्वर्यवे। वह्निर्वा अनङ्वान्।
वह्निरध्वर्युः॥५४॥

वह्निर्नैव वह्निं यज्ञस्यावरुद्धे। मिथुनौ गावौ ददाति।
मिथुनस्यावरुद्धौ। वासो ददाति। सर्वदेवत्यं वै वासः।
सर्वा एव देवताः प्रीणाति। आ द्वादशभ्यो ददाति। द्वादश
मासास्संवत्सरः। संवत्सर एव प्रतितिष्ठति। काममूर्ध्वं
देयम्। अपरिमितस्यावरुद्धौ॥५५॥

आदित्ये तृतीयमप्स्वासीत्तत्तेनावारुद्धत् स्यादाप्यते रेतोऽग्निरेकमेकमेतानि हवींषि निर्वपेत्त्यवरोहति
ददात्यध्वर्युर्देयमेकं च॥६॥

[६]

घर्मश्शिरस्तदयमग्निः। संप्रियः पशुभिर्भुवत्। छुर्दिस्तोकाय
तनयाय यच्छ। वातः प्राणस्तदयमग्निः। संप्रियः
पशुभिर्भुवत्। स्वदितं तोकाय तनयाय पितुं पंच। प्राचीमनु
प्रदिशं प्रेहि विद्वान्। अग्नेरग्ने पुरो अग्निर्भवेह। विश्वा आशा

दीद्यानो विभाहि। ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे॥५६॥

अर्कश्चक्षुस्तदसौ सूर्यस्तदयमग्निः। संप्रियः पशुभिर्भुवत्। यत्ते
शुक्रं शुक्रं वर्चश्शुक्रा तनूः। शुक्रं ज्योतिरजस्रम्। तेन मे
दीदिहि तेन त्वाऽऽदधे। अग्निनाऽग्ने ब्रह्मणा। आनशे व्यानशे
सर्वमायुर्व्यानशे। ये ते अग्ने शिवे तनुवौ। विराद्वं स्वराद्वं।
ते माविशतां ते मा जिन्वताम्॥५७॥

ये ते अग्ने शिवे तनुवौ। संराद्वंभिभूश्च। ते माविशतां ते मा
जिन्वताम्। ये ते अग्ने शिवे तनुवौ। विभूश्च परिभूश्च। ते मा
विशतां ते मा जिन्वताम्। ये ते अग्ने शिवे तनुवौ। प्रभ्वी
च प्रभूतिश्च। ते मा विशतां ते मा जिन्वताम्। यास्ते अग्ने
शिवास्तनुवः। ताभिस्त्वाऽऽदधे। यास्ते अग्ने घोरास्तनुवः।
ताभिर्मुं गच्छ॥५८॥

चतुष्पदे जिन्वतां तनुवस्त्रीणि च॥७॥ [७]

इमे वा एते लोका अग्नयः। ते यदव्यावृत्ता आधीयेरन्।
शोचयेयुर्यजमानम्। घर्मशिशिर इति गाह्वपत्यमा दधाति।
वातः प्राण इत्यन्वाहार्यपचनम्। अर्कश्चक्षुरित्याहवनीयम्।
तेनैवैनान्व्यावर्तयति। तथा न शोचयन्ति यजमानम्।
रथन्तरमभिगायते गाह्वपत्य आधीयमाने। रथन्तरो वा
अयं लोकः॥५९॥

अस्मिन्नेवैनं लोके प्रतिष्ठितमा धत्ते। वामदेव्यमभिगायत

उद्ध्रियमाणे। अन्तरिक्षं वै वामदेव्यम्। अन्तरिक्षं
 एवैनं प्रतिष्ठितमाधत्ते। अथो शान्तिर्वै वामदेव्यम्।
 शान्तमेवैनं पशव्यमुद्धरते। बृहदभिगायत आहवनीयं
 आधीयमाने। बाह्वतो वा असौ लोकः। अमुष्मिन्नेवैनं लोके
 प्रतिष्ठितमाधत्ते। प्रजापतिरग्निमसृजत॥६०॥

सोऽश्वोऽवारो भूत्वा पराङ्गैत्। तं वारवन्तीयैनावारयत।
 तद्वारवन्तीयस्य वारवन्तीयत्वम्। श्यैतेन श्येती अंकुरुत।
 तच्छैतस्य श्यैतत्वम्। यद्वारवन्तीयमभि गायते।
 वारयित्वैवैनं प्रतिष्ठितमा धत्ते। श्यैतेन श्येती कुरुते।
 घर्मशिशिर इति गाह्वपत्यमादधाति। सशीष्माणमेवैनमा
 धत्ते॥६१॥

उपैनमुत्तरो यज्ञो नमति। रुद्रो वा एषः। यदग्निः। स
 आधीयमान ईश्वरो यजमानस्य पशून् हिंसितोः।
 संप्रियः पशुभिर्भुवदित्याह। पशुभिरेवैनं संप्रियं
 करोति। पशूनामहिंसायै। छुर्दिस्तोकाय तनयाय
 यच्छेत्याह। आशिषमेवैतामा शास्ते। वातः प्राण
 इत्यन्वाहार्यपचनम्॥६२॥

सप्राणमेवैनमा धत्ते। स्वदितं तोकाय तनयाय पितुं पचेत्याह।
 अन्नमेवास्मै स्वदयति। प्राचीमनु प्रदिशं प्रेहि विद्वानित्याह।
 विभक्तिरेवैनयोस्सा। अथो नानावीर्याविवैनौ कुरुते। ऊर्ज
 नो धेहि द्विपदे चतुष्पद इत्याह। आशिषमेवैतामा शास्ते।

अ॒र्कश्चक्षु॑रित्या॒हव॒नीय॑म्। अ॒र्को वै दे॒वाना॒मन्न॑म्॥६३॥

अन्नमे॒वाव॑ रुन्धे। तेन॑ मे दी॒दिही॑त्या॒ह। समि॑न्ध ए॒वैन॑म्।
आ॒न॒शे व्या॑न॒श इति॑ त्रि॒रुदि॑ङ्गयति। त्रय॑ इ॒मे लो॒काः।
ए॒ष्वे॒वैनं॑ लो॒केषु॑ प्र॒ति॒ष्ठित॑मा ध॑त्ते। तत्तथा॑ न का॒र्यम्।
वी॒ङ्गित॑मप्र॒ति॒ष्ठित॑मा द॑धीत। उ॒द्धृत्यै॒वाधा॑या॒भि॒मन्त्रि॑यः।
अ॒वी॒ङ्गित॑मे॒वैनं॑ प्र॒ति॒ष्ठित॑माध॑त्ते। वि॒राट् स्व॒राट् यास्ते॑
अ॒ग्ने शि॒वास्त॑नु॒वस्ता॑भि॒स्त्वाऽऽद॑ध॒ इत्या॑ह। ए॒ता वा
अ॒ग्नेशि॒वास्त॑नु॒वः। ताभि॑रे॒वैन॑ꣳ स॒म॑र्धयति। यास्ते॑ अ॒ग्ने
घो॒रास्त॑नु॒वस्ता॑भि॒रमुं॑ ग॒च्छेति॑ ब्रूया॒द्यं द्वि॑ष्यात्। ताभि॑रे॒वैनं॑
परा॑भावयति॥६४॥

लोकौऽसृजतैनुमाधत्तेऽन्वाहार्यपचनं देवानामन्नमेनं प्रतिष्ठितमाधत्ते पञ्च च॥८॥ [८]

श॒मीग॒र्भादग्निं॑ म॑न्थति। ए॒षा वा अ॒ग्नैर्य॒ज्ञियां॑ त॒नूः।
तामे॒वास्मै॑ जनयति। अ॒दितिः॑ पु॒त्रका॑मा। सा॒ध्येभ्यो॑ दे॒वेभ्यो॑
ब्र॒ह्मौदन॑म॒पचत्। तस्या॑ उ॒च्छे॒षण॑मददुः। तत्प्राश्ना॑त्।
सा रेतो॑ऽधत्त। तस्यै॑ धा॒ता चा॑र्य॒मा चा॑जायेताम्। सा
द्वि॒तीय॑म॒पचत्॥६५॥

तस्या॑ उ॒च्छे॒षण॑मददुः। तत्प्राश्ना॑त्। सा रेतो॑ऽधत्त। तस्यै॑
मि॒त्रश्च॑ वरु॑णश्चाजायेताम्। सा तृ॒तीय॑म॒पचत्। तस्या॑
उ॒च्छे॒षण॑मददुः। तत्प्राश्ना॑त्। सा रेतो॑ऽधत्त। तस्या॑ अ॒श्वश्च॑
भग॑श्चाजायेताम्। सा च॑तु॒र्थम॒पचत्॥६६॥

तस्या॑ उ॒च्छे॒षण॑मददुः। तत्प्राश्ना॑त्। सा रेतो॑ऽधत्त। तस्या॑

इन्द्रश्च विवस्वाश्चाजायेताम्। ब्रह्मौदनं पंचति। रेतं एव
तदधाति। प्राश्नन्ति ब्राह्मणा औदनम्। यदाज्यमुच्छिष्यते।
तेन समिधोऽभ्यज्या दधाति। उच्छेषणाद्वा अदिती
रेतोऽधत्त॥६७॥

उच्छेषणादेव तद्रेतो धत्ते। अस्थि वा एतत्। यत्समिधः।
एतद्रेतः। यदाज्यम्। यदाज्येन समिधोऽभ्यज्यादधाति।
अस्थ्येव तद्रेतसि दधाति। तिस्र आदधाति मिथुनत्वाय।
इयंतीर्भवन्ति। प्रजापतिना यज्ञमुखेन संमिताः॥६८॥

इयंतीर्भवन्ति। यज्ञपुरुषा संमिताः। इयंतीर्भवन्ति। एतावद्वै
पुरुषे वीर्यम्। वीर्यसंमिताः। आर्द्रा भवन्ति। आर्द्रमिव हि
रेतस्मिच्यते। चित्रियस्याश्वत्थस्यादधाति। चित्रमेव भवति।
घृतवतीभिरा दधाति॥६९॥

एतद्वा अग्नेः प्रियं धाम। यद्धृतम्। प्रियेणैवैनं धाम्ना
समर्धयति। अथो तेजसा। गायत्रीभिर्ब्राह्मणस्यादध्यात्।
गायत्रछन्दा वै ब्राह्मणः। स्वस्य छन्दसः प्रत्ययनस्त्वाय।
त्रिष्टुभी राजन्यस्य। त्रिष्टुछन्दा वै राजन्यः। स्वस्य
छन्दसः प्रत्ययनस्त्वाय॥७०॥

जगंतीभिर्वैश्यस्य। जगंतीछन्दा वै वैश्यः। स्वस्य छन्दसः
प्रत्ययनस्त्वाय। तं संवत्सरं गोपायेत्। संवत्सरं
हि रेतो हितं वर्धते। यद्येनं संवत्सरे नोपनमेत्।

स॒मिधः पुन॒राद॑ध्यात्। रे॒त ए॒व तद्धि॑तं वर्ध॑मानमेति। न
मा॒सम॑श्जीयात्। न स्त्रिय॒मुपे॑यात्॥ ७१॥

यन्मा॒सम॑श्जीयात्। य॒श्चि॒त्रय॑मुपेयात्। निर्वी॒र्य॑स्स्यात्।
नैन॑म॒ग्निरु॑प॒नमे॑त्। श्व आ॑धा॒स्यमा॑नो ब्र॒ह्मो॒दनं प॑चति।
आ॒दि॒त्या वा इ॒त उ॑त्त॒मास्सु॑व॒र्गं लो॒कमा॑यन्। ते वा इ॒तो
यन्तं॑ प्रति॒नुद॑न्ते। ए॒ते ख॒लु वा॒वादि॑त्याः। यद्वा॑ह॒णाः। तैरे॒व
स॒न्त्वं ग॑च्छति॥ ७२॥

नैनं॑ प्रति॒नुद॑न्ते। ब्र॒ह्म॒वा॒दिनो॑ वदन्ति। क्वा॑ सः।
अ॒ग्निः का॒र्यः। योऽस्मै॑ प्र॒जां प॒शून्प्र॑ज॒नय॑तीति।
श॒ल्कै॒स्ता॒रात्रि॑म॒ग्निमि॑न्धीत। तस्मि॑न्नुप॒व्युष॑म॒रणी॑ निष्ट॑पेत्।
यथ॑ऽभायं वाशि॒ता न्या॑विच्छा॒यति॑। ता॒दृगे॒व तत्। अ॒पो॒दूह्य॑
भस्मा॒ग्निं म॑न्थति॥ ७३॥

सैव सा॒ग्नेस्स॑न्त॒तिः। तं म॑थि॒त्वा प्रा॑श्चमुद्ध॑रति। सं॒व॒त्स॒रमे॒व
तद्रेतो॑ हि॒तं प्र॑ज॒नय॑ति। अना॑हि॒तस्त॒स्याग्नि॑रि॒त्याहुः।
यस्स॒मिधो॑ऽना॒धाया॒ग्निमा॑ध॒त्त इति॑। तास्स॑व॒त्स॒रे
पु॒रस्ता॑दाद॑ध्यात्। सं॒व॒त्स॒रादे॒वैन॑मव॒रुध्या॑धत्ते। यदि॑
सं॒व॒त्स॒रेऽना॑द॒ध्यात्। द्वा॒द॒श्यां पु॒रस्ता॑दाद॑ध्यात्।
सं॒व॒त्स॒रप्र॑ति॒मा वै द्वा॑द॒श रा॒त्रयः॑। सं॒व॒त्स॒रमे॒वास्या॑हि॒ता
भव॑न्ति। यदि॑ द्वा॒द॒श्यां ना॑द॒ध्यात्। त्र्य॒हे पु॒रस्ता॑दाद॑ध्यात्।
आहि॑ता ए॒वास्य॑ भवन्ति॥ ७४॥

द्वितीयमपचच्चतुर्थमपचददिती रेतोऽधत्त संमिता घृतवंतीभिरादधाति राजन्यंस्वस्य छन्दसः
प्रत्ययनस्त्वार्येयाद्रच्छति मन्थति रात्रयश्चत्वारि च॥९॥

[९]

प्रजापतिः प्रजा असृजत। स रिरिचानोऽमन्यत।
स तपोऽतप्यत। स आत्मन्वीर्यमपश्यत्। तदवर्धत।
तदस्मात्सहसोर्ध्वमसृज्यत। सा विराडभवत्। तां देवासुरा
व्यगृह्णत। सोऽब्रवीत्प्रजापतिः। मम वा एषा॥ ७५॥

दोहा एव युष्माकमिति। सा ततः प्राच्युदक्रामत्।
तत्प्रजापतिः पर्यगृह्णात्। अथर्व पितुं मे गोपायेति। सा
द्वितीयमुदक्रामत्। तत्प्रजापतिः पर्यगृह्णात्। नर्य प्रजां मे
गोपायेति। सा तृतीयमुदक्रामत्। तत्प्रजापतिः पर्यगृह्णात्।
शस्यं पशून्मे गोपायेति॥ ७६॥

सा चतुर्थमुदक्रामत्। तत्प्रजापतिः पर्यगृह्णात्। सप्रथ
सभां मे गोपायेति। सा पञ्चममुदक्रामत्। तत्प्रजापतिः
पर्यगृह्णात्। अहे बुध्निय मन्त्रं मे गोपायेति। अग्नीन् वाव सा
तान्व्यक्रमत। तान्प्रजापतिः पर्यगृह्णात्। अथो पङ्क्तिमेव।
पङ्क्तिर्वा एषा ब्राह्मणे प्रविष्टा॥ ७७॥

तामात्मनोऽधि निर्मिमीते। यदग्निराधीयते। तस्मादेतावन्तोऽग्नय
आधीयन्ते। पाङ्क्तं वा इदं सर्वम्। पाङ्क्तेनैव पाङ्क्तं स्पृणोति।
अथर्व पितुं मे गोपायेत्याह। अन्नमेवैतेन स्पृणोति। नर्य

प्रजां मे गोपायेत्याह। प्रजामेवैतेन स्पृणोति। शःस्य
पशून्मे गोपायेत्याह॥७८॥

पशूनेवैतेन स्पृणोति। सप्रथ सभां मे गोपायेत्याह।
सभामेवैतेनैन्द्रियः स्पृणोति। अहे बुध्निय मन्त्रं
मे गोपायेत्याह। मन्त्रमेवैतेन श्रियः स्पृणोति।
यदान्वाहार्यपचनेऽन्वाहार्यं पचन्ति। तेन सोऽस्याभीष्टः
प्रीतः। यद्वाहपत्य आज्यमधिश्रयन्ति संपत्नीर्याजयन्ति।
तेन सोऽस्याभीष्टः प्रीतः। यदाहवनीये जुहति॥७९॥

तेन सोऽस्याभीष्टः प्रीतः। यत्सभायां विजयन्ते। तेन
सोऽस्याभीष्टः प्रीतः। यदावसथेऽन्नः हरन्ति। तेन
सोऽस्याभीष्टः प्रीतः। तथाऽस्य सर्वे प्रीता अभीष्टा
आधीयन्ते। प्रवसथमेष्यन्नेवमुपतिष्ठेतैकमेकम्। यथा
ब्राह्मणाय गृहेवासिने परिदाय गृहानेति। तादृगेव तत्।
पुनरागत्योपतिष्ठते। सा भागेयमेवैषां तत्। सा तत्
ऊर्ध्वारोहत्। सा रोहिण्यभवत्। तद्रोहिण्यै रोहिणित्वम्।
रोहिण्यामग्निमादधीत। स्व एवैनं योनौ प्रतिष्ठितमाधत्ते।
ऋध्नोत्येनेन॥८०॥

एषा पशून्मे गोपायेति प्रविष्टा पशून्मे गोपायेत्याह जुहति तिष्ठते सप्त च॥१०॥१०॥—[१०]

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

उद्धन्यमानमस्या अमेध्यम्। अपं पाप्मानं यजमानस्य हन्तु।
शिवा नस्सन्तु प्रदिशश्चतस्रः। शं नो माता पृथिवी लोकसाता।
शं नो देवीरभिष्टये। आपो भवन्तु पीतये। शंयोरभि स्रवन्तु
नः। वैश्वानरस्य रूपम्। पृथिव्यां परिस्रसा। स्योनमा विशन्तु
नः॥१॥

यदिदं दिवो यददः पृथिव्याः। संजज्ञाने रोदसी संबभूवतुः।
ऊषान्कृष्णमवतु कृष्णमूषाः। इहोभयोर्यज्ञियमार्गमिष्टाः।
ऊतीः कुर्वाणो यत्पृथिवीमचरः। गुहाकारमाखुरूपं प्रतीत्य।
तत्ते न्यक्तमिह संभरन्तः। शतं जीवेम शरदस्सवीराः। ऊर्जं
पृथिव्या रसमाभरन्तः। शतं जीवेम शरदः पुरुचीः॥२॥

वप्रीभिरनुवित्तं गुहांसु। श्रोत्रं त उर्व्यबधिरा भवामः।
प्रजापतिसृष्टानां प्रजानाम्। क्षुधोऽपहृत्यै सुवितं नो अस्तु।
उप प्रभिन्नमिषमूर्जं प्रजाभ्यः। सूदं गृहेभ्यो रसमाभरामि।
यस्य रूपं बिभ्रदिमामविन्दत्। गुहा प्रविष्टाः सरिरस्य
मध्ये। तस्येदं विहतमाभरन्तः। अछम्बद्वारमस्यां विधेम॥३॥

यत्पर्यपश्यथसरिरस्य मध्ये। उर्वीमपश्यज्जगतः प्रतिष्ठाम्।
तत्पुष्करस्यायतनाद्धि जातम्। पूर्णं पृथिव्याः प्रथनं हरामि।
याभिरदृहज्जगतः प्रतिष्ठाम्। उर्वीमिमां विश्वजनस्य भर्त्रीम्।
ता नश्शिवाश्शर्करास्सन्तु सर्वाः। अग्ने रेतश्चन्द्रं हिरण्यम्।

अ॒द्भ्यस्संभू॑तम॒मृतं॑ प्र॒जासु॑। तथ्संभर॑न्नुत्तर॒तो नि॒धाय॑॥४॥

अ॒तिप्र॒यच्छं॑ दु॒रितिं॑ तरेयम्। अ॒श्वो रू॒पं कृ॒त्वा
यद॑श्व॒त्थेऽतिष्ठः॑। सं॒व॒त्स॒रं दे॒वेभ्यो॑ नि॒लाय॑। तत्ते न्य॑क्तमि॒ह
संभर॑न्तः। श॒तं जी॑वेम श॒रद॑स्सर्वी॒राः। ऊ॒र्जः पृ॑थि॒व्या
अ॒ध्युत्थि॑तोऽसि। वन॑स्पते श॒तव॑ल्शो वि॒रोह॑। त्वया
व॒यमिष॑मूर्जं म॒दन्तः॑। रा॒यस्पोषे॑ण॒ समि॑षा म॒देम॑। गा॒य॒त्रि॒या
ह्रि॒यमा॑णस्य॒ यत्ते॑॥५॥

प॒र्णम॑प॒तत्तृती॑यस्यै दि॒वोऽधि॑। सोऽयं प॒र्णस्सोम॑प॒र्णाद्धि॑
जा॒तः। ततो॑ ह॒रामि॑ सोमपी॒थस्याव॑रुद्धौ। दे॒वानां॑ ब्र॒ह्मवा॑दं
व॒देतां॑ यत्। उ॒पाशृ॑णोस्सुश्र॒वा वै श्रुतो॑ऽसि। ततो॑ मा॒मावि॑शतु
ब्र॒ह्मव॑र्च॒सम्। तथ्संभर॑ः॒ स्तद॑व॒रुन्धी॑य सा॒क्षात्। यया॑ ते
सृ॒ष्टस्या॒ग्नेः। हे॒तिम॑शम॒यत्प्र॒जाप॑तिः। तामि॒माम॑प्र॒दाहा॑य॥६॥

श॒मीः शान्त्यै॑ ह॒राम्य॑हम्। यत्ते॑ सृ॒ष्टस्य॑ य॒तः। वि॒कङ्क॑तं
भा आ॑र्च्छ॒ज्जात॑वेदः। तया॑ भा॒सा संमि॑तः। उ॒रुं नो॑
लो॒कम॑नु प्रभा॑हि। यत्ते॑ ता॒न्तस्य॑ हृद॒यमा॑च्छि॒न्द॒ज्जात॑वेदः।
म॒रुतो॑ऽद्धि॒स्तम॑यित्वा। ए॒तत्ते॑ तद॒शने॑स्संभ॒रामि॑। सा॒त्मा
अ॒ग्ने स॑हृद॒यो भवे॑ह। चि॒त्रि॒याद॑श्व॒त्थाथ्संभृ॑ता बृ॒ह॒त्यः॥७॥

शरी॑रम॒भि स॑ऽस्कृ॒तास्स्थ॑। प्र॒जाप॑तिना यज्ञमु॒खेन॑ संमि॑तः।
ति॒स्रस्त्रि॒वृद्धि॑र्मिथु॒नाः प्रजा॑त्यै। अ॒श्व॒त्थाद्ध॑व्यवा॒हाद्धि॑ जा॒ताम्।
अ॒ग्नेस्त॒नूं य॒ज्ञिया॑ः संभ॒रामि॑। शान्त॑यो॒निः श॒मीग॑र्भम्।
अ॒ग्नये॑ प्र॒ज॒नयि॑तवै। यो अ॑श्व॒त्थश्श॑मीग॒र्भः। आ॒रु॒रोह॑ त्वे

सच॥ तं ते हरामि ब्रह्मणा॥८॥

य॒ज्ञि॒र्यैः के॒तुभि॑स्स॒ह। यं त्वा॑ स॒मभ॑र॒ञ्जात॑वेदः। य॒थाश॑री॒रं
भू॒तेषु॑ न्य॒क्तम्। स संभृ॑त॒स्सीद॑ शि॒वः प्र॒जाभ्य॑ः। उ॒रुं नो॑
लो॒कम॑नु॒नेषि॑ वि॒द्वान्। प्रवे॒धसे॑ क॒वये॑ मे॒ध्याय॑। वचो॑ व॒न्दारु॑
वृष॒भाय॑ वृ॒ष्णे॥ यतो॑ भ॒यम॑भ॒यं तन्नो॑ अस्तु। अ॒व दे॒वान्
य॒जेहे॒ड्यान्। स॒मिधा॑ऽग्निं दु॒वस्य॑त॥९॥

घृ॒तैर्बो॑धय॒ताति॑थिम्। आऽस्मिन् ह॒व्या जु॑होतन। उप
त्वाऽग्ने॑ ह॒विष्म॑तीः। घृ॒ताची॑र्यन्तु ह॒र्यत॑। जुष॒स्व स॒मिधो॑
मम॑। तं त्वा॑ स॒मिद्धि॑र॒ङ्गिरः॑। घृ॒तेन॑ वर्धयामसि। बृ॒हच्छो॑चा
यवि॑ष्ठ। स॒मि॒ध्यमा॑नः प्रथ॒मो नु॑ धर्मः। स॒म॒क्तुभि॑रज्यते
वि॒श्ववा॑रः॥१०॥

शो॒चिष्कै॑शो घृ॒तनि॑र्णिक॒पाव॑कः। सु॒य॒ज्ञो अ॒ग्निर्य॑ज॒थाय॑ दे॒वान्।
घृ॒तप्र॑तीको घृ॒तयो॑नि॒र॒ग्निः। घृ॒तैस्स॒मिद्धो॑ घृ॒तम॑स्यान्नम्।
घृ॒तप्रुष॑स्त्वा स॒रितो॑ वह॒न्ति। घृ॒तं पिब॑न्त्सु॒यजा॑ यक्षि दे॒वान्।
आ॒युर्दा॑ अ॒ग्ने ह॒विषो॑ जुषा॒णः। घृ॒तप्र॑तीको घृ॒तयो॑निरेधि। घृ॒तं
पी॒त्वा मधु॑ चा॒रु ग॒व्यम्। पि॒तेव॑ पु॒त्रम॑भि॒रक्ष॑तादि॒मम्॥११॥

त्वाम॑ग्ने स॒मिधा॑नं य॒विष्ठ॑। दे॒वा दू॒तं च॑क्रिरे ह॒व्यवा॑हम्।
उ॒रु॒ज्रय॑सं घृ॒तयो॑नि॒माहु॑तम्। त्वे॒षं चक्षु॑र्दधिरे चोद॒यन्वा॑ति।
त्वाम॑ग्ने प्र॒दिव॑ आहु॒तं घृ॒तेन॑। सु॒म्नाय॑व॒स्सुष॑मिधा॒ समी॑धिरे।
स वा॑वृ॒धान॑ ओष॒धीभि॑रुक्षि॒तः। उ॒रु ज्रया॑सि॒ पार्थि॑वा॒

वितिष्ठसे। घृतप्रतीकं व ऋतस्य धूरुषदम्। अग्निं मित्रं न
संमिधान ऋञ्जते॥१२॥

इन्धानो अक्रो विदथेषु दीद्यत्। शुक्रवर्णमुदु नो यस्सते
धियम्। प्रजा अग्ने संवासय। आशाश्च पशुभिस्सह।
राष्ट्राण्यस्मा आधेहि। यान्यासन्त्सवितुस्सवे। मही विशपत्नी
सदने ऋतस्य। अर्वाची एतं धरुणे रयीणाम्। अन्तर्वत्नी
जन्यं जातवेदसम्। अध्वराणां जनयथः पुरोगाम्॥१३॥

आरोहतं दशतुं शक्ररीर्मम। ऋतेनाग्न आयुषा वर्चसा सह।
ज्योग्जीवन्त उत्तरामुत्तरां समांम्। दशमहं पूर्णमासं यज्ञं
यथा यजै। ऋत्वियवती स्थो अग्निरेतसौ। गर्भं दधाथां ते
वामहं ददे। तत्सत्यं यद्वीरं बिभृथः। वीरं जनयिष्यथः। ते
मत्प्रातः प्रजनिष्येथे। ते मा प्रजाते प्रजनयिष्यथः॥१४॥

प्रजयां पशुभिर्ब्रह्मवर्चसेन सुवर्गे लोके। अनृतात्सत्यमुपैमि।
मानुषाद्देव्यमुपैमि। दैवीं वाचं यच्छामि। शल्कैरग्निमिन्धानः।
उभौ लोकौ संनेमहम्। उभयौलोकयोर् ऋध्वा। अतिं मृत्युं
तराम्यहम्। जातवेदो भुवनस्य रेतः। इह सिंश्च तपसो
यज्ञनिष्यते॥१५॥

अग्निमश्वत्थादधि हव्यवाहम्। शमीगर्भाञ्जनयन् यो मयोभूः।
अयं ते योनिर्ऋत्वियः। यतो जातो अरोचथाः। तं
जानन्नग्न आरोह। अथा नो वर्धया रयिम्। अपेत वीत वि

च॑ सर्प॒तातः॑। येऽत्र॒ स्थ पु॑रा॒णा ये च॒ नूत॑नाः। अदा॑दि॒दं
य॒मोऽव॑सानं॒ पृथि॒व्याः। अक्र॑न्नि॒मं पि॒तरौ॑ लो॒कम॑स्मै॥१६॥

अ॒ग्नेर्भ॑स्मा॒स्य॒ग्नेः पु॑री॒षम॑सि। सं॒ज्ञान॑म॒सि का॑म॒धर॑णम्। मयि॑
ते का॑म॒धर॑णं भूयात्। सं॒वस्सृ॑जामि॒ हृद॑या॒नि। स॒सृष्टं॑
मनो॑ अस्तु वः। स॒सृष्टः प्रा॒णो अ॑स्तु वः। सं या वः॑
प्रि॒यास्त॒नुवः॑। सं प्रि॒या हृद॑या॒नि वः। आ॒त्मा वो॑ अस्तु
संप्रि॑यः। संप्रि॒यास्त॒नुवो॑ मम॑॥१७॥

कल्पे॑तां द्यावा॑पृथि॒वी। कल्प॑न्ता॒माप॒ ओष॑धीः।
कल्प॑न्ता॒म॒ग्नयः॑ पृथ॑क्। मम॒ ज्यैष्ठ्या॑य॒ सव्र॑ताः।
येऽग्न॑य॒स्सम॑नसः। अ॒न्तरा॑ द्यावा॑पृथि॒वी। वास॑न्तिकावृ॒तू
अ॒भि कल्प॑मानाः। इन्द्र॑मिव दे॒वा अ॒भि सं वि॑शन्तु।
दि॒वस्त्वा॑ वी॒र्ये॑ण। पृथि॒व्यै म॑हि॒म्ना॥१८॥

अ॒न्तरि॑क्षस्य॒ पोषे॑ण। स॒र्वप॑शुमा॒दधे॑। अजी॑जनन्न॒मृतं॑
मर्त्या॑सः। अ॒स्त्रेमा॑णं त॒रणिं॑ वी॒डुज॑म्भम्। दश॒ स्वसा॑रो
अ॒ग्नव॑स्समी॒चीः। पुमा॑सं जा॒तम॒भि स॑र॒भन्ता॑म्।
प्र॒जाप॑तेस्त्वा प्रा॒णेना॑भि प्राणि॑मि। पू॒ष्णः पोषे॑ण॒ मह्य॑म्।
दी॒र्घायु॑त्वाय॒ शत॑शा॒रदा॑य। श॒त॑ श॒रश्च॒ आयु॑षे॒ वर्च॑से॥१९॥

जी॒वात्वै॑ पुण्या॑य। अ॒हं त्वद॑स्मि॒ मद॑सि॒ त्वमे॑तत्।
ममा॑सि॒ योनि॑स्तव॒ योनि॑रस्मि। ममै॒व सन्व॑ह॒ हव्या॑न्य॒ग्ने।
पु॒त्रः पि॒त्रे लो॑क॒कृञ्जा॑तवेदः। प्रा॒णे त्वा॒ऽमृत॑मा॒दधा॑मि।

अ॒न्नाद॒मन्ना॒द्याय॑ । गो॒प्तारं॑ गु॒प्त्यै॑ । सु॒गार॒हप॒त्यो वि॒दह॒न्नरा॑तीः ।
उ॒षस॒श्श्रेय॑सी॒श्श्रेय॑सीर्द॒धत् ॥ २० ॥

अ॒ग्ने स॒पत्ना॑ꣳ अ॒प॒ बाध॑मानः । रा॒यस्पोष॑मिष॒मूर्ज॑म॒स्मासु॑
धेहि॑ । इ॒मा उ॒ मामु॑प॒तिष्ठ॑न्तु रा॒यः । आ॒भिः प्र॒जाभि॑रि॒ह
सं॒व॑सेय । इ॒हो इ॒डा तिष्ठ॑तु वि॒श्वरू॑पी । म॒ध्ये वसो॑र्दी॒दिहि॑
जा॒तवे॑दः । ओज॑से॒ बला॑य॒ त्वोद्य॑च्छे । वृष॑णे शु॒ष्माया॑युषे
वर्च॑से । स॒प॒त्नतूर॑सि वृ॒त्रतूः । यस्ते॑ दे॒वेषु॑ म॒हिमा सु॑व॒र्गः ॥ २१ ॥

यस्त॑ आ॒त्मा प॒शुषु॑ प्रवि॑ष्टः । पु॒ष्टि॒र्या ते॑ म॒नुष्ये॑षु पप्र॒थे ।
तया॑ नो अ॒ग्ने जु॒षमाण॑ एहि॑ । दि॒वः पृ॑थि॒व्याः पर्य॑न्तिरि॒क्षात् ।
वा॒तात्प॑शु॒भ्यो अ॒ध्योष॑धी॒भ्यः । यत्र॑ यत्र जा॒तवे॑दस्सं॒बभू॑थ ।
ततो॑ नो अ॒ग्ने जु॒षमाण॑ एहि॑ । प्रा॒चीम॑नु॒ प्रदि॑शं प्रेहि॑ वि॒द्वान् ।
अ॒ग्नेर॑ग्ने पु॒रो अ॑ग्नि॒र्भवे॑ह । वि॒श्वा आ॒शा दी॒द्यानो॑ वि भा॑हि ॥ २२ ॥

ऊ॒र्ज नो॑ धेहि द्वि॒पदे॑ चतु॑ष्पदे । अ॒न्व॒ग्निरु॑षसा॒मग्रं॑ म॒ख्यत् ।
अ॒न्वहा॑नि प्रथ॒मो जा॒तवे॑दाः । अनु॒ सूर्य॑स्य पु॒रुत्रा॑ च
र॒श्मीन् । अनु॒ द्यावा॑पृथि॒वी आ॒त॑तान । वि॒क्रम॑स्व म॒हाꣳ
अ॑सि । वे॒दिष॑न्मा॒नुषे॑भ्यः । त्रि॒षु लो॒केषु॑ जागृ॒हि । य॒दिदं॑
दि॒वो यद॑दः पृथि॒व्याः । सं॒वि॒दा॒ने रोद॑सी सं बभू॒वतुः ॥ २३ ॥

तयोः॑ पृ॒ष्ठे सी॑दतु जा॒तवे॑दाः । श॒भूः प्र॒जाभ्य॑स्त॒नुवे॑ स्यो॒नः ।
प्रा॒णं त्वा॒ऽमृत॑ आ द॒धामि॑ । अ॒न्नाद॒मन्ना॒द्याय॑ । गो॒प्तारं॑ गु॒प्त्यै॑ ।
यत्ते॑ शु॒क्र शु॒क्रं वर्च॑श्शु॒क्रा त॒नूः । शु॒क्रं ज्योति॑रज॒स्रम् । तेन॑ मे

दीदिहि तेन त्वाऽऽदधे। अग्निनाऽग्ने ब्रह्मणा। आनशे व्यानशे
सर्वमायुर्व्यानशे॥२४॥

नर्यं प्रजां मे गोपाय। अमृतत्वाय जीवसे। जातां
जनिष्यमाणां च। अमृते सत्ये प्रतिष्ठिताम्। अथर्व
पितुं मे गोपाय। रसमन्नमिहायुषे। अदब्धायोऽशीततनो।
अविषन्नः पितुं कृणु। शंस्यं पशून्मे गोपाय। द्विपादो ये
चतुष्पदः॥२५॥

अष्टाशफाश्च य इहाग्ने। ये चैकशफा आशुगाः। सप्रथ
सभां मे गोपाय। ये च सभ्यास्सभासदः। तानिन्द्रियावतः
कुरु। सर्वमायुरुपासताम्। अहे बुध्निय मन्नं मे गोपाय।
यमृषयस्त्रैविदा विदुः। ऋचस्सामानि यजूंषि। सा हि
श्रीरमृता सताम्॥२६॥

चतुश्शिखण्डा युवतिस्सुपेशाः। घृतप्रतीका भुवनस्य मध्ये।
मर्मज्यमाना महते सौभगाय। मह्यं धुक्ष्व यजमानाय
कामान्। इहैव सन्तत्र सतो वो अग्नयः। प्राणेन वाचा
मनसा बिभर्मि। तिरो मा सन्तमायुर्मा प्रहासीत्। ज्योतिषा
वो वैश्वानरेणोपतिष्ठे। पञ्चधाऽग्नीन्व्यक्रामत्। विराट्थ्सृष्टा
प्रजापतेः। ऊर्ध्वाऽऽरोहद्रोहिणी। योनिर्ऋतेः प्रतिष्ठितिः॥२७॥

नवैतान्यहानि भवन्ति। नव वै सुवर्गा लोकाः।
यदेतान्यहान्युपयन्ति। नवस्वेव तत्सुवर्गेषु लोकेषु

सुत्रिणः॑ प्रति॒तिष्ठ॑न्तो यन्ति। अ॒ग्नि॒ष्टो॒माः पर॑स्सामानः
का॒र्या इत्या॑हुः। अ॒ग्नि॒ष्टो॒मस॑मितस्सुव॒र्गो लो॒क इति॑।
द्वा॒द॒शाग्नि॒ष्टो॒मस्य॑ स्तो॒त्राणि॑। द्वा॒द॒श मा॑सा॒स्संव॑त्सरः। तत्तन्न
सू॒क्ष्मम्। उ॒क्थ्या॑ ए॒व स॑प्तद॒शाः पर॑स्सामानः का॒र्याः॑॥ २८॥

प॒शवो॒ वा उ॒क्थानि॑। प॒शूना॑मव॒रुद्धौ॑। वि॒श्वजि॑द॒भिजि॑ता॒वग्नि॒ष्टो॒मौ।
उ॒क्थ्या॑स्सप्तद॒शाः पर॑स्समानः। ते स॒स्तु॒ता वि॒राज॑न्म॒भि
संप॑द्यन्ते। द्वे च॒र्चाव॑तिरिच्येते। ए॒कया॒ गौर॑तिरिक्तः।
ए॒कयाऽऽयु॑रू॒नः। सु॒व॒र्गो वै लो॒को ज्योतिः॑।
ऊ॒र्ग्विरा॑ट्॥ २९॥

सु॒व॒र्गमे॒व तेन॑ लो॒कम॒भि ज॑यन्ति। यत्प॒रं रा॒थन्त॑रम्।
तत्प्र॑थ॒मेऽह॑न्का॒र्यम्। बृ॒हद्वि॒तीयै॑। वै॒रूपं॑ तृ॒तीयै॑। वै॒राजं॑ चतु॒र्थे।
शा॒क्रं प॑ञ्च॒मे। रै॒वतं॑ ष॒ष्ठे। तदु॑ पृ॒ष्ठेभ्यो॑ नयन्ति। स॒न्तन॑य
ए॒ते ग्र॑हा॑ गृह्यन्ते॥ ३०॥

अ॒ति॒ग्रा॒ह्याः॑ पर॑स्सामसु। इ॒माने॒वैतैर्लो॒कान्थ॑संत॒न्वन्ति॑।
मि॒थुना॑ ए॒ते ग्र॑हा॑ गृह्यन्ते। अ॒ति॒ग्रा॒ह्याः॑ पर॑स्सामसु।
मि॒थुनमे॒व तैर्य॑ज॒माना॒ अव॑रुन्धते। बृ॒हत्पृ॑ष्ठं भ॒वति॑। बृ॒हद्वै
सु॒व॒र्गो लो॒कः। बृ॒हतै॒व सु॒व॒र्गं लो॒कं य॑न्ति। त्र॒यस्त्रि॑ं॒शिना॑म॒
सामं॑। मा॒ध्यन्दि॑ने॒ पव॑माने भवति॥ ३१॥

त्र॒यस्त्रि॑ं॒शद्वै दे॒वताः॑। दे॒वता॑ ए॒वाव॑रुन्धते। ये वा इ॒तः परा॑श्च॒
संव॑त्सरमु॒पय॑न्ति। न है॒नं ते स्व॑स्ति स॒मश्नु॑वते। अथ॒

येऽमुतोऽर्वाञ्चमुपयन्ति। ते हैनः स्वस्ति समश्नुवते। एतद्वा
अमुतोऽर्वाञ्चमुपयन्ति। यदेवम्। यो ह खलु वाव प्रजापतिः।
स उवेवेन्द्रः। तदु देवेभ्यो नयन्ति॥३२॥

संततिर्वा एते ग्रहाः। यत्परस्सामानः। विषूवान्दिवाकीर्त्यम्।
यथा शालायै पक्षसी। एव संवत्सरस्य पक्षसी। यदेतेन
गृह्येरन्। विषूची संवत्सरस्य पक्षसी व्यवस्रसेयाताम्।
आर्तिमार्च्छयुः। यदेते गृह्यन्ते। यथा शालायै पक्षसी मध्यम्
वःशमभि समायच्छति॥३३॥

एव संवत्सरस्य पक्षसी दिवाकीर्त्यमभि सं तन्वन्ति।
नार्तिमार्च्छन्ति। एकविंशमहर्भवति। शुक्राग्रा ग्रहा गृह्यन्ते।
प्रत्युत्तब्धे सयत्वाय। सौर्य एतदहः पशुरालभ्यते।
सौर्योऽतिग्राह्यो गृह्यते। अहरेव रूपेण समर्धयन्ति। अथो
अह एवैष बलिर्हियते। सप्तैतदहरतिग्राह्या गृह्यन्ते॥३४॥

सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः। असावादित्यश्शिरः
प्रजानाम्। शीर्षन्नेव प्रजानां प्राणान्दधाति। तस्मात्सप्त
शीर्षन्प्राणाः। इन्द्रो वृत्रं हत्वा। असुरान्पराभाव्य। स
इमाल्लोकानभ्यजयत्। तस्यासौ लोकोऽनभिजित आसीत्।
तं विश्वकर्मा भूत्वाऽभ्यजयत्। यद्वैश्वकर्मणो गृह्यते॥३५॥

सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै। प्र वा एतेऽस्माल्लोकाच्च्यवन्ते।

ये वैश्वकर्मणं गृह्णते। आदित्यश्चो गृह्यते। इयं वा अदितिः।
अस्यामेव प्रति तिष्ठन्ति। अन्योन्यो गृह्येते। विश्वान्येवान्येन
कर्माणि कुर्वाणा यन्ति। अस्यामन्येन प्रति तिष्ठन्ति।
तावाऽपरार्धात्संवत्सरस्यान्योन्यो गृह्येते। तावुभौ सह
महाव्रते गृह्येते। यज्ञस्यैवान्तं गत्वा। उभयोर्लोकयोः
प्रति तिष्ठन्ति। अर्कमुक्थं भवति। अन्नाद्यस्यावरुध्यै॥३६॥

एकविंश एष भवति। एतेन वै देवा एकविंशेन।
आदित्यमित उत्तमं सुवर्गं लोकमारोहयन्। स वा एष
इत एकविंशः। तस्य दशावस्तादहानि। दशं परस्तात्। स
वा एष विराज्युभयतः प्रतिष्ठितः। विराजि हि वा एष
उभयतः प्रतिष्ठितः। तस्मादन्तरेमौ लोकौ यन्। सर्वेषु
सुवर्गेषु लोकेष्वभितपन्नेति॥३७॥

देवा वा आदित्यस्य सुवर्गस्य लोकस्य। परांचोऽतिपादादबिभयुः।
तं छन्दोभिरदहन्धृत्यै। देवा वा आदित्यस्य सुवर्गस्य
लोकस्य। अवांचोऽवपादादबिभयुः। तं पञ्चमी रश्मिभिरुदवयन्।
तस्मादेकविंशेऽहन्पञ्च दिवाकीर्त्यानि क्रियन्ते। रश्मयो
वै दिवाकीर्त्यानि। ये गायत्रे। ते गायत्रीषूत्तरयोः
पवमानयोः॥३८॥

महादिवाकीर्त्यं होतुं पृष्ठम्। विकर्णं ब्रह्मसामम्।
भासोऽग्निष्टोमः। अथेतानि पराणि। परैर्वै देवा आदित्यं

सुवर्गं लोकमपारयन्। यदपारयन्। तत्पराणां परत्वम्।
पारयन्त्येनं पराणि। य एवं वेद। अथैतानि स्पराणि। स्परैर्वै
देवा आदित्यः सुवर्गं लोकमस्पारयन्। यदस्पारयन्।
तत्स्पराणां स्परत्वम्। स्पारयन्त्येनं स्पराणि। य एवं
वेद॥३९॥

अप्रतिष्ठां वा एते गच्छन्ति। येषां संवत्सरेऽनाप्तेऽथ।
एकादशिन्याप्यते। वैष्णवं वामनमा लभन्ते। यज्ञो वै
विष्णुः। यज्ञमेवालभन्ते प्रतिष्ठित्यै। ऐन्द्राग्रमालभन्ते।
इन्द्राग्नी वै देवानामयातयामानौ। ये एव देवते अयातयाम्नी।
ते एवालभन्ते॥४०॥

वैश्वदेवमालभन्ते। देवता एवावरुन्धते। द्यावापृथिव्यां
धेनुमालभन्ते। द्यावापृथिव्योरेव प्रति तिष्ठन्ति। वायव्यं
वत्समालभन्ते। वायुरेवैभ्यो यथाऽऽयतनाद्देवता अवरुन्धे।
आदित्यामविं वशामालभन्ते। इयं वा अदितिः। अस्यामेव
प्रति तिष्ठन्ति। मैत्रावरुणीमालभन्ते॥४१॥

मित्रेणैव यज्ञस्य स्विष्टं शमयन्ति। वरुणेन दुरिष्टम्।
प्राजापत्यं तूपरं महाव्रत आलभन्ते। प्राजापत्योऽतिग्राह्यो
गृह्यते। अहरेव रूपेण समर्धयन्ति। अथो अहं एवैष
बलिर्हियते। आग्नेयमा लभन्ते प्रति प्रज्ञात्यै। अजपेत्वान्
वा एते पूर्वैर्मासैरव रुन्धते। यदेते गव्याः पशवं आलभ्यन्ते।
उभयेषां पशूनामवरुद्धौ॥४२॥

यदतिरिक्तामेकादशिनीमालभैरन्। अप्रियं भ्रातृव्यमभ्यतिरिच्येत।
 यद्वौ द्वौ पशू समस्येयुः। कनीय आयुः कुर्वीरन्। यदेते
 ब्राह्मणवन्तः पशवं आलभ्यन्ते। नाप्रियं भ्रातृव्यमभ्यतिरिच्येते।
 न कनीय आयुः कुर्वते॥४३॥

प्रजापतिः प्रजास्सृष्ट्वा वृत्तोऽशयत्। तं देवा भूतानां
 रसं तेजस्संभृत्य। तेनैनमभिषज्यन्। महानववर्तीति।
 तन्महाव्रतस्य महाव्रतत्वम्। महद्व्रतमिति। तन्महाव्रतस्य
 महाव्रतत्वम्। महतो व्रतमिति। तन्महाव्रतस्य महाव्रतत्वम्।
 पञ्चविंशस्तोमो भवति॥४४॥

चतुर्विंशत्यर्धमासस्संवत्सरः। यद्वा एतस्मिन्संवत्सरेऽधि
 प्राजायत। तदन्नं पञ्चविंशमभवत्। मध्यतः क्रियते। मध्यतो
 ह्यन्नमशितं धिनोति। अथो मध्यत एव प्रजानामूर्ध्नीयते।
 अथ यद्वा इदमन्ततः क्रियते। तस्मादुदन्ते प्रजास्समेधन्ते।
 अन्ततः क्रियते प्रजननायैव। त्रिवृच्छिरो भवति॥४५॥

त्रेधाविहितं हि शिरः। लोमं छुवीरस्थिं। परांचा स्तुवन्ति।
 तस्मात्तत्सदृगेव। न मेद्यतोऽनु मेद्यति। न कृश्यतोऽनु
 कृश्यति। पञ्चदशोऽन्यः पक्षो भवति। सप्तदशोऽन्यः।
 तस्माद्वयां स्यन्यतरमर्धमभि पर्यावर्तन्ते। अन्यतरतो हि
 तद्वरीयः क्रियते॥४६॥

पञ्चविंश आत्मा भवति। तस्मान्मध्यतः पशवो वरिष्ठाः।

ए॒कविं॒शं पु॒च्छ॑म्। द्वि॒पदा॑सु स्तु॒वन्ति॒ प्रति॑ष्ठित्यै। सर्वे॑ण
स॒ह स्तु॑वन्ति। सर्वे॑ण ह्या॒त्मना॑ऽऽत्म॒न्वी। स॒होत्प॑तन्ति।
ए॒कैका॑मु॒च्छि॑षन्ति। आ॒त्मन् ह्यङ्गा॑नि ब॒द्धानि॑। न वा ए॒तेन॒
सर्वः॑ पु॒रुषः॑॥४७॥

यदि॑तइ॒तो लो॑मा॒नि द॒तो न॒खान्। प॒रिमा॑दः क्रि॒यन्ते।
तान्ये॒व तेन॒ प्रत्यु॑प्यन्ते। औ॒दुम्बर॑स्त॒ल्पो भ॑वति।
ऊ॒र्वा अ॒न्नमु॑दु॒म्बरः॑। ऊ॒र्ज ए॒वान्नाद्य॑स्याव॒रुध्यै॑।
यस्य॑ त॒ल्पसद्य॑म॒भिजि॑तुः स्यात्। स दे॒वाना॑ऽ
सा॒म्यक्षे॑। त॒ल्पसद्य॑म॒भिज॑यानीति॒ तल्प॑मा॒रुह्यो॑द्वायेत्।
त॒ल्पसद्य॑मे॒वाभि॑ जयति॥४८॥

यस्य॑ त॒ल्पसद्य॑म॒भिजि॑तुः स्यात्। स दे॒वाना॑ऽ सा॒म्यक्षे॑।
त॒ल्पसद्य॑ मा॒ परा॑जे॒षीति॑ त॒ल्पमा॒रुह्यो॑द्वायेत्। न त॒ल्पसद्य॑
परा॑जयते। प्ले॒ङ्गे श॑सति। महो॒ वै प्ले॒ङ्गः। मह॑स
ए॒वान्नाद्य॑स्याव॒रुध्यै॑। दे॒वा॒सुरा॑स्संय॒त्ता आ॑सन्। त आ॒दित्ये॑
व्याय॑च्छन्त। तं दे॒वास्स॑म॒जय॑न्॥४९॥

ब्रा॒ह्मण॑श्च शू॒द्रश्च॑ च॒र्मकर्ते॑ व्याय॑च्छेते। दै॒व्यो वै वर्णो॑ ब्रा॒ह्मणः॑।
अ॒सुर्य॑श्शू॒द्रः। इ॒मेऽरा॑थ्सुरि॒मे सु॑भू॒तम॑क्र॒न्नित्य॑न्यत॒रो ब्रू॑यात्।
इ॒म उ॑द्वासीका॒रिण॑ इ॒मे दु॑र्भू॒तम॑क्र॒न्नित्य॑न्यत॒रः। यदे॒वेषा॑ऽ
सुकृ॑तं या रा॒द्धिः। तद॑न्यत॒रोऽभि॑ श्री॒णाति॑। यदे॒वेषा॑ऽ
दुष्कृ॑तं याऽरा॒द्धिः। तद॑न्यत॒रोऽप॑ हन्ति। ब्रा॒ह्मण॑स्सं ज॑यति।

अमुमेवादित्यं भ्रातृव्यस्य संविन्दन्ते॥५०॥

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

देवासुरास्संयन्ता आसन्। ते देवा विजयमुपयन्तः।
अग्नीषोमयोस्तेजस्विनीस्तनूस्संन्यदधत्। इदमु नो
भविष्यति। यदि नो जेष्यन्तीति। तेनाग्नीषोमावपाक्रामताम्।
ते देवा विजित्य। अग्नीषोमावन्वैच्छन्। तेऽग्निमन्वविन्दन्तुषूथ्सन्नम्।
तस्य विभक्तीभिस्तेजस्विनीस्तनूरवारुन्धत्॥१॥

ते सोममन्वविन्दन्। तमघ्नन्। तस्य यथाऽभिज्ञायं
तनूर्व्यगृह्णत्। ते ग्रहा अभवन्। तद्ग्रहाणां ग्रहत्वम्। यस्यैवं
विदुषो ग्रहा गृह्यन्ते। तस्य त्वेव गृहीताः। नानाऽऽग्नेयं
पुनराधेये कुर्यात्। यदनाग्नेयं पुनराधेये कुर्यात्। व्यृद्धमेव
तत्॥२॥

अनाग्नेयं वा एतत्क्रियते। यत्समिधस्तनूनपातमिडो
बृहिर्यजति। उभावाग्नेयावाज्यभागौ स्याताम्। अनाज्यभागौ
भवत् इत्याहुः। यदुभावाग्नेयावन्वश्चाविति। अग्नये
पर्वमानायोत्तरस्स्यात्। यत्पर्वमानाय। तेनाज्यभागः।
तेन सौम्यः। बुधन्वत्याग्नेयस्याज्यभागस्य पुरोऽनुवाक्या
भवति॥३॥

यथा सुप्तं बोधयति। तादृगेव तत्। अग्निन्यक्ताः

पत्नीसंयाजानामृचंस्स्युः। तेनाग्नेयं सर्वं भवति। एकधा तेजस्विनीं देवतामुपैतीत्याहुः। सैनमीश्वरा प्रदह इति। नेति ब्रूयात्। प्रजननं वा अग्निः। प्रजननमेवोपैतीति। कृतयजुस्संभृतसंभार इत्याहुः॥४॥

न संभृत्यास्संभाराः। न यजुः कार्यमिति। अथो खलु। संभृत्या एव संभाराः। कार्यं यजुः। पुनराधेयस्य समृद्धौ। तेनोपांशु प्रचरति। एष्य इव वा एषः। यत्पुनराधेयः। यथोपांशु नष्टमिच्छति॥५॥

तादृगेव तत्। उच्चैस्स्विष्टकृतमुत्सृजति। यथा नष्टं वित्त्वा प्राहायमिति। तादृगेव तत्। एकधा तेजस्विनीं देवतामुपैतीत्याहुः। सैनमीश्वरा प्रदह इति। तत्तथा नोपैति। प्रयाजानूयाजेष्वेव विभक्तीः कुर्यात्। यथापूर्वमाज्यभागौ स्याताम्। एवं पत्नीसंयाजाः॥६॥

तद्वैश्वानरवत्प्रजननवत्तरमुपैतीति। तदाहुः। व्यृद्धं वा एतत्। अनाग्नेयं वा एतत्क्रियत इति। नेति ब्रूयात्। अग्निं प्रथमं विभक्तीनां यजति। अग्निमुत्तमं पत्नीसंयाजानाम्। तेनाग्नेयम्। तेन समृद्धं क्रियत इति॥७॥

देवा वै यथादृशं यज्ञानाहरन्त। योऽग्निष्टोमम्। य उक्थ्यम्। योऽतिरात्रम्। ते सृहेव सर्वे वाजपेयमपश्यन्। ते अन्योऽन्यस्मै नातिष्ठन्त। अहमनेन यजा इति। तेऽब्रुवन्।

आजिमस्य धावामेति॥८॥

तस्मिन्नाजिमधावन्। तं बृहस्पतिरुदजयत्। तेनायजत।
स स्वाराज्यमगच्छत्। तमिन्द्रोऽब्रवीत्। मामुनेन
याजयेति। तेनेन्द्रमयाजयत्। सोऽग्रं देवतानां पर्येत्।
अगच्छत्स्वाराज्यम्। अतिष्ठन्तास्मै ज्यैष्ठ्याय॥९॥

य एवं विद्वान् वाजपेयेन यजते। गच्छति स्वाराज्यम्।
अग्रं समानानां पर्येति। तिष्ठन्तेऽस्मै ज्यैष्ठ्याय। स वा एष
ब्राह्मणस्य चैव राजन्यस्य च यज्ञः। तं वा एतं वाजपेय
इत्याहुः। वाजाप्यो वा एषः। वाजं ह्येतेन देवा ऐप्सन्।
सोमो वै वाजपेयः। यो वै सोमं वाजपेयं वेद॥१०॥

वाज्येवैनं पीत्वा भवति। आऽस्य वाजी जायते। अन्नं वै
वाजपेयः। य एवं वेद। अत्यन्नम्। आऽस्यान्नादो जायते।
ब्रह्म वै वाजपेयः। य एवं वेद। अत्ति ब्रह्मणाऽन्नम्। आऽस्य
ब्रह्मा जायते ॥११॥

वाग्वै वाजस्य प्रसवः। य एवं वेद। करोति वाचा वीर्यम्।
एनं वाचा गच्छति। अपिवर्ती वाचं वदति। प्रजापतिर्देवेभ्यो
यज्ञान्व्यादिशत्। स आत्मन्वाजपेयमधत्त। तं देवा अब्रुवन्।
एष वाव यज्ञः। यद्वाजपेयः॥१२॥

अप्येव नोऽत्रास्त्विति। तेभ्य एता उज्जितीः प्रायच्छत्। ता
वा एता उज्जितयो व्याख्यायन्ते। यज्ञस्य सर्वत्वाय।

दे॒वता॑ना॒मनि॑र्भा॒गाय॑ । दे॒वा वै ब्र॑ह्म॒णश्चा॒न्नस्य॑ च॒
शम॑ल॒मपा॑घ्नन् । यद्व॒ह्म॒णश्शम॑ल॒मासी॑त् । सा गा॒था
ना॒राश॑ꣳस्य॒भवत् । यद॒न्नस्य॑ । सा सुरा॑ ॥१३॥

तस्मा॒द्वाय॑तश्च म॒त्तस्य॑ च॒ न प्र॑तिगृह्य॑म् । यत्प्र॑तिगृह्णी॒यात् ।
शम॑लं॒ प्रति॑गृह्णी॒यात् । सर्वा॑ वा ए॒तस्य॑ वा॒चोऽव॑रुद्धाः ।
यो वा॑ज॒पेय॑या॒जी । या पृ॑थि॒व्यां याऽग्नौ॑ या र॑थन्त॒रे ।
याऽन्तरि॑क्षे॒ या वा॑यौ या वा॑म॒देव्ये॑ । या दि॒वि
याऽऽदि॒त्ये या बृ॑ह॒ति । याऽप्सु॑ यौष॑धीषु॒ या
वन॑स्पति॒षु । तस्मा॑द्वाज॒पेय॑या॒ज्यात्वि॑जीनः । सर्वा॑ ह्य॒स्य
वा॒चोऽव॑रुद्धाः ॥१४॥

दे॒वा वै यद॑न्यैर्ग्र॒हैर्य॑ज्ञस्य॒ नावा॑रुन्धत । तद॑ति॒ग्राह्यै॑रति॒गृह्या॑वा॒रुन्धत॑ ।
तद॑ति॒ग्राह्या॑णामति॒ग्राह्य॑त्वम् । यद॑ति॒ग्राह्या॑ गृह्य॒न्ते ।
यदे॒वान्यै॑र्ग्र॒हैर्य॑ज्ञस्य॒ नावा॑रुन्धे । तदे॒व तैर॑ति॒गृह्या॑वा॒रुन्धे । पञ्च॑
गृह्य॒न्ते । पाङ्क्तौ॑ य॒ज्ञः । यावा॑ने॒व य॒ज्ञः । तमा॒त्वाऽव॑रुन्धे ॥१५॥

सर्व॑ ऐ॒न्द्रा भ॑वन्ति । ए॒कधै॑व यज॑मान इन्द्रि॒यं द॑धति ।
सप्त॑द॒श प्रा॒जाप॑त्या॒ ग्रहा॑ गृह्य॒न्ते । सप्त॑द॒शः प्र॒जाप॑तिः ।
प्र॒जाप॑ते॒रास्यै॑ । ए॒कय॑र्चा गृह्णाति । ए॒कधै॑व यज॑माने वी॒र्यं॑
दधाति । सोम॑ग्र॒हाꣳश्च॑ सुराग्र॒हाꣳश्च॑ गृह्णाति । ए॒तद्वै दे॒वाना॑
पर॑ममन्न॑म् । यथ्सोमः॑ ॥१६॥

ए॒तन्म॑नु॒ष्या॑णाम् । यथ्सुरा॑ । प॒रमे॑णै॒वास्मा॑ अ॒न्नाद्ये॒नाव॑रम॒न्नाद्य॑मव॒रुन्धे॑

सोमग्रहान्गृह्णाति। ब्रह्मणो वा एतत्तेजः। यथ्सोमः। ब्रह्मण
एव तेजसा तेजो यजमाने दधाति। सुराग्रहान्गृह्णाति।
अन्नस्य वा एतच्छर्मलम्। यथ्सुरा॥१७॥

अन्नस्यैव शर्मलेन शर्मलं यजमानादपहन्ति। सोमग्रहाश्च
सुराग्रहाश्च गृह्णाति। पुमान् वै सोमः। स्त्री सुरा।
तन्मिथुनम्। मिथुनमेवास्य तद्यज्ञे करोति प्रजननाय।
आत्मानमेव सोमग्रहैस्स्पृणोति। जायाश्च सुराग्रहैः।
तस्माद्वाजपेययाज्यमुष्मिल्लोके स्त्रियश्च संभवति।
वाजपेयाभिजितश्च ह्यस्य॥१८॥

पूर्वं सोमग्रहा गृह्यन्ते। अपरे सुराग्रहाः। पुरोऽक्षश्च
सोमग्रहान्त्सादयति। पश्चादक्षश्च सुराग्रहान्। पापवस्यस्य
विधृत्यै। एष वै यजमानः। यथ्सोमः। अन्नश्च सुरा।
सोमग्रहाश्च सुराग्रहाश्च व्यतिषजति। अन्नाद्यैर्नैवैनं
व्यतिषजति॥१९॥

संपृचस्स्थु सं मा भद्रेण पृङ्केत्याह। अन्नं वै भद्रम्।
अन्नाद्यैर्नैवैनश्च सः सृजति। अन्नस्य वा एतच्छर्मलम्।
यथ्सुरा। पाप्मेव खलु वै शर्मलम्। पाप्मना वा
एनमेतच्छर्मलेन व्यतिषजति। यथ्सोमग्रहाश्च सुराग्रहाश्च
व्यतिषजति। विपृचस्स्थु वि मा पाप्मना पृङ्केत्याह।
पाप्मनैवैनश्च शर्मलेन व्यावर्तयति॥२०॥

तस्माद्वाजपेययाजी पूतो मेध्यो दक्षिण्यः। प्राडुद्ववति

सोमग्रहैः। अमुमेव तैर्लोकमभिजयति। प्रत्यङ्मुखसुराग्रहैः।
 इममेव तैर्लोकमभिजयति। प्रतिष्ठन्ति सोमग्रहैः। यावदेव
 सत्यम्। तेन सूयते। वाजसृच्चस्सुराग्रहान् हरन्ति।
 अनृतेनैव विश् सृजति। हिरण्यपात्रं मधोः पूर्णं
 ददाति। मध्व्योऽसानीति। एकधा ब्रह्मण उप हरति।
 एकधैव यजमान आयुस्तेजो दधाति॥ २१॥

ब्रह्मवादिनो वदन्ति। नाग्निष्टोमो नोक्थ्यः। न षोडशी
 नातिरात्रः। अथ कस्माद्वाजपेये सर्वे यज्ञक्रतवोऽवरुध्यन्त
 इति। पशुभिरिति ब्रूयात्। आग्नेयं पशुमालभते। अग्निष्टोममेव
 तेनावरुन्धे। ऐन्द्राग्नेनोक्थ्यम्। ऐन्द्रेण षोडशिनस्स्तोत्रम्।
 सारस्वत्याऽतिरात्रम्॥ २२॥

मारुत्या बृहत्तस्स्तोत्रम्। एतावन्तो वै यज्ञक्रतवः।
 तान्पशुभिरेवावरुन्धे। आत्मानमेव स्पृणोत्यग्निष्टोमेन।
 प्राणापानावुक्थ्येन। वीर्यं षोडशिनस्स्तोत्रेण। वाचमतिरात्रेण।
 प्रजां बृहत्तस्स्तोत्रेण। इममेव लोकमभिजयत्यग्निष्टोमेन।
 अन्तरिक्षमुक्थ्येन॥ २३॥

सुवर्गं लोकं षोडशिनस्स्तोत्रेण। देवयानानेव पथ
 आरोहत्यतिरात्रेण। नाकं रोहति बृहत्तस्स्तोत्रेण। तेजं
 एवात्मन्धत्त आग्नेयेन पशुना। ओजो बलमैन्द्राग्नेन।
 इन्द्रियमैन्द्रेण। वाचं सारस्वत्या। उभावेव देवलोकं
 च मनुष्यलोकं चाभिजयति मारुत्या वशया। सप्तदेश

प्राजापत्यान्पशूनालभते। सप्तदशः प्रजापतिः॥२४॥

प्रजापतेरास्यै। श्यामा एकरूपा भवन्ति। एवमिव हि प्रजापतिस्समृद्धौ। तान्पर्यग्निकृतानुत्सृजति। मरुतो यज्ञमजिघांसन्प्रजापतेः। तेभ्य एतां मारुतीं वशामालभत। तयैवैनानशमयत्। मारुत्या प्रचर्य। एतान्त्संज्ञपयेत्। मरुत एव शमयित्वा॥२५॥

एतैः प्रचरति। यज्ञस्याघाताय। एकधा वपा जुहोति। एकदेवत्या हि। एते। अथो एकधैव यजमाने वीर्यं दधाति। नैवारेण सप्तदशशरावेणैतद्भिः प्रचरति। एतत्पुरोडाशा ह्येते। अथो पशूनामेव छिद्रमपि दधाति। सारस्वत्योत्तमया प्रचरति। वाग्वै सरस्वती। तस्मात्प्राणानां वागुत्तमा। अथो प्रजापतावेव यज्ञं प्रतिष्ठापयति। प्रजापतिरहि वाक्। अपन्नदती भवति। तस्मान्मनुष्यास्सर्वाध्वंच वदन्ति॥२६॥

सावित्रं जुहोति कर्मणःकर्मणः पुरस्तात्। कस्तद्वेदेत्याहुः। यद्वाजपेयस्य पूर्वं यदपरमिति। सवितृप्रसूत एव यथापूर्वं कर्माणि करोति। सवनेसवने जुहोति। आक्रमणमेव तत्सेतुं यजमानः कुरुते। सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै। वाचस्पतिर्वाचमद्य स्वदाति न इत्याह। वाग्वै देवानां पुराऽन्नमासीत्। वाचमेवास्मा अन्नं स्वदयति॥२७॥

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्न इति रथमुपावहरति विजित्यै।

वाजस्य नु प्रसवे मातरं महीमित्याह। यच्चैवेयम्।
 यच्चास्यामधि। तदेवावरुन्धे। अथो तस्मिन्नेवोभयेऽभिषिच्यते।
 अप्स्वन्तरमृतमप्सु भेषजमित्यश्वान्प-ल्पूलयति। अप्सु
 वा अश्वस्य तृतीयं प्रविष्टम्। तदनुवेनन्ववप्लवते। यदप्सु
 पल्पूलयति॥२८॥

यदेवास्याप्सु प्रविष्टम्। तदेवावरुन्धे। बहु वा
 अश्वोऽमेध्यमुपगच्छति। यदप्सु पल्पूलयति। मेध्यानेवैनान्करोति।
 वायुर्वा त्वा मनुर्वा त्वेत्याह। एता वा एतं देवता अग्रे
 अश्वमयुञ्जन्। ताभिरेवैनान् युनक्ति। सवस्योज्जित्यै। यजुषा
 युनक्ति व्यावृत्त्यै॥२९॥

अपांनपादाशुहेमन्त्रिति संमार्ष्टि। मेध्यानेवैनान्करोति।
 अथो स्तौत्येवैनानाजिः संरिष्यतः। विष्णुक्रमान्क्रमते।
 विष्णुरेव भूत्वेमाल्लोकानभिजयति। वैश्वदेवो वै रथः।
 अङ्गौ न्यङ्गावभितो रथं यावित्याह। या एव देवता
 रथे प्रविष्टाः। ताभ्य एव नमस्करोति। आत्मनोऽनात्यै।
 अशमरथंभावुकोऽस्य रथो भवति। य एवं वेद॥३०॥

देवस्याहः सवितुः प्रसवे बृहस्पतिना वाजजिता वाजं
 जेषमित्याह। सवितृप्रसूत एव ब्रह्मणा वाजमुञ्जयति।
 देवस्याहः सवितुः प्रसवे बृहस्पतिना वाजजिता वसिष्ठं
 नाकं रुहेयमित्याह। सवितृप्रसूत एव ब्रह्मणा वसिष्ठं
 नाकं रोहति। चात्वाले रथचक्रं निमित्तं रोहति।

अतो वा अङ्गिरस उत्तमास्सुवर्गं लोकमायन्। साक्षादेव
यजमानस्सुवर्गं लोकमेति। आवैष्टयति। वज्रो वै रथः।
वज्रेणैव दिशोऽभिजयति॥ ३१॥

वाजिना५ सामं गायते। अन्नं वै वाजः। अन्नमेवावरुन्धे।
वाचो वर्षं देवेभ्योऽपाक्रामत्। तद्वनस्पतीन्प्राविशत्। सैषा
वाग्वनस्पतिषु वदति। या दुन्दुभौ। तस्माद्दुन्दुभिस्सर्वा
वाचोऽतिवदति। दुन्दुभीन्समाघ्नन्ति। परमा वा एषा
वाक्॥ ३२॥

या दुन्दुभौ। परमयैव वाचाऽवरां वाचमवरुन्धे। अथो वाच
एव वर्षं यजमानोऽवरुन्धे। इन्द्राय वाचं वदतेन्द्रं वाजं
जापयतेन्द्रो वाजमजयिदित्याह। एष वा एतद्ग्रीहीन्द्रः। यो
यजते। यजमान एव वाजमुज्जयति। सप्तदश प्रव्याधानाजिं
धावन्ति। सप्तदशः स्तोत्रं भवति। सप्तदशसप्तदश
दीयन्ते॥ ३३॥

सप्तदशः प्रजापतिः। प्रजापतेराप्त्यै। अर्वाऽसि सप्तिरसि
वाज्यंसीत्याह। अग्निर्वा अर्वा। वायुस्सप्तिः। आदित्यो
वाजी। एताभिरेवास्मै देवताभिर्देवरथं युनक्ति। प्रष्टिवाहिनं
युनक्ति। प्रष्टिवाही वै देवरथः। देवरथमेवास्मै युनक्ति॥ ३४॥

वाजिनो वाजं धावतु काष्ठां गच्छतेत्याह। सुवर्गो वै लोकः
काष्ठा। सुवर्गमेव लोकं यन्ति। सुवर्गं वा एते लोकं

यन्ति। य आजिं धावन्ति। प्राञ्चौ धावन्ति। प्राडिंव हि
सुवर्गो लोकः। चतसृभिरनु मन्त्रयते। चत्वारि छन्दांसि।
छन्दोभिरेवैनान्सुवर्गं लोकं गमयति॥३५॥

प्र वा एतैऽस्माल्लोकाच्चवन्ते। य आजिं धावन्ति। उदञ्च
आवर्तन्ते। अस्मादेव तेन लोकान्नयन्ति। रथविमोचनीयं
जुहोति प्रतिष्ठित्यै। आ मा वाजस्य प्रसवो जगम्यादित्याह।
अन्नं वै वाजः। अन्नमेवावरुन्धे। यथालोकं वा एत
उञ्जयन्ति। य आजिं धावन्ति॥३६॥

कृष्णलंकृष्णलं वाजसृङ्घः प्रयच्छति। यमेव ते वाजं
लोकमुञ्जयन्ति। तं परिक्रीयावरुन्धे। एकधा ब्रह्मण उपहरति।
एकधैव यजमाने वीर्यं दधाति। देवा वा ओषधीष्वजिमयुः।
ता बृहस्पतिरुदजयत्। स नीवारान्निरवृणीत। तन्नीवाराणां
नीवारत्वम्। नैवारश्चरुर्भवति॥३७॥

एतद्वै देवानां परममन्नम्। यन्नीवाराः। परमेणैवास्मा
अन्नाद्येनावरमन्नाद्यमवरुन्धे। सप्तदशशरावो भवति।
सप्तदशः प्रजापतिः। प्रजापतेरात्यै। क्षीरे भवति।
रुचमेवास्मिन्दधाति। सर्पिष्वान्भवति मेध्यत्वाय।
बारुहस्पत्यो वा एष देवतया॥३८॥

यो वाजपेयेन यजते। बारुहस्पत्य एष चरुः।
अश्वान्सरिष्यतस्ससृषश्चाव घ्रापयति। यमेव ते वाजं

लो॒कमु॒ञ्जय॑न्ति। तमे॒वाव॑रुन्धे। अजी॑जिपत वनस्पतय॒ इन्द्रं॑
वाजं॑ विमु॑च्यध्वमिति॑ दुन्दु॒भीन् विमु॑ञ्चति। यमे॒व ते वाजं॑
लो॒कमिन्द्रि॑यं दु॒न्दुभयं॑ उ॒ञ्जय॑न्ति। तमे॒वाव॑रुन्धे॥३९॥

ता॒र्ष्यं यज॑मानं परि॑धापयति। य॒ज्ञो वै ता॒र्ष्यम्।
य॒ज्ञेनै॒वैन॑ꣳ सम॑र्धयति। द॒र्भम॑यं परि॑धापयति। प॒वित्रं
वै द॒र्भाः। पु॒नात्ये॒वैन॑म्। वाजं॑ वा ए॒षोऽव॑रुरुत्सते। यो
वा॒जप॑येन॒ यज॑ते। ओष॑धयः॒ खलु॑ वै वाजं॑। यद॑र्भम॑यं
परि॑धापयति॥४०॥

वाज॒स्याव॑रुद्धौ। जाय॒ एहि॒ सुवो॒ रोहा॑वेत्या॒ह। पत्न्या॑ ए॒वैष
य॒ज्ञस्या॑न्वार॒म्भोऽन॑वच्छि॒त्यै। स॒प्तद॑शारत्निर्यूपो॑ भवति।
स॒प्तद॑शः प्र॒जाप॑तिः। प्र॒जाप॑ते॒रास्यै॑। तू॒पर॑श्चतु॒रश्रि॑र्भवति।
गौ॒धूमं॑ च॒षाल॑म्। न वा ए॒ते व्री॒हयो॒ न यवाः॑। यद्गो॒धूमाः॑॥४१॥

ए॒वमि॑व हि प्र॒जाप॑तिस्समृ॑द्ध्यै। अथो॑ अ॒मुमे॒वास्मै॑
लो॒कम॑न्न॒वन्तं॑ करोति। वासो॑भिर्वेष्टयति। ए॒ष वै
यज॑मानः। यद्यू॑पः। स॒र्वदे॒वत्य॑ वासः॑। सर्वा॑भिरे॒वैन॑
दे॒वता॑भिस्सम॑र्धयति। अथो॑ आक्रम॑णमे॒व तथ्सेतुं॑ यज॑मानः
कुरु॑ते। सु॒वर्ग॑स्य॒ लोक॑स्य॒ सम॑ष्ट्यै। द्वा॒दश॑ वाजप्र॒सवी॑यानि
जुहो॑ति॥४२॥

द्वा॒दश॑ मा॒सा॑स्संव॒त्सरः॑। सं॒वत्स॑रमे॒व प्री॑णाति। अथो॑
सं॒वत्स॑रमे॒वास्मा॑ उप॑दधाति। सु॒वर्ग॑स्य॒ लोक॑स्य॒ सम॑ष्ट्यै।

दशभिः कल्पै रोहति। नव वै पुरुषे प्राणाः। नाभिर्दशमी।
प्राणानेव यथास्थानं कल्पयित्वा। सुवर्गं लोकमेति। एतावद्वै
पुरुषस्य स्वम्॥४३॥

यावत्प्राणाः। यावदेवास्यास्ति। तेन सह सुवर्गं लोकमेति।
सुवर्देवाः अगन्मेत्याह। सुवर्गमेव लोकमेति। अमृता
अभूमेत्याह। अमृतमिव हि सुवर्गो लोकः। प्रजापतेः प्रजा
अभूमेत्याह। प्राजापत्यो वा अयं लोकः। अस्मादेव तेन
लोकात्रैति॥४४॥

समहं प्रजया सं मया प्रजेत्याह। आशिषमेवैतामा शास्ते।
आसपुटैर्घ्नन्ति। अन्नं वा इयम्। अन्नाद्येनैवेनः समर्धयन्ति।
ऊषैर्घ्नन्ति। एते हि साक्षादन्नम्। यदूषाः। साक्षादेवेनमन्नाद्येन
समर्धयन्ति। पुरस्तात्प्रत्यञ्चं घ्नन्ति॥४५॥

पुरस्ताद्धि प्रतीचीनमन्नमद्यते। शीर्षतो घ्नन्ति। शीर्षतो
ह्यन्नमद्यते। दिग्भ्यो घ्नन्ति। दिग्भ्य एवास्मा अन्नाद्यमवरुन्धते।
ईश्वरो वा एष पराङ्मुदधः। यो यूपः रोहति।
हिरण्यमध्यवरोहति। अमृतं वै हिरण्यम्। अमृतं
सुवर्गो लोकः॥४६॥

अमृतं एव सुवर्गे लोके प्रतितिष्ठति। शतमानं भवति।
शतायुः पुरुषश्शतेन्द्रियः। आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठति।
पुष्ट्यै वा एतद्रूपम्। यदजा। त्रिस्संवत्सरस्यान्यान्यशून्यरि

प्रजायते। बस्ताजिनमध्यं रोहति। पुष्ट्यामेव प्रजनने
प्रतिष्ठति॥४७॥

सप्तान्नहोमाञ्जुहोति। सप्त वा अन्नानि। यावन्त्येवान्नानि।
तान्येवावरुन्धे। सप्त ग्राम्या ओषधयः। सप्ताण्याः।
उभयीषामवरुद्धौ। अन्नस्यान्नस्य जुहोति। अन्नस्यान्नस्यावरुद्धौ।
यद्वाजपेययाज्यनवरुद्धस्याश्रीयात्॥४८॥

अवरुद्धेन व्युद्धेत। सर्वस्य समवदायं जुहोति।
अनवरुद्धस्यावरुद्धौ। औदुम्बरेण सुवेणं जुहोति।
ऊर्वा अन्नमुदुम्बरः। ऊर्ज एवान्नाद्यस्यावरुद्धौ।
देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्याह। सवितृप्रसूत एवैनं
ब्रह्मणा देवताभिरभिषिञ्चति। अन्नस्यान्नस्याभिषिञ्चति।
अन्नस्यान्नस्यावरुद्धौ॥४९॥

पुरस्तात्प्रत्यश्चमभिषिञ्चति। पुरस्ताद्धि प्रतीचीनमन्नमद्यते।
शीर्षतोऽभिषिञ्चति। शीर्षतो ह्यन्नमद्यते। आ मुखादन्ववस्त्रावयति।
मुखत एवास्मा अन्नाद्यं दधाति। अग्नेस्त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चामीत्याह।
एष वा अग्नेस्सवः। तेनैवैनमभिषिञ्चति। इन्द्रस्य त्वा
साम्राज्येनाभिषिञ्चामीत्याह॥५०॥

इन्द्रियमेवास्मिन्नेतेन दधाति। बृहस्पतेस्त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चामीत्याह।
ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिः। ब्रह्मणैवैनमभिषिञ्चति।
सोमग्रहाश्चावदानीयानि चत्विग्भ्य उपहरन्ति। अमुमेव
तैर्लोकमन्नवन्तं करोति। सुराग्रहाश्चानवदानीयानि च

वाज॒सृ॒क्षः॑। इ॒ममे॒व तैर्लो॒कम॑न्न॒वन्तं॑ करोति। अथो॑
उ॒भर्या॑ष्वे॒वाभिषि॑च्यते। वि॒मा॒थं कु॑र्वते वाज॒सृ॒तः॑॥५१॥

इ॒न्द्रि॒यस्या॑व॒रुद्धौ॑। अ॒निरु॑क्ताभिः प्रा॒तस्स॑व॒ने स्तु॑वते।
अ॒निरु॑क्तः प्र॒जाप॑तिः। प्र॒जाप॑ते॒राप्त्यै॑। वाज॑व॒तीभि॒र्माध्य॑न्दिने।
अ॒न्नं वै वाज॑ः। अ॒न्नमे॒वाव॑रु॒न्धे। शि॒पि॒वि॒ष्टव॑तीभिस्तृतीयस॒वने॑।
य॒ज्ञो वै वि॑ष्णुः। प॒शव॑श्शि॒पिः। य॒ज्ञ ए॒व प॒शुषु॑ प्र॒ति
ति॑ष्ठति। बृ॒हद॒न्त्यं॑ भवति। अ॒न्तमे॒वेन॑ऽ श्रि॒यै ग॑मयति॥५२॥

नृ॒षदं॑ त्वेत्या॒ह। प्र॒जा वै नृ॑न्। प्र॒जाना॑मे॒वैतेन॑ सूयते।
द्रु॒षद॑मित्या॒ह। वन॑स्पतं॒यो वै द्रु॑। वन॑स्पती॒नामे॒वैतेन॑ सूयते।
भु॒व॒न॒सद॑मित्या॒ह। य॒दा वै व॑सी॒यान्भ॑वति। भु॒वंन॑मग॒न्निति॑
वै तमा॑हुः। भु॒वंनमे॒वैतेन॑ गच्छति॥५३॥

अ॒प्सुष॑दं त्वा घृ॒त॒सद॑मित्या॒ह। अ॒पामे॒वैतेन॑ घृ॒तस्य॑
सूयते। व्यो॒म॒सद॑मित्या॒ह। य॒दा वै व॑सी॒यान्भ॑वति।
व्यो॒माग॑न्निति॒ वै तमा॑हुः। व्यो॒मैवै॑तेन गच्छति। पृ॒थि॒विष॑दं
त्वाऽन्त॑रि॒क्ष॒सद॑मित्या॒ह। ए॒षामे॒वैतेन॑ लो॒काना॑ऽ सूयते।
तस्मा॑द्वाजपेययाजी न कंच॒न प्र॑त्यव॒रोह॑ति। अ॒पी॒व हि
दे॒वता॑नाऽ सूयते॥५४॥

ना॒क॒सद॑मित्या॒ह। य॒दा वै व॑सी॒यान्भ॑वति। ना॒कम॑ग॒न्निति॑ वै
तमा॑हुः। ना॒कमे॒वैतेन॑ गच्छति। ये ग्र॒हाः प॑ञ्चज॒नीना॑ इत्या॒ह।
प॒ञ्च॒ज॒नाना॑मे॒वैतेन॑ सूयते। अ॒पाऽ र॑स॒मुद्व॑यस॒मित्या॑ह।

अ॒पामे॒वैतेन॑ रस॑स्य सू॒यते। सू॒र्यर॑श्मिः॒ समा॑भृ॒तमित्या॑ह
सशु॒क्रत्वाय॑॥५५॥

इन्द्रो॑ वृ॒त्रः॑ ह॒त्वा। अ॒सुरा॑न्परा॒भाव्य॑। सो॒ऽमावा॑स्यां
प्र॒त्याग॑च्छत्। ते पि॒तरः॑ पूर्वे॒द्युराग॑च्छन्। पि॒तृन्
य॒ज्ञोऽग॑च्छत्। तं दे॒वाः पुन॑रयाचन्त। तमे॑भ्यो न पुन॑रददुः।
ते॑ऽब्रुव॒न्वर॑ वृ॒णाम॑हे। अथ॑ वः पुन॑र्दास्यामः। अ॒स्मभ्य॑मे॒व
पूर्वे॒द्युः क्रि॑याता इति॥५६॥

तमे॑भ्यः पुन॑रददुः। तस्मा॑त्पि॒तृभ्यः॑ पूर्वे॒द्युः क्रि॑यते।
यत्पि॒तृभ्यः॑ पूर्वे॒द्युः क॒रोति॑। पि॒तृभ्य॑ ए॒व तद्य॒ज्ञं नि॒ष्क्रि॑य
यज॑मानः प्रत॑नुते। सोमा॑य पि॒तृपी॑ताय स्व॒धा नम॑
इत्या॑ह। पि॒तुरे॒वाधि॑ सोमपी॒थमव॑रुन्धे। न हि पि॒ता
प्र॒मीय॑माण॒ आहै॑ष सोमपी॒थ इति॑। इन्द्रि॒यं वै सोम॑पी॒थः।
इन्द्रि॒यमे॒व सोम॑पी॒थमव॑ रुन्धे। तेनै॑न्द्रि॒येण॑ द्वितीयां
जा॒याम॒भ्यश्नु॑ते॥५७॥

ए॒तद्वै ब्रा॒ह्मणं॑ पु॒रा वा॑जव॒श्रव॒सा वि॒दाम॑क्रन्। तस्मा॑त्ते
द्वे॒द्वे जा॒ये अ॒भ्याक्ष॑त। य ए॒वं वेद॑। अ॒भि द्वितीयां॑
जा॒याम॑श्नुते। अ॒ग्नये॑ क॒व्यवा॑ह॒नाय॑ स्व॒धा नम॑ इत्या॑ह।
य ए॒व पि॒तृणा॑म॒ग्निः। तं प्री॑णाति। ति॒स्र आहु॑तीर्जुहोति।
त्रि॒र्निद॑धाति। षट्त्सं॑पद्यन्ते॥५८॥

षड्वा ऋ॒तवः॑। ऋ॒तूने॒व प्री॑णाति। तू॒ष्णीं मे॒क्ष्ण॑माद॑धाति।

अस्ति वा हि षष्ठ ऋतुर्न वा। देवान् वै पितृन्प्रीतान्।
मनुष्याः पितरोऽनु प्रपिपते। तिस्र आहुतीर्जुहोति।
त्रिर्निदधाति। षट्त्संपद्यन्ते। षड्वा ऋतवः॥५९॥

ऋतवः खलु वै देवाः पितरः। ऋतून् देवान्पितृन्प्रीणाति।
तान्प्रीतान्। मनुष्याः पितरोऽनु प्रपिपते। सकृदाच्छिन्नं
बहिर्भवति। सकृदिव हि पितरः। त्रिर्निदधाति। तृतीये वा
इतो लोके पितरः। तानेव प्रीणाति। पराडावर्तते॥६०॥

ह्रीका हि पितरः। ओष्मणो व्यावृत उपास्ते। ऊष्मभागा
हि पितरः। ब्रह्मवादिनो वदन्ति। प्राश्या (3) न प्राश्या
(3) मिति। यत्प्राश्रियात्। जन्यमन्नमद्यात्। प्रमायुकस्स्यात्।
यन्न प्राश्रियात्। अहविस्स्यात्॥६१॥

पितृभ्य आवृश्चेत। अवघ्रेयमेव। तन्नेव प्राशितं नेवाप्राशितम्।
वीरं वा वै पितरः प्रयन्तो हरन्ति। वीरं वा ददति। दशं
छिनत्ति। हरणभागा हि पितरः। पितृनेव निरवदयते। उत्तर
आयुषि लोमं छिन्दीत। पितृणां ह्येतद्भिर्नेदीयः॥६२॥

नमस्करोति। नमस्कारो हि पितृणाम्। नमो वः पितरो
रसाय। नमो वः पितरश्शुष्माय। नमो वः पितरो जीवाय।
नमो वः पितरस्स्वधायै। नमो वः पितरो मन्यवे। नमो वः
पितरो घोराय। पितरो नमो वः। य एतस्मिँल्लोके स्थ॥६३॥

युष्मास्तेऽनु। येऽस्मिँल्लोके। मां तेऽनु। य एतस्मिँल्लोके

स्थ। यूयं तेषां वसिष्ठो भूयास्त। येऽस्मिँल्लोके। अहं तेषां वसिष्ठो भूयासमित्याह। वसिष्ठस्समानानां भवति। य एव विद्वान्पितृभ्यः करोति। एष वै मनुष्याणां यज्ञः॥६४॥

देवानां वा इतरे यज्ञाः। तेन वा एतत्पितृलोके चरति। यत्पितृभ्यः करोति। स ईश्वरः प्रमेतोः। प्राजापत्ययर्चा पुनरैति। यज्ञो वै प्रजापतिः। यज्ञेनैव सह पुनरैति। न प्रमायुको भवति। पितृलोके वा एतद्यजमानश्चरति। यत्पितृभ्यः करोति। स ईश्वर आर्तिमार्तोः। प्रजापतिस्त्वावेनं तत् उन्नैतुमर्हतीत्याहुः। यत्प्राजापत्ययर्चा पुनरैति। प्रजापतिरेवेनं तत् उन्नयति। नार्तिमार्च्छति यजमानः॥६५॥

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

उभये वा एते प्रजापतेरध्यसृज्यन्त। देवाश्चासुराश्च। तान्न व्यजानात्। इमेऽन्य इमेऽन्य इति। स देवान् शूनकरोत्। तान्भ्यषुणोत्। तान्पवित्रेणापुनात्। तान्पुरस्तात्पवित्रस्य व्यगृह्णात्। ते ग्रहा अभवन्। तद्ग्रहाणां ग्रहत्वम्॥१॥

देवता वा एता यजमानस्य गृहे गृह्यन्ते। यद्ग्रहाः। विदुरेनं देवाः। यस्यैवं विदुष एते ग्रहा गृह्यन्ते। एषा वै सोमस्याहुतिः। यदुपांशुः। सोमेन देवांस्तर्पयाणीति खलु वै सोमेन यजते। यदुपांशुं जुहोति। सोमेनैव

तद्देवाः स्तर्पयति। यद्ब्रह्माहुतिः॥२॥

देवा एव तद्देवान्गच्छन्ति। यच्चमसाहुतिः। तेनैवानुरूपेण यजमानस्सुवर्गं लोकमेति। किं न्वेतदग्रं आसीदित्याहुः। यत्पात्राणीति। इयं वा एतदग्रं आसीत्। मृन्मयानि वा एतान्यासन्। तैर्देवा न व्यावृतमगच्छन्। त एतानि दारुमयाणि पात्राण्यपश्यन्। तान्यकुर्वत॥३॥

तैर्वै ते व्यावृतमगच्छन्। यद्दारुमयाणि पात्राणि भवन्ति। व्यावृतमेव तैर्यजमानो गच्छति। यानि दारुमयाणि पात्राणि भवन्ति। अमुमेव तैर्लोकमभिजयति। यानि मृन्मयानि। इममेव तैर्लोकमभिजयति। ब्रह्मवादिनो वदन्ति। काश्चतस्रस्स्थालीर्वायव्यास्सोमग्रहणीरिति। देवा वै पृश्निमदुहन्॥४॥

तस्या एते स्तना आसन्। इयं वै पृश्निः। तामादित्या आदित्यस्थाल्या चतुष्पदः पशून्दुहन्। यदादित्यस्थाली भवति। चतुष्पद एव तया पशून् यजमान इमां दुहे। तामिन्द्र उक्थ्यस्थाल्येन्द्रियमदुहत्। यदुक्थ्यस्थाली भवति। इन्द्रियमेव तया यजमान इमां दुहे। तां विश्वे देवा आग्रयणस्थाल्योर्जमदुहन्। यदाग्रयणस्थाली भवति॥५॥

ऊर्जमेव तया यजमान इमां दुहे। तां मनुष्या ध्रुवस्थाल्याऽऽयुरदुहन्। यद्ध्रुवस्थाली भवति। आयुरेव तया

यजमान इमां दुहे। स्था॒ल्या गृ॒ह्णाति॑। वा॒य॒व्येन॑ जुहोति।
तस्मा॑दन्येन॒ पात्रे॑ण प॒शून् दु॒हन्ति॑। अ॒न्येन॒ प्रति॑गृह्णन्ति। अथो॑
व्या॒वृ॒तमे॒व तद्यज॑मानो गच्छति॥६॥

यु॒व॑ꣳ सु॒राम॑मश्विना। नमु॑चावासुरे सचा॑। वि॒पि॒पा॒ना
शु॒भस्प॑ती। इन्द्रं॒ कर्म॑ स्वावतम्। पु॒त्रमि॑व पि॒तरा॑वश्विनो॒भा।
इन्द्रा॑वतं॒ कर्म॑णा द॒ꣳसना॑भिः। यथ्सु॒रामं॑ व्यपि॑ब॒श्शची॑भिः।
सर॑स्वती त्वा मघवन्नभीष्णात्। अहा॑व्यग्रे ह॒विरा॒स्येते॑।
सु॒चीव॑ घृ॒तं च॒मू इ॒व सोम॑ः॥७॥

वा॒ज॒सनि॑ꣳ र॒यिम॑स्मे सु॒वीर॑म्। प्र॒श॒स्तं धे॑हि य॒शसं॑
बृ॒हन्त॑म्। यस्मि॑न्नश्वा॑स ऋष॒भासं॑ उ॒क्षणा॑ꣳ। व॒शा मे॒षा
अ॒वसृ॑ष्टास॒ आहु॑ताः। की॒ला॒ल॒पे सोम॑पृ॒ष्ठाय॑ वे॒धसे॑। हृ॒दा
म॒तिं ज॑नय॒ चारु॑म॒ग्नये॑। नाना॒ हि वा॑ दे॒वहि॑तꣳ स॒दो मि॑तम्।
मा सꣳसृ॑क्षाथां पर॒मे व्यो॑मन्। सुरा॒ त्वमसि॑ शु॒ष्मिणी॒ सोमं॑
ए॒षः। मा मा॑ हिꣳसी॒स्स्वां योनि॑मावि॒शन्॥८॥

यदत्र॑ शिष्टꣳ र॒सिन॑स्सु॒तस्य॑। यदिन्द्रो॑ अपि॑ब॒च्छची॑भिः। अ॒हं
तद॑स्य॒ मन॑सा शि॒वेन॑। सोमꣳ राजा॑नमि॒ह भ॑क्षयामि। द्वे सु॒ती
अ॑श्रृणवं पि॒तृणा॑म्। अ॒हं दे॒वाना॑मु॒त म॒र्त्याना॑म्। ताभ्या॑मि॒दं
विश्वं॑ भुव॑नꣳ स॒मेति॑। अ॒न्तरा॑ पूर्॒वम॑प॒रं च॑ के॒तुम्। यस्ते॑ दे॒व
वरु॑ण गाय॒त्रच्छ॑न्दाꣳ पाशः॑। तं त॑ ए॒तेना॑व॒ यजे॑॥९॥

यस्ते॑ दे॒व वरु॑ण त्रि॒ष्टुच्छ॑न्दाꣳ पाशः॑। तं त॑ ए॒तेना॑व॒ यजे॑।

यस्ते देव वरुण जगतीच्छन्दाः पाशः। तं तं एतेनाव
यजे। सोमो वा एतस्य राज्यमादत्ते। यो राजा सत्राज्यो वा
सोमेन यजते। देवसुवामेतानि हवींषि भवन्ति। एतावन्तो
वै देवानां सुवाः। त एवास्मै सुवान्प्रयच्छन्ति। त एनं
पुनस्सुवन्ते राज्याय। देवसू राजा भवति॥१०॥

उदस्थाद्देव्यदितिर्विश्वरूपी। आयुर्यज्ञपतावधात्। इन्द्राय
कृण्वती भागम्। मित्राय वरुणाय च। इयं वा
अग्निहोत्री। इयं वा एतस्य निषीदति। यस्याग्निहोत्री
निषीदति। तामुत्थापयेत्। उदस्थाद्देव्यदितिरिति। इयं वै
देव्यदितिः॥११॥

इमामेवास्मा उत्थापयति। आयुर्यज्ञपतावधादित्याह।
आयुरेवास्मिन्दधाति। इन्द्राय कृण्वती भागं मित्राय
वरुणाय चेत्याह। यथायजुरेवैतत्। अवर्ति वा एषैतस्य
पाप्मानं प्रतिख्याय निषीदति। यस्याग्निहोत्र्युपसृष्टा
निषीदति। तां दुग्ध्वा ब्राह्मणाय दद्यात्। यस्यान्नं नाद्यात्।
अवर्तिमेवास्मिन्पाप्मानं प्रतिमुञ्चति॥१२॥

दुग्ध्वा ददाति। न ह्यदृष्टा दक्षिणा दीयते। पृथिवीं वा एतस्य
पयः प्रविशति। यस्याग्निहोत्रं दुह्यमानं दुग्धं स्कन्दति। यदद्य
दुग्धं पृथिवीमसक्तं। यदोषधीरप्यसंरद्यदापः। पयो गृहेषु
पयो अघ्नियासु। पयो वत्सेषु पयो अस्तु तन्मयीत्याह। पयं
एवात्मन्गृहेषु पशुषु धत्ते। अप उपसृजति॥१३॥

अद्विरेवैनदाप्रोति। यो वै यज्ञस्यार्ते नानार्तं स सृजति।
 उभे वै ते तर्ह्यार्च्छतः। आच्छति खलु वा एतदग्निहोत्रम्।
 यदुह्यमानं स्कन्दति। यदभिदुह्यात्। आर्ते नानार्तं यज्ञस्य
 ससृजेत्। तदेव यादृक्कीदृक् होतव्यम्। अथान्यां दुग्ध्वा
 पुनर्होतव्यम्। अनर्तेनैवार्तं यज्ञस्य निष्करोति॥१४॥

यद्युद्धृतस्य स्कन्देत्। यत्ततोऽहुत्वा पुनरेयात्। यज्ञं
 विच्छिन्द्यात्। यत्र स्कन्देत्। तन्निषद्य पुनर्गृह्णीयात्।
 यत्रैव स्कन्दति। तत एवैनत्पुनर्गृह्णाति। तदेव यादृक्कीदृक्
 होतव्यम्। अथान्यां दुग्ध्वा पुनर्होतव्यम्। अनर्तेनैवार्तं
 यज्ञस्य निष्करोति॥१५॥

वि वा एतस्य यज्ञश्छिद्यते। यस्याग्निहोत्रेऽधिश्रिते श्वाऽन्तरा
 धावति। रुद्रः खलु वा एषः। यदग्निः। यद्गामन्वत्या
 वर्तयेत्। रुद्राय पशूनपि दध्यात्। अपशुर्यजमानस्स्यात्।
 यदपोऽन्वतिषिञ्चेत्। अनाद्यमग्नेरापः। अनाद्यमाभ्यामपि
 दध्यात्। गाहपत्याद्भस्मादाय। इदं विष्णुर्विचक्रम इति
 वैष्णव्यर्चाऽऽहवनीयाद्धुसयन्नुद्रवेत्। यज्ञो वै विष्णुः।
 यज्ञेनैव यज्ञं संतनोति। भस्मना पदमपि वपति
 शान्त्यै॥१६॥

नि वा एतस्याहवनीयो गाहपत्यं कामयते। निगाहपत्यं
 आहवनीयम्। यस्याग्निमनुद्धृतं सूर्योऽभि निम्रोचति। दर्भेण

हिरण्यं प्रबद्धं पुरस्ताद्धरेत्। अथाग्निम्। अथाग्निहोत्रम्।
यद्धिरण्यं पुरस्ताद्धरति। ज्योतिर्वै हिरण्यम्। ज्योतिरेवैनं
पश्यन्नुद्धरति। यदग्निं पूर्व९ हरत्यथाग्निहोत्रम्॥१७॥

भागधेयैर्नैवेनं प्रणयति। ब्राह्मण आंश्वेय उद्धरेत्।
ब्राह्मणो वै सर्वा देवताः। सर्वाभिरेवैनं देवताभिरुद्धरति।
अग्निहोत्रमुपसाद्यातमितोरासीत। व्रतमेव हृतमनु
म्रियते। अन्तं वा एष आत्मनो गच्छति। यस्ताम्यति।
अन्तमेष यज्ञस्य गच्छति। यस्याग्निमनुद्धृत९ सूर्योऽभि
निम्रोचति॥१८॥

पुनस्समन्य जुहोति। अन्तेनैवान्तं यज्ञस्य निष्करोति।
वरुणो वा एतस्य यज्ञं गृह्णाति। यस्याग्निमनुद्धृत९
सूर्योऽभि निम्रोचति। वारुणं चरुं निर्वपेत्। तेनैव यज्ञं
निष्क्रीणीते। नि वा एतस्याहवनीयो गार्हपत्यं कामयते। नि
गार्हपत्य आहवनीयम्। यस्याग्निमनुद्धृत९ सूर्योऽभ्युदेति।
चतुर्गृहीतमाज्यं पुरस्ताद्धरेत्॥१९॥

अथाग्निम्। अथाग्निहोत्रम्। यदाज्यं पुरस्ताद्धरति। एतद्वा
अग्नेः प्रियं धाम। यदाज्यम्। प्रियेणैवेनं धाम्ना समर्धयति।
यदग्निं पूर्व९ हरत्यथाग्निहोत्रम्। भागधेयैर्नैवेनं प्रणयति।
ब्राह्मण आंश्वेय उद्धरेत्। ब्राह्मणो वै सर्वा देवताः॥२०॥

सर्वाभिरेवैनं देवताभिरुद्धरति। परांची वा एतस्मै व्युच्छन्ती

व्युच्छति। यस्याग्निमनुद्धृतं सूर्योऽभ्युदेति। उषाः केतुना जुषताम्। यज्ञं देवेभिरिन्वितम्। देवेभ्यो मधुमत्तम् स्वाहेति प्रत्यङ्घ्रिषद्याज्येन जुहुयात्। प्रतीचीमेवास्मै विवांसयति। अग्निहोत्रमुपसाद्यातमितोरासीत्। व्रतमेव हुतमनु म्रियते। अन्तं वा एष आत्मनो गच्छति॥२१॥

यस्ताम्यति। अन्तमेष यज्ञस्य गच्छति। यस्याग्निमनुद्धृतं सूर्योऽभ्युदेति। पुनस्समन्य जुहोति। अन्तेनैवान्तं यज्ञस्य निष्करोति। मित्रो वा एतस्य यज्ञं गृह्णाति। यस्याग्निमनुद्धृतं सूर्योऽभ्युदेति। मैत्रं चरुं निर्वपेत्। तेनैव यज्ञं निष्क्रीणीते। यस्याहवनीयेऽनुद्वाते गाह्वपत्य उद्वायेत् ॥२२॥

यदाहवनीयमनुद्वाप्य गाह्वपत्यं मन्येत्। विच्छिन्द्यात्। भ्रातृव्यमस्मै जनयेत्। यद्वै यज्ञस्य वास्तव्यं क्रियते। तदनु रुद्रोऽवचरति। यत्पूर्वमन्ववस्येत्। वास्तव्यमग्निमुपासीत्। रुद्रोऽस्य पशून्धातुकस्स्यात्। आहवनीयमुद्वाप्य गाह्वपत्यं मन्येत्॥२३॥

इतः प्रथमं जज्ञे अग्निः। स्वाद्योनेरधि जातवेदाः। स गायत्रिया त्रिष्टुभा जगत्या। देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानन्निति। छन्दोभिरेवैनं स्वाद्योनेः प्रजनयति। गाह्वपत्यं मन्यति। गाह्वपत्यं वा अन्वाहिताग्नेः पशव उप तिष्ठन्ते। स यदुद्वायति। तदनु पशवोऽप क्रामन्ति। इषे रय्यै रमस्व॥२४॥

सहसे द्युम्नाय। ऊर्जेऽपत्यायेत्याह। पशवो वै रयिः।
 पशूनेवास्मै रमयति। सारस्वतौ त्वोत्सौ समिन्धातमित्याह।
 ऋक्सामे वै सारस्वतावुत्सौ। ऋक्सामाभ्यामेवैनं समिन्धे।
 सम्राडसि विराडसीत्याह। रथन्तरं वै सम्राट्। बृहद्विराट्।
 2५॥

ताभ्यामेवैनं समिन्धे। वज्रो वै चक्रम्। वज्रो वा एतस्य
 यज्ञं विच्छिनत्ति। यस्यानो वा रथो वाऽन्तराऽग्री याति।
 आहवनीयमुद्वाप्य। गाहपत्यादुद्धरेत्। यदग्ने पूर्वं प्रभृतं पदं
 हि ते। सूर्यस्य रश्मीनन्वाततानं। तत्र रयिष्ठामनु सं भरेतम्।
 सं नस्सृज सुमत्या वाजवत्येति॥२६॥

पूर्वणैवास्यं यज्ञेन यज्ञमनु संतनोति। त्वमग्ने सप्रथा
 असीत्याह। अग्निस्सर्वा देवताः। देवताभिरेव यज्ञं
 संतनोति। अग्नये पथिकृते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्।
 अग्निमेव पथिकृतं स्वेन भागधेयेनोपधावति। स एवैनं
 यज्ञियं पन्थामपि नयति। अनङ्गान्दक्षिणा। वही ह्येष
 समृद्धौ॥२७॥

यस्य प्रातस्सवने सोमोऽतिरिच्यते। माध्यन्दिनं सवनं
 कामयमानोऽभ्यतिरिच्यते। गौर्धयति मरुतामिति धयद्वतीषु
 कुर्वन्ति। हिनस्ति वै सन्ध्यधीतम्। सन्धीव खलु वा
 एतत्। यत्सवनस्यातिरिच्यते। यद्वयद्वतीषु कुर्वन्ति।

सन्धेः शान्त्यै। गायत्रे ५ सामं भवति पञ्चदशस्तोमः।
तेनैव प्रातस्सवनान्नयन्ति॥ २८॥

मरुत्वतीषु कुर्वन्ति। तेनैव माध्यन्दिनाथ्सवनान्नयन्ति।
होतुश्चमसमनून्नयन्ते। होताऽनु श ५ सति। मध्यत एव यज्ञ ५
समादधाति। यस्य माध्यन्दिने सवने सोमोऽतिरिच्यते।
आदित्यं तृतीयसवनं कामयमानोऽभ्यतिरिच्यते। गौरिवीत ५
सामं भवति। अतिरिक्तं वै गौरिवीतम्। अतिरिक्तं
यथ्सवनस्यातिरिच्यते॥ २९॥

अतिरिक्तस्य शान्त्यै। बण्महा ५ अंसि सूर्येति कुर्वन्ति।
यस्यैवादित्यस्य सवनस्य कामेनातिरिच्यते। तेनैवैनं
कामेन समर्धयन्ति। गौरिवीत ५ सामं भवति। तेनैव
माध्यन्दिनाथ्सवनान्नयन्ति। सप्तदशस्तोमः। तेनैव
तृतीयसवनान्नयन्ति। होतुश्चमसमनून्नयन्ते। होताऽनु
श ५ सति॥ ३०॥

मध्यत एव यज्ञ ५ समादधाति। यस्य तृतीयसवने
सोमोऽतिरिच्येत। उक्थ्यं कुर्वीत। यस्योक्थ्येऽतिरिच्येत।
अतिरात्रं कुर्वीत। यस्यातिरात्रेऽतिरिच्यते। तत्त्वै दुष्प्रज्ञानम्।
यजमानं वा एतत्पशवं आसाहयन्ति। बृहत्सामं भवति।
बृहद्वा इमाल्लोकान्दाधार। बाह्वताः पशवः। बृहत्तैवास्मै
पशून्दाधार। शिपिविष्टवतीषु कुर्वन्ति। शिपिविष्टो वै
देवानां पुष्टम्। पुष्ट्यैवैनं ५ समर्धयन्ति। होतुश्चमसमनून्नयन्ते।

होताऽनुशंसति। मध्यत एव यज्ञं समादधाति॥३१॥

एकैको वै जनतायामिन्द्रः। एकं वा एताविन्द्रमभि
सं सुनुतः। यौ द्वौ सं सुनुतः। प्रजापतिर्वा एष
वितायते। यद्यज्ञः। तस्य ग्रावाणो दन्ताः। अन्यतरं
वा एते सं सुन्वतोर्निर्बप्सति। पूर्वणोपसृत्या देवता
इत्याहुः। पूर्वोपसृतस्य वै श्रेयांभवति। एतिवन्त्याज्यानि
भवन्त्यभिजित्यै॥३२॥

मरुत्वतीः प्रतिपदः। मरुतो वै देवानामपराजितमायतनम्।
देवानामेवापराजित आयतने यतते। उभे बृहद्रथन्तरे भवतः।
इयं वाव रथन्तरम्। असौ बृहत्। आभ्यामेवैनमन्तरैति।
वाचश्च मनसश्च। प्राणाच्चापानाच्च। दिवश्च पृथिव्याश्च॥३३॥

सर्वस्माद्वित्ताद्वेद्यात्। अभिवर्तो ब्रह्मसामं भवति।
सुवर्गस्य लोकस्याभिवृत्यै। अभिजिद्भवति। सुवर्गस्य
लोकस्याभिजित्यै। विश्वजिद्भवति। विश्वस्य जित्यै। यस्य
भूयांसो यज्ञक्रतव इत्याहुः। स देवता वृद्ध इति।
यद्यग्निष्टोमस्सोमः परस्तात्स्यात्॥३४॥

उक्थ्यं कुर्वीत। यद्युक्थंस्स्यात्। अतिरात्रं कुर्वीत।
यज्ञक्रतुभिरेवास्य देवता वृद्धे। यो वै छन्दोभिरभिभवति। स
सं सुन्वतोर्भिभवति। संवेशाय त्वोपवेशाय त्वेत्याह।
छन्दांसि वै संवेश उपवेशः। छन्दोभिरेवास्य

छन्दाँस्यभिभवति। इष्टर्गो वा ऋत्विजामध्वर्युः॥३५॥

इष्टर्गः खलु वै पूर्वोऽर्घुः क्षीयते। प्राणापानौ मृत्योर्मा
पातमित्याह। प्राणापानयोरेव श्रयते। प्राणापानौ मा
माहासिष्टमित्याह। नैनं पुराऽऽयुषः प्राणापानौ जहितः।
आर्तिं वा एते नियन्ति। येषां दीक्षितानां प्रमीयते। तं
यदववर्जयुः। क्रूरकृतामिवेषां लोकस्स्यात्। आहर दहेति
ब्रूयात्॥३६॥

तं दक्षिणतो वेद्यै निधाय। सर्पराज्ञियां ऋग्भिस्स्तुयुः। इयं
वै सर्पतो राज्ञी। अस्या एवैनं परिददति। व्यृद्धं तदित्याहुः।
यथ्स्तुतमननुशस्तमिति। होतां प्रथमः प्राचीनावीती
मार्जालीयं परीयात्। यामीरनुब्रुवन्। सर्पराज्ञीनां कीर्तयेत्।
उभयोरेवैनं लोकयोः परिददति॥३७॥

अथो ध्रुवन्त्येवैनम्। अथो न्येवास्मै हुवते। त्रिः परियन्ति।
त्रयं इमे लोकाः। एभ्य एवैनं लोकेभ्यो ध्रुवते। त्रिः
पुनः परियन्ति। षट्थसंपद्यन्ते। षड्वा ऋतवः। ऋतुभिरेवैनं
ध्रुवते। अग्न आयूँषि पवसु इति प्रतिपदं कुर्वीरन्।
रथन्तरसामैषाँ सोमस्स्यात्। आयुरेवात्मन्दधते। अथो
पाप्मानमेव विजहतो यन्ति॥३८॥

असुर्यं वा एतस्माद्वर्णं कृत्वा। पशवो वीर्यमपं क्रामन्ति।

यस्य॒ यू॒पो॑ वि॒रोह॑ति। त्वा॒ष्ट्रं॑ ब॒हुरू॒पमा॑ल॒भेत॑। त्वष्टा॒ वै
रू॒पाणा॑मी॒शे। य ए॒व रू॒पाणा॑मी॒शे। सोऽस्मि॑न्प॒शून् वी॒र्यं॑
यच्छ॑ति। नास्मा॑त्प॒शवो॑ वी॒र्यम॑प॒ क्राम॑न्ति। आ॒र्तिं वा ए॒ते
निय॑न्ति। येषां॑ दी॒क्षिता॑ना॒मग्नि॑रु॒द्वाय॑ति॥३९॥

यदा॑ह॒वनी॑यं उ॒द्वाये॑त्। यत्तं म॒न्ये॑त्। वि॒च्छि॑न्धात्।
भ्रातृ॑व्यम॒स्मै जन॑येत्। यदा॑ह॒वनी॑यं उ॒द्वाये॑त्। आ॒ग्नी॑द्धादु॒द्धरे॑त्।
यदा॑ग्नी॑द्ध उ॒द्वाये॑त्। गा॒र्हप॑त्यादु॒द्धरे॑त्। यद्वा॒र्हप॑त्य उ॒द्वाये॑त्।
अत॑ ए॒व पुन॑र्म॒न्ये॑त्॥४०॥

अत्र॒ वाव॒ स नि॑लयते। यत्र॒ खलु॒ वै नि॑लीनमुत्त॒मं प॑श्यन्ति।
तदे॑नमिच्छन्ति। यस्मा॑द्वा॒रोरु॑द्वाये॑त्। तस्या॒रणीं॑ कुर्यात्।
कु॒मु॒कम॑पि कुर्यात्। ए॒षा वा अ॒ग्नेः प्रि॒या त॒नूः। यत्कु॑मु॒कः।
प्रि॒ययै॑वैन॒न्तनु॑वा॒ सम॑र्धयति। गा॒र्हप॑त्यं म॒न्यति॥४१॥

गा॒र्हप॑त्यो॒ वा अ॒ग्रेयो॑निः। स्वादे॒वैन॒य्यो नै॑र्जनयति।
नास्मै॒ भ्रातृ॑व्यञ्जनयति। यस्य॒ सोमं॑ उप॒दस्ये॑त्।
सु॒वर्णं॑ हिर॑ण्यन्द्वेधा वि॒च्छि॑द्य। ऋ॒जीषे॑ऽन्यदा॒धूनु॑यात्।
जुहु॑यादन्यत्। सोमं॑मे॒वाभि॑षु॒णोति॑। सोमं॑ञ्जुहोति। सोमं॑स्य
वा अ॑भिषूयमाणस्य प्रि॒या त॒नूरु॑द॒क्राम॑त्॥४२॥

तथ्सु॒वर्णं॑ हिर॑ण्यमभवत्। यथ्सु॒वर्णं॑ हिर॑ण्यङ्कुर्वन्ति।
प्रि॒ययै॑वैन॒न्तनु॑वा॒ सम॑र्धयन्ति। यस्या॒क्री॒तं सोमं॑प॒हरै॑युः।
क्री॒णीया॑दे॒व। सैव॒ ततः॑ प्रायश्चित्तिः। यस्य॑ क्री॒तम॑प॒हरै॑युः।

आ॒दा॒रा॒श्च॑ फाल्गु॒नानि॑ चा॒भिषु॑णुयात्। गा॒य॒त्री य॑
सोम॒मा॒हरत्। तस्य॒ योऽ॑शुः प॒राऽप॑तत्॥४३॥

त आ॒दा॒रा अ॑भवन्। इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑हन्। तस्य॑ व॒ल्कः
परा॑ऽपतत्। तानि॑ फाल्गु॒नान्य॑भवन्। प॒शवो॑ वै फाल्गु॒नानि॑।
प॒शव॑स्सोमो॒ राजा॑। यदा॒दा॒रा॒श्च॑ फाल्गु॒नानि॑ चा॒भिषु॑णोति।
सोम॑मे॒व राजा॑नम॒भिषु॑णोति। श्रु॒तेन॑ प्रा॒तस्स॑व॒ने श्री॑णीयात्।
द॒ध्ना म॒ध्यन्दि॑ने॥४४॥

नी॒त॒मि॒श्रेण॑ तृतीयस॒वने॑। अ॒ग्नि॒ष्टोम॑स्सोम॑स्स्याद्रथन्त॒रसा॑मा।
य ए॒व॒त्विजो॑ वृ॒तास्स्युः। त ए॒नय्या॑जयेयुः। एका॒ङ्गान्दक्षि॑णान्दद्या॒त्तेभ्य॑
ए॒व। पुन॑स्सोम॑ङ्कीणीयात्। य॒ज्ञेनै॒व तद्य॑ज्ञमिच्छति। सै॒व
तत॑ः प्रायश्चि॒त्तिः। सर्वा॑भ्यो॒ वा ए॒ष दे॒वता॑भ्य॒स्सर्वे॑भ्यः
पृ॒ष्ठेभ्य॑ आ॒त्मान॒मागु॑रते। यस्स॒त्राया॑गु॒रते॑। ए॒तावा॑न्खलु॒ वै
पुरु॑षः। याव॑दस्य वि॒त्तम्। स॒र्ववे॒दसे॑न॒ यजे॑त। स॒र्वपृ॑ष्ठोऽस्य॒
सोम॑स्स्यात्। सर्वा॑भ्य ए॒व दे॒वता॑भ्य॒स्सर्वे॑भ्यः पृ॒ष्ठेभ्य॑
आ॒त्मान॒न्निष्क्री॑णीते॥४५॥

प॒व॒मा॒न॒स्सुव॑र्ज॒नः। प॒वित्रे॑ण॒ विच॑क्षणिः। यः पो॒ता स पु॑नातु
मा। पु॒नन्तु॑ मा दे॒वज॑नाः। पु॒नन्तु॑ मन॒वो धि॑या। पु॒नन्तु॑ विश्वं
आ॒यवः॑। जा॒तवे॑दः प॒वित्र॑वत्। प॒वित्रे॑ण पु॒नाहि॑ मा। शू॒क्रेण॑
दे॒व दी॑द्यत्। अ॒ग्ने क्र॒त्वा क्र॒तूँ र॑नु॥४६॥

य॒त्ते प॒वित्र॑म॒र्चिषि॑। अ॒ग्ने वि॒त॒तम॑न्त॒रा। ब्र॒ह्म ते॑न॒ पुनी॑महे।

उ॒भाभ्या॑न्दे॒व स॒वितः॑ । प॒वित्रे॑ण स॒वेन॑ च । इ॒दं ब्र॒ह्म पु॒नीम॑हे ।
वै॒श्वदे॒वी पु॑न॒ती दे॒व्यागा॑त् । यस्यै॑ ब॒ह्वीस्त॒नुवो॑ वी॒तपृ॑ष्ठाः । तया॑
मद॑न्तस्सध॒माद्यै॑षु । व॒यः स्या॑म॒ पत॑यो रयी॒णाम् ॥ ४७ ॥

वै॒श्वान॒रो र॒श्मिभि॑र्मा पु॒नातु॑ । वातः॑ प्रा॒णेनै॑षि॒रो म॑यो॒भूः ।
द्यावा॑पृथि॒वी प॑य॒सा प॑यो॒भिः । ऋ॒ताव॑री य॒ज्ञिये॑ मा पु॒नीता॑म् ।
बृ॒हद्भि॑स्सवि॒तस्तृ॑भिः । व॒ष्णिष्ठे॑र्दे॒व म॑न्म॒भिः । अ॒ग्ने दक्षैः॑
पु॒नाहि॑ मा । येन॑ दे॒वा अपु॑न॒ता । येनापो॑ दि॒व्यङ्क॑शः । तेन॑
दि॒व्येन॒ ब्र॒ह्मणा॑ ॥ ४८ ॥

इ॒दं ब्र॒ह्म पु॒नीम॑हे । यः पा॑व॒मा॒नीर॒ध्येति॑ । ऋ॒षिभि॑स्स॒मभृ॑तः
रस॑म् । सर्वः॑ स पू॒तम॑श्वा॒ति । स्व॒दितं॑ मा॒तरि॑श्व॒ना ।
पा॑व॒मा॒नीर्यो॑ अ॒ध्येति॑ । ऋ॒षिभि॑स्स॒मभृ॑तः रस॑म् । तस्मै॑
सर॑स्वती दु॒हे । क्षी॒रः सर्पि॑र्मधू॒दक॑म् । पा॑व॒मा॒नीस्स्व॒स्त्यय॑नीः ॥ ४९ ॥

सु॒दुघा॑ हि प॑य॒स्वतीः॑ । ऋ॒षिभि॑स्स॒मभृ॑तो रसः॑ ।
ब्रा॒ह्म॒णेष्व॑मृ॒तः हि॒तम् । पा॑व॒मा॒नीर्दि॑शन्तु नः । इ॒मल्लो॑कमथो
अ॒मुम् । का॒मान्थ्सम॑र्धयन्तु नः । दे॒वीर्दे॒वैस्स॒माभृ॑ताः ।
पा॑व॒मा॒नीस्स्व॒स्त्यय॑नीः । सु॒दुघा॑ हि घृ॒तश्चु॑तः ।
ऋ॒षिभि॑स्स॒मभृ॑तो रसः॑ ॥ ५० ॥

ब्रा॒ह्म॒णेष्व॑मृ॒तः हि॒तम् । येन॑ दे॒वाः प॒वित्रे॑ण । आ॒त्मानं॑ पु॒नते॑
सदा॑ । तेन॑ स॒हस्र॑धा॒रेण॑ । पा॑व॒मान्यः॑ पु॒नन्तु॑ मा । प्रा॒जाप॑त्यं
प॒वित्र॑म् । श॒तोद्या॑मः हिर॒ण्यम् । तेन॑ ब्र॒ह्म॒विदो॑ व॒यम् । पू॒तं
ब्र॒ह्म पु॒नीम॑हे । इन्द्र॑स्सुनी॒ती स॒ह मा॑ पु॒नातु॑ । सोम॑स्स्व॒स्त्या

वरुणस्समीच्या॥ यमो राजा॥ प्रमृणाभिः पुनातु मा।
जातवेदा मोर्जयन्त्या पुनातु॥५१॥

प्रजा वै सत्रमासत तपस्तप्यमाना अजुह्वतीः। देवा
अपश्यश्चमसङ्घृतस्य पूर्णः स्वधाम्। तमुपोदतिष्ठन्तमजुहवुः।
तेनार्धमास ऊर्जमवारुन्धत। तस्मादर्धमासे देवा
इज्यन्ते। पितरोऽपश्यश्चमसङ्घृतस्य पूर्णः स्वधाम्।
तमुपोदतिष्ठन्तमजुहवुः। तेन मास्यूर्जमवारुन्धत।
तस्मान्मासि पितृभ्यः क्रियते। मनुष्या अपश्यश्चमसङ्घृतस्य
पूर्णः स्वधाम्॥५२॥

तमुपोदतिष्ठन्तमजुहवुः। तेन द्वयीमूर्जमवारुन्धत।
तस्माद्विरहो मनुष्येभ्य उपहियते। प्रातश्च सायश्च।
पशवोऽपश्यश्चमसङ्घृतस्य पूर्णः स्वधाम्। तमुपोदतिष्ठन्तमजुहवुः।
तेन त्रयीमूर्जमवारुन्धत। तस्मात्रिरहः पशवः प्रेरते।
प्रातस्सङ्गवे सायम्। असुरा अपश्यश्चमसङ्घृतस्य पूर्णः
स्वधाम्॥५३॥

तमुपोदतिष्ठन्तमजुहवुः। तेन सर्वेऽसुर ऊर्जमवारुन्धत।
ते देवा अमन्यन्त। अमी वा इदमभवन्। यद्वयः
स्म इति। त एतानि चातुर्मास्यान्यपश्यन्। तानि
निरवपन्। तैरेवैषान्तामूर्जमवृञ्जत। ततो देवा अभवन्।
पराऽसुराः॥५४॥

यद्यजंते। यामेव देवा ऊर्जमवारुन्धत। तान्तेनावरुन्धे।
 यत्पितृभ्यः करोति। यामेव पितर ऊर्जमवारुन्धत।
 तान्तेनावरुन्धे। यदावसथेऽन्नं हरन्ति। यामेव मनुष्या
 ऊर्जमवारुन्धत। तान्तेनावरुन्धे। यद्वक्षिणान्ददाति॥५५॥

यामेव पशव ऊर्जमवारुन्धत। तान्तेनावरुन्धे। यच्चातुर्मास्यैर्यजंते।
 यामेवासुरा ऊर्जमवारुन्धत। तान्तेनावरुन्धे। भवत्यात्मना।
 परास्य भ्रातृव्यो भवति। विराजो वा एषा विक्रान्तिः।
 यच्चातुर्मास्यानि। वैश्वदेवेनास्मिल्लोके प्रत्यतिष्ठत्।
 वरुणप्रघासैरन्तरिक्षे। साकमेधैरमुष्मिल्लोके। एष ह
 त्वावैतत्सर्वं भवति। य एवविंद्वांश्चातुर्मास्यैर्यजंते॥५६॥

अग्निर्वाव संव्वत्सरः। आदित्यः परिवत्सरः। चन्द्रमा
 इदावत्सरः। वायुरनुवत्सरः। यद्वैश्वदेवेन यजंते।
 अग्निमेव तत्संव्वत्सरमाप्नोति। तस्माद्वैश्वदेवेन यजमानः।
 संव्वत्सरीणां स्वस्तिमाशास्तु इत्याशासीत। यद्वरुणप्रघासैर्यजंते।
 आदित्यमेव तत्परिवत्सरमाप्नोति॥५७॥

तस्माद्वरुणप्रघासैर्यजमानः। परिवत्सरीणां स्वस्तिमाशास्तु
 इत्याशासीत। यत्साकमेधैर्यजंते। चन्द्रमसमेव तदिदावत्सरमाप्नोति।
 तस्मात्साकमेधैर्यजमानः। इदावत्सरीणां स्वस्तिमाशास्तु
 इत्याशासीत। यत्पितृयज्ञेन यजंते। देवानेव तदन्ववस्यति।
 अथवा अस्य वायुश्चानुवत्सरश्चाप्रीतावुच्छिष्येते।

यच्छुनासीरीयेण यजते॥५८॥

वायुमेव तदनुवत्सरमाप्नोति। तस्माच्छुनासीरीयेण यजमानः। अनुवत्सरीणां स्वस्तिमाशास्तु इत्याशासीत। सव्वत्सरवा एष ईप्सतीत्याहुः। यश्चातुर्मास्यैर्यजत इति। एष ह त्वै सव्वत्सरमाप्नोति। य एवविद्वांश्चातुर्मास्यैर्यजते। विश्वे देवास्समयजन्त। तं ऽग्निमेवायजन्त। त एतल्लोकमजयन्॥५९॥

यस्मिन्नग्निः। यद्वैश्वदेवेन यजते। एतमेव लोकञ्जयति। यस्मिन्नग्निः। अग्नेरेव सायुज्यमुपैति। यदा वैश्वदेवेन यजते। अथ सव्वत्सरस्य गृहपतिमाप्नोति। यदा सव्वत्सरस्य गृहपतिमाप्नोति। अथ सहस्रयाजिनमाप्नोति। यदा सहस्रयाजिनमाप्नोति॥६०॥

अथ गृहमेधिनमाप्नोति। यदा गृहमेधिनमाप्नोति। अथाग्निर्भवति। यदाग्निर्भवति। अथ गौर्भवति। एषा वै वैश्वदेवस्य मात्रा। एतद्वा एतेषामवमम्। अतोतो वा उत्तराणि श्रेयांसि भवन्ति। यद्विश्वे देवास्समयजन्त। तद्वैश्वदेवस्य वैश्वदेवत्वम्॥६१॥

अथादित्यो वरुणं राजानव्वरुणप्रघासैर्यजत। स एतल्लोकमजयत्। यस्मिन्नादित्यः। यद्वरुणप्रघासैर्यजते। एतमेव लोकञ्जयति। यस्मिन्नादित्यः। आदित्यस्यैव सायुज्यमुपैति। यथादित्यो वरुणं राजानव्वरुणप्रघासैर्यजत। तद्वरुणप्रघासानाव्वरुणप्रघासत्वम्। अथ

सोमो राजा छन्दांसि साकमेधैर्यजत॥६२॥

स एतल्लोकमजयत्। यस्मिंश्चन्द्रमा विभाति। यत्साकमेधैर्यजते।
एतमेव लोकञ्जयति। यस्मिंश्चन्द्रमा विभाति। चन्द्रमस एव
सायुज्यमुपैति। सोमो वै चन्द्रमाः। एष ह त्वै साक्षात्सोमं
भक्षयति। य एवद्विद्वान्साकमेधैर्यजते। यत्सोमंश्च राजा
छन्दांसि च समैधन्त॥६३॥

तत्साकमेधानां साकमेधत्वम्। अथर्तवः पितरः
प्रजापतिं पितरं पितृयज्ञेनायजन्त। त एतल्लोकमजयन्।
यस्मिन्नृतवः। यत्पितृयज्ञेन यजते। एतमेव लोकञ्जयति।
यस्मिन्नृतवः। ऋतूनामेव सायुज्यमुपैति। यदृतवः
पितरः प्रजापतिं पितरं पितृयज्ञेनायजन्त। तत्पितृयज्ञस्य
पितृयज्ञत्वम्॥६४॥

अथौषधय इमन्देवत्र्यम्बकैर्यजन्त प्रथेमहीति। ततो वै
ता अप्रथन्त। य एवद्विद्वान्त्र्यम्बकैर्यजते। प्रथते प्रजयां
पशुभिः। अथ वायुः परमेष्ठिनं शुनासीरीयेणायजत। स
एतल्लोकमजयत्। यस्मिन्वायुः। यच्छुनासीरीयेण यजते।
एतमेव लोकञ्जयति। यस्मिन्वायुः॥६५॥

वायोरेव सायुज्यमुपैति। ब्रह्मवादिनो वदन्ति। प्र
चातुर्मास्ययाजी मीयता (३) न प्रमीयता (३) इति।
जीवन्वा एष ऋतूनप्येति। यदि वसन्ता प्रमीयते। वसन्तो
भवति। यदि ग्रीष्मे ग्रीष्मः। यदि वर्षासु वर्षाः। यदि शरदि

श॒रत्। यदि हे॒मन् हे॒मन्तः। ऋ॒तुर्भू॒त्वा सं॒वँ॒त्स॒रम॒प्येति॑।
स॒वँ॒त्स॒रः प्र॒जाप॑तिः। प्र॒जाप॑तिर्वैषः॥६६॥

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

अ॒ग्नेः कृ॒त्तिकाः। शु॒क्रं प॒रस्ता॒ज्योति॑र॒वस्ता॑त्। प्र॒जाप॑ते
रोहि॑णी। आ॒पः प॒रस्ता॒दोष॑धयो॒ऽवस्ता॑त्। सोम॑स्ये॒न्वका
वि॒त॒तानि॑। प॒रस्ता॒द्वय॑न्तो॒ऽवस्ता॑त्। रु॒द्रस्य॑ बा॒हू। मृ॒गय॑वः
प॒रस्ता॑द्वि॒क्षारो॑ऽवस्ता॑त्। आ॒दि॒त्यै पु॒नर्व॑सू। वा॒तः
प॒रस्ता॑दा॒र्द्रम॑वस्ता॑त्॥१॥

बृ॒हस्प॑तै॒स्तिष्यः॑। जु॒ह्व॒तः प॒रस्ता॒द्यज॑माना अ॒वस्ता॑त्।
स॒र्पाणा॑माश्रे॒षाः। अ॒भ्याग॑च्छन्तः प॒रस्ता॑द॒भ्यानृ॑त्यन्तो॒ऽवस्ता॑त्।
पि॒तृणां॑ म॒घाः। रु॒दन्तः॑ प॒रस्ता॑द॒पभ्र॑शो॒ऽवस्ता॑त्। अ॒र्य॒म्यः
पूर्वे॑ फल्गु॑नी। जा॒या प॒रस्ता॑दृषभो॒ऽवस्ता॑त्। भ॒गस्यो॑त्तरे।
व॒ह॒तवः॑ प॒रस्ता॑द्वह॑माना अ॒वस्ता॑त्॥२॥

दे॒वस्य॑ सवि॒तुर् ह॒स्तः। प्र॒स॒वः प॒रस्ता॑त्स॒नि॒र॒वस्ता॑त्।
इन्द्र॑स्य चि॒त्रा। ऋ॒तं प॒रस्ता॑त्स॒त्यम॑वस्ता॑त्। वा॒योर्नि॑ष्प्रा
व्र॒ततिः॑। प॒रस्ता॑द॒सिद्धि॑र॒वस्ता॑त्। इन्द्रा॑ग्नि॒योर्वि॑शा॒खे।
यु॒गानि॑ प॒रस्ता॑त्कृ॒षमा॑णा अ॒वस्ता॑त्। मि॒त्रस्या॑नू॒राधाः।
अ॒भ्या॒रोह॑त्प॒रस्ता॑द॒भ्यारू॑ढम॒वस्ता॑त्॥३॥

इन्द्र॑स्य रोहि॑णी। शृ॒णत्प॒रस्ता॑त्प्रतिशृ॒णद॑वस्ता॑त्। नि॒र्ऋ॑त्यै
मू॒लव॑रु॒हणी॑। प्र॒तिभ॑ञ्जन्तः प॒रस्ता॑त्प्रतिशृ॒णन्तो॒ऽवस्ता॑त्।

अ॒पां पूर्वा॑ अषाढाः। वर्चः॑ प॒रस्ता॒थ्समि॑तिर॒वस्ता॑त्।
विश्वे॑षान्दे॒वाना॒मुत्त॑राः। अ॒भिज॑यत्प॒रस्ता॑द॒भिजि॑तम॒वस्ता॑त्।
विष्णो॑श्श्रो॒णा पृ॒च्छमा॑नाः। प॒रस्ता॒त्पन्था॑ अवस्ता॑त्॥ ४॥

वसू॑नाः श्रवि॑ष्ठाः। भू॒तं प॒रस्ता॒द्भूति॑र॒वस्ता॑त्। इन्द्र॑स्य
श॒तभि॑षक्। वि॒श्वव्य॑चाःप॒रस्ता॑द्वि॒श्वक्षि॑तिर॒वस्ता॑त्।
अ॒जस्यै॑कपदः॒पूर्वे॑ प्रोष्ठप॒दाः। वैश्वान॑रं प॒रस्ता॑द्वैश्व॒वस॑वम॒वस्ता॑त्।
अहे॑र्बुध्निय॒स्योत्त॑रे। अ॒भिषि॑ञ्चन्तः॒ प॒रस्ता॑द॒भिषु॑ण्वन्तोऽवस्ता॑त्।
पू॒ष्णो रे॒वती॑। गावः॑प॒रस्ता॑द्वि॒थ्सा अ॒वस्ता॑त्। अ॒श्विनो॑र॒श्वयु॑जौ।
ग्रा॒मः प॒रस्ता॑थ्सेनाऽवस्ता॑त्। य॒मस्या॑प॒भर॑णीः।
अ॒प॒क॒ञ्च॑न्तः प॒रस्ता॑द॒प॒व॒ह॑न्तोऽवस्ता॑त्। पू॒र्णा प॒श्चाद्य॑त्ते दे॒वा
अ॒द॒धुः॥ ५॥

यत्पु॒ण्य॒न्नक्ष॑त्रम्। तद्व॒द्वुर्वी॑तोप॒व्युष॑म्। य॒दा वै सूर्य॑ उ॒देति॑।
अथ॑ नक्ष॑त्र॒नैति॑। याव॑न्ति॒ तत्र॑ सूर्यो॒ गच्छे॑त्। यत्र॑
जघ॑न्यं पश्ये॑त्। ताव॑न्ति॒ कुर्वी॑त यत्का॒री स्या॑त्। पु॒ण्या॒ह
ए॒व कु॑रुते। ए॒व॒ ह॒ वै य॒ज्ञेषु॑श्च श॒तद्यु॑म्नश्च मा॒थ्स्यो
नि॑र॒वसा॑ययाश्चकार॥ ६॥

यो वै न॑क्ष॒त्रियं॑ प्र॒जाप॑तिर्वैद॑। उ॒भयो॑रेनल्लो॒कयो॑र्विदुः। ह॒स्तं
ए॒वा॒स्य ह॑स्तः॒ चि॒त्रा शि॒रः। नि॒ष्ट्या हृ॑दयम्। ऊ॒रू
वि॒शा॒खे। प्र॒ति॒ष्ठाऽनू॑रा॒धाः। ए॒ष वै न॑क्ष॒त्रियः॑ प्र॒जाप॑तिः।
य ए॒ववै॑द॑। उ॒भयो॑रेनल्लो॒कयो॑र्विदुः॥ ७॥

अस्मि३श्चामुष्मि३श्च। याङ्कामयेत दुहितरं प्रिया स्यादिति।
तान्निष्ठायान्दद्यात्। प्रियैव भवति। नेव तु पुनरा
गच्छति। अभिजिन्नाम् नक्षत्रम्। उपरिष्ठादषाढानाम्।
अवस्ताच्छ्रोणायै। देवासुरास्सय्यन्ता आसन्। ते
देवास्तस्मिन्नक्षत्रेऽभ्यजयन्॥८॥

यदभ्यजयन्। तदभिजितोऽभिजित्वम्। यङ्कामयेतानपज्यञ्जयेदिति
तमेतस्मिन्नक्षत्रे यातयेत्। अनपज्यमेव जयति।
पापपराजितमिव तु। प्रजापतिः पशूनंसृजत। ते
नक्षत्रन्नक्षत्रमुपातिष्ठन्त। ते समावन्त एवाभवन्। ते
रेवतीमुपातिष्ठन्त॥९॥

ते रेवत्यां प्राभवन्। तस्माद्रेवत्यां पशूनाङ्कुर्वीत।
यत्किञ्चावाचीन३ सोमात्। प्रैव भवन्ति। सलिलव्रॉ
इदमन्तरासीत्। यदतरन्। तत्तारकाणान्तारकत्वम्। यो वा
इह यजते। अमु३ स लोकन्नक्षते। तन्नक्षत्राणान्नक्षत्रत्वम्॥१०॥

देवगृहा वै नक्षत्राणि। य एववैदं गृह्येव भवति।
यानि वा इमानि पृथिव्याश्चित्राणि। तानि नक्षत्राणि।
तस्मादक्षीलनाम३ श्वित्रे। नावस्येन्न यजेत। यथा पापाहे
कुरुते। तादृगेव तत्। देवनक्षत्राणि वा अन्यानि॥११॥

यमनक्षत्राण्यन्यानि। कृत्तिकाः प्रथमम्। विशाखे उत्तमम्।
तानि देवनक्षत्राणि। अनूराधाः प्रथमम्। अपभरणीरुत्तमम्।
तानि यमनक्षत्राणि। यानि देवनक्षत्राणि। तानि दक्षिणेन

परि॑यन्ति। यानि॑ यमनक्ष॒त्राणि॑॥१२॥

तान्युत्त॑रेण। अन्वे॑षामरा॒धस्मेति॑। तद॑नूरा॒धाः। ज्ये॒ष्ठमे॑षामवधि॒ष्मेति॑।
तज्ये॑ष्ठ॒घ्नी। मूल॑मेषावृक्षा॒मेति॑। तन्मूल॑व॒ह्नी। यन्नास॑हन्त।
तद॑षा॒ढाः। यद॑श्लो॒णत्॥१३॥

तच्छ्रो॑णा। यद॑शृ॒णोत्। तच्छ्र॑वि॒ष्ठाः। यच्छ्रु॑तमभिषज्यन्।
तच्छ्रु॑तमिषक्। प्रो॒ष्ठप॒देषू॑दयच्छन्त। रे॒वत्या॑मरवन्त।
अ॒श्वयु॑जोरयुञ्जत। अ॒प॒भर॑णी॒ष्वपा॑वहन्। तानि॒ वा ए॒तानि॑
यमनक्ष॒त्राणि॑। यान्ये॒व दे॑वनक्ष॒त्राणि॑। तेषु॑ कुर्वीत यत्का॒री
स्यात्। पु॒ण्या॒ह ए॒व कुरु॑ते॥१४॥

दे॒वस्य॑ सवि॒तुः प्रा॒तः प्र॑स॒वः प्रा॒णः। वरु॑णस्य
सा॒यमा॑स॒वोऽपानः॑। यत्प्र॑ती॒चीनं॑ प्रा॒तस्त॑नात्। प्रा॒चीनं॑
सङ्ग॑वात्। ततो॑ दे॒वा अ॑ग्नि॒ष्टोम॑न्निर॒मिम॑त। तत्तदा॑त्त॒वीर्य॑न्निर्मा॒र्गः।
मि॒त्रस्य॑ सङ्ग॒वः। तत्पु॑ण्य॒न्तेज॒स्व्यहं॑। तस्मा॑त्त॒र्हि
प॒शव॑स्स॒माय॑न्ति। यत्प्र॑ती॒चीनं॑ सङ्ग॑वात्॥१५॥

प्रा॒चीनं॑ म॒ध्यन्दि॑नात्। ततो॑ दे॒वा उ॒क्थ्य॑न्निर॒मिम॑त।
तत्तदा॑त्त॒वीर्य॑न्निर्मा॒र्गः। बृ॒हस्प॑ते॒र्मध्य॑न्दि॒नः। तत्पु॑ण्य॒न्तेज॒स्व्यहं॑।
तस्मा॑त्त॒र्हि ते॒क्षिण॑ष्ठन्त॒पति॑। यत्प्र॑ती॒चीनं॑ म॒ध्यन्दि॑नात्।
प्रा॒चीनं॑मपरा॒ह्णात्। ततो॑ दे॒वाष्पो॑ड॒शिन॑न्निर॒मिम॑त।
तत्तदा॑त्त॒वीर्य॑न्निर्मा॒र्गः॥१६॥

भग॑स्यापरा॒ह्णः। तत्पु॑ण्य॒न्तेज॒स्व्यहं॑। तस्मा॑दपरा॒ह्णे

कु॒मा॒र्यो॑ भ॒ग॒मि॒च्छ॒मा॒नाश्चर॑न्ति। यत्प्र॑ती॒चीन॑मपरा॒ह्णात्।
प्रा॒चीन॑ः सा॒यात्। ततो॑ दे॒वा अ॑तिरात्र॒न्निर॑मिमत्।
तत्तदा॑त्तवीर्य॒न्निर्मा॑र्गः। वरु॑णस्य सा॒यम्। तत्पु॑ण्य॒न्तेज॒स्व्यह॑ः।
तस्मा॑त्तद्भि॒ नानृ॑तवृ॒देत्॥१७॥

ब्रा॒ह्म॒णो वा अ॑ष्टावि॒ंशो नक्ष॑त्राणाम्। स॒मा॒नस्याह॑ः
पञ्च पु॑ण्यानि॒ नक्ष॑त्राणि। च॒त्वार्य॑श्ची॒लानि॑। तानि॒
नव॑। यच्च॑ पुर॒स्ता॒न्नक्ष॑त्राणा॒य्यँच्चाव॑स्तात्। तान्येका॑दश।
ब्रा॒ह्म॒णो द्वा॑दशः। य ए॒ववि॑द्वान्स्व॒र्वँत्स॒रव्र॑तश्चरति।
स॒र्वँत्स॒रेणै॒वास्य॑ व्रत॒ङ्गुप्तं॑ भ॒वति॑। स॒मा॒नस्याह॑ः पञ्च
पु॑ण्यानि॒ नक्ष॑त्राणि। च॒त्वार्य॑श्ची॒लानि॑। तानि॒ नव॑। आ॒ग्नेयी॑
रात्रिः॑। ऐ॒न्द्रमह॑ः। तान्येका॑दश। आ॒दित्यो॑ द्वा॑दशः। य
ए॒ववि॑द्वान्स्व॒र्वँत्स॒रव्र॑तश्चरति। स॒र्वँत्स॒रेणै॒वास्य॑ व्रत॒ङ्गुप्तं॑
भ॒वति॑॥१८॥

ब्र॒ह्म॒वा॒दिनो॑ वदन्ति। कति॒ पात्रा॑णि य॒ज्ञं व॑हन्तीति।
त्रयो॑द॒शेति॑ ब्रूयात्। स यद्वू॒यात्। कस्तानि॒ निर॑मिमी॒तेति॑।
प्र॒जाप॑तिरिति॒ ब्रूयात्। स यद्वू॒यात्। कुत॑स्तानि॒
निर॑मिमी॒तेति॑। आ॒त्मन॒ इति॑। प्रा॒णापा॒नाभ्या॑मे॒वोपा॑ः श्वन्तर्या॒मौ
निर॑मिमी॒त॥१९॥

व्या॒नादु॑पा॒शुस॑र्व॒नम्। वा॒च ऐ॑न्द्रवा॒यवम्। दक्ष॑क्र॒तुभ्या॑
मैत्रा॑वरु॒णम्। श्रोत्रा॑दा॒श्विन॑म्। चक्षु॑षश्शु॒क्राम॑न्थि॒नौ। आ॒त्मन॑

आग्रयणम्। अङ्गेभ्य उक्थ्यम्। आयुषो ध्रुवम्। प्रतिष्ठायां
 ऋतुपात्रे। यज्ञं वाव तं प्रजापतिर्निर्मिमीत। स निर्मितो
 नाद्धियत समं व्रीयत। स एतान्प्रजापतिरपिवापानपश्यत्।
 तान्निर्वपत्। तैर्वै स यज्ञमप्यवपत्। यदपिवापा भवन्ति।
 यज्ञस्य धृत्या असंख्ययाय॥२०॥

ऋतमेव परमेष्ठि। ऋतन्नात्येति किञ्चन। ऋते समुद्र
 आहितः। ऋते भूमिरियश्चिता। अग्निस्तिग्मेन शोचिषा।
 तप आक्रान्तमुष्णिहा। शिरस्तपस्याहितम्। वैश्वानरस्य
 तेजसा। ऋतेनास्य नि वर्तये। सत्येन परि वर्तये।
 तपसाऽस्यानु वर्तये। शिवेनास्योप वर्तये। शग्मेनास्याभि
 वर्तये। तद्वतन्तश्सत्यम्। तद्वतन्तच्छकेयम्। तेन शकेयन्तेन
 राध्यासम्॥२१॥

यद्धर्मः पर्यवर्तयत्। अन्तान्पृथिव्या दिवः। अग्निरीशान्
 ओजसा। वरुणो धीतिभिस्सह। इन्द्रो मरुद्भिस्सखिभिस्सह।
 अग्निस्तिग्मेन शोचिषा। तप आक्रान्तमुष्णिहा।
 शिरस्तपस्याहितम्। वैश्वानरस्य तेजसा। ऋतेनास्य
 नि वर्तये। सत्येन परि वर्तये। तपसाऽस्यानु वर्तये।
 शिवेनास्योप वर्तये। शग्मेनास्याभि वर्तये। तद्वतन्तश्सत्यम्।
 तद्वतन्तच्छकेयम्। तेन शकेयन्तेन राध्यासम्॥२२॥

यो अस्याः पृथिव्यास्त्वचि। निर्वर्तयत्योषधीः। अग्निरीशान्
 ओजसा। वरुणो धीतिभिस्सह। इन्द्रो मरुद्भिस्सखिभिस्सह।

अ॒ग्नि॒स्ति॒ग्मेन॑ शो॒चिषा॑। तप॒ आक्रा॑न्तमु॒ष्णिहा॑।
 शिर॒स्तप॒स्याहि॑तम्। वै॒श्वान॒रस्य॑ तेज॑सा। ऋ॒तेना॑स्य॒
 नि वर्त॑ये। स॒त्येन॒ परि॑ वर्तये। तप॑साऽस्यानु॒ वर्तये।
 शि॒वेना॒स्योप॑ वर्तये। श॒ग्मेना॑स्या॒भि वर्त॑ये। तद्व॒तन्त॒त्सत्य॑म्।
 तद्व॒तन्त॒च्छ॑केयम्। तेन॑ श॒केय॒न्तेन॑ रा॒ध्यास॑म्॥२३॥

एकं॑ मा॒समु॑द॒सृजत्। प॒रमे॒ष्टी प्र॒जाभ्य॑ः। तेना॑भ्यो॒ मह॑
 आव॑हत्। अ॒मृतं॑ म॒र्त्याभ्यः॑। प्र॒जाम॑नु प्र जा॒यसे। तदु॑ ते
 म॒र्त्यामृ॑तम्। येन॒ मासा॑ अर्ध॒मासाः। ऋ॒तवः॑ परि॒वत्स॑राः।
 येन॒ ते ते॑ प्रजाप॒ते। ई॒जान॑स्य॒ न्यव॑र्तयन्। तेना॒हम॑स्य
 ब्रह्म॑णा। नि॒वर्त॑यामि जी॒वसे॑। अ॒ग्नि॒स्ति॒ग्मेन॑ शो॒चिषा॑।
 तप॒ आक्रा॑न्तमु॒ष्णिहा॑। शिर॒स्तप॒स्याहि॑तम्। वै॒श्वान॒रस्य॑
 तेज॑सा। ऋ॒तेना॑स्य॒ नि वर्त॑ये। स॒त्येन॒ परि॑ वर्तये।
 तप॑साऽस्यानु॒ वर्तये। शि॒वेना॒स्योप॑ वर्तये। श॒ग्मेना॑स्या॒भि
 वर्त॑ये। तद्व॒तन्त॒त्सत्य॑म्। तद्व॒तन्त॒च्छ॑केयम्। तेन॑ श॒केय॒न्तेन॑
 रा॒ध्यास॑म्॥२४॥

दे॒वा वै यद्य॒ज्ञेऽकु॑र्वत। तद॒सुरा॑ अकुर्वत। तेऽसुरा॑
 ऊ॒र्ध्वं पृ॒ष्ठेभ्यो॑ नाप॑श्यन्। ते केशा॒नग्रे॑ऽव॒पन्त। अथ॑
 श॒मश्रू॑णि। अथो॒पप॒क्षौ। तत॒स्तेऽवा॑श्च आ॒यन्। प॒राऽभ॑वन्।
 यस्यै॒वव॑प॒न्ति। अवा॑डे॒ति॥२५॥

अथो॒ परै॒व भ॑वति। अथ॑ दे॒वा ऊ॒र्ध्वं पृ॒ष्ठेभ्यो॑ऽप॒श्यन्।
 त उ॑प॒पक्षा॒वग्रे॑ऽव॒पन्त। अथ॑ श॒मश्रू॑णि। अथ॑ केशा॒न्।

ततस्तेऽभवन्। सुवर्गल्लोकमायन्। यस्यैववृषं पन्ति।
भवत्यात्मना। अथो सुवर्गल्लोकमेति॥२६॥

अथैतन्मनुर्वप्रे मिथुनमपश्यत्। स श्मश्रूण्यग्रेऽवपत्।
अथोपपक्षौ। अथ केशान्। ततो वै स प्राजायत प्रजयां
पशुभिः। यस्यैववृषं पन्ति। प्र प्रजयां पशुभिर्मिथुनैर्जायते।
देवासुरास्सय्यन्ता आसन्। ते संवत्सरे व्यायच्छन्त।
तान्देवाश्चातुर्मास्यैरेवाभि प्रायुञ्जत॥२७॥

वैश्वदेवेन चतुरो मासोऽवृञ्जतेन्द्रराजानः। ताञ्छीरूषन्नि
चावर्तयन्त परि च। वरुणप्रघासैश्चतुरो मासोऽवृञ्जत
वरुणराजानः। ताञ्छीरूषन्नि चावर्तयन्त परि च।
साकमेधैश्चतुरो मासोऽवृञ्जत सोमराजानः। ताञ्छीरूषन्नि
चावर्तयन्त परि च। या संवत्सर उपजीवाऽऽसीत्।
तामेषामवृञ्जत। ततो देवा अभवन्। पराऽसुराः॥२८॥

य एवविंद्वाश्चातुर्मास्यैर्यजते। भ्रातृव्यस्यैव मासो वृक्त्वा।
शीरूषन्नि च वर्तयते परि च। येषां संवत्सर उपजीवा।
वृङ्क्ते तां भ्रातृव्यस्य। क्षुधाऽस्य भ्रातृव्यः परा भवति।
लोहितायसेन नि वर्तयते। यद्वा इमामग्निर्ऋतावागते
निवर्तयति। एतदेवेना रूपङ्गत्वा निवर्तयति। सा
ततश्च भूयसी भवन्त्येति॥२९॥

प्र जायते। य एवविंद्वालोहितायसेन निवर्तयते। एतदेव

रूपङ्कृत्वा नि वर्तयते। स ततश्श्वश्वो भूयान्भवन्नेति।
 प्रैव जायते। त्रेण्या शलल्या नि वर्तयेत। त्रीणित्रीणि वै
 देवानामृद्धानि। त्रीणि छन्दांसि। त्रीणि सवनानि। त्रयं
 इमे लोकाः॥ ३० ॥

ऋध्यामेव तद्वीर्यं एषु लोकेषु प्रति तिष्ठति। यच्चातुर्मास्ययाज्यात्मनो
 नावद्येत्। देवेभ्य आवृश्चेत्। चतुषुचतुषु मासेषु नि वर्तयेत्।
 पुरोक्षमेव तद्देवेभ्य आत्मनोऽवद्यत्यनोब्रस्काय। देवानावाँ
 एष आनीतः। यश्चातुर्मास्ययाजी। य एवद्विद्वान्नि च वर्तयते
 परि च। देवता एवाप्येति। नास्य रुद्रः प्रजां पशून्भि
 मन्यते॥ ३१ ॥

आयुषः प्राणं सन्तनु। प्राणादपानं सन्तनु। अपानाद्व्यानं
 सन्तनु। व्यानाच्चक्षुस्सन्तनु। चक्षुषश्श्रोत्रं सन्तनु।
 श्रोत्रान्मनस्सन्तनु। मनसो वाचं सन्तनु। वाच आत्मानं
 सन्तनु। आत्मनः पृथिवीं सन्तनु। पृथिव्या अन्तरिक्षं
 सन्तनु। अन्तरिक्षादिवं सन्तनु। दिवस्सुवस्सन्तनु॥ ३२ ॥

इन्द्रो दधीचो अस्थभिः। वृत्राण्यप्रतिष्कृतः। जुघान
 नवतीर्नवा। इच्छन्नश्वस्य यच्छिरः। पर्वतेष्वपश्रितम्।
 तद्विदच्छर्यणावति। अत्राह गोरमन्वत। नाम त्वष्टुरपीच्यम्।
 इत्था चन्द्रमसो गृहे। इन्द्रमिद्राथिनो बृहत्॥ ३३ ॥

इन्द्रमर्केभिरर्किणः। इन्द्रवाँणीरनूषत। इन्द्र इद्धर्योस्सचा।

संमि॑श्र॒ आव॑चो॒ युजा॑। इन्द्रो॑ व॒ज्री हि॑र॒ण्ययः॑। इन्द्रो॑ दी॒र्घाय॑
चक्ष॑से। आ सूर्य॑ꣳ रोहयद्वि॒वि। वि गोभि॑रद्रि॒मैरयत्। इन्द्र॑
वाजे॑षु नो अ॒व। स॒हस्र॑प्र॒धनेषु॑ च॥३४॥

उ॒ग्र उ॒ग्राभि॑रू॒तिभिः॑। तमिन्द्र॑व्राँजयाम॒सि। म॒हे वृ॒त्राय॑
हन्त॑वे। स वृषा॑ वृष॒भो भु॑वत्। इन्द्र॑स्स दाम॒ने कृ॒तः।
ओजि॑ष्ठस्स बले॑ हि॒तः। द्यु॒म्नी श्लो॒की स सौ॒म्यः। गि॒रा व॒ज्रो
न सम्भृ॑तः। सब॑लो॒ अन॑पच्युतः। व॒वक्षु॑रु॒ग्रो अस्तृ॑तः॥३५॥

दे॒वा॒सुरा॑स्सय्यँ॒त्ता आ॑सन्। स प्र॒जाप॑तिरिन्द्र॑ञ्छेष्टं पु॒त्रमप॑
न्य॑धत्त। नेदे॑न॒मसुरा॑ बली॒याꣳसोऽह॑न॒न्निति॑। प्र॒हादो॑ ह॒ वै
का॒याध॑वः। वि॒रोच॑न॒ꣳस्वं पु॒त्रमप॑ न्य॑धत्त। नेदे॑न॒न्दे॒वा
अ॑ह॒न॒न्निति॑। ते दे॒वाः प्र॒जाप॑तिमु॒पस॑मेत्यो॒चुः। ना॒रा॒जक॑स्य
यु॒द्धम॑स्ति। इन्द्र॑मन्विच्छा॒मेति॑। तय्यँ॑ज्ञक्र॒तुभि॑रन्वैच्छन्॥३६॥

तय्यँ॑ज्ञक्र॒तुभि॑र्नान्वि॒न्दन्। तमिष्टि॑भि॒रन्वैच्छन्। तमिष्टि॑भि॒रन्व॑वि॒न्दन्
तदिष्टी॑नामिष्टि॒त्वम्। ए॒ष्ट्यो ह॒ वै ना॑म। ता इ॒ष्ट्य
इत्याच॑क्षते प॒रोक्षे॑ण। प॒रोक्ष॑प्रि॒या इव॑ हि दे॒वाः। तस्मा॑
ए॒तमा॑ग्रावैष्ण॒वमेका॑दशकपाल- न्दीक्ष॒णीय॑न्नि॒रव॑पन्।
तद॑प॒द्रुत्या॑तन्वत। तान्प॑त्नीसय्यँ॒जान्त॑ उपा॒नय॑न्॥३७॥

ते तद॑न्तमे॒व कृ॒त्वोद॑द्रवन्। ते प्रा॒य॒णीय॑म॒भि स॒मारो॑हन्।
तद॑प॒द्रुत्या॑तन्वत। ताञ्छु॒य्वँन्त॑ उपा॒नय॑न्। ते तद॑न्तमे॒व
कृ॒त्वोद॑द्रवन्। त आ॑तिथ्यम॒भि स॒मारो॑हन्। तद॑प॒द्रुत्या॑तन्वत।

ति॒स्रः परा॑ची॒राहु॑ती॒ऋत्वा। सु॒वेणो॑प॒सद॑ञ्जु॒होति। उ॒ग्रवँ॑चो॒
अपा॑वधी॒न्त्वेष॑वँचो॒ अपा॑वधी॒ः स्वा॑हेति॒। अ॒श॒न॒या॒पि॒पा॒से
ह॒ वा उ॒ग्रवँ॑चः॒। ए॒न॒श्च॒ वैर॑ह॒त्यश्च॒ त्वे॒षवँ॑चः॒। ए॒तमे॒व
तच्च॑तु॒र्धावि॑हितं पा॒प्मान॒य्यँज॑मानोऽप॒ हते। तेऽभि॑नी॒यैवाहः॑
प॒शुमा॑ऽल॒भन्त। अहं॑ ए॒व तद्दे॒वा अव॑र्ति पा॒प्मानं॑
मृ॒त्युम॑प॒जघ्नि॑रे। तेना॑भि॒नीयै॒व रात्रेः॑ प्राच॑रन्। रात्रि॑या ए॒व
तद्दे॒वा अव॑र्ति पा॒प्मानं॑ मृ॒त्युम॑प॒जघ्नि॑रे॥४१॥

तस्मादभिनीयेवाहः॑ पशुमा लभेत। अहं एव
 तद्यजमानोऽवर्तिं पाप्मानं भ्रातृव्यानपं नुदते। तेनाभिनीयेव
 रात्रेः॑ प्रचरेत्। रात्रिया एव तद्यजमानोऽवर्तिं पाप्मानं
 भ्रातृव्यानपं नुदते। स एष उपवसथीयेऽहन्द्भिदेवत्यः॑ पशुरा
 लभ्यते। द्वयवौ अस्मिल्लोके यजमानः। अस्थिं च मांसञ्च।
 अस्थिं चैव तेन मांसञ्च यजमानस्सऽस्कुरुते। ता वा
 एताः पञ्च देवताः। अग्नीषोमावग्निर्मित्रावरुणौ॥४२॥

पञ्चपञ्ची वै यजमानः। त्वङ्गांसः॑ स्नावाऽस्थिं मज्जा। एतमेव
 तत्पञ्चधाविहितमात्मानवैरुणपाशान्मुञ्चति। भेषजताये
 निर्वरुणत्वार्यं। तं सप्तभिश्छन्दाभिः प्रातरहयन्।
 तस्मात्सप्त चतुरुत्तराणि छन्दांसि प्रातरनुवाकेऽनूच्यन्ते।
 तमेतयोपसमेत्योपासीदन्। उपास्मै गायता नर इति।
 तस्मादेतयो बहिष्पवमान उपसद्यः॑॥४३॥

स संमुद्र उत्तरतः प्राज्वलद्भूम्यन्तेन। एष वाव स
 संमुद्रः। यच्चात्वालः। एष उवेव स भूम्यन्तः। यद्वेद्यन्तः।
 तदेतत्रिशलत्रिपूरुषम्। तस्मात्तत्रिवितस्तङ्घ्नन्ति। स
 सुवर्णरजताभ्याङ्कुशीभ्यां परिगृहीत आसीत्। तय्यँदस्या
 अध्यजनयन्। तस्मादादित्यः॥४४॥

अथ यथ्सुवर्णरजताभ्याङ्कुशीभ्यां परिगृहीत आसीत्। साऽस्य
 कौशिकता। तत्रिवृताऽभि प्रास्तुवत। तत्रिवृताऽददत।
 तत्रिवृताऽहरन्। यावती त्रिवृतो मात्रा। तं पञ्चदशेनाभि

प्रास्तुवत। तं पञ्चदशेनाददत। तं पञ्चदशेनाहरन्। यावती
पञ्चदशस्य मात्रा॥४५॥

त९ सप्तदशेनाभि प्रास्तुवत। त९ सप्तदशेनाददत।
त९ सप्तदशेनाहरन्। यावती सप्तदशस्य मात्रा॥ तस्य
सप्तदशेन ह्रियमाणस्य तेजो हरोऽपतत्। तमेकविंशेनाभि
प्रास्तुवत। तमेकविंशेनाददत। तमेकविंशेनाहरन्।
यावत्येकविंशस्य मात्रा॥ ते यत्रिवृता स्तुवते॥४६॥

त्रिवृतैव तद्यजमानमाददते। तत्रिवृतैव हरन्ति। यावती
त्रिवृतो मात्रा॥ अग्निर्वै त्रिवृत्। यावद्वा अग्नेर्दहतो धूम
उदेत्यानु व्येति। तावती त्रिवृतो मात्रा॥ अग्नेरेवैनन्तत्।
मात्रा९ सायुज्य९ सलोकताङ्गमयन्ति। अथ यत्पञ्चदशेन
स्तुवते। पञ्चदशेनैव तद्यजमानमाददते॥४७॥

तं पञ्चदशेनैव हरन्ति। यावती पञ्चदशस्य मात्रा॥ चन्द्रमा
वै पञ्चदशः। एष हि पञ्चदश्यामपक्षीयते। पञ्चदश्यामापूर्यते।
चन्द्रमस एवैनन्तत्। मात्रा९ सायुज्य९ सलोकताङ्गमयन्ति।
अथ यत्सप्तदशेन स्तुवते। सप्तदशेनैव तद्यजमानमाददते।
त९ सप्तदशेनैव हरन्ति॥४८॥

यावती सप्तदशस्य मात्रा॥ प्रजापतिर्वै सप्तदशः।
प्रजापतेरेवैनन्तत्। मात्रा९ सायुज्य९ सलोकताङ्गमयन्ति।
अथ यदेकविंशेन स्तुवते। एकविंशेनैव तद्यजमानमाददते।
तमेकविंशेनैव हरन्ति। यावत्येकविंशस्य मात्रा॥ असौ

वा आदित्य एकविंशः। आदित्यस्यैवैनन्तत्॥४९॥

मात्रां सायुज्यं सलोकताङ्गमयन्ति। ते कुश्याः। व्यघ्नन्। ते
अहोरात्रे अभवताम्। अहरेव सुवर्णाऽभवत्। रज्जता रात्रिः।
स यदादित्य उदेति। एतामेव तत्सुवर्णाङ्कुशीमनु समेति। अथ
यदस्तमेति। एतामेव तद्रज्जताङ्कुशीमनुसर्व्विशति। प्रहादो ह
वै कायाधवः। विरोचनं स्वं पुत्रमुदास्यत्। स प्रदरोऽभवत्।
तस्मात्प्रदरादुदकनाचांमेत्॥५०॥

ये वै चत्वारस्तोमाः। कृतन्तत्। अथ ये पञ्च। कलिस्सः।
तस्माच्चतुष्टोमः। तच्चतुष्टोमस्य चतुष्टोमत्वम्। तदाहुः।
कृतमानि तानि ज्योतींषि। य एतस्य स्तोमा इति।
त्रिवृत्पञ्चदशस्सप्तदश एकविंशः॥५१॥

एतानि वाव तानि ज्योतींषि। य एतस्य स्तोमाः।
सोऽब्रवीत्। सप्तदशेन ह्रियमाणो व्यलेशिषि। भिषज्यत
मेति। तमश्विनौ धानाभिरभिषज्यताम्। पूषा करम्भेण।
भारती परिवापेण। मित्रावरुणौ पयस्यया। तदाहुः॥५२॥

यदश्विभ्यां धानाः। पूष्णः करम्भः। भारत्यै परिवापः।
मित्रावरुणयोः पयस्याऽथ। कस्मादेतेषां हविषामिन्द्रमेव
यजन्तीति। एता ह्येनन्देवता इति ब्रूयात्। एतैर्हविर्भिरभिषज्य
स्तस्मादिति। तद्वैसंवोऽष्टाकपालेन प्रातस्सवनेऽभिषज्यन्।
रुद्रा एकादशकपालेन माध्यन्दिने सवने। विश्वे देवा

द्वादशकपालेन तृतीयसवने॥५३॥

स यदृष्टाकपालान्प्रातस्सवने कुर्यात्। एकादशकपालान्माध्यन्दिने सवने। द्वादशकपालांस्तृतीयसवने। विलोमं तद्यज्ञस्य क्रियेत। एकादशकपालानेव प्रातस्सवने कुर्यात्। एकादशकपालान्माध्यन्दिने सवने। एकादशकपालांस्तृतीयसवने। यज्ञस्य सलोमत्वाय। तदाहुः। यद्वसूनां प्रातस्सवनम्। रुद्राणां माध्यन्दिनं सवनम्। विश्वेषान्देवानां तृतीयसवनम्। अथ कस्मादेतेषां हविषामिन्द्रमेव यजन्तीति। एता ह्येनन्देवता इति ब्रूयात्। एतैर्हविर्भिरभिषज्य स्तस्मादिति॥५४॥

तस्यावाचोऽवपादादबिभयुः। तमेतेषु सप्तसु छन्दस्स्वश्रयन्। यदश्रयन्। तच्छ्रायन्तीयस्य श्रायन्तीयत्वम्। यदवारयन्। तद्वारवन्तीयस्य वारवन्तीयत्वम्। तस्यावाच एवावपादादबिभयुः। तस्मा एतानि सप्त चतुरुत्तराणि छन्दांस्युपादधुः। तेषामति त्रीण्यरिच्यन्त। न त्रीण्युदभवन्॥५५॥

स बृहतीमेवासृशत्। द्वाभ्यामक्षराभ्याम्। अहोरात्राभ्यामेव। तदाहुः। कतमा सा देवाक्षरा बृहती। यस्यान्तत्प्रत्यतिष्ठत्। द्वादश पौर्णमास्यः। द्वादशाष्टकाः। द्वादशमावास्याः। एषा वाव सा देवाक्षरा बृहती॥५६॥

यस्यान्तत्प्रत्यतिष्ठदिति। यानि च छन्दांस्यत्यरिच्यन्त। यानि च नोदभवन्। तानि निर्वीर्याणि हीनान्यमन्यन्त।

साऽब्रवीद्बृहती। मामेव भूत्वा। मामुप सः श्रयतेति।
 चतुर्भिरक्षरैरनुष्टुग्बृहतीन्नोदभवत्। चतुर्भिरक्षरैः पङ्क्तिर्बृहतीमत्यरिच्य
 तस्यामेतानि चत्वार्यक्षराण्यपच्छिद्यादधात्॥ ५७ ॥

ते बृहती एव भूत्वा। बृहतीमुप समश्रयताम्।
 अष्टाभिरक्षरैरुष्णिग्बृहतीन्नोदभवत्। अष्टाभिरक्षरैस्त्रिष्टुग्बृहतीमत्यरिच्य
 तस्यामेतान्यष्टावक्षराण्यपच्छिद्यादधात्। ते बृहती एव
 भूत्वा। बृहतीमुप समश्रयताम्। द्वादशभिरक्षरैर्गायत्री
 बृहतीन्नोदभवत्। द्वादशभिरक्षरैर्जगती बृहतीमत्यरिच्यत।
 तस्यामेतानि द्वादशाक्षराण्यपच्छिद्यादधात्॥ ५८ ॥

ते बृहती एव भूत्वा। बृहतीमुप समश्रयताम्।
 सौऽब्रवीत्प्रजापतिः। छन्दांसि रथो मे भवत।
 युष्माभिरहमेतमध्वानमनु सञ्चराणीति। तस्य गायत्री
 च जगती च पक्षावभवताम्। उष्णिक् त्रिष्टुप्
 प्रष्टुः। अनुष्टुप् पङ्क्तिश्च धुर्यौ। बृहत्येवोद्धिरभवत्।
 स एतच्छन्दोरथमास्थाय। एतमध्वानमनु समचरत्।
 एतं ह वै छन्दोरथमास्थाय। एतमध्वानमनु सञ्चरति।
 येनैष एतत्सञ्चरति। य एवविद्वात्सोमेन यजते। य उ
 चैनमेव वेदे॥ ५९ ॥

॥ षष्ठमः प्रश्नः ॥

अनुमत्यै पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपति। ये प्रत्यश्चशम्याया
अवशीयन्ते। तन्नैर्ऋतमेककपालम्। इयव्वाँ अनुमतिः।
इयन्निर्ऋतिः। नैर्ऋतेन पूर्वेण प्रचरति। पाप्मानमेव
निर्ऋतिं पूर्वान्निरवदयते। एककपालो भवति। एकधैव
निर्ऋतिन्निरवदयते। यदहुत्वा गाहपत्य ईयुः॥१॥

रुद्रो भूत्वाऽग्निरनूत्थाय। अध्वर्युश्च यजमानश्च हन्यात्।
वीहि स्वाहाऽऽहुतिञ्जुषाण इत्याह। आहुत्यैवैनं शमयति।
नार्तिमाच्छत्यध्वर्युर्न यजमानः। एकोल्मुकेन यन्ति। तद्धि
निर्ऋत्यै भागधेयम्। इमान्दिशयन्ति। एषा वै निर्ऋत्यै
दिक्। स्वायामेव दिशि निर्ऋतिन्निरवदयते॥२॥

स्वकृत इरिणे जुहोति प्रदरे वा। एतद्वै निर्ऋत्या आयतनम्।
स्व एवायतने निर्ऋतिन्निरवदयते। एष तैर् निर्ऋते भाग
इत्याह। निर्दिशत्यैवैनम्। भूतैर् हविष्मत्यसीत्याह।
भूतिमेवोपावर्तते। मुश्चेममंहस इत्याह। अंहस एवैनं
मुश्चति। अङ्गुष्ठाभ्याञ्जुहोति॥३॥

अन्त एव निर्ऋतिन्निरवदयते। कृष्णव्वाँसः कृष्णतूषन्दक्षिणा।
एतद्वै निर्ऋत्यै रूपम्। रूपेणैव निर्ऋतिन्निरवदयते।
अप्रतीक्षमायन्ति। निर्ऋत्या अन्तर्हित्यै। स्वाहा नमो
य इदश्चकारेति पुनरेत्य गाहपत्ये जुहोति। आहुत्यैव

न॑म॒स्यन्तो॒ गा॒र्ह॑पत्यमु॒पाव॑र्तन्ते। आ॒नु॒म॒तेन॒ प्रच॑रति। इ॒य॒ष्वाँ
अनु॑मतिः॥४॥

इ॒यमे॒वास्मै॑ रा॒ज्यम॑नु॒ मन्य॑ते। धे॒नु॒र्दक्षि॑णा। इ॒मामे॒व
धे॒नुङ्क॑रुते। आ॒दित्य॑श्च॒रु॒न्निर्व॑पति। उ॒भयी॑ष्वे॒व प्र॒जास्व॒भिषि॑च्यते।
दैवी॑षु च॒ मानु॑षीषु च। व॒रो दक्षि॑णा। व॒रो हि रा॒ज्यं
समृ॑द्ध्यै। आ॒ग्ना॒वैष्ण॒वमेका॑दशकपाल॒न्निर्व॑पति। अ॒ग्निस्स॒र्वा
दे॒वताः॥५॥

विष्णु॑र्य॒ज्ञः। दे॒वता॑श्चै॒व य॒ज्ञश्चा॒व रु॒न्धे। वा॒म॒नो व॒ही
दक्षि॑णा। यद्व॒ही। तेना॑ग्ने॒यः। यद्वा॑म॒नः। तेन॑ वैष्ण॒वस्समृ॑द्ध्यै।
अ॒ग्नी॒षोमी॒यमेका॑दशकपाल॒न्निर्व॑पति। अ॒ग्नी॒षोमी॑भ्या॒ष्वाँ इन्द्रो॑
वृ॒त्रम॑ह॒न्ति॒ति॒। यद॑ग्नी॒षोमी॒यमेका॑दशकपाल॒न्निर्व॑पति॥६॥

वा॒र्त्रघ्न॑मे॒व विजि॑त्यै। हि॒र॒ण्य॒न्दक्षि॑णा॒ समृ॑द्ध्यै। इन्द्रो॑
वृ॒त्रं हृ॒त्वा। दे॒वता॑भिश्चेन्द्रि॒येण॑ च॒ व्या॑र्ध्यत। स
ए॒तमै॑न्द्रा॒ग्नमेका॑दशकपालमपश्यत्। तन्नि॒र॒वप॑त्। तेन॒ वै स
दे॒वता॑श्चेन्द्रि॒यश्चा॒वारु॑न्ध। यदै॑न्द्रा॒ग्नमेका॑दशकपाल॒न्निर्व॑पति।
दे॒वता॑श्चै॒व तेनै॑न्द्रि॒यश्च॒ यज॑मानोऽव॒रुन्धे। ऋ॒ष॒भो व॒ही
दक्षि॑णा॥७॥

यद्व॒ही। तेना॑ग्ने॒यः। यदृ॑ष॒भः। तेनै॑न्द्रस्समृ॑द्ध्यै। आ॒ग्ने॒यमृ॑ष्टाकपाल॒न्निर्व॑पति।
ऐ॒न्द्र॒न्दधि॑। यदा॑ग्ने॒यो भ॑वति। अ॒ग्निर्वै य॑ज्ञमु॒खम्।
य॒ज्ञमु॒खमे॒वर्द्धि॑ पुरस्ता॑द्धत्ते। यदै॑न्द्र॒न्दधि॑॥८॥

इन्द्रियमेवावरुन्धे। ऋषभो वही दक्षिणा। यद्वही।
तेनाग्नेयः। यदृषभः। तेनैन्द्रस्समृद्धौ। यावतीर्वै प्रजा
ओषधीनामहुतानामाश्नन्। ताः पराऽभवन्। आग्रयणं
भवति हुताद्याय। यजमानस्यापराभावाय॥९॥

देवा वा ओषधीष्वजिमयुः। ता इन्द्राग्नी उदजयताम्।
तावेतमैन्द्राग्रन्द्वादशकपालन्निरवृणाताम्। यदैन्द्राग्नौ
भवत्युज्जित्यै। द्वादशकपालो भवति। द्वादश मासास्सवँत्सरः।
सवँत्सरेणैवास्मा अन्नमवरुन्धे। वैश्वदेवश्चरुर्भवति। वैश्वदेववँ
अन्नम्। अन्नमेवास्मै स्वदयति॥१०॥

प्रथमजो वत्सो दक्षिणा समृद्धौ। सौम्यः श्यामाकश्चरुन्निर्वपति।
सोमो वा अकृष्टपच्यस्य राजा। अकृष्टपच्यमेवास्मै
स्वदयति। वासो दक्षिणा। सौम्यः हि देवताया वासस्समृद्धौ।
सरस्वत्यै चरुन्निर्वपति। सरस्वते चरुम्। मिथुनमेवावरुन्धे।
मिथुनौ गावौ दक्षिणा समृद्धौ। एति वा एष यज्ञमुखादध्याः।
योऽग्नेर्देवताया एति। अष्टावेतानि हवीर्षि भवन्ति।
अष्टाक्षरा गायत्री। गायत्रौऽग्निः। तेनैव यज्ञमुखादध्या
अग्नेर्देवतायै नैति॥११॥

वैश्वदेवेन वै प्रजापतिः प्रजा असृजत। तास्सृष्टा न
प्राजायन्त। सोऽग्निरकामयत। अहमिमाः प्रजनयेयमिति।
स प्रजापतये शुचमदधात्। सोऽशोचत्प्रजामिच्छमानः।
तस्माद्यश्च प्रजा भुनक्ति यश्च ना तावुभौ शोचतः

प्रजामिच्छमानौ। तास्वग्निमप्यसृजत्। ता अग्निरध्यैत्॥१२॥
 सोमो रेतोऽदधात्। सविता प्राजंनयत्। सरस्वती
 वाचमदधात्। पूषाऽपोषयत्। ते वा एते त्रिस्संवँत्सरस्य
 प्रयुज्यन्ते। ये देवाः पुष्टिपतयः। सवँत्सरो वै प्रजापतिः।
 सवँत्सरेणैवास्मै प्रजाः प्राजंनयत्। ताः प्रजा जाता
 मरुतोऽघ्नन्। अस्मानपि न प्रायुक्षतेति॥१३॥

स एतं प्रजापतिर्मारुतं सप्तकपालमपश्यत्। तन्निरवपत्।
 ततो वै प्रजाभ्योऽकल्पत। यन्मारुतो निरुप्यते।
 यज्ञस्य कृत्यै। प्रजानामघाताय। सप्तकपालो भवति।
 सप्तगणा वै मरुतः। गणश एवास्मै विशङ्कल्पयति। स
 प्रजापतिरशोचत्॥१४॥

याः पूर्वाः प्रजा असृक्षि। मरुतस्ता अवधिषुः।
 कथमपरास्सृजेयेति। तस्य शुष्मं आण्डं भूतन्निरवर्तत।
 तद्व्यदहरत्। तदपोषयत्। तत्प्राजायत। आण्डस्य वा
 एतद्रूपम्। यदामिक्षा। यद्व्यद्धरति॥१५॥

प्रजा एव तद्यजमानः पोषयति। वैश्वदेव्यामिक्षा भवति।
 वैश्वदेव्यो वै प्रजाः। प्रजा एवास्मै प्रजंनयति।
 वाजिनमानयति। प्रजास्वेव प्रजातासु रेतो दधाति।
 द्यावापृथिव्यं एककपालो भवति। प्रजा एव प्रजाता
 द्यावापृथिवीभ्यामुभयतः परि गृह्णाति। देवासुरास्सय्यंता
 आसन्। सोऽग्निरब्रवीत्॥१६॥

मामग्रै यजत। मया मुखेनासुराञ्जेष्यथेति। मान्द्वितीयमिति सोमोऽब्रवीत्। मया राज्ञा जेष्यथेति। मान्तृतीयमिति सविता। मया प्रसूता जेष्यथेति। माञ्चतुर्थीमिति सरस्वती। इन्द्रियघ्नोऽहन्थास्यामीति। मां पञ्चममिति पूषा। मया प्रतिष्ठया जेष्यथेति॥१७॥

तैऽग्निना मुखेनासुरानजयन्। सोमैन् राज्ञा। सवित्रा प्रसूताः। सरस्वतीन्द्रियमदधात्। पूषा प्रतिष्ठाऽऽसीत्। ततो वै देवा व्यजयन्त। यदेतानि हवींषि निरुप्यन्ते विजित्यै। नोत्तरवेदिमुपवपति। पशवो वा उत्तरवेदिः। अजाता इव ह्येतर्हि पशवः॥१८॥

त्रिवृद्धर्हिर्भवति। माता पिता पुत्रः। तदेव तन्मिथुनम्। उल्बङ्गर्भो जुरायु। तदेव तन्मिथुनम्। त्रेधा बर्हिस्सन्नद्धं भवति। त्रय इमे लोकाः। एष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठति। एकधा पुनस्सन्नद्धं भवति। एक इव ह्ययल्लोकः॥१९॥

अस्मिन्नेव तेन लोके प्रतितिष्ठति। प्रसुवो भवन्ति। प्रथमजामेव पुष्टिमवरुन्धे। प्रथमजो वथ्सो दक्षिणा समृद्धौ। पृषदाज्यङ्गृह्णाति। पशवो वै पृषदाज्यम्। पशून्वाव रुन्धे। पञ्चगृहीतं भवति। पाङ्गा हि पशवः। बहुरूपं भवति॥२०॥

बहुरूपा हि पशवस्समृद्धौ। अग्निं मन्थन्ति। अग्निमुखा वै प्रजापतिः प्रजा असृजत। यदग्निं मन्थन्ति।

अग्निमुखा एव तत्प्रजा यजमानस्सृजते। नव प्रयाजा
इज्यन्ते। नवानूयाजाः। अष्टौ हवींषि। द्वावाघारौ।
द्वावाज्यभागौ॥ २१॥

त्रिंशत्संपद्यन्ते। त्रिंशदक्षरा विराट्। अत्रविंराट्।
विराजैवान्नाद्यमवरुन्धे। यजमानो वा एकंकपालः। तेज
आज्यम्। यदेकंकपाल आज्यमानयति। यजमानमेव
तेजसा समर्धयति। यजमानो वा एकंकपालः। पशव
आज्यम्॥ २२॥

यदेकंकपाल आज्यमानयति। यजमानमेव पशुभिस्समर्धयति।
यदल्पमानयेत्। अल्पा एनं पशवो भुञ्जन्त उपतिष्ठेरन्।
यद्वह्वानयेत्। बहव एनं पशवोऽभुञ्जन्त उपतिष्ठेरन्।
बह्वानीयाविः पृष्ठं कुर्यात्। बहव एवैनं पशवो
भुञ्जन्त उपतिष्ठन्ते। यजमानो वा एकंकपालः।
यदेकंकपालस्यावद्येत्॥ २३॥

यजमानस्यावद्येत्। उद्धा माद्येद्यजमानः। प्र वा मीयेत।
सकृदेव होतव्यः। सकृदिव हि सुवर्गो लोकः। हुत्वाऽभि
जुहोति। यजमानमेव सुवर्गलोकङ्गमयित्वा। तेजसा
समर्धयति। यजमानो वा एकंकपालः। सुवर्गो लोक
आहवनीयः॥ २४॥

यदेकंकपालमाहवनीये जुहोति। यजमानमेव सुवर्गलोकङ्गमयति।
यद्वस्तेन जुहुयात्। सुवर्गलोकाद्यजमानमवविध्येत्।

सु॒चा जु॑होति। सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑ स॒म॒ष्ट्यै। यत्प्रा॒ङ्म॒द्यै॒त।
 दे॒व॒लो॒कम॒भिज॑येत्। यद्दक्षि॑णा पि॒तृलो॒कम्। यत्प्र॒त्यक्॥ २५॥
 रक्षा॑ँसि य॒ज्ञ॑ँ ह॒न्युः। यदु॒दङ्घ्रिः॑। म॒नु॒ष्य॒लो॒कम॒भिज॑येत्।
 प्र॒ति॒ष्ठि॒तो हो॒त॒व्यः॑। ए॒क॒क॒पा॒ल॒वै प्र॒ति॒ति॒ष्ठन्त॒न्द्वा॒वापृ॑थि॒वी
 अनु॑ प्र॒ति॒ति॒ष्ठतः॑। द्वा॒वापृ॑थि॒वी ऋ॒त॒वः॑। ऋ॒तून् य॒ज्ञः।
 य॒ज्ञय्यँज॑मानः। यज॑मानं प्र॒जाः। तस्मा॒त्प्र॒ति॒ष्ठि॒तो
 हो॒त॒व्यः॑॥ २६॥

वा॒जिनो॑ यजति। अ॒ग्नि॒र्वा॒युस्सूर्यः॑। ते वै वा॒जिनः॑। ता॒ने॒व
 तद्य॑जति। अथो ख॒ल्वा॒हुः। छ॒न्दा॑ँसि वै वा॒जिन॒ इति॑।
 ता॒न्ये॒व तद्य॑जति। ऋ॒क्सामे॑ वा इन्द्र॑स्य ह॒री सोम॑पानौ।
 तयो॑ः परि॒धय॑ आ॒धानम्॑। वा॒जिनं॑ भा॒ग॒धेय॑म्॥ २७॥

यदप्र॑हृत्य परि॒धीञ्जु॑ह्यात्। अ॒न्तरा॑धानाभ्याङ्घ्रा॒सं प्रय॑च्छेत्।
 प्र॒हृत्य॑ परि॒धीञ्जु॑होति। निरा॑धानाभ्यामे॒व घ्रा॒सं प्रय॑च्छति।
 ब॒र्हिषि॑ वि॒षिञ्च॒न्वा॒जिन॑मा न॒यति॑। प्र॒जा वै ब॒र्हिः। रे॒तो
 वा॒जिन॑म्। प्र॒जास्वे॒व रे॒तो द॑धाति। स॒मु॒प॒हूय॑ भक्षयन्ति।
 ए॒तत्सो॑मपी॒था ह्ये॑ते। अथो आ॒त्मन्ने॒व रे॒तो द॑धते। यज॑मान
 उ॒त्त॒मो भ॑क्षयति। प॒शवो॑ वै वा॒जिन॑म्। यज॑मान ए॒व
 प॒शून्प्र॒ति॒ष्ठाप॑यन्ति॥ २८॥

प्र॒जाप॑तिस्सवि॒ता भू॒त्वा प्र॒जा अ॑सृजत। ता ए॒न॒म॒त्य॑मन्यन्त।
 ता अ॑स्मा॒दपा॑क्रामन्। ता वरु॑णो भू॒त्वा प्र॒जा
 वरु॑णेनाग्राहयत्। ताः प्र॒जा वरु॑णगृही॒ताः। प्र॒जाप॑तिं

पुनरुपाधावन्नाथमिच्छमानाः। स एतान्प्रजापतिर्वरुणप्रघासानपश्यत्।
तान्निर्वपत्। तैर्वै स प्रजा वरुणपाशादमुञ्चत्। यद्वरुणप्रघासा
निरूप्यन्ते॥२९॥

प्रजानामवरुणग्राहाय। तासान्दक्षिणो बाहुर्न्यक्र आसीत्।
सुव्यः प्रसृतः। स एतान्द्वितीयान्दक्षिणतो वेदिमुदहन्। ततो
वै स प्रजान्दक्षिणं बाहुं प्रासारयत्। यद्वितीयान्दक्षिणतो
वेदिमुद्धन्ति। प्रजानामेव तद्यजमानो दक्षिणं बाहुं प्रसारयति।
तस्माच्चातुर्मास्ययाज्यमुष्मिल्लोक उभयाबाहुः। यज्ञाभिजितः
ह्यस्य। पृथमात्राद्वेदी असंभिन्ने भवतः॥३०॥

तस्मात्पृथमात्रव्यँसौ। उत्तरस्यावैद्यामुत्तरवेदिमुप
वपति। पशवो वा उत्तरवेदिः। पशून्नेवावरुन्धे। अथो
यज्ञपुरुषोऽनन्तरित्यै। एतद्वाह्मणान्येव पञ्च हवीःषि। अथैष
ऐन्द्राग्नो भवति। प्राणापानौ वा एतौ देवानाम्। यदिन्द्राग्नी।
यदैन्द्राग्नो भवति॥३१॥

प्राणापानावेवावरुन्धे। ओजो बलव्रँ एतौ देवानाम्।
यदिन्द्राग्नी। यदैन्द्राग्नो भवति। ओजो बलमेवावरुन्धे।
मारुत्यामिक्षा भवति। वारुण्यामिक्षा। मेषी च मेषश्च
भवतः। मिथुना एव प्रजा वरुणपाशान्मुञ्चति। लोमशौ
भवतो मेध्यत्वाय॥३२॥

शमीपर्णान्युप वपति। घासमेवाभ्यामपि यच्छति।
प्रजापतिमन्नाद्यन्नोपानमत्। स एतेन शतेध्मेन हविषाऽन्नाद्यमवारुन्धे।

यत्पर॑श्श॒तानि॑ शमी॒पर्णानि॑ भव॑न्ति। अ॒न्नाद्य॒स्याव॑रुद्धौ।
 सौ॒म्यानि॑ वै क॒रीरा॑णि। सौ॒म्या ख॒लु वा आ॑हु॒तिर्दिवो॑
 वृष्टि॑श्चावयति। यत्क॒रीरा॑णि भव॑न्ति। सौ॒म्ययै॑वाहु॒त्या दि॒वो
 वृष्टि॑मवरु॒न्धे। का॒य एक॑कपालो भवति। प्र॒जाना॑ङ्क॒न्त्वाय॑।
 प्र॒तिपू॒रुष॑ङ्क॒रम्भ॑पा॒त्राणि॑ भव॑न्ति। जा॒ता ए॒व प्र॒जा
 व॑रुणपा॒शान्मु॑ञ्चति। एक॒मति॑रिक्तम्। ज॒निष्य॑मा॒णा ए॒व प्र॒जा
 व॑रुणपा॒शान्मु॑ञ्चति॥ ३३॥

उत्त॑रस्या॒वैद्या॑म॒न्यानि॑ ह॒वीःषि॑ सादयति। दक्षि॑णायां
 मा॒रुती॑म्। अ॒पधु॑रमे॒वैना॑ युनक्ति। अथो॒ ओज॑ ए॒वासा॑म॒व
 हर॑ति। तस्मा॒द्वह्म॑णश्च क्ष॒त्राच्च॑ वि॒शोऽन्य॑तोऽप॒क्र॒मिणीः॑।
 मा॒रुत्या॑ पूर्॒व्या प्र॑चरति। अ॒नृत॑मे॒वाव॑ यजते। वा॒रु॒ण्योत्त॑रया।
 अ॒न्त॒त ए॒व व॑रुण॒मव॑ यजते। यदे॒वाध्व॑र्युः क॒रोति॑॥ ३४॥

तत्प्र॑तिप्रस्था॒ता क॑रोति। तस्मा॒द्यच्छ्रे॒यां॑ न॒करोति॑।
 तत्पा॑पी॒यान्क॑रोति। प॒त्नी॑वै॒चय॑ति। मे॒ध्यामे॒वैना॑ङ्क॒रोति॑।
 अथो॒ तप॑ ए॒वैना॑मु॒प॑ नयति। य॒ज्ञार॑ स॒न्त॒न्न प्र॑ब्रूयात्।
 प्रि॒यं ज्ञा॒तिः रु॑न्ध्यात्। अ॒सौ मे॑ जा॒र इति॑ निर्दिशेत्।
 निर्दि॑श्यै॒वैनं॑ वरुणपा॒शेन॑ ग्राहयति॥ ३५॥

प्र॒घा॒स्यान् ह॒वाम॑ह इति॑ प॒त्नी॑मु॒दान॑यति। अ॒ह्वै॒वैना॑म्।
 यत्प॒त्नी॑ पुरो॒नुवा॒क्याम॑नुब्रूयात्। निर्वी॑र्यो॒ यज॑मान॒स्स्यात्।
 यज॑मानोऽन्वा॒ह। आ॒त्मन्ने॒व वी॑र्य॒न्धत्ते॑। उ॒भौ या॒ज्याः॑

सवीर्यत्वाय। यद्गामे यदरण्य इत्याह। यथोदितमेव वरुणमव यजते। यजमानदेवत्यो वा आहवनीयः॥३६॥

भ्रातृव्यदेवत्यो दक्षिणः। यदाहवनीये जुहुयात्। यजमानव्वरुणपाशेन ग्राहयेत्। दक्षिणेऽग्नौ जुहोति। भ्रातृव्यमेव वरुणपाशेन ग्राहयति। शूर्पेण जुहोति। अन्यमेव वरुणमव यजते। शीर्षन्नधि निधाय जुहोति। शीघ्रत एव वरुणमव यजते। प्रत्यङ्घ्रिष्ठञ्जुहोति॥३७॥

प्रत्यङ्घ्रैव वरुणपाशान्निर्मुच्यते। अक्रन्कर्म कर्मकृत इत्याह। देवानृणान्निर्वदाय। अनृणा गृहानुप प्रेतेति वावैतदाह। वरुणगृहीतव्वा एतद्यज्ञस्य। यद्यजुषा गृहीतस्यातिरिच्यते। तुषाश्च निष्कासश्च। तुषैश्च निष्कासेन चावभृथमवैति। वरुणगृहीतेनैव वरुणमवयजते। अपोऽवभृथमवैति॥३८॥

अप्सु वै वरुणः। साक्षादेव वरुणमवयजते। प्रतियुतो वरुणस्य पाश इत्याह। वरुणपाशादेव निर्मुच्यते। अप्रतीक्षमा यन्ति। वरुणस्यान्तर्हित्यै। एधोऽप्येधिषीमहीत्याह। समिधैवाग्निन्नमस्यन्त उपायन्ति। तेजोऽसि तेजो मयि धेहीत्याह। तेज एवात्मन्धत्ते॥३९॥

देवासुरास्सय्यन्ता आसन्। सौऽग्निरब्रवीत्। ममेयमनीकवती तनूः। तां प्रीणीत। अथासुरानभि भविष्यथेति। ते देवा अग्नयेऽनीकवते पुरोडाशमष्टाकपालन्निरवपन्।

सोऽग्निरनीकवान्धस्वेन भागधेयेन प्रीतः। चतुर्धाऽनीकान्यजनयत।
ततो देवा अभवन्। पराऽसुराः॥४०॥

यदग्नयेऽनीकवते पुरोडाशमृष्टाकंपालन्निर्वपति। अग्निमेवानीकवन्तः
स्वेन भागधेयेन प्रीणाति। सोऽग्निरनीकवान्धस्वेन
भागधेयेन प्रीतः। चतुर्धाऽनीकानि जनयते। असौ
वा आदित्योऽग्निरनीकवान्। तस्य रश्मयोऽनीकानि।
साकं सूर्येणोद्यता निर्वपति। साक्षादेवास्मा अनीकानि
जनयति। तेऽसुराः पराजिता यन्तः। द्यावापृथिवी
उपाश्रयन्॥४१॥

ते देवा मरुद्ध्यस्सान्तपनेभ्यश्चरुन्निरवपन्। यन्मरुद्ध्यस्सान्तपनेभ्यश्चरु
द्यावापृथिवीभ्यामेव तदुभयतो यजमानो भ्रातृव्यान्धस्सन्तपति।
मध्यन्दिने निर्वपति। तद्भि हि तेखिष्णाष्ठन्तपति। चरुर्भवति।
सर्वत एवैनान्धस्सन्तपति। ते देवाश्चोविजयिनस्सन्तः।
सर्वासान्दुग्धे गृहमेधीयश्चरुन्निरवपन्॥४२॥

आशिता एवाद्योपवसाम। कस्य वाऽहेदम्। कस्य वा
श्वो भवितेति। स शृतोऽभवत्। तस्याहुतस्य नाशजन्।
न हि देवा अहुतस्याशजन्ति। तेऽब्रुवन्। कस्मा इमं
होष्याम इति। मरुद्ध्यो गृहमेधिभ्य इत्यब्रुवन्। तं मरुद्ध्यो
गृहमेधिभ्योऽजुहवुः॥४३॥

ततो देवा अभवन्। पराऽसुराः। यस्यैवद्विंदुषो मरुद्ध्यो

गृहमेधिभ्यो गृहे जुह्वति। भवत्यात्मना। पराऽस्य भ्रातृव्यो
भवति। यद्वै यज्ञस्य पाकत्रा क्रियते। पशव्यन्तत्। पाकत्रा वा
एतत्क्रियते। यन्नेध्माबुरुहिर्भवति। न सामिधेनीरन्वाह॥४४॥

न प्रयाजा इज्यन्ते। नानूयाजाः। य एववैदं। पशुमान्भवति।
आज्यभागौ यजति। यज्ञस्यैव चक्षुषी नान्तरेति।
मरुतो गृहमेधिना यजति। भागधेयेनैवैनान्त्समर्धयति।
अग्निः स्विष्टकृतय्यजति प्रतिष्ठित्यै। इडाऽन्तो भवति। पशवो
वा इडा। पशुष्वेवोपरिष्ठात्प्रतिष्ठति॥४५॥

यत्पत्नी गृहमेधीयस्याश्जीयात्। गृहमेध्येव स्यात्। वि त्वस्य
यज्ञ ऋध्येत। यन्नाश्जीयात्। अगृहमेधी स्यात्। नास्य यज्ञो
व्यृद्धेत। प्रतिवेशं पचेयुः। तस्याश्जीयात्। गृहमेध्येव भवति।
नास्य यज्ञो व्यृद्धते॥४६॥

ते देवा गृहमेधीयेनेष्ट्वा। आशिता अभवन्। आञ्जताभ्यञ्जत।
अनु वत्सान्वासयन्। तेभ्योऽसुरा! ॐ र्षुधं प्राहिण्वन्।
सा देवेषु लोकमवित्वा। असुरान्पुनरगच्छत्। गृहमेधीयेनेष्ट्वा।
आशिता भवन्ति। आञ्जतेऽभ्यञ्जते॥४७॥

अनु वत्सान् वासयन्ति। भ्रातृव्यायैव तद्यजमान! ॐ र्षुधं
प्राहिणोति। ते देवा गृहमेधीयेनेष्ट्वा। इन्द्राय निष्कासन्न्यदधुः।
अस्मानेव श्व इन्द्रो निहितभाग उपावर्तितेति।
तानिन्द्रो निहितभाग उपावर्तत। गृहमेधीयेनेष्ट्वा। इन्द्राय
निष्कासन्निदध्यात्। इन्द्र एवैन्निहितभाग उपावर्तते।

गा॒ऋ॒पत्ये जुहोति॥४८॥

भा॒ग॒धेये॑नै॒वैन॒ꣳ सम॑र्धयति। ऋ॒ष॒भ॒मा॒ह्वय॑ति। व॒ष॒ट्कार॑ ए॒वा॒स्य॒
सः। अथो॑ इन्द्रि॒यमे॒व तद्वी॒र्य्य॑ज॒मानो॒ भ्रातृ॑व्यस्य वृ॒द्धे।
इन्द्रो॑ वृ॒त्रꣳ ह॒त्वा। परा॑ परा॒वत॑मगच्छत्। अपा॑राधमिति
मन्य॑मानः। सोऽब्र॑वीत्। क इ॒दवै॑दि॒ष्यती॑ति। तेऽब्रु॑वन्म॒रुतो॑
वर॑वृ॒णाम॑है॥४९॥

अथ॑ व॒यवै॑दाम। अ॒स्मभ्य॑मे॒व प्र॑थ॒मꣳ ह॒विर्नि॑रु॒प्याता॑
इति॑। त ए॒न॒मध्य॑क्रीडन्। तत्क्री॒डिना॑ङ्गीडित्वम्।
यन्म॒रुद्भ्यः॑ क्री॒डिभ्यः॑ प्र॑थ॒मꣳ ह॒विर्नि॑रु॒प्यते॒ विजि॑त्यै।
सा॒कꣳ सूर्य॑णोद्य॒ता निर्व॑पति। ए॒तस्मि॒न्वै लो॒क इन्द्रो॑
वृ॒त्रम॑ह॒न्त्समृ॑द्धौ। ए॒तद्वा॑ह्म॒णान्ये॒व प॒ञ्च ह॒वीꣳषि॑। ए॒तद्वा॑ह्म॒ण
ऐन्द्रा॒ग्रः। अथै॒ष ऐन्द्र॑श्च॒रुर्भव॑ति॥५०॥

उ॒द्धार॑व्वाँ ए॒तमिन्द्र॑ उद॑हरत। वृ॒त्रꣳ ह॒त्वा। अ॒न्यासु॑
दे॒वता॑स्वधि॑। यदेष॑ ऐन्द्रश्च॒रुर्भव॑ति। उ॒द्धार॑मे॒व तय्य॑ज॒मान
उद्ध॑रते। अ॒न्यासु॑ प्र॒जास्वधि॑। वै॒श्वक॑र्म॒ण ए॒कं क॑पालो
भव॑ति। वि॒श्वान्ये॒व तेन॑ कर्मा॑णि॒ यज॑मानोऽव॑रुन्धे॥५१॥

वै॒श्वदे॒वेन॑ वै प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत। ता व॑रुणप्र॒घासै॑र्वरुणपा॒शाद॑मु॒
सा॒कमे॒धैः प्र॒त्य॑स्थापयत्। त्र्य॑म्बकै॒ रुद्र॑न्निरवा॑दयत।
पि॒तृय॑ज्ञेन॑ सुव॒र्गलौ॑कम॑गमयत्। यद्वै॑श्वदे॒वेन॑ यज॑ते। प्र॒जा

ए॒व तद्य॑ज॒मान॑स्सृ॒जते॑ । ता व॑रुणप्रघा॒सैर्व॑रुणपा॒शान्मु॑ञ्चति ।
सा॒क॒मे॒धैः प्र॑ति॒ष्ठाप॑यति । त्र्य॒म्बकै॑ रु॒द्रन्नि॒रव॑दयते ॥ ५२ ॥

पि॒तृ॒य॒ज्ञेन॑ सु॒व॒र्गल्लो॑कङ्ग॒मय॑ति । द॒क्षि॒णतः॑ प्रा॒चीना॑वी॒ती
निर्व॑पति । द॒क्षि॒णावृ॑द्धि पि॒तृणा॑म् । अना॑दृत्य॒ तत् । उ॒त्तर॑त
ए॒वोप॑वी॒य निर्व॑पेत् । उ॒भये॑ हि दे॒वाश्च॑ पि॒तर॑श्चे॒ज्यन्ते॑ । अथो॑
यदे॒व द॑क्षिणा॒र्धेऽधि॑ श्रय॑ति । तेन॑ दक्षिणावृ॒त् । सोमा॑य
पि॒तृमते॑ पुरो॒डाश॑ षट्क॑पाल॒न्निर्व॑पति । स॒व्वँ॒त्सरो॑ वै सोमः॑
पि॒तृमा॑न् ॥ ५३ ॥

स॒व्वँ॒त्स॒रमे॒व प्री॑णाति । पि॒तृभ्यो॑ ब॒ह्निष॑द्भ्यो॑ धा॒नाः । मासा॑
वै पि॒तरो॑ ब॒ह्निष॑दः । मासा॑ने॒व प्री॑णाति । यस्मि॒न्वा ऋ॒तौ
पुरु॑षः प्र॒मीय॑ते । सोऽस्या॑मुष्मि॒ल्लोके॑ भ॒वति । ब॒हुरू॑पा धा॒ना
भ॑वन्ति । अ॒होरा॒त्राणा॑म॒भिजि॑त्यै । पि॒तृभ्यो॑ऽग्नि॒ष्वात्तेभ्यो॑
म॒न्थम् । अ॒र्धमा॑सा वै पि॒तरो॑ऽग्नि॒ष्वात्ताः ॥ ५४ ॥

अ॒र्धमा॑साने॒व प्री॑णाति । अ॒भिवा॑न्या॒यै दु॒ग्धे भ॑वति । सा
हि पि॒तृदे॒वत्य॑न्दुहे । यत्पू॒र्णम् । तन्म॑नु॒ष्याणा॑म् । उ॒पर्य॑र्धो
दे॒वाना॑म् । अ॒र्धः पि॒तृणा॑म् । अ॒र्ध उप॑मन्थति । अ॒र्धो हि
पि॒तृणा॑म् । ए॒कयो॑पमन्थति ॥ ५५ ॥

एका॑ हि पि॒तृणा॑म् । द॒क्षि॒णोप॑मन्थति । द॒क्षि॒णावृ॑द्धि
पि॒तृणा॑म् । अना॑र॒भ्योप॑मन्थति । तद्धि पि॒तृना॑च्छति ।
इ॒मान्दि॑श॒व्वैदि॑मुद्धन्ति । उ॒भये॑ हि दे॒वाश्च॑ पि॒तर॑श्चे॒ज्यन्ते॑ ।

चतुस्सक्तिर्भवति। सर्वा ह्यनु दिशः पितरः। अखाता
भवति॥५६॥

खाता हि देवानाम्। मध्यतोऽग्निरधीयते। अन्ततो
हि देवानामधीयते। वज्रीयानिध्म इध्माद्भवति
व्यावृत्त्यै। परिश्रयति। अन्तर्हितो हि पितृलोको
मनुष्यलोकात्। यत्परुषि दिनम्। तद्देवानाम्। यदन्तरा।
तन्मनुष्याणाम्॥५७॥

यत्समूलम्। तत्पितृणाम्। समूलं बरुहिर्भवति व्यावृत्त्यै।
दक्षिणा स्तृणाति। दक्षिणावृद्धि पितृणाम्। त्रिः पर्येति।
तृतीये वा इतो लोके पितरः। तानेव प्रीणाति। त्रिः पुनः
पर्येति। षट्त्सं पद्यन्ते॥५८॥

षड्वा ऋतवः। ऋतूनेव प्रीणाति। यत्प्रस्तरय्यं जुषा
गृहीयात्। प्रमायुको यजमानस्स्यात्। यत्र गृहीयात्।
अनायतनस्स्यात्। तूष्णीमेव न्यस्येत्। न प्रमायुको भवति।
नानायतनः। यत्रीन्परिधीन्परिदध्यात्॥५९॥

मृत्युना यजमानं परिगृहीयात्। यत्र परिदध्यात्। रक्षांसि
यज्ञं हन्युः। द्वौ परिधी परिदधाति। रक्षंसामपहत्यै।
अथो मृत्योरेव यजमानमुत्सृजति। यत्रीणि त्रीणि
हवींष्युदाहरैर्युः। त्रयस्त्रय एषां साकं प्रमीयेरन्।
एकैकमनुचीनान्युदाहरन्ति। एकैक एवैषामन्वश्चः

प्रमीयते। कशिपुं कशिपुव्याय। उपबर्हणमुपबर्हण्याय।
आञ्जनमाञ्जन्याय। अभ्यञ्जनमभ्यञ्जन्याय। यथाभागमेवैनान्प्रीणाति॥ ६०॥

अग्नये देवेभ्यः पितृभ्यस्समिध्यमानायानु ब्रूहीत्याह।
उभये हि देवाश्च पितरश्चेज्यन्ते। एकामन्वाह। एका हि
पितृणाम्। त्रिरन्वाह। त्रिहि देवानाम्। आघारावाधारयति।
यज्ञपरुषोरनन्तरित्यै। नास्त्रेयवृणीते। न होतांरम्॥ ६१॥

यदास्त्रेयं वृणीत। यद्धोतांरम्। प्रमायुको यजमानस्स्यात्।
प्रमायुको होता। तस्मान्न वृणीते। यजमानस्य होतुर्गोपीथाय।
अपं बर्हिषः प्रयाजान् यजति। प्रजा वै बर्हिः। प्रजा एव
मृत्योरुत्सृजति। आज्यभागौ यजति॥ ६२॥

यज्ञस्यैव चक्षुषी नान्तरिति। प्राचीनावीती सोमय्यञ्जति।
पितृदेवत्या हि। एषाऽऽहुतिः। पञ्चकृत्वोऽव द्यति। पञ्च
ह्येता देवताः। द्वे पुरोऽनुवाक्ये। याज्या देवता वषट्कारः। ता
एव प्रीणाति। सन्ततमव द्यति॥ ६३॥

ऋतूनां सन्तत्यै। प्रैवैभ्यः पूर्वया पुरोऽनुवाक्ययाऽऽह।
प्रणयति द्वितीयया। गमयति याज्यया। तृतीये वा इतो लोके
पितरः। अहं एवैनान्पूर्वया पुरोऽनुवाक्ययाऽत्यानयति।
रात्रियै द्वितीयया। ऐवैनान् याज्यया गमयति।
दक्षिणतोऽवदाय। उदङ्मुक्तिं क्रामति व्यावृत्त्यै॥ ६४॥

आ स्वधेत्याश्रावयति। अस्तु स्वधेति प्रत्याश्रावयति। स्वधा

नम् इति वर्षङ्करोति। स्वधाकारो हि पितॄणाम्। सोममग्रे
यजति। सोमप्रयाजा हि पितरः। सोमं पितॄमन्तय्यजति।
सव्वँत्सरो वै सोमः पितॄमान्। सव्वँत्सरमेव तद्यजति।
पितॄन्बह्विषदो यजति॥६५॥

ये वै यज्वानः। ते पितरो बह्विषदः। तानेव
तद्यजति। पितॄनग्निष्वात्तान् यजति। ये वा अयज्वानो
गृहमेधिनः। ते पितरोऽग्निष्वात्ताः। तानेव तद्यजति।
अग्निङ्कव्यवाहनय्यजति। य एव पितॄणामग्निः। तमेव
तद्यजति॥६६॥

अथो यथाऽग्निः स्विष्टकृतय्यजति। तादृगेव तत्। एतत्ते
तत् ये च त्वामन्विति तिसृषु स्रक्तीषु निदधाति। तस्मादा
तृतीयात्पुरुषान्नाम् न गृह्णन्ति। एतावन्तो हीज्यन्ते। अत्र
पितरो यथाभागं मन्दध्वमित्याह। ह्रीका हि पितरः। उदश्चो
निष्क्रामन्ति। एषा वै मनुष्याणान्दिक्। स्वामेव तद्विशमनु
निष्क्रामन्ति॥६७॥

आहवनीयमुपतिष्ठन्ते। न्येवास्मै तद्धवते। यत्सत्याहवनीये।
अथान्यत्र चरन्ति। आतमितोरुपतिष्ठन्ते। अग्निमेवोपद्रष्टारङ्कृत्वा।
पितॄन्निरवदयन्ते। अन्तर्वा एते प्राणानङ्गच्छन्ति। य
आतमितोरुप तिष्ठन्ते। सुसन्दृशन्त्वा वयमित्याह॥६८॥

प्राणो वै सुसन्दृक्। प्राणमेवात्मन्दधते। योजा न्विन्द्र ते
हरी इत्याह। प्राणमेव पुनरयुक्त। अक्षन्नमीमदन्त हीति

गा॒र्हप॒त्यमु॒पति॑ष्ठन्ते। अक्ष॒न्नमी॑मद॒न्ताथ॒ त्वोप॑तिष्ठामह॒ इति॑
वावै॑तदा॒ह। अमी॑मदन्त॒ पित॑रस्सो॒म्या इत्य॑भि प्रप॑द्यन्ते।
अमी॑मदन्त॒ पित॑रोऽथ॒ त्वाऽभि॑ प्रप॑द्यामह॒ इति॑ वावै॑तदा॒ह।
अ॒पः परि॑षिञ्चति। मा॒र्जय॑त्ये॒वैनान्॑॥६९॥

अथो॑ त॒र्पय॑त्ये॒व। तृ॒प्यंति॑ प्र॒जया॑ प॒शुभिः॑। य ए॒ववै॑द।
अप॑ ब॒र्हिषा॑वनू॒याजो॑ य॒जति॑। प्र॒जा वै ब॒र्हिः। प्र॒जा ए॒व
मृ॒त्योर्मु॑जति। च॒तुरः॑ प्रया॒जान् य॑जति। द्वा॒र्वनू॒याजो॑।
षट्थ॑सं प॑द्यन्ते। षड्वा ऋ॒तवः॑। ऋ॒तूने॒व प्री॑णाति।
न प॒त्यन्वा॑स्ते। न स॒य्याँज॑यन्ति। यत्प॒त्यन्वा॑सी॒त।
यत्स॑य्याँज॒येयुः॑। प्र॒मायु॑का स्यात्। तस्मा॒न्नान्वा॑स्ते। न
स॒य्याँज॑यन्ति। प॒त्न्यै गो॑पी॒थाय॑॥७०॥

प्र॒तिपू॒रुषमे॑क॒कपाला॑न्निर्व॑पति। जा॒ता ए॒व प्र॒जा
रु॒द्रान्नि॑रव॑दयते। ए॒कम॑तिरि॒क्तम्। ज॒निष्य॑मा॒णा ए॒व
प्र॒जा रु॒द्रान्नि॑रव॑दयते। ए॒क॒कपाला॑ भवन्ति। ए॒कधै॑व
रु॒द्रान्नि॑रव॑दयते। नाभि॑घा॒रय॑ति। यद॑भिघा॒रये॑त्। अ॒न्त॒र॒व॒चा॒रिणः॑
रु॒द्रङ्क॑र्यात्। ए॒कोल्मु॑केन॑ यन्ति॥७१॥

तद्धि॑ रु॒द्रस्य॑ भा॒गधे॑यम्। इ॒मान्दि॑श॒यन्ति॑। ए॒षा वै रु॒द्रस्य॑
दिक्। स्वा॒यामे॑व दि॒शि रु॒द्रान्नि॑रव॑दयते। रु॒द्रो वा अ॑प॒शुका॑या
आहु॑त्यै नाति॑ष्ठत। अ॒सौ ते॑ प॒शुरि॑ति॒ निर्दि॑शेद्य॒न्दिष्या॑त्।
यमे॒व द्वेष्टि॑। तम॑स्मै प॒शुन्नि॑र्दिशति। यदि॑ न द्वि॒ष्यात्।

आखुस्ते पशुरिति ब्रूयात्॥७२॥

न ग्राम्यान्पशून् हिनस्ति। नारण्यान्। चतुष्पथे जुहोति। एष
वा अग्नीनां पङ्क्तिशो नाम। अग्निवत्येव जुहोति। मध्यमेन
पर्णेन जुहोति। सुगध्येषा। अथो खलु। अन्तमेनैव होतव्यम्।
अन्त एव रुद्रन्निरवदयते॥७३॥

एष ते रुद्र भागस्सह स्वस्त्राऽम्बिकयेत्याह। शरद्वा
अस्याम्बिका स्वसा। तया वा एष हिनस्ति। यः हिनस्ति।
तयैवेन सह शमयति। भेषजङ्गव इत्याह। यावन्त
एव ग्राम्याः पशवः। तेभ्यो भेषजङ्करोति। अवाम्ब
रुद्रमदिमहीत्याह। आशिषमेवैतामा शास्ते॥७४॥

त्र्यम्बकय्यंजामह इत्याह। मृत्योर्मुक्षीय माऽमृतादिति
वावैतदाह। उत्किरन्ति। भगस्य लीप्सन्ते। मूतैकृत्वाऽऽसंजन्ति।
यथा जनय्यंतेऽवसङ्करोति। तादृगेव तत्। एष ते रुद्र भाग
इत्याह निरवत्यै। अप्रतीक्षमा यन्ति। अपः परिषिञ्चति।
रुद्रस्यान्तर्हित्यै। प्र वा एतेऽस्माल्लोकाच्चवन्ते। ये
त्र्यम्बकैश्चरन्ति। आदित्यश्चरुं पुनरेत्य निर्वपति। इयव्वा
अदितिः। अस्यामेव प्रति तिष्ठन्ति॥७५॥

॥सप्तमः प्रश्नः॥

एतद्वाह्मणान्येव पञ्च हवींषि। अथेन्द्राय शुनासीराय
पुरोडाशश्चादशकपालन्निर्वपति। सव्वत्सरो वा इन्द्राशुनासीरः।

स॒व्वँ॑त्स॒रेणै॑वास्मा॒ अन्न॑म॒व॑ रुन्धे। वा॒य॒व्यं॑ प॒यो॑ भवति।
वा॒युर्वै॑ वृ॒ष्ट्यै॑ प्र॒दाप॑यिता। स ए॒वास्मै॑ वृ॒ष्टिं॑ प्र॒दाप॑यति। सौ॒र्य॑
ए॒क॒क॒पा॒लो भ॑वति। सूर्ये॑ण॒ वा अ॒मुष्मि॑ल्लो॒के वृ॒ष्टि॑र्धृ॒ता। स
ए॒वास्मै॑ वृ॒ष्टि॒न्निर्य॑च्छति॥१॥

द्वा॒द॒श॒ग॒वः॑ सी॒र॒न्दक्षि॑णा॒ समृ॑द्धौ। दे॒वा॒सु॒रा॒स्स॒र्य्य॑त्ता आ॒सन्।
ते दे॒वा अ॒ग्नि॑म॒ब्रुव॑न्। त्वया॑ वी॒रेणा॑सु॒रान॒भि॒भ॒वा॒मेति॑।
सोऽब्र॑वीत्। त्रे॒धाऽह॑मा॒त्मान॒व्वि॑क॒रिष्य॑ इति॑। स
त्रे॒धाऽऽत्मा॑न॒व्व्य॑कुरु॒ता। अ॒ग्नि॒न्तृती॑यम्। रु॒द्रन्तृती॑यम्।
वरु॑ण॒न्तृती॑यम्॥२॥

सोऽब्र॑वीत्। क इ॒दन्तु॑रीय॒मिति॑। अ॒ह॒मिती॑न्द्रोऽब्र॑वीत्। सन्तु
सृ॒जाव॑हा इति॑। तौ स॒म॒सृ॒जेता॑म्। स इन्द्र॑स्तु॒रीय॑म॒भवत्।
यदिन्द्र॑स्तु॒रीय॑म॒भवत्। तदिन्द्र॑तु॒रीय॑स्येन्द्र॑तु॒रीय॑त्वम्। ततो॒ वै
दे॒वा व्य॑जयन्त। यदिन्द्र॑तु॒रीय॑न्निरु॒प्यते॒ विजि॑त्यै॥३॥

व॒हिनीं॑ धे॒नुर्दक्षि॑णा। यद्व॒हिनीं॑। तेना॑ग्ने॒यी। यद्वौः। तेन॑ रौ॒द्री।
यद्वे॒नुः। तेनै॒न्द्री। यथ्स्त्री॑ स॒ती दान्ता॑। तेन॑ वारु॒णी स॒मृद्धौ॑।
प्र॒जाप॑तिर्य॒ज्ञम॑सृजत॥४॥

तः॑ सृ॒ष्टः॑ रक्षा॑स्यजिघा॑सन्। स ए॒ताः प्र॒जाप॑तिरा॒त्मनो॑
दे॒वता॑ निर॑मिमीत। ताभि॒र्वै स दि॒ग्भ्यो॑ रक्षा॑सि प्रा॒णु॑दत।
यत्प॑ञ्चाव॒त्तीय॑ञ्जुहोति॑। दि॒ग्भ्य ए॒व तद्य॑ज॒मानो॑ रक्षा॑सि
प्रा॒णु॑दते। स॒मूढः॑ रक्ष॒स्सन्द॑ग्धः॑ रक्ष॒ इत्या॑ह। रक्षा॑स्ये॒व

सन्दहति। अग्रये रक्षोघ्ने स्वाहेत्याह। देवताभ्य एव
विजिग्यानाभ्यो भागधेयङ्करोति। प्रष्टिवाही रथो दक्षिणा
समृद्धौ॥५॥

इन्द्रो वृत्रं हत्वा। असुरान्पराभाव्य। नमुचिमासुरन्नालभत।
तं शच्याऽगृह्णात्। तौ समलभेताम्। सोऽस्मादभिशुनतरोऽभवत्।
सोऽब्रवीत्। सन्धां सन्दधावहै। अथ त्वाऽव स्रक्ष्यामि। न
मा शुष्केण नार्द्रेण हनः॥६॥

न दिवा न नक्तमिति। स एतमुपां फेनमसिञ्चत्। न वा एष
शुष्को नार्द्रो व्युष्टाऽऽसीत्। अनुदितस्सूर्यः। न वा एतद्विवा
न नक्तम्। तस्यैतस्मिँल्लोके। अपां फेनेन शिर उदवर्तयत्।
तदेनमन्ववर्तत। मित्रद्रुगतिं ॥७॥

स एतानपामार्गानंजनयत्। तानंजुहोत्। तैर्वै स
रक्षांस्यपाहत। यदपामार्गहोमो भवति। रक्षसामपहत्यै।
एकोल्मुकेन यन्ति। तद्धि रक्षसां भागधेयम्। इमान्दिशय्यन्ति।
एषा वै रक्षसान्दिक्। स्वायामेव दिशि रक्षांसि हन्ति॥८॥

स्वकृत इरिणे जुहोति प्रदरे वा। एतद्वै रक्षसामायतनम्।
स्व एवायतने रक्षांसि हन्ति। पूर्णमयेन सुवेण जुहोति।
ब्रह्म वै पूर्णः। ब्रह्मणैव रक्षांसि हन्ति। देवस्य त्वा सवितुः
प्रसव इत्याह। सवितृप्रसूत एव रक्षांसि हन्ति। हतं
रक्षोऽवधिष्म रक्ष इत्याह। रक्षसां स्तृत्यै। यद्वस्ते तद्वक्षिणा
निरवत्यै। अप्रतीक्षमायन्ति। रक्षसामन्तरहित्यै॥९॥

धा॒त्रे पु॒रोडा॑श॒न्द्राद॑शकपाल॒न्निर्व॑पति। स॒व्वँ॒त्स॒रो वै
धा॒ता। स॒व्वँ॒त्स॒रेणै॑वास्मै॑ प्र॒जाः प्र॒ज॑नयति। अ॒न्वे॒वास्मा॑
अ॒नु॒म॒ति॒र्म॒न्य॒ते। रा॒ते रा॒का। प्र सि॑नीवा॒ली ज॑नयति।
प्र॒जास्वे॒व प्र॒जा॑तासु कु॒ह्वा वाच॑न्दधाति। मि॒थु॒नौ गावौ॑
दक्षि॑णा॒ समृ॑द्ध्यै। आ॒ग्रा॒वैष्ण॑वमेकादशकपाल॒न्निर्व॑पति।
ऐ॒न्द्रा॒वैष्ण॑वमेकादशकपालम्॥१०॥

वैष्ण॑वत्रि॒कपा॒लम्। वी॒र्य॑व्वाँ अ॒ग्निः। वी॒र्य॑मिन्द्रः॑।
वी॒र्य॑व्विष्णुः॑। प्र॒जा ए॒व प्र॒जा॑ता वी॒र्यं॑ प्र॒ति॒ष्ठा॒प॒य॒ति।
तस्मा॑त्प्र॒जा वी॒र्या॑वतीः। वा॒म॒न ऋ॒षभो॑ व॒ही द॒खि॑षणा।
यद्व॒ही। तेना॑ग्नेयः। यदृ॑षभः॥११॥

तेनै॒न्द्रः। यद्वा॑म॒नः। तेन॑ वैष्ण॒वस्समृ॑द्ध्यै। अ॒ग्नी॒षो॒मी॒यमे॑कादशकपाल॒न्निर्व॑पति।
इ॒न्द्रा॒सो॒मी॒यमे॑कादशकपालम्। सौ॒म्यश्च॒रुम्। सोमो॑ वै
रे॒तो॒धाः। अ॒ग्निः प्र॒जानां॑ प्र॒ज॑नयिता। वृ॒द्धा॒नामिन्द्रः॑
प्र॒दा॒प॒यि॒ता। सोम॑ ए॒वास्मै॑ रे॒तो द॒धा॑ति॥१२॥

अ॒ग्निः प्र॒जां प्र॒ज॑नयति। वृ॒द्धा॒मिन्द्रः॑ प्र॒यच्छ॑ति। ब॒भ्रु॒र्द॒खि॑षणा॒
समृ॑द्ध्यै। सो॒मा॒पौष्ण॑श्च॒रुन्निर्व॑पति। ऐ॒न्द्रा॒पौष्ण॑श्च॒रुम्। सोमो॑
वै रे॒तो॒धाः। पू॒षा प॑शूनां प्र॒ज॑नयिता। वृ॒द्धा॒नामिन्द्रः॑
प्र॒दा॒प॒यि॒ता। सोम॑ ए॒वास्मै॑ रे॒तो द॒धा॑ति। पू॒षा
प॑शून्प्र॒ज॑नयति॥१३॥

वृ॒द्धा॒निन्द्रः॑ प्र॒यच्छ॑ति। पौ॒ष्णश्च॒रुर्भ॑वति। इ॒यवै॑ पू॒षा।

अस्यामेव प्रतितिष्ठति। श्यामो दखिणा समृद्धौ। बहु वै
पुरुषो मेध्यमुपगच्छति। वैश्वानरन्द्वादशकपालन्निर्वपति।
सर्व्वंत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः। सर्व्वंत्सरेणैवेनः स्वदयति।
हिरण्यन्दखिणा॥१४॥

पवित्रर्वै हिरण्यम्। पुनात्येवैनम्। बहु वै राजन्योऽनृतङ्करोति।
उप जाभ्यै हरते। जिनाति ब्राह्मणम्। वदत्यनृतम्। अनृते
खलु वै क्रियमाणे वरुणो गृह्णाति। वारुणय्यवमयश्चरुन्निर्वपति।
वारुणपाशादेवैनं मुञ्चति। अश्वो दखिणा। वारुणो हि
देवतयाऽश्वस्समृद्धौ॥१५॥

रत्निनामेतानि हवींषि भवन्ति। एते वै राष्ट्रस्य प्रदातारः।
एतेऽपादातारः। य एव राष्ट्रस्य प्रदातारः। येऽपादातारः।
त एवास्मै राष्ट्रं प्रयच्छन्ति। राष्ट्रमेव भवति। यत्समाहृत्य
निर्वपेत्। अरत्निनस्स्युः। यथायथन्निर्वपति रत्नित्वाय॥१६॥

यत्सद्यो निर्वपेत्। यावतीमेकेन हविषाऽऽशिषमव रुन्धे।
तावतीमवरुन्धीत। अन्वहन्निर्वपति। भूयसीमेवाशिषमव
रुन्धे। भूयसो यज्ञक्रतूनुपैति। बारुहस्पत्यश्चरुन्निर्वपति
ब्रह्मणो गृहे। मुखत एवास्मै ब्रह्म सः श्यति। अथो ब्रह्मन्नेव
ख्यत्रमन्वारम्भयति। शितिपृष्ठो दखिणा समृद्धौ॥१७॥

ऐन्द्रमेकादशकपालं राजन्यस्य गृहे। इन्द्रियमेवाव रुन्धे।
ऋषभो दखिणा समृद्धौ। आदित्यश्चरुं महिष्यै गृहे। इयवौ

अदितिः। अस्यामेव प्रतितिष्ठति। धेनुर्दखिणा समृद्धौ।
भगाय चरुध्वँवातायै गृहे। भगमेवास्मिन्दधाति। विचित्तगर्भा
पष्ठौही दखिणा समृद्धौ॥१८॥

नैर्ऋतश्चरुं परिवृत्तयै गृहे कृष्णानां ब्रीहीणान्नखनिर्भिन्नम्।
पाप्मानमेव निर्ऋतिन्निरवदयते। कृष्णा कूटा दखिणा
समृद्धौ। आग्नेयमष्टाकपालः सेनान्यो गृहे। सेनामेवास्य
सःश्यति। हिरण्यन्दखिणा समृद्धौ। वारुणन्दशकपालः
सूतस्य गृहे। वरुणसवमेवाव रुन्धे। महानिरष्टो दखिणा
समृद्धौ। मारुतः सप्तकपालङ्गामण्यो गृहे॥१९॥

अन्नघ्नै मरुतः। अन्नमेवाव रुन्धे। पृश्निर्दखिणा समृद्धौ।
सावित्रन्द्वादशकपालङ्खत्तुर्गृहे प्रसूत्यै। उपध्वस्तो दखिणा
समृद्धौ। आश्विनन्द्विकपालः सङ्ग्रहीतुर्गृहे। अश्विनौ वै
देवानां भिषजौ। ताभ्यामेवास्मै भेषजङ्करोति। सुवात्यौ
दखिणा समृद्धौ। पौष्णश्चरुं भागदुघस्य गृहे॥२०॥

अन्नघ्नै पूषा। अन्नमेवाव रुन्धे। श्यामो दखिणा
समृद्धौ। रौद्रङ्गावीधुकश्चरुमक्षावापस्य गृहे। अन्तत
एव रुद्रन्निरवदयते। शबल उद्धारो दखिणा समृद्धौ।
द्वादशैतानि हवीःषि भवन्ति। द्वादश मासास्सवँत्सरः।
सवँत्सरेणैवास्मै राष्ट्रमवरुन्धे। राष्ट्रमेव भवति॥२१॥

यन्न प्रति निर्वपेत्। रत्निन आशिषोऽवरुन्धीरन्।

प्रतिनिर्वपति। इन्द्राय सुत्राम्णे पुरोडाशमेकादशकपालम्।
 इन्द्रायाः होमुचै। आशिषं एवावरुन्धे। अयन्नो राजा वृत्रहा
 राजा भूत्वा वृत्रवध्यादित्याह। आशिषमेवैतामा शास्ते।
 मैत्राबारुहस्पत्यं भवति। श्वेतायै श्वेतवत्सायै दुग्धे॥२२॥

बारुहस्पत्ये मैत्रमपि दधाति। ब्रह्म चैवास्मै र्षत्रं समीचीं
 दधाति। अथो ब्रह्मन्नेव र्षत्रं प्रतिष्ठापयति। बारुहस्पत्येन
 पूर्वेण प्रचरति। मुखत एवास्मै ब्रह्म सः श्यति। अथो ब्रह्मन्नेव
 र्षत्रमन्वारम्भयति। स्वयङ्कुता वेदिर्भवति। स्वयन्दिनं
 बरुहिः। स्वयङ्कुत इध्मः। अनभिजितस्याभिजित्यै।
 तस्माद्राज्ञामरण्यमभिजितम्। सैव श्वेता श्वेतवत्सा दखिणा
 समृद्धौ॥२३॥

देवसुवामेतानि हवीःषि भवन्ति। एतावन्तो वै देवानाः
 सवाः। त एवास्मै सवान्प्रयच्छन्ति। त एनः सुवन्ते।
 अग्निरेवैनङ्गुहपतीनाः सुवते। सोमो वनस्पतीनाम्।
 रुद्रः पशूनाम्। बृहस्पतिर्वाचाम्। इन्द्रो ज्येष्ठानाम्।
 मित्रस्सत्यानाम्॥२४॥

वरुणो धर्मपतीनाम्। एतदेव सर्वं भवति। सविता त्वां
 प्रसवानाः सुवतामिति हस्तङ्गुह्णाति प्रसूत्यै। ये देवा
 देवस्सुवस्थेत्याह। यथायजुरेवैतत्। महते र्षत्राय महते
 आधिपत्याय महते जानराज्यायेत्याह। आशिषमेवैतामा

शास्ते। एष वो भरता राजा सोमोऽस्माकं ब्राह्मणानां
राजेत्याह। तस्मात्सोमराजानो ब्राह्मणाः। प्रति त्यन्नाम
राज्यमधायीत्याह॥ २५॥

राज्यमेवास्मिन्प्रतिदधाति। स्वान्तनुवर्षरुणो अशिश्नेदित्याह।
वरुणसवमेवावरुन्धे। शुचैर्मित्रस्य व्रत्या अभूमेत्याह।
शुचिमेवैनर्व्रत्यङ्करोति। अमन्महि महत् ऋतस्य
नामेत्याह। मनुत एवैनम्। सर्वे व्राता वरुणस्याभूवन्नित्याह।
सर्वव्रातमेवैनङ्करोति। वि मित्र एवैररातिमतारीदित्याह॥ २६॥

अरातिमेवैनन्तारयति। असूषुदन्त यज्ञिया ऋतेनेत्याह।
स्वदयत्येवैनम्। व्यु त्रितो जरिमाणन्न आनुडित्याह।
आयुरेवास्मिन्दधाति। द्वाभ्याव्विमृष्टे। द्विपाद्यजमानः
प्रतिष्ठित्यै। अग्नीषोमीयस्य चैकादशकपालस्य देवसुवाञ्च
हविषामग्रयै स्विष्टकृते समवद्यति। देवताभिरेवैनमुभयतः
परिगृह्णाति। विष्णुक्रमान्क्रमते। विष्णुरेव भूत्वेमाल्लोकानभिजयति॥ २७॥

अर्थतस्थेति जुहोति। आहुत्यैवैना निष्क्रीय गृह्णाति।
अथो हविष्कृतानामेवाभिघृतानाङ्गृह्णाति। वहन्तीनाङ्गृह्णाति।
एता वा अपां राष्ट्रम्। राष्ट्रमेवास्मै गृह्णाति। अथो
श्रियमेवैनमभिवहन्ति। अपां पतिरसीत्याह। मिथुनमेवाकः।
वृषाऽस्यूर्मिरित्याह॥ २८॥

ऊर्मिमन्तमेवैनङ्करोति। वृषसेनोऽसीत्याह। सेनामेवास्य

सःश्यति। ब्रजक्षितस्स्थेत्याह। एता वा अपाविंशः।
विशमेवास्मै पर्यूहति। मरुतामोजस्स्थेत्याह। अन्नवै
मरुतः। अन्नमेवावरुन्धे। सूर्यवर्चसस्स्थेत्याह॥२९॥

राष्ट्रमेव वर्चस्व्यंकः। सूर्यत्वचसस्स्थेत्याह। सत्यव्रँ एतत्।
यद्वज्रति। अनृत्य्यँदातपति वज्रति। सत्यानृते एवावरुन्धे।
नैनः सत्यानृते उदिते हिःस्तः। य एववैदं। मान्दास्स्थेत्याह।
राष्ट्रमेव ब्रह्मवर्चस्यंकः॥३०॥

वाशास्स्थेत्याह। राष्ट्रमेव वश्यंकः। शक्करीस्स्थेत्याह। पशवो
वै शक्करीः। पशूनेवावरुन्धे। विश्वभृतस्स्थेत्याह। राष्ट्रमेव
पयस्व्यंकः। जनभृतस्स्थेत्याह। राष्ट्रमेवेन्द्रियाव्यंकः।
अग्नेस्तेजस्यास्स्थेत्याह ॥३१॥

राष्ट्रमेव तेजस्व्यंकः। अपामोषधीनाः रसस्स्थेत्याह। राष्ट्रमेव
मध्व्यंकः। सारस्वतङ्गहङ्गुह्णाति। एषा वा अपाम्पृष्ठम्।
यथ्सरस्वती। पृष्ठमेवैनः समानानाङ्करोति। षोडशभिर्गृह्णाति।
षोडशकलो वै पुरुषः। यावानेव पुरुषः। तस्मिन्वीर्यन्दधाति।
षोडशभिर्जुहोति षोडशभिर्गृह्णाति। द्वात्रिंशत्संपद्यन्ते।
द्वात्रिंशदक्षराऽनुष्टुक्। वागनुष्टुप्सर्वाणि छन्दांसि।
वाचैवेनः सर्वेभिश्छन्दोभिर्भिषिञ्चति॥३२॥

देवीरापस्सं मधुमतीर्मधुमतीभिस्सृज्यध्वमित्याह।
ब्रह्मणैवेनास्सः सृजति। अनाधृष्टास्सीदतेत्याह।

ब्रह्मणैवैनं॑स्सादयति। अ॒न्तरा॑ होतुंश्च॒ धिष्णि॑यं ब्राह्म॒णाच्छु॑ः॒ सिन॑श्च
सादयति। आ॒ग्नेयो॑ वै होता॑। ऐ॒न्द्रो ब्रा॑ह्म॒णाच्छु॑ः॒ सी। तेज॑सा
चै॒वेन्द्रि॑येण॑ चोभ॒यतो॑ रा॒ष्ट्रं परि॑गृह्णाति। हि॒रण्ये॑नोत्पु॒नाति।
आहु॑त्यै॒ हि प॒वित्रा॑भ्यामुत्पुनन्ति॒ व्यावृ॑त्यै॥ ३३॥

श॒तमा॑नं भवति। श॒तायुः॑ पुरु॑षश्श॒तेन्द्रि॑यः। आयु॑ष्ये॒वेन्द्रि॑ये
प्रति॑तिष्ठति। अ॒निभृ॑ष्टम॒सीत्या॑ह। अ॒निभृ॑ष्टः॒ ह्येत॑त्। वा॒चो
बन्धु॑रित्या॑ह। वा॒चो ह्यैष॑ बन्धुः॒। त॒पोजा॑ इत्या॑ह। त॒पोजा॑
ह्येत॑त्। सोम॑स्य दा॒त्रम॒सीत्या॑ह॥ ३४॥

सोम॑स्य॒ ह्येत॑द्दा॒त्रम्। शु॒क्रा व॑श्शु॒क्रेणो॑त्पु॒नामी॑त्या॑ह। शु॒क्रा
ह्याप॑ः। शु॒क्रः हि॑रण्यम्। च॒न्द्राश्च॑न्द्रे॒णेत्या॑ह। च॒न्द्रा ह्याप॑ः।
च॒न्द्रः हि॑रण्यम्। अ॒मृता॑ अ॒मृते॑नेत्या॑ह। अ॒मृता॑ ह्याप॑ः।
अ॒मृतः॑ हि॑रण्यम्॥ ३५॥

स्वाहा॑ रा॒ज॒सूया॒येत्या॑ह। रा॒ज॒सूया॒य ह्ये॒ना उत्पु॑नाति।
स॒ध॒मादौ॑ द्यु॒म्निनी॒रूर्ज॑ ए॒ता इति॑ वा॒रु॒ण्यर्चा॑ गृह्णाति।
व॒रु॒ण॒स॒वमे॒वावरु॑न्धे। ए॒कया॑ गृह्णाति। ए॒कधै॒व यज॑माने
वी॒र्य॑न्दधाति। र॒ष्यत्र॑स्यो॒ल्बम॑सि र॒ष्यत्र॑स्य॒ योनि॑र॒सीति॑
ता॒र्प्यश्चो॑ष्णीष॒श्च प्र॑यच्छति स॒योनि॑त्वाय॑। ए॒कश॑तेन
दर्भ॑पु॒ञ्जीलैः॑ प॑वयति। श॒तायु॑र्वै पुरु॑षश्श॒तवी॑र्यः।
आ॒त्मैक॑श॒तः॥ ३६॥

यावा॑ने॒व पुरु॑षः। तस्मि॑न्वी॒र्य॑न्दधाति। द॒ध्या॑शयति।

इन्द्रियमेवाव रुन्धे। उदुम्बरमाशयति। अन्नाद्यस्यावरुद्धौ।
शष्पाण्याशयति। सुराबलिमेवैनङ्करोति। आविद एता
भवन्ति। आविदमेवैनङ्गमयन्ति॥३७॥

अग्निरेवैनङ्गाहपत्येनावति। इन्द्र इन्द्रियेण। पूषा पशुभिः।
मित्रावरुणौ प्राणापानाभ्याम्। इन्द्रो वृत्राय वज्रमुदयच्छत्।
स दिवमलिखत्। सोऽर्यम्णः पन्था अभवत्। स आवित्रे
द्यावापृथिवी धृतव्रते इति द्यावापृथिवी उपाधावत्। स
आभ्यामेव प्रसूत इन्द्रो वृत्राय वज्रं प्राहरत्। आवित्रे
द्यावापृथिवी धृतव्रते इति यदाह॥३८॥

आभ्यामेव प्रसूतो यजमानो वज्रं भ्रातृव्याय प्रहरति। आवित्रा
देव्यदितिर्विश्वरूपीत्याह। इयवै देव्यदितिर्विश्वरूपी।
अस्यामेव प्रति तिष्ठति। आवित्रोऽयमसावामुष्यायणोऽस्याव्विश्वस्मि
इत्याह। विश्वेवैनं राष्ट्रेण समर्धयति। महते ख्षत्राय महत
आधिपत्याय महते जानंराज्यायेत्याह। आशिषमेवैतामा
शास्ते। एष वो भरता राजा सोमोऽस्माकं ब्राह्मणानां
राजेत्याह। तस्मात्सोमराजानो ब्राह्मणाः॥३९॥

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्न इति धनुः प्रयच्छति विजित्यै।
शत्रुबाधनास्थेतीषून्। शत्रून्नेवास्य बाधन्ते। पात मां प्रत्यश्च
पात मां तिर्यश्चमन्वश्च मा पातेत्याह। तिस्रो वै शरव्याः।
प्रतीची तिरश्चनूची। ताभ्य एवैनं पान्ति। दिग्भ्यो मां

पा॒तेत्या॑ह। दि॒ग्भ्य ए॒वैनं॑ पा॒न्ति। वि॒श्वाम्भ्यो॑ मा ना॒ष्ट्राभ्यः॑
पा॒तेत्या॑ह। अ॒परि॑मितादे॒वैनं॑ पा॒न्ति। हि॒र॒ण्यव॑र्णावुषसा॑र्वि॒रोक
इति॑ त्रि॒ष्टुभां॑ बा॒हू उ॒द्धृ॒णाति॑। इ॒न्द्रि॒यवै॑ वी॒र्य॑त्रि॒ष्टुक्।
इ॒न्द्रि॒यमे॒व वी॒र्यमु॑परि॒ष्टादा॒त्मन्ध॑त्ते॥४०॥

दि॒शो व्या॑स्थापयति। दि॒शाम॑भिजि॒त्यै। यद॑नु प्र॒क्रामे॑त्।
अ॒भि दि॒शो ज॑येत्। उ॒त्तु मा॑द्येत्। म॒न॒साऽनु॑ प्र॒क्राम॑ति।
अ॒भि दि॒शो ज॑यति। नो॒न्मा॑द्यति। स॒मिध॒मा ति॒ष्ठेत्या॑ह। तेज॑
ए॒वाव॑रुन्धे॥४१॥

उ॒ग्रामा॑ ति॒ष्ठेत्या॑ह। इ॒न्द्रि॒यमे॒वाव॑रुन्धे। वि॒राज॑माति॒ष्ठेत्या॑ह।
अ॒न्नाद्य॑मे॒वाव॑रुन्धे। उ॒दी॒ची॒मा ति॒ष्ठेत्या॑ह। प॒शूने॒वाव॑रुन्धे।
ऊ॒र्ध्वा॒माति॒ष्ठेत्या॑ह। सु॒व॒र्गमे॒व लो॒कम॑भिज॒यति॑। अ॒नू॒ज्जि॑हीते।
सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑ स॒म॒ष्ट्यै॥४२॥

मा॒रु॒त ए॒ष भ॑वति। अ॒न्न॒वै म॒रु॒तः। अ॒न्नमे॒वाव॑रुन्धे।
ए॒क॒विं॒शति॑कपालो भवति॒ प्रति॑ष्ठित्यै। योऽर॑ण्येऽनु॒वा॒क्यो
गु॒णः। तं म॑ध्य॒त उप॑दधाति। ग्रा॒म्यैरे॒व प॒शुभि॑रा॒र॒ण्यान्प॒शून्परि॑
गृ॒ह्णाति॑। तस्मा॑द्ग्रा॒म्यैः प॒शुभि॑रा॒र॒ण्याः प॒शवः॑ परि॒गृही॑ताः।
पृथि॑र्वे॒न्यः। अ॒भ्य॑षिच्यत॥४३॥

स रा॒ष्ट्र॒न्नाभ॑वत्। स ए॒तानि॑ पा॒र्थान्य॑पश्यत्। ता॒न्यजु॑होत्।
तै॒र्वै स रा॒ष्ट्रम॑भवत्। यत्पा॒र्थानि॑ जु॒होति॑। रा॒ष्ट्रमे॒व भ॑वति।
बा॒र॒ह॒स्प॒त्यं पू॒र्वेषा॑मु॒त्त॒मं भ॑वति। ऐ॒न्द्रमु॒त्त॒रेषां॑ प्रथ॒मम्। ब्र॒ह्म

चैवास्मै^१ ख्वत्रश्च^२ समीचीं^३ दधाति। अथो^४ ब्रह्मन्नेव^५ ख्वत्रं^६
प्रतिष्ठापयति॥ ४४॥

षट्पुरस्तादभिषेकस्य^१ जुहोति। षडुपरिष्ठात्। द्वादश^२
संपद्यन्ते। द्वादश^३ मासास्सवँत्सरः। सवँत्सरः^४ खलु^५
वै देवानां^६ पूः। देवानामेव^७ पुरं^८ मध्यतो^९ व्यवंसर्पति।
तस्य^{१०} न कुतश्चनोपा^{११}व्याधो^{१२} भवति। भूतानामवैष्टीर्जुहोति।
अत्रात्र^{१३} वै मृत्युर्जायते। यत्रयत्रैव^{१४} मृत्युर्जायते। ततं^{१५}
एवैनमवयजते। तस्माद्वाजसूयेनेजानो^{१६} नाभिचरितवै।
प्रत्यगेनमभिचारस्तृणुते॥ ४५॥

सोमस्य^१ त्विषिरसि^२ तवैव^३ मे त्विषिर्भूयादिति^४ शार्दूलचूर्मोपस्तृणाति।
यैव^५ सोमे^६ त्विषिः। या शार्दूले। तामेवावरुन्धे। मृत्योर्वा^७ एष^८
वर्णः। यच्छार्दूलः। अमृतं^९ हिरण्यम्। अमृतमसि^{१०} मृत्योर्मा^{११}
पाहीति^{१२} हिरण्यमुपास्यति। अमृतमेव^{१३} मृत्योरन्तर्धत्ते।
शतमानं^{१४} भवति॥ ४६॥

शतायुः^१ पुरुषश्शतेन्द्रियः। आयुष्येवेन्द्रिये^२ प्रतितिष्ठति।
दिद्योन्मां^३ पाहीत्युपरिष्ठादधि^४ निदधाति। उभयतं^५ एवास्मै^६ शर्म^७
दधाति। अवैष्टा^८ दन्दशूका^९ इति^{१०} क्लीबं^{११} सीसेन^{१२} विध्यति।
दन्दशूकानेवावयजते। तस्मात्क्लीबन्दन्दशूका^{१३} दंशुकाः।
निरस्तत्रमुचेशिर^{१४} इति^{१५} लोहितायसन्निरस्यति। पाप्मानमेव^{१६}
नमुचिन्निरवदयते। प्राणा^{१७} आत्मनः^{१८} पूर्वो^{१९}भिषिच्या

इत्याहुः॥४७॥

सोमो राजा वरुणः। देवा धर्मसुवश्च ये। ते ते वाचः
सुवन्तान्ते ते प्राणः सुवन्तामित्याह। प्राणानेवात्मनः
पूर्वानभिषिञ्चति। यद्व्यात्। अग्नेस्त्वा तेजसाऽभिषिञ्चामीति।
तेजस्व्येव स्यात्। दुश्कर्मा तु भवेत्। सोमस्य त्वा
द्युम्नेनाभिषिञ्चामीत्याह। सौम्यो वै देवतया पुरुषः॥४८॥

स्वयैवैनन्देवतयाऽभिषिञ्चति। अग्नेस्तेजसेत्याह। तेज
एवास्मिन्दधाति। सूर्यस्य वर्चसेत्याह। वर्च एवास्मिन्दधाति।
इन्द्रस्येन्द्रियेणेत्याह। इन्द्रियमेवास्मिन्दधाति। मित्रावरुणयोर्वीर्येणेत्य
वीर्यमेवास्मिन्दधाति। मरुतामोजसेत्याह॥४९॥

ओज एवास्मिन्दधाति। र्षत्राणाङ् र्षत्रपतिरसीत्याह।
र्षत्राणामेवैनङ् र्षत्रपतिङ्करोति। अति दिवस्पाहीत्याह।
अत्यन्यान्पाहीति वावैतदाह। समाववृत्रन्नधरागुदीचीरित्याह।
राष्ट्रमेवास्मिन्ध्रुवमकः। उच्छेषणेन जुहोति। उच्छेषणभागो
वै रुद्रः। भागधेयेनैव रुद्रन्निरवदयते॥५०॥

उदङ्गुरेत्याग्नीद्धे जुहोति। एषा वै रुद्रस्य दिक्। स्वायामेव
दिशि रुद्रन्निरवदयते। रुद्र यत्ते क्रयी परन्नामेत्याह। यद्वा
अस्य क्रयी परन्नाम। तेन वा एष हिनस्ति। यः हिनस्ति।
तेनैवैनः सह शमयति। तस्मै हुतमसि यमेष्टमसीत्याह।
यमादेवास्य मृत्युमवयजते॥५१॥

प्रजापते न त्वदेतान्यन्य इति तस्यै गृहे जुहुयात्। याङ्गामयेत
 राष्ट्रमस्यै प्रजा स्यादिति। राष्ट्रमेवास्यै प्रजा भवति।
 पूर्णमयेनाध्वर्युरभिषिञ्चति। ब्रह्मवर्चसमेवास्मिन्त्विषिन्दधाति।
 औदुम्बरेण राजन्यः। ऊर्जमेवास्मिन्त्राद्यन्दधाति।
 आश्वत्थेन वैश्यः। विशमेवास्मिन्पुष्टिन्दधाति। नैयग्रोधेन
 जन्यः। मित्राण्येवास्मै कल्पयति। अथो प्रतिष्ठित्यै॥५२॥

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्न इति रथमुपावहरति विजित्यै।
 मित्रावरुणयोस्त्वा प्रशास्त्रोः प्रशिषा युनज्मीत्याह।
 ब्रह्मणैवैनन्देवताभ्याय्युनक्ति। प्रष्टिवाहिनय्युनक्ति। प्रष्टिवाही
 वै देवरथः। देवरथमेवास्मै युनक्ति। त्रयोऽश्वा भवन्ति।
 रथश्चतुर्थः। द्वौ संव्येष्ठसारथी। षट्त्सं पद्यन्ते॥५३॥

षड्वा ऋतवः। ऋतुभिरेवैनय्युनक्ति। विष्णुक्रमान्क्रमते।
 विष्णुरेव भूत्वेमाल्लोकानभिजयति। यः ख्यत्रियः प्रतिहितः।
 सोऽन्वारंभते। राष्ट्रमेव भवति। त्रिष्टुभाऽन्वारंभते। इन्द्रियै
 त्रिष्टुक्। इन्द्रियमेव यजमाने दधाति॥५४॥

मरुतां प्रसवे जेषमित्याह। मरुद्विरेव प्रसूत उज्जयति। आसं
 मन इत्याह। यदेव मनसैप्सीत्। तदापत्। राजन्यञ्जिनाति।
 अनाक्रान्त एवाक्रमते। वि वा एष इन्द्रियेण वीर्येणर्ध्यते। यो
 राजन्यञ्जिनाति। समहमिन्द्रियेण वीर्येणेत्याह॥५५॥

इन्द्रियमेव वीर्यमात्मन्धत्ते। पशूनां मन्युरसि तवेव मे

म॒न्युर्भू॒यादि॒ति॒ वारा॑ही उ॒पा॒नहा॒वुप॑ मु॒ञ्चते॑। प॒शूना॑व्वाँ ए॒ष
म॒न्युः। यद्व॑रा॒हः। तेनै॒व प॑शू॒नां म॒न्युमा॒त्मन्ध॑त्ते। अ॒भि
वा इ॒य९ सु॑षु॒वाण॑ङ्काम॒यते॑। तस्यै॑श्व॒रेन्द्रि॒यव्वाँर्य॑मादा॑तोः।
वारा॑ही उ॒पा॒नहा॒वुप॑मु॒ञ्चते॑। अ॒स्या ए॒वान्त॑र्धत्ते। इन्द्रि॒यस्य॑
वी॒र्य॑स्याना॑त्यै॥५६॥

नमो॑ मा॒त्रे पृ॑थि॒व्या इ॒त्याहा॒हि९सा॒यै। इ॒यद॒स्यायु॑र॒स्यायु॑र्मे
धे॒हीत्या॑ह। आ॒युरे॒वात्म॑न्धत्ते। ऊ॒र्गस्य॑ूर्जं मे धे॒हीत्या॑ह।
ऊ॒र्जमे॒वात्म॑न्धत्ते। यु॒ङ्क्षुःसि॑ व॒र्चोसि॑ व॒र्चो म॒यि धे॒हीत्या॑ह।
व॒र्च ए॒वात्म॑न्धत्ते। ए॒क॒धा ब्र॑ह्मण॒ उप॑हरति। ए॒क॒धैव
यज॑मान॒ आयु॑रूर्ज॒व्वर्चो॑ दधाति। र॒थवि॒मोच॑नीया जुहोति
प्रति॑ष्ठित्यै॥५७॥

त्रयोऽ॒श्वा भव॑न्ति। र॒थश्च॑तुर्थः। तस्मा॑च्चतु॒र्जुहो॑ति। यदु॒भौ
स॒हाव॑तिष्ठे॒ताम्। स॒मा॒न॒ल्लो॒कमि॑याताम्। स॒ह स॑ङ्ग॒हीत्रा
र॒थवा॑ह॒ने र॒थमा॑दधाति। सु॒व॒र्गादे॒वैन॑ल्लो॒काद॑न्तर्दधाति।
ह॒९स॒शुचि॑षदि॒त्याद॑धाति। ब्रह्म॑णै॒वैन॑मुपा॒व॒हर॑ति।
ब्रह्म॑णाऽऽद॑धाति। अति॑च्छ॒न्दसाऽऽद॑धाति। अति॑च्छ॒न्दा वै
सर्वा॑णि छ॒न्दा९सि॑। स॒र्वेभि॑रे॒वैन॑च्छ॒न्दोभि॑राद॑धाति। व॒ष्म
वा ए॒षा छ॒न्द॑साम्। यदति॑च्छ॒न्दाः। यदति॑च्छ॒न्दसा॑ दधाति।
व॒ष्मै॒वैन॑९ स॒माना॑नाङ्करोति॥५८॥

मि॒त्रोऽसि॒ वरु॑णोऽसीत्या॑ह। मै॒त्रव्राँ अहं॑। वा॒रु॒णी रात्रि॑ः।
अ॒हो॒रा॒त्राभ्या॑मे॒वैनमु॑पाव॑हरति। मि॒त्रोऽसि॒ वरु॑णोऽसीत्या॑ह।
मै॒त्रो वै दक्षि॑णः। वा॒रु॒णस्स॒व्यः। वै॒श्वदे॒व्यामि॑क्षा। स्वमे॒वैनौ
भा॒गधे॑यमु॒पाव॑हरति। सम॒हर्वि॑श्वैर्दे॒वैरि॒त्याह॥५९॥

वै॒श्वदे॒व्यो वै प्र॒जाः। ता ए॒वाद्याँः॑ कुरु॒ते। र॒ख्यत्र॒स्य नाभि॑रसि
र॒ख्यत्र॒स्य योनि॑रसीत्य॒धीवा॒समास्तृ॑णाति स॒योनि॒त्वाय॑।
स्यो॒नामा सी॑द सु॒षदा॒मा सी॑देत्या॑ह। य॒थाय॒जुरे॒वैतत्। मा
त्वा हि॑सीन्मा मां हि॑सी॒दित्या॑हाहि॑सायै। निष॑साद
धृ॒तव्र॑तो वरु॑णः प॒स्त्याँस्वा सा॒म्राज्या॑य सु॒क्रतु॑रि॒त्याह॥
सा॒म्राज्य॑मे॒वैनं सु॒क्रतु॑ङ्करोति। ब्र॒ह्मा(३)न्त्वं रा॑ज॒न्ब्रह्मा॑सि
स॒वि॒तासि॑ स॒त्यसं॒व इत्या॑ह। स॒वि॒तार॑मे॒वैनं
स॒त्यसं॒वङ्क॑रोति॥६०॥

ब्र॒ह्मा(३)न्त्वं रा॑ज॒न्ब्रह्मा॑सीन्द्रोऽसि स॒त्यौजा॒ इत्या॑ह।
इन्द्र॑मे॒वैनं स॒त्यौज॑सङ्करोति। ब्र॒ह्मा(३)न्त्वं रा॑ज॒न्ब्रह्मा॑सि
मि॒त्रोऽसि॒ सुशे॒व इत्या॑ह। मि॒त्रमे॒वैनं सु॒शेव॑ङ्करोति।
ब्र॒ह्मा(३)न्त्वं रा॑ज॒न्ब्रह्मा॑सि वरु॑णोऽसि स॒त्यध॑र्मेत्या॑ह।
वरु॑णमे॒वैनं स॒त्यध॑र्माणङ्करोति। स॒वि॒तासि॑ स॒त्यसं॒व
इत्या॑ह। गा॒य॒त्रीमे॒वैतेना॑भि व्याह॑रति। इन्द्रोऽसि स॒त्यौजा॒
इत्या॑ह। त्रि॒ष्टुभ॑मे॒वैतेना॑भि व्याह॑रति॥६१॥

मि॒त्रोऽसि॒ सुशे॒व इत्या॑ह। जग॑तीमे॒वैतेना॑भि व्याह॑रति।
स॒त्यमे॒ता दे॒वताः। स॒त्यमे॒तानि॒ छन्दाँ॑सि। स॒त्यमे॒वाव॑रुन्धे।

वरुणोऽसि सत्यधर्मेत्याह। अनुष्टुभमेवैतेनाभि व्याहरति।
सत्यानृते वा अनुष्टुप्। सत्यानृते वरुणः। सत्यानृते
एवावरुन्धे॥६२॥

नैनः सत्यानृते उदिते हिंस्तः। य एववैद। इन्द्रस्य
वज्रोऽसि वार्त्रघ्न इति स्फ्यं प्रयच्छति। वज्रो वै
स्फ्यः। वज्रेणैवास्मा अवरपरः रन्धयति। एवः
हि तच्छ्रेयः। यदस्मा एते रर्ध्ययुः। दिशोऽभ्ययः
राजाऽभूदिति पश्चाक्षान्प्रयच्छति। एते वै सर्वेऽयाः।
अपराजायिनमेवैनङ्करोति॥६३॥

ओदनमुद्धवते। परमेष्ठी वा एषः। यदोदनः। परमामेवैनः
श्रियङ्गमयति। सुश्लोकाँ 4 सुमङ्गलाँ 4 सत्यराजा ३
नित्याह। आशिषमेवैतामा शास्ते। शौनश्शेषमाख्यापयते।
वरुणपाशादेवैनं मुञ्चति। परश्शतं भवति। शतायुः
पुरुषश्शतेन्द्रियः। आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठति। मारुतस्य
चैकविंशतिकपालस्य वैश्वदेव्यै चामिक्षाया अग्न्यै
स्विष्टकृते समवद्यति। देवताभिरेवैनमुभयतः परि गृह्णाति।
अपान्नप्रे स्वाहोर्जो नप्रे स्वाहाऽग्न्यै गृहपतये स्वाहेति
तिस्र आहुतीर्जुहोति। त्रय इमे लोकाः। एष्वेव लोकेषु प्रति
तिष्ठति॥६४॥

॥ अष्टमः प्रश्नः ॥

वरुणस्य सुषुवाणस्य दशधेन्द्रियवीर्यं पराऽपतत्।
 तथ्सृष्टिरनु समंसर्पत्। तथ्सृष्ट्या ससृत्वम्।
 अग्निना देवेन प्रथमेऽहन्ननु प्रायुङ्क्त। सरस्वत्या वाचा
 द्वितीयैः। सवित्रा प्रसवेन तृतीयैः। पूष्णा पशुभिश्चतुर्थैः।
 बृहस्पतिना ब्रह्मणा पञ्चमे। इन्द्रेण देवेन षष्ठे। वरुणेन
 स्वया देवतया सप्तमे॥१॥

सोमेन राज्ञाऽष्टमे। त्वष्टा रूपेण नवमे। विष्णुना
 यज्ञेनाप्रोत्। यथ्सृष्टो भवन्ति। इन्द्रियमेव तद्वीर्ययजमान
 आप्रोति। पूर्वापूर्वा वेदिर्भवति। इन्द्रियस्य वीर्यस्यावरुद्धौ।
 पुरस्तादुपसदाः सौम्येन प्रचरति। सोमो वै रेतोधाः।
 रेत एव तदधाति। अन्तरा त्वाष्ट्रेण। रेत एव हितन्त्वष्टा
 रूपाणि विकरोति। उपरिष्टाद्वैष्णवेन। यज्ञो वै विष्णुः।
 यज्ञ एवान्ततः प्रति तिष्ठति॥२॥

जामि वा एतत्कुर्वन्ति। यथ्सद्यो दीर्घयन्ति सद्यस्सोमङ्कीणन्ति।
 पुण्डरिस्रजां प्रयच्छत्यजामित्वाय। अङ्गिरसस्सुवर्गलोकयन्तः।
 अप्सु दीर्घातपसी प्रावेशयन्। तत्पुण्डरीकमभवत्।
 यत्पुण्डरिस्रजां प्रयच्छति। साख्यादेव दीर्घातपसी
 अवरुन्धे। दशभिर्वथ्सतरैस्सोमङ्कीणाति। दशाखरा
 विराट्॥३॥

अन्नविँराट्। विराजैवान्नाद्यमव रुन्धे। मुष्करा भवन्ति
 सेन्द्रत्वाय। दशपेयो भवति। अन्नाद्यस्यावरुद्धौ।
 शतं ब्राह्मणाः पिबन्ति। शतायुः पुरुषश्शतेन्द्रियः।
 आयुष्येवेन्द्रिये प्रतितिष्ठति। सप्तदशः स्तोत्रं भवति।
 सप्तदशः प्रजापतिः॥४॥

प्रजापतेराप्त्यै। प्राकाशावध्वर्यवे ददाति। प्रकाशमेवैनङ्गमयति।
 स्रजमुद्गात्रे। व्येवास्मै वासयति। रुक्मः होत्रे।
 आदित्यमेवास्मा उन्नयति। अश्वं प्रस्तोतृप्रतिहृतृभ्याम्।
 प्राजापत्यो वा अश्वः। प्रजापतेराप्त्यै॥५॥

द्वादश पष्ठौहीर्ब्रह्मणै। आयुरेवावरुन्धे। वशां मैत्रावरुणाय।
 राष्ट्रमेव वश्यकः। ऋषभं ब्राह्मणाच्छुःसिने। राष्ट्रमेवेन्द्रियाव्यकः।
 वाससी नेष्टापोतृभ्याम्। पवित्रे एवास्यैते। स्थूरि
 यवाचितमच्छावाकाय। अन्त एव वरुणमव यजते॥६॥

अनङ्गाहमग्नीधे। वह्निर्वा अनङ्गान्। वह्निर्ग्रीत्। वह्निनैव
 वह्निं यज्ञस्यावरुन्धे। इन्द्रस्य सुषुवाणस्य त्रेधेन्द्रियवीर्यं
 पराऽपतत्। भृगुस्तृतीयमभवत्। श्रायन्तीयन्तृतीयम्।
 सरस्वती तृतीयम्। भार्गवो होता भवति। श्रायन्तीयं ब्रह्मसामं
 भवति। वारवन्तीयमग्निष्टोमसामम्। सारस्वतीरपो गृह्णाति।
 इन्द्रियस्य वीर्यस्यावरुद्धौ। श्रायन्तीयं ब्रह्मसामं भवति।
 इन्द्रियमेवास्मिन्वीर्यं श्रयति। वारवन्तीयमग्निष्टोमसामम्।

इन्द्रियमेवास्मिन्वीर्यवोरयति॥७॥

ईश्वरो वा एष दिशोऽनून्मदितोः। यन्दिशोऽनु व्यास्थापयन्ति।
दिशामवेष्टयो भवन्ति। दिख्वेव प्रति तिष्ठत्यनुन्मादाय।
पञ्च देवतां यजति। पञ्च दिशः। दिख्वेव प्रति तिष्ठति।
हविषोहविष इष्ट्वा ब्रह्मस्पत्यमभिघोरयति। यजमानदेवत्यो
वै ब्रह्मस्पतिः। यजमानमेव तेजसा समर्धयति॥८॥

आदित्यां मल्हाङ्गभिणीमा लभते। मारुतीं पृश्निं
पष्ठौहीम्। विशश्चैवास्मै राष्ट्रश्च समीचीं दधाति।
आदित्यया पूर्वया प्रचरति। मारुत्योत्तरया। राष्ट्र एव
विशमनुबध्नाति। उच्चैरादित्याया आश्रावयति। उपांशु
मारुत्यै। तस्माद्राष्ट्रविंशमतिवदति। गर्भिण्यादित्या
भवति॥९॥

इन्द्रियवै गर्भः। राष्ट्रमेवेन्द्रियाव्यकः। अगर्भा मारुती।
विद्वै मरुतः। विशमेव निरिन्द्रियामकः। देवासुरास्सय्यंता
आसन्। ते देवा अश्विनोः पूषन्वाचस्सत्यं सन्निधाय।
अनृतेनासुरानभ्यभवन्। तेऽश्विन्यां पूष्णे पुरोडाशन्द्वादशकपालत्रिरव
ततो वै ते वाचस्सत्यमवारुन्धत॥१०॥

यदश्विन्यां पूष्णे पुरोडाशन्द्वादशकपालत्रिर्वपति।
अनृतेनैव भ्रातृव्यानभिभूय। वाचस्सत्यमवारुन्धे।
सरस्वते सत्यवाचे चरुम्। पूर्वमेवोदितम्। उत्तरेणाभि

गृणाति। सवित्रे सत्यप्रसवाय पुरोडाशन्द्वादशकपालं
प्रसूतै। दूतान्ग्रहिणोति। आविद एता भवन्ति।
आविदमेवैनङ्गमयन्ति। अथो दूतेभ्य एव न छिद्यते।
तिसृधन्वः शुष्कदृतिर्दखिणा समृद्धौ॥११॥

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति। तस्माच्छिशिरे कुरुपञ्चालाः
प्राञ्चो यान्ति। सौम्यश्चरुम्। तस्माद्वसन्तव्यं वसायां दयन्ति।
सावित्रन्द्वादशकपालम्। तस्मात्पुरस्ताद्यवानां सवित्रा
विरुन्धते। बारुहस्पत्यश्चरुम्। सवित्रैव विरुध्य। ब्रह्मणा
यवानां दधते। त्वाष्ट्रमष्टाकपालम्॥१२॥

रूपाण्येव तेन कुर्वते। वैश्वानरन्द्वादशकपालम्। तस्माज्जघन्ये
नैदाधे प्रत्यञ्चः कुरुपञ्चाला यान्ति। सारस्वतश्चरुं निर्वपति।
तस्मात्प्रावृषि सर्वा वाचो वदन्ति। पौष्णेन व्यवस्यन्ति। मैत्रेण
कृषन्ते। वारुणेन विधृता आसते। रव्यैत्रपत्येन पाचयन्ते।
आदित्येनादधते॥१३॥

मासिमास्येतानि हवींषि निरुप्याणीत्याहुः। तेनैव तून्मयुङ्क्ते
इति। अथो खल्वाहुः। कस्मिन् वृत्तस्य रज्जो विष्यतीति।
षडेव पूर्वेषु निरुप्याणि। षडुत्तरेद्युः। तेनैव तून्मयुङ्क्ते।
दखिणो रथवाहनवाहः पूर्वेषां दखिणा। उत्तर उत्तरेषाम्।
सर्व्वंत्सरस्यैवान्तौ युनक्ति। सुवर्गस्य लोकस्य समष्टौ॥१४॥

इन्द्रस्य सुषुवाणस्य दशधेन्द्रियवीर्यं पराऽपतत्।

स यत्प्रथमन्निरर्णीवत्। तत्कलमभवत्। यद्वितीयम्।
तद्वदरम्। यत्तृतीयम्। तत्कर्कन्धुं। यन्नस्तः। स सिं॒हः।
यदरख्योः॥१५॥

स शार्दूलः। यत्कर्णयोः। स वृकः। य ऊर्ध्वः। स
सोमः। याऽवाची। सा सुरा। त्रयास्सक्तवो भवन्ति।
इन्द्रियस्यावरुद्धौ। त्रयाणि लोमानि॥१६॥

त्विषिमेवावरुद्धे। त्रयो ग्रहाः। वीर्यमेवावरुद्धे। नाम्ना
दशमी। नव वै पुरुषे प्राणाः। नाभिर्दशमी। प्राणा
इन्द्रियर्षीर्यम्। प्राणानेवेन्द्रियर्षीर्यय्यजमान आत्मन्धत्ते।
सीसेन क्लीबाच्छष्पाणि क्रीणाति। न वा एतदयो न
हिरण्यम्॥१७॥

यथ्सीसम्। न स्त्री न पुमान्। यत्क्लीबः। न सोमो न
सुरा। यथ्सौत्रामणी समृद्धौ। स्वाद्वीन्त्वा स्वादुनेत्याह।
सोममेवैनङ्करोति। सोमोऽस्यश्विभ्यां पच्यस्व सरस्वत्यै
पच्यस्वेन्द्राय सुत्राम्णे पच्यस्वेत्याह। एताभ्यो ह्येषा
देवताभ्यः पच्यंते। तिस्रस्संसृष्टा वसति॥१८॥

तिस्रो हि रात्रिः क्रीतस्सोमो वसति। पुनातु ते परिस्नुतमिति
यजुषा पुनाति व्यावृत्त्यै। पवित्रेण पुनाति। पवित्रेण हि
सोमं पुनन्ति। वारेण शश्वता तनेत्याह। वारेण हि सोमं
पुनन्ति। वायुः पूतः पवित्रेणेति नैतया पुनीयात्। व्यद्धा

ह्येषा। अतिपवितस्यैतया पुनीयात्। कुविदङ्गेत्यनिरुक्तया
प्राजापत्यया गृह्णाति॥१९॥

अनिरुक्तः प्रजापतिः। प्रजापतेरास्यै। एकयर्चा गृह्णाति।
एकधैव यजमाने वीर्यन्दधाति। आश्विनन्धूममालभते।
अश्विनौ वै देवानां भिषजौ। ताभ्यामेवास्मै भेषजङ्करोति।
सारस्वतं मेषम्। वाग्वै सरस्वती। वाचैवैनं भिषज्यति।
ऐन्द्रमृषभं सैन्द्रत्वाय॥२०॥

यत्रिषु यूपैष्वालभेत। बहिर्धाऽस्मादिन्द्रियर्घ्यैर्यन्दध्यात्।
भ्रातृव्यमस्मै जनयेत्। एकयूप आलभते। एकधैवास्मिन्निन्द्रियर्घ्यैर्यन्द
नास्मै भ्रातृव्यञ्जनयति। नैतेषां पशूनां पुरोडाशा भवन्ति।
ग्रहपुरोडाशा ह्येते। युवः सुराममश्विनेति सर्वदेवत्ये
याज्यानुवाक्ये भवतः। सर्वा एव देवताः प्रीणाति॥२१॥

ब्राह्मणं परिक्रीणीयादुच्छेषणस्य पातारम्। ब्राह्मणो
ह्याहुत्या उच्छेषणस्य पाता। यदि ब्राह्मणत्र विन्देत्।
वल्मीकवपायामव नयेत्। सैव ततः प्रायश्चित्तिः। यद्वै
सौत्रामण्यै व्यृद्धम्। तदस्यै समृद्धम्। नानादेवत्याः पशवश्च
पुरोडाशाश्च भवन्ति समृद्धौ। ऐन्द्रः पशूनामुत्तमो भवति।
ऐन्द्रः पुरोडाशानां प्रथमः॥२२॥

इन्द्रिये एवास्मै समीचीं दधाति। पुरस्तादनूयाजानां
पुरोडाशैः प्रचरति। पशवो वै पुरोडाशाः। पशूनेवाव

रुन्धे। ऐन्द्रमेकादशकपालं निर्वपति। इन्द्रियमेवाव रुन्धे।
सावित्रन्दवादशकपालं प्रसूत्यै। वारुणन्दशकपालम्। अन्तत
एव वरुणमव यजते। वडं वा दक्षिणा॥ २३॥

उत वा एषाऽश्वं सूते। उताऽश्वतरम्। उत सोमं उत सुरां।
यथसौत्रामणी समृद्धौ। बारुहस्पत्यं पशुश्चतुर्थमतिपवितस्या
लभते। ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिः। ब्रह्मणैव यज्ञस्य
व्यृद्धमपि वपति। पुरोडाशवानेष पशुर्भवति। न ह्येतस्य
ग्रहं हृहन्ति। सोमप्रतीकाः पितरस्तृप्नुतेति शतातृण्णायां
समवनयति॥ २४॥

शतायुः पुरुषश्शतेन्द्रियः। आयुष्येवेन्द्रिये प्रतितिष्ठति।
दक्षिणेऽग्नौ जुहोति। पापवस्यसस्य व्यावृत्त्यै। हिरण्यमन्तरा
धारयति। पूतामेवैनं जुहोति। शतमानं भवति। शतायुः
पुरुषश्शतेन्द्रियः। आयुष्येवेन्द्रिये प्रतितिष्ठति। यत्रैव
शतातृण्णान्धारयति॥ २५॥

तन्निदधाति प्रतितिष्ठत्यै। पितृन् वा एतस्यैन्द्रियवीर्यं हृच्छति।
यं सोमोऽति पवते। पितृणाम्याज्यानुवाक्याभिरुप
तिष्ठते। यदेवास्यं पितृनिन्द्रियवीर्यं हृच्छति। तदेवाव रुन्धे।
तिसृभिरुप तिष्ठते। तृतीये वा इतो लोके पितरः। तानेव
प्रीणाति। अथो त्रीणि वै यज्ञस्यैन्द्रियाणि। अध्वर्युर् होता
ब्रह्मा। त उपतिष्ठन्ते। यान्येव यज्ञस्यैन्द्रियाणि। तैरेवास्मै

भेषजङ्करोति॥ २६॥

अग्निष्टोममग्र आहरति। यज्ञमुखघ्ना अग्निष्टोमः।
यज्ञमुखमेवारभ्य सवमा क्रमते। अथैषोऽभिषेचनीयश्चतुस्त्रिंशपवमा
भवति। त्रयस्त्रिंशद्वै देवताः। ता एवाप्रोति। प्रजापतिश्चतुस्त्रिंशः।
तमेवाप्रोति। सःशर एष स्तोमानामयथापूर्वम्।
यद्विषमास्स्तोमाः॥ २७॥

एतावान् वै यज्ञः। यावान्पवमानाः। अन्तश्श्लेषणन्त्वा
अन्यत्। यत्समाः पवमानाः। तेनाऽसःशरः। तेन
यथापूर्वम्। आत्मनैवाग्निष्टोमेनर्ध्नोति। आत्मना पुण्यो
भवति। प्रजा वा उक्थानि। पशव उक्थानि। यदुक्थ्यो
भवत्यनु सन्तत्यै॥ २८॥

उप त्वा जामयो गिर इति प्रतिपद्भवति। वाग्वै वायुः। वाच
एवैषोऽभिषेकः। सर्वासामेव प्रजानां सूयते। सर्वा एनं प्रजा
राजेति वदन्ति। एतमु त्यन्दश खिप इत्याह। आदित्या वै
प्रजाः। प्रजानामेवैतेन सूयते। यन्ति वा एते यज्ञमुखात्। ये
सम्भार्या अक्रन्॥ २९॥

यदाह पवस्व वाचो अग्निय इति। तेनैव यज्ञमुखान्नयन्ति।
अनुष्टुक्प्रथमा भवति। अनुष्टुगुत्तमा। वाग्वा अनुष्टुक्। वाचैव
प्रयन्ति। वाचोद्यन्ति। उद्वतीर्भवन्ति। उद्वद्वा अनुष्टुभौ रूपम्।
आनुष्टुभो राजन्यः॥ ३०॥

तस्मादुद्वृतीर्भवन्ति। सौर्यनुष्टुगुत्तमा भवति। सुवर्गस्य लोकस्य सन्तत्यै। यो वै सुवादेति। नैनं सव उपनमति। यस्सामभ्य एति। पापीयान्सुषुवाणो भवति। एतानि खलु वै सामानि। यत्पृष्ठानि। यत्पृष्ठानि भवन्ति॥ ३१॥

तैरेव सुवात्रेति। यानि देवराजानां सामानि। तैरमुष्मिल्लोकं ऋध्नोति। यानि मनुष्यराजानां सामानि। तैरस्मिल्लोकं ऋध्नोति। उभयोरैव लोकयोर् ऋध्नोति। देवल्लोके च मनुष्यलोके च। एकविंशोऽभिषेचनीयस्योत्तमो भवति। एकविंशः केशवपनीयस्य प्रथमः। सप्तदशो दशपेयः॥ ३२॥

विद्वा एकविंशः। राष्ट्रं सप्तदशः। विश एवैतन्मध्यतोऽभिषिच्यते। तस्माद्वा एष विशां प्रियः। विशो हि मध्यतोऽभिषिच्यते। यद्वा एनमदो दिशोऽनु व्यास्थापयन्ति। तथ्सुवर्गलोकमभ्या रोहति। यदिमल्लोकं प्रत्यवरोहेत्। अतिजनघ्नयात्। उद्धा माद्येत्। यदेष प्रतीचीनस्तोमो भवति। इममेव तेन लोकं प्रत्यवरोहति। अथो अस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्यनुन्मादाय॥ ३३॥

इयवै रजता। असौ हरिणी। यद्रुक्मौ भवतः। आभ्यामेवैनमुभयतः परि गृह्णाति। वरुणस्य वा अभिषिच्यमानस्यापः। इन्द्रियघ्नैर्यन्निरघ्नन्। तथ्सुवर्णं हिरण्यमभवत्। यद्रुक्ममन्तर्दधाति। इन्द्रियस्य वीर्यस्यानिर्घाताय।

श॒तमा॑नो भवति श॒तख॑रः। श॒तायुः॑ पुरु॑षश्श॒तेन्द्रि॑यः।
 आयु॑ष्येवेन्द्रि॒ये प्र॑ति॒तिष्ठ॑ति। आयु॑र्वै हिर॑ण्यम्। आ॒युष्या॑
 ए॒वैन॑म॒भ्यति॑ ख॒रन्ति॑। तेजो॑ वै हिर॑ण्यम्। ते॒ज॒स्या॑
 ए॒वैन॑म॒भ्यति॑ ख॒रन्ति॑। वर्चो॑ वै हिर॑ण्यम्। वर्च॑स्या॑
 ए॒वैन॑म॒भ्यति॑ ख॒रन्ति॑॥३४॥

अप्र॑ति॒ष्ठितो॒ वा ए॒ष इ॒त्याहुः॑। यो रा॑ज॒सूये॑न॒ यज॑त
 इति॑। य॒दा वा ए॒ष ए॒तेन॑ द्वि॒रात्रे॑ण॒ यज॑ते। अथ॑ प्र॒तिष्ठा॑।
 अथ॑ स॒वँत्स॒रमा॑प्नोति। याव॑न्ति स॒वँत्स॒रस्या॑हो॒रात्रा॑णि।
 ताव॑तीरे॒तस्य॑ स्तो॒त्रीयाः॑। अ॒हो॒रा॒त्रेष्वे॒व प्र॑ति॒ तिष्ठ॑ति।
 अ॒ग्नि॒ष्टोमः॑ पूर्॒वम॑ह॒र्भव॑ति। अ॒ति॒रा॒त्र उत्त॑रम्॥३५॥

नानै॒वाहो॑रा॒त्रयोः॑ प्र॒ति तिष्ठ॑ति। पौ॒र्ण॒मा॒स्यां पूर्॒वम॑ह॒र्भव॑ति।
 व्य॑ष्टका॒यामु॑त्तरम्। नानै॒वार्ध॑मा॒सयोः॑ प्र॒ति॒तिष्ठ॑ति।
 अ॒मा॒वा॒स्यायां॑ पूर्॒वम॑ह॒र्भव॑ति। उ॒द्दृष्ट॑ उत्त॑रम्। नानै॒व
 मा॒सयोः॑ प्र॒ति॒तिष्ठ॑ति। अथो॒ खलु॑। ये ए॒व सं॑मा॒नप॒ख्ये
 पु॑ण्या॒हे स्या॑ता॒म्। तयोः॑ का॒र्यं प्र॑ति॒ष्ठित्यै॑॥३६॥

अ॒प॒श॒व्यो द्वि॒रात्र॑ इ॒त्याहुः॑। द्वे ह्ये॑ते छ॒न्दसी॑।
 गा॒य॒त्रश्च॒ त्रैष्टु॑भश्च। जग॑तीम॒न्तर्य॑न्ति। न तेन॒ जग॑ती
 कृ॒तेत्या॑हुः। यदे॑नानृ॒तीय॑स॒वने॑ कु॒र्वन्तीति॑। य॒दा वा
 ए॒षाऽही॑न॒स्याह॑र्भज॑ते। सा॒हस्य॑ वा स॒र्वन॑म्। अथै॒व
 जग॑ती कृ॒ता। अथ॑ प॒श॒व्यः। व्यु॑ष्टि॒र्वा ए॒ष द्वि॒रात्रः॑। य
 ए॒वद्वि॑द्वान्द्वि॒रात्रे॑ण॒ यज॑ते। व्यै॒वास्मा॑ उ॒च्छति॑। अथो॒ तम॑

ए॒वाप॑ ह॒ते। अ॒ग्नि॒ष्टोम॑म॒न्त॒त आ ह॑रति। अ॒ग्नि॒स्सर्वा॑ दे॒वताः॑।
दे॒वता॑स्वे॒व प्र॑ति तिष्ठति॥३७॥

॥ अष्टकम् २ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

अङ्गि॑रसो॒ वै स॒त्रमा॑सत। तेषां॒ पृ॒श्नि॒र्ध॒र्म॒धुगा॑सीत्।
स॒र्जी॒षेणा॑जीवत्। ते॑ऽब्रुवन्। कस्मै॒ नु स॒त्रमा॑स्महे।
ये॑ऽस्या ओष॑धी॒र्न ज॒नया॑म॒ इति॑। ते दि॒वो वृ॑ष्टि॒मसृ॑जन्त।
याव॑न्तस्स्तो॒का अ॒वाप॑द्यन्त। ताव॑ती॒रोष॑धयोऽजायन्त। ता
जा॒ताः पि॒तरो॑ वि॒षेणा॑लिम्पन्॥१॥

तासां॑ञ्ज॒ग्ध्वा रु॒प्यन्त्यै॑त्। ते॑ऽब्रुवन्। क इ॒दमि॒त्थम॑क॒रिति॑।
व॒यं भा॑ग॒धेय॑मिच्छ॒माना॒ इति॑ पि॒तरो॑ऽब्रुवन्। कि॒वौ
भा॑ग॒धेय॑मिति॑। अ॒ग्नि॒होत्र॑ ए॒व नोऽप्य॑स्त्वित्य॑ब्रुवन्। तेभ्य॑
ए॒तद्भा॑ग॒धेयं॑ प्राय॑च्छन्। यद्धु॒त्वा नि॒मार्ष्टि॑। ततो॒ वै त
ओष॑धीरस्वदयन्। य ए॒ववै॑द॥२॥

स्वद॑न्तेऽस्मा॒ ओष॑धयः। ते व॒त्समु॑पावा॑सृजन्। इ॒दन्नो॑
ह॒व्यं प्र॑दा॒पये॑ति। सो॑ऽब्रवी॒द्वरं॑ वृ॒णौ। दश॑ मा॒ रात्री॑र्जा॒तन्न
दो॑हन्। आ॒सङ्ग॑वं मा॒त्रा स॒ह च॑रा॒णीति॑। तस्मा॑द्व॒त्सञ्जा॑त॒न्दश॑
रात्री॒र्न दु॑हन्ति। आ॒सङ्ग॑वं मा॒त्रा स॒ह च॑रति। वा॒रेवृ॑त्
ह्य॑स्य। तस्मा॑द्व॒त्सꣳ सꣳसृ॑ष्ट॒धयꣳ रु॒द्रो घा॑तु॒कः। अति॑ हि

सन्धान्धयति॥३॥

प्रजापतिरग्निमसृजत। तं प्रजा अन्वसृज्यन्त। तमभाग
उपास्त। सोऽस्य प्रजाभिरपाक्रामत्। तमवरुरुथ्समानोऽन्वैत्।
तमवरुधन्नाशक्रोत्। स तपोऽतप्यत। सोऽग्निरुपांरमतातापि
वै स्य प्रजापतिरिति। स रराटादुदमृष्ट॥४॥

तद्धृतमभवत्। तस्माद्यस्य दखिणतः केशा उन्मृष्टाः।
ताअ्यैष्ठलुख्मी प्राजापत्येत्याहुः। यद्रराटादुदमृष्ट।
तस्माद्रराटे केशा न सन्ति। तद्ग्नौ प्रागृह्णात्।
तद्वचिकिथ्सत्। जुहवानी ३ मा हौषा ३ मिति।
तद्वचिकिथसायै जन्म। य एवविद्वान् विचिकिथ्सति॥५॥

वसीय एव चेतयते। तवांगभ्यवदञ्जुहुधीति। सोऽब्रवीत्।
कस्त्वमसीति। स्वैव ते वागित्यब्रवीत्। सोऽजुहोथ्स्वाहेति।
तथ्स्वाहाकारस्य जन्म। य एवऽस्वाहाकारस्य जन्म वेद।
करोति स्वाहाकारेण वीर्यम्। यस्यैवविदुषस्स्वाहाकारेण
जुह्वति॥६॥

भोगायैवास्य हुतं भवति। तस्या आहुत्यै पुरुषमसृजत।
द्वितीयमजुहोत्। सोऽश्वमसृजत। तृतीयमजुहोत्। स
गामसृजत। चतुर्थमजुहोत्। सोऽविमसृजत। पञ्चममजुहोत्।
सोऽजामसृजत॥७॥

सोऽग्निरबिभेत्। आहुतीभिर्वै माऽऽप्नोतीति। स प्रजापतिं

पुनः प्राविशत्। तं प्रजापतिरब्रवीत्। जायस्वेति।
सोऽब्रवीत्। किं भागधेयमभि जनिष्य इति। तुभ्यमेवेदं
हूयात् इत्यब्रवीत्। स एतद्भागधेयमभ्यजायत।
यदग्निहोत्रम्॥८॥

तस्मादग्निहोत्रमुच्यते। तद्धूयमानमादित्योऽब्रवीत्। मा
हौषीः। उभयोर्वै नावेतदिति। सोऽग्निरब्रवीत्। कथन्नौ
होष्यन्तीति। सायमेव तुभ्यञ्जुहवन्। प्रातर्मह्यमित्यब्रवीत्।
तस्मादग्नये सायं हूयते। सूर्याय प्रातः॥९॥

आग्नेयी वै रात्रिः। ऐन्द्रमहः। यदनुदिते सूर्ये प्रातर्जुह्यात्।
उभयमेवाग्नेयं स्यात्। उदिते सूर्ये प्रातर्जुहोति। तथाग्नये
सायं हूयते। सूर्याय प्रातः। रात्रिर्वा अनु प्रजाः प्र जायन्ते।
अहा प्रति तिष्ठन्ति। यथसायञ्जुहोति॥१०॥

प्रेव तेन जायते। उदिते सूर्ये प्रातर्जुहोति। प्रत्येव तेन
तिष्ठति। प्रजापतिरकामयत् प्रजायेयेति। स एतदग्निहोत्रं
मिथुनमपश्यत्। तदुदिते सूर्येऽजुहोत्। यजुषाऽन्यत्।
तूष्णीमन्यत्। ततो वै स प्राजायत। यस्यैव द्विदुष उदिते
सूर्येऽग्निहोत्रञ्जुह्वति॥११॥

प्रेव जायते। अथो यथा दिवा प्रजानन्नेति। तादृगेव
तत्। अथो खल्वाहुः। यस्य वै द्वौ पुण्यौ गृहे वसंतः।

यस्तयोरन्य९ राधयत्यन्यन्न। उभौ वाव स तावृच्छतीति।
अग्निर्वावादित्यस्सायं प्र विंशति। तस्मादग्निर्दूरान्नक्तन्ददृशे।
उभे हि तेजसी सं पद्येते॥१२॥

उद्यन्तर्वावादित्यमग्निरनुं समारोहति। तस्माद्धूम एवाग्नेर्दिवा
ददृशे। यदग्नये सायञ्जुहुयात्। आ सूर्याय वृश्चेत। यथ्सूर्याय
प्रातर्जुहुयात्। आऽग्नये वृश्चेत। देवताभ्यस्समदन्दध्यात्।
अग्निर्ज्योतिर्ज्योतिस्सूर्यस्स्वा- हेत्येव साय९ होतव्यम्।
सूर्यो ज्योतिर्ज्योतिर्गग्निस्स्वाहेति प्रातः। तथोभाभ्या९
साय९ हूयते॥१३॥

उभाभ्यां प्रातः। न देवताभ्यस्समदन्दधाति। अग्निर्ज्योतिरित्याह।
अग्निर्वै रेतोधाः। प्रजा ज्योतिरित्याह। प्रजा एवास्मै प्र
जनयति। सूर्यो ज्योतिरित्याह। प्रजास्वेव प्रजातासु रेतो
दधाति। ज्योतिर्गग्निस्स्वाहेत्याह। प्रजा एव प्रजाता अस्यां
प्रतिष्ठापयति॥१४॥

तूष्णीमुत्तरामाहुतिञ्जुहोति। मिथुनत्वाय प्रजात्यै।
यदुदिते सूर्ये प्रातर्जुहुयात्। यथाऽतिथये प्रद्रुताय
शून्यायावसथायाहार्य९ हरन्ति। तादृगेव तत्। काह
ततस्तद्धवतीत्याहुः। यथ्स न वेद। यस्मै तद्धरन्तीति।
तस्माद्यदौषसञ्जुहोति। तदेव संप्रति। अथो यथा प्रार्थमौषसं
परिवेवैष्टि। तादृगेव तत्॥१५॥

रुद्रो वा एषः। यदग्निः। पत्नी स्थाली। यन्मध्येऽग्नेरधिश्येत्।
 रुद्राय पत्नीमपि दध्यात्। प्रमायुका स्यात्। उदीचोऽङ्गारान्निरूह्याधि
 श्रयति। पत्नियै गोपीथाय। व्यन्तान्करोति। तथा
 पत्युप्रमायुका भवति॥१६॥

घर्मो वा एषोऽशान्तः। अहरहः प्र वृज्यते। यदग्निहोत्रम्।
 प्रतिषिञ्चेत्पशुकामस्य। शान्तमिव हि पशव्यम्। न
 प्रतिषिञ्चेद्ब्रह्मवर्चसकामस्य। समिद्धमिव हि ब्रह्मवर्चसम्।
 अथो खलु। प्रतिषिच्यमेव। यत्प्रतिषिञ्चति॥१७॥

तत्पशव्यम्। यज्जुहोति। तद्ब्रह्मवर्चसि। उभयमेवाकः।
 प्रच्युतव्रौ एतदस्माल्लोकात्। अगतन्देवलोकम्। यच्छ्रुतः
 हविरनभिघारितम्। अभि द्योतयति। अभ्येवैनद्वारयति।
 अथो देवत्रैवैनद्रमयति॥१८॥

पर्यग्नि करोति। रख्णसामपहत्यै। त्रिः पर्यग्नि करोति।
 त्र्यावृद्धि यज्ञः। अथो मेध्यत्वाय। यत्प्राचीनमुद्वासयेत्।
 यजमानः शुचाऽर्पयेत्। यद्वर्ष्णिणा। पितृदेवत्यः स्यात्।
 यत्प्रत्यक्॥१९॥

पत्नीः शुचाऽर्पयेत्। उदीचीनमुद्वासयति। एषा वै
 देवमनुष्याणां शान्ता दिक्। तामेवैनदनूद्वासयति शान्त्यै।
 वर्त्म करोति। यज्ञस्य सन्तत्यै। निष्टपति। उपैव तथस्तृणाति।
 चतुरुन्नयति। चतुष्पादः पशवः॥२०॥

प॒शूने॒वाव॑रुन्धे। सर्वा॑न्पू॒र्णानु॑न्नयति। सर्वे॑ हि पु॒ण्यां रा॒द्धाः।
अ॒नूच॒ उन्न॑यति। प्र॒जाया॑ अ॒नूची॑न॒त्वाय॑। अ॒नूच्ये॒वास्य॑
प्र॒जाऽर्धु॑का भवति। संमृ॑शति॒ व्यावृ॑त्यै। नाहो॑ष्यन्नुप॑ सादयेत्।
यदहो॑ष्यन्नुपसा॒दये॑त्। यथा॒ऽन्यस्मा॑ उपनि॒धाय॑॥ २१॥

अ॒न्यस्मै॑ प्र॒यच्छ॑ति। ता॒दृगे॒व तत्। आ॒ऽस्मै॑ वृ॒श्चेत॑। यदे॒व
गा॒ऋ॒पत्ये॑ऽधि॒ श्रय॑ति। तेन॒ गा॒ऋ॒पत्यं॑ प्रीणाति। अ॒ग्निर॑बिभेत्।
आहु॑तयो॒ माऽत्ये॑ष्यन्तीति॑। स ए॒ताः॑ स॒मिध॑मपश्यत्।
तामा॑ऽधत्त। ततो॒ वा अ॒ग्नावाहु॑तयोऽध्रियन्त॥ २२॥

यदे॒नः॑ स॒मय॑च्छत्। तथ्स॒मिध॑स्स॒मित्व॑म्। स॒मिध॑मा
द॒धाति॑। स॒मेवै॒नय्य॑च्छति। आहु॑तीना॒न्धृत्यै॑। अथो॑
अ॒ग्निहो॑त्रमे॒वेध्म॑वत्करोति। आहु॑तीनां॒ प्रति॑ष्ठित्यै। ब्र॒ह्मवा॒दिनो॑
वदन्ति। यदे॒काः॑ स॒मिध॑मा॒धाय॑ द्वे आहु॑ती जुहोति। अथ॒
कस्या॑ः स॒मिधि॑ द्वितीया॒माहु॑तिञ्जुहोतीति॥ २३॥

यद्वे स॒मिधा॑वा द॒ध्यात्। भ्रातृ॑व्यमस्मै॒ जन॑येत्। एका॑ः
स॒मिध॑मा॒धाय॑। यजु॑षा॒ऽन्यामाहु॑तिञ्जुहोति। उ॒भे ए॒व स॒मिध्व॑ती
आहु॑ती जुहोति। नास्मै॒ भ्रातृ॑व्यञ्जनयति। आदी॑प्तायाञ्जुहोति।
स॒मिद्ध॑मिव॒ हि ब्र॑ह्मवर्च॒सम्। अथो॒ यथा॑ऽति॒थि॒भ्योति॑ष्कृत्वा
प॑रि॒ वेवै॑ष्टि। ता॒दृगे॒व तत्। च॒तुरु॑न्नयति। द्विजु॑होति।
तस्मा॑द्वि॒पाच्चतु॑ष्पादमत्ति। अथो॑ द्वि॒पद्ये॒व चतु॑ष्पदः॒ प्रति॑
ष्ठापयति॥ २४॥

उत्तरावतीं॑ द्वे दे॒वा आहु॑तिमजु॒हवुः। अवा॑चीमसु॒राः। ततो॑
दे॒वा अभ॑वन्। पराऽसु॒राः। यङ्गामये॑त् वसी॒यान्थस्यादि॑ति।
कनी॑यस्तस्य॒ पूर्व॑ हु॒त्वा। उत्तरं॑ भूयो॒ जुहु॑यात्। ए॒षा वा
उत्तरा॑वत्याहु॒तिः। तान्दे॒वा अजु॑हवुः। तत॒स्तेऽभव॑न्॥ २५॥

यस्यै॒वञ्जु॑हति। भव॑त्ये॒व। यङ्गामये॑त् पापी॒यान्थस्यादि॑ति।
भूय॑स्तस्य॒ पूर्व॑ हु॒त्वा। उत्तरं॑ङ्कनी॒यो जुहु॑यात्। ए॒षा वा
अवा॑च्याहु॒तिः। तामसु॒रा अजु॑हवुः। तत॒स्ते परा॑ऽभवन्।
यस्यै॒वञ्जु॑हति। परै॒व भ॑वति॥ २६॥

हु॒त्वोप॑ सादयत्यजा॑मित्वाय। अथो॒ व्यावृ॑त्त्यै। गा॒ऋप॑त्यं
प्रती॑रुष्यते। अन॑नु॒ध्यायि॑नमे॒वैनङ्क॑रोति। अ॒ग्निहो॒त्रस्य॒ वै
स्था॒णुर॑स्ति। तय्यं॑ ऋ॒च्छेत्। य॒ज्ञस्था॒णुमृ॑च्छेत्। ए॒ष वा
अ॒ग्निहो॒त्रस्य॑ स्था॒णुः। यत्पूर्वा॑ऽऽहु॒तिः। ता॒य्यदुत्तर॑या॒ऽभि
जु॑हुयात्॥ २७॥

य॒ज्ञस्था॒णुमृ॑च्छेत्। अ॒तिहा॒य पूर्वा॑माहु॒तिञ्जु॑होति।
य॒ज्ञस्था॒णुमे॒व परि॑ वृणक्ति। अथो॒ भ्रातृ॑व्यमे॒वास्वाऽति॑
क्राम॑ति। अ॒वाची॑नं सा॒यमु॑पमा॒ष्टि। रेतं॑ ए॒व तद्व॑धाति।
ऊ॒र्ध्वं प्रा॑तः। प्र ज॑नयत्ये॒व तत्। ब्र॒ह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति।
च॒तुरु॑न्नयति॥ २८॥

द्विर्जु॑होति। अथ॒ कं द्वे॑ आहु॒ती भव॑तु इति। अ॒ग्नौ वै॑श्वान॒र
इति॑ ब्रूयात्। ए॒ष वा अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रः। यद्वा॑ह्म॒णः। हु॒त्वा द्विः

प्राश्नाति। अग्रावेव वैश्वानरे द्वे आहुती जुहोति। द्विर्जुहोति।
द्विर्निमार्ष्टि। द्विः प्राश्नाति॥२९॥

षट्थसंपद्यन्ते। षड्वा ऋतवः। ऋतूनेव प्रीणाति।
ब्रह्मवादिनो वदन्ति। किन्देवत्यमग्निहोत्रमिति। वैश्वदेवमिति
ब्रूयात्। यद्यजुषा जुहोति। तदैन्द्राग्रम्। यत्तूष्णीम्।
तत्प्राजापत्यम्॥३०॥

यन्निमार्ष्टि। तदोषधीनाम्। यद्वितीयम्। तत्पितृणाम्।
यत्प्राश्नाति। तद्गर्भाणाम्। तस्माद्गर्भा अनश्नन्तो वर्धन्ते।
यदाचामति। तन्मनुष्याणाम्। उदङ्वर्यावृत्याचामति॥३१॥

आत्मनो गोपीथाय। निर्णेनेक्ति शुद्धौ। निष्टपति स्वगाकृत्यै।
उद्दिशति। सप्तर्षीनेव प्रीणाति। दृष्टिणा पर्यावर्तते। स्वमेव
वीर्यमनु पर्यावर्तते। तस्माद्दृष्टिणोऽर्ध आत्मनो वीर्यावत्तरः।
अथो आदित्यस्यैवावृतमनु पर्यावर्तते। हुत्वोप समिन्धे॥३२॥

ब्रह्मवर्चसस्य समिद्धौ। न बर्हिरनु प्र हरेत्। असंस्थितो
वा एष यज्ञः। यदग्निहोत्रम्। यदनु प्रहरेत्। यज्ञविच्छिन्द्यात्।
तस्मान्नानु प्रहृत्यम्। यज्ञस्य सन्तत्यै। अपो नि नयति।
अवभृथस्यैव रूपमकः॥३३॥

ब्रह्मवादिनो वदन्ति। अग्निहोत्रप्रायणा यज्ञाः। किंप्रायणमग्निहोत्रमिति
वत्सो वा अग्निहोत्रस्य प्रायणम्। अग्निहोत्रयज्ञानाम्। तस्य
पृथिवी सदः। अन्तरिक्षमाग्नीद्धम्। द्यौर्हविर्धानम्। दिव्या

आपुः प्रोख्णयः। ओषधयो बर्हिः॥३४॥

वनस्पतय इध्मः। दिशः परिधयः। आदित्यो यूपः।
यजमानः पशुः। समुद्रोऽवभृथः। सव्वँत्सरस्स्वंगाकारः।
तस्मादाहिताग्नेस्सर्वमेव बर्हिष्यन्दत्तं भवति। यत्सायजुहोति।
रात्रिमेव तेन दखिण्यङ्कुरुते। यत्प्रातः॥३५॥

अहरेव तेन दखिण्यङ्कुरुते। यत्ततो ददाति। सा दखिण्णा।
यावन्तो वै देवा अहुतमादन्। ते पराऽभवन्। त
एतदग्निहोत्रं सर्वस्यैव समवदायाजुहवुः। तस्मादाहुः।
अग्निहोत्रवै देवा गृहाणान्निष्कृतिमपश्यन्निर्ति। यत्सायजुहोति।
रात्रिया एव तद्धुताद्याय॥३६॥

यजमानस्यापराभावाय। यत्प्रातः। अहं एव तद्धुताद्याय।
यजमानस्यापराभावाय। यत्ततोऽज्ञाति। हुतमेव तत्।
द्वयोः पर्यसा जुहुयात्पशुकामस्य। एतद्वा अग्निहोत्रं
मिथुनम्। य एववैदं। प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते॥३७॥

इमामेव पूर्वया दुहे। अमूमुत्तरया। अधिश्रित्योत्तरमा
नयति। योनावेव तद्रेतस्सिञ्चति प्रजनने। आज्येन
जुहुयात्तेजस्कामस्य। तेजो वा आज्यम्। तेजस्व्यैव भवति।
पर्यसा पशुकामस्य। एतद्वै पशूनां रूपम्। रूपेणैवास्मै
पशूनवरुन्धे॥३८॥

प॒शु॒मा॒ने॒व भ॑वति। द॒ध्नेन्द्रि॑यका॒मस्य॑। इन्द्रि॒यवै॑ दधि॑।
इन्द्रि॒याव्ये॑व भ॑वति। य॒वा॒ग्वा॑ ग्रा॒मका॑मस्यो॒षधा॑ वै म॑नु॒ष्याः॑।
भा॒ग॒धेये॑नै॒वास्मै॑ स॒जा॒तान॑व रु॒न्धे। ग्रा॒म्ये॒व भ॑वति। अ॒यं॒ज्ञो
वा ए॒षः। योऽसा॒मा॥३९॥

च॒तु॒रु॒न्नय॑ति। च॒तु॒र॒ख्वर॑ रथ॒न्तर॑म्। र॒थ॒न्त॒रस्यै॑ष वर्णः॑।
उ॒प॒री॒व ह॑रति। अ॒न्तरि॑ख्व॒ध्वाम॑दे॒व्यम्। वा॒म॒दे॒व्यस्यै॑ष वर्णः॑।
द्वि॒र्जु॒होति॑। द्य॒ख्वरं॑ बृ॒हत्। बृ॒हत् ए॒ष वर्णः॑। अ॒ग्नि॒हो॒त्रमे॒व
तथ्साम॑न्वत्करोति॥४०॥

यो वा अ॑ग्नि॒हो॒त्रस्यो॑प॒सदो॑ वे॒द। उ॒पै॒नमु॑प॒सदो॑ नम॒न्ति।
वि॒न्दत॑ उप॒स॒त्ता॒रम्। उ॒न्नी॒योप॑ सा॒दय॑ति। पृ॒थि॒वीमे॒व
प्री॑णाति। हो॒ष्यन्नु॑प॒साद॑यति। अ॒न्तरि॑ख्वमे॒व प्री॑णाति।
हु॒त्वोप॑ सा॒दय॑ति। दि॒वंमे॒व प्री॑णाति। ए॒ता वा
अ॑ग्नि॒हो॒त्रस्यो॑प॒सदः॑॥४१॥

य ए॒ववै॑द॒। उ॒पै॒नमु॑प॒सदो॑ नम॒न्ति। वि॒न्दत॑ उप॒स॒त्ता॒रम्।
यो वा अ॑ग्नि॒हो॒त्रस्या॑श्रा॒वितं॑ प्र॒त्याश्रा॑वित॒ः हो॒ता॒रं
ब्र॒ह्माणं॑व॒षट्का॑रवै॒द॒। तस्य॑ त्वे॒व हु॑तम्। प्रा॒णो वा
अ॑ग्नि॒हो॒त्रस्या॑श्रा॒वितम्। अ॒पा॒नः प्र॒त्याश्रा॑वितम्। म॒नो
हो॒ता॑। च॒र॒खुर्ब्र॑ह्मा। नि॒मेषो॑ व॒षट्का॑रः॥४२॥

य ए॒ववै॑द॒। तस्य॑ त्वे॒व हु॑तम्। सा॒य॒य्या॑वा॒नश्च॒ वै दे॒वाः
प्रा॒त॒र्या॑वा॒णश्चा॑ग्नि॒हो॒त्रिणो॑ गृ॒हमा॑गच्छ॒न्ति। तान् यन्न॑ त॒र्पये॑त्।

प्रजयाँऽस्य पशुभिर्वि तिष्ठेरन्। यत्तर्पयेत्। तृप्ता एनं
प्रजयां पशुभिस्तर्पयेयुः। सजूर्देवैस्सायय्याँवभिरिति सायं
संमृशति। सजूर्देवैः प्रातर्यावभिरिति प्रातः। ये चैव
देवास्सायय्याँवानो ये च प्रातर्यावाणः॥४३॥

तानेवोभयां स्तर्पयति। त एनन्तृप्ताः प्रजयां पशुभिस्तर्पयन्ति।
अरुणो ह स्माहौपवेशिः। अग्निहोत्र एवाहं सायंप्रातर्वज्रं
भ्रातृव्येभ्यः प्र हरामि। तस्मान्मत्पापीयांसो भ्रातृव्या इति।
चतुरुन्नयति। द्विर्जुहोति। समिथ्सप्तमी। सप्तपदा शक्करी।
शाक्करो वज्रः। अग्निहोत्र एव तथ्सायंप्रातर्वज्रय्यंजमानो
भ्रातृव्याय प्र हरति। भवत्यात्मना। पराँऽस्य भ्रातृव्यो
भवति॥४४॥

प्रजापतिरकामयतात्मन्वन्मे जायेतेति। सोऽजुहोत्।
तस्मात्स्मन्वदजायत। अग्निर्वायुरादित्यः। तैऽब्रुवन्।
प्रजापतिरहौषीदात्मन्वन्मे जायेतेति। तस्य वयमंजनिष्महि।
जायतान् आत्मन्वदिति तैऽजुहवुः। प्राणानामग्निः। तनुवै
वायुः॥४५॥

चख्षुष आदित्यः। तेषां हुतादजायत गौरेव। तस्यै
पयसि व्यायच्छन्त। मम हुतादजनि ममेति। ते
प्रजापतिं प्रश्नमायन्। स आदित्योऽग्निमब्रवीत्। यतरो
नौ जयात्। तन्नौ सहासदिति। कस्यै कोऽहौषीदिति
प्रजापतिरब्रवीत्कस्यै क इति। प्राणानामहमित्यग्निः॥४६॥

तनुवां अहमिति वायुः। चख्षुषोऽहमित्यादित्यः। य एव
प्राणानामहौषीत्। तस्य हुतादजनीति। अग्नेऋतादजनीति।
तदग्निहोत्रस्याग्निहोत्रत्वम्। गौर्वा अग्निहोत्रम्। य एव वैद
गौरग्निहोत्रमिति। प्राणापानाभ्यामेवाग्निः समर्धयति।
अव्यर्धुकः प्राणापानाभ्यां भवति॥४७॥

य एव वैद। तौ वायुरब्रवीत्। अनु मा भजतमिति।
यदेव गाऋपत्येऽधिश्चित्याहवनीयमभ्युद्ववान्। तेन त्वां
प्रीणानित्यब्रूताम्। तस्माद्यद्गाऋपत्येऽधिश्चित्याहवनीयमभ्युद्ववति।
वायुमेव तेन प्रीणाति। प्रजापतिर्देवतास्सृजमानः। अग्निमेव
देवतानां प्रथममसृजत। सोऽन्यदालम्भ्यमवित्वा॥४८॥

प्रजापतिमभि पर्यावर्तत। स मृत्योरबिभेत्। सोऽमुमादित्यमात्मनो
निरमिमीत। तं हुत्वा पराङ्मर्यावर्तत। ततो वै
स मृत्युमपाजयत्। अपं मृत्युञ्जयति। य एव वैद।
तस्माद्यस्यैव विदुषः। उतैकाहमुत बृहन्न जुह्वति।
हुतमेवास्य भवति। असौ ह्यादित्योऽग्निहोत्रम्॥४९॥

रौद्रङ्गविं। वायव्यमुपसृष्टम्। आश्विनन्दुह्यमानम्।
सौम्यन्दुग्धम्। वारुणमधि श्रितम्। वैश्वदेवा भिन्दवः।
पौष्णमुदन्तम्। सारस्वतविष्यन्दमानम्। मैत्रं शरः।
धातुरुद्वासितम्। बृहस्पतेरुन्नीतम्। सवितुः प्र क्रान्तम्।
द्यावापृथिव्यः ह्रियमाणम्। ऐन्द्राग्रमुपसन्नम्। अग्नेः
पूर्वाऽऽहुतिः। प्रजापतेरुत्तरा। ऐन्द्रं हुतम्॥५०॥

द॒खि॒ण॒त॒ उप॑ सृ॒जति॑ । पि॒तृ॒लो॒कमे॒व तेन॑ जयति ।
 प्रा॒ची॒मा व॑र्तयति । दे॒व॒लो॒कमे॒व तेन॑ जयति । उ॒दी॒ची॒मावृ॑त्य
 दो॒ग्धि॑ । म॒नु॒ष्य॒लो॒कमे॒व तेन॑ जयति । पूर्वा॑ दु॒ह्या॒ज्ये॒ष्ठस्य॑
 ज्यै॒ष्ठि॒ने॒यस्य॑ । यो वा॑ ग॒त॒श्री॒स्स्यात् । अ॒प॒रौ दु॒ह्या॒त्क॒नि॒ष्ठस्य॑
 क॒नि॒ष्ठि॒ने॒यस्य॑ । यो वा॑ बु॒भू॒षेत् ॥ ५१ ॥

न सं मृ॑शति । पा॒प॒व॒स्य॒सस्य॑ व्यावृ॑त्यै । वा॒य॒व्य॑व्वाँ
 ए॒तदु॒प॑सृष्टम् । आ॒श्वि॒न॒न्दु॒ह्यमा॑नम् । मै॒त्र॒न्दु॒ग्धम् । अ॒र्य॒म्ण
 उ॒द्वा॒स्यमा॑नम् । त्वा॒ष्ट्र॒मु॒न्नी॒यमा॑नम् । बृ॒ह॒स्प॒ते॒रु॒न्नी॒तम् । स॒वि॒तुः
 प्र॒क्रा॑न्तम् । द्या॒वा॒पृ॒थि॒व्य॑ ह्यि॒यमा॑णम् ॥ ५२ ॥

ऐ॒न्द्रा॒ग्नमु॒प॑ सा॒दि॒तम् । सर्वा॑भ्यो वा ए॒ष दे॒वता॑भ्यो जु॒होति॑ ।
 योऽ॒ग्नि॒हो॒त्रञ्जु॑होति । यथा॒ खलु॒ वै धे॒नु॒न्ती॒र्थं त॑र्पयति ।
 ए॒वम॑ग्नि॒हो॒त्री यज॑मानन्तर्पयति । तृ॒प्य॑ति प्र॒जया॑ प॒शुभिः॑ ।
 प्र सु॒व॒र्ग॒ल्लो॒क॒ज्जा॑नाति । प॒श्य॑ति पु॒त्रम् । प॒श्य॑ति पौ॒त्रम् । प्र
 प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र्मि॒थुनै॑र्जायते । यस्यै॒व॒द्वि॒दुषो॑ऽग्नि॒हो॒त्रञ्जु॑हति ।
 य उ॑ चैन॒दे॒वद्वै॑द ॥ ५३ ॥

त्रयो॒ वै प्रै॑यमे॒धा आ॑सन् । तेषा॒न्नि॒रे॒कोऽ॒ग्नि॒हो॒त्रम॑जु॒होत् ।
 द्वि॒रे॒कः । स॒कृ॒दे॒कः । तेषा॒य्य॑स्त्रि॒जु॒होत् । स ऋ॒चाऽजु॑होत् ।
 यो द्विः । स यजु॑षा । यस्स॒कृत् । स तू॒ष्णीम् ॥ ५४ ॥

यश्च॒ यजु॑षाऽजु॒होद्य॑श्च॒ तू॒ष्णीम् । तावु॒भावा॑र्ध्रु॒ताम् ।
 तस्मा॒द्यजु॑षाऽऽहु॒तिः॑ पूर्वा॑ हो॒त॒व्या॑ । तू॒ष्णीमु॑त्तरा ।

उ॒मे ए॒वर्धी॑ अ॒वरु॑न्धे। अ॒ग्नि॒ज्योति॑र्ज्योति॑र॒ग्निस्स्वा॑हेति॑
सा॒यञ्जु॑होति। रे॒तं ए॒व तद्व॑धाति। सूर्यो॑ ज्योति॑र्ज्योति॑-
स्सूर्य॑स्स्वाहेति॑ प्रा॒तः। रे॒तं ए॒व हि॒तं प्र॑ ज॒नय॑ति। रे॒तो वा
ए॒तस्य॑ हि॒तन्न॑ प्र जा॒यते॥५५॥

यस्या॑ग्नि॒होत्र॑महु॒तं सूर्यो॑ऽभ्यु॒देति॑। यद्य॑न्ते॒ स्यात्। उ॒न्नीय॑
प्रा॒ङ्मुदा॑द्रवेत्। स उ॒पसा॑द्यातमि॒तोरा॑सीत। स य॒दा ताम्ये॑त्।
अथ॑ भूस्स्वाहेति॑ जुहुयात्। प्र॒जाप॑तिर्वै भू॒तः। तमे॒वोपा॑सरत्।
स ए॒वैन॑न्तत् उ॒न्नय॑ति। ना॒र्तिमा॑र्च्छति॒ यज॑मानः॥५६॥

यद॒ग्निमु॑द्धरति। वस॑वस्तर्ह्य॒ग्निः। तस्मि॑न् यस्य॒ तथा॑विधे॒
जुह॑ति। वसु॑ष्वे॒वास्या॑ग्नि॒होत्रं॑ हु॒तं भ॑वति। निहि॑तो
धूपा॒यज्छे॑ते। रु॒द्रास्तर्ह्य॒ग्निः। तस्मि॑न् यस्य॒ तथा॑विधे॒ जुह॑ति।
रु॒द्रेष्वे॒वास्या॑ग्नि॒होत्रं॑ हु॒तं भ॑वति। प्र॒थम॑मि॒ध्मम॑र्चिरा ल॒भते।
आ॒दि॒त्यास्तर्ह्य॒ग्निः॥५७॥

तस्मि॑न् यस्य॒ तथा॑विधे॒ जुह॑ति। आ॒दि॒त्येष्वे॒वास्या॑ग्नि॒होत्रं॑
हु॒तं भ॑वति। सर्व॑ ए॒व सर्व॑श इ॒ध्म आदी॑प्तो भवति। विश्वे॑
दे॒वास्तर्ह्य॒ग्निः। तस्मि॑न् यस्य॒ तथा॑विधे॒ जुह॑ति। विश्वे॑ष्वे॒वास्य॑
दे॒वेष्व॑ग्नि॒होत्रं॑ हु॒तं भ॑वति। नि॒तरा॑मर्चि॒रुपा॑वैति लोहि॒नीकै॑व
भवति। इन्द्र॑स्तर्ह्य॒ग्निः। तस्मि॑न् यस्य॒ तथा॑विधे॒ जुह॑ति। इन्द्र॑
ए॒वास्या॑ग्नि॒होत्रं॑ हु॒तं भ॑वति॥५८॥

अङ्गा॑रा भवन्ति। तेभ्योऽङ्गा॑रेभ्योऽर्चि॒रुदे॑ति। प्र॒जाप॑तिस्तर्ह्य॒ग्निः।

तस्मिन् यस्य तथाविधे जुहति। प्रजापतावेवास्याग्निहोत्रं
हुतं भवति। शरोऽङ्गारा अध्यूहन्ते। ब्रह्म तर्ह्यग्निः। तस्मिन्
यस्य तथाविधे जुहति। ब्रह्मन्नेवास्याग्निहोत्रं हुतं भवति।
वसुषु रुद्रेष्वादित्येषु विश्वेषु देवेषु। इन्द्रं प्रजापतौ
ब्रह्मन्। अपरिवर्गमेवास्यैतासु देवतासु हुतं भवति।
यस्यैवद्विदुषोऽग्निहोत्रञ्जुहति। य उ चैनदेववैदं॥५९॥

ऋतन्त्वा सत्येन परिषिञ्चामीति सायं परिषिञ्चति।
सत्यन्त्वर्तेन परिषिञ्चामीति प्रातः। अग्निर्वा ऋतम्।
असावादित्यस्सत्यम्। अग्निमेव तदादित्येन सायं
परिषिञ्चति। अग्निनाऽऽदित्यं प्रातस्सः। यावदहोरात्रे भवतः।
तावदस्य लोकस्य। नार्तिर्न रिष्टिः। नान्तो न पर्यन्तोऽस्ति।
यस्यैवद्विदुषोऽग्निहोत्रञ्जुहति। य उ चैनदेववैदं॥६०॥

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

प्रजापतिरकामयत प्रजास्सृजेयेति। स एतन्दशहोतारमपश्यत्।
तं मनसाऽनुद्रुत्य दर्भस्तम्बेऽजुहोत्। ततो वै स प्रजा
असृजत। ता अस्मात्सृष्टा अपाक्रामन्। ता ग्रहेणागृह्णात्।
तद्ग्रहस्य ग्रहत्वम्। यः कामयेत् प्रजायेयेति। स दशहोतारं
मनसाऽनुद्रुत्य दर्भस्तम्बे जुहुयात्। प्रजापतिर्वै दशहोता॥१॥

प्रजापतिरेव भूत्वा प्रजायते। मनसा जुहोति। मन इव
हि प्रजापतिः। प्रजापतेराप्त्यै। पूर्णया जुहोति। पूर्ण इव

हि प्रजापतिः। प्रजापतेराप्त्यै। न्यूनया जुहोति। न्यूनद्धि
प्रजापतिः प्रजा असृजत। प्रजानां सृष्ट्यै॥२॥

दर्भस्तम्बे जुहोति। एतस्माद्वै योनेः प्रजापतिः
प्रजा असृजत। यस्मादेव योनेः प्रजापतिः प्रजा
असृजत। तस्मादेव योनेः प्रजायते। ब्राह्मणो दंखिणत
उपास्ते। ब्राह्मणो वै प्रजानामुपद्रष्टा। उपद्रष्टुमत्येव
प्रजायते। ग्रहो भवति। प्रजानां सृष्टानामृत्यै। यं
ब्राह्मणविद्याविद्वांस्ययंशो नर्च्छेत्॥३॥

सोऽरण्यं परेत्य। दर्भस्तम्बमुद्रथ्य। ब्राह्मणन्दंखिणतो
निषाद्य। चतुर्होतृव्याचंखीत। एतद्वै देवानां परमङ्गुह्यं ब्रह्म।
यच्चतुर्होतारः। तदेव प्रकाशङ्गमयति। तदेनं प्रकाशङ्गतम्।
प्रकाशं प्रजानाङ्गमयति। दर्भस्तम्बमुद्रथ्य व्याचष्टे॥४॥

अग्निवान् वै दर्भस्तम्बः। अग्नित्येव व्याचष्टे। ब्राह्मणो
दंखिणत उपास्ते। ब्राह्मणो वै प्रजानामुपद्रष्टा।
उपद्रष्टुमत्येवैन्ययंशं ऋच्छति। ईश्वरन्तय्यंशोर्तो रित्याहुः।
यस्यान्ते व्याचष्ट इति। वरस्तस्मै देयः। यदेवैनन्तत्रोपनमति।
तदेवाव रुन्धे॥५॥

अग्निमादधानो दशहोत्राऽरणिमव दध्यात्। प्रजातमेवैनमा
धत्ते। तेनैवोद्धृत्याग्निहोत्रञ्जुह्यात्। प्रजातमेवैनञ्जुहोति।
हविर्निर्वपस्यन्दशहोतारव्याचंखीत। प्रजातमेवैनन्निर्वपति।

सामिधेनीरनुवक्ष्यन्दशहोतार- व्यञ्चक्षीत। सामिधेनीरेव
सृष्ट्वाऽऽरभ्य प्रतनुते। अथो यज्ञो वै दशहोता। यज्ञमेव
तनुते॥ ६॥

अभिचरन्दशहोतारञ्जुह्यात्। नव वै पुरुषे प्राणाः।
नाभिर्दशमी। सप्राणमेवैनमभि चरति। एतावद्वै पुरुषस्य
स्वम्। यावत्प्राणाः। यावद्देवास्यास्ति। तदभि चरति। स्वकृत
इरिणे जुहोति प्रदरे वा। एतद्वा अस्यै निर्ऋतिगृहीतम्।
निर्ऋतिगृहीत एवैनन्निर्ऋत्या ग्राहयति। यद्वाचः
क्रूरम्। तेन वषट्करोति। वाच एवैनङ्कुरेण प्र वृश्चति।
ताजगार्तिमार्च्छति॥ ७॥

प्रजापतिरकामयत दर्शपूर्णमासौ सृजेयेति। स
एतश्चतुर्होतारमपश्यत्। तं मनसाऽनुद्रुत्याहवनीयेऽजुहोत्।
ततो वै स दर्शपूर्णमासावसृजत। तावस्मात्सृष्टावपाक्रामताम्।
तौ ग्रहेणागृह्णात्। तद्ग्रहस्य ग्रहत्वम्। दर्शपूर्णमासावालभमानः।
चतुर्होतारं मनसाऽनुद्रुत्याहवनीये जुह्यात्। दर्शपूर्णमासावेव
सृष्ट्वाऽऽरभ्य प्रतनुते॥ ८॥

ग्रहो भवति। दर्शपूर्णमासयोस्सृष्टयोर्धृत्यै। सोऽकामयत
चातुर्मास्यानि सृजेयेति। स एतं पञ्चहोतारमपश्यत्।
तं मनसाऽनुद्रुत्याहवनीयेऽजुहोत्। ततो वै स
चातुर्मास्यान्यसृजत। तान्यस्मात्सृष्टान्यपाक्रामन्। तानि
ग्रहेणागृह्णात्। तद्ग्रहस्य ग्रहत्वम्। चातुर्मास्यान्यालभमानः॥ ९॥

पञ्चहोतारं मनसाऽनुद्रुत्याहवनीये जुहुयात्। चातुर्मास्यान्येव
 सृष्ट्वाऽऽरभ्य प्रतनुते। ग्रहो भवति। चातुर्मास्यानां
 सृष्टानामृत्त्यै। सोऽकामयत पशुबन्धं सृजेयेति। स
 एतं षड्होतारमपश्यत्। तं मनसाऽनुद्रुत्याहवनीयेऽजुहोत्।
 ततो वै स पशुबन्धमसृजत। सोऽस्मात्सृष्टोऽपाक्रामत्।
 तद्गृहेणागृह्णात्॥१०॥

तद्ग्रहस्य ग्रहत्वम्। पशुबन्धेन यख्यमाणः। षड्होतारं
 मनसाऽनुद्रुत्याहवनीये जुहुयात्। पशुबन्धमेव सृष्ट्वाऽऽरभ्य
 प्र तनुते। ग्रहो भवति। पशुबन्धस्य सृष्टस्य धृत्यै।
 सोऽकामयत सौम्यमध्वरं सृजेयेति। स एतं
 सप्तहोतारमपश्यत्। तं मनसाऽनुद्रुत्याहवनीयेऽजुहोत्।
 ततो वै स सौम्यमध्वरमसृजत॥११॥

सोऽस्मात्सृष्टोऽपाक्रामत्। तद्गृहेणागृह्णात्। तद्ग्रहस्य
 ग्रहत्वम्। दीर्घिष्यमाणः। सप्तहोतारं मनसाऽनुद्रुत्याहवनीये
 जुहुयात्। सौम्यमेवाध्वरं सृष्ट्वाऽऽरभ्य प्र तनुते। ग्रहो
 भवति। सौम्यस्याध्वरस्य सृष्टस्य धृत्यै। देवेभ्यो वै यज्ञो न
 प्राभवत्। तमेतावच्छस्समभरन्॥१२॥

यत्संभाराः। ततो वै तेभ्यो यज्ञः प्राभवत्। यत्संभारा
 भवन्ति। यज्ञस्य प्रभूत्यै। आतिथ्यमासाद्य व्याचष्टे।
 यज्ञमुखवाँ आतिथ्यम्। मुखत एव यज्ञं संभृत्य प्र
 तनुते। अयंज्ञो वा एषः। योऽपत्नीकः। न प्रजाः

प्रजायेरन्। पत्नीर्व्याचष्टे। यज्ञमेवाकः। प्रजानां प्रजननाय।
उपसत्सु व्याचष्टे। एतद्वै पत्नीनामायतनम्। स्व एवैना
आयतनेऽवकल्पयति॥१३॥

प्रजापतिरकामयत् प्रजायेयेति। स तपोऽतप्यत। स
त्रिवृतः स्तोममसृजत। तं पञ्चदशः स्तोमो मध्युत
उदतृणत्। तौ पूर्वपृष्वश्चापरपृष्वश्चाभवताम्। पूर्वपृष्वन्देवा
अन्वसृज्यन्त। अपरपृष्वमन्वसुराः। ततो देवा अभवन्।
पराऽसुराः। यङ्गामयेत् वसीयान्स्यादिति॥१४॥

तं पूर्वपृष्वे याजयेत्। वसीयानेव भवति। यङ्गामयेत्
पापीयान्स्यादिति। तमपरपृष्वे याजयेत्। पापीयानेव
भवति। तस्मात्पूर्वपृष्वोऽपरपृष्वात्करुण्यतरः। प्रजापतिर्वै
दशहोता। चतुर्होता पञ्चहोता षड्होता सप्तहोता।
ऋतवस्सर्वथ्सरः॥१५॥

प्रजाः पशवं इमे लोकाः। य एवं प्रजापतिं बहोर्भूयांस्र्वैदं।
बहोरेव भूयान्भवति। प्रजापतिर्देवासुरानसृजत।
स इन्द्रमपि नासृजत। तन्देवा अब्रुवन्। इन्द्रो
जनयेति। सोऽब्रवीत्। यथाऽहय्युष्मास्तपसाऽसृष्टिः।
एवमिन्द्रञ्जनयध्वमिति॥१६॥

ते तपोऽतप्यन्त। त आत्मन्निन्द्रमपश्यन्। तमब्रुवन्।
जायस्वेति। सोऽब्रवीत्। किं भागधेयमभि जनिष्य इति।
ऋतून्सर्वथ्सरम्। प्रजाः पशून्। इमाल्लोकानित्यब्रुवन्। तवै

माऽऽहुत्या प्र ज॑नय॒तेत्य॑ब्रवीत्॥१७॥

तश्चतु॑र्होत्रा प्राज॑नयन्। यः काम॑येत वी॒रो म॒ आज॑येतेति॑।
स चतु॑र्होतारञ्जुह्यात्। प्र॒जाप॑तिर्वै चतु॑र्होता। प्र॒जाप॑तिरेव
भू॒त्वा प्रजा॑यते। ज॒जन॑दिन्द्रमिन्द्रि॒याय॒ स्वाहे॑ति॒ ग्रहे॑ण
जुहोति॑। आऽस्य॑ वी॒रो जा॑यते। वी॒रः हि दे॒वा ए॒तयाऽऽहु॑त्या
प्राज॑नयन्। आ॒दि॒त्याश्चाङ्गि॑रसश्च सुव॑र्गे लो॒केऽस्पर्ध॑न्त। व॒यं
पूर्वे॑ सुव॑र्गल्लो॒कमि॑याम व॒यं पूर्वं॑ इति॥१८॥

त आ॑दि॒त्या ए॒तं पश्च॑होतारमपश्यन्। तं पुरा
प्रा॑तरनुवा॒कादा॒ग्नीध्रेऽजु॑हवुः। ततो॒ वै ते पूर्वे॑ सुव॑र्गल्लो॒कमा॑यन्।
यस्सु॑व॒र्गका॑मस्स्यात्। स पश्च॑होतारं पुरा प्रा॑तरनुवा॒कादा॒ग्नीध्रे
जुह्यात्। स॒व्वँ॒त्सरो॒ वै पश्च॑होता। स॒व्वँ॒त्सरस्सु॑व॒र्गो लो॒कः।
स॒व्वँ॒त्सर ए॒वर्तु॑षु प्रति॒ष्ठाय॑। सुव॑र्गल्लो॒कमे॑ति। तेऽब्रु॑वन्नाङ्गि॑रस
आ॑दि॒त्यान्॥१९॥

क्व॑ स्थ। क्व॑ वस्स॒द्भ्यो ह॒व्यवँ॑ख्याम॒ इति॑। छन्द॒स्स्वित्य॑ब्रुवन्।
गा॒य॒त्रि॒यात्रि॑ष्टुभि॒ जग॑त्या॒मिति॑। तस्मा॑च्छन्द॒स्सु स॒द्भ्य
आ॑दि॒त्येभ्यः॑। आ॒ङ्गीर॒सीः प्र॒जा ह॒व्यवँ॑हन्ति। वह॑न्त्यस्मै
प्र॒जा ब॒लिम्। ऐ॒न॒मप्र॑तिख्यातङ्गच्छति। य ए॒ववँ॑द। द्वा॒द॒श
मा॒साः पश्च॑र्तवः॑। त्रय॑ इ॒मे लो॒काः। अ॒सावा॑दि॒त्य
ए॒कवि॑शः। ए॒तस्मि॒न्वा ए॒ष श्रि॒तः। ए॒तस्मि॒न्प्रति॑ष्ठितः। य
ए॒वमे॒तः श्रि॒तं प्रति॑ष्ठित॒वँद॑। प्रत्ये॒व ति॑ष्ठति॥२०॥

प्रजापतिरकामयत् प्र जायेयेति। स एतन्दशहोतारमपश्यत्।
तेन दशधाऽऽत्मानं विधाय। दशहोत्राऽतप्यत। तस्य
चित्तिस्मृगासीत्। चित्तमाज्यम्। तस्यैतावत्येव वागासीत्।
एतावान् यज्ञक्रतुः। स चतुर्होतारमसृजत। सोऽनन्दत्॥ २१॥

असृष्टिं वा इममिति। तस्य सामो हविरासीत्। स
चतुर्होत्राऽतप्यत। सोऽताम्यत्। स भूरिति व्याहरत्।
स भूमिमसृजत। अग्निहोत्रन्दर्शपूर्णमासौ यजूंषि। स
द्वितीयमतप्यत। सोऽताम्यत्। स भुव इति व्याहरत्॥ २२॥

सोऽन्तरिंख्यमसृजत। चातुर्मास्यानि सामानि। स
तृतीयमतप्यत। सोऽताम्यत्। स सुवरिति व्याहरत्। स
दिवमसृजत। अग्निष्टोममुक्थ्यमतिरात्रमृचः। एता वै
व्याहृतय इमे लोकाः। इमान्खलु वै लोकाननु प्रजाः
पशवश्छन्दांसि प्राजायन्त। य एवमेताः प्रजापतेः प्रथमा
व्याहृतीः प्रजाता वेद॥ २३॥

प्र प्रजयां पशुभिर्मिथुनैर्जायते। स पञ्चहोतारमसृजत।
स हविर्नाविन्दत। तस्मै सोमस्तनुवं प्रायच्छत्। एतत्तै
हविरिति। स पञ्चहोत्राऽतप्यत। सोऽताम्यत्। स
प्रत्यङ्मुखाऽबाधत। सोऽसुरानसृजत। तदस्याप्रियमासीत्॥ २४॥

तद्दुर्वर्णं हिरण्यमभवत्। तद्दुर्वर्णस्य हिरण्यस्य जन्म।
स द्वितीयमतप्यत। सोऽताम्यत्। स प्राङ्मुखाऽबाधत।

स देवानसृजत। तदस्य प्रियमासीत्। तत्सुवर्णं
हिरण्यमभवत्। तत्सुवर्णस्य हिरण्यस्य जन्म। य एव
सुवर्णस्य हिरण्यस्य जन्म वेद॥ २५॥

सुवर्णं आत्मना भवति। दुर्वर्णोऽस्य भ्रातृव्यः। तस्मात्सुवर्णं
हिरण्यं भार्यम्। सुवर्णं एव भवति। ऐनं प्रियङ्गच्छति
नाप्रियम्। स सप्तहोतारमसृजत। स सप्तहोत्रैव
सुवर्गलोकमैत्। त्रिणवेन स्तोमैर्नैभ्यो लोकेभ्योऽसुरान्प्राणुदत।
त्रयस्त्रिंशेन प्रत्यतिष्ठत्। एकविंशेन रुचमधत्त॥ २६॥

सप्तदशेन प्राजायत। य एवद्विद्वान्त्सोमेन यजते।
सप्तहोत्रैव सुवर्गलोकमैति। त्रिणवेन स्तोमैर्नैभ्यो लोकेभ्यो
भ्रातृव्यान्प्राणुदते। त्रयस्त्रिंशेन प्रतितिष्ठति। एकविंशेन
रुचमधत्ते। सप्तदशेन प्र जायते। तस्मात्सप्तदश- स्तोमो
न निरुह्यः। प्रजापतिर्वै सप्तदशः। प्रजापतिमेव मध्यतो
धत्ते प्रजात्यै॥ २७॥

देवा वै वरुणमयाजयन्। स यस्यैयस्यै देवतायै
दखिणामनयत्। तामग्नीनात्। तैऽब्रुवन्। व्यावृत्य
प्रति गृह्णाम। तथा नो दखिणा न व्लेप्यतीति। ते
व्यावृत्य प्रत्यगृह्णन्। ततो वै तान्दखिणा नाग्नीनात्।
य एवद्विद्वान्व्यावृत्य दखिणां प्रतिगृह्णाति। नैन्दखिणा
ग्नीनाति॥ २८॥

राजा॑ त्वा वरु॑णो नयतु देवि द॒र्षिणे॒ऽग्नये॒ हिर॑ण्यमि॒त्याह॑।
 आ॒ग्नेय॒वै हिर॑ण्यम्। स्वयै॒वैन॑दे॒वत॑या॒ प्रति॑ गृह्णाति। सोमा॑य
 वास॒ इत्या॑ह। सौ॒म्यवै वास॑ः। स्वयै॒वैन॑दे॒वत॑या॒ प्रति॑
 गृह्णाति। रु॒द्राय॒ गा॒मि॒त्याह॑। रौ॒द्री वै गौः। स्वयै॒वैन॑दे॒वत॑या॒
 प्रति॑गृह्णाति। वरु॑णायाश्चमि॒त्याह॑॥२९॥

वा॒रु॒णो वा अ॒श्वः। स्वयै॒वैन॑दे॒वत॑या॒ प्रति॑गृह्णाति। प्र॒जाप॑तये
 पु॒रुष॑मि॒त्याह॑। प्रा॒जाप॒त्यो वै पु॒रुषः। स्वयै॒वैन॑दे॒वत॑या॒
 प्रति॑ गृह्णाति। मन॑वे॒ तल्प॑मि॒त्याह॑। मा॒न॒वो वै तल्पः॑।
 स्वयै॒वैन॑दे॒वत॑या॒ प्रति॑ गृह्णाति। उ॒त्ता॒नाया॑ङ्गीर॒सायान्
 इत्या॑ह। इ॒य॒वाँ उ॒त्ता॒न आ॑ङ्गीर॒सः॥३०॥

अ॒न॒यै॒वैन॑त्प्रति॑ गृह्णाति। वै॒श्वान॑र्य॒र्चा रथं॑ प्रति॑ गृह्णाति।
 वै॒श्वान॑रो वै दे॒वत॑या॒ रथः॑। स्वयै॒वैन॑दे॒वत॑या॒ प्रति॑
 गृह्णाति। तेना॑मृ॒त॒त्वम॑श्यामि॒त्याह॑। अ॒मृ॒तमे॒वात्म॑न्ध॒त्ते। वयो॑
 दा॒त्र इत्या॑ह। वयं ए॒वैन॑ङ्क॒त्वा। सु॒व॒र्ग॒ल्लौक॑ङ्गमयति। मयो॑
 म॒ह्यम॑स्तु प्रतिग्रही॒त्र इत्या॑ह॥३१॥

यद्वै शि॒वम्। तन्मयः॑। आ॒त्मन॑ ए॒वैषा॑ प॒री॒त्तिः। क इ॒दङ्क॑स्मा
 अ॒दादि॒त्याह॑। प्र॒जाप॑ति॒र्वै कः। स प्र॒जाप॑तये ददाति। कामः॑
 कामा॑येत्या॒ह। कामे॑न॒ हि द॑दाति। कामे॑न॒ प्रति॑गृह्णाति। कामो॑
 दा॒ता कामः॑ प्रतिग्रही॒तेत्या॑ह॥३२॥

कामो॑ हि दा॒ता। कामः॑ प्रतिग्रही॒ता। कामः॑
 स॒मु॒द्रमा॑वि॒शे॒त्याह॑। स॒मु॒द्र इ॒व हि कामः॑। ने॒व

हि कामस्यान्तोऽस्ति। न संमुद्रस्य। कामेन त्वा
 प्रतिगृह्णामीत्याह। येन कामेन प्रतिगृह्णाति। स
 एवैनंमुष्मिल्लोके काम आगच्छति। कामैतत् एषा
 तै काम दखिणेत्याह। काम एव तद्यजमानोऽमुष्मिल्लोके
 दखिणामिच्छति। न प्रतिग्रहीतरि। य एवद्विद्वान्दखिणां
 प्रतिगृह्णाति। अनृणामेवैनां प्रति गृह्णाति॥३३॥

अन्तो वा एष यज्ञस्य। यद्वंशममहः। दशमेऽहन्त्सर्पराज्ञियां
 ऋग्भिस्स्तुवन्ति। यज्ञस्यैवान्तङ्गत्वा। अन्नाद्यमव रुन्धते।
 तिसृभिस्स्तुवन्ति। त्रय इमे लोकाः। एभ्य एव
 लोकेभ्योऽन्नाद्यमव रुन्धते। पृश्निवतीर्भवन्ति। अन्नं
 पृश्नि॥३४॥

अन्नमेवाव रुन्धते। मनसा प्रस्तौति। मनसोद्गायति। मनसा
 प्रति हरति। मन इव हि प्रजापतिः। प्रजापतेरात्यै। देवा वै
 सर्पाः। तेषामियं राज्ञी। यत्सर्पराज्ञियां ऋग्भिस्स्तुवन्ति।
 अस्यामेव प्रति तिष्ठन्ति॥३५॥

चतुर्होतृन् होता व्याचष्टे। स्तुतमनुशंसति शान्त्यै।
 अन्तो वा एष यज्ञस्य। यद्वंशममहः। एतत्खलु वै देवानां
 परमङ्गुह्यं ब्रह्म। यच्चतुर्होतारः। दशमेऽहुः। चतुर्होतृव्याचष्टे।
 यज्ञस्यैवान्तङ्गत्वा। परमन्देवानाङ्गुह्यं ब्रह्माव रुन्धे। तदेव
 प्रकाशङ्गमयति॥३६॥

तदेनं प्रकाशङ्गतम्। प्रकाशं प्रजानाङ्गमयति। वाचय्यच्छति।

यज्ञस्य धृत्यै। यजमानदेवत्यंवाँ अहं। भ्रातृव्यदेवत्यां
 रात्रिः। अह्ना रात्रिंभ्यायेत्। भ्रातृव्यस्यैव तल्लोकवृद्धे।
 यद्विवा वाचंविंसृजेत्। अहर्भ्रातृव्यायोच्छिंषेत्।
 यन्नक्तंविंसृजेत्। रात्रिं भ्रातृव्यायोच्छिंषेत्। अधिवृष्यसूर्ये
 वाचंविंसृजति। एतावन्तमेवास्मै लोकमुच्छिंषति।
 यावदादित्योऽस्तमेति॥ ३७ ॥

प्रजापतिः प्रजा असृजत। तास्सृष्टास्समंश्लिष्यन्। ता
 रूपेणानुप्राविशत्। तस्मादाहुः। रूपं प्रजापतिरिति। ता
 नाम्नाऽनु प्राविशत्। तस्मादाहुः। नाम वै प्रजापतिरिति।
 तस्मादप्यामित्रौ सङ्गत्य। नाम्ना चेद्धयेते॥ ३८ ॥

मित्रमेव भवतः। प्रजापतिर्देवासुरानसृजत। स इन्द्रमपि
 नासृजत। तन्देवा अब्रुवन्। इन्द्रो जनयेति। स
 आत्मन्निन्द्रमपश्यत्। तमसृजत। तन्निष्ठुर्वीर्यं भूत्वाऽनु
 प्राविशत्। तस्य वज्रः पञ्चदशो हस्त आपद्यत।
 तेनोदय्यासुरानभ्यभवत्॥ ३९ ॥

य एवब्रूद। अभि भ्रातृव्यान्भवति। ते देवा असुरैर्विजित्य।
 सुवर्गलोकमायन्। तंऽमुष्मिल्लोके व्यख्युध्यन्। तंऽब्रुवन्।
 अमृतं प्रदानंवाँ उपजिजीविमेति। ते सप्तहोतारय्यंज्ञंविधायायास्यम्
 आङ्गीरसं प्राहिण्वन्। एतेनामुत्रं कल्पयेति॥ ४० ॥

तस्य वा इयङ्कृतिः। यदिदङ्किञ्च। य एवब्रूद। कल्पतेऽस्मै।

स वा अयं मनुष्येषु यज्ञस्सप्तहोता। अमुत्र सन्ध्यो
 देवेभ्यो हव्यवहति। य एववैद। उपैनय्यंज्ञो नमति।
 सोऽमन्यत। अग्निं वा इमेऽस्माल्लोकादमुल्लोकङ्गमिष्यन्त
 इति। स वाचस्पते हृदिति व्याहरत्। तस्मात्पुत्रो हृदयम्।
 तस्मादस्माल्लोकादमुल्लोकनाभिं कामयन्ते। पुत्रो हि
 हृदयम्॥४१॥

देवा वै चतुर्होतृभिर्यज्ञमतन्वत। ते वि पाप्मना
 भ्रातृव्येणाजयन्त। अग्निं सुवर्गल्लोकमजयन्। य एववैद्विद्वां
 श्वतुर्होतृभिर्यज्ञन्तनुते। वि पाप्मना भ्रातृव्येण जयते।
 अग्निं सुवर्गल्लोकञ्जयति। षड्वीत्रा प्रायणीयमा सादयति।
 अमुष्मै वै लोकाय षड्वीता। घ्नन्ति खलु वा एतत्सोमम्।
 यदभिषुण्वन्ति॥४२॥

ऋजुधैवेनममुल्लोकङ्गमयति। चतुर्होत्राऽऽतिथ्यम्। यशो वै
 चतुर्होता। यश एवात्मन्धत्ते। पञ्चहोत्रा पशुमुपसादयति।
 सुवर्ग्यो वै पञ्चहोता। यजमानः पशुः। यजमानमेव
 सुवर्गल्लोकङ्गमयति। ग्रहान्गृहीत्वा सप्तहोतारञ्जुहोति।
 इन्द्रियवै सप्तहोता॥४३॥

इन्द्रियमेवात्मन्धत्ते। यो वै चतुर्होतृननुसवन्तुर्पयति।
 तृप्यति प्रजयां पशुभिः। उपैनं सोमपीथो नमति।
 बहिष्पवमाने दशहोतारव्याचरन्वीत। माध्यन्दिने

पवमाने चतुर्होतारम्। आर्भवे पवमाने पञ्चहोतारम्।
पितृयज्ञे षड्होतारम्। यज्ञायज्ञियस्य स्तोत्रे सप्तहोतारम्।
अनुसवनमेवैनां स्तर्पयति॥४४॥

तृप्यति प्रजयां पशुभिः। उपैतं सोमपीथो नमति। देवा
वै चतुर्होतृभिस्सत्रमांसत। ऋद्धिपरिमितय्यंशंस्कामाः।
तैऽब्रुवन्। यन्त्रः प्रथमय्यंशं ऋच्छात्। सर्वेषान्नस्तथ्सहासदिति।
सोमश्चतुर्होत्रा। अग्निः पञ्चहोत्रा। धाता षड्होत्रा॥४५॥

इन्द्रस्सप्तहोत्रा। प्रजापतिर्दशहोत्रा। तेषां सोमं
राजानय्यंशं आर्च्छत्। तन्न्यकामयत्। तेनापाक्रामत्। तेन
प्रलायमचरत्। तन्देवाः प्रैषैः प्रैषमैच्छन्। तत्प्रैषाणां प्रैषत्वम्।
निविद्धिन्यवेदयन्। तन्निविदोन्निवित्त्वम्॥४६॥

आप्रीभिराप्नुवन्। तदाप्रीणांमाप्रित्वम्। तमघ्नन्। तस्य यशो
व्यगृह्णत। ते ग्रहा अभवन्। तद्ग्रहाणाङ्गहृत्वम्। यस्यैवविदुषो
ग्रहा गृह्यन्ते। तस्य त्वेव गृहीताः। तैऽब्रुवन्। यो वै नः
श्रेष्ठोऽभूत्॥४७॥

तमवधिष्म। पुनरिमं सुवामहा इति। तच्छन्दोभिरसुवन्त।
तच्छन्दसाञ्छन्दस्त्वम्। साम्ना समानयन्। तथ्साम्नस्सामत्वम्।
उक्थैरुदस्थापयन्। तदुक्थानामुक्थत्वम्। य एवैवैदं प्रत्येव
तिष्ठति॥४८॥

सर्वमायुरेति। सोमो वै यशः। य एवविद्वान्थसोममागच्छति।

यशं ए॒वैन॑मृच्छति। तस्मा॑दाहुः। यश्चै॒ववै॑द् यश्च॒ न। तावु॑भौ
सोम॒माग॑च्छतः। सोमो॒ हि यशः॑। तन्त्वा॒ऽव यशं॑
ऋच्छ॑तीत्याहुः। यस्सोमे॒ सोमं॑ प्राहेति। तस्मा॑त्सोमे॒ सोमः॑
प्रोच्य॑। यशं ए॒वैन॑मृच्छति॥४९॥

इ॒दवाँ अ॒ग्रे नै॒व किञ्च॑ नासीत्। न द्यौरा॑सीत्। न
पृ॒थि॒वी। नान्तरि॑ख्यम्। तदसं॑दे॒व सन्मनो॑ऽकुरुत॒ स्यामि॑ति।
तद॑तप्यत। तस्मा॑त्तेपा॒नाद्भू॒मोऽजा॑यत। तद्भू॒योऽत॑प्यत।
तस्मा॑त्तेपा॒नाद्गिरि॑जायत। तद्भू॒योऽत॑प्यत॥५०॥

तस्मा॑त्तेपा॒नाज्योति॑रजायत। तद्भू॒योऽत॑प्यत। तस्मा॑त्तेपा॒नाद॒र्चिर॑जायत।
तद्भू॒योऽत॑प्यत। तस्मा॑त्तेपा॒नान्मरी॑चयोऽजायन्त। तद्भू॒योऽत॑प्यत।
तस्मा॑त्तेपा॒नादु॑दारा अ॑जायन्त। तद्भू॒योऽत॑प्यत। तद॒भ्रमि॑व
सम॑हन्यत। तद्व॒स्तिम॑भिनत्॥५१॥

स स॑मु॒द्रोऽभ॑वत्। तस्मा॑त्समु॒द्रस्य॑ न पि॑बन्ति।
प्र॒जन॑नमिव॒ हि मन्य॑न्ते। तस्मा॑त्प॒शोर्जा॑यमाना॒दापः॑
पु॒रस्ता॑द्यन्ति। तद्व॒श॑होताऽन्व॑सृज्यत। प्र॒जाप॑तिर्वै द॒श॑होता।
य ए॒वन्तप॑सो वी॒र्य॑वै॒द्वाँ स्त॑प्यते। भव॑त्ये॒व। तद्वा
इ॒दमा॑प॑स्सलिलमा॑सीत्। सोऽरो॑दीत्प्र॒जाप॑तिः॥५२॥

स कस्मा॑ अ॒ज्ञि। यद्य॒स्या अ॒प्रति॑ष्ठाया॒ इति॑।
यद॒प्स्व॑वाप॑द्यत। सा पृ॒थि॒व्य॑भवत्। यद्व॒मृ॑ष्ट। तद॒न्तरि॑ख्यमभवत्।
यद॒ध्व॑मुद॒मृ॑ष्ट। सा द्यौ॑रभवत्। यदरो॑दीत्। तद॒नयो॑
रोद॒स्त्वम्॥५३॥

य ए॒ववै॑द। नास्य॑ गृ॒हे रु॑दन्ति। ए॒तद्वा ए॒षाल्लो॑काना॒ञ्जन्म॑।
 य ए॒वमे॒षाल्लो॑काना॒ञ्जन्म॑ वे॒द। नैषु॑ लो॒केष्वार्ति॑माच्छे॒ति।
 स इ॒मां प्र॑ति॒ष्ठाम॑विन्दत। स इ॒मां प्र॑ति॒ष्ठावित्वा॑ऽका॒मय॑त्
 प्रजा॑ये॒येति॑। स तपो॑ऽतप्यत। सो॑ऽन्तर्वा॒नभव॑त्। स
 ज॒घना॑दसु॒रान॑सृजत॥५४॥

तेभ्यो॑ मृ॒न्मये॒ पात्रे॑ऽन्नमदुहत्। याऽस्य॒ सा त॒नूरासी॑त्।
 तामपा॑हत। सा तमि॑स्त्राऽभवत्। सो॑ऽका॒मय॑त् प्रजा॑ये॒येति॑।
 स तपो॑ऽतप्यत। सो॑ऽन्तर्वा॒नभव॑त्। स प्र॒जन॑नादे॒व
 प्र॒जा अ॑सृजत। तस्मा॑दि॒मा भूयि॑ष्ठाः। प्र॒जन॑ना॒द्धेना॑
 अ॑सृजत॥५५॥

ताभ्यो॑ दा॒रुम॑ये॒ पात्रे॒ पयो॑ऽदुहत्। याऽस्य॒ सा
 त॒नूरासी॑त्। तामपा॑हत। सा जो॒ध्नाऽभव॑त्। सो॑ऽका॒मय॑त्
 प्रजा॑ये॒येति॑। स तपो॑ऽतप्यत। सो॑ऽन्तर्वा॒नभव॑त्। स
 उ॒पप॒ख्याभ्या॑मे॒वर्तू॑नसृजत। तेभ्यो॑ रज॒ते पात्रे॑ घृ॒तम॑दुहत्।
 याऽस्य॒ सा त॒नूरासी॑त्॥५६॥

तामपा॑हत। सो॑ऽहो॒रात्र॑यो॒स्सन्धि॑रभवत्। सो॑ऽका॒मय॑त्
 प्रजा॑ये॒येति॑। स तपो॑ऽतप्यत। सो॑ऽन्तर्वा॒नभव॑त्। स
 मुखो॑द्दे॒वान॑सृजत। तेभ्यो॑ हरि॑ते॒ पात्रे॒ सोम॑मदुहत्। याऽस्य॒
 सा त॒नूरासी॑त्। तामपा॑हत। तदह॑रभवत्॥५७॥

ए॒ते वै प्र॒जाप॑ते॒र्दोहाः॑। य ए॒ववै॑द। दु॒ह ए॒व प्र॒जाः। दि॒वा

वै नोऽभूदिति। तद्देवानां देवत्वम्। य एवन्देवानां देवत्ववैदं।
देवानेव भवति। एतद्वा अहोरात्राणाञ्जन्म। य
एवमहोरात्राणाञ्जन्म वेदं। नाहोरात्रेष्वर्तिमाच्छति॥५८॥

असतोऽधि मनोऽसृज्यत। मनः प्रजापतिमसृजत।
प्रजापतिः प्रजा असृजत। तद्वा इदं मनस्येव परमं
प्रतिष्ठितम्। यदिदङ्किञ्च। तदेतच्छ्वोवस्यसन्नाम ब्रह्म।
व्युच्छन्तीव्युच्छन्त्यस्मै वस्यसीवस्यसी व्युच्छति। प्रजायते
प्रजयां पशुभिः। प्र परमेष्ठिनो मात्रामाप्नोति। य
एववैदं॥५९॥

प्रजापतिरिन्द्रमसृजतानुजावरन्देवानाम्। तं प्राहिणोत्।
परैहि। एतेषां देवानामधिपतिरेधीति। तन्देवा अब्रुवन्।
कस्त्वमसि। वयवै त्वच्छ्रेयांसः स्म इति। सोऽब्रवीत्।
कस्त्वमसि वयवै त्वच्छ्रेयांसः स्म इति मा देवा
अवोचन्ति। अथ वा इदन्तरहि प्रजापतौ हर आसीत्॥६०॥

यदस्मिन्नादित्ये। तदेनमब्रवीत्। एतन्मे प्रयच्छ।
अथाहमेतेषां देवानामधिपतिर्भविष्यामीति। कोऽहं
स्यामित्यब्रवीत्। एतत्प्रदायेति। एतत्स्या इत्यब्रवीत्।
यदेतद्वीषीति। को ह वै नाम प्रजापतिः। य एववैदं॥६१॥

विदुरेनन्नाम्ना। तदस्मै रुक्मङ्गत्वा प्रत्यमुञ्चत्। ततो वा इन्द्रो
देवानामधिपतिरभवत्। य एववैदं। अधिपतिरेव समानानां

भवति। सौऽमन्यत। किङ्कि॒र्षाँ अ॒कर॒मिति॑। स च॒न्द्रं म॒
आह॒रेति॑ प्राल॑पत्। तच्च॒न्द्रम॑सश्चन्द्रम॒स्त्वम्। य ए॒ववै॑द॥६२॥

च॒न्द्रवा॑ने॒व भ॑वति। तन्दे॒वा अ॑ब्रुवन्। सु॒वीर्यो॑ मर्या॒
यथा॑ गोपा॒यत् इति॑। तत्सूर्य॑स्य सूर्य॒त्वम्। य ए॒ववै॑द॥
नैन॑न्दभ्रोति। कश्च॒ नास्मि॑न्वा इ॒दमि॑न्द्रि॒यं प्रत्य॑स्था॒दिति॑।
तदिन्द्र॑स्येन्द्र॒त्वम्। य ए॒ववै॑द॥ इन्द्रि॒याव्ये॑व भ॑वति॥६३॥

अ॒यव॑ँ इ॒दं प॑र॒मोऽभू॑दिति॑। तत्प॑रमे॒ष्ठिनः॑ परमेष्ठि॒त्वम्। य
ए॒ववै॑द॥ प॒रमा॑मे॒व का॒ष्ठाङ्ग॑च्छति। तन्दे॒वास्स॑म॒न्तं पर्य॑विशन्।
वस॑वः पुर॒स्तात्। रु॒द्रा द॑खि॒णतः॑। आ॒दि॒त्याः प॒श्चात्। वि॒श्वे
दे॒वा उ॑त्त॒रतः॑। अ॒ङ्गिर॑सः प्र॒त्यश्च॑म्॥६४॥

सा॒ध्याः परा॑श्चम्। य ए॒ववै॑द॥ उपै॑न॒ समा॒नास्स॑द्वि॒ंशन्ति॑।
स प्र॒जाप॑तिरे॒व भू॒त्वा प्र॒जा आ॑व॒यत्। ता अ॑स्मै
नाति॑ष्ठन्ता॒न्नाद्या॑य। ता मुखं॑ पुर॒स्तात्प॑श्य॒न्तीः।
द॒खि॒णतः॑ पर्या॒यन्। स द॑खि॒णतः॑ पर्य॑वर्तयत। ता
मुखं॑ पुर॒स्तात्प॑श्य॒न्तीः। मुखं॑न्द॒खि॒णतः॑॥६५॥

प॒श्चात्प॑र्या॒यन्। स प॒श्चात्प॑र्य॒वर्त॑यत। ता मुखं॑ पुर॒स्तात्प॑श्य॒न्तीः।
मुखं॑न्द॒खि॒णतः॑। मुखं॑ प॒श्चात्। उ॒त्त॒रतः॑ पर्या॒यन्। स उ॑त्त॒रतः॑
पर्य॑वर्तयत। ता मुखं॑ पुर॒स्तात्प॑श्य॒न्तीः। मुखं॑न्द॒खि॒णतः॑।
मुखं॑ प॒श्चात्॥६६॥

मुखमुत्तरतः। ऊर्ध्वा उदायन्। स उपरिष्टान्यवर्तयत।
तास्सर्वतोमुखो भूत्वाऽऽवयत्। ततो वै तस्मै प्रजा
अतिष्ठन्तान्नाद्याय। य एवद्विद्वान्परि च वर्तयते नि च।
प्रजापतिरेव भूत्वा प्रजा अत्ति। तिष्ठन्तेऽस्मै प्रजा
अन्नाद्याय। अन्नाद एव भवति॥६७॥

प्रजापतिरकामयत बहोर्भूयान्स्थ्यामिति। स एतन्दशहोतारमपश्यत्।
तं प्रायुङ्क्त। तस्य प्रयुक्ति बहोर्भूयानभवत्। यः कामयेत
बहोर्भूयान्स्थ्यामिति। स दशहोतारं प्रयुञ्जीत। बहोरेव
भूयान्भवति। सोऽकामयत वीरो म आजायेतेति। स
दशहोतुश्चतुर्होतारन्निरमिमीत। तं प्रायुङ्क्त॥६८॥

तस्य प्रयुक्तीन्द्रोऽजायत। यः कामयेत वीरो म आजायेतेति।
स चतुर्होतारं प्रयुञ्जीत। आऽस्य वीरो जायते। सोऽकामयत
पशुमान्स्थ्यामिति। स चतुर्होतुः पञ्चहोतारन्निरमिमीत।
तं प्रायुङ्क्त। तस्य प्रयुक्ति पशुमानभवत्। यः कामयेत
पशुमान्स्थ्यामिति। स पञ्चहोतारं प्रयुञ्जीत॥६९॥

पशुमानेव भवति। सोऽकामयतर्तवो मे कल्पेरन्निति।
स पञ्चहोतुष्पड्वोतारन्निरमिमीत। तं प्रायुङ्क्त। तस्य
प्रयुक्त्यृतवोऽस्मा अकल्पन्त। यः कामयेतर्तवो मे
कल्पेरन्निति। स षड्वोतारं प्रयुञ्जीत। कल्पन्तेऽस्मा
ऋतवः। सोऽकामयत सोमपस्सोमयाजी स्याम्। आ मे
सोमपस्सोमयाजी जायेतेति॥७०॥

स षड्भौतुस्सप्तहोतारन्निरमिमीत। तं प्रायुङ्क्त। तस्य प्रयुक्ति
 सोमपस्सोमयाज्यभवत्। आऽस्य सोमपस्सोमयाज्यजायत।
 यः कामयेत सोमपस्सोमयाजी स्याम्। आ मे
 सोमपस्सोमयाजी जायेतेति। स सप्तहोतारं प्रयुञ्जीत।
 सोमप एव सोमयाजी भवति। आऽस्य सोमपस्सोमयाजी
 जायते। स वा एष पशुः पञ्चधा प्रतितिष्ठति॥७१॥

पद्भिर्मुखेन। ते देवाः पशून् वित्वा। सुवर्गल्लोकमायन्।
 तैऽमुष्मिँल्लोके व्यख्युध्यन्। तैऽब्रुवन्। अमुतः प्रदानवो
 उपजिजीविमेति। ते सप्तहोतारय्यञ्जविधायायास्यम्।
 आङ्गीरसं प्राहिण्वन्। एतेनामुत्र कल्पयेति। तस्य वा
 इयङ्कृतिः॥७२॥

यदिदङ्किञ्च। य एववैद। कल्पतेऽस्मै। स वा अयं
 मनुष्येषु यज्ञस्सप्तहोता। अमुत्र सञ्चो देवेभ्यो
 हव्यवैहति। य एववैद। उपैनय्यञ्जो नमति। यो वै
 चतुर्होतृणान्निदानवैद। निदानवान्भवति। अग्निहोत्रवै
 दशहोतुर्निदानम्। दशपूर्णमासौ चतुर्होतुः। चातुर्मास्यानि
 पञ्चहोतुः। पशुबन्धषड्भौतुः। सौम्योऽध्वरस्सप्तहोतुः। एतद्वै
 चतुर्होतृणान्निदानम्। य एववैद। निदानवान्भवति॥७३॥

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

ब्रह्मवादिनो वदन्ति। किञ्चतुर्होतृणाञ्चतुर्होतृत्वमिति। यदेवेषु चतुर्धा होतारः। तेन चतुर्होतारः। तस्माच्चतुर्होतार उच्यन्ते। तच्चतुर्होतृणाञ्चतुर्होतृत्वम्। सोमो वै चतुर्होता। अग्निः पञ्चहोता। धाता षड्होता। इन्द्रस्सप्तहोता॥१॥

प्रजापतिर्दशहोता। य एवञ्चतुर्होतृणामृद्धिं वेद। ऋग्नोत्येव। य एषामेवं बन्धुतावैदं। बन्धुमान्भवति। य एषामेवं कृषिर्वैदं। कल्पन्तेऽस्मै। य एषामेवमायतनवैदं। आयतनवान्भवति। य एषामेवं प्रतिष्ठावैदं॥२॥

प्रत्येव तिष्ठति। ब्रह्मवादिनो वदन्ति। दशहोता चतुर्होता। पञ्चहोता षड्होता सप्तहोता। अथ कस्माच्चतुर्होतार उच्यन्त इति। इन्द्रो वै चतुर्होता। इन्द्रः खलु वै श्रेष्ठो देवतानामुपदेशनात्। य एवमिन्द्रः श्रेष्ठन्देवतानामुपदेशनाद्वेदं वसिष्ठस्समानानां भवति। तस्माच्छ्रेष्ठमायन्तं प्रथमेनैवानु बुध्यन्ते। अयमागन्। अयमवासादिति। कीर्तिरस्य पूर्वाऽऽगच्छति जनतामायतः। अथो एनं प्रथमेनैवानु बुध्यन्ते। अयमागन्। अयमवासादिति॥३॥

दखिण्णां प्रतिग्रहीष्यन्त्सप्तदशकृत्वोऽपान्यात्। आत्मानमेव समिन्धे। तेजसे वीर्याय। अथो प्रजापतिरेवैनां भूत्वा प्रति गृह्णाति। आत्मनोऽनात्यै। यद्येनमात्विज्यादृतः

सन्तन्निरहरेरन्। आग्नीध्रे जुहुयाद्वशहोतारम्। चतुर्गृहीतेनाज्येन।
पुरस्तात्प्रत्यङ्घ्निष्ठन्। प्रतिलोमविग्राहम्॥४॥

प्राणानेवास्योप दासयति। यद्येनं पुनरुप शिख्येयुः। आग्नीध्र
एव जुहुयाद्वशहोतारम्। चतुर्गृहीतेनाज्येन। पश्चात्प्राडासीनः।
अनुलोममविग्राहम्। प्राणानेवास्यै कल्पयति। प्रायश्चित्ती
वाग्धोतेत्युतमुखऋतुमुखे जुहोति। ऋतूनेवास्यै कल्पयति।
कल्पन्तेऽस्मा ऋतवः॥५॥

कृता अस्मा ऋतव आयन्ति। षड्भोता वै भूत्वा प्रजापतिरिदं
सर्वमसृजत। स मनोऽसृजत। मनसोऽधि गायत्रीमसृजत।
तद्गायत्रीय्यंशं आर्च्छत्। तामाऽलभत। गायत्रिया अधि
छन्दांस्यसृजत। छन्दोभ्योऽधि सामं। तथ्सामं यशं
आर्च्छत्। तदाऽलभत॥६॥

साम्नोऽधि यजूंष्यसृजत। यजुर्भ्योऽधि विष्णुम्।
तद्विष्णुय्यंशं आर्च्छत्। तमाऽलभत। विष्णोरध्योषधीरसृजत।
ओषधीभ्योऽधि सोमम्। तथ्सोमय्यंशं आर्च्छत्।
तमाऽलभत। सोमादधि पशूनसृजत। पशुभ्योऽधीन्द्रम्॥७॥

तदिन्द्रय्यंशं आर्च्छत्। तदेनन्नाति प्राच्यवत। इन्द्र इव
यशस्वी भवति। य एवैवैदं। नैनय्यंशोऽति प्रच्यवते।
यद्वा इदङ्किञ्च। तथ्सर्वमुत्तान एवाङ्गीरसः प्रत्यगृह्णात्।
तदेनं प्रतिगृहीतन्नाहिनत्। यत्किञ्च प्रतिगृह्णीयात्।

तत्सर्वमुत्तानस्त्वाङ्गीरसः प्रतिगृह्णात्वित्येव प्रतिगृह्णीयात्।
इयव्वाँ उत्तान आङ्गीरसः। अनयैवैनत्प्रति गृह्णाति। नैनं
हिनस्ति। बर्हिषा प्रतीयाद्वाव्वाँऽश्वं वा। एतद्वै पशूनां प्रियं
धाम। प्रियेणैवैनं धाम्ना प्रत्येति॥८॥

यो वा अविद्वान्निवर्तयते। विशीर्षा सपाप्माऽमुष्मिल्लोके
भवति। अथ यो विद्वान्निवर्तयते। सशीर्षा विपाप्माऽमुष्मिल्लोके
भवति। देवता वै सप्त पुष्टिकामा न्यवर्तयन्त। अग्निश्च
पृथिवी च। वायुश्चान्तरिक्षश्च। आदित्यश्च द्यौश्च चन्द्रमाः।
अग्निर्यवर्तयत। स साहस्रमपुष्यत्॥९॥

पृथिवी न्यवर्तयत। सौषधीभिर्वनस्पतिभिरपुष्यत्।
वायुर्यवर्तयत। स मरीचीभिरपुष्यत्। अन्तरिक्षं न्यवर्तयत।
तद्वयोभिरपुष्यत्। आदित्यो न्यवर्तयत। स रश्मिभिरपुष्यत्।
द्यौर्यवर्तयत। सा नखत्रैरपुष्यत्। चन्द्रमा न्यवर्तयत।
सौऽहोरात्रैरर्धमासैर्मासैर्ऋतुभिस्संवत्सरैरपुष्यत्।
तान्योषान्पुष्यति। यास्तेऽपुष्यन्। य एव विद्वान्नि च
वर्तयते परि च॥१०॥

तस्य वा अग्नेर्हिरण्यं प्रतिजग्रहुषः। अर्धमिन्द्रियस्यापाक्रामत्।
तदेतेनैव प्रत्यगृह्णात्। तेन वै सौऽर्धमिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधत्त।
अर्धमिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधत्ते। य एव विद्वान् हिरण्यं
प्रतिगृह्णाति। अथ योऽविद्वान्प्रति गृह्णाति। अर्धमस्येन्द्रियस्याप

क्रामति। तस्य वै सोमस्य वासः प्रतिजग्रहुषः।
तृतीयमिन्द्रियस्यापाक्रामत्॥११॥

तदेतेनैव प्रत्यगृह्णात्। तेन वै स तृतीयमिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधत्त।
तृतीयमिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधत्ते। य एवविद्वान् वासः प्रतिगृह्णाति।
अथ योऽविद्वान्प्रति गृह्णाति। तृतीयमस्येन्द्रियस्याप
क्रामति। तस्य वै रुद्रस्य गां प्रतिजग्रहुषः।
चतुर्थमिन्द्रियस्यापाक्रामत्। तामेतेनैव प्रत्यगृह्णात्।
तेन वै स चतुर्थमिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधत्त॥१२॥

चतुर्थमिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधत्ते। य एवविद्वान्गां प्रतिगृह्णाति।
अथ योऽविद्वान्प्रतिगृह्णाति। चतुर्थमस्येन्द्रियस्याप
क्रामति। तस्य वै वरुणस्याश्वं प्रतिजग्रहुषः।
पञ्चममिन्द्रियस्यापाक्रामत्। तमेतेनैव प्रत्यगृह्णात्। तेन वै स
पञ्चममिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधत्त। पञ्चममिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधत्ते।
य एवविद्वानश्वं प्रतिगृह्णाति॥१३॥

अथ योऽविद्वान्प्रतिगृह्णाति। पञ्चममस्येन्द्रियस्याप
क्रामति। तस्य वै प्रजापतेः पुरुषं प्रतिजग्रहुषः।
षष्ठमिन्द्रियस्यापाक्रामत्। तमेतेनैव प्रत्यगृह्णात्। तेन वै स
षष्ठमिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधत्त। षष्ठमिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधत्ते। य
एवविद्वान्पुरुषं प्रतिगृह्णाति। अथ योऽविद्वान्प्रतिगृह्णाति।
षष्ठमस्येन्द्रियस्याप क्रामति॥१४॥

तस्य वै मनोस्तल्पं प्रतिजग्रहुषः। सप्तममिन्द्रियस्यापाक्रामत्।

तमेतेनैव प्रत्यङ्गृह्णात्। तेन वै स सप्तममिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधत्त।
 सप्तममिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधत्ते। य एवविद्वान्प्रति गृह्णाति। अथ योऽविद्वान्प्रति गृह्णाति। सप्तममस्येन्द्रियस्याप
 क्रामति। तस्य वा उत्तानस्याङ्गीरसस्याप्राणत्प्रतिजग्रहुषः।
 अष्टममिन्द्रियस्यापक्रामत्॥१५॥

तदेतेनैव प्रत्यङ्गृह्णात्। तेन वै सोऽष्टममिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधत्त।
 अष्टममिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधत्ते। य एवविद्वान्प्राणत्प्रतिगृह्णाति।
 अथ योऽविद्वान्प्रतिगृह्णाति। अष्टममस्येन्द्रियस्याप क्रामति।
 यद्वा इदङ्किञ्च। तत्सर्वमुत्तान एवाङ्गीरसः प्रत्यङ्गृह्णात्।
 तदेनं प्रतिगृहीतुन्नाहिनत्। यत्किञ्च प्रतिगृहीयात्।
 तत्सर्वमुत्तानस्त्वाङ्गीरसः प्रतिगृह्णात्वित्येव प्रतिगृहीयात्।
 इयद्वा उत्तान आङ्गीरसः। अनयैवैतत्प्रति गृह्णाति। नैनं
 हिनस्ति॥१६॥

ब्रह्मवादिनो वदन्ति। यद्दशहोतारस्सत्रमासंत। केन ते
 गृहपतिनाऽऽर्ध्वन्। केन प्रजा असृजन्तेति। प्रजापतिना
 वै ते गृहपतिनाऽऽर्ध्वन्। तेन प्रजा असृजन्त।
 यच्चतुर्होतारस्सत्रमासंत। केन ते गृहपतिनाऽऽर्ध्वन्।
 केनौषधीरसृजन्तेति। सोमेन वै ते गृहपतिनाऽऽर्ध्वन्॥१७॥

तेनौषधीरसृजन्त। यत्पञ्चहोतारस्सत्रमासंत। केन ते
 गृहपतिनाऽऽर्ध्वन्। केनैभ्यो लोकेभ्योऽसुरान्प्राणुदन्त।
 केनैषां पशूनवृञ्जतेति। अग्निना वै ते गृहपतिनाऽऽर्ध्वन्।

तेनैभ्यो लोकेभ्योऽसुरान्प्राणुदन्त। तेनैषां पशूनवृञ्जत।
यथ्षड्ढोतारस्सत्रमासंत। केन ते गृहपतिनाऽऽर्ध्ववन्॥१८॥

केनतूनकल्पयन्तेति। धात्रा वै ते गृहपतिनाऽऽर्ध्ववन्।
तेनतूनकल्पयन्त। यथ्सप्तहोतारस्सत्रमासंत। केन ते
गृहपतिनाऽऽर्ध्ववन्। केन सुवरायन्। केनेमाल्लोकांस्समंतन्वन्निति।
अर्यम्णा वै ते गृहपतिनाऽऽर्ध्ववन्। तेन सुवरायन्।
तेनेमाल्लोकांस्समंतन्वन्निति॥१९॥

एते वै देवा गृहपतयः। तान् य एवर्विद्वान्। अप्यन्यस्य
गार्हपते दीर्घते। अवान्तरमेव सत्रिणामृध्नोति। यो
वा अर्यमणवैद। दानकामा अस्मै प्रजा भवन्ति। यज्ञो
वा अर्यमा। आर्यावसतिरिति वै तमाहुयं प्रशंसन्ति।
आर्यावसतिर्भवति। य एवर्वैद॥२०॥

यद्वा इदङ्किञ्च। तथ्सर्वश्चतुर्होतारः। चतुर्होतृभ्योऽधिं यज्ञो
निर्मितः। स य एवर्विद्वान् विवदेत। अहमेव भूयो वेद।
यश्चतुर्होतृन् वेदेति। स ह्येव भूयो वेद। यश्चतुर्होतृन् वेद।
यो वै चतुर्होतृणां होतृन् वेद। सर्वासु प्रजास्वन्नमत्ति॥२१॥

सर्वा दिशोऽभि जयति। प्रजापतिर्वै दशहोतृणां होता।
सोमश्चतुर्होतृणां होता। अग्निः पञ्चहोतृणां होता।
धाता षड्होतृणां होता। अर्यमा सप्तहोतृणां होता।
एते वै चतुर्होतृणां होतारः। तान् य एवर्वैद। सर्वासु

प्रजास्वन्नमत्ति। सर्वा दिशोऽभि जयति॥२२॥

प्रजापतिः प्रजास्सृष्ट्वा व्यस्रंसत। स हृदयं भूतोऽशयत्।
आत्मन् हा ३ इत्यह्वयत्। आपः प्रत्यशृण्वन्।
ता अग्निहोत्रेणैव यज्ञक्रतुनोप पर्यावर्तन्त। ताः
कुसिन्धुमुपौहन्। तस्मादग्निहोत्रस्य यज्ञक्रतोः। एकं
ऋत्विक्। चतुष्कृत्वोऽह्वयत्। अग्निर्वायुरादित्यश्चन्द्रमाः॥२३॥

ते प्रत्यशृण्वन्। ते दर्शपूर्णमासाभ्यामेव यज्ञक्रतुनोप
पर्यावर्तन्त। त उपौहः श्रुत्वार्यङ्गानि। तस्माद्दर्शपूर्णमासयोर्यज्ञक्रतोः
चत्वारं ऋत्विजः। पञ्चकृत्वोऽह्वयत्। पशवः प्रत्यशृण्वन्।
ते चातुर्मास्यैरेव यज्ञक्रतुनोप पर्यावर्तन्त। त उपौहल्लोमं छुर्वी
मांसमस्थिं मज्जानम्। तस्माच्चातुर्मास्यानोर्यज्ञक्रतोः॥२४॥

पञ्चर्त्विजः। षट्कृत्वोऽह्वयत्। ऋतवः प्रत्यशृण्वन्। ते
पशुबन्धेनैव यज्ञक्रतुनोप पर्यावर्तन्त। त उपौहन्थस्तनावाण्डौ
शिश्नमवांश्च प्राणम्। तस्मात्पशुबन्धस्य यज्ञक्रतोः।
षट्त्विजः। सप्तकृत्वोऽह्वयत्। होत्राः प्रत्यशृण्वन्।
तास्सौम्येनैवाध्वरेण यज्ञक्रतुनोप पर्यावर्तन्त॥२५॥

ता उपौहन्थ्सप्त शीर्षण्यान्प्राणान्। तस्मात्सौम्यस्याध्वरस्य
यज्ञक्रतोः। सप्त होत्राः प्राचीर्वषट्कुर्वन्ति। दशकृत्वोऽह्वयत्।
तपः प्रत्यशृणोत्। तत्कर्मणैव सव्वँत्सरेण सर्वैर्यज्ञक्रतुभिरुप
पर्यावर्तत। तत्सर्वमात्मानमपरिवर्गमुपौहत्। तस्मात्सव्वँत्सरे

सर्वे यज्ञक्रतवोऽवरोध्यन्ते। तस्माद्दशहोता चतुर्होता।
पञ्चहोता षड्होता सप्तहोता। एकहोत्रे बलिः हरन्ति।
हरन्त्यस्मै प्रजा बलिम्। ऐनमप्रतिख्यातङ्गच्छति। य
एवैवैदं॥ २६॥

प्रजापतिः पुरुषमसृजत। सोऽग्निरब्रवीत्। ममायमन्नमस्त्विति।
सोऽबिभेत्। सर्व्वै माऽयं प्र धरिष्यतीति। स
एताः चतुर्होतृनात्मस्पर्णानपश्यत्। तानंजुहोत्। तैर्वै
स आत्मानमस्पृणोत्। यदग्निहोत्रञ्जुहोति। एकहोतारमेव
तद्यज्ञक्रतुमाप्नोत्यग्निहोत्रम्॥ २७॥

कुसिन्धश्चात्मनस्स्पृणोति। आदित्यस्य च सायुज्यङ्गच्छति।
चतुरुन्नयति। चतुर्होतारमेव तद्यज्ञक्रतुमाप्नोति दर्शपूर्णमासौ।
चत्वारि चात्मनोऽङ्गानि स्पृणोति। आदित्यस्य च
सायुज्यङ्गच्छति। चतुरुन्नयति। समित्पञ्चमी। पञ्चहोतारमेव
तद्यज्ञक्रतुमाप्नोति चातुर्मास्यानि। लोमं छवीं माः समस्थिं
मज्जानम्॥ २८॥

तानि चात्मनस्स्पृणोति। आदित्यस्य च सायुज्यङ्गच्छति।
चतुरुन्नयति। द्विर्जुहोति। षड्होतारमेव तद्यज्ञक्रतुमाप्नोति
पशुबन्धम्। स्तनावाण्डौ शिश्वमवाञ्च प्राणम्। तानि
चात्मनस्स्पृणोति। आदित्यस्य च सायुज्यङ्गच्छति।
चतुरुन्नयति। द्विर्जुहोति॥ २९॥

सुमिथ्संसुमी। सुप्तहोतारमेव तद्यज्ञक्रतुमाप्नोति सौम्यमध्वरम्।
 सुप्त चात्मनश्शीघ्रं प्राणान् स्पृणोति। आदित्यस्य च
 सायुज्यङ्गच्छति। चतुरुन्नयति। द्विर्जुहोति। द्विर्निमोष्टि। द्विः
 प्राश्नाति। दशहोतारमेव तद्यज्ञक्रतुमाप्नोति सव्वँत्सरम्।
 सर्वश्चात्मानमपरिवर्गः स्पृणोति। आदित्यस्य च
 सायुज्यङ्गच्छति॥ ३०॥

प्रजापतिरकामयत् प्र जायेयेति। स तपोऽतप्यत।
 सोऽन्तर्वानभवत्। स हरितश्श्यावोऽभवत्। तस्मात्त्र्यन्तर्वली।
 हरिणी सुती श्यावा भवति। स विजायमानो गर्भेणाताम्यत्।
 स तान्तः कृष्णश्श्यावोऽभवत्। तस्मात्तान्तः कृष्णश्श्यावो
 भवति। तस्यासुरेवाजीवत्॥ ३१॥

तेनासुनाऽसुरानसृजत। तदसुराणामसुरत्वम्। य
 एवमसुराणामसुरत्ववैदं। असुमानेव भवति। नैनमसुर्जहाति।
 सोऽसुरान्त्सृष्ट्वा पितेवामन्यत। तदनु पितृनसृजत। तत्पितृणां
 पितृत्वम्। य एवं पितृणां पितृत्ववैदं। पितेवैव स्वानां
 भवति॥ ३२॥

यन्त्यस्य पितरो हवाम्। स पितृन्त्सृष्ट्वाऽऽत्मनस्यत्।
 तदनु मनुष्यान्सृजत। तन्मनुष्याणां मनुष्यत्वम्।
 य एवं मनुष्याणां मनुष्यत्ववैदं। मनस्व्येव भवति।
 नैनं मनुर्जहाति। तस्मै मनुष्यान्त्सृजानाय। दिवा

देव॒त्राऽभ॑वत्। तदनु॑ दे॒वान॑सृजत। तद्दे॒वाना॑न्दे॒वत्व॑म्। य
ए॒वन्दे॒वाना॑न्दे॒वत्व॑वै॒दं। दि॒वां है॒वास्य॑ दे॒वत्रा॑ भ॑वति। तानि॑
वा ए॒तानि॑ च॒त्वार्य॑म्भा॒सि। दे॒वा म॑नु॒ष्याः॑ पि॒तरो॑ऽसु॒राः।
तेषु॑ स॒र्वेष्व॑म्भो॒ नभ॑ इ॒व भ॑वति। य ए॒ववै॑द॥ ३३॥

ब्र॒ह्म॒वादि॒नो॑ वदन्ति। यो वा इ॒मवै॑द्यात्। यतो॒ऽयं प॑वते।
यद॑भि॒ पव॑ते। यद॑भि॒ संप॑वते। स॒र्वमायु॑रियात्। न
पु॒राऽऽयु॑षः॒ प्र मी॑येत। प॒शुमा॑न्थ॒स्यात्। वि॒न्देत् प्र॒जाम्।
यो वा इ॒मवै॑द॥ ३४॥

यतो॒ऽयं प॑वते। यद॑भि॒ पव॑ते। यद॑भि॒ संप॑वते। स॒र्वमायु॑रेति।
न पु॒राऽऽयु॑षः॒ प्र मी॑यते। प॒शुमा॑न्भवति। वि॒न्देत् प्र॒जाम्।
अ॒द्भ्यः प॑वते। अ॒पोऽभि॑ प॑वते। अ॒पोऽभि॑ संप॑वते॥ ३५॥

अ॒स्याः प॑वते। इ॒माम॑भि॒ पव॑ते। इ॒माम॑भि॒ संप॑वते।
अ॒ग्नेः प॑वते। अ॒ग्निम॑भि॒ पव॑ते। अ॒ग्निम॑भि॒ सं प॑वते।
अ॒न्तरि॑ख्यात्प॑वते। अ॒न्तरि॑ख्यम॑भि॒ पव॑ते। अ॒न्तरि॑ख्यम॑भि॒
सं प॑वते। आ॒दि॒त्यात्प॑वते॥ ३६॥

आ॒दि॒त्यम॑भि॒ पव॑ते। आ॒दि॒त्यम॑भि॒ सं प॑वते। द्योः प॑वते।
दि॒वंम॑भि॒ पव॑ते। दि॒वंम॑भि॒ सं प॑वते। दि॒ग्भ्यः प॑वते। दि॒शोऽभि॑
प॑वते। दि॒शोऽभि॑ संप॑वते। स यत्पु॒रस्ता॑द्वाति। प्रा॒ण ए॒व भू॑त्वा
पु॒रस्ता॑द्वाति॥ ३७॥

तस्मा॑त्पु॒रस्ता॑द्वा॒न्तम्। सर्वा॑ प्र॒जाः प्र॑ति॒ नन्द॑न्ति। प्रा॒णो हि

प्रि॒यः प्र॒जाना॑म्। प्रा॒ण इ॒व प्रि॒यः प्र॒जाना॑ भवति। य ए॒व वै॒दं।
स वा ए॒ष प्रा॒ण ए॒व। अथ॒ यद॑खि॒णतो॒ वाति॑। मा॒तरि॒श्चै॒व
भू॒त्वा द॑खि॒णतो॒ वाति॑। तस्मा॑द॒खि॒णतो॒ वान्त॑र्वि॒द्यात्। सर्वा॑
दि॒श आ॒ वाति॑॥३८॥

सर्वा॑ दि॒शोऽनु॒ वि वा॑ति। सर्वा॑ दि॒शोऽनु॒ सघाँ॑तीति॑। स
वा ए॒ष मा॑तरि॒श्चै॒व। अथ॒ यत्प॒श्चाद्वा॑ति॑। प॒व॒मान ए॒व
भू॒त्वा प॒श्चाद्वा॑ति॑। पू॒तम॑स्मा॒ आह॑रन्ति। पू॒तमु॑प॒हरन्ति॑।
पू॒तम॑श्जाति॑। य ए॒व वै॒दं। स वा ए॒ष प॒व॒मान ए॒व॥३९॥

अथ॒ यदु॑त्तर॒तो वा॑ति॑। स॒वि॒तै॒व भू॒त्वोत्त॑र॒तो वा॑ति॑। स॒वि॒तै॒व
स्वा॒ना भ॑वति॑। य ए॒व वै॒दं। स वा ए॒ष स॒वि॒तै॒व। ते य
ए॒नं पु॒रस्ता॑दा॒यन्त॑मु॒प॒व॒दन्ति॑। य ए॒वास्य॑ पु॒रस्ता॑त्पा॒प्मानं॑।
ता॒स्तेऽप॑ घ्नन्ति॑। पु॒रस्ता॑दि॒तरा॒न्याप्म॑न॒स्सच॑न्ते। अथ॒ य
ए॒न॒न्द॒खि॒णत॑ आ॒यन्त॑मु॒प॒व॒दन्ति॑॥४०॥

य ए॒वास्य॑ द॒खि॒णतः॑ पा॒प्मानं॑। ता॒स्तेऽप॑ घ्नन्ति॑।
द॒खि॒णत॑ इ॒तरा॒न्याप्म॑न॒स्सच॑न्ते। अथ॒ य ए॒नं प॒श्चादा॑यन्त॑मु॒प॒
व॒दन्ति॑। य ए॒वास्य॑ प॒श्चात्पा॒प्मानं॑। ता॒स्तेऽप॑ घ्नन्ति॑।
प॒श्चादि॑तरा॒न्याप्म॑न॒स्सच॑न्ते। अथ॒ य ए॒नमु॑त्तर॒त आ॒यन्त॑मु॒प॒
व॒दन्ति॑। य ए॒वास्यो॑त्तर॒तः पा॒प्मानं॑। ता॒स्तेऽप॑
घ्नन्ति॑॥४१॥

उ॒त्तर॒त इ॒तरा॒न्याप्म॑न॒स्सच॑न्ते। तस्मा॑दे॒व वि॒द्वान्। वी॒वं नृ॒त्येत्।
प्रे॒वं च॑लेत्। व्य॒स्ये॒वाख्यौ॑ भा॒षेत॑। म॒ण्टये॑दि॒व। क्रा॒थये॑दि॒व।

शृङ्गायेतेव। उत मोपं वदेयुः। उत मै पाप्मानमपं हन्युरिति।
 स यान्दिशः॑ सनिमेष्यन्थस्यात्। यदा तान्दिशव्रँतो वायात्।
 अथ प्रवेयात्। प्र वा धावयेत्। सातमेव रदितव्यूढङ्गन्धमभि
 प्रच्यवते। आऽस्य तञ्जनपदं पूर्वा कीर्तिर्गच्छति। दानकामा
 अस्मै प्रजा भवन्ति। य एववैदं॥४२॥

प्रजापतिस्सोमः॑ राजानमसृजत। तन्नयो वेदा
 अन्वसृज्यन्त। तान् हस्तेऽकुरुत। अथ ह सीता
 सावित्री। सोमः॑ राजानश्चकमे। श्रद्धामु स चकमे। साऽऽहं
 पितरं प्रजापतिमुपससारा। तः॑ होवाच। नमस्ते अस्तु
 भगवः। उप त्वाऽयानि॥४३॥

प्र त्वा पद्ये। सोमवै राजानङ्गामये। श्रद्धामु स कामयत्
 इति। तस्या उ ह स्थांगरमलङ्कारङ्कल्पयित्वा। दशहोतारं
 पुरस्ताद्वाख्याय। चतुर्होतारन्दखिणतः। पञ्चहोतारं पश्चात्।
 षड्होतारमुत्तरतः। सप्तहोतारमुपरिष्ठात्। सम्भारैश्च पत्निभिश्च
 मुखेऽलङ्कृत्य॥४४॥

आऽस्यार्धवैव्राज। ताः॑ होदीख्योवाच। उप मा वर्तस्वेति।
 तः॑ होवाच। भोगन्तु म आचख्वा। एतन्म आचख्वा। यत्ते
 पाणाविति। तस्या उ ह त्रीन् वेदान्प्रददौ। तस्मादुह स्त्रियो
 भोगमैव हारयन्ते। स यः कामयेत प्रियस्स्यामिति॥४५॥

यव्रँ कामयेत प्रियस्स्यादिति। तस्मा एतः॑ स्थांगरमलङ्कारङ्कल्पयित्वा

दशहोतारं पुरस्ताद्वाख्याय। चतुर्होतारन्दखिणतः।
 पञ्चहोतारं पश्चात्। षड्होतारमुत्तरतः। सप्तहोतारमुपरिष्ठात्।
 संभारैश्च पत्निभिश्च मुखेऽलङ्कृत्य। आस्यार्धव्रजेत्। प्रियो
 हव भवति॥४६॥

ब्रह्मात्मन्वदसृजत। तदकामयत। समात्मना पद्येयेति।
 आत्मन्नात्मन्नित्यामन्त्रयत। तस्मै दशमं हूतः प्रत्यशृणोत्।
 स दशहूतोऽभवत्। दशहूतो ह वै नामैषः। तर्वा एतन्दशहूतं
 सन्तम्। दशहोतेत्याचंख्यते पुरोख्येण। पुरोख्यप्रिया इव हि
 देवाः॥४७॥

आत्मन्नात्मन्नित्यामन्त्रयत। तस्मै सप्तमं हूतः प्रत्यशृणोत्।
 स सप्तहूतोऽभवत्। सप्तहूतो ह वै नामैषः। तर्वा
 एतं सप्तहूतं सन्तम्। सप्तहोतेत्याचंख्यते पुरोख्येण।
 पुरोख्यप्रिया इव हि देवाः। आत्मन्नात्मन्नित्यामन्त्रयत। तस्मै
 षष्ठं हूतः प्रत्यशृणोत्। स षड्हूतोऽभवत्॥४८॥

षड्हूतो ह वै नामैषः। तर्वा एतं षड्हूतं सन्तम्।
 षड्होतेत्याचंख्यते पुरोख्येण। पुरोख्यप्रिया इव हि देवाः।
 आत्मन्नात्मन्नित्यामन्त्रयत। तस्मै पञ्चमं हूतः प्रत्यशृणोत्।
 स पञ्चहूतोऽभवत्। पञ्चहूतो ह वै नामैषः। तर्वा एतं
 पञ्चहूतं सन्तम्। पञ्चहोतेत्याचंख्यते पुरोख्येण॥४९॥

पुरोख्यप्रिया इव हि देवाः। आत्मन्नात्मन्नित्यामन्त्रयत। तस्मै

चतुर्थः हूतः प्रत्यशृणोत्। स चतुर्हूतोऽभवत्। चतुर्हूतो ह
 वै नामैषः। तव्वाँ एतश्चतुर्हूतः सन्तम्। चतुर्होतेत्याचरष्यते
 पुरोख्येण। पुरोख्यप्रिया इव हि देवाः। तमब्रवीत्। त्ववै मे
 नेदिष्ठः हूतः प्रत्यश्रौषीः। त्वयैनानाख्यातार इति। तस्मान्नु
 हैनाःश्चतुर्होतार इत्याचरष्यते। तस्माच्छुश्रूषुः पुत्राणां
 हृद्यतमः। नेदिष्ठो हृद्यतमः। नेदिष्ठो ब्रह्मणो भवति। य
 एववैदं॥५०॥

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

जुष्टो दमूना अतिथिर्दुरोणे। इमन्नो यज्ञमुप याहि विद्वान्।
 विश्वा अग्नेऽभियुजो विहत्य। शत्रूयतामा भरा भोजनानि।
 अग्ने शर्ध महते सौभगाय। तव द्युम्नान्युत्तमानि सन्तु।
 सञ्जास्पत्यः सुयममा कृणुष्व। शत्रूयतामभि तिष्ठा महाः
 सि। अग्ने यो नोऽभितो जनः। वृको वारो जिघांसति॥१॥

ताःस्त्ववृत्रहञ्जहि। वस्वस्मभ्यमा भरा अग्ने यो
 नोऽभिदासति। समानो यश्च निष्पः। इध्मस्यैव
 प्रख्यायतः। मा तस्योच्छेषि किञ्चन। त्वमिन्द्राभिभूरसि।
 देवो विज्ञातवीर्यः। वृत्रहा पुरुचेतनः। अप प्राच इन्द्र
 विश्वाः अमित्रान्॥२॥

अपापांचो अभिभूते नुदस्व। अपोदीचो अपशूराधरा च ऊरौ।
 यथा तव शर्मन्मदेम। तमिन्द्रव्राजयामसि। महे वृत्राय हन्तवे।

स वृषां वृषभो भुवत्। युजे रथङ्गवेषणं५ हरिभ्याम्। उप
ब्रह्माणि जुजुषाणमस्थुः। विबाधिष्ठास्य रोदसी महित्वा।
इन्द्रो वृत्राण्यप्रतीजघ्नवान्॥३॥

हव्यवाहमभिमातिषाहम्। रख्योहणं पृतनासु जिष्णुम्।
ज्योतिष्मन्तन्दीद्यतं पुरन्धिम्। अग्निः५ स्विष्टकृतमा हुवेम।
स्विष्टमग्ने अभि तत्पृणाहि। विश्वा देव पृतना अभि प्या।
उरुन्नः५ पन्थां प्रदिशन्विभाहि। ज्योतिष्मद्धेह्यजरन्न आयुः५।
त्वामग्ने हविष्मन्तः। देवं मर्तास ईडते॥४॥

मन्ये॥ त्वा जातवेदसम्। स हव्या वरख्यानुषक्। विश्वानि
नो दुर्गहा जातवेदः। सिन्धुन्न नावा दुरिताऽति पर्षि। अग्ने
अत्रिवन्मनसा गृणानः। अस्माकं बोध्यविता तनूनाम्। पूषा
गा अन्वेतु नः। पूषा रख्यत्वर्वतः। पूषा वाजः५ सनोतु नः।
पूषेमा आशा अनुवेद् सर्वाः॥५॥

सो अस्माः५ अभयतमेन नेषत्। स्वस्तिदा अघृणिस्सर्ववीरः।
अप्रयुच्छन्पुर एतु प्रजानन्न। त्वमग्ने सप्रथा असि। जुष्टो
होता वरेण्यः। त्वया यज्ञवितन्वते। अग्नी रख्याः५सि सेधति।
शुक्रशोचिरमर्त्यः। शुचिः५ पावक ईड्यः५। अग्ने रख्या णो
अः५हंसः॥६॥

प्रति ष्म देव रीषतः। तपिष्ठैरजरो दह। अग्ने हः५सि
न्यत्रिणम्। दीद्यन्मर्त्येष्व। स्वे रख्ये शुचिव्रता आ

वा॒त वा॒हि भेष॒जम् । वि वा॒त वा॒हि यद्र॑पः । त्व॑ हि
वि॒श्वभे॑षजः । दे॒वाना॑न्द्भू॒त ईय॑से । द्वावि॒मौ वा॒तौ वा॒तः ॥ ७ ॥

आ सि॒न्धो॒रा प॑रा॒वतः॑ । द॒र्खं मे अ॒न्य आ॒वातु॑ । प॒रा॒न्यो
वा॒तु यद्र॑पः । यद॒दो वा॒त ते गृ॑हे । अ॒मृत॑स्य नि॒धिहि॑तः ।
ततो॑ नो दे॒हि जी॒वसे॑ । ततो॑ नो धे॒हि भेष॒जम् । ततो॑ नो म॒ह
आ॒वह॑ । वा॒त आ॒वातु॑ भेष॒जम् । श॒म्भूर्म॑यो॒भूर्नो॑ हृ॒दे ॥ ८ ॥

प्र ण॒ आयू॑षि ता॒रिष॑त् । त्वम॑ग्रे अ॒यासि॑ । अ॒या स॒न्मन॑सा
हि॒तः । अ॒या सन् ह॒व्यमू॑हिषे । अ॒या नो॑ धे॒हि भेष॒जम् । इ॒ष्टो
अ॒ग्निरा॑हु॒तः । स्वा॒र्हाकृ॑तः पि॒पर्तु॑ नः । स्व॒गा दे॒वेभ्य॑ इ॒दन्न॑मः ।
का॒मो भू॑तस्य भ॒व्यस्य॑ । स॒म्राडे॑को वि॒राज॑ति ॥ ९ ॥

स इ॒दं प्र॑ति प॒प्रथे॑ । ऋ॒तूनु॑त्सृ॒जते॑ व॒शी । का॒मस्त॑दग्रे
सम॑वर्त॒ताधि॑ । मन॑सो रे॒तः । प्रथ॑मय्य॒दासी॑त् । स॒तो
ब॒न्धुम॑स॒ति नि॑रविन्दन् । हृ॒दि प्र॑ती॒ष्या क॒वयो॑ मनी॒षा ।
त्वया॑ म॒न्यो स॒रथ॑मा॒रुज॑न्तः । ह॒र्षमा॑णासो धृ॒षता॑
म॑रु॒त्वः । ति॒ग्मेष॑व॒ आयु॑धा स॒शिश॑ानाः । उप॒ प्रय॑न्ति न॒रो
अ॒ग्निरू॑पाः ॥ १० ॥

म॒न्युर्भ॑गो म॒न्युरे॒वास॑ दे॒वः । म॒न्युर॑हो॒ता व॑रु॒णो वि॒श्ववे॑दाः ।
म॒न्युर्वि॑ंश ई॒डते॑ दे॒वय॑न्तीः । पा॒हि नो॑ म॒न्यो त॑प॒सा श्र॑मे॒ण ।
त्वम॑ग्रे व्र॒तभृ॑च्छुचिः । दे॒वा आ॑सा॒दया॑ इ॒ह । अ॒ग्रे ह॒व्याय॑
वो॒ढवे॑ । व्र॒तानु॑बिभ्र॒द्वत॑पा अ॒दाभ्यः॑ । य॒जा नो॑ दे॒वा
अ॒जर॑स्सु॒वीरः॑ । दध॒द्रत्नानि॑ सु॒विदा॑नो अ॒ग्रे । गो॒पाय॑ नो॑

जीवसे जातवेदः॥११॥

चख्षुषो हेते मनसो हेते। वाचो हेते ब्रह्मणो हेते। यो मा ऽघायुरभिदासति। तमग्ने मेन्या मेनिङ्कुणु। यो मा चख्षुषा यो मनसा। यो वाचा ब्रह्मणा ऽघायुरभिदासति। तया ऽग्ने त्वं मेन्या। अमुममेनिङ्कुणु। यत्किञ्चासौ मनसा यच्च वाचा। यज्ञैर्जुहोति यजुषा हविर्भिः॥१२॥

तन्मृत्युर्निर्ऋत्या सविंदानः। पुरादिष्टादाहुतीरस्य हन्तु। यातुधाना निर्ऋतिरादुरखः। ते अस्य घ्नन्त्वन्तेन सत्यम्। इन्द्रेषिता आज्यमस्य मध्नन्तु। मा तत्समृद्धिं यदसौ करोति। हन्मि ते ऽहङ्कृतं हविः। यो मे घोरमचीकृतः। अपाँश्चौ त उभौ बाहू। अपं नह्याम्यास्यम्॥१३॥

अपं नह्यामि ते बाहू। अपं नह्याम्यास्यम्। अग्नेर्देवस्य ब्रह्मणा। सर्वन्ते ऽवधिषङ्कृतम्। पुरा ऽमुष्यं वषट्कारात्। यज्ञन्देवेषु नस्कृधि। स्विष्टमस्माकं भूयात्। मा ऽस्मान्प्रापन्नरातयः। अन्ति दूरे सतो अग्ने। भ्रातृव्यस्याभिदासतः॥१४॥

वषट्कारेण वज्रेण। कृत्यां हन्मि कृतामहम्। यो मा नक्तन्दिवा सायम्। प्रातश्चाहो निपीयति। अद्या तमिन्द्र वज्रेण। भ्रातृव्यं पादयामसि। इन्द्रस्य गृहो ऽसि तन्वा। प्रपद्ये सगुस्साश्वः। सह यन्मे अस्ति तेन। ईडे अग्निर्विपश्चितम्॥१५॥

गिरा यज्ञस्य साधनम्। श्रुष्टीवानन्धितावानम्। अग्ने
शकेम ते वयम्। यमन्देवस्य वाजिनः। अति द्वेषांसि
तरेम। अवतं मा समनसौ समौकसौ। सचेतसौ
सरेतसौ। उभौ मामवतञ्जातवेदसौ। शिवौ भवतमद्य नः।
स्वयङ्कुण्वानस्सुगमप्रयावम्॥१६॥

तिग्मशृङ्गो वृषभश्शोशुचानः। प्रत्नं सधस्थमनु पश्यमानः।
आ तन्तुमग्निर्दिव्यन्ततान। त्वन्नस्तन्तुरुत सेतुरग्ने। त्वं
पन्थां भवसि देवयानः। त्वयाऽग्ने पृष्ठव्ययमारुहेम। अथा
देवैस्सधमादं मदेम। उदुत्तमं मुमुग्धि नः। वि पाशं
मध्यमश्चत। अवाधमानि जीवसै॥१७॥

वयं सोम व्रते तव। मनस्तनूषु बिभ्रतः। प्रजावन्तो
अशीमहि। इन्द्राणी देवी सुभगा सुपत्नी। उदंशेन
पतिविद्ये जिगाय। त्रिशदस्या जघनय्यौजनानि। उपस्थ
इन्द्रः स्थविरं बिभर्ति। सेनां ह नाम पृथिवी धनञ्जया।
विश्वव्यचा अदितिस्सूर्यत्वक्। इन्द्राणी देवी प्रासहा
ददाना॥१८॥

सा नो देवी सुहवा शर्म यच्छतु। आत्वाऽहार्षमन्तरभूः।
ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलिः। विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्तु। मा
त्वद्राष्ट्रमधि भ्रशत्। ध्रुवा द्यौर्ध्रुवा पृथिवी। ध्रुवद्विंश्वमिदञ्जगत्।
ध्रुवा ह पर्वता इमे। ध्रुवो राजा विशामयम्। इहैवैधि मा

व्यथिष्ठाः॥१९॥

पर्वत इवाविचाचलिः। इन्द्र इवेह ध्रुवस्तिष्ठ। इह राष्ट्रमु
धारय। अभितिष्ठ पृतन्यतः। अधरे सन्तु शत्रवः। इन्द्र इव
वृत्रहा तिष्ठ। अपः ख्वेत्राणि सञ्जयन्। इन्द्र एणमदीधरत्।
ध्रुवन्ध्रुवेण हविषा। तस्मै देवा अधिब्रवन्। अयश्च
ब्रह्मणस्पतिः॥२०॥

जुष्टीं नरो ब्रह्मणा वः पितृणाम्। अख्वमव्ययन्न किलारिषाथ।
यच्छक्करीषु बृहता रवेण। इन्द्रे शुष्ममदधाथा वसिष्ठाः।
पावका नस्सरस्वती। वाजैर्भिर्वाजिनीवती। यज्ञवृष्टु धिया
वसुः। सरस्वत्यभिनी नेषि वस्यः। मा पस्फरीः पयसा
मा न आधक्। जुषस्व नस्सख्या वेश्या च॥२१॥

मा त्वख्वेत्राण्यरणानि गन्म। वृञ्जे हविर्नमसा बर्हिरग्नौ।
अयामि सुगृधृतवती सुवृक्तिः। अम्यख्वि सद्य सदेने
पृथिव्याः। अश्रायि यज्ञस्सूर्ये न चख्वुः। इहार्वाश्चमति ह्वये।
इन्द्रञ्जैत्राय जेतवे। अस्माकमस्तु केवलः। अर्वाश्चमिन्द्रममृतो
हवामहे। यो गोजिद्धनजिदश्चजिद्यः॥२२॥

इमन्नो यज्ञवृहवे जुषस्व। अस्य कुर्मो हरिवो मेदिनन्त्वा।
असमृष्टो जायसे मातृवोश्शुचिः। मन्द्रः कविरुदतिष्ठो
विवस्वतः। घृतेन त्वा वर्धयन्नग्न आहुत। धूमस्ते
केतुरभवद्विवि श्रितः। अग्निरग्रे प्रथमो देवतानाम्।

सय्याँतानामुत्त॑मो विष्णु॑रासीत्। यज॑मानाय परि॒गृह्य॑ दे॒वान्।
दी॒र्खये॒द९ ह॒विरा ग॑च्छतन्नः॥२३॥

अ॒ग्निश्च॑ विष्णो॑ तप॑ उत्त॑मं म॒हः। दी॒र्खापा॒लेभ्यो॒ऽवन॑त॒९ हि
श॑क्रा। वि॒श्वैर्दे॒वैर्य॑ज्ञि॒यैस्सर्वि॑दानौ। दी॒र्खाम॒स्मै यज॑मानाय
ध॒त्तम्। प्र तद्विष्णु॑स्तवते वी॒र्या॑य। मृ॒गो न भी॒मः कु॑च॒रो
गि॑रि॒ष्ठाः। यस्यो॒रुषु॑ त्रि॒षु वि॑क्रम॑णेषु। अधि॑ खि॒प्यन्ति॒
भुव॑नानि॒ विश्वा॑। नू॒मर्तो॑ दयते सनि॒ष्यन् यः। विष्ण॑व
उरु॒गाया॑य॒ दाश॑त्॥२४॥

प्र यस्स॒त्राचा॑ मन॑सा॒ यजा॑तै। ए॒ताव॑न्त॒न्नर्य॑मा॒ विवा॑सात्।
विच॑क्रमे पृथि॒वीमेष॑ ए॒ताम्। ख॒षेत्रा॑य॒ विष्णु॑र्मनु॒षे दश॑स्यन्।
ध्रु॒वासो॑ अस्य की॒रयो॑ जना॑सः। उ॒रुखि॑ति॒९ सु॒जनि॑मा
च॒कार। त्रि॒देवः॑ पृथि॒वीमेष॑ ए॒ताम्। विच॑क्रमे श॒तर्च॑सं
महि॒त्वा। प्र विष्णु॑रस्तु त॒वस॑स्तवी॒यान्। त्वे॒ष९ ह्य॑स्य
स्थवि॑रस्य॒ नाम॑॥२५॥

होता॑रश्चि॒त्रर॑थमध्व॒रस्य॑। य॒ज्ञस्य॑य॒ज्ञस्य॑ के॒तु९ रु॑श॒न्तम्।
प्रत्य॑र्धि॒न्देव॑स्य॒देव॑स्य म॒ह्ना। श्रि॒या त्व॑ग्निमति॑थि॒ञ्जनाना॑म्।
आ नो॒ विश्वा॑भि॒रूति॑भि॒स्सजोषाः॑। ब्र॒ह्म जुषा॑णो ह॒र्यश्च॑
याहि॑। वरी॑वृ॒ज्स्थवि॑रेभि॒स्सुशि॑प्र। अ॒स्मे दध॑द्वृष॑ण॒९
शु॒ष्ममि॑न्द्र। इन्द्र॑स्सुव॒र्षा ज॒नय॑न्नहा॒नि। जि॒गायो॑शि॒ग्भिः॑
पृ॒त॒ना अभि॑ श्रीः॥२६॥

प्रारोचयन्मनवे केतुमहाम्। अविन्दज्योतिर्बृहते रणाया।
 अश्विनाववसे निह्वये वाम्। आ नूनय्यातः सुकृताय
 विप्रा। प्रातुर्युक्तेन सुवृता रथेन। उपागच्छतमवसागतन्नः।
 अविष्टन्धीष्वश्विना न आसु। प्रजावद्रेतो अहयन्नो
 अस्तु। आवा॑न्तो॒के तनये॒ तूतु॑जानाः। सुरत्ना॑सो
 देववी॑तिङ्गमेम॥ २७ ॥

त्वः सोम॒ क्रतु॑भिस्सुक्रतु॑र्भूः। त्वद॒न्द॒र्ख्यैस्सु॒द॒र्ख्यो विश्व॑वे॒दाः।
 त्ववृ॑षा वृष॒त्वेभि॑र्म॒हित्वा। द्यु॒म्नेभि॑र्द्यु॒र्म्य॒भवो नृ॒च॒र॒खाः।
 अषा॑ढय्यु॒त्सु पृ॒त॒नासु॑ प॒प्रिम्। सु॒व॒र॒षाम॒प्स्वावृ॑जन॑स्य
 गो॒पाम्। भ॒रेषु॒जाः सु॒खि॒प्तिः सु॒श्र॒व॑सम्। जय॑न्त॒न्त्वाम॑नु॒
 मदे॑म सोम। भवा॑ मि॒त्रो न शे॒व्यो घृ॒तासु॑तिः। वि॒भू॒तद्यु॑म्न
 ए॒व या उ॑ स॒प्रथाः॥ २८ ॥

अधा॑ ते वि॒ष्णो वि॒दुषा॑ चि॒दृ॒ध्यः। स्तोमो॑ य॒ज्ञस्य॑
 रा॒ध्यो ह॒विष्म॑तः। यः पू॒र्व्याय॑ वे॒धसे॒ नवी॑यसे। सु॒म॒ज्ज्ञान॑ये
 वि॒ष्णवे॒ ददा॑शति। यो जा॒तम॑स्य म॒हतो म॒हि ब्रवा॑त्। सेदु॒
 श्रवो॑भिर्यु॒ज्यंश्चि॒दभ्य॑सत्। तमु॑ स्तो॒तारः पू॒र्व्यय्य॑था वि॒द
 ऋ॒तस्य॑। गर्भः॑ ह॒विषा॑ पि॒प॒र्त॒न। आ॒ऽस्य॑ जा॒नन्तो॒ नाम॑
 चि॒द्वि॒व॒क्त॒न। बृ॒ह॒तै वि॒ष्णो सु॒म॒तिं भ॑जामहे॥ २९ ॥

इ॒मा धा॒ना घृ॑त॒स्त्ववः॑। हरी॑ इ॒होप॑व॒र॒ख्यतः॑। इन्द्रः॑
 सु॒ख॒तमे॒ रथे॑। ए॒ष ब्र॒ह्मा प्र॑तेम॒हे। वि॒दथे॑ शः॒सिषः॑
 हरी॑। य ऋ॒त्वियः॑ प्र॒ते व॒न्वे। व॒नुषो॑ हर्य॒तं म॑दम्। इन्द्रो॑

नामं घृतन्नयः। हरिभिश्चारु सेचते। श्रुतो गुण आ त्वा
विशन्तु॥ ३०॥

हरिवर्षसङ्गिरः। आचर्षणिप्रा वृषभो जनानाम्। राजा
कृष्टीनां पुरुहूत इन्द्रः। स्तुतश्रवस्यन्नवसोपमद्रिक्। युक्ता
हरी वृषणायाह्यर्वाङ्। प्र यत्सिन्धवः प्रसवय्यँदायन्।
आपस्समुद्रं रथ्यैव जग्मुः। अतश्चिदिन्द्रस्सदसो वरीयान्।
यदीं सोमः पृणति दुग्धो अंशुः। ह्यामसि त्वेन्द्र
याह्यर्वाङ्॥ ३१॥

अरन्ते सोमस्तनुवे भवाति। शतक्रतो मादयस्वा सुतेषु।
प्रास्मां अव पृतनासु प्रयुत्सु। इन्द्राय सोमः प्रदिवो
विदानाः। ऋभुर्येभिर्वृषपर्वा विहायाः। प्रयम्यमाणान्प्रति
षू गृभाय। इन्द्र पिब वृषधूतस्य वृष्णः। अहेडमान
उपयाहि यज्ञम्। तुभ्यं पवन्त इन्द्रवस्सुतासः। गावो न
वज्रिन्स्वमोको अच्छ॥ ३२॥

इन्द्रा गंहि प्रथमो यज्ञियांनाम्। या ते काकुत्सुकृता या
वरिष्ठा। यया शश्वत्पिबसि मध्वं ऊर्मिम्। तया पाहि
प्र ते अध्वर्युरस्थात्। सन्ते वज्रो वर्ततामिन्द्र गव्युः।
प्रातर्युजा वि बोधय। अश्विनावेह गच्छतम्। अस्य सोमस्य
पीतये। प्रातर्यावाणा प्रथमा यजध्वम्। पुरा गृध्रादररुषः
पिबाथः। प्रातर्हि यज्ञमश्विना दधाते। प्रशंसन्ति कवयः
पूर्वभाजः। प्रातर्यजध्वमश्विना हिनोत। न सायमस्ति

देव्या अजुष्टम्। उतान्यो अस्मद्यजते विचायः। पूर्वः पूर्वो
यजमानो वर्नीयान्॥३३॥

नक्तञ्जाताऽस्योषधे। रामे कृष्णे असिक्रि च। इदं रजनि
रजय। किलासं पलितञ्च यत्। किलासञ्च पलितञ्च। निरितो
नाशया पृषत्। आ नस्स्वो अश्नुताव्वर्णः। परां श्वेतानि
पातय। असितन्ते निलयनम्। आस्थानमसितन्तव॥३४॥

असिक्रियस्योषधे। निरितो नाशया पृषत्। अस्थिजस्य
किलासस्य। तनूजस्य च यत्त्वचि। कृत्यया कृतस्य ब्रह्मणा।
लख्मं श्वेतमनीनशम्। सरूपा नाम ते माता। सरूपो नाम
ते पिता। सरूपाऽस्योषधे सा। सरूपमिदङ्गधि॥३५॥

शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रम्। अस्मिन्भरे नृतमव्वजसातौ।
शृण्वन्तमुग्रमृतये समथ्सु। घ्नन्तव्वृत्राणि सञ्जितन्धनानाम्।
धूनुथ द्यां पर्वतान्दाशुषे वसु। नि वो वना जिहते
यामं नो भिया। कोपयथ पृथिवीं पृश्निमातरः। युधे
यदुग्रा!ः पृषतीरयुग्ध्वम्। प्रवेपयन्ति पर्वतान्। विविञ्चन्ति
वनस्पतीन्॥३६॥

प्रोवारत मरुतो दुर्मदा इव। देवासस्सर्वया विशा। पुरुत्रा
हि सदृङ्गसि। विशो विश्वा अनु प्रभु। समथ्सु त्वा हवामहे।
समथ्स्वग्निमवसे। वाजयन्तो हवामहे। वाजेषु चित्रराधसम्।
सङ्गच्छध्वं सव्वदध्वम्। सव्वो मनांसि जानताम्॥३७॥

दे॒वा भा॒ग्य्यँ॑था पू॒र्वे। स॒ज्ज्ञा॒ना॒ना उ॒पास॑त। स॒मा॒नो
म॒त्र॒स्समि॑तिस्समा॒नी। स॒मा॒नं म॒न॑स्सह चि॒त्तमे॑षाम्।
स॒मा॒नङ्के॑तो अ॒भि स॒ र॑भध्वम्। स॒ज्ज्ञा॒नेन॑ वो ह॒विषा॑
य॒जामः॑। स॒मा॒नी व॒ आकू॑तिः। स॒मा॒ना हृद॑यानि वः।
स॒मा॒नम॑स्तु वो॒ मनः॑। यथा॑ व॒स्सुस॒हास॑ति॥३८॥

स॒ज्ज्ञा॒न॒त्रस्स॑वैः। स॒ज्ज्ञा॒न॒मर॑णैः। स॒ज्ज्ञा॒न॒मश्वि॑ना यु॒वम्।
इ॒हास्मा॑सु नि॒यच्छ॑तम्। स॒ज्ज्ञा॒नं मे॒ बृह॑स्पतिः। स॒ज्ज्ञा॒नं
स॒वि॒ता क॑रत्। स॒ज्ज्ञा॒न॒मश्वि॑ना यु॒वम्। इ॒ह म॒ह्यन्नि॑ यच्छ॑तम्।
उप॑ च्छा॒यामि॑व घृ॒णैः। अ॒ग॒न्म॒ शर्म॑ ते व॒यम्॥३९॥

अ॒ग्ने हि॒र॒ण्यस॑न्द॒शः। अ॒द॒ब्धेभि॑स्स॒वितः॑ पा॒युभि॑द्वम्।
शि॒वेभि॑र॒द्य परि॑पाहि नो॒ गय॑म्। हि॒र॒ण्यजि॑ह्वस्सु॒वि॒ताय॑
न॒व्य॑से। र॒ख्या॒ माकि॑र्नो अ॒घश॑स ई॒शत॑। म॒दे॒मदे॒ हि नो॑
द॒दुः। यू॒था ग॒वा॒मृजु॑क्रतुः। स॒ङ्ग॑भा॒य पु॒रू॒शता॑। उ॒भ॒या
ह॒स्त्या॒ वसु॑। शि॒शी॒हि रा॒य आ भ॑र॥४०॥

शि॒प्रि॒न्वाजा॑नां प॒ते। श॒ची॑व॒स्तव॑ द॒स॒नो॑। आ तू न
इ॒न्द्र भा॑जय। गो॒ष्वश्वे॑षु शु॒भ्रुषु॑। स॒हस्रे॑षु तु॒वीम॑घ। यद्दे॒वा
दे॒वहे॑डनम्। दे॒वा॑सश्च॒कृ॒मा व॒यम्। आदि॑त्या॒स्तस्मा॑न्मा
यू॒यम्। ऋ॒तस्य॑र्तेन॑ मु॒ञ्चत॑। ऋ॒तस्य॑र्तेनादि॒त्याः॥४१॥

यज॑त्रा मु॒ञ्चते॒ह मा॑। य॒ज्ञैर्वो॑ य॒ज्ञवा॑हसः। आ॒शि॒ख्यन्तो॑
न शै॑किम। मे॒द॑स्वता॒ यज॑मानाः। स्रु॒चाऽऽज्ये॑न॒ जुह॑तः।

अ॒का॒मा वो॑ वि॒श्वेदे॒वाः। शि॒ख्यन्तो॒ नोप॑ शे॒किम॑। य॒दि दि॒वा
य॒दि नक्त॑म्। ए॒न ए॒न॒स्योके॑रत्। भू॒तं मा॒ तस्मा॒द्भव्य॑ञ्च॥४२॥

द्रु॒पदा॑दि॒व मु॒ञ्चतु॑। द्रु॒पदा॑दि॒वेन्मु॑चा॒नः। स्वि॒न्नस्ना॒त्वी
मला॑दि॒व। पू॒तं प॒वित्रे॑णे॒वाज्य॑म्। वि॒श्वे मु॒ञ्चन्तु॑ मे॒नसः॑।
उ॒द्वय॑न्तम॑स॒स्परि॑। प॒श्यन्तो॒ ज्योति॑रु॒त्तर॑म्। दे॒वन्दे॑व॒त्रा
सूर्य॑म्। अ॒गन्म॒ ज्योति॑रु॒त्तम॑म्॥४३॥

वृषा॒सो अ॒शुः प॑वते ह॒विष्मा॒न्थसोमः॑। इन्द्र॑स्य भा॒ग
ऋ॒तयु॑श्श॒तायुः॑। स मा॒ वृषा॑णवृष॒भङ्कृ॑णोतु। प्रि॒यवृि॑शा॒
सर्व॑वीर॒सुवीर॑म्। कस्य॒ वृषा॑ सु॒ते सचा॑। नि॒युत्वा॑न्वृष॒भो
रे॒णत्। वृ॒त्रहा॑ सोम॑पी॒तये॑। यस्ते॑ शृङ्ग॒ वृषो॑नपात्।
प्र॒णपा॑त्कुण्ड॒पाय्यः॑। न्य॑स्मि॒न्दध्र॒ आ म॑नः॥४४॥

त॒स॒ध्रीची॑रू॒तयो॑ वृ॒ष्णि॒यानि॑। पौ॒स्यानि॑ नि॒युत॑स्सश्चुरि॒न्द्रम्।
स॒मु॒द्रन्न॑ सि॒न्धव॑ उ॒क्थशु॑ष्माः। उ॒रु॒व्यच॑स॒ङ्गिर॑ आ वि॒शन्ति॑।
इन्द्रा॑य॒ गिरो॑ अ॒नि॒शित॑स॒र्गाः। अ॒पः प्रै॑र॒यन्थ॑स॒गर॑स्य
बु॒ध्रात्। यो अ॒ख्ये॑णे॒व च॑क्रि॒या श॑ची॒भिः। वि॒ष्वक्त॑स्त॒म्भं
पृथि॑वीमु॒त द्या॑म्। अ॒ख्यो॑दय॒च्छव॑सा॒ ख्याम॑बु॒ध्रम्।
वा॒र्णावा॑त॒स्तवि॑षी॒भिरि॒न्द्रः॥४५॥

दृ॒ढान्यौघा॑दु॒शमा॑न् ओजः॑। अ॒वा॒भि॒नत्क॑कु॒भः पर्व॑ताना॒म्।
आ नो॑ अ॒ग्ने सु॑के॒तुना॑। र॒यि॒वृि॒श्वायु॑पोष॒सम्। मा॒र्डी॒कन्धे॑हि
जी॒वसे॑। त्व॒सोम॑ म॒हे भ॑गम्। त्वय्यूनं॑ ऋ॒ताय॑ते।

दख्ख॑न्दधासि जी॒वसे॑। रथ॑य्युँञ्जते म॒रुत॑श्शु॒भे सु॒गम्। सू॒रो
न मि॑त्रावरुणा॒ गवि॑ष्टिषु॥४६॥

रजा॑सि चि॒त्रा विच॑रन्ति त॒न्यवः॑। दि॒वस्स॑म्राजा
पय॑सा न उ॒ख्यत॑म्। वाच॑स्सुमि॑त्रावरुणा॒ विरा॑वतीम्।
प॒र्जन्य॑श्चि॒त्राघ्न॑दति॒ त्विषी॑मतीम्। अ॒भ्रा व॑सत म॒रुत॑स्सुमा॒यया॑।
द्या॒वर्ष॑यतमरु॒णाम॑रे॒पस॑म्। अयु॑क्त स॒प्त शु॒न्यवः॑। सू॒रो
रथ॑स्य न॒त्रियः॑। ताभि॑र्याति॒ स्वयु॑क्तिभिः। वहि॑ष्ठेभि॒ज्जिह॑रन्
यासि॒ तन्तु॑म्॥४७॥

अ॒व॒व्यय॑न्नसि॒तन्दे॒व वस्वः॑। दवि॑ध्वतो र॒श्मय॑स्सूर्य॒स्य।
च॒र्म॒वावा॑धुस्तमो॑ अ॒प्स्वन्तः॑। प॒र्जन्या॑य प्र गा॒यत।
दि॒वस्पु॑त्राय मी॒ढुषे॑। स नो॑ य॒वस॑मिच्छतु। अ॒च्छा
वद॑ त॒वस॑ङ्गी॒र्भिरा॑भिः। स्तु॒हि प॒र्जन्य॑न्नम॒साऽऽवि॑वास।
कनि॑क्रदद्वृष॒भो जी॒रदा॑नुः। रेतो॑ दधा॒त्वोष॑धीषु॒ गर्भ॑म्॥४८॥

यो गर्भ॑मोष॑धीनाम्। गवा॑ङ्कृ॒णोत्य॑र्वताम्। प॒र्जन्यः॑
पुरु॑षीणा॑म्। तस्मा॒ इदा॒स्ये ह॒विः। जू॒होता॒ मधु॑मत्तमम्।
इडा॑न्नस्स॒य्यँत॑ङ्करत्। ति॒स्रो यद॑ग्रे श॒रद॑स्त्वामि॒त्। शुचि॑ङ्कृ॒तेन॑
शुच॑यस्सप॒र्यन्। नामा॑नि चिद्वधिरे॒ यज्ञि॑यानि। असू॑दयन्त
त॒नुव॑स्सुजा॑ताः॥४९॥

इन्द्र॑श्च नश्शुनासीरौ। इ॒मय्यँ॑जं मि॒मिख्य॑तम्। गर्भ॑न्धत्तः॑

स्वस्तये॑। ययोरिद्विंशं॑ भुवनमा विवेश। ययोरानन्दो
निहितो महश्च। शुनोसीरावृतुभिस्सर्विदानी॑। इन्द्रवन्तो
हविरिदञ्जुषेथाम्। आघाये अग्निमिन्धते। स्तृणन्ति
बर्हिः॑रानुषक्। येषामिन्द्रो युवा सखा॑। अग्न इन्द्रश्च
मेदिना॑। हथो वृत्राण्यप्रति। युव॑ हि वृत्रहन्त॑मा। याभ्या॑
सुवरजयन्नग्रं॑ एव। यावा॑तस्थतुर्भुवनस्य॑ मध्ये॑। प्रचर्षणी
वृषणा॑ वज्रबाहू। अग्नी इन्द्रावृत्रहणा॑ हुवे वाम्॥५०॥

उत नः॑ प्रिया प्रियासु॑। सप्तस्वसा सुजुष्टा। सरस्वती
स्तोम्या॑ऽभूत्। इमा जुह्वानायुष्मदा नमोभिः॑। प्रति स्तोम॑
सरस्वति जुषस्व। तव शर्मन्प्रियतमे॑ दधानाः। उपस्थेयाम
शरण॑न्न वृक्षम्। त्रिणि प॒दा विचक्रमे॑। विष्णुर्गोपा अदाभ्यः॑।
ततो धर्माणि धारयन्॑॥५१॥

तदस्य प्रियमभि पाथो अश्याम्। नरो यत्र देवयवो मदन्ति।
उरुक्रमस्य॑ स हि बन्धुरित्था। विष्णोः॑ पदे परमे मध्व
उत्सः॑। कृत्वा॒दा अस्थु श्रेष्ठः॑। अद्य त्वा वन्वन्त्सुरेक्णाः॑।
मर्त आनाश सुवृक्तिम्। इमा ब्रह्म ब्रह्मवाह। प्रिया त आ
बर्हिस्सीद। वीहि सूर पुरोडाशम्॥५२॥

उप नस्सूनवो गिरः॑। शृण्वन्त्वमृतस्य॑ ये। सुमृडीका भवन्तु
नः। अद्या नो देव सवितः। प्रजावत्सावीस्सौभगम्। परा
दुष्वप्रिय॑ सुव। विश्वानि देव सवितः। दुरितानि परा सुव।

यद्भद्रन्तन्म् आ सुव। शुचिंमर्कैर्बृहस्पतिंम्॥५३॥

अध्वरेषु नमस्यत। अनाम्योज आ चके। या धारयन्त
देवा सुदख्या दख्यपितारा। असुर्याय प्रमहसा। स इत्
ख्येति सुधित ओकसि स्वे। तस्मा इडा पिन्वते विश्वदानी।
तस्मै विशस्स्वयमेवानमन्ति। यस्मिन्ब्रह्मा राजनि पूर्व एति।
सकूतिमिन्द्र सच्युतिम्। सच्युतिञ्जघनच्युतिम्॥५४॥

कनात्काभान्न आ भर। प्रयप्स्यन्निव सक्थ्यौ। वि न इन्द्र
मृधो जहि। कनीखुनदिव सापयन्। अभि नस्सुष्टुतिन्नय।
प्रजापतिस्त्रियायँशः। मुष्कयोरदधात्सपम्। कामस्य
तृप्तिमानन्दम्। तस्याग्ने भाजयेह मा। मोदः प्रमोद
आनन्दः॥५५॥

मुष्कयोर्निहितस्सपः। सृत्वेव कामस्य तृप्याणि।
दख्येणानां प्रतिग्रहे। मनसश्चित्तमाकूतिम्। वाचस्सत्यमशीमहि।
पशूनां रूपमन्नस्य। यशश्श्रीश्श्रयतां मयि। यथाऽहमस्या
अतृपः स्त्रियै पुमान्। यथा स्त्री तृप्यति पुंसि प्रिये प्रिया।
एवं भगस्य तृप्याणि॥५६॥

यज्ञस्य काम्यः प्रियः। ददामीत्यग्निर्वदति। तथेति वायुराह
तत्। हन्तेति सत्यश्चन्द्रमाः। आदित्यस्सत्यमोमिति।
आपस्तथ्सत्यमा भरन्। यशो यज्ञस्य दख्येणाम्। असौ
मे कामस्समृद्धताम्। न हि स्पशमविदन्नन्यमस्मात्।
वैश्वानरात्पुरतारमग्नेः॥५७॥

अथेममन्थन्नमृतममूराः। वैश्वानरङ्ख्वेत्रजित्याय देवाः।
 येषामिमे पूर्वे अर्मास आसन्। अयूपास्सद्म विभृता पुरूणि।
 वैश्वानर त्वया ते नुत्ताः। पृथिवीमन्यामभितस्थुर्जनांसः।
 पृथिवीं मातरं महीम्। अन्तरिख्यमुप ब्रुवे। बृहतीमृतये
 दिवम्। विश्वं विभर्ति पृथिवी॥५८॥

अन्तरिख्यं पंप्रथे। दुहे द्यौर्बृहती पयः। न ता नशन्ति न
 दभाति तस्करः। नैनां अमित्रो व्यथिरादधर्षति। देवाश्च
 याभिर्यजते ददाति च। ज्योगित्ताभिस्सचते गोपतिस्सह।
 न ता अर्वा रेणुककाटो अश्नुते। न सङ्स्कृतत्रमुप यन्ति
 ता अभि। उरुगायमभयन्तस्य ता अनु। गावो मर्त्यस्य वि
 चरन्ति यज्वनः॥५९॥

रात्री व्यख्यदायती। पुरुत्रा देव्यख्यभिः। विश्वा अधि
 श्रियोऽधिता। उप ते गा इवाकरम्। वृणीष्व दुहितर्दिवः। रात्री
 स्तोमन्न जिग्युषी। देवीघाँचमजनयन्त देवाः। तांश्चैश्वरूपाः
 पशवो वदन्ति। सा नो मन्द्रेषमूर्जन्दुहाना। धेनुर्वागस्मानुप
 सुष्टुतैतु॥६०॥

यद्वाग्वदन्त्यविचेतनानि। राष्ट्री देवानां त्रिषसादं मन्द्रा।
 चतस्र ऊर्जन्दुदुहे पयांसि। क्व स्विदस्याः परमञ्जगाम।
 गौरी मिमाय सलिलानि तख्यती। एकपदी द्विपदी सा
 चतुष्पदी। अष्टापदी नवपदी बभूवुषी। सहस्राखरा परमे

व्योमन्। तस्या॑ समुद्रा अधि॑ विखरन्ति। तेन॑ जीवन्ति
प्रदिश॑श्चतस्रः॥६१॥

ततः॑ खरत्य॒खरम्। तद्विश्वमुप॑ जीवति। इन्द्रा॒सूरा
जनय॑न्वि॒श्वकर्मा॑। म॒रुत्वा॑ अस्तु ग॒णवा॑न्त्सजा॒तवान्।
अ॒स्य स्नुषा॑ श्वशुरस्य॒ प्रशिष्टि॑म्। स॒पत्ना॒ वाचं
मन॑सा॒ उपा॑सताम्। इन्द्र॒स्सूरो॑ अतर॒द्रजा॑सि। स्नुषा
स॒पत्ना॒ श्वशुरो॒ऽयम॑स्तु। अ॒यः शत्रूँ॑ञ्जयतु ज॒रह॑षाणः।
अ॒यवो॑ञ्ज॑ञ्जयतु वाज॑सातौ। अ॒ग्निः ख॑त्र॒भृदनि॑भृष्ट॒मोजः॑।
स॒ह॒स्रियो॑ दीप्यता॒मप्र॑युच्छन्। वि॒भ्राज॑मानस्समिधा॒न उ॒ग्रः।
आ॒ऽन्तरि॑खमरुह॒दग॑न्धाम्॥६२॥

वृषा॑ऽस्य॒ शुर्वृष॑भाय॒ गृह्य॑से। वृषा॒ऽयमु॒ग्रो नृ॑चख॒से। दि॒व्यः
कर्म॑ण्यो॒ हितो॑ बृह॒न्नाम॑। वृष॒भस्य॒ या क॒कुत्। वि॒षूवान्
वि॒ष्णो भ॑वतु। अ॒यय्यो॑ मा॒मको॑ वृषा॑। अथो॒ इन्द्र॑ इव
दे॒वेभ्यः॑। वि ब्र॑वीतु जने॑भ्यः। आ॒युष्मन्त॑र्व्वर्च॒स्वन्त॑म्। अथो॒
अधि॑पति॒र्व्विंशाम्॥६३॥

अ॒स्याः पृ॑थि॒व्या अ॒ध्य॑खम्। इ॒ममि॑न्द्र वृष॒भङ्कु॑णु।
यस्सु॑शृङ्ग॒स्सुवृष॑भः। क॒ल्याणो॒ द्रोण॑ आ॒हितः। का॒र्षी॒वल
प्रगा॑णेन। वृष॒भेण॑ यजामहे। वृष॒भेण॑ यज॑मानाः। अ॒क्रूरे॑णेव
स॒र्पिषा॑। मृ॒धश्च॒ सर्वा॑ इन्द्रे॒ण। पृ॒तना॑श्च जयाम॑सि॥६४॥

यस्या॒यमृष॑भो ह॒विः। इन्द्रा॑य परिणी॒यते॑। जया॑ति

शत्रुमायन्तम्। अथो हन्ति पृतन्यतः। नृणामहं प्रणीरसत्।
अग्रं उद्धिन्दतामसत्। इन्द्र शुष्मन्तनुवा मेरयस्व। नीचा
विश्वा अभितिष्ठाभिमांतीः। नि शृणीह्याबाधय्यो नो अस्ति।
उरुन्नो लोकङ्कुणुहि जीरदानो॥६५॥

प्रेह्यभि प्रेहि प्र भरा सहस्व। मा विवेनो वि शृणुष्वा जनैषु।
उदीडितो वृषभ तिष्ठ शुष्मैः। इन्द्र शत्रून्पुरो अस्माकं युध्य।
अग्रे जेता त्वञ्जय। शत्रून्सहस ओजसा। वि शत्रून् विमृधो
नुद। एतन्ते स्तोमन्तुविजात विप्रः। रथन्न धीरस्वपा
अतख्यम्। यदीदग्रे प्रतित्वन्दैव हर्याः॥६६॥

सुवर्वतीरप एना जयेम। यो घृतेनाभिमानितः। इन्द्र जैत्राय
जज्ञिषे। स नस्सङ्कासु पारय। पृतनासाह्येषु च। इन्द्रो
जिगाय पृथिवीम्। अन्तरिख्य सुवर्महत्। वृत्रहा पुरुचेतनः।
इन्द्रो जिगाय सहसा सहासि। इन्द्रो जिगाय पृतनानि
विश्वा॥६७॥

इन्द्रो जातो वि पुरो रुरोज। स नः परस्पा वरिवः कृणोतु।
अयङ्कतुरगृभीतः। विश्वजिदुद्धिदिथ्सोमः। ऋषिर्विप्रः
काव्येन। वायुरग्रेगा यज्ञप्रीः। साकङ्गन्मनसा यज्ञम्।
शिवो नियुद्धिशिवाभिः। वायो शुक्रो अयामि ते। मध्वो
अग्रन्दिर्विष्टिषु॥६८॥

आ याहि सोम पीतये। स्वारुहो देव नियुत्वता। इममिन्द्र

वर्धय ख्वत्रियाणाम्। अयविंशाविंशपतिरस्तु राजा। अस्मा
इन्द्र महि वर्चांसि धेहि। अवर्चसङ्कणुहि शत्रुमस्य। इममा
भञ्ज ग्रामे अश्वेषु गोषु। निरमुं भञ्ज योऽमित्रो अस्य। वर्ष्मन्
ख्वत्रस्य ककुभि श्रयस्व। ततो न उग्रो वि भञ्जा वसूनि॥६९॥

अस्मे द्यावापृथिवी भूरि वामम्। सन्दुहाथाङ्घ्रिर्मदुधैव
धेनुः। अयं राजा प्रिय इन्द्रस्य भूयात्। प्रियो
गवामोषधीनामुतापाम्। युनज्मि त उत्तरावन्तमिन्द्रम्। येन
जयांसि न परा जयांसि। स त्वाऽकरेकवृषभं स्वानाम्।
अथो राजन्नुत्तमं मानवानाम्। उत्तरस्त्वमधरे ते सपत्नाः।
एकवृषा इन्द्रसखा जिगीवान्॥७०॥

विश्वा आशाः पृतनास्सञ्जयञ्जयन्। अभि तिष्ठ
शत्रूयतस्सहस्व। तुभ्यं भरन्ति ख्वितयो यविष्ठ। बलिमग्ने
अन्तित ओत दूरात्। आ भन्दिष्ठस्य सुमतिश्चिकिद्धि।
बृहत्ते अग्ने महि शर्म भद्रम्। यो देह्यो अनमयद्वधस्त्रैः।
यो अर्यपत्नीरुषसश्चकार। स निरुध्या नहुषो यहो अग्निः।
विशश्चक्रे बलिहृतस्सहोभिः॥७१॥

प्र सद्यो अग्ने अत्येष्यन्यान्। आविर्यस्मै चारुतरो बभूथ।
ईडेन्यो वपुष्यो विभावा। प्रियो विशामतिथिर्मानुषीणाम्।
ब्रह्मज्येष्ठा वीर्या संभृतानि। ब्रह्माग्ने ज्येष्ठन्दिवा ततान।
ऋतस्य ब्रह्म प्रथमोत जज्ञे। तेनार्हति ब्रह्मणा स्पर्धितुङ्कः।

ब्रह्म सुचो घृतवतीः। ब्रह्मणा स्वरवो मिताः॥७२॥

ब्रह्म यज्ञस्य तन्तवः। ऋत्विजो ये हविष्कृतः।
शृङ्गाणीवेच्छृङ्गिणाः सन्ददृश्रिरे। चषालवन्तस्स्वरवः
पृथिव्याम्। ते देवासस्स्वरवस्तस्थिवाः सः। नमस्सखिभ्यस्सन्नाम्ना
अभिभूरग्निरंतरद्रजाः सि। स्पृधो विहत्य पृतना अभिश्रीः।
जुषाणो म आहुतिं मामहिष्ट। हत्वा सपत्नान् वरिवस्करन्नः।
ईशानन्त्वा भुवनानामभिश्चियम्। स्तौम्यग्न उरुकृतः
सुवीरम्। हविर्जुषाणस्सपत्नाः अभिभूरसि। जहि शत्रूँ
रप मृधो नुदस्व॥७३॥

स प्रत्नवन्नवीयसा। अग्ने द्युम्नेन सय्यतां। बृहत्तन्थ भानुना।
नवन्तु स्तोममग्नये। दिवश्शयेनाय जीजनम्। वसोः
कुविद्वनाति नः। स्वारुहा यस्य श्रियो दृशे। रयिर्वीरवतो
यथा। अग्ने यज्ञस्य चेततः। अदाभ्यः पुरणुता॥७४॥

अग्निर्विशां मानुषीणाम्। तूर्णी रथस्सदा नवः। नवः सोमाय
वाजिनै। आज्यं पयसोऽजनि। जुष्टः शुचितमव्वसु। नवः
सोम जुषस्व नः। पीयूषस्येह तृष्णुहि। यस्ते भाग ऋता
वयम्। नवस्य सोम ते वयम्। आ सुमतिव्वृणीमहे॥७५॥

स नो रास्व सहस्रिणः। नवः हविर्जुषस्व नः।
ऋतुभिस्सोम भूतमम्। तदङ्ग प्रतिहर्य नः। राजन्सोम
स्वस्तये। नवः स्तोमन्नवः हविः। इन्द्राग्निभ्यान्नि वैदय।

तञ्जुषेता॑ꣳ सचे॑तसा। शुचि॑न्नु स्तोम॒न्नव॑जातम॒द्या। इन्द्रा॑ग्नी
वृत्र॑हणा जुषेथा॑म्॥७६॥

उ॒भा हि वाꣳ सु॒हवा॒ जोह॑वीमि। ता वाजꣳ स॒द्य उ॑श॒ते
धे॒ष्ठा। अ॒ग्निरिन्द्रो॒ नव॑स्य नः। अ॒स्य ह॒व्यस्य॑ तृप्यताम्।
इ॒ह दे॒वौ स॑ह॒स्त्रिणौ॑। य॒ज्ञन्न॒ आ हि ग॑च्छेताम्। वसु॑मन्तꣳ
सुव॑र्विदम्। अ॒स्य ह॒व्यस्य॑ तृप्यताम्। अ॒ग्निरिन्द्रो॒ नव॑स्य नः।
विश्वा॑न्देवाꣳ स्त॑र्पयत॥७७॥

ह॒विषो॒ऽस्य॑ नव॑स्य नः। सुव॑र्विदो॒ हि ज॑ज्ञिरे। ए॒दं
ब॒र्हिस्सु॑ष्ट॒रीमा॒ नवे॑न। अ॒यय्यँ॑ज्ञो यज॑मानस्य भा॒गः। अ॒यं
ब॒भूव॑ भुव॑नस्य॒ गर्भः॑। वि॒श्वे दे॒वा इ॒दम॑द्यागमि॒ष्ठाः। इ॒मे नु
द्यावा॑पृथि॒वी स॒मीची॑। त॒न्वा॒ने य॒ज्ञं पु॑रु॒पेश॑सन्धिया। आ॒ऽस्मै
पृ॒णीतां॑ भुव॑नानि॒ विश्वा॑। प्र॒जां पु॒ष्टि॑म॒मृत॑न्नवे॑न॥७८॥

इ॒मे धे॒नू अ॒मृत॑य्यै दुहा॑तै। पय॑स्वत्युत्तरा॑मेतु पु॒ष्टिः।
इ॒मय्यँ॑ज्ञञ्जुष॑माणे॒ नवे॑न। स॒मीची॑ द्यावा॑पृथि॒वी घृ॒ताची॑।
यवि॑ष्ठो ह॒व्यवा॑हनः। चि॒त्रभा॑नुर्घृ॒तासु॑तिः। नव॑जातो॒ वि
रो॑चसे। अ॒ग्ने तत्ते॑ महि॒त्वन॑म्। त्वम॑ग्ने दे॒वता॑भ्यः। भा॒गे दे॒व
न मी॑यसे॥७९॥

स ए॑ना वि॒द्वान् य॑ख्यसि। नवꣳ स्तोम॑ञ्जुषस्व
नः। अ॒ग्निः प्र॑थ॒मः प्रा॑श्जातु। स हि वेद॑ यथा
ह॒विः। शि॒वा अ॒स्मभ्य॑मोष॑धीः। कृ॒णोतु॑ वि॒श्वच॑र्षणिः।

भ॒द्रान्न॒श्श्रेय॒स्सम॑नैष्ट दे॒वाः। त्वया॑ऽव॒सेन॒ सम॑शीमहि
 त्वा। स नो॑ मयो॒भूः पि॑तो आ वि॒शस्व। शन्तो॒काय॑
 त॒नुवे॑ स्यो॒नः। ए॒तमु॒ त्यं म॑धु॒ना स॒य्यु॑त॒य्यँव॑म्। सर॑स्वत्या
 अधि॑म॒नाव॑च॒र्कषुः। इन्द्र॑ आसी॒त्सीर॑पति॒श्शत॑क्र॒तुः। की॒नाशा॑
 आसन्म॒रुत॑स्सु॒दान॑वः॥८०॥

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

प्रा॒णो र॑र॒क्षति॒ विश्व॑मेज॑त्। इ॒र्यो भू॑त्वा ब॒हुधा ब॒हूनि॑।
 स इ॒त्सर्व॑व्या॒नशे॑। यो दे॒वो दे॒वेषु॑ वि॒भूर॑न्तः। आवृ॑द॒दात्
 र॒खेत्रि॑य॒ध्वग॑द्व॒षा। तमि॑त्प्रा॒णं म॒नसो॑प॒ शि॒र॒ष्यत॑।
 अग्र॑न्दे॒वाना॑मि॒दम॑न्तु नो ह॒विः। म॒नस॑श्चित्ते॒दम्। भू॑त
 भव्य॑श्च गु॒प्यते॑। तद्धि दे॒वेष्व॑ग्रि॒यम्॥१॥

आ न॑ ए॒तु पु॒रश्च॑रम्। स॒ह दे॒वैरि॒मं ह॑व॑म्।
 म॒नश्श्रेय॑सि॒श्रेय॑सि। क॒र्मन् य॒ज्ञप॑ति॒न्दध॑त्। जु॒षता॑ मे
 वा॒ग्नि॒दं ह॒विः। वि॒राड्दे॒वी पु॒रोहि॑ता। ह॒व्यवा॑डन॒पायि॑नी।
 यया॑ रू॒पाणि॑ बहु॒धा व॑द॒न्ति। पे॒शांसि॑ दे॒वाः प॑र॒मे ज॒नित्रे॑।
 सा नो॑ वि॒राडन॑पस्फुर॒न्ती॥२॥

वाग्दे॒वी जु॑षतामि॒दं ह॒विः। च॒र॒ष्युर्दे॒वाना॑ज्योति॑र॒मृते॑
 न्य॑क्तम्। अ॒स्य वि॒ज्ञाना॑य बहु॒धा नि॑धी॒यते॑। तस्य॑
 सु॒म्रम॑शीमहि। मा नो॑ हासीद्विच॒र॒णम्। आयु॑रि॒न्ः

प्रतीर्यताम्। अनन्धाश्चख्षुषा वयम्। जीवा ज्योतिरशीमहि।
 सुवज्योतिरुतामृतम्। श्रोत्रेण भद्रमुत शृण्वन्ति सत्यम्।
 श्रोत्रेण वाचं बहुधोद्यमानाम्। श्रोत्रेण मोदंश्च महंश्च श्रूयते।
 श्रोत्रेण सर्वा दिश आ शृणोमि। येन प्राच्या उत दक्षिणा।
 प्रतीच्यै दिशश्शृण्वन्त्युत्तरात्। तदिच्छ्रोत्रं बहुधोद्यमानम्।
 अरान्न नेमिः परि सर्वं बभूव॥३॥

उदेहि वाजिन्यो अस्यस्वन्तः। इदं राष्ट्रमा विश
 सूनृतावत्। यो रोहितो विश्वमिदञ्जानं। स नो
 राष्ट्रेषु सुधितान्दधातु। रोहंरोहं रोहित आरुरोह।
 प्रजाभिर्वृद्धिञ्जनुषामुपस्थम्। तामिस्संरब्धो अविदथ्यदुर्वीः।
 गातुं प्रपश्यन्निह राष्ट्रमाऽहाः। आऽहाऽप्सीद्राष्ट्रमिह रोहितः।
 मृधो व्यास्थदभयन्नो अस्तु ॥४॥

अस्मभ्यन्धावापृथिवी शक्नोरीभिः। राष्ट्रन्दुहाथामिह रेवतीभिः।
 विमंमञ्श रोहितो विश्वरूपः। समाचक्राणः प्ररुहो रुहंश्च।
 दिवंङ्गत्वायं महता महिम्ना। वि नो राष्ट्रमुनत्तु पयसा
 स्वेन। यास्ते विशस्तपसा सं बभूवुः। गायत्रवँत्समनु तास्त
 आऽगुः। तास्त्वा विशन्तु महसा स्वेन। सं माता पुत्रो
 अभ्येतु रोहितः॥५॥

यूयमुग्रा मरुतः पृश्निमातरः। इन्द्रेण सयुजा प्रमृणीथ
 शत्रून्। आ वो रोहितो अशृणोदभिद्यवः। त्रिसंतासो

मरुतस्स्वादुसम्मुदः। रोहि॑तो द्यावा॑पृथि॒वी जं॑जान।
तस्मि॑न्स्तन्तुं परमे॑ष्ठी त॑तान। तस्मि॑ञ्छि॒श्रिये अ॒ज
एक॑पात्। अद॑हद्द्यावा॑पृथि॒वी बले॑न। रोहि॑तो द्यावा॑पृथि॒वी
अद॑हत्। तेन॒ सुव॑स्स्त॒भित॑न्तेन॒ नाकः॑॥६॥

सो अ॒न्तरि॑ख्ये रज॑सो वि॒मानः॑। तेन॑ दे॒वास्सु॒व॒रन्व॑विन्दन्।
सु॒शेव॑न्त्वा भा॒नवो॑ दी॒दिवा॑सम्। सम॑ग्रासो जु॒हो जा॑तवेदः।
उ॒ख्यन्ति॑ त्वा वा॒जिन॒मा घृ॑तेन। स॑स॒मग्रे॑ युव॒से भो॑ज॒नानि॑।
अ॒ग्रे शर्ध॑ मह॒ते सौ॒भगा॑य। तव॑ द्यु॒म॒न्युत्त॑मानि॒ सन्तु॑।
सञ्जा॑स्प॒त्यः सु॒यम॒मा कृ॑णुष्व। श॒त्रूय॑ताम॒भि ति॑ष्ठा
महा॑सि॥७॥

पुन॑र्न इन्द्रो॑ म॒घवा॑ ददातु। धना॑नि श॒क्रो धन्य॑स्सुराधाः।
अ॒र्वाची॑नङ्क॒णुता॒य्यँचि॑तो मनः॑। श्रु॒ष्टी नो॑ अ॒स्य ह॒विषो॑
जुषा॑णः। या॒नि नोऽजि॑न॒न्धना॑नि। ज॒हर्थ॑ शूर म॒न्युना॑।
इन्द्रा॑नु॒विन्द॒ नस्तानि॑। अ॒नेन॑ ह॒विषा॒ पुनः॑। इन्द्र॒
आशा॑भ्यः॒ परि॑। सर्वा॑भ्योऽभय॑ङ्करत्॥८॥

जेता॒ शत्रून्॒ विच॑स्प॒णिः। आकू॑त्यै त्वा॒ कामा॑य त्वा स॒मृधे॑
त्वा। पु॒रो द॑धे अमृ॒तत्वा॑य जी॒वसे॑। आकू॑तिम॒स्याव॑से।
का॒मम॑स्य स॒मृद्धौ॑। इन्द्र॑स्य यु॒ञ्जते॑ धि॒यः। आकू॑ति॒न्देवी॑
मन॑सः पु॒रो द॑धे। य॒ज्ञस्य॑ मा॒ता सु॒हवा॑ मे अस्तु। यद्वि॑च्छामि
मन॑सा॒ सका॑मः। वि॒देय॑मे॒नद्ध॑दे॒य नि॑विष्टम्॥९॥

सेद॒ग्निर॒ग्री॒रत्ये॑त्य॒न्यान्। यत्र॑ वा॒जी तन॑यो वी॒डुपा॑णिः।
 स॒हस्र॑पा॒था अ॒खरा॑ स॒मेति॑। आशा॑नान्त्वाऽऽशा॒पा॒लेभ्यः॑।
 च॒तुर्भ्यो॑ अ॒मृतै॑भ्यः। इ॒दं भू॒तस्या॑ध्य॒खेभ्यः॑। वि॒धेम॑ ह॒विषा॑
 व॒यम्। विश्वा॑ आ॒शा म॑धु॒ना स॑ सृ॒जामि॑। अ॒न॒मी॒वा आप॑
 ओष॑धयो भवन्तु। अ॒य॒य्यंज॑मानो मृ॒धो व्य॑स्यताम्॥१०॥

अ॒गृभी॑ताः प॒शव॑स्सन्तु सर्वे॑। अ॒ग्नि॒स्सोमो॑ वरु॒णो मि॒त्र
 इन्द्रः॑। बृ॒हस्प॑ति॒स्सवि॑ता यस्स॑ह॒स्त्री। पू॒षा नो॑ गोभि॒रव॑सा
 सर॑स्वती। त्वष्टा॑ रू॒पाणि॑ सम॑नक्तु य॒ज्ञैः। त्वष्टा॑ रू॒पाणि॑
 दध॑ती सर॑स्वती। पू॒षा भग॑ स॒विता नो॑ ददातु।
 बृ॒हस्प॑ति॒र्दद॑दिन्द्र॒स्सह॑स्रम्। मि॒त्रो दा॒ता वरु॑ण॒स्सोमो॑
 अ॒ग्निः॥११॥

आ नो॑ भ॒र भ॑ग॒मिन्द्र॑ द्यु॒मन्त॑म्। नि ते॑ दे॒ष्णस्य॑ धीमहि प्र॒रेके॑।
 उ॒र्व इ॒व प॑प्रथे कामो॑ अ॒स्मे। तमा॑पृ॒णा व॑सुप॒ते व॑सू॒नाम्।
 इ॒मङ्काम॑ म॒न्दया॑ गोभि॒रश्वैः॑। च॒न्द्रव॑ता राध॑सा प॒प्रथ॑श्च।
 सु॒व॒र्यवो॑ म॒तिभि॑स्तुभ्यं वि॒प्राः। इन्द्रा॑य वाह॑ः कु॒शिका॑सो
 अ॒क्र॒त्र। इन्द्र॑स्य॒ नु वी॒र्या॑णि प्रवो॑चम्। या॒नि च॒कार॑ प्रथ॒मानि॑
 व॒ज्री॥१२॥

अ॒ह॒न्नहि॑मन्व॒पस्त॑तर्द। प्रव॒ख्याणा॑ अभि॒नृत्प॑र्व॒ताना॑म्।
 अ॒ह॒न्नहि॑ पर्व॒ते शि॒श्रिया॑णम्। त्वष्टा॑ऽस्मै व॒ज्रं स्व॑र्य॒न्तत॑ख्य।
 वा॒श्रा इ॒व धे॑नव॒स्स्यन्द॑मानाः। अ॒ञ्ज॑स्समु॒द्रम॑व॒ जग्मु॑रापः॑।

वृषायमा॑णोऽवृणी॑त॒ सोम॑म्। त्रिक॑द्रुकेष्वपिब॑त्सुतस्य॑। आ
साय॑कं म॒घवा॑ दत्त॒ वज्र॑म्। अह॑न्नेनं प्रथम॒जा मही॑नाम्॥१३॥

यदिन्द्रा॑हन्प्रथम॒जा मही॑नाम्। आन्मा॒यिना॒ममि॑नाः
प्रोत॑ मा॒याः। आत्सूर्य॑ञ्जनय॒न्द्यामु॑षास॑म्। तादी॒क्रा
शत्रू॑न् किला॑विविध्से। अह॑न्वृ॒त्रवृ॑त्रतरं॒ व्य॑स॑म्। इन्द्रो
वज्रे॑ण मह॒ता व॒धेन॑। स्कन्धा॑सीव॒ कुलि॑शेना॒विवृ॑क्णा।
अहि॑श्शयत उप॒पृक्पृ॑थिव्याम्। अ॒यो॒ध्येव॑ दुर्म॒द आ हि॑
जु॒ह्वे। म॒हा॒वीर॑न्तुविबा॒धमृ॑जीषम्॥१४॥

नाता॑रीरस्य॒ समृ॑तिं व॒धाना॑म्। स॑ रु॒जानाः॑ पिपिष॒
इन्द्र॑शत्रुः। विश्वो॒ विहा॑या अर॒तिः। वसु॑र्दधे॒ हस्ते॒ दखि॑णे।
तर॑णिर्न शि॒श्रथ॑त्। श्रव॒स्यया॑ न शि॒श्रथ॑त्। विश्व॑स्मा
इदि॑षुध्यसे। दे॒वत्रा॑ ह॒व्यमू॑हिषे। विश्व॑स्मा इत्सु॒कृते॒
वार॑मृण्वति। अ॒ग्निर्द्वा॒रा व्यृ॑ण्वति॥१५॥

उदु॑ञ्जिहा॑नो अ॒भि काम॑मीरयन्। प्र॒पृञ्च॑न्विश्वा॒ भुव॑नानि
पूर्व॑था। आ के॒तुना॒ सुष॑मिद्धो यजि॑ष्ठः। काम॑न्त्रो अग्रे
अ॒भिह॑र्य दिग्भ्यः। जुषा॑णो ह॒व्यम॑मृतेषु दू॒ष्टः। आ नो॑
र॒यिं बहु॑लाङ्गोम॑तीमिष॑म्। नि धे॑हि यख्ण॑दमृतेषु भूष॑न्।
अश्वि॑ना य॒ज्ञमाग॑तम्। दा॒शुषः॑ पुरु॑द॒ससा॑। पूषा॑ र॒ख्यतु॑
नो र॒यिम्॥१६॥

इम॒य्यँज्ञम॑श्विना॒ वर्ध॑यन्ता। इ॒मौ र॒यिय्यँज॑मानाय ध॒त्तम्।

इमौ प॒शून् र॑ख्यता॒व्विश्व॑तो नः। पू॒षा नः॑ पातु॒ सद॑मप्रयच्छन्।
 प्र॒ते म॒हे सं॑रस्वति। सु॒भ॒गे वा॑जिनीवति। स॒त्य॒वाचे॑ भरे
 म॒तिम्। इ॒द॒न्नो ह॒व्य॒ङ्घ्र॒तव॑त्सरस्वति। स॒त्य॒वाचे॑ प्रभ॒रेमा
 ह॒वी॑ः॒षि। इ॒मा॒नि ते दुरि॑ता सौ॒भ॒गानि। तेभि॑र्व॒यं
 सु॒भ॒गा॑सस्स्याम॥१७॥

य॒ज्ञो रा॒यो य॒ज्ञ ई॒शे व॑सूनाम्। य॒ज्ञस्स॒स्याना॑मु॒त
 सु॑खिती॒नाम्। य॒ज्ञ इ॒ष्टः पू॑र्वचित्ति॒न्दधा॑तु। य॒ज्ञो ब्र॑ह्म॒ण्वा
 अ॒प्ये॒तु दे॒वान्। अ॒य॒य्यँ॒ज्ञो व॑र्धता॒ङ्गोभि॑र॒श्वैः। इ॒य॒वैर्दि॑स्वप॒त्या
 सु॒वी॒रा। इ॒दं ब॑र॒हिर॑ति॒ ब॒र॒ही॑ः॒ष्य॒न्या। इ॒म॒य्यँ॒ज्ञवि॑श्वे॒ अव॑न्तु
 दे॒वाः। भ॒ग ए॒व भ॒ग॒वा॑ः अस्तु॒ दे॒वाः। तेन॑ व॒यं
 भ॒ग॒व॒न्त॑स्स्याम॥१८॥

त॒न्त्वा भ॒ग॒ सर्व॑ इ॒ज्जो॑हवीमि। स नो॑ भ॒ग पु॑र॒ए॒ता भ॑वे॒ह। भ॒ग
 प्र॒णे॒त॒र्भ॒ग॒ स॒त्य॒रा॒धः। भ॒गे॒मा॒न्ध्रि॒यमु॑द॒व द॑द॒न्नः। भ॒ग प्र॒ णो॑
 ज॒न॒य॒ गो॑भि॒र॒श्वैः। भ॒ग प्र॒ नृ॑भिर्नृ॒वन्त॑स्स्याम। श॒श्व॑ती॒स्स॒मा
 उ॒प॒य॒न्ति लो॒काः। श॒श्व॑ती॒स्स॒मा उ॒प॒य॒न्त्यापः॑। इ॒ष्टं पू॑र्त॒ः
 श॒श्व॑ती॒ना॒ः स॒मा॒ना॑ः शा॒श्व॒तेन॑। ह॒वि॒षे॒ष्ट्वाऽन॑न्त॒ल्लो॒कं प॑र॒मा
 रु॑रो॒ह ॥१९॥

इ॒यमे॒व सा॒ या प्र॑थ॒मा व्यौ॑च्छत्। सा रू॒पाणि॑ कुरु॒ते
 प॒ञ्च दे॒वी। द्वे स्व॑सा॒रौ व॑य॒त॒स्त॒त्रमे॑तत्। स॒ना॒त॒न॒व्वि॑त॒त॒ः
 ष॒ण्म॑यू॒खम्। अ॒वा॒न्या॑ः॒स्तन्तू॑न्कि॒रतो॑ ध॒त्तो अ॒न्यान्।
 ना॒व॑पृ॒ज्या॒ते न ग॑मा॒ते अ॒न्त॑म्। आ वो॑ य॒न्तू॒दवा॑हा॒सो अ॒द्या।

वृष्टि॒र्यै॑ वि॒श्वे म॒रुतो॑ जु॒नन्ति॑ । अ॒य॒र्य्यो॑ अ॒ग्निर्म॑रु॒तस्समि॑द्धः ।
ए॒तञ्जु॑षध्वङ्क॒वयो॑ यु॒वानः॑ ॥ २० ॥

धा॒रा॒व॒रा म॒रुतो॑ धृ॒ष्णुवो॑जसः । मृ॒गा न भी॑मास्त॒विषेभि॑रु॒र्मिभिः॑ ।
अ॒ग्नयो॑ न शु॒शुचा॑ना ऋ॒जीषि॑णः । भ्रुमि॒न्धम॑न्त॒ उप॒ गा
अ॒वृण्व॑त । वि च॒क्रमे॑ त्रि॒र्देवः॑ । आ वे॒धस॒त्रील॑पृष्ठं
बृ॒हन्त॑म् । बृ॒हस्प॑ति॒ः स॒दने॑ सा॒दय॑ध्वम् । सा॒दद्यो॑नि॒न्दम॒
आ दी॑दि॒वाः स॑म् । हि॒र॒ण्यव॑र्णम॒रुषः॑ स॒पेमा॑ । स हि
शुचि॑श्श॒तप॑त्र॒स्स शु॒न्य्युः ॥ २१ ॥

हि॒र॒ण्यवा॑शीरि॒षिर॑स्सु॒व॒रूपाः॑ । बृ॒हस्प॑ति॒स्स स्वा॑वेश ऋ॒ष्वाः ।
पू॒रू सखि॑भ्य आ॒सुति॑ङ्क॒रिष्ठः॑ । पू॒षः स्त॑वं व्र॒ते व॒यम् ।
नरि॑ष्येम क॒दाच॑न । स्तो॒तार॑स्त इ॒ह स्म॑सि । यास्ते॑ पू॒षन्ना
वो अ॒न्तस्स॑मु॒द्रे । हि॒र॒ण्ययी॑र॒न्तरि॑ख्ये चर॑न्ति । याभि॑र्या॒सि
दू॒त्याः सूर्य॑स्या । का॒मेन॑ कृ॒तश्र॑वं इ॒च्छमा॑नः ॥ २२ ॥

अ॒र॒ण्या॒न्यर॑ण्या॒न्यसौ॑ । या प्रे॒व न॑श्य॒सि । क॒था ग्रा॑म॒न्न
पृ॒च्छ॒सि । न त्वा॒भीरि॑व वि॒न्दती॑ ३ । वृ॒षा॒रवा॑य॒
वद॑ते । यदु॒पाव॑ति चि॒च्चि॒कः । आ॒घा॒टीभि॑रिव धा॒वय॑न् ।
अ॒र॒ण्या॒निर्म॑हीयते । उ॒त गा॑वं इ॒वा॒दन् । उ॒तो वे॒शमे॑व
दृ॒श्यते॑ ॥ २३ ॥

उ॒तो अ॑र॒ण्या॒निस्सा॑यम् । श॒क॒टीरि॑व स॒र्जति॑ । गा॒म॒ङ्गैष॑
आ ह्व॑यति । दा॒र्व॒ङ्गैष॑ उ॒पाव॑धीत् । वस॑न्नर॒ण्या॒न्याः॑

सायम्। अक्रुक्षदिति मन्यते। न वा अरण्यानिहन्ति।
अन्यश्चेन्नाभिगच्छति। स्वादोः फलस्य जुग्ध्वा। यत्र कामं
नि पद्यते। आज्ञनगन्धीः सुरभीम्। बहुन्नामकृषीवलाम्।
प्राहं मृगाणां मातरम्। अरण्यानीमशःसिषम्॥२४॥

वार्त्रहत्याय शवसे। पृतनासाह्याय च। इन्द्र त्वा वर्तयामसि।
सुब्रह्माणं वीरवन्तं बृहन्तम्। उरुं गभीरं पृथुबुधमिन्द्र।
श्रुतस्मिन्मुग्रमभिमातिषाहम्। अस्मभ्यं चित्रं वृषणः रयिं
दाः। क्षेत्रियै त्वा निरृक्त्यै त्वा। द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्य
पाशात्। अनागसं ब्रह्मणे त्वा करोमि॥२५॥

शिवे ते द्यावापृथिवी उभे इमे। शं ते अग्निस्सहाद्विरस्तु।
शं द्यावापृथिवी सहोषधीभिः। शमन्तरिक्षः सह वातेन
ते। शं ते चतस्रः प्रदिशो भवन्तु। या दैवीश्चतस्रः
प्रदिशः। वातपत्नीरभि सूर्यो विचष्टे। तासान्त्वा जरस
आ दधामि। प्र यक्ष्म एतु निरृक्तं पराचैः। अमोचि
यक्ष्मादुरितादवर्त्यै॥२६॥

द्रुहः पाशान्निरृक्त्यै चोदमोचि। अहा अवर्तिमविदथ्स्योनम्।
अप्यभूद्भद्रे सुकृतस्य लोके। सूर्यमृतं तमसो ग्राह्या यत्। देवा
अमुञ्चन्नसृजन्व्येनसः। एवमहमिमं क्षेत्रियाञ्जामिशःसात्।
द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्य पाशात्। बृहस्पते युवमिन्द्रश्च
वस्वः। दिव्यस्येशाथे उत पार्थिवस्य। धत्तः रयिः स्तुवते

कीरयेचित्॥ २७॥

यूयं पात स्वस्तिभिस्सदा नः। देवायुधमिन्द्रमा जोहुवानाः।
विश्वावृधमभि ये रक्षमाणाः। येन हता दीर्घमध्वानमायन्।
अनन्तमर्थमनिवथ्स्यमानाः। यत्ते सुजाते हिमवत्सु भेषजम्।
मयोभूशशन्तमा यद्धृदोसि। ततो नो देहि सीबले। अदो
गिरिभ्यो अधि यत्प्रधावसि। सः शोभमाना कन्येव
शुभ्रे॥ २८॥

तां त्वा मुद्गला हविषां वर्धयन्ति। सा नस्सीबले रयिमा
भाजयेह। पूर्वं देवा अपरेणानुपश्यञ्जन्मभिः। जन्मान्यवरैः
पराणि। वेदानि देवा अयमस्मीति माम्। अहं हित्वा
शरीरं जरसः परस्तात्। प्राणापानौ चक्षुश्श्रोत्रम्। वाचं
मनसि संभृताम्। हित्वा शरीरं जरसः परस्तात्। आ
भूतिंभूतिं वयमश्नवामहे। इमा एव ता उषसो याः प्रथमा
व्यौच्छन्। ता देव्यः कुर्वते पञ्चरूपा। शश्वतीर्नावपृज्यन्ति।
न गमन्त्यन्तम्॥ २९॥

वसूनां त्वाऽधीतेन। रुद्राणामूर्म्या। आदित्यानां तेजसा।
विश्वेषां देवानां क्रतुना। मरुतामेघा जुहोमि स्वाहा।
अभिभूतिरहमागमम्। इन्द्रसखा स्वायुधः। आस्वाशासु
दुष्पहः। इदं वर्चो अग्निना दत्तमागात्। यशो भर्गस्सह
ओजो बलं च॥ ३०॥

दी॒र्घायु॑त्वाय॑ श॒तशार॑दाय। प्र॒तिगृ॑भ्णामि॑ मह॒ते वी॒र्या॑य।
 आयु॑रसि॒ विश्वा॑युरसि। स॒र्वायु॑रसि॒ सर्व॑मायु॑रसि।
 सर्व॑म्म् आयु॑र्भूयात्। स॒र्वमायु॑र्गेषम्। भूर्भुव॑स्सुवः॑।
 अ॒ग्नि॒ध॒र्म॑णा॒न्नादः॑। मृ॒त्यु॒ध॒र्म॑णा॒न्नप॑तिः। ब्र॒ह्म क्ष॒त्रꣳ
 स्वाहा॑॥ ३१॥

प्र॒जाप॑तिः प्रणे॒ता। बृ॒ह॒स्पतिः॑ पुर॒ण॒ता। य॒मः प॒न्थाः॑। च॒न्द्रमाः॑
 पुनर॒सुस्स्वाहा॑॥ अ॒ग्नि॒र॒न्नादोऽन्न॑पतिः। अ॒न्नाद्य॑म॒स्मिन्
 य॒ज्ञे यज॑मानाय ददातु॒ स्वाहा॑॥ सोमो॒ राजा॑ राज॑पतिः।
 रा॒ज्यम॒स्मिन् य॒ज्ञे यज॑मानाय ददातु॒ स्वाहा॑॥ वरु॑णस्स॒म्राट्थ्स॒म्राट्ति॑
 सा॒म्राज्य॑म॒स्मिन् य॒ज्ञे यज॑मानाय ददातु॒ स्वाहा॑॥ ३२॥

मि॒त्रः क्ष॒त्रं क्ष॒त्रप॑तिः। क्ष॒त्रम॒स्मिन् य॒ज्ञे यज॑मानाय ददातु॒
 स्वाहा॑॥ इन्द्रो॒ बलं॑ बल॑पतिः। बल॑म॒स्मिन् य॒ज्ञे यज॑मानाय
 ददातु॒ स्वाहा॑॥ बृ॒ह॒स्पति॑र्ब्रह्म॒ ब्रह्म॑पतिः। ब्रह्मा॒स्मिन् य॒ज्ञे
 यज॑मानाय ददातु॒ स्वाहा॑॥ स॒वि॒ता रा॒ष्ट्रꣳ रा॒ष्ट्रप॑तिः।
 रा॒ष्ट्रम॒स्मिन् य॒ज्ञे यज॑मानाय ददातु॒ स्वाहा॑॥ पू॒षा वि॒शां
 वि॒द्व॑तिः। वि॒शम॒स्मिन् य॒ज्ञे यज॑मानाय ददातु॒ स्वाहा॑॥
 सर॑स्वती॒ पुष्टिः॑ पुष्टि॑पती। पुष्टि॑म॒स्मिन् य॒ज्ञे यज॑मानाय
 ददातु॒ स्वाहा॑॥ त्वष्टा॑ पशूनां मि॒थु॒नाꣳ रू॒प॒कृ॒द्रूप॑पतिः।
 रू॒पेणा॒स्मिन् य॒ज्ञे यज॑मानाय प॒शून् द॑दातु॒ स्वाहा॑॥ ३३॥

स ई॑ पाहि॒ य ऋ॑जी॒षी तरु॑त्रः। य॒श्शि॒प्र॒वान्वृ॑ष॒भो यो

म॑ती॒नाम् । यो गो॑त्र॒भिद्व॑ज्र॒भृद्यो ह॑रि॒ष्ठाः । स इ॒न्द्र चि॒त्राः
अ॒भि तृ॒न्धि वाजा॑न् । आ ते शु॒ष्मो वृष॑भ ए॒तु प॒श्चात् ।
ओ॒त्तरा॑द॒धरा॑गा पु॒रस्ता॑त् । आ वि॒श्वतो॑ अ॒भिस॑मै॒त्वर्वा॑ङ् ।
इ॒न्द्र द्यु॒म्नः सु॒र्वर्व॑द्धे॒ह्यस्मे । प्रो॒ष्वस्मै पु॒रोर॑थम् । इ॒न्द्राय
शू॒षम॑र्चत ॥ ३४ ॥

अ॒भीके॑ चिदु लो॒ककृ॑त् । स॒ङ्गे स॒मथ्सु॑ वृ॒त्रहा॑ । अ॒स्माकं
बो॒धि चो॒दिता॑ । नभ॑न्तामन्य॒केषा॑म् । ज्या॒का अधि॑ ध॒न्वसु॑ ।
इ॒न्द्र व॒यः शु॑ना॒सीर॑म् । अ॒स्मिन् य॒ज्ञे ह॑वामहे । आ वा॒जैरु॑पं
नो ग॑मत् । इ॒न्द्राय॑ शु॒नासी॑रा॒य । स्रु॒चा जु॑हुत नो ह॒विः ॥ ३५ ॥

जुष॑तां प्रति॒ मेधि॑रः । प्र ह॒व्यानि॑ घृ॒तव॑न्त्यस्मै । ह॒र्यश्वा॑य
भर॑ता स॒जोषाः॑ । इ॒न्द्रर्तु॑भिर्ब्र॒ह्मणा॑ वावृ॒धानः॑ । शु॒नासी॑री
ह॒विरि॑दं जुष॒स्व । व॒यस्सु॑प॒र्णा उप॑सेदुरि॒न्द्रम् । प्रि॒यमे॑धा
ऋष॑यो नाध॒मानाः॑ । अप॑ ध्वा॒न्तमूर्णु॑हि पू॒र्धि चक्षुः॑ ।
मु॒मुग्ध्य॑स्मान्निधये॒ऽव ब॒द्धान् । बृ॒हदि॒न्द्राय॑ गायत ॥ ३६ ॥

मरु॑तो वृ॒त्रह॑न्त॒मम् । येन॑ ज्योति॒रज॑नय॒नृता॑वृ॒धः । दे॒वं
दे॒वाय॑ जागृ॒वि । का॒मिहै॒काः क इ॒मे प॑त॒ङ्गाः । मा॒न्यालाः॑
कुलि॑परि॒माप॑तन्ति । अना॑वृ॒तैना॒न्प्रध॑मन्तु दे॒वाः । सौ॒पर्णं
चक्षु॑स्त॒नुवा॑ विदे॒य । ए॒वा व॑न्दस्व॒ वरु॑णं बृ॒हन्त॑म् ।
न॒म॒स्याधी॑र॒ममृ॑त॒स्य गो॑पाम् । स न॒श्शर्म॑ त्रि॒वरू॑थं
विय॑सत् ॥ ३७ ॥

यूयं पात स्वस्तिभिस्सदा नः। नाकै सुपर्णमुप यत्पतन्तम्।
 हृदा वेनन्तो अभ्यचक्षत त्वा। हिरण्यपक्षं वरुणस्य दूतम्।
 यमस्य योनौ शकुनं भुरण्युम्। शं नो देवीरभिष्टये। आपो
 भवन्तु पीतयै। शय्यौरभि स्रवन्तु नः। ईशाना वार्याणाम्।
 क्षयन्तीश्च षणीनाम्॥३८॥

अपो याचामि भेषजम्। अप्सु मे सोमो अब्रवीत्।
 अन्तर्विश्वानि भेषजा। अग्निं च विश्वशम्भुवम्। आपश्च
 विश्वभेषजीः। यदप्सु ते सरस्वति। गोष्वश्वेषु यन्मधु।
 तेन मे वाजिनीवति। मुखमङ्घ्रि सरस्वति। या सरस्वती
 वैशम्भल्या॥३९॥

तस्यां मे रास्व। तस्यांस्ते भक्षीय। तस्यांस्ते भूयिष्ठभाजो
 भूयास्म। अहं त्वदस्मि मदसि त्वमेतत्। ममासि
 योनिस्तव योनिरस्मि। ममैव सन्वहं हव्यान्यग्रे। पुत्रः पित्रे
 लोककृज्जातवेदः। इहैव सन्तत्र सन्त त्वाऽग्रे। प्राणेन वाचा
 मनसा बिभर्मि। तिरो मा सन्तमायुर्मा प्रहासीत्॥४०॥

ज्योतिषा त्वा वैश्वानरेणोपतिष्ठे। अयं ते योनिर् ऋत्वियः।
 यतो जातो अरोचथाः। तं जानन्नग्र आरोह। अथा नो वर्धया
 रयिम्। या ते अग्रे यज्ञिया तनूस्तयेह्यारोहात्माऽऽत्मानम्।
 अच्छा वसूनि कृण्वन्नस्मे नर्या पुरूणि। यज्ञो भूत्वा यज्ञमा
 सीद स्वां योनिम्। जातवेदो भुव आ जायमानस्सक्षय एहि।

उपावरोह जातवेदः पुनस्त्वम् ॥ ४१ ॥

देवेभ्यो हव्यं वह नः प्रजानन्। आयुः प्रजां रयिमस्मासु
धेहि। अजस्रो दीदिहि नो दुरोणे। तमिन्द्रं जोहवीमि
मघवानमुग्रम्। सत्रा दधानमप्रतिष्कृतं शवांसि।
महिष्ठो गीर्भिरा च यज्ञियोऽववर्तत्। राये नो विश्वा सुपथा
कृणोतु वज्री। त्रिकद्रुकेषु महिषो यवाशिरं तुविशुष्मस्तृपत्।
सोममपिबद्विष्णुना सुतं यथाऽवशत्। स ईं ममाद् महि
कर्म कर्तवे महामुरुम् ॥ ४२ ॥

सैनं सश्वदेवं देवस्सत्यमिन्दुं सत्य इन्द्रं। विदद्यतीं
सरमा रुग्णमद्रैः। महि पाथः पूर्यं सद्वियंक्रः। अग्रं
नयत्सुपद्यक्षराणाम्। अच्छा रवं प्रथमा जानतीगात्।
विदद्रव्यं सरमा दृढमूर्वम्। येनानुकं मानुषी भोजते विद्।
आ ये विश्वास्स्वपत्यानि चक्रुः। कृण्वानासौ अमृतत्वाय
गातुम्। त्वं नृभिर्नृपते देवहूतौ ॥ ४३ ॥

भूरीणि वृत्वा हर्यश्व हंसि। त्वन्निदस्युश्चुमुरिम्। धुनिं
चास्वापयो दभीतये सुहन्तु। एवा पाहि प्रतथा मन्दतु
त्वा। श्रुधि ब्रह्म वावृधस्वोत गीर्भिः। आविस्सुर्यं कृणुहि
पीपिहीषः। जहि शत्रूँ रभि गा इन्द्र तृन्धि। अग्ने
बाधस्व वि मृधो नुदस्व। अपामीवा अप रक्षांसि सेधा।
अस्मात्समुद्राद्वहतो दिवो नः ॥ ४४ ॥

अपां भूमानमुपं नस्सृजेह। यज्ञं प्रतितिष्ठ सुमतौ सुशेवा आ
 त्वा। वसूनि पुरुधा विशन्तु। दीर्घमायुर्यजमानाय कृण्वन्।
 अधामृतेन जरितारमङ्घ्रि। इन्द्रश्शुनावद्वितनोति सीरम्।
 संवत्सरस्य प्रतिमाणमेतत्। अर्कस्य ज्योतिस्तदिदास
 ज्येष्ठम्। संवत्सरः शुनवत्सीरमेतत्। इन्द्रस्य राधः
 प्रयतं पुरु त्मना। तदर्करूपं विमिमानमेति। द्वादशारे
 प्रतितिष्ठतीदृषा। अश्वायन्तो गव्यन्तो वाजयन्तः। हवामहे
 त्वोपगन्तवा उ। आभूषन्तस्त्वा सुमतौ नवायाम्। वयमिन्द्र
 त्वा शुनः हुवेम॥४५॥

॥ षष्ठमः प्रश्नः ॥

स्वाद्वीं त्वा स्वादुना। तीव्रां तीव्रेण। अमृताममृतेन। मधुमतीं
 मधुमता। सृजामि सः सोमेन। सोमोऽस्यश्विभ्यां पच्यस्व।
 सरस्वत्यै पच्यस्व। इन्द्राय सुत्राम्णे पच्यस्व। परीतो पिञ्चता
 सुतम्। सोमो य उत्तमः हविः॥१॥

दधन्वा यो नर्यो अप्स्वन्तरा। सुषाव सोममद्रिभिः।
 पुनातु ते परिस्तुतम्। सोमः सूर्यस्य दुहिता। वारेण
 शश्वता तना। वायुः पूतः पवित्रेण। प्राङ्खसोमो अतिद्रुतः।
 इन्द्रस्य युज्यस्सखा। वायुः पूतः पवित्रेण। प्रत्यङ्खसोमो
 अतिद्रुतः॥२॥

इन्द्रस्य युज्यस्सखा। ब्रह्म क्षत्रं पवते तेज इन्द्रियम्। सुरया

सोमस्सुत आसुतो मदाय। शुक्रेण देव देवताः॑ पिपृग्धि।
 रसेनान्नं यजमानाय धेहि। कुविदङ्ग यवमन्तो यवंचित्। यथा
 दान्त्यनुपूर्वं वियूय। इहेहैषां कृणुत भोजनानि। ये बर्हिषो
 नमोवृक्तिं न जग्मुः। उपयामगृहीतोऽस्यश्विभ्यां त्वा जुष्टं
 गृह्णामि॥३॥

सरस्वत्या इन्द्राय सुत्राम्णो॑। एष ते योनिस्तेजसे त्वा। वीर्याय
 त्वा बलाय त्वा। तेजोऽसि तेजो मयि धेहि। वीर्यमसि वीर्यं
 मयि धेहि। बलमसि बलं मयि धेहि। नाना हि वा देवहितं
 सदैः कृतम्। मा सः सृक्षाथां परमे व्योमन्। सुरा त्वमसि
 शुष्मिणी सोम एषः। मा मां हि सीस्त्वां योनिमाविशन्॥४॥

उपयामगृहीतोऽस्याश्विनं तेजः॑। सारस्वतं वीर्यम्। ऐन्द्रं
 बलम्। एष ते योनिर्मोदाय त्वा। आनन्दाय त्वा महसे
 त्वा। ओजोऽस्योजो मयि धेहि। मन्युरसि मन्युं मयि धेहि।
 महोऽसि महो मयि धेहि। सहोऽसि सहो मयि धेहि। या
 व्याघ्रं विषूचिका। उभौ वृकं च रक्षति। श्येनं पतत्रिणं
 सिंहम्। सेमं पात्वहंसः। संपृचस्स्थ सं मां भद्रेण पृङ्क्तं।
 विपृचस्स्थ वि मां पाप्मना पृङ्क्तं॥५॥

सोमो राजाऽमृतं सुतः। ऋजीषेणाजहान्मृत्युम्। ऋतेन
 सत्यमिन्द्रियम्। विपानं शुक्रमन्धसः। इन्द्रस्येन्द्रियम्।
 इदं पयोऽमृतं मधु। सोममद्ध्यो व्यपिबत्। छन्दसा

ह॒ः स॒शुचि॑षत्। ऋ॒तेन॑ स॒त्यमिन्द्रि॑यम्। अ॒द्भ्यः
ख॒षीर॑व्य॒पिब॑त्॥६॥

कु॒ङ्कुः॑ङ्गि॒रसो॑ धि॒या। ऋ॒तेन॑ स॒त्यमिन्द्रि॑यम्। अ॒न्ना॑त्परि॒सुतो॑
रस॑म्। ब्र॒ह्म॑णा॒ व्य॑पिबत् ख॒षत्र॑म्। ऋ॒तेन॑ स॒त्यमिन्द्रि॑यम्।
रेतो॑ मू॒त्रद्विज॑हाति। योनिं॑ प्रवि॒शदिन्द्रि॑यम्। गर्भो॑
ज॒रायु॑णाऽऽवृ॒तः। उ॒ल्ब॑ञ्जहाति जन्म॑ना। ऋ॒तेन॑
स॒त्यमिन्द्रि॑यम्॥७॥

वेदे॑न रू॒पे व्य॑करोत्। स॒ता॒सती॑ प्र॒जाप॑तिः। ऋ॒तेन॑
स॒त्यमिन्द्रि॑यम्। सोमे॑न॒ सोमौ॑ व्य॑पिबत्। सु॒ता॒सुतो॑
प्र॒जाप॑तिः। ऋ॒तेन॑ स॒त्यमिन्द्रि॑यम्। दृ॒ष्ट्वा रू॒पे व्या॑करोत्।
स॒त्या॒नृते॑ प्र॒जाप॑तिः। अ॒श्रद्धा॑मनृतेऽद॑धात्। श्र॒द्धा॑ स॒त्ये
प्र॒जाप॑तिः। ऋ॒तेन॑ स॒त्यमिन्द्रि॑यम्। दृ॒ष्ट्वा परि॑सुतो॒ रस॑म्।
शु॒क्रेण॑ शु॒क्रव्य॑पिबत्। प॒य॒स्सोमं॑ प्र॒जाप॑तिः। ऋ॒तेन॑
स॒त्यमिन्द्रि॑यम्। वि॒पान॑ः शु॒क्रम॑न्ध॒सः। इन्द्र॑स्येन्द्रि॒यम्। इ॒दं
प॒योऽमृ॑तं मधु॑॥८॥

सुरा॑वन्तं ब॒र्हिष॑दः सु॒वीर॑म्। य॒ज्ञः हि॑न्वन्ति म॒हिषा॑
नमो॑भिः। दधा॑ना॒स्सोम॑न्दि॒वि दे॒वता॑सु। मदे॑मेन्द्र॒य्यंज॑मानास्स्व॒र्काः।
यस्ते॑ र॒स॒स्सम्भृ॑त॒ ओष॑धीषु। सोम॑स्य॒ शुष्म॑स्सुर॒या सु॑तस्य॑।
तेन॑ जि॒न्व॒ यज॑मानं॒ मदे॑न। सर॑स्वतीम॒श्विना॒विन्द्र॑म॒ग्निम्।
यम॑श्विना॒ नमु॑चेरासुरादधि। सर॑स्व॒त्यस॑नोदिन्द्रि॒याय॑॥९॥

इमन्तं शुक्रं मधुमन्तमिन्दुम्। सोमं राजानमिह
भर्खयामि। यदत्र रितं रसिनस्सुतस्य। यदिन्द्रो
अपिबच्छर्चीभिः। अहन्तदस्य मनसा शिवेन। सोमं
राजानमिह भर्खयामि। पितृभ्यस्स्वधाविभ्यस्स्वधा नमः।
पितामहेभ्यस्स्वधाविभ्यस्स्वधा नमः। प्रपितामहेभ्यस्स्वधाविभ्यस्स्व
नमः। अर्खन्पितरं॥१०॥

अमीमदन्त पितरं। अतीतृपन्त पितरं। अमीमृजन्त
पितरं। पितरश्शुन्धध्वम्। पुनन्तु मा पितरस्सोम्यासः।
पुनन्तु मा पितामहाः। पुनन्तु प्रपितामहाः। पवित्रेण
शतायुषा। पुनन्तु मा पितामहाः। पुनन्तु प्रपितामहाः॥११॥

पवित्रेण शतायुषा। विश्वमायुर्व्यश्जवै। अग्र आयूषि
पवसेऽग्रे पवस्व। पवमानस्सुवर्जनः। पुनन्तु मा देवजनाः।
जातवेदः पवित्रवद्यत्ते पवित्रमर्चिषि। उभाभ्यान्देव
सवितर्वैश्वदेवी पुनती। ये संमानास्समनसः। पितरो
यमराज्यै। तेषाल्लोकस्स्वधा नमः। यज्ञो देवेषु
कल्पताम्॥१२॥

ये संजातास्समनसः। जीवा जीवेषु मामकाः। तेषां
श्रीर्मयि कल्पताम्। अस्मिल्लोके शतं समाः। द्वे
सुती अशृणवं पितृणाम्। अहन्देवानामुत मर्त्यानाम्।
याभ्यामिद्विंशमेजुत्समेति। यदन्तरा पितरं मातरंश्च। इदं
हविः प्रजननं मे अस्तु। दशवीरं सर्वगणं स्वस्तये।

आ॒त्म॒सनिं॑ प्र॒जा॒सनिं॑। प॒शु॒स॒न्य॑भ॒य॒सनिं॑ लो॒क॒सनिं॑। अ॒ग्निः
प्र॒जां ब॑हु॒लां मे॑ करोतु। अ॒न्नं प॒यो रे॒तो अ॒स्मासु॑ ध॒त्त।
रा॒य॒स्पोष॑मिष॒मूर्ज॑म॒स्मासु॑ दी॒धर॑त्स्वाहा॥१३॥

सी॒सेन॑ त॒न्नं म॑न॒सा म॑नी॒षिणः॑। ऊ॒र्णासू॑त्रेण॑ क॒वयो॑
व॒यन्ति॑। अ॒श्विना॑ य॒ज्ञं स॑वि॒ता सर॑स्वती। इन्द्र॑स्य
रू॒पं व॑रु॒णो भिष॑ज्यन्। तद॑स्य रू॒पम॑मृ॒तं श॑ची॒भिः।
ति॒स्रोऽद॑धुर्दे॒वता॑स्स॒ररा॑णाः। लो॒मानि॑ श॒ष्पैर्ब॑हु॒धा न
तो॒क्म॑भिः। त्व॒गस्य॑ मा॒सम॑भव॒न्न ला॒जाः। तद॑श्विना॑
भि॒षजा॑ रु॒द्रव॑र्तनी। सर॑स्वती व॒यति॑ पेशो॒ अन्त॑रः॥१४॥

अ॒स्थिं म॒ज्जानं॑ मा॒सैरैः॑। का॒रोत॑रेण॒ दध॑तो॒ गवा॑न्त्व॒चि।
सर॑स्वती॒ मन॑सा पेश॒लव्व॑सु। ना॒स॒त्याभ्यां॑ व॒यति॑
दर्श॑तव्व॒पुः। र॒सं परि॑स्रु॒ता न रोहि॑तम्। न॒ग्रह॑र्धीर॒स्तस॑र॒न्न
वे॒म। प॒यसा॑ शु॒क्रम॑मृ॒तञ्ज॑नि॒त्रम्। सु॒रया॑ मू॒त्राञ्जन॑यन्ति
रे॒तः। अ॒पाम॑ति॒न्दुर्म॑तिं बाध॑मानाः। ऊ॒व॒ध्यव्व॑तं
स॒बुव॑न्तदा॒रात्॥१५॥

इन्द्र॑स्सु॒त्रामा॑ हृद॑येन स॒त्यम्। पु॒रोडा॑शेन सवि॒ता ज॑जान।
यकृ॑त्क्लो॒मानव्व॑रु॒णो भिष॑ज्यन्। म॒तस्त्रे॑ वा॒यव्यैर्न॑ मि॒नाति॑
पि॒त्तम्। आ॒न्त्राणि॑ स्था॒ली मधु॑ पि॒न्वमा॑ना। गु॒दा पा॒त्राणि॑
सु॒दुघा॑ न धे॒नुः। श्ये॒नस्य॑ प॒त्रन्न॑ प्ली॒हा श॑ची॒भिः। आ॒स॒न्दी
नाभि॑रु॒द॒न्न मा॒ता। कु॒म्भो व॑नि॒ष्ठुर्ज॑नि॒ता श॑ची॒भिः।

यस्मिन्नग्रे योन्याङ्गर्भो अन्तः ॥१६॥

प्ला॒शी॒र्व्य॒क्त॒श्श॒तधा॒र॒ उ॒त्स॑ः। दु॒हे न कु॒म्भी॑ स्व॒धां
पि॒तृभ्यः॑। मुख॑ स्व॒ सद॑स्य शि॒र इ॒त्स॑देन। जि॒ह्वा
प॒वि॒त्रं म॒श्विना॒ स॑ सर॒स्वती॑। चप्प॒न्न पा॒युर्भि॒षग॑स्य
वा॒लः। व॒स्ति॒र्न शे॒पो ह॑र॒सा तर॑स्वी। अ॒श्विभ्या॑श्च॒ख्यु॒रमृ॑तं
ग्र॒हाभ्या॑म्। छा॒गेन॒ तेजो॑ ह॒विषा॑ शृ॒तेन॑। प॒र॒ख्मा॑णि गो॒धूमैः॑
क्ल॑लैरु॒तानि॑। पे॒शो न शु॒क्लम॑सि॒तवँ॑साते॥१७॥

अ॒वि॒र्न मे॒षो न॒सि वी॒र्या॑य। प्रा॒णस्य॒ पन्था॑ अ॒मृतो॒ ग्रहा॑भ्याम्।
सर॒स्वत्यु॒पवा॑कै॒र्व्या॑नम्। न॒स्यानि॑ ब॒र्हिर्ब॑रै॒र्जजा॑न। इन्द्र॑स्य
रू॒पमृ॑ष॒भो ब॑ला॒य। क॒र्णाभ्या॑श्च॒ श्रो॒त्रं म॒मृत॑ङ्ग॒हाभ्या॑म्। यवा॑
न ब॒र्हिर्भ्रु॑वि के॒सरा॑णि। क॒र्क॒न्धुं ज॒ज्ञे म॑धुं सा॒र॒घं
मु॒खात्। आ॒त्म॒न्नुप॑स्थे न वृ॒कस्य॒ लोम॑। मुखे॒ श्मश्रू॑णि न
व्या॒घ्रलो॒मम्॥१८॥

के॒शा न शी॒र्षन् यश॑से श्रि॒यै शि॒खा॑। सि॒ंहस्य॒
लो॒म त्वि॑षि॒रिन्द्रि॑याणि। अ॒ङ्गाभ्या॑त्म॒न्भिष॑जा तद॒श्विना॑।
आ॒त्मान॑म॒ङ्गैस्स॑म॒धात्स॑र॒स्वती॑। इन्द्र॑स्य रू॒पश्च॒ शत॑मा॒नमायुः॑।
च॒न्द्रेण॒ ज्योति॑र॒मृत॑न्द॒धाना॑। सर॒स्वती॒ योन्या॑ङ्ग॒र्भम॑न्तः।
अ॒श्विभ्या॑ प॒त्नी सु॑कृ॒तं बि॑भर्ति। अ॒पाश्च॒ रसे॑न व॒रु॑णो
न सा॒म्रा। इन्द्र॑श्च॒ श्रि॒यै ज॒नय॑न्न॒प्सु रा॒जा॑। तेजः॑
प॒शूना॑श्च॒ ह॒वि॒रिन्द्रि॑याव॒त्। प॒रि॒स्रु॒ता प॑य॒सा सा॒र॒घं म॑धु॒।

अ॒श्विभ्या॑न्दु॒ग्धं मि॒षजा॒ सर॑स्वत्या सु॒तासु॒ताभ्या॑म्।
अ॒मृत॒स्सोम॒ इन्द्रुः॑ ॥ १९ ॥

मि॒त्रोऽसि॒ वरु॑णोऽसि। सम॒हं वि॒श्वेर्दे॒वैः। ख॒व॒त्रस्य॒ नाभि॑रसि।
ख॒व॒त्रस्य॒ योनि॑रसि। स्यो॒नामा सी॑द। सु॒षदा॒मा सी॑द। मा
त्वा हि॑सीत्। मा मां हि॑सीत्। निष॑साद धृ॒तव्र॑तो वरु॑णः।
पु॒स्त्या॑स्वा ॥ २० ॥

साम्रा॑ज्याय सु॒क्रतुः॑। दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒वे।
अ॒श्विनो॑र्बा॒हुभ्या॑म्। पू॒ष्णो ह॒स्ता॑भ्याम्। अ॒श्विनो॑र्भैष॑ज्येन।
तेज॑से ब्रह्मवर्चसाया॒भिषि॑ञ्चामि। दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः
प्र॑स॒वे। अ॒श्विनो॑र्बा॒हुभ्या॑म्। पू॒ष्णो ह॒स्ता॑भ्याम्। सर॑स्वत्ये
भैष॑ज्येन ॥ २१ ॥

वी॒र्या॑यान्नाद्याया॒भिषि॑ञ्चामि। दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒वे।
अ॒श्विनो॑र्बा॒हुभ्या॑म्। पू॒ष्णो ह॒स्ता॑भ्याम्। इन्द्र॑स्येन्द्रि॒येण॑।
श्रि॒यै यश॑से बला॒या॒भिषि॑ञ्चामि। कोऽसि॒ कत॒मोऽसि॑। कस्मै॑
त्वा का॒यं त्वा। सु॒श्लोकाँ (४) सु॒मङ्ग॒लाँ (४) सत्य॑रा॒जा
(३) न। शिरो॑ मे श्रीः ॥ २२ ॥

यशो॑ मुख॑म्। त्विषिः॑ केशा॑श्च श्मश्रू॑णि। राजा॑ मे
प्रा॒णोऽमृत॑म्। सम्रा॑द्वख्युः॑। वि॒राट्पु॒त्रम्। जि॒ह्वा मे॑ भ॒द्रम्।
वाङ्म॑हः॑। मनो॑ मन्युः॑। स्व॒राङ्गामः॑। मोदाः॑ प्र॒मोदा॑
अ॒ङ्गुली॒रङ्गानि॑ ॥ २३ ॥

चित्तं मे सहं॑। बा॒हू मे॒ बल॑मिन्द्रि॒यम्। हस्तौ मे॒ कर्म॑ वी॒र्यम्।
आ॒त्मा ख॒षत्र॑मुरो॒ मम॑। पृ॒ष्टीर्मे॑ रा॒ष्ट्रमु॒दर॑म॒सौ। ग्री॒वाश्च॒
श्रो॒ण्यौ। ऊ॒रू अ॒रली॑ जा॒नुनी॑। वि॒शो मेऽङ्गा॑नि स॒र्वतः॑।
नाभि॑र्मे चित्त॒व्विज्ञान॑म्। पा॒युर्मेऽप॑चितिर्भ॒सत्॥ २४॥

आ॒न॒न्दन॒न्दावा॑ण्डौ मे॑। भग॒स्सौभा॑ग्यं पसं॑। जङ्घा॑भ्यां
प॒द्भ्यां धर्मो॑ऽस्मि। वि॒शि राजा॑ प्र॒तिष्ठि॑तः। प्र॒ति ख॒षत्रे
प्र॒ति॒तिष्ठा॑मि रा॒ष्ट्रे। प्र॒त्यश्वेषु॑ प्र॒ति॒तिष्ठा॑मि गोषु॑। प्र॒त्यङ्गेषु॑
प्र॒ति॒तिष्ठा॑म्या॒त्मन्। प्र॒ति प्रा॒णेषु॑ प्र॒ति॒तिष्ठा॑मि पु॒ष्टे। प्र॒ति
द्यावा॑पृथि॒व्योः। प्र॒ति॒तिष्ठा॑मि य॒ज्ञे॥ २५॥

त्र॒या दे॒वा एका॑दश। त्र॒यस्त्रि॑ं॒शास्सु॑राधंसः। बृ॒हस्प॑ति॒पुरोहि॑ताः।
दे॒वस्य॑ सवि॒तुस्स॒वे। दे॒वा दे॒वैर॑वन्तु मा। प्र॒थ॒मा द्वि॒तीयैः॑।
द्वि॒तीया॑स्तृ॒तीयैः॑। तृ॒तीया॑स्स॒त्येन॑। स॒त्यय्य॑ज्ञेन॑। य॒ज्ञो
यजु॑र्भिः॥ २६॥

यजू॑ं॒षि सा॒मंभिः॑। सा॒मा॒न्यृग्भिः॑। ऋ॒चो या॒ज्याभिः॑।
या॒ज्या व॑ष॒ट्कारैः॑। व॒षट्का॑रा आहु॒तिभिः॑। आहु॑तयो मे॒
का॒मा॒न्त्सम॑र्धयन्तु। भू॒स्स्वाहा॑। लो॒मा॒नि प्र॑य॒तिर्म॑म॒। त्वङ्म॑
आ॒न॒तिरा॑ग॒तिः। मा॒सं म॒ उप॑नतिः। व॒स्वस्थि॑। म॒ज्जा म॒
आ॒न॒तिः॥ २७॥

यद्दे॒वा दे॒वहे॑डनम्। दे॒वा॑सश्च॒कृ॒मा व॒यम्। अ॒ग्नि॒र्मा
तस्मा॑दे॒नसः॑। वि॒श्वान्मु॑च॒त्वहंसः॑। य॒दि दि॒वा य॒दि

नक्तम्। एनांसि चकृमा वयम्। वायुर्मा तस्मादेनंसः।
विश्वान्मुञ्चत्वहंसः। यदि जाग्रद्यदि स्वप्ने। एनांसि
चकृमा वयम्॥२८॥

सूर्यो मा तस्मादेनंसः। विश्वान्मुञ्चत्वहंसः। यद्वामे
यदरण्ये। यत्सभायार्य्यदिन्द्रिये। यच्छूद्रे यदर्ये। एनश्चकृमा
वयम्। यदेकस्याधि धर्मणि। तस्यावयजनमसि। यदापो
अघ्निया वरुणेति शपामहे। ततो वरुण नो मुञ्च॥२९॥

अवभृथ निचङ्कुण निचेरुरसि निचङ्कुण। अव देवैर्देवकृतमेनोऽयात्।
अव मर्त्यैर्मर्त्यकृतम्। उरोरा नो देव रिषस्पाहि। सुमित्रा न
आप ओषधयस्सन्तु। दुर्मित्रास्तस्मै भूयासुः। योऽस्मान्द्वेष्टि।
यश्च वयन्द्विष्मः। द्रुपदादिवेन्मुमुचानः। स्विन्नस्त्रात्वी
मलादिव॥३०॥

पूतं पवित्रेणेवाज्यम्। आपश्शुश्रुन्तु मैनंसः। उद्वयन्तमसस्परि।
पश्यन्तो ज्योतिरुत्तरम्। देवन्देवत्रा सूर्यम्। अगन्म
ज्योतिरुत्तरम्। प्रतियुतो वरुणस्य पाशः। प्रत्यस्तो
वरुणस्य पाशः। एधोऽस्येधिषीमहि। समिदंसि ॥३१॥

तेजोऽसि तेजो मयि धेहि। अपो अन्वचारिषम्। रसेन
समसृख्महि। पयस्वा अग्र आगमम्। तं मा ससृज
वर्चसा। प्रजया च धनेन च। समाववर्ति पृथिवी। समुषाः।
समु सूर्यः। समु विश्वमिदञ्जगत्। वैश्वानरज्योतिर्भूयासम्।

वि॒भुङ्क्ता॒म॒व्यँ॑श्ज॒वै। भू॒स्स्वाहा॑॥ ३२॥

होता॑ य॒ख्य॒थ्स॒मिधे॒न्द्रमि॒डस्प॒दे। नाभा॑ पृथि॒व्या अधि॑।
दि॒वो वर्ष्म॑न्त्समि॒ध्यते। ओजि॑ष्ठश्च॒र्षणी॑ स॒हान्।
वे॒त्वाज्य॑स्य॒ होत॒र्यज॑। होता॑ य॒ख्य॒त्तनू॑नपा॒तम्।
ऊ॒तिभि॒र्जेता॑र॒मप॑राजितम्। इन्द्र॑न्दे॒वः सु॒व॒र्विद॑म्।
पृथि॑भिर्म॒धुम॑त्तमैः। नरा॒शः सैन॑ तेज॑सा॥ ३३॥

वे॒त्वाज्य॑स्य॒ होत॒र्यज॑। होता॑ य॒ख्य॒दिडा॑भि॒रिन्द्र॑मीडितम्।
आ॒जुह्वा॑न॒मम॑र्त्यम्। दे॒वो दे॒वैस्स॒वीर्यः॑। वज्र॑हस्तः पुर॒न्दरः॑।
वे॒त्वाज्य॑स्य॒ होत॒र्यज॑। होता॑य॒ख्यद्व॑रु॒हिषीन्द्र॑न्निषद्वरम्।
वृष॑भन्न॒र्याप॑सम्। वसु॑भीरु॒द्रैरा॑दित्यैः। स॒युग्भि॑र्ब॒रुहि॑रास॑दत्॥ ३४॥

वे॒त्वाज्य॑स्य॒ होत॒र्यज॑। होता॑ य॒ख्य॒दोजो॑ न वी॒र्यम्। सहो॑
द्वार॒ इन्द्र॑मव॒र्धय॑न्। सु॒प्रा॒य॒णा वि॑श्रय॒न्तामृ॑तावृ॒धः। द्वार॒
इन्द्रा॑य मी॒ढुषे॑। वि॒यन्त्वाज्य॑स्य॒ होत॒र्यज॑। होता॑ य॒ख्यदु॑षे
इन्द्र॑स्य धे॒नू। सु॒दुधे॑ मा॒तरौ॑ म॒ही। सवा॑तरौ न तेज॑सी।
व॒थ्समि॑न्द्रमव॒र्धता॑म्॥ ३५॥

वी॒तामाज्य॑स्य॒ होत॒र्यज॑। होता॑ य॒ख्य॒द्वैव्या॑ होता॑रा। भि॒षजा॑
सखा॑या। ह॒विषे॑न्द्रं भिषज्यतः। क॒वी दे॒वो प्रचै॑तसौ। इन्द्रा॑य
धत्त॑ इन्द्रि॒यम्। वी॒तामाज्य॑स्य॒ होत॒र्यज॑। होता॑ य॒ख्यत्ति॑स्रो
दे॒वीः। त्रय॑स्त्रि॒धात॑वोप॒सः। इडा॑ सर॑स्वती॒ भार॑ती॥ ३६॥

म॒हीन्द्र॑प॒त्नीर्ह॒विष्म॑तीः। वि॒यन्त्वाज्य॑स्य॒ होत॒र्यज॑। होता॑

यख्खत्त्वष्टारमिन्द्रन्देवम्। मिषजं सुयजं हृतश्रियम्।
 पुरुरूपं सुरेतंसं मघोनिम्। इन्द्राय त्वष्टा दधदिन्द्रियाणि।
 वेत्वाज्यस्य होतर्यजं। होता यख्खद्वनस्पतिम्। शमितारं
 शतक्रतुम्। धियो जोष्टारमिन्द्रियम्॥३७॥

मध्वां समञ्जन्यथिभिस्सुगेभिः। स्वदाति हव्यं मधुना घृतेन।
 वेत्वाज्यस्य होतर्यजं। होता यख्खदिन्द्रं स्वाहाऽऽज्यस्य।
 स्वाहा मेदसः। स्वाहा स्तोकानाम्। स्वाहा स्वाहाकृतीनाम्।
 स्वाहा हव्यसूक्तीनाम्। स्वाहा देवाः आज्यपान्। स्वाहेन्द्रं
 होत्राञ्जुषाणाः। इन्द्र आज्यस्य वियन्तु। होतर्यजं॥३८॥

समिद्ध इन्द्रं उषसामनीके। पुरोरुचां पूर्वकृद्वावृधानः।
 त्रिभिर्देवैस्त्रिंशता वज्रबाहुः। जुघानं वृत्रं विंशतिं दुरां ववार।
 नराशंसः प्रतिशूरो मिमानः। तनूनपात्प्रति यज्ञस्य
 धामं। गोभिर्वपावान्मधुना समञ्जन्। हिरण्यैश्चन्द्री यजति
 प्रचेताः। ईडितो देवैर्हरिवाः अभिष्टिः। आजुह्वानो हविषा
 शर्धमानः॥३९॥

पुरन्दरो मघवान् वज्रबाहुः। आयातु यज्ञमुपनो
 जुषाणः। जुषाणो बर्हिर्हरिवान् इन्द्रः। प्राचीनं
 सीदत्प्रदिशा पृथिव्याः। उरुव्यचाः प्रथमानः स्योनम्।
 आदित्यैरुक्तवँसुभिस्सजोषाः। इन्द्रन्दुरः कवप्यो
 धावमानाः। वृषाण्यन्तु जनयस्सुपत्नीः। द्वारो देवीरभितो
 विश्रयन्ताम्। सुवीरा वीरं प्रथमाना महोभिः॥४०॥

उ॒षासा॒नक्ता॑ बृ॒हती॑ बृ॒हन्त॑म्। प॒यस्वती॑ सु॒दुधे॑ शू॒रमिन्द्र॑म्।
 पे॒शस्वती॑ तन्तु॑ना सु॒व्यय॑न्ती। दै॒वाना॑न्दे॒वय्य॑जतः सु॒रुक्मे॑।
 दै॒व्या मि॑मा॒ना मन॑सा पु॒रुत्रा॑। हो॒ता॒रावि॒न्द्रं प्रथ॑मा सु॒वाचा॑।
 मूर्ध॑न् य॒ज्ञस्य॑ मधु॑ना दधा॑ना। प्रा॒चीन॑ञ्ज्योति॑र् ह॒विषा॑
 वृ॒धातः॑। ति॒स्रो दे॒वीर् ह॒विषा॑ वर्ध॑मानाः। इन्द्र॑ञ्जुषा॒णा
 वृष॑ण॒न्न पत्नीः॑॥४१॥

अच्छि॑न्नन्त॒न्तुं प॒यसा॑ सर॑स्वती। इडा॑ दे॒वी भा॑रती
 वि॒श्वतू॑र्तिः। त्वष्टा॑ दध॑दिन्द्रा॒य शुष्म॑म्। अपा॒कोचि॑ष्टुर्यश॑से
 पु॒रूणि॑। वृषा॑ य॒ज्ञन्वृष॑णं भूरि॑रेताः। मूर्ध॑न् य॒ज्ञस्य॑ सम॑नक्तु
 दे॒वान्। वन॑स्पति॒रव॑सृष्टो न पा॒शैः। त्म॒न्या॑ सम॒ञ्जच्छ॑मिता
 न दे॒वः। इन्द्र॑स्य ह॒व्यैर्ज॑ठरं पृ॒णानः॑। स्वदा॑ति ह॒व्यं मधु॑ना
 घृ॒तेन॑। स्तो॒काना॑मि॒न्दुं प्रति॑ शू॒र इन्द्रः॑। वृषा॑यमा॒णो
 वृष॑भस्तु॒राषा॑ट्। घृ॒तप्रुषा॑ मधु॑ना ह॒व्यमु॑न्दन्। मूर्ध॑न् य॒ज्ञस्य॑
 जुष॑ता॒ऽस्वाहा॑॥४२॥

आच॑र्षणि॒प्रा वि॒वेष॑ यन्मा॑। त॒ऽस॒ध्रीचीः॑। स॒त्यमि॑त्तन्न
 त्वावा॑ऽअ॒न्यो अ॒स्ति। इन्द्र॑ दे॒वो न म॒र्त्यो ज्या॑यान्।
 अह॑न्नहि॑ परि॒शया॑न॒मर्णः॑। अवा॑सृजो॒ऽपो अ॒च्छा॑ समु॒द्रम्।
 प्रस॑साहिषे पु॒रुहू॑त॒ शत्रू॑न्। ज्येष्ठ॑स्ते शुष्मं इ॒ह रा॒तिरे॑स्तु।
 इन्द्रा॑ भ॒रं द॑खि॒षेणा॑ वसू॒नि। पति॑स्मिन्धू॒नाम॑सि रे॒वती॑नाम्।
 स शेव॑ध॒मधि॑ धा॒द्युम्न॑म॒स्मे। महि॑ र॒खत्र॑ञ्जना॒षाडि॑न्द्र॒ तव्य॑म्।

रखां च नो म॒घोनेः॑ पा॒हि सू॒रीन्। रा॒ये च॑ नः स्वप॒त्या
इ॒षे धाः॑॥४३॥

दे॒वं ब॒र्हि॒रिन्द्र॑ सुदे॒वन्दे॒वैः। वी॒रव॑त्स्ती॒र्णवै॑द्यामवर्धयत्।
वस्तो॑र्वृ॒तं प्रा॒क्तो॑र्भृ॒तम्। रा॒या ब॒र्हिष्म॒तोऽत्य॑गात्।
व॒सुव॑ने॒ वसु॑धेय॒स्य वे॒तु यज॑। दे॒वीर्द्वा॒र इन्द्र॑ सङ्घा॒ते।
वि॒ड्डीर्याम॑न्नवर्धयन्। आ व॒त्सेन॑ तरु॒णेन॑ कुमा॒रेण॑ चमी॒विता॑
अपा॒र्वाण॑म्। रे॒णुक॑काटन्नुदन्ताम्। व॒सुव॑ने॒ वसु॑धेय॒स्य
विय॑न्तु॒ यज॑॥४४॥

दे॒वी उ॒षा॒सान॒क्ता। इन्द्र॑य्यँजे प्र॒यत्य॑हेताम्। दै॒वीर्वि॑शः
प्राया॑सिष्टाम्। सु॒प्री॑ते सु॒धिते॑ अभूताम्। व॒सुव॑ने॒ वसु॑धेय॒स्य
वी॒ताय्यँज॑। दे॒वी जो॑ष्टी वसु॒धिते॑। दे॒वमिन्द्र॑मवर्धताम्।
अया॑व्य॒न्याघा॑ द्वे॒षांसि॑। आ॒न्यावा॑र॒खीद्व॒सु वा॒र्याणि॑।
यज॑मानाय शि॒खिते॑॥४५॥

व॒सुव॑ने॒ वसु॑धेय॒स्य वी॒ताय्यँज॑। दे॒वी ऊ॒र्जाहु॑ती दु॒घे
सु॒दु॒घे। प॒य॒सेन्द्र॑मवर्धताम्। इ॒षमूर्ज॑म॒न्याऽवा॑र॒खीत्।
स॒ग्धिः स॒पी॒तिम॒न्या। नवे॑न् पूर्व॒न्दय॑माने। पु॒रा॒णेन॑ नव॑म्।
अधा॑तामूर्जमूर्जाहु॑ती वसु॒ वा॒र्याणि॑। यज॑मानाय शि॒खिते॑।
व॒सुव॑ने॒ वसु॑धेय॒स्य वी॒ताय्यँज॑॥४६॥

दे॒वा दै॒व्या॒ हो॒ता॒रा। दे॒वमिन्द्र॑मवर्धताम्। ह॒ताघ॑शः स॒वाभा॑ष्टीवै॒सुवा॒र्या
यज॑मानाय शि॒खितौ॑। व॒सुव॑ने॒ वसु॑धेय॒स्य वी॒ताय्यँज॑।

दे॒वीस्ति॒स्रस्ति॒स्रो दे॒वीः। पति॒मिन्द्र॑मवर्धयन्। अस्पृ॑ख्व॒द्भार॑ती
दि॒वम्। रु॒द्रैर्य॑ज्ञं सर॑स्वती। इडा॒ वसु॑मती गृहान्॥४७॥

व॒सुवने॑ वसु॒धेय॑स्य वियन्तु॒ यजं॑। दे॒व इन्द्रो॑ नरा॒शंसः॑।
त्रि॒व॒रूथ॑स्त्रि॒वन्धुरः॑। दे॒वमिन्द्र॑मवर्धयत्। श॒तेन॑ शि॒तिपृ॑ष्ठाना॒माहि॑तः।
स॒हस्रे॑ण प्रव॑र्तते। मि॒त्रावरु॑णेद॑स्य हो॒त्रम॑रु॒हंतः॑। बृ॒हस्पतिः॑
स्तो॒त्रम्। अ॒श्विनाऽऽध्व॑र्यवम्। व॒सुवने॑ वसु॒धेय॑स्य वेतु॒
यजं॑॥४८॥

दे॒व इन्द्रो॑ वन॒स्पतिः॑। हि॒र॒ण्यव॑र्णो मधु॑शाखस्सुपिप्प॒लः।
दे॒वमिन्द्र॑मवर्धयत्। दि॒वम॑ग्रेणाप्रात्। आऽन्तरि॑ख्वं
पृ॒थि॒वीम॑दृ॒हीत्। व॒सुवने॑ वसु॒धेय॑स्य वेतु॒ यजं॑। दे॒वं
ब॒र्हि॒र्वारि॑तीनाम्। दे॒वमिन्द्र॑मवर्धयत्। स्वा॒स॒स्थमि॑न्द्रेणास॑न्नम्।
अ॒न्या ब॒र्ही॑ष्य॒भ्यभू॑त्। व॒सुवने॑ वसु॒धेय॑स्य वेतु॒ यजं॑। दे॒वो
अ॒ग्निस्स्वि॑ष्ट॒कृत्। दे॒वमिन्द्र॑मवर्धयत्। स्वि॑ष्ट॒ङ्कुर्वन्स्वि॑ष्ट॒कृत्।
स्वि॑ष्टम॒द्य क॑रोतु नः। व॒सुवने॑ वसु॒धेय॑स्य वेतु॒ यजं॑॥४९॥

होता॑ य॒ख्यत्स॑मि॒धाऽग्नि॑मि॒डस्प॑दे। अ॒श्विनेन्द्र॑स्र॒सर॑स्वतीम्।
अ॒जो धूम्रो॑ न गो॒धूमैः॑ क्लै॒र्भेष॑जम्। मधु॑ श॒ष्यैर्न॑ तेजं
इन्द्रि॑यम्। पय॒स्सोमः॑ परि॒स्रुता॑ घृ॒तं मधु॑। वि॒यन्त्वाज्य॑स्य
होत॑र्यजं। होता॑ य॒ख्यत्त॒नून॑पा॒त्सर॑स्वती। अ॒वि॒र्मेषो॑ न
भेष॑जम्। प॒था मधु॑म॒ताभ॑रन्। अ॒श्विनेन्द्रा॑य वी॒र्य॑म्॥५०॥

ब॒दरै॑रु॒प॒वाका॑भिर्भेष॒जन्तो॑क्त्राभिः। पय॒स्सोमः॑ परि॒स्रुता॑

घृतं मधु। वियन्त्वाज्यस्य होतर्यजं। होता यखन्नराशंसं
न नग्नहुम्। पतिः सुरायै भेषजम्। मेषस्सरस्वती
भिषक्। रथो न चन्द्राश्विनोर्वपा इन्द्रस्य वीर्यम्।
बदरैरुपवाकाभिर्भेषजन्तोक्ताभिः। पयस्सोमः परिस्रुता
घृतं मधु। वियन्त्वाज्यस्य होतर्यजं॥५१॥

होता यखदिडेडित आजुह्वानस्सरस्वतीम्। इन्द्रं बलेन
वर्धयन्। ऋषभेण गवोन्द्रियम्। अश्विनेन्द्राय वीर्यम्।
यवैः कर्कन्धुभिः। मधुं लाजैर्न मासरम्। पयस्सोमः
परिस्रुता घृतं मधु। वियन्त्वाज्यस्य होतर्यजं। होता
यखद्वरुहिस्सुष्टरीमोर्णम्रदाः। भिषङ्गासत्या॥५२॥

भिषजाऽश्विनाऽश्वा शिशुमती। भिषग्धेनुस्सरस्वती।
भिषग्दुह इन्द्राय भेषजम्। पयस्सोमः परिस्रुता घृतं मधु।
वियन्त्वाज्यस्य होतर्यजं। होता यखद्वुरो दिशः। कवप्यो
न व्यचस्वतीः। अश्विभ्यान्न दुरो दिशः। इन्द्रो न रोदसी
दुधे। दुहे कामान्त्सरस्वती॥५३॥

अश्विनेन्द्राय भेषजम्। शुक्रन्न ज्योतिरिन्द्रियम्। पयस्सोमः
परिस्रुता घृतं मधु। वियन्त्वाज्यस्य होतर्यजं। होता
यखथ्सुपेशसोषे नक्तन्दिवा। अश्विना सञ्जानाने। समञ्जाते
सरस्वत्या। त्विषिमिन्द्रे न भेषजम्। श्येनो न रजसा हृदा।
पयस्सोमः परिस्रुता घृतं मधु॥५४॥

वियन्त्वाज्यस्य होतर्यजं। होतां यख्बदैव्या होतांरा
 भिषजाऽश्विनौ। इन्द्रन्न जागृवी दिवा नक्तन्न भेषजैः। शूषः
 सरस्वती भिषक्। सीसेन दुह इन्द्रियम्। पयस्सोमः
 परिस्नुतां घृतं मधु। वियन्त्वाज्यस्य होतर्यजं। होतां
 यख्बत्तिस्रो देवीर्न भेषजम्। त्रयस्त्रिधातवोऽपसः।
 रूपमिन्द्रे हिरण्यम्॥५५॥

अश्विनेडा न भारती। वाचा सरस्वती। मह इन्द्राय
 दधुरिन्द्रियम्। पयस्सोमः परिस्नुतां घृतं मधु।
 वियन्त्वाज्यस्य होतर्यजं। होतां यख्बत्त्वष्टारमिन्द्रमश्विनौ।
 भिषजन्न सरस्वतीम्। ओजो न जूतिरिन्द्रियम्। वृको न
 रभसो भिषक्। यशस्सुरया भेषजम्॥५६॥

श्रिया न मासरम्। पयस्सोमः परिस्नुतां घृतं मधु।
 वियन्त्वाज्यस्य होतर्यजं। होतां यख्बद्वनस्पतिम्। शमितारः
 शतक्रतुम्। भीमन्न मन्युः राजानव्याघ्रन्नमसाऽश्विना
 भामम्। सरस्वती भिषक्। इन्द्राय दुह इन्द्रियम्।
 पयस्सोमः परिस्नुतां घृतं मधु। वियन्त्वाज्यस्य
 होतर्यजं॥५७॥

होतां यख्बदग्निः स्वाहाऽऽज्यस्य स्तोकानाम्। स्वाहा
 मेदसां पृथक्। स्वाहा छागमश्विभ्याम्। स्वाहा मेषः
 सरस्वत्यै। स्वाहर्षभमिन्द्राय सिंहाय सहसेन्द्रियम्।
 स्वाहाऽग्निन्न भेषजम्। स्वाहा सोममिन्द्रियम्। स्वाहेन्द्रः

सुत्रामाणं सवितारवृणं भिषजां पतिम्। स्वाहा वनस्पतिं
प्रियं पाथो न भेषजम्। स्वाहा देवाँ औज्यपान्॥५८॥

स्वाहाऽग्निं होत्राङ्गुषाणो अग्निर्भेषजम्। पयस्सोमः
परिस्रुतां घृतं मधु। वियन्त्वाज्यस्य होतर्यजं। होता
यख्बदश्विना सरस्वतीमिन्द्रं सुत्रामाणम्। इमे
सोमाँस्सुरामाणः। छागैर्न मेषैर्ऋषभैस्सुताः। शष्पैर्न
तोक्त्रभिः। लाजैर्महस्वन्तः। मदा मासरेण परिष्कृताः।
शुक्राः पयस्वन्तोऽमृताः। प्रस्थिता वो मधुश्रुतः। तानश्विना
सरस्वतीन्द्रस्सुत्रामा वृत्रहा। जुषन्ताँ सौम्यं मधु। पिबन्तु
मदन्तु वियन्तु सोमम्। होतर्यजं॥५९॥

समिद्धो अग्निरश्विना। तप्तो घर्मो विराट्श्रुतः। दुहे
धेनुस्सरस्वती। सोमं शुक्रमिहेन्द्रियम्। तनूपा भिषजा
सुते। अश्विनोभा सरस्वती। मध्वा रजाँसीन्द्रियम्।
इन्द्राय पथिभिर्वहान्। इन्द्रायेन्दुं सरस्वती। नराशँसेन
नग्नहः॥६०॥

अधातामश्विना मधु। भेषजं भिषजां सुते। आजुहाना
सरस्वती। इन्द्रायेन्द्रियाणि वीर्यम्। इडाभिरश्विनाविषम्।
समूर्जं सँ रयिन्दधुः। अश्विना नमुचेस्सुतम्। सोमं शुक्रं
परिस्रुतां। सरस्वती तमाभरत्। बरहिषेन्द्राय पातवे॥६१॥

कवप्यो न व्यचस्वतीः। अश्विभ्यां न दुरो दिशः।

इन्द्रो न रोदसी दुधे॑। दुहे कामान्त्सरस्वती। उषासा
नक्तमश्विना। दिवेन्द्रः सायमिन्द्रियैः। सञ्जानाने सुपेशसा।
समञ्जाते सरस्वत्या। पातन्नो अश्विना दिवा॑। पाहि नक्तः
सरस्वति॥६२॥

दैव्या होतारा भिषजा। पातमिन्द्रः सचा सुते। तिस्रस्त्रेधा
सरस्वती। अश्विना भारतीडा॑। तीव्रं परिस्रुता सोमम्। इन्द्राय
सुषवुर्मदम्। अश्विना भेषजं मधु॑। भेषजन्नस्सरस्वती।
इन्द्रे त्वष्टा यशश्श्रियम्। रूपः रूपमधुस्सुते। ऋतुथेन्द्रो
वनस्पतिः॑। शशमानः परिस्रुता॑। कीलालमश्विभ्यां मधु॑।
दुहे धेनुस्सरस्वती। गोभिर्न सोममश्विना। मासरेण
परिष्कृता॑। समधाताः सरस्वत्या। स्वाहेन्द्रै सुतं मधु॥६३॥

अश्विना हविरिन्द्रियम्। नमुचेर्धिया सरस्वती। आ
शुक्रमासुराद्वसु। मधमिन्द्राय जभ्रिरे। यमश्विना सरस्वती।
हविषेन्द्रमवर्धयन्। स बिभेद वलं मधम्। नमुचावासुरे
सचा॑। तमिन्द्रं पशवस्सचा॑। अश्विनोभा सरस्वती॥६४॥

दधाना अभ्यनूषता। हविषा यज्ञमिन्द्रियम्। य इन्द्र
इन्द्रियन्दधुः। सविता वरुणो भगः॑। स सुत्रामा हविष्पतिः।
यजमानाय सश्रुता। सविता वरुणोऽदधत्। यजमानाय
दाशुषे॑। आदत्त नमुचेर्वसु। सुत्रामा बलमिन्द्रियम्॥६५॥

वरुणः रव्यत्रमिन्द्रियम्। भगेन सविता श्रियम्। सुत्रामा
यशसा बलम्। दधाना यज्ञमाशत। अश्विना गोभिरिन्द्रियम्।

अश्वेभिर्वीर्यं बलम्। हविषेन्द्रं सरस्वती। यजमानमवर्धयन्।
 ता नासत्या सुपेशसा। हिरण्यवर्तनी नरा। सरस्वती
 हविष्मती। इन्द्र कर्मसु नोऽवता। ता भिषजा सुकर्मणा।
 सा सुदुघा सरस्वती। स वृत्रहा शतक्रतुः। इन्द्राय
 दधुरिन्द्रियम्॥६६॥

देवं बर्हिस्सरस्वती। सुदेवमिन्द्रे अश्विना। तेजो न
 चख्बुरख्योः। बर्हिषा दधुरिन्द्रियम्। वसुवने वसुधेयस्य
 वियन्तु यजं। देवीद्वारो अश्विना। भिषजेन्द्रे सरस्वती।
 प्राणन्न वीर्यन्नसि। द्वारो दधुरिन्द्रियम्। वसुवने वसुधेयस्य
 वियन्तु यजं॥६७॥

देवी उषासावश्विना। भिषजेन्द्रे सरस्वती। बलन्न वाचमास्यै।
 उषाभ्यान्दधुरिन्द्रियम्। वसुवने वसुधेयस्य वियन्तु यजं।
 देवी जोष्टी अश्विना। सुत्रामेन्द्रे सरस्वती। श्रोत्रन्न
 कर्णयोर्यशः। जोष्टीभ्यान्दधुरिन्द्रियम्। वसुवने वसुधेयस्य
 वियन्तु यजं॥६८॥

देवी ऊर्जाहुती दुधे सुदुधे। पयसेन्द्रं सरस्वत्यश्विना
 भिषजावता। शुक्रन्न ज्योतिस्तनयोराहुती धत्त इन्द्रियम्।
 वसुवने वसुधेयस्य वियन्तु यजं। देवा देवानां भिषजा।
 होतांराविन्द्रमश्विना। वषट्कारैस्सरस्वती। त्विषिन्न हृदये
 मतिम्। होतृभ्यान्दधुरिन्द्रियम्। वसुवने वसुधेयस्य वियन्तु

यज॥६९॥

दे॒वीस्ति॒स्रस्ति॒स्रो दे॒वीः। सर॑स्वत्या॒श्विना॒ भार॒तीडा॑।
शू॒षन्न॒ मध्ये॒ नाभ्या॑म्। इन्द्रा॑य दधुरिन्द्रि॒यम्। व॒सुवने॑
वसु॒धेय॑स्य वियन्तु॒ यज॑। दे॒व इन्द्रो॑ नरा॒शंसः॑।
त्रि॒व॒रूथ॑स्सर॑स्वत्या॒श्विभ्या॑मीयते॒ रथः॑। रे॒तो न
रू॒पम॑मृत॒ञ्जनि॑त्रम्। इन्द्रा॑य त्वष्टा॒ दध॑दिन्द्रि॒याणि॑। व॒सुवने॑
वसु॒धेय॑स्य वियन्तु॒ यज॑॥७०॥

दे॒व इन्द्रो॑ वन॒स्पतिः॑। हि॒र॒ण्यपर्णो॑ अ॒श्विभ्या॑म्।
सर॑स्वत्यास्सुपिप्प॒लः। इन्द्रा॑य पच्यते॒ मधु॑। ओ॒जो न
जू॒तिमृ॑ष॒भो न भा॑मम्। वन॒स्पति॑र्नो दध॑दिन्द्रि॒याणि॑। व॒सुवने॑
वसु॒धेय॑स्य वियन्तु॒ यज॑। दे॒वं ब॒र्हिर्वा॑रि॒तीना॑म्। अध्व॑रे
स्ती॒र्णम॑श्वि॒भ्याम्। ऊ॒र्णम॑दास्सर॑स्वत्याः॥७१॥

स्यो॒नमि॑न्द्र ते॒ सदः॑। ई॒शायै॑ म॒न्युः राजा॑नं
ब॒र्हिषा॑ दधुरिन्द्रि॒यम्। व॒सुवने॑ वसु॒धेय॑स्य वियन्तु॒
यज॑। दे॒वो अ॒ग्निस्वि॑ष्ट॒कृत्। दे॒वान् य॑ख्यद्यथाय॒थम्।
होता॑राविन्द्र॒मश्वि॑ना॒। वा॒चा वाचः॑ सर॑स्वतीम्। अ॒ग्निः
सोमः॑ स्विष्ट॒कृत्। स्विष्ट॒ इन्द्र॑स्सु॒त्रामा॑ सवि॒ता व॑रु॒णो
भि॒षक्। इ॒ष्टो दे॒वो वन॑स्पतिः॑। स्वि॑ष्टा दे॒वा आ॑ज्य॒पाः। इ॒ष्टो
अ॒ग्निर॒ग्निना॑। होता॑ हो॒त्रे स्वि॑ष्ट॒कृत्। यशो॑ न दध॑दिन्द्रि॒यम्।
ऊ॒र्जम॑प॒चितिः॑ स्व॒धाम्। व॒सुवने॑ वसु॒धेय॑स्य वियन्तु॒
यज॑॥७२॥

अ॒ग्निम॒द्य हो॒ता॒रम॑वृणीत। अ॒य॒ः सु॒तासु॑ती यज॑मानः।
 पच॑न्प॒त्तीः। पच॑न्पुरो॒डाशा॑न्। गृ॒ह्णन्ग्र॑हान्। ब॒ध्नन्न॑श्विभ्या॒ञ्छाग॒॑ः
 सर॑स्वत्या इन्द्रा॒य। ब॒ध्नन्त्सर॑स्वत्यै मे॒षमिन्द्रा॑या॒श्विभ्या॑म्।
 ब॒ध्नन्निन्द्रा॑य॒र्षभ॑म॒श्विभ्या॒॑ः सर॑स्वत्यै। सू॒प॒स्था अ॒द्य दे॒वो
 वन॑स्पति॒रभवत्। अ॒श्विभ्या॒ञ्छागे॑न॒ सर॑स्वत्या इन्द्रा॒य॥ ७३॥
 सर॑स्वत्यै मे॒षेणेन्द्रा॑या॒श्विभ्या॑म्। इन्द्रा॑य॒र्षभे॑णा॒श्विभ्या॒॑ः
 सर॑स्वत्यै। अ॒र॒ख॒ः स्तान्मे॑दस्तः॒ प्रति॑प॒चता॑ग्र॒भीषुः॑।
 अवी॑वृधन्त॒ ग्र॒हैः। अ॒पा॒ताम॑श्विना॒ सर॑स्वतीन्द्र॒स्सुत्रा॑मा
 वृ॒त्र॒हा। सोम॑न्त्सुरा॒म्णः॑। उ॒पो उ॒क्थाम॑दाः श्रौ॒द्विम॑दा
 अ॒द॒न्न। अवी॑वृधन्ताङ्गू॒षैः। त्वाम॑द्य॒र्ष आ॒र्षेय॑र्षीणा॒न्नपा॑दवृणीत।
 अ॒य॒ः सु॒तासु॑ती यज॑मानः। ब॒हुभ्य॑ आ सङ्ग॑तेभ्यः। ए॒ष मे
 दे॒वेषु॑ वसु॒ वार्या॑ य॒ख्यत॑ इति॒। ता या दे॒वा दे॒व॒दाना॑न्यदुः॒।
 तान्य॑स्मा आ च शास्व॑। आ च॑ गुरस्व। इ॒षित॑श्च॒ हो॒तर॑सि
 भ॒द्र॒वाच्या॑य॒ प्रेषि॑तो॒ मानु॑षः। सू॒क्त॒वा॒काय॑ सू॒क्ता ब्रू॑हि॥ ७४॥
 उ॒श॒न्त॑स्त्वा हवाम॒ह आ नो॑ अ॒ग्ने सु॒के॒तुना॑। त्व॒ः सोम॑
 म॒हे भ॒ग॒न्त्व॒ः सोम॑ प्रचि॑कितो मनी॒षा। त्वया॑ हि नः॒
 पि॒तर॑स्सोम॒ पूर्वे॑ त्व॒ः सोम॑ पि॒तृभि॑स्सवि॒दानः॑। ब॒र्हि॑षदः
 पि॒तर॒ आऽहं॑ पि॒तृन्। उ॒प॒हू॒ताः पि॒तरोऽग्नि॑ष्वा॒त्ताः पि॒तरः॑।
 अ॒ग्निष्वा॒त्तानु॑तुम॒तो हवाम॑हे। न॒रा॒श॒ः से॑ सोमपी॒थय्य॑ आ॒शुः।
 ते नो॑ अ॒र्वन्त॑स्सुह॒वा भव॑न्तु। श॒त्रो भव॑न्तु द्वि॒पदे॑ श॒श्वतु॑ष्पदे।
 ये अ॒ग्निष्वा॒त्ता येऽन॑ग्निष्वा॒त्ताः॥ ७५॥

अ॒होमुचं॑ः पि॒तरं॑स्सो॒म्यासं॑ः। परेऽवरे॑ऽमृता॑सो
 भव॑न्तः। अधि॑ ब्रुवन्तु ते अ॒वन्त्व॑स्मान्। वा॒न्याये॑ दुग्धे
 जुष॑माणाः क॒रम्भ॑म्। उ॒दीरा॑णा॒ अवरे॑ परे॑ च। अ॒ग्निष्वा॑त्ता
 ऋ॒तुभि॑स्स॒ध्वि॒दानाः॑। इन्द्र॑वन्तो ह॒विरि॒दञ्जु॑षन्ताम्। यद॑ग्ने
 क॒व्यवा॑हन॒ त्वम॑ग्न ई॒डितो॑ जा॒तवे॑दः। मा॒तली॑ क॒व्यैः।
 ये ता॑तृ॒पुर्दे॑व॒त्रा जे॑ह॒मानाः॑। हो॒त्रावृ॑ध॒स्तोमं॑ त॒ष्टासो॑
 अ॒र्केः। आ॒ग्ने या॑हि सु॒वि॒दत्रै॑भि॒र्वाङ्। स॒त्यैः क॒व्यैः
 पि॒तृभि॑र्ध॒र्मस॒द्धिः॑। ह॒व्यवा॑ह॒मजरं॑ पु॒रुप्रि॑यम्। अ॒ग्नि॒द्वृते॑न
 ह॒विषा॑ स॒प॒र्यत्र॑। उ॒पा॒सद॑ङ्क॒व्यवा॑हं पि॒तृणा॑म्। स नः॑
 प्र॒जा॒र्घी॒रव॑ती॒ऽसमृ॑ण्वतु॥ ७६॥

होता॑ य॒ख्यदि॑डस्प॒दे। स॒मि॒धानं॑ म॒हद्य॑शः॑। सु॒षमि॑द्ध॒वैर॑ण्यम्।
 अ॒ग्निमि॑न्द्र॒वैयो॑ध॒सम्। गा॒यत्री॑ञ्छ॒न्द इन्द्रि॑यम्। त्र्य॒वि॒ङ्गावै॑यो
 द॒धत्। वे॒त्वाज्य॑स्य॒ होत॑र्यज॑। होता॑ य॒ख्यच्छु॑चि॒व्रत॑म्।
 तनून॑पा॒तमु॑द्भि॒दम्। य॒ङ्ग॒र्भम॑दि॒तिर्द॑धे॥ ७७॥

शु॒चि॒मि॑न्द्र॒वैयो॑ध॒सम्। उ॒ष्णिह॑ञ्छ॒न्द इन्द्रि॑यम्। दि॒त्यवा॑ह॒ङ्गावै॑यो
 द॒धत्। वे॒त्वाज्य॑स्य॒ होत॑र्यज॑। होता॑ य॒ख्यदी॑डे॒न्यम्।
 ई॒डित॑वृ॒त्रह॑न्त॒मम्। इ॒डाभि॑री॒ड्य॒ऽसहं॑ः। सोम॑मि॒न्द्र॒वैयो॑ध॒सम्।
 अ॒नु॒ष्टुभ॑ञ्छ॒न्द इन्द्रि॑यम्। त्रि॒व॒थ्स॒ङ्गावै॑यो द॒धत्॥ ७८॥

वे॒त्वाज्य॑स्य॒ होत॑र्यज॑। होता॑ य॒ख्यथ्सु॑ब॒ह्निष॑द॒म्।
 पू॒षण्व॑न्त॒मम॑र्त्यम्। सी॒दन्तं॑ ब॒र्हिषि॑ प्रि॒ये। अ॒मृते॑न्द्र॒वैयो॑ध॒सम्।

बृहतीञ्छन्द इन्द्रियम्। पञ्चाविङ्गाव्यो दधत्। वेत्वाज्यस्य
होतर्यजं। होतायख्यद्व्यचस्वतीः। सुप्रायणा ऋतावृधः॥७९॥

द्वारो देवीर्हिरण्ययीः। ब्रह्माण इन्द्रव्योधसम्। पङ्क्तिञ्छन्द
इहेन्द्रियम्। तुर्यवाहङ्गाव्यो दधत्। वेत्वाज्यस्य होतर्यजं।
होता यख्यत्सुपेशसे। सुशिल्पे बृहती उभे। नक्तोषासा न
दर्शते। विश्वमिन्द्रव्योधसम्। त्रिष्टुभञ्छन्द इन्द्रियम्॥८०॥

पृष्ठवाहङ्गाव्यो दधत्। वेत्वाज्यस्य होतर्यजं। होता
यख्यत्प्रचेतसा। देवानामुत्तमय्यंशः। होतारा दैव्या
कवी। सयुजेन्द्रव्योधसम्। जगतीञ्छन्द इहेन्द्रियम्।
अनुङ्गाहङ्गाव्यो दधत्। वेत्वाज्यस्य होतर्यजं। होता
यख्यत्पेशस्वतीः॥८१॥

तिस्रो देवीर्हिरण्ययीः। भारतीर्बृहतीर्महीः। पतिमिन्द्रव्योधसम्।
विराजञ्छन्द इहेन्द्रियम्। धेनुङ्गान्न वयो दधत्। वेत्वाज्यस्य
होतर्यजं। होता यख्यत्सुरेतसम्। त्वष्टारं पुष्टिवर्धनम्।
रूपाणि बिभ्रतं पृथक्। पुष्टिमिन्द्रव्योधसम्॥८२॥

द्विपदञ्छन्द इहेन्द्रियम्। उख्याणङ्गान्न वयो दधत्।
वेत्वाज्यस्य होतर्यजं। होता यख्यच्छतक्रतुम्। हिरण्यपर्णमुक्थिनम्।
रशनां बिभ्रतव्वंशिम्। भगमिन्द्रव्योधसम्। ककुभञ्छन्द
इहेन्द्रियम्। वशाव्वंहतङ्गान्न वयो दधत्। वेत्वाज्यस्य
होतर्यजं। होता यख्यत्स्वाहाकृतीः। अग्निङ्गहपतिं
पृथक्। वरुणं भेषजङ्गविम्। ख्यत्रमिन्द्रव्योधसम्।

अतिच्छन्दसच्छन्द इन्द्रियम्। बृहदृषभङ्गाव्यो दधत्।
वेत्वाज्यस्य होतर्यज॥८३॥

समिद्धो अग्निस्समिधो। सुषमिद्धो वरेण्यः। गायत्री छन्द
इन्द्रियम्। त्र्यविर्गौर्वयो दधुः। तनूनपाच्छुचित्रतः। तनूपाच्च
सरस्वती। उष्णिक्छन्द इन्द्रियम्। दित्यवाङ्गौर्वयो दधुः।
इडाभिरग्निरीडः। सोमो देवो अमर्त्यः॥८४॥

अनुष्टुप्छन्द इन्द्रियम्। त्रिवत्सो गौर्वयो दधुः। सुबृहिरग्निः
पूषण्वान्। स्तीर्णबृहिरमर्त्यः। बृहती छन्द इन्द्रियम्।
पञ्चाविर्गौर्वयो दधुः। दुरो देवीर्दिशो महीः। ब्रह्मा
देवो बृहस्पतिः। पङ्क्तिश्छन्द इहेन्द्रियम्। तुर्यवाङ्गौर्वयो
दधुः॥८५॥

उषे यही सुपेशसा। विश्वे देवा अमर्त्याः। त्रिष्टुप्छन्द
इन्द्रियम्। पृष्ठवाङ्गौर्वयो दधुः। दैव्या होतारा भिषजा। इन्द्रेण
सयुजा युजा। जगती छन्द इहेन्द्रियम्। अनुङ्गान्गौर्वयो
दधुः। तिस्र इडा सरस्वती। भारती मरुतो विशः॥८६॥

विराट्छन्द इहेन्द्रियम्। धेनुर्गौर्न वयो दधुः। त्वष्टा तुरीपो
अद्भुतः। इन्द्राग्नी पुष्टिवर्धना। द्विपाच्छन्द इहेन्द्रियम्।
उरूष्वा गौर्न वयो दधुः। शमिता नो वनस्पतिः। सविता
प्रसुवन्भगम्। ककुच्छन्द इहेन्द्रियम्। वशा वेहद्रौर्न
वयो दधुः। स्वाहा यज्ञवैरुणः। सुख्यत्रो भेषजङ्करत्।

अतिच्छन्दाश्छन्द इन्द्रियम्। बृहदृषभो गौर्वयो दधुः॥८७॥

वसन्तेनर्तुना देवाः। वसवस्त्रिवृता स्तुतम्। रथन्तरेण
तेजसा। हविरिन्द्रे वयो दधुः। ग्रीष्मेण देवा ऋतुना। रुद्राः
पञ्चदशे स्तुतम्। बृहता यशसा बलम्। हविरिन्द्रे वयो दधुः।
वर्षाभिर्ऋतुनाऽऽदित्याः। स्तोमे सप्तदशे स्तुतम्॥८८॥

वैरूपेण विशौजसा। हविरिन्द्रे वयो दधुः। शारदेनर्तुना देवाः।
एकविंश ऋभवस्स्तुतम्। वैराजेन श्रिया श्रियम्। हविरिन्द्रे
वयो दधुः। हेमन्तेनर्तुना देवाः। मरुतस्त्रिणवे स्तुतम्। बलेन
शक्नोस्सहः। हविरिन्द्रे वयो दधुः। शैशिरेणर्तुना देवाः।
त्रयस्त्रिंशोऽमृतः स्तुतम्। सत्येन रेवतीः ख्यत्रम्। हविरिन्द्रे
वयो दधुः॥८९॥

देवं बरुहिरिन्द्रवैयोधसम्। देवन्देवमवर्धयत्। गायत्रिया
छन्दसेन्द्रियम्। तेज इन्द्रे वयो दधत्। वसुवने वसुधेयस्य
वेतु यज। देवीर्द्वारो देवमिन्द्रवैयोधसम्। देवीर्देवमवर्धयन्।
उष्णिहा छन्दसेन्द्रियम्। प्राणमिन्द्रे वयो दधत्। वसुवने
वसुधेयस्य वियन्तु यज॥९०॥

देवी देववैयोधसम्। उषे इन्द्रमवर्धताम्। अनुष्टुभा
छन्दसेन्द्रियम्। वाचमिन्द्रे वयो दधत्। वसुवने वसुधेयस्य
वीताय्यज। देवी जोष्टी देवमिन्द्रवैयोधसम्। देवी
देवमवर्धताम्। बृहत्या छन्दसेन्द्रियम्। श्रोत्रमिन्द्रे वयो

दधत्। वसुवने वसुधेयस्य वीताय्यंज॥११॥

देवी ऊर्जाहुती देवमिन्द्रव्योधसम्। देवी देवमवर्धताम्। पङ्क्या
छन्दसेन्द्रियम्। शुक्रमिन्द्रे वयो दधत्। वसुवने वसुधेयस्य
वीताय्यंज। देवा दैव्या होतारा देवमिन्द्रव्योधसम्। देवा
देवमवर्धताम्। त्रिष्टुभा छन्दसेन्द्रियम्। त्विषिमिन्द्रे वयो
दधत्। वसुवने वसुधेयस्य वीताय्यंज॥१२॥

देवीस्तिस्तिस्तिस्तिस्ति देवीर्वयोधसम्। पतिमिन्द्रमवर्धयन्।
जगत्या छन्दसेन्द्रियम्। बलमिन्द्रे वयो दधत्।
वसुवने वसुधेयस्य वियन्तु यज। देवो नराशंसो
देवमिन्द्रव्योधसम्। देवो देवमवर्धयत्। विराजा
छन्दसेन्द्रियम्। रेत इन्द्रे वयो दधत्। वसुवने वसुधेयस्य
वेतु यज॥१३॥

देवो वनस्पतिर्देवमिन्द्रव्योधसम्। देवो देवमवर्धयत्। द्विपदा
छन्दसेन्द्रियम्। भगमिन्द्रे वयो दधत्। वसुवने वसुधेयस्य
वेतु यज। देवं बर्हिर्वारितीनान्देवमिन्द्रव्योधसम्।
देवन्देवमवर्धयत्। ककुभा छन्दसेन्द्रियम्। यश इन्द्रे
वयो दधत्। वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज। देवो
अग्निस्स्विष्टकृद्देवमिन्द्रव्योधसम्। देवो देवमवर्धयत्।
अतिच्छन्दसा छन्दसेन्द्रियम्। रूषत्रमिन्द्रे वयो दधत्।
वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज॥१४॥

॥ सप्तमः प्रश्नः ॥

त्रिवृ॒थस्तो॑मो भवति। ब्र॒ह्मव॑र्चस॒वै त्रि॒वृत्। ब्र॒ह्मव॑र्चसमे॒वाव॑
रुन्धे। अ॒ग्नि॒ष्टोम॑स्सोमो भवति। ब्र॒ह्मव॑र्चस॒वौ अ॒ग्नि॒ष्टोमः।
ब्र॒ह्मव॑र्चसमे॒वाव॑ रुन्धे। र॒थन्त॑र॒ः साम॑ भवति। ब्र॒ह्मव॑र्चस॒वै
र॒थन्त॑रम्। ब्र॒ह्मव॑र्चसमे॒वाव॑ रुन्धे। प॒रिस्र॑जी होता भवति॥१॥

अ॒रु॒णो मि॑र्मिर॒स्त्रिशु॑क्रः। ए॒तद्वै ब्र॑ह्मव॒र्चस॑स्य॒ रूप॑म्।
रू॒पेणै॒व ब्र॑ह्मव॒र्चस॑मव॒ रुन्धे। बृ॒हस्प॑तिर॒काम॑यत दे॒वानां॑
पु॒रोधा॑ङ्गच्छे॒यमि॑ति। स ए॒तं बृ॑हस्प॒तिस॒वम॑पश्यत्।
तमा॑ऽह॒रत्। तेना॑यजत। ततो॒ वै स दे॒वानां॑ पु॒रोधा॑म॒गच्छ॑त्।
यः पु॒रोधा॑का॒मस्स्या॑त्। स बृ॒हस्प॑तिस॒वेन॑ यजेत॥२॥

पु॒रोधा॑मे॒व ग॑च्छति। तस्य॑ प्रा॒तस्स॒वने॒ स॒न्नेषु॑ ना॒राश॑ऽसेषु।
एका॑दश॒ दखि॑षणा नीयन्ते। एका॑दश॒ मा॒र्ध्य॑न्दि॒ने स॒वने॒ स॒न्नेषु॑
ना॒राश॑ऽसेषु। एका॑दश॒ तृ॒तीय॑स॒वने॒ स॒न्नेषु॑ ना॒राश॑ऽसेषु।
त्रय॑स्त्रि॒ःश॒त्संप॑द्यन्ते। त्रय॑स्त्रि॒ःश॒द्वै दे॒वताः॑। दे॒वता॑
ए॒वाव॑रुन्धे। अश्व॑श्चतु॒स्त्रि॒ःशः। प्रा॒जाप॑त्यो वा अश्वः॑॥३॥

प्र॒जाप॑तिश्चतु॒स्त्रि॒ःशो दे॒वता॑नाम्। याव॑तीरे॒व दे॒वताः॑।
ता ए॒वाव॑रुन्धे। कृ॒ष्णाजि॑नेऽभिषि॑ञ्चति। ब्र॒ह्म॑णो
वा ए॒तद्रू॑पम्। यत्कृ॒ष्णाजि॑नम्। ब्र॒ह्मव॑र्च॒सेनै॒वैन॑ऽ
सम॑र्धयति। आ॒ज्ये॑नाभिषि॑ञ्चति। तेजो॒ वा आ॒ज्य॑म्।
तेज॑ ए॒वास्मि॑न्दधाति॥४॥

यदा॑ग्ने॒यो भव॑ति। अ॒ग्निमु॑खा हृ॒दिः। अथ॒ यत्पौ॑ष्णः। पु॒ष्टिर्वै

पूषा। पुष्टिर्वैश्यस्य। पुष्टिमेवाव रुन्धे। प्रसवाय सावित्रः।
अथ यत्त्वाष्ट्रः। त्वष्टा हि रूपाणि विकरोति। निर्वरुणत्वाय
वारुणः॥५॥

अथो य एव कश्च सन्धसूयते। स हि वारुणः। अथ
यद्वैश्वदेवः। वैश्वदेवो हि वैश्यः। अथ यन्मारुतः। मारुतो
हि वैश्यः। सप्तैतानि हवींषि भवन्ति। सप्तगणा वै
मारुतः। पृश्निः पष्ठौही मारुत्या लभ्यते। विद्वै मारुतः।
विश एवैतन्मध्यतोऽभिषिच्यते। तस्माद्वा एष विशः प्रियः।
विशो हि मध्यतोऽभिषिच्यते। ऋषभचर्मेऽध्यभिषिञ्चति।
स हि प्रजनयिता। दध्राऽभिषिञ्चति। ऊर्वा अन्नाद्यन्दधि।
ऊर्जैर्वैनमन्नाद्येन समर्धयति॥६॥

यदाग्नेयो भवति। आग्नेयो वै ब्राह्मणः। अथ यथ्सौम्यः। सौम्यो
हि ब्राह्मणः। प्रसवायैव सावित्रः। अथ यद्वाङ्मस्पत्यः। एतद्वै
ब्राह्मणस्य वाक्पतीयम्। अथ यदग्नीषोमीयः। आग्नेयो वै
ब्राह्मणः। तौ यदा सङ्गच्छेते ॥७॥

अथ वीर्यावत्तरो भवति। अथ यथ्सारस्वतः। एतद्धि प्रत्यख्यं
ब्राह्मणस्य वाक्पतीयम्। निर्वरुणत्वायैव वारुणः। अथो य
एव कश्च सन्धसूयते। स हि वारुणः। अथ यद्वावापृथिव्यः।
इन्द्रो वृत्राय वज्रमुदयच्छत्। तन्द्वावापृथिवी नान्वमन्येताम्।
तमेतेनैव भागधेयेनान्वमन्येताम्॥८॥

वज्रस्य वा एषोऽनुमानाय। अनुमतवज्रस्सूयाता इति।

अष्टावे॒तानि॑ ह॒वीः॑षि॑ भवन्ति। अ॒ष्टार॑ख्यं॒रा गाय॑त्री। गा॒य॒त्री
ब्र॒ह्मव॑र्च॒सम्। गा॒य॒त्रि॒यैव॑ ब्र॒ह्मव॑र्च॒सम॑व॒ रुन्धे॑। हि॒र॒ण्येन॑
घृ॒तमु॑त्पु॒नाति॑। तेज॑स ए॒व रु॒चे। कृ॒ष्णाजि॑ने॒ऽभिषि॑ञ्चति।
ब्र॒ह्म॑णो वा ए॒तद॑र॒क्षाम॑यो रू॒पम्। यत्कृ॑ष्णाजि॒नम्।
ब्र॒ह्म॑न्ने॒वैन॑मृ॒क्षाम॑यो॒रध्य॑भिषि॑ञ्चति। घृ॒तेना॑भिषि॑ञ्चति। तथा॑
वी॒र्या॑व॒त्तरो॑ भवति॥९॥

न वै सोमे॑न॒ सोम॑स्य स॒वोऽस्ति॑। ह॒तो ह्ये॑षः। अ॒भिषु॑तो
ह्ये॑षः। न हि ह॒तस्सू॑यते॑। सौ॒मीः॑ सू॒तवं॑शा॒मा ल॑भते।
सोमो॑ वै रे॒तो॒धाः। रे॒त ए॒व तद॑धाति। सौ॒म्यर्चा॑ऽभिषि॑ञ्चति।
रे॒तो॒धा ह्ये॑षा। रे॒तस्सो॑मः॑। रे॒त ए॒वास्मि॑न्दधाति। यत्किञ्च॑
राज॑सूय॑मृ॒ते सोम॑म्। तथ्सर्व॑ भवति। अषा॑ढय्यु॑त्सु पृ॒त॑नासु
प॒प्रि॑म्। सु॒व॒र॒षाम॑प्स्वावृ॑ज॒नस्य॑ गो॒पाम्। भ॒रेषु॑जाः
सु॑खि॒तिः॑ सु॒श्रव॑सम्। जय॑न्त॒न्त्वाम॑नु॒ मदे॑म सोम॥१०॥

यो वै सोमे॑न सू॒यते॑। स दे॒वस॒वः। यः प॒शुना॑ सू॒यते॑। स
दे॒वस॒वः। य इ॒ष्ट्या॑ सू॒यते॑। स म॑नु॒ष्यस॒वः। ए॒तवै॑ पृथ॒ये दे॒वाः
प्राय॑च्छन्। ततो॒ वै सोऽप्या॑र॒ण्याना॑ प॒शूनाम॑सू॒यत॑। याव॑न्तीः
कि॒य॑न्तीश्च प्र॒जा वाच॑वृ॒दन्ति॑। तासा॑ः॒ सर्वा॑साः॒ सू॒यते॑॥११॥

य ए॒तेन॑ यज॑न्ते। य उ॑ चैनमे॒ववै॑द॑। ना॒रा॒शः॑ स्यर्चा॑ऽभिषि॑ञ्चति।
म॒नु॒ष्या॑ वै नरा॒शः॑सः॑। नि॒हु॒त्य वा॑वैतत्। अथा॑भिषि॑ञ्चति।
यत्किञ्च॑ राज॑सूय॑मनु॒त्तर॑वे॒दीक॑म्। तथ्सर्व॑ भवति। ये मे॑

पञ्चाशतन्दुः। अश्वानां सधस्तुतिः। द्युमदग्ने महि श्रवः।
बृहत्कृधि मघोनाम्। नृवदमृत नृणाम्॥१२॥

एष गोसवः। षट्त्रिंश उक्थ्यो बृहत्सामा। पवमाने
कण्वरथन्तरं भवति। यो वै वाजपेयः। स सम्राट्सवः।
यो राजसूयः। स वरुणसवः। प्रजापतिस्स्वाराज्यं
परमेष्ठी। स्वाराज्यङ्गौरेव। गौरिव भवति॥१३॥

य एतेन यजते। य उ चैनमेवैदं। उभे बृहद्रथन्तरे भवतः।
तद्धि स्वाराज्यम्। अयुतन्दखिणाः। तद्धि स्वाराज्यम्।
प्रतिधुषाऽभिषिञ्चति। तद्धि स्वाराज्यम्। अनुद्धते वेद्यै
दखिणत आहवनीयस्य बृहतस्तोत्रं प्रत्यभिषिञ्चति।
इयध्वं रथन्तरम्॥१४॥

असौ बृहत्। अनयोरेवैनमनन्तहितमभिषिञ्चति।
पशुस्तोमो वा एषः। तेन गोसवः। षट्त्रिंशस्सर्वः।
रेवञ्जातस्सहसा वृद्धः। ख्षत्राणांङ्क्षत्रभृत्तमो वयोधाः।
महान्महित्वे तस्तभानः। ख्षत्रे राष्ट्रे च जागृहि।
प्रजापतेस्त्वा परमेष्ठिनस्स्वाराज्येनाभिषिञ्चामीत्याह।
स्वाराज्यमेवैनङ्गमयति॥१५॥

सिंहे व्याघ्र उत या पृदाको। त्विषिरग्नौ ब्राह्मणे सूर्ये या।
इन्द्रय्या देवी सुभगा जजान। सा न आगन्वर्चसा सविदना।
या राजन्ये दुन्दुभावायतायाम्। अश्वस्य क्रन्द्ये पुरुषस्य

मा॒यौ। इन्द्र॒य्याँ दे॒वी सु॒भगां ज॒जानं॑। सा न॒ आग॒न्वर्च॑सा
सर्वि॑दा॒ना। या ह॒स्तिनि॑ द्वी॒पिनि॒ या हि॒रण्ये॑। त्विषि॒रश्वेषु॑
पुरु॑षेषु गोषु॑॥१६॥

इन्द्र॒य्याँ दे॒वी सु॒भगां ज॒जानं॑। सा न॒ आग॒न्वर्च॑सा
सर्वि॑दा॒ना। रथे॑ अ॒ख्येषु॑ वृष॒भस्य॒ वाजे॑। वाते॑ प॒र्जन्ये॒
वरु॑णस्य शु॒ष्मे। इन्द्र॒य्याँ दे॒वी सु॒भगां ज॒जानं॑। सा न॒
आग॒न्वर्च॑सा सर्वि॑दा॒ना। राड॑सि वि॒राड॑सि। स॒म्राड॑सि
स्व॒राड॑सि। इन्द्रा॑य त्वा तेज॑स्वते तेज॑स्वन्तः३ श्री॒णामि॑।
इन्द्रा॑य त्वौज॑स्वत ओज॑स्वन्तः३ श्री॒णामि॑॥१७॥

इन्द्रा॑य त्वा पय॑स्वते पय॑स्वन्तः३ श्री॒णामि॑। इन्द्रा॑य
त्वाऽऽयु॑ष्मत् आयु॑ष्मन्तः३ श्री॒णामि॑। तेजो॑ऽसि। तत्ते॒ प्र
य॑च्छामि। तेज॑स्वदस्तु मे मुख॑म्। तेज॑स्वच्छि॒रो अस्तु॑
मे। तेज॑स्वान् वि॒श्वतः॑ प्र॒त्यङ्मु॑। तेज॑सा सं॒पिपृ॑ग्धि मा।
ओजो॑ऽसि। तत्ते॒ प्र य॑च्छामि॥१८॥

ओज॑स्वदस्तु मे मुख॑म्। ओज॑स्वच्छि॒रो अस्तु॑ मे।
ओज॑स्वान् वि॒श्वतः॑ प्र॒त्यङ्मु॑। ओज॑सा सं॒पिपृ॑ग्धि मा।
पयो॑ऽसि। तत्ते॒ प्र य॑च्छामि। पय॑स्वदस्तु मे मुख॑म्।
पय॑स्वच्छि॒रो अस्तु॑ मे। पय॑स्वान् वि॒श्वतः॑ प्र॒त्यङ्मु॑। पय॑सा
सं॒पिपृ॑ग्धि मा॥१९॥

आयु॑रसि। तत्ते॒ प्र य॑च्छामि। आयु॑ष्मदस्तु मे मुख॑म्।

आयुष्मच्छिरो अस्तु मे। आयुष्मान् विश्वतः प्रत्यङ्।
 आयुषा सं पिपृग्धि मा। इममग्र आयुषे वर्चसे कृधि।
 प्रियं रेतो वरुण सोम राजन्। मातेवास्मा अदिते शर्म
 यच्छ। विश्वे देवा जरदष्टिर्यथाऽसत्॥२०॥

आयुरसि विश्वायुरसि। सर्वायुरसि सर्वमायुरसि। यतो
 वातो मनोजवाः। यतः खरन्ति सिन्धवः। तासान्त्वा
 सर्वासा रुचा। अभिषिञ्चामि वर्चसा। समुद्र इवासि
 गृह्णना। सोम इवास्यदाभ्यः। अग्निरिव विश्वतः प्रत्यङ्।
 सूर्य इव ज्योतिषा विभूः॥२१॥

अपाय्यो द्रवणे रसः। तमहमस्मा आमुष्यायुणाय। तेजसे
 ब्रह्मवर्चसाय गृह्णामि। अपाय्य ऊर्मो रसः। तमहमस्मा
 आमुष्यायुणाय। ओजसे वीर्याय गृह्णामि। अपाय्यो मध्यतो
 रसः। तमहमस्मा आमुष्यायुणाय। पुष्ट्यै प्रजननाय गृह्णामि।
 अपाय्यो यज्ञियो रसः। तमहमस्मा आमुष्यायुणाय। आयुषे
 दीर्घायुत्वाय गृह्णामि॥२२॥

अभिप्रेहि वीरयस्व। उग्रश्चेत्ता सपत्नहा। आतिष्ठ मित्रवर्धनः।
 तुभ्यन्देवा अधिब्रवन्। अङ्गौ न्यङ्कावभित् आतिष्ठ वृत्रहन्त्रथम्।
 आतिष्ठन्तं परि विश्वे अभूषन्। श्रियवँसानश्चरति स्वरोचाः।
 महत्तदस्यासुरस्य नाम। आ विश्वरूपो अमृतानि तस्थौ।
 अनु त्वेन्द्रो मदत्वनु बृहस्पतिः॥२३॥

अनु॑ सोमो॑ अन्व॒ग्निरा॑वीत्। अनु॑ त्वा॒ विश्वे॑ दे॒वा
अ॑वन्तु। अनु॑ स॒प्त रा॒जा॒नो य उ॒ताभिषि॑क्ताः। अनु॑ त्वा
मि॒त्रावरु॑णावि॒हाव॑तम्। अनु॑ द्यावा॑पृथि॒वी वि॒श्वश॑म्भू। सूर्यो॑
अहो॑भि॒रनु॑ त्वाऽवतु। च॒न्द्रमा॒ नख॑ष॒त्रैरनु॑ त्वाऽवतु। द्यौश्च
त्वा पृथि॒वी च प्र॑चे॒तसा॑। शु॒क्रो बृ॒हद्द॒खि॒णा त्वा पि॑पर्तु।
अनु॑ स्व॒धा चि॑किता॒ः सोमो॑ अ॒ग्निः। आऽयं पृ॑णक्तु रज॑सी
उ॒पस्थ॑म्॥ २४॥

प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत। ता अ॑स्मात्सृ॒ष्टाः परा॑चीरायन्।
स ए॒तं प्र॒जाप॑तिरोद॒नम॑पश्यत्। सोऽन्नं॑ भू॒तोऽति॑ष्ठत्। ता
अ॒न्यत्रा॑न्नाद्य॒मवि॑त्वा। प्र॒जाप॑तिं प्र॒जा उ॒पाव॑र्तन्त। अन्न॑मे॒वैनं
भू॒तं प॑श्यन्तीः प्र॒जा उ॒पाव॑र्तन्ते। य ए॒तेन॑ यज॑ते। य उ॑
चैन॑मे॒ववै॑द। सर्वा॑ण्यन्ना॒नि भ॑वन्ति॥ २५॥

सर्वे॑ पु॒रुषाः॑। सर्वा॑ण्ये॒वान्ना॒न्यव॑ रुन्धे। सर्वा॑न्पु॒रुषान्। राड॑सि
वि॒राड॒सीत्या॑ह। स्वा॒रा॒ज्यमे॒वैनं॑ङ्गमयति। यद्वि॒र॒ण्य॒न्ददा॑ति।
तेज॒स्तेना॑व॒रुन्धे॑। यत्ति॑सृ॒धन्व॑म्। वी॒र्य॑न्तेन। यदष्ट्रा॑म्॥ २६॥

पुष्टि॑न्तेन। यत्क॑म॒ण्डलु॑म्। आयु॑ष्टेन। यद्वि॒र॒ण्यमा॑ ब॒ध्नाति॑।
ज्योति॑र्वै हि॒र॒ण्यम्। ज्योति॑रे॒वास्मि॑न्दधाति। अथो तेजो॑ वै
हि॒र॒ण्यम्। तेज॑ ए॒वात्म॑न्धत्ते। यदो॑द॒नं प्रा॒श्नाति॑। ए॒तदे॒व
सर्व॑मव॒रुध्य॑म्॥ २७॥

तद॑स्मिन्ने॒कधा॑ऽधात्। रोहि॑ण्याङ्का॒र्यः॑। यद्वा॑ह्म॒ण ए॒व

रोहिणी। तस्मादेव। अथो वर्ष्मेवैनं समा नानाङ्करोति।
उद्यता सूर्येण कार्यः। उद्यन्तुष्वैतत् सर्वः प्रजाः
प्रतिनन्दन्ति। दिदृख्वेण्यो दक्षिणीयो भवति। य एवैवैदं।
ब्रह्मवादिनो वदन्ति॥ २८॥

अवेत्योऽवभृथा ३ ना ३ इति। यद्दर्भपुञ्जीलैः पवयति।
तत्स्विदेवावैति। तन्नावैति। त्रिभिः पवयति। त्रयं इमे
लोकाः। एभिरेवैनल्लोकैः पवयति। अथो अपावैतत् एतत्तेजो
वर्चः। यद्दर्भाः। यद्दर्भपुञ्जीलैः पवयति। अपामेवैनन्तेजसा
वर्चसाऽभिषिञ्चति॥ २९॥

प्रजापतिरकामयत बहोर्भूयान्त्स्यामिति। स एतं
पञ्चशारदीयमपश्यत्। तमाऽहरत्। तेनायजत। ततो
वै स बहोर्भूयान्भवत्। यः कामयेत बहोर्भूयान्त्स्यामिति।
स पञ्चशारदीयेन यजेत। बहोरेव भूयान्भवति। मरुत्स्तोमो
वा एषः। मरुतो हि देवानां भूर्यिष्ठाः॥ ३०॥

बहुर्भवति। य एतेन यजते। य उचैनमेवैवैदं। पञ्चशारदीयो
भवति। पञ्च वा ऋतवस्सव्वँत्सरः। ऋतुष्वेव सव्वँत्सरे
प्रतिष्ठति। अथो पञ्चाखरा पङ्क्तिः। पाङ्क्तो यज्ञः। यज्ञमेवाव
रुन्धे। सप्तदशः स्तोमा नाति यन्ति। सप्तदशः प्रजापतिः।
प्रजापतेरात्यै॥ ३१॥

अगस्त्यो मरुद्भ्य उख्णः प्रौखत्। तानिन्द्र आदत्त। त

ए॒न॒व्वँ॒ज्रं॒मु॒द्य॒त्या॒भ्या॒य॒न्त। तान॒ग॒स्त्य॑श्चै॒वेन्द्र॑श्च॒ क॒या॒शु॒भी॒ये॒ना॒श॒म॒य॒ता॒म्।
ता॒ञ्छा॒न्तानु॒पा॒ह्व॒य॒त। य॒त्क॑या॒शु॒भी॒यं॒ भ॒व॑न्ति॒ शान्त्यै॑।
तस्मा॑दे॒त ऐ॒न्द्रा॒मा॒रु॒ता उ॒ख्या॒ण॑स्स॒व॒नी॒या भ॒व॒न्ति। त्रयः॑
प्रथ॑मेऽह॒न्ना ल॑भ्यन्ते। ए॒व॒न्द्वि॒तीये॑। ए॒व॒न्तृ॒तीये॑॥ ३२॥

ए॒व॒श्च॑तु॒र्थे। प॒ञ्चो॑त्त॒मेऽह॒न्ना ल॑भ्यन्ते। व॒ष्णि॑ष्ठमि॒व ह्ये॒तद॒हः॑।
व॒ष्णि॑ष्ठस्स॒मा॒ना॒ना भ॒व॒ति। य ए॒तेन॒ यज॑ते। य
उ॒चैन॑मे॒ववै॑द। स्वा॒रा॑ज्य॒व्वँ ए॒ष य॒ज्ञः। ए॒तेन॒ वा ए॒क॒या
वा॑ का॒न्द॒म॒स्स्वा॒रा॑ज्यम॒गच्छ॑त्। स्वा॒रा॑ज्य॒ङ्गच्छ॑ति। य ए॒तेन॒
यज॑ते॥ ३३॥

य उ॒ चैन॑मे॒ववै॑द। मा॒रु॒तो वा ए॒ष स्तोमः॑। ए॒तेन॒ वै
म॒रु॒तो दे॒वानां॑ भूयि॑ष्ठा अ॒भव॒न्। भूयि॑ष्ठस्स॒मा॒ना॒ना भ॒व॒ति।
य ए॒तेन॒ यज॑ते। य उ॒ चैन॑मे॒ववै॑द। प॒ञ्च॒शा॒र॒दी॒यो वा ए॒ष
य॒ज्ञः। आ प॑ञ्च॒मा॒त्पु॒रु॒षा॒दन्न॑म॒त्ति। य ए॒तेन॒ यज॑ते। य
उ॒ चैन॑मे॒ववै॑द। स॒प्त॒द॒शः स्तो॒मा ना॒ति य॒न्ति। स॒प्त॒द॒शः
प्र॒जाप॑तिः। प्र॒जाप॑ते॒रे॒व नै॒ति॥ ३४॥

अ॒स्या ज॒रा॑सो द॒मा म॒रि॒त्राः। अ॒र्च॒द्ध॒मा॒सो अ॒ग्नयः॑ पा॒व॒काः।
श्वि॒ची॒च॒य॑श्श्वा॒त्रा॒सो भु॒र॒ण्य॒वः॑। व॒न॒र॒ष॒दो वा॒य॒वो न सो॒माः।
य॒जा नो मि॒त्रा॒वरु॑णा। य॒जा दे॒वा ऋ॒तं बृ॒हत्। अ॒ग्ने य॒खि॒
स्व॒न्द॒मम्। अ॒श्वि॒ना पि॒ब॑न्त॒ सु॒तम्। दी॒द्य॒ग्री शु॒चि॒व्र॒ता।
ऋ॒तु॒ना य॒ज्ञ॒वा॒ह॒सा॥ ३५॥

द्वे विरूपे चरतस्स्वर्थे। अन्याऽन्या वृथ्समुप धापयेते।
 हरिरन्यस्यां भवति स्वधावान्। शुक्रो अन्यस्यान्ददृशे
 सुवर्चाः। पूर्वापरश्चरतो माययैतौ। शिशू क्रीडन्तौ परि
 यातो अध्वरम्। विश्वान्यन्यो भुवनाऽभि चष्टे। ऋतूनन्यो
 विदधञ्जायते पुनः। त्रीणि शता त्रीषहस्राण्यग्निम्। त्रिंशच्च
 देवा नव चाऽसपर्यन्त॥३६॥

और्ख्यन्धृतैरास्तृणन्बृहिरस्मै। आदिद्धोतारत्र्यंषादयन्त।
 अग्निनाऽग्निस्समिध्यते। कविर्गृहपतिर्युवा। हव्यवाङ्मुह्यस्यः।
 अग्निर्देवानाञ्जठरम्। पूतदख्यः कविकृतुः। देवो देवेभिरा
 गमत्। अग्निश्रियो मरुतो विश्वकृष्टयः। आ त्वेषमुग्रमव
 ईमहे वयम्॥३७॥

ते स्वानिनो रुद्रिया वरुषनिर्णिजः। सिंहा न
 हेषक्रतवस्सुदानवः। यदुत्तमे मरुतो मध्यमे वा। यद्वाऽवमे
 सुभगासो दिवि ष्ठा। ततो नो रुद्रा उत वाऽन्वस्य। अग्ने
 वित्ताद्धविषो यद्यजामः। ईडे अग्निः स्ववसन्नमोभिः। इह
 प्रसप्तो वि च यत्कृतन्नः। रथैरिव प्रभरे वाजयद्धिः।
 प्रदखिणिन्मरुताः स्तोममृद्ध्याम्॥३८॥

श्रुधि श्रुत्कर्ण वह्निभिः। देवैरग्ने सयावभिः। आसीदन्तु
 बृहिषि। मित्रो वरुणो अर्यमा। प्रातर्यावाणो अध्वरम्।
 विश्वेषामदितिर्यज्ञियानाम्। विश्वेषामतिथिर्मानुषाणाम्।

अ॒ग्निर्दे॒वाना॒मव॑ आवृ॒णानः॑। सु॒मृ॒डी॒को भव॑तु वि॒श्ववे॑दाः। त्वे
अ॒ग्ने सु॒म॒तिं भि॒र्ख्यमा॑णाः॥ ३९॥

दि॒वि श्रवो॑ दधिरे य॒ज्ञिया॑सः। नक्ता॑ च च॒क्रुरु॒षसा॑
वि॒रूपे॑। कृ॒ष्णश्च॒ वर्ण॑मरु॒णश्च॒ सन्धुः॑। त्वाम॑ग्न आदि॒त्यासं॑
आ॒स्य॑म्। त्वा॒ञ्जि॒ह्वा॑ꣳ शुच॑यश्च॒क्रिरे॑ कवे। त्वाꣳ रा॑ति॒षाचो॑
अ॒ध्व॒रेषु॑ स॒श्विरे॑। त्वे दे॒वा ह॒विर॑द॒न्त्याहु॑तम्। नि त्वा॑
य॒ज्ञस्य॑ सा॒धन॑म्। अ॒ग्ने हो॒ता॒रमृ॑त्विज॑म्। व॒नुष्व॑दे॒व धी॑महि
प्रच॑तसम्। जी॒र॒न्दू॒तम॑म॒र्त्यम्॥ ४०॥

ति॒ष्ठा ह॒री रथ॑ आ यु॒ज्यमा॑ना या॒हि। वा॒युर्न॑ नि॒युतो॑ नो
अ॒च्छ॑। पि॒बा॒स्यन्धो॑ अ॒भिसृ॑ष्टो अ॒स्मे। इन्द्र॑स्स्वाहा॑ ररि॒मा ते
मदा॑य। कस्य॑ वृषा॑ सु॒ते सचा॑। नि॒युत्वा॑न्वृष॒भो र॑णत्। वृ॒त्रहा॑
सोम॑पीतये। इन्द्र॑वृँयम्म॑हा॒धने॑। इन्द्र॑म॒र्भे ह॒वाम॑हे। यु॒ज॑वृँत्रेषु॑
व॒ज्रिण॑म्॥ ४१॥

द्वि॒ता यो वृ॑त्र॒हन्त॑मः। वि॒द इन्द्र॑श्श॒तक्र॑तुः। उप॑ नो
ह॒रि॑भिस्सु॒तम्। स सूर॑ आज॒नय॑ज्योति॒रिन्द्र॑म्। अ॒या धि॒या
त॒रणि॑रद्वि॒ब॒ह्नाः। ऋ॒तेन॑ शु॒ष्मी नव॑मानो अ॒कैः। व्यु॑स्त्रि॒धो
अ॒स्रो अ॒द्वि॒र्बि॒भेदा॑। उ॒तत्य॑दा॒श्वश्चि॑यम्। यदिन्द्र॑ नाहु॑षी॒ष्वा।
अ॒ग्ने वि॒र्ख्यु प्र॑तीद॒यत्॥ ४२॥

भ॒रे॒ष्विन्द्र॑ꣳ सु॒हव॑ꣳ ह॒वाम॑हे। अ॒ꣳहो॒मुच॑ꣳ सु॒कृ॒त॒न्दैव्य॑ञ्जन॑म्।
अ॒ग्नि॒मि॒त्रवृँ॑रुणꣳ सा॒तये॑ भग॑म्। द्यावा॑पृथि॒वी म॒रुत॑स्स्व॒स्तये॑।

म॒हि ख॒वेत्रं॑ पु॒रुश्च॒न्द्रविं॑ वि॒द्वान्। आदि॒त्सखि॑भ्यश्च॒रथ॑ ५
 स॒मैर॑त्। इन्द्रो॒ नृभि॑र॒जन॒दीद्या॑न॒स्सा॒कम्। सूर्य॑मु॒षसं॑ङ्गा॒तुम॑ग्निम्।
 उ॒रुन्नो॑ लो॒कम॑नु॒ नेषि॑ वि॒द्वान्। सु॒र्व॒वृ॒ज्योति॑र॒भय॑ ३
 स्व॒स्ति॥४३॥

ऋ॒ष्वा तं॑ इन्द्र॒ स्थवि॑रस्य बा॒हू। उप॑स्थेयाम श॒रणा॑ बृ॒हन्ता॑।
 आ नो॒ विश्वा॑भि॒रूति॑भि॒स्सजो॑षाः। ब्रह्म॑ जुषा॒णो ह॑र्यश्च याहि।
 वरी॑वृ॒ज॒त्स्थवि॑रेभि॒स्सुशि॑प्रा। अ॒स्मे दध॑द्वृष॒ण ५ शुष्म॑मिन्द्र।
 इन्द्रा॑य॒ गाव॑ आ॒शिर॑म्। दु॒दुहे॑ व॒ज्रिणे॑ मधु॒। यत्सी॑मुप॒ह्वरे॑
 वि॒दत्। तास्ते॑ व॒ज्रि॒न्येन॑वो॒ जोज॑युर्नः॥४४॥

ग॒भस्त॑यो नि॒युतो॑ वि॒श्ववा॑राः। अ॒हर॑हृ॒र्भूय॑ इ॒ज्जोगु॑वानाः। पूर्णा॑
 इन्द्र॑ ख॒षुम॑तो॒ भोज॑नस्य। इ॒मान्ते॒ धियं॑ प्र भ॒रे म॒हो म॒हीम्।
 अ॒स्य स्तो॒त्रे धि॒षणा॑ यत्त॑ आ॒न॒जे। तमु॑त्स॒वे च॑ प्र॒स॒वे च॑
 सा॒स॒हिम्। इन्द्र॑न्दे॒वास॒श्शव॑सा॒ मद॑न्ननु॥४५॥

प्र॒जाप॑तिः प॒शून॑सृजत। ते॒ऽस्मात्सृ॑ष्टाः प॒राश्च॑ आयन्।
 तान॑ग्नि॒ष्टोमे॑न॒ नाप्रो॑त्। तानु॑क्थ्ये॒न नाप्रो॑त्। तान्थो॑ड॒शिना॑
 नाप्रो॑त्। तान्ना॒त्रिया॑ नाप्रो॑त्। तान्थ्स॒न्धिना॑ नाप्रो॑त्।
 सो॒ऽग्निम॑ब्रवीत्। इ॒मान्म॑ ई॒प्सेति॑। तान॒ग्निस्त्रि॒वृता॑ स्तोमे॑न॒
 नाप्रो॑त्॥४६॥

स इन्द्र॑मब्रवीत्। इ॒मान्म॑ ई॒प्सेति॑। तानिन्द्रः॑ प॒ञ्चद॑शेन॒
 स्तोमे॑न॒ नाप्रो॑त्। स विश्वा॑न्दे॒वान॑ब्रवीत्। इ॒मान्म॑ ई॒प्सते॑ति॒।

तान् विश्वेदेवास्सप्तदशेन स्तोमेन नाप्नुवन्। स विष्णुमब्रवीत्।
इमान् ईप्सेति। तान् विष्णुरेकविंशेन स्तोमेनाप्रोत्।
वारवन्तीयेनावारयत॥४७॥

इद्विंशुर्वि चक्रम इति व्यक्रमत। यस्मात्पशवः प्रप्रेव
भ्रंशेरन्। स एतेन यजेत। यदाप्रोत्। तदतोऽर्यामस्यातोऽर्यामत्वम्।
एतेन वै देवा जैत्वानि जित्वा। यङ्गाममकामयन्त तमाप्नुवन्।
यङ्गामङ्गामयते। तमेतेनाप्रोति॥४८॥

व्याघ्रोऽयमग्नौ चरति प्रविष्टः। ऋषीणां पुत्रो अभिशस्तिपा
अयम्। नमस्कारेण नमसा ते जुहोमि। मा देवानाम्मिथुयाकम्
भागम्। सावीरुहि देव प्रसवाय पित्रे। वर्ष्माणमस्मै
वरिमाणमस्मै। अथास्मभ्यं सवितस्सर्वताता। दिवेदिव
आ सुवा भूरि पश्वः। भूतो भूतेषु चरति प्रविष्टः। स
भूतानामधिपतिर्बभूव॥४९॥

तस्य मृत्यौ चरति राजसूयम्। स राजा राज्यमनु
मन्यतामिदम्। येभिश्शिल्पैः पप्रथानामदहत्।
येभिर्दामभ्यपिशत्प्रजापतिः। येभिर्वाचं विश्वरूपां
समव्ययत्। तेनेममग्र इह वर्चसा समङ्घि। येभिरादित्यस्तपति
प्र केतुभिः। येभिस्सूर्यो ददृशे चित्रभानुः। येभिर्वाचं
पुष्कलेभिरव्ययत्। तेनेममग्र इह वर्चसा समङ्घि॥५०॥

आऽयं भातु शवसा पश्वं कृष्टीः। इन्द्र इव ज्येष्ठो

भ॑वतु प्र॒जावान्। अ॒स्मा अ॑स्तु पुष्क॒लश्चि॒त्रभा॑नु। आ॒ऽयं
पृ॑णक्तु रज॑सी उ॒पस्थ॑म्। यत्ते शिल्प॑ङ्कश्यप रोच॑नावत्।
इन्द्रि॒यावत्पुष्क॒लश्चि॒त्रभा॑नु। यस्मि॒न्सूर्या॑ अर्पितास्सप्त
सा॒कम्। तस्मि॒न्नाजा॑न॒मधि॑ विश्रये॒मम्। द्यौर॑सि पृथि॒व्यसि॑।
व्याघ्रो॑ वैयाघ्रेऽधि॑ ॥५१॥

विश्र॑यस्व दि॒शो म॒हीः। विश॑स्त्वा सर्वा॑ वाञ्छन्तु। मा
त्वद्रा॒ष्ट्रमधि॑ भ्रशत्। या दि॒व्या आप॑ः पय॑सा संब॒भूवुः। या
अ॒न्तरि॑ख्य उ॒त पार्थि॑वीर्याः। तासा॑न्त्वा सर्वा॑सा॒ रु॒चा।
अ॒भिषि॑ञ्चामि वर्च॑सा। अ॒भि त्वा॒ वर्च॑साऽसिचन्द्रि॒व्येन॑।
पय॑सा स॒ह। यथा॑सा॒ राष्ट्र॑वर्धनः॥५२॥

तथा॑ त्वा सवि॒ता क॑रत्। इन्द्र॒घ्नैश्वा॑ अवीवृधन्।
स॒मुद्र॑व्यचस॒ङ्गिरः॑। र॒थीत॑म॒ रथी॑नाम्। वाजा॑ना॒
सत्प॑तिं पति॑म्। वस॑वस्त्वा पु॒रस्ता॑द॒भिषि॑ञ्चन्तु गाय॒त्रेण॑
छन्द॑सा। रु॒द्रास्त्वा द॑खिण॒तोऽभिषि॑ञ्चन्तु त्रैष्टु॒भेन॑ छन्द॑सा।
आ॒दित्या॑स्त्वा प॒श्चाद॑भिषि॑ञ्चन्तु जाग॑तेन॒ छन्द॑सा।
विश्वे॑ त्वा दे॒वा उत्तर॑तोऽभिषि॑ञ्चन्त्वानु॒ष्टुभेन॑ छन्द॑सा।
बृह॑स्पति॑स्त्वोप॒रिष्ठा॑द॒भिषि॑ञ्चतु पाङ्के॑न॒ छन्द॑सा॥५३॥

अ॒रुण॑न्त्वा वृक॑मुग्र॒ङ्गज॑ङ्करम्। रोच॑मानं म॒रुता॑मग्रे अ॒र्चिषः॑।
सूर्य॑वन्तं म॒घवा॑नघ्नै॒षास॒हिम्। इन्द्र॑मु॒क्थेषु॑ नाम॒हूत॑म॒ हुवे॑म।
प्र बा॒हवा॑ सि॒सृत॑ञ्जीव॒से नः॑। आ नो॒ गव्यू॑तिमु॒ख्यत॑ङ्मुतेन॑।

आ नो जने॑ श्रवयतय्यु॑वाना। श्रुतं मे॑ मि॒त्रावरु॑णा हवे॒मा।
इन्द्र॑स्य ते वीर्य॑कृतः॑। बा॒हू उ॒पाव॑ हरामि॥५४॥

अ॒भि प्रेहि॑ वी॒रय॑स्व। उ॒ग्रश्चे॑ता सप॒त्न॒हा। आ॒तिष्ठ॑ वृ॒त्रह॑न्त॒मः।
तुभ्य॑न्दे॒वा अधि॑ब्रवन्। अ॒ङ्गौ न्य॒ङ्काव॑भि॒तो रथ॑य्यौ।
ध्वा॒न्तर्वा॑ताग्र॒मनु॑ स॒श्वर॑न्तौ। दू॒रेहे॑तिरिन्द्रि॒यावा॑न्प॒त॒त्री। ते
नो॒ऽग्नयः॑ प॒प्रयः॑ पा॒रय॑न्तु। नम॑स्त ऋ॒षे ग॒द। अव्य॑थायै
त्वा स्व॒धायै॑ त्वा॥५५॥

मा न॑ इन्द्रा॒भित॒स्त्वदृ॒ष्वारि॑ष्टासः। ए॒वा ब्र॑ह्मन्तवेद॑स्तु। ति॒ष्ठा
रथे॑ अधि॒ यद्वज्र॑हस्तः। आ र॒श्मीन्दे॑व यु॒वसे॑ स्व॒श्वः।
आ ति॑ष्ठ वृ॒त्रह॑न्नाति॒ष्ठन्तं॑ परि॑। अनु॒ त्वेन्द्रो॑ मद॒त्वनु॑
त्वा मि॒त्रावरु॑णौ। द्यौश्च॑ त्वा पृथि॒वी च॑ प्रचै॒तसा॑। शु॒क्रो
बृ॒ह॒र्षि॒णा त्वा पि॑प॒र्तु। अनु॑ स्व॒धा चि॑कि॒ता॒९ सोमो॑ अ॒ग्निः।
अनु॑ त्वाऽव॒तु स॒वि॒ता स॒वेन॑॥५६॥

इन्द्र॒र्वि॒श्वो अ॒वीवृ॑धन्। स॒मु॒द्रव्य॑चस॒ङ्गिरः॑। र॒थीत॑म॒९
रथी॑नाम्। वा॒जा॒ना॒९ स॒त्प॑तिं प॒तिम्। परि॑मा से॒न्या
घोषाः॑। ज्या॒ना॒र्वृ॑ञ्जन्तु गृ॒ध्रवः॑। मे॒थि॒ष्ठाः पि॒न्व॑मा॒ना इ॒ह।
मा॒ङ्गोप॑तिम॒भि स॒र्वि॑शन्तु। तन्मेऽनु॑मति॒रनु॑ मन्यताम्।
तन्मा॒ता पृ॑थि॒वी तत्पि॑ता द्यौः॥५७॥

तद्वा॑वा॒णस्सोम॑सु॒तो म॒योभु॑वः॑। तद॑श्वि॒ना शृ॑णुत॒९
सौ॒भगा॑ यु॒वम्। अव॑ ते हे॒ड उ॒दु॒त्त॒मम्। ए॒ना व्या॒घ्रं

परिषस्वजानाः। सि॒हः हि॒न्वन्ति॑ मह॒ते सौभ॑गाय।
 स॒मुद्र॑न्न सु॒हव॑न्तस्त्रि॒वा॑स॒म्। म॒र्मृज्य॑न्तौ द्वी॒पिन॑म॒प्स्वन्तः॑।
 उ॒दसा॑वैतु॒ सूर्यः॑। उ॒दिदं॑ मा॒मक॑वँचः॑। उ॒दिहि॑ देव सूर्य।
 स॒ह व॒ग्नुना॑ म॒म। अ॒हवँ॑चो वि॒वाच॑नम्। मयि॑ वा॒गस्तु॑
 धर्ण॑सिः। यन्तु॑ न॒दयो॑ व॒षन्तु॑ प॒र्जन्याः॑। सु॒पिप्प॒ला ओष॑धयो
 भवन्तु। अ॒न्नव॑तामो॒दन॑वतामा॒मिख॑वताम्। ए॒षा राजा॑
 भूय॑साम्॥५८॥

ये के॒शिनः॑ प्रथ॒मास्स॒त्रमा॑स॒त। येभि॒रामृ॑त॒य्यँदि॑द्वि॒रोच॑ते।
 तेभ्यो॑ जुहोमि बहु॒धा घृ॑तेन। रा॒यस्पोषे॑णे॒मवँच॑सा॒ सः
 सृ॑जाथ। न॒र्ते ब्र॑ह्म॒णस्तप॑सो विमो॒कः। द्वि॒नाम्नी॑ दी॒र॒खा
 व॒शिनी॑ ह्यु॒ग्रा। प्र के॒शास्सु॑वते॒ काण्डि॑नो॒ भवन्ति॑। तेषां॑
 ब्र॒ह्मेदी॑शे॒ वप॑नस्य॒ नान्यः॑। आ रो॒ह प्रोष्ठ॑द्वि॒षह॑स्व॒ शत्रून्॑।
 अवा॑साग्दी॒र॒खा व॒शिनी॑ ह्यु॒ग्रा॥५९॥

दे॒हि द॒र्खि॑णां॒ प्रति॑र॒स्वायुः॑। अथा॑मुच्यस्व॒ वरु॑णस्य॒
 पाशा॑त्। येना॑व॒पथ्स॑वि॒ता र॒ख्युरे॑ण। सोम॑स्य॒ राज्ञो॑ वरु॒णस्य॑
 वि॒द्वान्। तेन॑ ब्रह्मा॒णो व॑पते॒दम॑स्यो॒र्जेम॑म्। र॒य्या व॑र्चसा॒ सः
 सृ॑जाथ। मा ते॒ केशा॑ननु॒ गाद्व॑र्च ए॒तत्। तथा॑ धा॒ता क॑रोतु
 ते। तुभ्य॑मिन्द्रो॒ बृह॑स्पतिः॑। स॒वि॒ता व॑र्च॒ आद॑धात्॥६०॥

तेभ्यो॑ नि॒धानं॑ बहु॒धा व्यैच्छ॑न्। अ॒न्तरा॑ द्यावा॑पृथि॒वी
 अ॒पस्सु॑वः॑। द॒र्भस्त॑म्बे वी॒र्य॑कृते नि॒धाय॑। पौ॒ःस्ये॑ने॒मवँच॑सा॒

स५ सृजाथ। बलन्ते बाहुवोस्सविता दधातु। सोमंस्त्वाऽनक्तु
 पयसा घृतेन। स्त्रीषु रूपमश्विनैतन्नि धत्तम्। पौ५ स्येनेमव्वर्चसा
 स५ सृजाथ। यथ्सीमन्तुङ्कङ्कतस्ते लिलेखा। यद्वा रघुरः
 परिववर्ज वपस्ते। स्त्रीषु रूपमश्विनैतन्नि धत्तम्।
 पौ५ स्येनेम५ स५ सृजाथो वीर्येण॥६१॥

इन्द्रवै स्वाविशो मरुतो नापाचायन्। सोऽनपचाय्यमान
 एतद्विघ्नमपश्यत्। तमाऽहरत्। तेनायजत। तेनैवासान्त५
 स५ स्तम्भव्यहन्। यद्वहन्। तद्विघ्नस्य विघ्नत्वम्।
 वि पाप्मानं भ्रातृव्य५ हते। य एतेन यजते। य उ
 चैनमेववैद॥६२॥

य५ राजानव्विशो नापाचायेयुः। यो वा ब्राह्मणस्तमसा
 पाप्मना प्रावृतस्स्यात्। स एतेन यजेत। विघ्नेनैवैनद्विहत्य।
 विशामाधिपत्यङ्गच्छति। तस्य द्वे द्वादशे स्तोत्रे भवतः।
 द्वे चतुर्विंशे। औद्विद्यमेव तत्। एतद्वै रघ्वत्रस्यौद्विद्यम्।
 यदस्मै स्वाविशो बलि५ हरन्ति॥६३॥

हरन्त्यस्मै विशो बलिम्। ऐनमप्रतिख्यातङ्गच्छति। य एववैद।
 प्रबाहुग्वा अग्रे रघ्वत्राण्यातेपुः। तेषामिन्द्रः रघ्वत्राण्यादत्त।
 न वा इमानि रघ्वत्राण्यभूवन्निति। तन्नरघ्वत्राणन्नरघ्वत्रत्वम्।
 आ श्रेयसो भ्रातृव्यस्य तेज इन्द्रियन्दत्ते। य एतेन यजते।
 य उ चैनमेववैद॥६४॥

तद्यथा ह वै संचक्रिणौ कप्लंकावुपावंहितौ स्याताम्। एवमेतौ
युग्मन्तौ स्तोमौ। अयुख्यु स्तोमेषु क्रियेते। पाप्मनोऽपहत्यै।
अप पाप्मानं भ्रातृव्यं हते। य एतेन यजते। य उ
चैनमेववैदं। तद्यथा ह वै सूतग्राम्ण्यः। एवञ्छन्दांसि।
तेष्वसावादित्यो बृहतीरभ्यूढः॥६५॥

सुतोबृहतीषु स्तुवते सुतो बृहन्। प्रजयां पशुभिरसानीत्येव।
व्यतिषक्ताभिस्स्तुवते। व्यतिषक्तवै र्व्यत्रद्विंशा। विशैवैनंङ्ख्यत्रेण
व्यतिषजति। व्यतिषक्ताभिस्स्तुवते। व्यतिषक्तो वै
ग्रामणीस्सजातैः। सजातैरेवैनव्यतिषजति। व्यतिषक्ताभिस्स्तुवते।
व्यतिषक्तो वै पुरुषः पाप्मभिः। व्यतिषक्ताभिरेवास्य
पाप्मनो नुदते॥६६॥

॥ अष्टमः प्रश्नः ॥

पीवोन्नां रयिवृधस्सुमेधाः। श्वेतस्सिषक्ति नियुतांमभिः।
ते वायवे समनसो वितस्थुः। विश्वेन्नरस्स्वपत्यानि चक्रुः।
रायेऽनु यञ्जतू रोदसी उभे। राये देवी धिषणा धाति देवम्।
अधा वायुन्नियुतस्सश्चत स्वाः। उत श्वेतवसुधितिन्निरेके। आ
वायो प्र याभिः। प्र वायुमच्छा बृहती मनीषा॥१॥

बृहद्रयिद्विंश्ववारां रथप्राम्। द्युतद्यामा नियुतः
पत्यमानः। कविः कविमियख्यसि प्रयज्यो। आ नो
नियुद्विंशतिनीभिरध्वरम्। सहस्रिणीभिरुप याहि यज्ञम्।

वायो अ॒स्मिन् ह॒विषि॑ मादयस्व। यू॒यं पा॑त स्व॒स्तिभि॒स्सदा॑
नः। प्रजा॑पते॒ न त्वदे॒तान्य॒न्यः। वि॒श्वा जा॒तानि॒ परि॒ ता
ब॑भूव। यत्का॑मास्ते जुहुमस्तन्नो अस्तु॥२॥

व॒यः स्या॑म॒ पत॑यो रयी॒णाम्। रयी॒णां पति॑र्य्य॒जत॑ बृहन्त॑म्।
अ॒स्मिन्भ॒रे नृ॑त॒म॒घ्नं ज॑सातौ। प्र॒जाप॑तिं प्रथम॒जामृ॑तस्य।
यजा॑म दे॒वमधि॑ नो ब्रवीतु। प्रजा॑पते॒ त्वन्नि॑धि॒पाः पु॒रा॒णः।
दे॒वानां॑ पि॒ता ज॑नि॒ता प्र॒जाना॑म्। पति॑र्वि॒श्वस्य॑ जग॑तः
पर॒स्पाः। ह॒विर्नो॑ दे॒व वि॒ह॒वे जु॑षस्व। तवे॒मे लो॒काः प्र॒दिशो॑
दि॒शश्च॑॥३॥

प॒रा॒वतो॑ नि॒वत॑ उ॒द्वत॑श्च। प्रजा॑पते वि॒श्वसृ॒ज्जीव॑ध॒न्य इ॒दन्नो॑
दे॒व। प्र॒ति॒ह॒र्य ह॒व्यम्। प्र॒जाप॑तिं प्रथ॒मय्य॑ज्ञिया॒नाम्।
दे॒वाना॑म॒ग्रे य॒ज॒तय्य॑जध्वम्। स नो॑ ददातु द्रवि॑णः
सु॒वीर्य॑म्। रा॒यस्पोष॑द्विं ष्य॑तु नाभि॑म॒स्मे। यो रा॒य ई॒शे
श॒तदा॒य उ॒क्थ्यः॑। यः प॑शूनाः र॑खि॒ता वि॒ष्ठिता॑नाम्।
प्र॒जाप॑तिः प्रथम॒जा ऋ॒तस्य॑॥४॥

स॒हस्र॑धा॒मा जु॑षताः ह॒विर्नः॑। सोमा॑पूषणे॒मौ दे॒वौ।
सोमा॑पूषणा रज॑सो वि॒मान॑म्। स॒प्तच॑क्रः रथ॑मवि॒श्वमि॒न्वम्।
वि॒ष्ववृ॑त॒ मन॑सा यु॒ज्यमा॑नम्। तज्जि॑न्वथो वृष॑णा प॒ञ्चर॑श्मिम्।
दि॒व्य॒न्यस्स॑दनश्च॒क्र उ॒च्चा। पृ॒थि॒व्याम॒न्यो अ॒ध्यन्त॑रि॒ख्वे।
ताव॑स्मभ्य॑ पुरु॒वारं॑ पुरु॒ख्युम्। रा॒यस्पोष॑द्विं ष्य॑तान्नाभि॑म॒स्मे॥५॥

धियं॑ पू॒षा जि॒न्वतु॑ वि॒श्वमि॒न्वः। र॒यिꣳ सोमो॑ रयि॒पति॑र्दधातु।
 अव॑तु दे॒व्यदि॑तिरन॒र्वा। बृ॒हद्व॑देम वि॒दथे॑ सु॒वीराः॑।
 वि॒श्वान्य॒न्यो भुव॑ना ज॒जान॑। वि॒श्वम॒न्यो अ॑भिच॒रखा॑ण
 ए॒ति। सोमा॑पू॒षणाव॑व॒तन्धियं॑ मे। यु॒वभ्या॒व्वि॒श्वः पृ॑त॒ना
 जये॑म। उ॒दुत्त॑म॒व्वरु॑णास्त॒भ्राद्या॑म्। यत्कि॑ञ्चेदङ्कि॒तवा॑सः॒।
 अव॑ ते हे॒डस्त॑त्त्वा॒ यामि॑। आ॒दि॒त्याना॒मव॑सा॒ न द॑खि॒षणा॑।
 धा॒रय॑न्त आ॒दि॒त्यास॑स्ति॒स्रो भूमी॑र्धारयन्। य॒ज्ञो दे॒वाना॒ꣳ
 शुचि॑र॒पः॥ ६॥

ते शु॒क्रास॒श्शुच॑यो र॒श्मि॒वन्तः॑। सी॒दन्ना॑दि॒त्या अ॒धि
 ब॒र्हिषि॑ प्रि॒ये। कामे॑न दे॒वास्स॒रथ॑न्दि॒वो नः॑। आ या॑न्तु
 य॒ज्ञमु॑प॒ नो जु॑षा॒णाः। ते सू॒नवो॑ अ॒दितेः॑ पी॒वसा॑मिष॑म्।
 घृ॒तं पि॒न्वत्प्र॑ति॒हर्य॑न्ते॒जाः। प्र य॒ज्ञिया॒ यज॑मानाय ये॒मुरे।
 आ॒दि॒त्याः कामं॑ पि॒तुम॑न्त॒मस्मे॑। आ नः॑ पु॒त्रा अ॒दिते॑र्या॒न्तु
 य॒ज्ञम्। आ॒दि॒त्यासः॑ प॒थिभि॑र्दे॒वयानैः॑ ॥ ७॥

अ॒स्मे काम॑न्दा॒शुषे॑ स॒न्नम॑न्तः। पुरो॒डाश॑ङ्कृ॒तव॑न्त॒ञ्जुष॑न्ताम्।
 स्क॒भाय॑त॒ निर्ऋ॑तिꣳ सेध॒ताम॑तिम्। प्र र॒श्मिभि॑र्य॒तमा॑ना
 अमृ॑धाः। आ॒दि॒त्याः काम॑ प्रय॒ताव्व॑ष॒ढृति॑म्। जु॒षध्व॑न्नो
 ह॒व्यदा॑ति॒य्यँज॑त्राः। आ॒दि॒त्यान्काम॑म॒वसे॑ हुवे॒म। ये भू॑तानि
 ज॒नय॑न्तो वि॒चि॒ख्युः। सी॒दन्तु॑ पु॒त्रा अ॒दिते॑रु॒पस्थ॑म्। स्ती॒र्णं
 ब॒र्हि॒ह्वि॒रद्या॑य दे॒वाः॥ ८॥

स्तीर्णं ब॒र्हिस्सी॑दता यु॒ज्ञे अ॒स्मिन्। ध्रा॒जास्से॑ध॒न्तो
अम॑तिन्दुरेवा॑म्। अ॒स्मभ्य॑ पु॒त्रा अदि॑तेः॒ प्र य॑स॒ता।
आदि॑त्याः॒ काम॑ ह॒विषो॑ जुषा॒णाः। अ॒ग्ने न॑य॒ सुप॑था
रा॒ये अ॒स्मान्। वि॒श्वानि॑ दे॒व व॒युना॑नि वि॒द्वान्।
यु॒यो॒ध्य॑स्मञ्जु॒हुरा॑णमेनः॒। भूयि॑ष्ठान्ते नम॑ उ॒क्तिर्वि॑धेम।
प्र व॑श॒शुक्रा॑य॒ भान॑वे॒ भर॑ध्वम्। ह॒व्यं म॒तिश्चा॒ग्नये॑ सु॒पूत॑म्॥९॥

यो दै॒व्यानि॑ मा॒नुषा॑ ज॒नू॒र्षिः। अ॒न्तर्वि॑श्वानि वि॒द्वन्ना
जिगा॑ति। अ॒च्छा गि॒रो म॒तयो॑ दे॒वय॑न्तीः। अ॒ग्नि॒र्य्यन्ति॑
द्रवि॑णं॒ भिक्ष॑माणाः। सु॒स॒न्द॒शः सु॒प्रती॑कः॒ स्वश्च॑म्।
ह॒व्य॒वाह॑म॒रतिं॑ मा॒नुषा॑णाम्। अ॒ग्ने त्व॑म॒स्मद्यु॑यो॒ध्यमी॑वाः।
अ॒न॒ग्नि॒त्रा अ॒भ्य॑म॒न्त कृ॑ष्टीः। पु॒न॒र॒स्मभ्य॑ सु॒वि॒ताय॑ दे॒व।
ख्या॑र्वि॒श्वैर्भि॒रज॑रैर्भिर्य॒जत्र॑॥१०॥

अ॒ग्ने त्वं पा॑रया॒ नव्यो॑ अ॒स्मान्। स्व॒स्तिभि॑रति॒ दुर्गा॑णि
वि॒श्वाः। पू॒श्च पृ॒थ्वी ब॑हु॒ला न॑ उ॒र्वी। भवा॑ तो॒काय॑ तन॒याय॑
श॒र्य्योः। प्रका॑रवो म॒न॒ना व॒च्यमा॑नाः। दे॒व॒द्रीची॑न्नयथ
दे॒वय॑न्तः॒। द॒खि॒ष्णावा॑ङ्गाजिनी॒ प्राच्ये॑ति। ह॒विर्भ॑र॒न्त्य॒ग्नये॑
घृ॒ताची॑। इन्द्र॒न्नरो॑ यु॒जे रथ॑म्। ज॒गृ॒ष्णाते॑ द॒खि॒ष्णमिन्द्र॑
ह॒स्तम्॑॥११॥

व॒सू॒यवो॑ वसुप॒ते वसू॑नाम्। वि॒द्वा हि॒ त्वा गो॑प॒तिः शू॒र
गो॒नाम्। अ॒स्मभ्य॑श्चि॒त्रवृ॑ष्णं॒ र॒यि॒न्दाः। तवे॒द्वि॒श्वम॑भि॒तः॒

पश॒व्यम्। यत्प॒श्य॑सि च॒ख्वासा॒ सूर्य॑स्य। गवा॑मसि गोप॑तिरेकं
इन्द्र। भ॒र्खीम॑हि ते प्रय॑तस्य वस्वः॑। समिन्द्र॑ णो मन॑सा
नेषि॒ गोभिः॑। स॒ सूरिभिर्म॑घव॒न्त्सः स्व॒स्त्या। सं ब्र॑ह्मणा
देव॑कृत॒य्यँदस्ति॑॥१२॥

सन्दे॒वाना॑ सु॒म॒त्या य॒ज्ञिया॑नाम्। आ॒राच्छ॒त्रुमप॑ बाधस्व
दूरम्। उ॒ग्रो य॒श॒शम्बः॑ पु॒रुहू॑त तेन। अ॒स्मे धे॑हि
यव॑म॒द्गोम॑दिन्द्र। कृ॒धीधि॑य॒ञ्ज॒रि॒त्रे वाज॑रत्नाम्। आ वे॒धसु॑
स हि शुचिः॑। बृह॒स्पतिः॑ प्रथ॒मजा॑यमानः। म॒हो
ज्योति॑षः पर॒मे व्यो॑मन्। स॒प्तास्य॑स्तुविजा॒तो रवे॑ण। वि
स॒प्त॒र॒श्मि॒रध॑म॒त्तमा॑सि॥१३॥

बृह॒स्पति॑स्सम॑जय॒द्वसू॑नि। म॒हो ब्र॒जान्गोम॑तो दे॒व ए॒षः।
अ॒प॒स्सिषा॑स॒न्त्सुव॑रप्रती॒तः। बृह॒स्पति॑र्ह॒न्त्यमि॒त्रम॑र्कैः।
बृह॒स्पते॒ पर्ये॑वा पि॒त्रे। आ नो॑ दि॒वः पा॒र्वीर॑वी।
इ॒मा जु॒ह्वाना॑ यस्ते स्तनः॑। स॒र॒स्वत्य॑भि नो
नेषि। इ॒य॒ शु॒ष्मेभि॑र्बिस॒खा इ॒वारु॑जत्। सानु॑
गिरी॒णान्त॑वि॒षेभि॑रु॒र्मिभिः॑। पा॒राव॑द॒घ्नीम॑व॒से सुवृ॑क्तिभिः॑।
स॒र॒स्वती॒मा वि॑वासेम धी॒तिभिः॑॥१४॥

सोमो॑ धे॒नु॒ सोमो॑ अ॒र्वन्त॑मा॒शुम्। सोमो॑ वी॒रङ्क॑र्म॒ण्य॒न्ददा॑तु।
सा॒दन्य॑द्वि॒द॒थ्य॑ स॒भेय॑म्। पि॒तुश्श्र॑व॒ण॒य्यो द॑दा॒शद॑स्मै।
अ॒षाढ॑य्यु॒त्सु त्व॑ सोम॒ क्रतु॑भिः। या ते धा॒मानि॑
ह॒विषा॑ यज॑न्ति। त्वमि॒मा ओष॑धी॒स्सोम॑ वि॒श्वाः। त्वम॑पो

अ॒जनय॒स्त्वङ्गाः। त्वमा॑त॒तन्थो॑र्वन्त॒रिख्य॑म्। त्व॒ञ्चोति॑षा॒ वि
तमो॑ वव॒र्थ॥१५॥

या ते॒ धामा॑नि दि॒वि या पृ॑थि॒व्याम्। या पर्व॑ते॒ष्वोष॑धीष्व॒प्सु।
तेभि॑र्नो॒ विश्वै॑स्सुमना॒ अहे॑डन्। राज॑न्थसोम॒ प्रति॑ ह॒व्या
गृ॑भाय। विष्णो॒र्नुक॑न्तद॒स्य प्रि॒यम्। प्र तद्विष्णु॑ः। प॒रो
मात्र॑या त॒नुवा॑ वृ॒धान। न ते॒ महि॑त्वमन्व॒श्नुव॑न्ति। उ॒भे
ते॒ विद्म॒ रज॑सी पृथि॒व्या विष्णो॑ देव॒ त्वम्। प॒रम॑स्य
वि॒त्से॥१६॥

विच॑क्रमे त्रि॒देवः। आ ते॒ म॒हो यो जा॒त ए॒व। अ॒भि
गो॒त्राणि॑। आ॒भिस्स॑पृ॒धो मि॒थती॒रिष॑ण्यन्। अ॒मित्र॑स्य
व्य॒थया॑ म॒न्युमि॑न्द्र। आ॒भिर्वि॒श्वा अ॒भियु॑जो॒ विषू॑चीः।
आर्या॑य॒ विशो॑व॒तारी॒र्दासीः॑। अ॒य॑श् शृ॒ण्वे अध॒ जय॑न्नु॒त
घ्नन्। अ॒यमु॑त प्र कृ॒णुते॑ यु॒धा गाः। य॒दा स॒त्यङ्कृ॑णुते
म॒न्युमि॑न्द्रः॥१७॥

विश्व॑न्टु॒ढं भ॑यत॒ एज॑दस्मात्। अनु॒ स्व॒धाम॑खर॒न्नापो॑ अस्य।
अव॑र्धत॒ मध्य॒ आ ना॒व्याना॑म्। स॒ग्रीची॑नेन॒ मन॑सा॒ तमि॑न्द्र
ओजि॑ष्ठेन। ह॒न्मना॑हन्भि॒द्यून्। म॒रुत्वं॑न्तवृ॒षभ॑वा॒वृधा॑नम्।
अक॑वारि॒न्दि॒व्य॑ शा॒समि॑न्द्रम्। वि॒श्वासा॑ह॒मव॑से॒ नूत॑नाय।
उ॒ग्र॑ स॒होदा॑मि॒ह त॑ हु॒वेमा॑। जनि॑षा॒ उ॒ग्रस्स॑ह॒से
तुरा॑य॥१८॥

म॒न्द्र ओजि॑ष्ठो बहु॒लाभि॑मानः। अव॑र्ध॒न्निन्द्रं॑ म॒रुत॑श्चि॒दत्र॑।
 मा॒ता यद्वी॑र॒न्दध॑न॒द्धनि॑ष्ठा। क॑स्यावो म॒रुत॑स्स्व॒धाऽऽसी॑त्।
 यन्मा॑मेक॒ः स॒मर्ध॑त्ताहि॒हत्यै॑। अ॒हः॑ ह्यु॒ग्रस्त॑वि॒षस्तु॑वि॒ष्मान्।
 विश्व॑स्य॒ शत्रो॑र॒नम॑व्वँध॒स्त्रैः। वृ॒त्रस्य॑ त्वा श्व॒सथा॑ दी॒षमा॑णाः।
 विश्वे॑ दे॒वा अ॑ज॒हुर्ये॑ स॒खायः॑। म॒रुद्भि॑रिन्द्र स॒ख्यन्ते॑
 अस्तु॥१९॥

अथे॒मा विश्वाः॑ पृ॒तना॑ जया॒सि। वर्ध॑न्वृ॒त्रं म॑रुत इन्द्रि॒येण॑।
 स्वेन॑ भा॒मेन॑ तवि॒षो ब॑भू॒वान्। अ॒हमे॒ता मन॑वे वि॒श्वश्च॑न्द्राः।
 सु॒गा अ॒पश्च॑कर॒ वज्र॑बाहुः। स यो वृ॒षा वृ॒ष्णि॒येभि॑स्समो॒काः।
 म॒हो दि॒वः पृ॑थि॒व्याश्च॑ स॒म्राट्। स॒तीन॑स॒त्वा ह॒व्यो भ॑रैषु।
 म॒रुत्वा॑न्नो भव॒त्विन्द्र॑ ऊ॒ती। इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑तरद्वृ॒त्रतू॑र्यै॥२०॥

अ॒नाधृ॑ष्यो म॒घवा॑ शूर इन्द्रः॑। अन्वे॑न॒व्विंशो॑ अमदन्त
 पूर्वीः। अ॒यः॑ रा॒जा ज॑ग॒तश्च॑ष्मणी॒नाम्। स ए॒व वी॒रस्स॑
 उ॒ वी॒र्या॑वान्। स ए॒करा॑जो जग॒तः पर॒स्याः। य॒दा
 वृ॒त्रम॑तर॒च्छूर॑ इन्द्रः॑। अथा॑भवद॒मिता॑भि॒क्रतू॑नाम्। इन्द्रो॑
 य॒ज्ञव्वँ॑धयन्वि॒श्ववे॑दाः। पु॒रोडा॑शस्य जुष॒ताः॑ ह॒विर्नः॑।
 वृ॒त्रन्ती॒र्त्वा दा॑न॒वव्वँ॑ज्रबाहुः॥२१॥

दि॒शोऽदृ॑ह॒दृ॒हि॒ता दृ॒हणे॑न। इ॒मय्य॑ज्ञव्वँधयन्वि॒श्ववे॑दाः।
 पु॒रोडा॑शं प्र॒ति गृ॑ष्णा॒त्विन्द्रः॑। य॒दा वृ॒त्रम॑तर॒च्छूर॑ इन्द्रः॑।
 अथै॑करा॒जो अ॑भव॒ज्जनाना॑म्। इन्द्रो॑ दे॒वाञ्छ॑म्ब॒रह॑त्य

आवत्। इन्द्रो देवानामभवत्पुरोगाः। इन्द्रो यज्ञे हविषा
वावृधानः। वृत्रतूर्नो अभयं शर्म यंसत्। यस्सप्त
सिन्धुं रदधात्पृथिव्याम्। यस्सप्त लोकानकृणोदिशश्च।
इन्द्रो हविष्मान्त्सगणो मरुद्भिः। वृत्रतूर्नो यज्ञमिहोप
यासत्॥ २२॥

इन्द्रस्तरस्वानभिमातिहोग्रः। हिरण्यवाशीरिषिरस्सुवर्षाः।
तस्य वयं सुमतौ यज्ञियस्य। अपि भद्रे सौमनसे स्याम।
हिरण्यवर्णो अभयङ्कणोतु। अभिमातिहेन्द्रः पृतनासु
जिष्णुः। स नृशर्म त्रिवरूथिर्वि यंसत्। यूयं पात
स्वस्तिभिस्सदा नः। इन्द्रं स्तुहि वज्रिणं स्तोमपृष्ठम्।
पुरोडाशस्य जुषतां हविर्नः॥ २३॥

हत्वाभिमातीः पृतनास्सहस्वान्। अथाभयङ्कणुहि
विश्वतो नः। स्तुहि शूरवृज्जिणमप्रतीत्तम्। अभिमातिहनं
पुरुहूतमिन्द्रम्। य एक इच्छतपतिर्जनैषु। तस्मा इन्द्राय
हविरा जुहोत। इन्द्रो देवानामधिपाः पुरोहितः। दिशां
पतिरभवद्वाजिनीवान्। अभिमातिहा तविषस्तुविष्मान्।
अस्मभ्यश्चित्रवृषणं रयिन्दात्॥ २४॥

य इमे द्यावापृथिवी महित्वा। बलेनादहदभिमातिहेन्द्रः।
स नो हविः प्रति गृभ्णातु रातयै। देवानान्देवो निधिपा
नो अव्यात्। अनवस्ते रथवृषणे यत्ते। इन्द्रस्य नु

वीर्याण्यहन्नहिम्। इन्द्रो यातोऽवसितस्य राजा। शर्मस्य च
शृङ्गिणो वज्रबाहुः। सेदु राजा ख्येति च षणीनाम्। अरान्न
नेमिः परि ता बभूव॥२५॥

अभि सिध्मो अंजिगादस्य शत्रून्। वितिग्मेन वृषभेणा
पुरोभेत्। सवँज्रेणासृजद्वृत्रमिन्द्रः। प्र स्वां मतिमतिरच्छाशदानः।
विष्णुन्देववँरुणमृतये भगम्। मेदसा देवा वपया यजध्वम्।
ता नो यज्ञमार्गतविँश्वधेना। प्रजावदस्मे द्रविणेह धत्तम्।
मेदसा देवा वपया यजध्वम्। विष्णुश्च देववँरुणश्च
रातिम्॥२६॥

ता नो अमीवा अप् बाधमानौ। इमय्यँज्जुषमाणावुपेतम्।
विष्णूवरुणा युवमध्वराय नः। विशे जनाय महि शर्म
यच्छतम्। दीर्घप्रयञ्जू हविषा वृधाना। ज्योतिषाऽरातीर्दहतन्तमाँसि
ययोरोजसा स्कभिता रजाँसि। वीर्येभिर्वीरतमा शविष्ठा।
याऽपत्ये ते अप्रतीत्ता सहोभिः। विष्णू अगन्वरुणा
पूर्वहतौ॥२७॥

विष्णूवरुणावभिशस्तिपावाम्। देवा यजन्त हविषा घृतेन।
अपामीवाँ सेधतँ रख्यसँश्च। अथाधत्त्यँजमानाय
शय्योः। अँहोमुचा वृषभा सुप्रतूर्ती। देवानाँन्देवतमा
शचिष्ठा। विष्णूवरुणा प्रतिहर्यतन्नः। इदन्नरा प्रयतमृतये
हविः। मही नु द्यावापृथिवी इह ज्येष्ठे। रुचा भवताँ

शुचयद्विरकैः॥२८॥

यथसीध्वरिष्ठे बृहती विमिन्वन्। नृवद्ध्योख्या पप्रथानेभिरेवैः।
प्रपूर्वजे पितरा नव्यसीभिः। गीर्भिः कृणुध्वं सदने ऋतस्य।
आ नो द्यावापृथिवी दैव्येन। जनेन यातं महि वाव्रूथम्।
स इत्स्वपा भुवनेष्वास। य इमे द्यावापृथिवी जजान। उर्वी
गभीरे रजसी सुमेकै। अवशे धीरश्शच्या समैरत्॥२९॥

भूरिन्द्वे अचरन्ती चरन्तम्। पद्वन्तङ्गर्भमपदीदधाते। नित्यन्न
सूनुं पित्रोरुपस्थै। तं पिपृतं रोदसी सत्यवाचम्।
इदन्द्यावापृथिवी सत्यमस्तु। पितर्मातर्यदिहोपं ब्रुवे वाम्।
भूतन्देवानामवमे अवोभिः। विद्यामेषवृज्जनञ्जीर- दानुम्।
उर्वी पृथ्वी बहुले दूरे अन्ते। उपं ब्रुवे नमसा यज्ञे अस्मिन्।
दधाते ये सुभगे सुप्रतूर्ती। द्यावा रख्यतं पृथिवी नो
अभ्वात्। या जाता ओषधयोऽति विश्वाः परिष्ठाः। या
ओषधयस्सोमराज्ञीरश्वावतीं सौमवतीम्। ओषधीरिति
मातरोऽन्या वो अन्यामवतु॥३०॥

शुचिन्नु स्तोमं शजथद्वृत्रम्। उभा वामिन्द्राग्नी प्र
चक्षणिभ्यः। आ वृत्रहणा गीर्भिर्विप्रः। ब्रह्मणस्पते
त्वमस्य यन्ता। सूक्तस्य बोधि तनयश्च जिन्वा।
विश्वन्तद्भद्रय्यदवन्ति देवाः। बृहद्वदेम विदथे सुवीराः। स
ईं सत्येभिस्सखिभिश्शुचिर्भिः। गोधायसद्विधनसैरतर्दत्।
ब्रह्मणस्पतिर्वृषभिर्वराहैः॥३१॥

घ॒र्मस्वे॑देभि॒र्द्रवि॑ण॒व्याँन॑द्र। ब्रह्म॑ण॒स्पते॑रभवद्यथाव॒शम्।
 स॒त्यो म॒न्युर्म॑हि क॒र्मा करि॑ष्यतः। यो गा उ॒दाज॒त्स दि॒वे
 वि चा॑भजत्। म॒हीव॑ री॒तिश्शव॑सा सर॒त्पृथ॑क्। इ॒न्धा॒नो
 अ॒ग्नि॒व॑नवद्वनुष्यतः। कृत॑ब्रह्मा शूशुव॒द्रात॑ह॒व्य इ॒त्। जा॒तेन॑
 जा॒तम॑ति॒सृ॒त्र सृ॑सते। यय्य॑य्यु॒जङ्क॑णुते ब्रह्म॑ण॒स्पति॑ः।
 ब्रह्म॑ण॒स्पते॑ सुयम॑स्य वि॒श्वहो॑॥ ३२॥

रा॒यस्स्या॑म र॒थ्यो वि॑वंस्वतः। वी॒रेषु॑ वी॒राः उप॑पृङ्क्षि न॒स्त्वम्।
 यदी॑शा॒नो ब्रह्म॑णा॒ वेषि॑ मे॒ हव॑म्। स इ॒ज्जन॑न॒ स वि॒शा स
 जन्म॑ना। स पु॒त्रैर्वा॑जं॒ भर॑ते॒ धना॒ नृभिः॑। दे॒वाना॒य्यः पि॒तर॑मा॒
 वि॒वांस॑ति। श्र॒द्धाम॑ना ह॒विषा॒ ब्रह्म॑ण॒स्पति॑म्। या॒स्ते पू॒षन्ना॑वो
 अ॒न्तः। शु॒क्रन्ते॑ अ॒न्यत्पू॑षेमा आशाः॑। प्र॒प॑थे प॒थाम॑जनिष्ट
 पू॒षा ॥ ३३॥

प्र॒प॑थे दि॒वः प्र॒प॑थे पृ॒थि॒व्याः। उ॒भे अ॒भि प्रि॒यत॑मे स॒धस्थे॑।
 आ च॑ प॒रा च॑ चरति प्र॒जान॑न्। पू॒षा सु॒बन्धु॑र्दि॒व
 आ पृ॒थि॒व्याः। इ॒डस्प॑ति॒र्मघ॑वा॒ द॒स्मव॑र्चाः। त॒न्दे॒वासो॒
 अ॒द॒दुस्सूर्या॑यै। का॒मेन॑ कृत॒न्तव॑सः॒ स्वश्च॑म्। अ॒जाऽश्वः॑
 प॒शुपा॑ वाज॑बस्त्यः। धि॒य॒ञ्जि॒न्वो वि॒श्वे भु॑व॒ने अ॑र्पितः। अ॒ष्टा
 पू॒षा शि॑थि॒रामु॑द्वरीवृजत्॥ ३४॥

स॒ञ्च॒ख्या॑णो भु॒व॒ना दे॒व ई॒यते॑। शु॒ची वो॑ ह॒व्या
 म॑रु॒त॒श्शु॒चीना॑म्। शु॒चिः॑ हि॒नोम्य॑ध्व॒रः शु॒चि॒भ्यः॑।

ऋतेन सत्यमृतसापं आयन्। शुचिंजन्मानश्शुचयः पावकाः।
 प्र चित्रमर्कङ्गुणते तुराय। मारुताय स्वतवसे भरध्वम्। ये
 सहांसि सहसा सहन्ते। रेजते अग्ने पृथिवी मखेभ्यः।
 अ०सेष्वा मरुतः खादयो वः॥३५॥

वख्षस्सुरुक्मा उप शिश्रियाणाः। वि विद्युतो न वृष्टिर्भी
 रुचानाः। अनु स्वधामायुधैर्यच्छमानाः। या वृश्शर्म
 शशमानाय सन्ति। त्रिधातूनि दाशुषे यच्छताधि।
 अस्मभ्यन्तानि मरुतो वियन्त। रयित्रो धत्त वृषणस्सुवीरम्।
 इमे तुरं मरुतो रामयन्ति। इमे सहस्सहस आ नमन्ति।
 इमे श०सर्व्वनुष्यतो नि पान्ति॥३६॥

गुरुद्वेषो अरुरुषे दधन्ति। अरा इवेदचरमा अहेवा। प्रप्र
 जायन्ते अकवा महोभिः। पृश्नेः पुत्रा उपमासो रभिष्ठाः।
 स्वया मत्या मरुतस्स मिमिख्षुः। अनु ते दायि मह
 इन्द्रियाय। सत्रा ते विश्वमनु वृत्रहत्यै। अनु ख्षत्रमनु सहो
 यजत्र। इन्द्र देवेभिरनु ते नृषह्यै। य इन्द्र शुष्मो मघवन्ते
 अस्ति॥३७॥

शिख्या सखिभ्यः पुरुहूत नृभ्यः। त्व० हि दृढा
 मघवन्विचेताः। अपावृधि परिवृतिन्न राधः। इन्द्रो राजा
 जगन्तश्चरषणीनाम्। अधिख्षमि विषुरूपय्यँदस्ति। ततो
 ददातु दाशुषे वसूनि। चोदद्राध उपस्तुतश्चिदवाक्। तमुष्टुहि
 यो अभिभूत्योजाः। वन्वन्नवातः पुरुहूत इन्द्रः। अषाढमुग्र०

सहमानमाभिः॥३८॥

गीर्भिर्वर्ध वृषभश्चष्णीनाम्। स्थूरस्य रायो बृहतो य ईशै।
तमुं ष्टवाम विदथेऽपिन्द्रम्। यो वायुना जयति गोमतीषु। प्र
धृष्णुया नयति वस्यो अच्छ। आ ते शुष्मो वृषभ एतु पश्चात्।
ओत्तरादधरागा पुरस्तात्। आ विश्वतो अभिसमेत्वर्वाङ्। इन्द्रं
द्युम्नं सुर्वर्वद्धेह्यस्मे॥३९॥

आ देवो यातु सविता सुरत्नः। अन्तरिख्यप्रा वहमानो
अश्वैः। हस्ते दधानो नर्या पुरूणि। निवेशयश्च प्रसुवश्च
भूम। अभीवृतङ्कुशनैर्विश्वरूपम्। हिरण्यशम्यय्यंजतो
बृहन्तम्। आस्थाद्रथं सविता चित्रभानुः। कृष्णा रजां
सि तविषीन्दधानः। सघां नो देवस्सविता सवायं। आ
साविषद्वसुपतिर्वसूनि॥४०॥

विश्रयमाणो अमंतिमुरूचीम्। मूर्तभोजनमधरासतेन।
विजनाञ्छ्यावाशिशंतिपादौ अख्यन्। रथं हिरण्यप्रउगव्हन्तः।
शश्वद्विशस्सवितुर्देव्यस्य। उपस्थे विश्वा भुवनानि तस्थुः।
वि सुपर्णो अन्तरिख्याण्यख्यत्। गभीरवैपा असुरस्सुनीथः।
क्वेदानीं सूर्यः कश्चिकेत। कतमान्द्यां रश्मिरस्या
ततान॥४१॥

भगन्धियव्वाँजयन्तः पुरन्धिम्। नराशंसो ग्रास्पतिर्नो
अव्यात्। आ ये वामस्य सङ्गथे रयीणाम्। प्रिया देवस्य

सवि॒तुस्स्या॑म। आ नो॒ विश्वे॒ अस्क्रा॑गमन्तु दे॒वाः। मि॒त्रो
अ॒र्य॒मा वरु॑णस्स॒जोषाः॑। भुव॑न् यथा॒ नो॒ विश्वे॒ वृधा॑सः।
कर॑न्त्सुषाहा॒ विथु॑रन्न शवः॑। शन्नो॑ दे॒वा वि॒श्वदे॑वा भवन्तु।
श॒र॒स॒स्वती॑ सु॒ह धी॑भि॒रस्तु॑॥४२॥

शम॑भिषाच॒श्शमु॑ राति॒षाचः॑। शन्नो॑ दि॒व्याः पार्थि॑वा॒श्शन्नो॒
अ॒प्याः। ये स॑वि॒तुस्स॒त्यस॑वस्य॒ विश्वे॑। मि॒त्रस्य॑ व्र॒ते वरु॑णस्य
दे॒वाः। ते सौ॒भ॒ग॒वी॒र॒व॒द्रोम॑द॒प्रः। दधा॑तन् द्रवि॑णश्चि॒त्रम॑स्मे।
अ॒ग्ने या॒हि दू॒त्य॒र्वा॒रि॒षेण्यः॑। दे॒वाः अ॒च्छा॑ ब्रह्म॒कृता॑
गु॒णेन॑। सर॑स्वतीं म॒रुतो॑ अ॒श्विना॒पः। य॒खि दे॒वान॑न्न॒त॒धेया॑य॒
वि॒श्वान्॑॥४३॥

द्यौः पि॒तः पृथि॑वि॒ मात॑र॒ध्रुक्। अ॒ग्ने भ्रा॑त॒र्वस॑वो मृ॒डता॑
नः। वि॒श्व आ॑दि॒त्या अ॑दि॒ते स॒जोषाः॑। अ॒स्मभ्य॑र॒ शर्म॑
बहु॑ल॒व्विं य॑न्त। वि॒श्वे दे॒वाश्शृ॑णुतेम॒र॒ हव॑ मे। ये अ॒न्तरि॑ख्ये
य उ॒प द्य॒वि ष्ठा॑ ये अ॒ग्निजि॒ह्वा उ॒त वा॒ यज॑त्राः।
आ॒सद्या॑स्मिन्ब॒र्हिषि॑ माद॒यध्व॑म्। आ वा॑ मि॒त्रावरु॑णा
ह॒व्यजु॑ष्टिम्। नम॑सा दे॒वाव॑व॒साव॑वृ॒त्याम्॥४४॥

अ॒स्माकं॑ ब्रह्म॒ पृ॒त॒नासु॑ स॒ह्या अ॒स्माक॑म्। वृ॒ष्टिर्दि॒व्या सु॑पा॒रा।
यु॒व॒वँ॒स्त्राणि॑ पी॒वसा॑ व॒साथे॑। यु॒वोर॑च्छि॒द्रा म॑न्त॒वो ह॒ सर्गाः॑।
अवा॑ति॒रत॑म॒नृता॑नि॒ विश्वा॑। ऋ॒तेन॑ मि॒त्रावरु॑णा स॒चेथे॑। तथ्सु॑
वा॑ मि॒त्रावरु॑णा म॒हित्व॑म्। ई॒र्मा त॒स्थुषी॑र॒हभि॑र्दु॒हे। वि॒श्वाः

पिन्वथ स्वसरस्य धेनाः। अनु वामेकः पविरा ववर्ति॥४५॥
 यद्वह्निष्ठनाति विदे सुदानू। अच्छिद्रः शर्म भुवनस्य
 गोपा। ततो नो मित्रावरुणाववीष्टम्। सिषासन्तो
 जी(जि?)गिवाः संस्स्याम। आ नो मित्रावरुणा हव्यदातिम्।
 घृतैर्गव्यूतिमुख्यतमिडाभिः। प्रति वामत्र वरमा जनाय।
 पृणीतमुद्रो दिव्यस्य चारोः। प्र बाहवांसिसृतजीवसे नः।
 आ नो गव्यूतिमुख्यतङ्घृतेन॥४६॥

आ नो जनै श्रवयतय्युवाना। श्रुतं मे मित्रावरुणा
 हवेमा। इमा रुद्राय स्थिरधन्वने गिरः। खिप्रेषवे देवाय
 स्वधाम्ने। अषाढाय सहमानाय मीढुषै। तिग्मायुधाय
 भरता शृणोतन। त्वादत्तेभी रुद्र शन्तमेभिः। शतः
 हिमा अशीय भेषजेभिः। व्यस्मद्वेषो वितरव्यैः हः।
 व्यमीवाःश्चातयस्वा विषूचीः॥४७॥

अहन्बिभक्षि मा नस्तोके। आ ते पितर्मरुताः सुम्रमेतु। मा
 नस्सूर्यस्य सन्दृशो युयोथाः। अभि नो वीरो अर्वति रक्षमेत।
 प्र जायेमहि रुद्र प्रजाभिः। एवा बभ्रो वृषभ चेकितान।
 यथा देव न हृणीषे न हःसि। हावनश्रूनी रुद्रेह बोधि।
 बृहद्वदेम विदथे सुवीराः। परि णो रुद्रस्य हेतिस्तुहि श्रुतम्।
 मीढुष्टमाहन्बिभक्षि। त्वमग्ने रुद्र आ वो राजानम्॥४८॥

सूर्यो देवीमुषसः रोचमानामर्यः। न योषामभ्येति पश्चात्।

यत्रा॒ नरो॑ दे॒व॒यन्तो॑ यु॒गानि॑। वि॒त॒न्वते॑ प्र॒तिं भ॒द्राय॑ भ॒द्रम्। भ॒द्रा
अश्वा॑ ह॒रित॒स्सूर्य॑स्य। चि॒त्रा ए॒द॒ग्वा अ॒नुमा॑द्या॒सः। न॒म॒स्यन्तो॑
दि॒व आ पृ॑ष्ठम॑स्थुः। परि॒ द्यावा॑पृथि॒वी य॑न्ति सद्यः। तथ्सूर्य॑स्य
दे॒व॒त्वन्त॑न्महि॒त्वम्। म॒ध्या क॑र्तो॒र्वित॑त॒ः सञ्ज॑भार॥४९॥

य॒दे॒दयु॑क्त ह॒रित॑स्स॒धस्था॑त्। आ॒द्रात्री॑ वा॒स॑स्तनु॒ते सि॒मस्मै॑।
तन्मि॒त्रस्य॑ वरु॑णस्याभि॒चख्ये॑। सूर्यो॑ रू॒पङ्गु॑णु॒ते द्यो॒रुप॑स्थे॑।
अ॒न॒न्तम॑न्यद्रु॒श॑दस्य॒ पाज॑ः। कृ॒ष्णम॑न्यद्ध॒रित॑स्सं भ॑रन्ति।
अ॒द्या दे॒वा उ॒दि॒ता सूर्य॑स्य। निर॑ह॒सः पि॒पृ॒तान्नि॑र॒वद्या॑त्।
तन्नो॑ मि॒त्रो वरु॑णो मा॒मह॑न्ताम्। अ॒दि॒तिस्सि॒न्धुः पृ॑थि॒वी
उ॒त द्यौः॥५०॥

दि॒वो रु॒क्म उ॑रु॒चख्या॑ उ॒दे॒ति। दू॒रे अ॑र्थ॒स्तर॑णि॒भ्राज॑मानः।
नू॒नञ्ज॑ना॒स्सूर्ये॑ण प्र॒सू॒ताः। आ॒यन्न॑र्था॒नि कृ॑णव॒न्नपा॑सि। शन्नो॑
भव॑ च॒ख्यसा॑ शन्नो॒ अह्ना॑। शं भा॒नुना॑ श॒ हि॒मा शङ्कु॑णेन।
यथा॑ शम॒स्मै शम॑स॒द्गुरो॑णे। तथ्सूर्य॑ द्रवि॑ण॒न्येहि॑ चि॒त्रम्।
चि॒त्रन्दे॒वाना॑मु॒द॒गा॒दनी॑कम्। च॒ख्युर्मि॑त्रस्य॒ वरु॑णस्या॒ग्नेः॥५१॥

आ॒प्रा द्यावा॑पृथि॒वी अ॒न्तरि॑ख्यम्। सूर्य॑ आ॒त्मा
जग॑तस्त॒स्थुष॑श्च। त्वष्टा॒ दध॑त्तन्न॒स्तुरी॑पम्। त्वष्टा॑ वी॒रं
पि॒शङ्ग॑रूपः। द॒शे॒मन्त्वष्टु॑र्जनयन्त॒ गर्भ॑म्। अ॒तन्द्रा॑सो
यु॒वतयो॑ बिभ॑र्त्रम्। ति॒ग्मानी॑कः॒ स्वय॑शस॒ञ्जने॑षु।

वि॒रोच॑मानं॒ परि॑षीन्नयन्ति। आवि॑ष्ट्यो॒ वर्ध॑ते चारु॑रासु।
जि॒ह्माना॑मूर्ध्वस्वय॑शा उप॒स्थै॑॥५२॥

उ॒भे त्वष्टृ॑र्बिभ्यतु॒र्जाय॑मानात्। प्र॒तीचीं॑ सि॒ंहं प्र॑तिजोषयेते।
मि॒त्रो जना॑न्प्र स मि॒त्र। अ॒यं मि॒त्रो न॑म॒स्यस्सु॑शेवः। राजा॑
सु॒क्षत्रो॑ अ॒जनि॑ष्ट वे॒धाः। तस्य॑ व॒यं सु॑म॒तौ य॒ज्ञिय॑स्य। अपि॑
भ॒द्रे सौ॑मन॒से स्या॑म। अ॒न॒मी॒वास॑ इड॒या म॑दन्तः। मि॒तज्म॑वो
वरि॑म॒न्ना पृ॑थि॒व्याः। आ॒दि॒त्यस्य॑ व्र॒तमु॑प॒ख्यन्तः॑॥५३॥

व॒यं मि॒त्रस्य॑ सु॒म॒तौ स्या॑म। मि॒त्रन्न॑ ई॒शं शि॒म्या गो॑षु
ग॒व्यव॑त्। स्वा॒धियो॑ वि॒दथे॑ अ॒प्स्वजी॑जनन्। अ॒रे॒जय॑ता॒शं
रोद॑सी॒ पाज॑सा गि॒रा। प्र॑ति॒ प्रि॒यय्य॑ज॒तञ्ज॒नुषा॑मवः। म॒हा॒शं
आ॒दि॒त्यो न॑म॒सोप॑सद्यः। या॒तय॑ज्जनो गृण॑ते सु॒शेवः॑।
तस्मा॑ ए॒तत्प॑न्य॒तमा॑य जुष्ट॑म्। अ॒ग्नौ मि॒त्राय॑ ह॒विरा॑ जु॒होत॑।
आ वा॒शं रथो॑ रोद॑सी ब॒द्धधा॑नः॥५४॥

हि॒र॒ण्ययो॑ वृष॑भि॒र्या॒त्वश्वैः॑। घृ॒तव॑र्त॒निः प॒वि॒भीरु॑चा॒नः।
इ॒षाव्रौ॑ढा नृ॒पति॑र्वा॒जिनी॑वान्। स प॑प्र॒थानो॑ अ॒भि प॑श्च भू॒मः।
त्रि॒व॒न्धुरो॑ मन॒साया॑तु यु॒क्तः। वि॒शो येन॑ गच्छ॑थो दे॒व॒यन्तीः॑।
कु॒त्रा चि॒द्याम॑म॒श्विना॑ द॒धाना॑। स्व॒श्वा य॒शसा॑ऽऽया॑तम॒र्वाक्।
द॒स्त्रा नि॒धिं म॑धु॒मन्तं॑ पि॒बाथः॑। वि वा॒शं रथो॑ व॒ध्वा
याद॑मानः॥५५॥

अन्ता॑न्दि॒वो बा॑धते वर्त॒निभ्या॑म्। यु॒वोश्चि॑त्रयं परि॒ योषा॑वृणीत।
सू॒रो दु॒हिता॑ परि॒तक्मि॑यायाम्। यद्दे॑व॒यन्त॑मव॒थ॒श्शची॑भिः।

परिघ्नः५ सवां मनावाव्वयोगाम्। यो हस्यवाः५ रथिरावस्त
उस्त्राः। रथो युजानः परियाति वर्तिः। तेन नृशय्योरुषसो
व्युष्टौ। न्यश्विना वहतय्यज्ञे अस्मिन्। युवं भुज्युमवविद्धः५
समुद्रे॥५६॥

उदूहथुरणसो अस्त्रिधानैः। पतत्रिभिरश्रमैरव्यथिभिः।
दः५ सनाभिरश्विना पारयन्ता। अग्नीषोमा यो अद्य वाम्।
इदव्वचस्सपर्यति। तस्मै धत्तः५ सुवीर्यम्। गवां पोषः५
स्वश्वियम्। यो अग्नीषोमा हविषा सपर्यात्। देवद्रीचा मनसा
यो घृतेन। तस्य व्रतः५ रंखतं पातमः५ हंसः॥५७॥

विशे जनाय महि शर्म यच्छतम्। अग्नीषोमा य
आहुतिम्। यो वान्दाशाद्धविष्कृतिम्। स प्रजया
सुवीर्यम्। विश्वमायुर्व्यश्नवत्। अग्नीषोमा चेति तद्वीर्यवाम्।
यदमुष्णीतमवसं पुणिङ्गोः। अवातिरतं प्रथयस्य शेषः।
अविन्दतज्योतिरेकं बहुभ्यः। अग्नीषोमाविमः५ सु
मेऽग्नीषोमा हविषः५ प्रस्थितस्य॥५८॥

अहमस्मि प्रथमजा ऋतस्य। पूर्वन्देवेभ्यो अमृतस्य नाभिः।
यो मा ददाति स इदेवमावाः। अहमन्नमन्नन्दन्तमन्नि।
पूर्वमग्रेरपि दहत्यन्नम्। यत्तौ हासाते अहमुत्तरेषु। व्यात्तमस्य
पशवस्सुजम्भम्। पश्यन्ति धीराः५ प्रचरन्ति पाकाः।
जहाम्यन्यन्न जहाम्यन्यम्। अहमन्नव्वशमिच्चरामि॥५९॥

स॒मा॒न॒म॒र्थं॑ प॒र्येमि॑ भु॒ञ्ज॒त्। को॑ मा॒मन्नं॑ म॒नु॒ष्यो॑ द॒येत। प॒रा॒के॒
अ॒न्न॒न्नि॒हि॒त॒ल्लो॒क ए॒तत्। वि॒श्वे॑र्दे॒वैः पि॒तृभि॑र्गु॒प्तम॒न्नम्। यद्द॒द्यते॑
लु॒प्यते॑ यत्प॒रो॒प्यते॑। श॒त॒त॒मी सा॑ त॒नूर्मे॑ ब॒भूव। म॒हान्तो॑
च॒रू स॑कृद्गु॒धेन॑ प॒प्रौ। दि॒वंश्च॑ पृ॒श्निं पृ॒थि॒वीश्च॑ सा॒कम्।
तथ्सं॑पि॒बन्तो॑ न मि॒नन्ति॑ वे॒धसः॑। नैतद्भू॒यो भ॑वति॒ नो
क॒नीयः॑॥६०॥

अ॒न्नं प्रा॒णम॒न्नम॑पा॒नमा॑हुः। अ॒न्नं मृ॒त्युन्त॑मु॒ जी॒वातु॑माहुः।
अ॒न्नं ब्र॒ह्माणो॑ ज॒रसं॑वृ॒दन्ति॑। अ॒न्नमा॑हुः प्र॒जन॑नं प्र॒जाना॑म्।
मो॒घम॒न्नं वि॑न्दते॒ अप्र॑चे॒ताः। स॒त्यं ब्र॑वीमि व॒ध इ॒त्थं तस्य॑।
ना॒र्य॒मणं॑ पु॒ष्यति॑ नो स॒खाय॑म्। के॒व॒ला॒घो भ॑वति॒ के॒व॒ला॒दी।
अ॒हं मे॒घस्त॑न॒यन्व॒ष्यन्न॑स्मि। मा॒मद॑न्त्य॒हम॑द्य॒न्यान्॥६१॥

अ॒ह॒९ स॒द॒मृ॒तो भ॑वामि। म॒दा॒दि॒त्या अ॒धि॒ सर्वे॑ त॒पन्ति॑।
दे॒वीष्वँच॑म॒जन॑यन्त॒ यद्वा॑ग्वद॒न्ती। अ॒न॒न्ता॒मन्ता॑दधि॒ निर्मि॑तां
म॒हीम्। यस्या॑न्दे॒वा अ॑दधु॒र्भोज॑नानि। ए॒का॑ख॒रान्द्वि॒पदा॑९
ष॒द॒दाश्च॑। वा॒च॒न्दे॒वा उप॑ जी॒वन्ति॑ वि॒श्वे। वा॒च॒न्दे॒वा उप॑
जी॒वन्ति॑ वि॒श्वे। वा॒च॒ङ्ग॒न्ध॒र्वाः प॒शवो॑ म॒नु॒ष्याः। वा॒ची॒मा वि॒श्वा
भु॒व॒ना॒न्य॒र्पिता॑॥६२॥

सा नो॒ हव॑ञ्जुष॒तामि॑न्द्र॒पत्नी॑। वा॒ग॒ख॒रं प्र॑थ॒म॒जा ऋ॑तस्य।
वे॒दा॒नां मा॒ताऽमृ॑तस्य॒ नाभिः॑। सा नो॒ जुषा॑णोप॒
य॒ज्ञमा॑गात्। अ॒व॒न्ती दे॒वी सु॒हवा॑ मे अस्तु। या॒मृष॑यो

मन्त्रकृतो मनीषिणः। अन्वैच्छन् देवास्तपसा श्रमेण।
तान् देवीर्वाँचः हविषा यजामहे। सा नो दधातु सुकृतस्य
लोके। चत्वारि वाक्परिमिता पदानि॥६३॥

तानि विदुर्ब्राह्मणा ये मनीषिणः। गुहा त्रीणि
निहिता नेङ्गयन्ति। तुरीयं वाँचो मनुष्या वदन्ति।
श्रद्धयाऽग्निस्समिध्यते। श्रद्धया विन्दते हविः। श्रद्धां
भगस्य मूर्धनि। वचसा वेदयामसि। प्रियः श्रद्धे ददतः।
प्रियः श्रद्धे दिदासतः। प्रियं भोजेषु यज्वंसु॥६४॥

इदं मे उदितङ्कृधि। यथा देवा असुरेषु। श्रद्धामुग्रेषु चक्रिरे।
एवं भोजेषु यज्वंसु। अस्माकमुदितङ्कृधि। श्रद्धान् देवा
यजमानाः। वायुगोपा उपासते। श्रद्धां हृदय्ययाऽऽकूत्या।
श्रद्धया हूयते हविः। श्रद्धां प्रातर्हवामहे॥६५॥

श्रद्धां मध्यन्दिनं परि। श्रद्धां सूर्यस्य निमृचि। श्रद्धे
श्रद्धापयेह मा। श्रद्धा देवानधि वस्ते। श्रद्धा विश्वमिदञ्जगत्।
श्रद्धाङ्गामस्य मातरम्। हविषा वर्धयामसि। ब्रह्म जज्ञानं
प्रथमं पुरस्तात्। वि सीमतस्सुरुचो वेन आवः। स बुध्निया
उप मा अस्य विष्टाः॥६६॥

सुतश्च योनिमसंतश्च विवः। पिता विराजामृषभो रयीणाम्।
अन्तरिख्यद्विंश्वरूप आविवेश। तमर्कैरभ्यर्चन्ति वत्सम्।
ब्रह्म सन्तं ब्रह्मणा वर्धयन्तः। ब्रह्म देवानंजनयत्। ब्रह्म

विश्वमिदञ्जगत्। ब्रह्मणः ख्यत्रनिर्मितम्। ब्रह्म ब्राह्मण
आत्मना। अन्तरस्मिन्निमे लोकाः॥६७॥

अन्तर्विश्वमिदञ्जगत्। ब्रह्मैव भूतानाञ्ज्येष्ठम्। तेन कोऽहति
स्पर्धितुम्। ब्रह्मन्देवास्रयस्त्रिंशत्। ब्रह्मन्निन्द्रप्रजापती। ब्रह्मन्
ह विश्वा भूतानि। नावीवान्तस्समाहिता। चतस्र आशाः
प्रचरन्त्वग्रयः। इमन्नो यज्ञन्नयतु प्रजानन्। घृतं पिबन्त्रजरः
सुवीरम्॥६८॥

ब्रह्म समिद्धवत्याहुतीनाम्। आ गावो अग्नन्नुत भद्रमक्रन्।
सीदन्तु गोष्ठे रणयन्त्वस्मे। प्रजावतीः पुरुरूपा इह स्युः।
इन्द्राय पूर्वीरुषसो दुहानाः। इन्द्रो यज्वने पृणते च शिष्यति।
उपेद्वदाति न स्वं मुषायति। भूयोभूयो रयमिदस्य वर्धयन्।
अभिन्ने खिले नि दधाति देवयुम्। न ता नशन्ति न ता
अवा॥६९॥

गावो भगो गाव इन्द्रो मे अच्छात्। गावस्सोमस्य
प्रथमस्य भूख्यः। इमा या गावस्सजनास इन्द्रः।
इच्छामीद्धृदा मनसा चिदिन्द्रम्। यूयङ्गावो मेदयथा
कृशञ्चित्। अश्लीलञ्चित्कृणुथा सुप्रतीकम्। भद्रङ्गृहङ्गुथ
भद्रवाचः। बृहद्वो वयं उच्यते सभासु। प्रजावतीस्सूयवसः
रिशन्तीः। शुद्धा अपस्सुप्रपाणे पिबन्तीः। मा वस्स्तेन
ईशत् माऽघशंसः। परि वो हेती रुद्रस्य वृज्यात्।

उपेदमुपपर्चनम्। आसु गोषूपपृच्यताम्। उपंशुभस्य रेतसि।
उपेन्द्र तव वीर्ये॥७०॥

ता सूर्याचन्द्रमसां विश्वभृत्तमा महत्। तेजो वसुमद्राजतो
दिवि। सामात्माना चरतस्सामचारिणा। ययोर्व्रतन्न ममे जातु
देवयोः। उभावन्तौ परि यातु अम्या। दिवो न रश्मीः
स्तनुतो व्यर्णवे। उभा भुवन्ती भुवना कविक्रतू। सूर्या न
चन्द्रा चरतो हुतामंती। पती द्युमद्विश्वविदा उभा दिवः। सूर्या
उभा चन्द्रमसा विचरख्या॥७१॥

विश्ववारा वरिवोभा वरेण्या। ता नोऽवतं मतिमन्ता महिं व्रता।
विश्ववपरी प्रतरणा तरन्ता। सुवर्विदा दृशये भूरिरश्मी।
सूर्या हि चन्द्रा वसु त्वेषदर्शता। मनस्विनोभानुचरतोनु
सन्दिबम्। अस्य श्रवो नद्यस्सप्त बिभ्रति। द्यावा ख्यामा
पृथिवी दंशतव्वपुः। अस्मे सूर्याचन्द्रमसाऽभिचख्ये।
श्रद्धेकमिन्द्र चरतो विचर्तुरम्॥७२॥

पूर्वापरश्चरतो माययैतौ। शिशू क्रीडन्तौ परि यातो
अध्वरम्। विश्वान्यन्यो भुवनाऽभि चष्टे। ऋतूनन्यो
विदधंजायते पुनः। हिरण्यवर्णाश्शुचयः पावका यासाः
राजा। यासान्देवाश्शिवेन मा चख्युषा पश्यत। आपो
भद्रा आदित्यंश्यामि। नासदासीन्नो सदासीत्तदानीम्।
नासीद्रजो नो व्योमा परो यत्। किमावरीव! कुह

कस्य शर्मन् ॥ ७३ ॥

अम्भः किमासीद्गहनङ्गभीरम्। न मृत्युरमृतन्तर्हि
न। रात्रिया अहं आसीत्प्रकेतः। आनीदवातः
स्वधया तदेकम्। तस्माद्धान्यन्न परः किञ्चनास। तम
आसीत्तमसा गूढमग्रे प्रकेतम्। सलिलः सर्वमा इदम्।
तुच्छेनाभ्वपिहितय्यंदासीत्। तमसस्तन्महिना जायतैकम्।
कामस्तदग्रे समवर्तताधि ॥ ७४ ॥

मनसो रेतः प्रथमय्यंदासीत्। सतो बन्धुमसंति निरविन्दन्।
हृदि प्रतीष्या कवयो मनीषा। तिरश्चीनो विततो रश्मिरेषाम्।
अधस्स्विदासी ३ दुपरि स्विदासी ३ त्। रेतोधा
आसन्महिमान आसन्। स्वधा अवस्तात्प्रयतिः परस्तात्।
को अद्धा वेद क इह प्र वोचत्। कुत आज्ञाता कुत
इयद्विसृष्टिः। अर्वाग्देवा अस्य विसर्जनाय ॥ ७५ ॥

अथा को वेद यत आबभूव। इयद्विसृष्टिर्यत आबभूव। यदि
वा दधे यदि वा न। यो अस्याध्यर्ख्यः परमे व्योमन्। सो
अङ्ग वेद यदि वा न वेद। किंस्विद्वनङ्क उ स वृख्य
आसीत्। यतो द्यावापृथिवी निष्टतर्ख्युः। मनीषिणो मनसा
पृच्छतेदुतत्। यदध्यतिष्ठद्भुवनानि धारयन्। ब्रह्म वनं ब्रह्म स
वृख्य आसीत् ॥ ७६ ॥

यतो द्यावापृथिवी निष्टतर्ख्युः। मनीषिणो मनसा विब्रवीमि
वः। ब्रह्माध्यतिष्ठद्भुवनानि धारयन्। प्रातरग्निं प्रातरिन्द्रः

हवामहे। प्रा॒तर्मि॒त्रावरु॑णा प्रा॒तर॒श्विना॑। प्रा॒तर्भगं॑ पू॒षणं॑
ब्रह्म॑ण॒स्पति॑म्। प्रा॒तस्सोम॑मु॒त रु॒द्रः हु॑वेम। प्रा॒तर्जितं॑
भग॑मु॒ग्रः हु॑वेम। व॒यं पु॒त्रमदि॑ते॒र्यो वि॑ध॒र्ता। आ॒ध्रश्चि॒द्यं
मन्य॑मानस्तु॒रश्चित्॑॥ ७७ ॥

राजा॑ चि॒द्यं भगं॑ भ॒रुषी॑त्याह॑। भग॑ प्रणे॒तुर्भग॑ सत्य॑राधः।
भगे॒माश्रि॑यमु॒दव॑ दद॒न्नः। भग॑ प्र णो॑ जनय॒ गोभि॑रश्वैः। भग॑
प्र नृभि॑र्नृवन्त॑स्स्याम। उ॒तेदा॑नीं॒ भग॑वन्तस्स्याम। उ॒त प्र॑पि॒त्व
उ॒त मध्ये॑ अह्ना॑म्। उ॒तोदि॑ता मघव॒न्त्सूर्य॑स्य। व॒यन्दे॑वाना॑ः
सुम॒तौ स्या॑म। भगं॑ ए॒व भग॑वा॑ः अस्तु दे॒वाः॥ ७८ ॥

तेन॑ व॒यं भग॑वन्तः स्याम। तन्त्वा॑ भग॒ सर्व॑ इ॒ज्जो॑हवीमि।
स नो॑ भग॒ पुर॑ए॒ता भ॑वे॒ह। सम॑ध्व॒रायो॑षसो॒ नमन्त॑।
द॒धि॒क्रावे॑व॒ शुच॑ये प॒दाय॑। अ॒र्वा॒ची॒नव॑सु॒विदं॑ भग॑न्नः।
रथ॑मि॒वाश्वा॑ वा॒जिन॑ आव॑हन्तु। अ॒श्वाव॑ती॒र्गोम॑तीर्न
उ॒षास॑ः। वी॒रव॑ती॒स्सद॑मुच्छ॒न्तु भ॒द्राः। घृ॒तन्दु॑हा॒ना
वि॒श्वतः॑ प्रपी॑नाः। यू॒यं पा॑त स्व॒स्तिभि॑स्सदा॒ नः॥ ७९ ॥

॥ अष्टकम् ३ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

अ॒ग्निर्नः॑ पा॒तु कृ॑त्तिकाः। न॒रुष॑त्र॒न्देवमिन्द्रि॑यम्।
इ॒दमा॑साँ॒व्विच॑रुष॒णम्। ह॒विरा॑सञ्जु॒होत॑न। यस्य॒ भान्ति॑

र॒श्मयो॒ यस्य॒ के॒तवः॑। यस्ये॒मा वि॒श्वा भु॒व॑नानि॒ सर्वा॑।
स कृ॒त्तिका॑भि॒रभि॒ स॒व्वँसा॑नः। अ॒ग्नि॒र्नो दे॒वस्सु॑वि॒ते द॑धातु।
प्र॒जाप॑ते रोहि॒णी वै॒तु प॑त्नी। वि॒श्वरू॑पा बृ॒हती॑ चि॒त्रभा॑नुः॥१॥

सा नो॑ य॒ज्ञस्य॑ सु॒वि॒ते द॑धातु। यथा॒ जीवे॑म श॒रद॑स्सर्वा॒राः।
रोहि॒णी दे॒व्युद॑गात्पु॒रस्ता॑त्। वि॒श्वा रू॒पाणि॑ प्रति॒मोद॑माना।
प्र॒जाप॑ति॒ः ह॒विषा॑ व॒र्धय॑न्ती। प्रि॒या दे॒वाना॑मु॒पया॑तु य॒ज्ञम्।
सोमो॒ राजा॑ मृ॒गशी॑र्षेण॒ आग॑न्। शि॒वन्न॑ख्य॒त्रं प्रि॒यम॑स्य॒
धा॒म। आ॒प्याय॑मानो बहु॒धा जने॑षु। रे॒तः प्र॒जाय्य॑ज॒माने॑
दधातु॥२॥

यत्ते॒ न॑ख्य॒त्रं मृ॒गशी॑र्षमस्ति। प्रि॒यः रा॑जन्प्रि॒यत॑मं
प्रि॒याणा॑म्। तस्मै॑ ते सोम ह॒विषा॑ वि॒धेम। शन्न॑ ए॒धि द्वि॒पदे॑
श॒श्वतु॑ष्पदे। आ॒र्द्रया॑ रु॒द्रः प्रथ॑मान ए॒ति। श्रेष्ठो॑ दे॒वाना॑
पति॑र॒घ्नियाना॑म्। न॒ख्यत्र॑मस्य ह॒विषा॑ वि॒धेम। मा नः॑
प्र॒जाः री॑रिष॒न्मोत॑ वी॒रान्। हे॒ती रु॒द्रस्य॑ परि॑ णो वृ॒णक्तु॑।
आ॒र्द्रा न॑ख्य॒त्रञ्जु॑षता॒ ह॒विर्नः॑॥३॥

प्र॒मुञ्च॑मानो दुरि॒तानि॑ वि॒श्वा। अ॒पाघ॑श॒ः सन्नु॑दता॒मरा॑तिम्।
पुन॑र्नो दे॒व्यदि॑तिस्स्पृ॒णोतु॑। पुन॑र्वसू नः॑ पुन॒रेता॑य्य॒ज्ञम्।
पुन॑र्नो दे॒वा अ॒भिय॑न्तु॒ सर्वे॑। पुनः॑ पुन॒र्वो ह॒विषा॑ य॒जामः॑। ए॒वा
न दे॒व्यदि॑तिर॒न्वा। वि॒श्वस्य॑ भ॒र्त्री जग॑तः प्रति॒ष्ठा। पुन॑र्वसू
ह॒विषा॑ व॒र्धय॑न्ती। प्रि॒यन्दे॒वाना॑म॒प्येतु॑ पाथः॥४॥

बृहस्पतिः॑ प्रथमञ्जायमानः। तिष्यन्नख्यत्रमभिसं बभूव।
 श्रेष्ठो देवानां पृतनासु जिष्णुः। दिशोऽनु सर्वा अभयन्नो
 अस्तु। तिष्यः॑ पुरस्तादुत मध्यतो नः॑। बृहस्पतिर्नः॑
 परि पातु पश्चात्। बाधेतान्द्वेषो अभयङ्कणताम्। सुवीर्यस्य
 पतयस्स्याम। इदं स॑र्पेभ्यो हविरस्तु जुष्टम्। आश्रेषा
 येषामनुयन्ति चेतः॑॥५॥

ये अन्तरिख्यं पृथिवीङ्खियन्ति। ते नस्सर्पासो
 हवमागमिष्ठाः। ये रोचने सूर्यस्यापि सर्पाः। ये
 दिवन्देवीमनु सञ्चरन्ति। येषामाश्रेषा अनुयन्ति कामम्।
 तेभ्यस्सर्पेभ्यो मधुमञ्जुहोमि। उपहूताः पितरो ये मघासु।
 मनोजवसस्सुकृतस्सुकृत्याः। ते नो नख्यत्रे हवमागमिष्ठाः।
 स्वधाभिर्यज्ञं प्रयतञ्जुषन्ताम्॥६॥

ये अग्निदग्धा येऽनग्निदग्धाः। येऽमुल्लोकं पितरः॑
 खियन्ति। याश्च विद्व याश्च उ च न प्रविद्व। मघासु
 यज्ञं सुकृतञ्जुषन्ताम्। गवां पतिः॑ फल्गुनीनामसि
 त्वम्। तदर्यमन्वरुण मित्र चारु। तन्त्वा वयं स॑नितारं
 सनीनाम्। जीवा जीवन्तमुप सव्विशेमा। येनेमा विश्वा
 भुवनानि सञ्जिता। यस्य देवा अनु स॑र्यन्ति चेतः॑॥७॥

अर्यमा राजाऽजरस्तुविष्मान्। फल्गुनीनामृषभो रोरवीति।
 श्रेष्ठो देवानां भगवो भगासि। तत्त्वा विदुः॑ फल्गुनीस्तस्य

वित्तात्। अस्मभ्यङ्ख्यत्रमजरः सुवीर्यम्। गोमदश्ववदुप
 सन्नुदेह। भगो ह दाता भग इत्प्रदाता। भगो देवीः फल्गुनीरा
 विवेश। भगस्येत्तं प्रसवङ्गमेम। यत्र देवैस्सधुमादं मदेम॥८॥
 आयातु देवस्संवितोपयातु। हिरण्ययेन सुवृता रथेन। वहन्
 हस्तः सुभगविद्वानापसम्। प्रयच्छन्तं पपुंरिं पुण्यमच्छ।
 हस्तः प्रयच्छत्वमृतवृंसीयः। दखिणेन प्रतिगृणीम एनत्।
 दातारमद्य संविता विदेय। यो नो हस्ताय प्रसुवाति
 यज्ञम्। त्वष्टा नख्यत्रमभ्येति चित्राम्। सुभः संसय्युवतिः
 रोचमानाम्॥९॥

निवेशयन्नमृतान्मर्त्याःश्च। रूपाणि पिः शन्भुवनानि विश्वा।
 तन्नस्त्वष्टा तदु चित्रा विचष्टाम्। तन्नख्यत्रं भूरिदा अस्तु
 मह्यम्। तन्नः प्रजाव्वीरवतीः सनोतु। गोभिर्नो
 अश्वैस्समनक्तु यज्ञम्। वायुर्नख्यत्रमभ्येति निष्पाम्।
 तिग्मशृङ्गो वृषभो रोरुवाणः। समीरयन्भुवना मातरिश्वा।
 अप द्वेषाःसि नुदतामरातीः॥१०॥

तन्नो वायुस्तदु निष्पां शृणोतु। तन्नख्यत्रं भूरिदा अस्तु
 मह्यम्। तन्नो देवासो अनुजानन्तु कामम्। यथा
 तरेम दुरितानि विश्वा। दूरमस्मच्छत्रवो यन्तु भीताः।
 तदिन्द्राग्नी कृणुतान्तद्विशाखे। तन्नो देवा अनुमदन्तु यज्ञम्।
 पश्चात्पुरस्तादभयन्नो अस्तु। नख्यत्राणामधिपत्नी विशाखे।
 श्रेष्ठाविन्द्राग्नी भुवनस्य गोपौ॥११॥

विषूच॑श्शत्रू॑नप॒ बाध॑मानौ। अप॒ ख्युध॑न्नुदता॒मरा॑तिम्। पूर्णा॑
 प॒श्चादु॑त पूर्णा॑ पुरस्ता॑त्। उन्म॑ध्यतः पौ॒र्णमा॒सी जि॑गाय।
 तस्या॑न्दे॒वा अधि॑ स॒र्वस॑न्तः। उ॒त्तमे॑ नाकं इ॒ह मा॑दयन्ताम्।
 पृ॒थ्वी सु॑वर्चा॒ युव॑तिस्स॒जोषाः॑। पौ॒र्णमा॒स्युद॑गाच्छोभ॑माना।
 आ॒प्याय॑यन्ती॒ दुरि॑तानि॒ विश्वा॑। उ॒रुन्दु॑हाय्य॑ज॒मानाय॑
 य॒ज्ञम्॥१२॥

ऋ॒द्ध्यास्मि॑ ह॒व्यैर्न॑म॒सोप॑सद्य। मि॒त्रन्दे॑वं मि॒त्रधे॑य॒न्नो अ॑स्तु।
 अ॒नूरा॒धान् ह॒विषा॑ व॒र्धय॑न्तः। श॒त॒र्जीवे॑म श॒रद॑स्सर्वी॒राः।
 चि॒त्रन्न॑ख्य॒त्रमु॑द॒गात्पु॑रस्ता॑त्। अ॒नूरा॒धास॒ इति॑ यद्वद॑न्ति।
 तन्मि॒त्र ए॑ति प॒थिभि॑र्दे॒वयानैः॑। हि॒र॒ण्ययै॑र्वि॒ततै॑र॒न्तरि॑ख्ये।
 इन्द्रो॑ ज्ये॒ष्ठाम॑नु न॒ख्यत्र॑मेति। यस्मि॑न्वृ॒त्रवृ॑त्र॒तूर्ये॑ त॒तार॑॥१३॥

तस्मि॑न्व॒यम॑मृ॒तन्दु॑हा॒नाः। ख्यु॑धन्तरेम॒ दुरि॑ति॒न्दुरि॑ष्टिम्।
 पु॒र॒न्द॒राय॑ वृष॒भाय॑ धृ॒ष्णवै॑। अषा॑ढाय॒ सह॑मानाय मी॒ढुषै॑।
 इन्द्रा॑य ज्ये॒ष्ठा मधु॑म॒द्दुहा॑ना। उ॒रुङ्कु॑णोतु॒ यज॑मानाय
 लो॒कम्। मूलं॑ प्र॒जावृ॑र्वा॒तीर्वि॑देय। परा॑च्येतु॒ निर्ऋ॑तिः
 परा॒चा। गोभि॑र्न॒ख्यत्रं॑ प॒शुभि॑स्सम॑क्तम्। अह॑र्भूया॒द्यज॑मानाय॒
 मह्य॑म्॥१४॥

अह॑र्नो अ॒द्य सु॑वि॒ते द॑धातु। मूल॑न्न॒ख्यत्र॑मिति॒ यद्वद॑न्ति।
 परा॑चीवृ॒चा निर्ऋ॑ति॒न्नुदामि॑। शि॒वं प्र॒जायै॑ शि॒वम॑स्तु॒ मह्य॑म्।
 या दि॒व्या आ॒पः प॑यसा॒ संब॑भूवुः। या अ॒न्तरि॑ख्य उ॒त

पार्थिवीर्याः। यासांमषाढा अनुयन्ति कामम्। ता न आपश्शः
स्योना भवन्तु। याश्च कूप्या याश्च नाद्यास्समुद्रियाः। याश्च
वैशन्तीरुत प्रासचीर्याः॥१५॥

यासांमषाढा मधु भूखयन्ति। ता न आपश्शः स्योना
भवन्तु। तन्नो विश्वे उप शृण्वन्तु देवाः। तदषाढा अभिसर्यन्तु
यज्ञम्। तन्नख्वत्रं प्रथतां पशुभ्यः। कृषिर्वृष्टिर्यजमानाय
कल्पताम्। शुभ्राः कन्या युवतयस्सुपेशसः। कर्मकृतस्सुकृतौ
वीर्यावतीः। विश्वान्देवान् हविषा वर्धयन्तीः। अषाढाः काममुप
यान्तु यज्ञम्॥१६॥

यस्मिन्ब्रह्माऽभ्यजयत्सर्वमेतत्। अमुश्च लोकमिदम् च
सर्वम्। तन्नो नख्वत्रमभिजिद्विजित्य। श्रियन्दधात्वहणीयमानम्।
उभौ लोकौ ब्रह्मणा सञ्जितेमौ। तन्नो नख्वत्रमभिजिद्विचष्टाम्।
तस्मिन्वयं पृतनास्सञ्जयेम। तन्नो देवासो अनुजानन्तु
कामम्। शृण्वन्ति श्रोणाममृतस्य गोपाम्। पुण्यामस्या
उपशृणोमि वाचम्॥१७॥

महीन्देवीद्विष्णुपत्नीमजूर्याम्। प्रतीचीमेनां हविषा
यजामः। त्रेधा विष्णुरुगुगो विचक्रमे। महीन्दिवं
पृथिवीमन्तरिखम्। तच्छोणैति श्रवं इच्छमाना। पुण्यः
श्लोक्यजमानाय कृण्वती। अष्टौ देवा वसवस्सोम्यासः।
चतस्रो देवीरजराश्रविष्ठाः। ते यज्ञं पान्तु रजसः परस्तात्।

स॒व्वँ॑त्स॒रीणं॑म॒मृतं॑ स्व॒स्ति॥१८॥

य॒ज्ञन्त्रः॑ पा॒न्तु वस॑वः पु॒रस्ता॑त्। द॒खि॒णतो॑ऽभि॒यन्तु॑
श्रवि॑ष्ठाः। पु॒ण्य॒न्न॒ख्वत्र॑म॒भि स॒व्विं॑शाम। मा नो अ॒राति॑रघ॒शः सा॒ऽग्नौ॑
ख्व॒त्रस्य॑ रा॒जा वरु॑णोऽधि॒राजः। न॒ख्वत्रा॑णां श॒तभि॑ष॒ग्वसि॑ष्ठः।
तौ दे॒वेभ्यः॑ कृ॒णुतो दी॒र्घमायुः॑। श॒तं स॒हस्रा॑ भेष॒जानि॑
धत्तः। य॒ज्ञन्नो॑ रा॒जा वरु॑ण॒ उप॑यातु। तन्नो वि॒श्वे अ॒भि
स॒य्यन्तु॑ दे॒वाः॥१९॥

तन्नो न॒ख्वत्र॑ श॒तभि॑ष॒ग्वजु॑षाणम्। दी॒र्घमायुः॑ प्रति॒रद्वे॑ष॒जानि॑।
अ॒ज एक॑पा॒दुद॑गात्पु॒रस्ता॑त्। वि॒श्वा भू॒तानि॑ प्रति॒मोद॑मानः।
तस्य॑ दे॒वाः प्र॑स॒वय्य॑न्ति॒ सर्वे॑। प्रो॒ष्ठप॒दासो॑ अ॒मृत॑स्य गो॒पाः।
वि॒भ्राज॑मानस्समि॒धान उ॒ग्रः। आ॒ऽन्तरि॑ख्वमरु॒हद॑ग॒न्धाम्।
तं सूर्य॑न्दे॒वम॒जमे॑कपादम्। प्रो॒ष्ठप॒दासो॑ अ॒नुय॑न्ति॒
सर्वे॑॥२०॥

अहि॑र्बु॒ध्रियः॑ प्रथ॑मान एति। श्रे॒ष्ठो दे॒वाना॑मु॒त मा॒नु॒षाणा॑म्।
तं ब्रा॑ह्म॒णास्सो॑म॒पास्सो॑म्यासः। प्रो॒ष्ठप॒दासो॑ अ॒भि र॑ख्वन्ति॒
सर्वे॑। च॒त्वार॒ एक॑म॒भिकर्म॑ दे॒वाः। प्रो॒ष्ठप॒दास॑ इति॒ यान्
वद॑न्ति। ते बु॒ध्रियं॑ परि॒षद्य॑ स्तु॒वन्तः। अहि॑ र॒ख्वन्ति॒
नम॑सोप॒सद्य॑। पू॒षा रे॒वत्य॑न्वेति॒ पन्था॑म्। पु॒ष्टि॒पती॑ पशु॒पा
वाज॑ब॒स्त्यौ॥२१॥

इ॒मानि॑ ह॒व्या प्र॑य॒ता जु॑षा॒णा। सु॒गैर्नो॑ या॒नैरु॑प॒याता॒य्यँ॒ज्ञम्।

ख्युद्रान्पशून्खतु रेवतीं नः। गावो नो अश्वाः अन्वेतु
पूषा। अन्नः रख्यन्तौ बहुधा विरूपम्। वाजः
सनुताय्यजमानाय यज्ञम्। तदश्विनावश्वयुजोपयाताम्।
शुभङ्गमिष्ठौ सुयमैभिरश्वैः। स्वन्नख्यत्रः हविषा यजन्तौ।
मध्वा संपृक्तौ यजुषा समन्तौ॥२२॥

यौ देवानां भिषजौ हव्यवाहौ। विश्वस्य दूतावमृतस्य गोपौ।
तौ नख्यत्रञ्जुषाणोपयाताम्। नमोऽश्विभ्याङ्गुणमोऽश्वयुग्भ्याम्।
अपं पाप्मानं भरणीर्भरन्तु। तद्यमो राजा भगवान् विचष्टाम्।
लोकस्य राजा महतो महान् हि। सुगन्नः पन्थामभयङ्गुणोतु।
यस्मिन्नक्षत्रे यम एति राजा। यस्मिन्नेनमभ्यषिञ्चन्त देवाः।
तदस्य चित्रः हविषा यजाम। अपं पाप्मानं भरणीर्भरन्तु।
निवेशनी यत्ते देवा अदधुः॥२३॥

नवोनवो भवति जायमानो यमादित्या अशुमाप्याययन्ति।
ये विरूपे समनसा सव्ययन्ती। समानन्तन्तु परितातना तै।
विभू प्रभू अनुभू विश्वतो हुवे। ते नो नख्यत्रे हव्यमार्गमेतम्।
वयन्देवी ब्रह्मणा सविद्वानाः। सुरत्नासो देववीतिन्दधानाः।
अहोरात्रे हविषा वर्धयन्तः। अतिं पाप्मानमतिं मुक्त्या गमेम।
प्रत्युवदृश्यायती॥२४॥

व्युच्छन्ती दुहिता दिवः। अपो मही वृणुते चख्युषा।
तमो ज्योतिष्कृणोति सूनरी। उदुस्त्रियास्सचते सूर्यः।

सचा॑ उ॒द्यन्नक्ष॑त्रमर्चि॒मत्। तवेदु॑षो व्यु॒षि सूर्य॑स्य च। सं
भु॒क्तेन॑ गमेमहि। तन्नो॑ नक्ष॑त्रमर्चि॒मत्। भानु॑मत्तेज॑ उ॒च्चर॑त्।
उप॑य॒ज्ञमिहा॑गमत्॥२५॥

प्र न॒ख्षत्रा॑य दे॒वाय॑। इन्द्रा॒येन्दु॑ हवामहे। सन॑स्सवि॒ता
सु॒वत्स॒निम्। पु॒ष्टिदा॒र्वीर॑वत्तमम्। उदु॒त्यश्चि॒त्रम्। अदि॑तिर्न
उरु॒ष्यतु॑ म॒हीमू॒ षु मा॒तर॑म्। इ॒द्विष्णुः॑ प्रतद्विष्णुः॑।
अ॒ग्निर्मूर्धा॑ भुवः॑। अनु॑नोऽद्यानु॑मति॒रन्विद॑नुमते॒ त्वम्।
हव्य॑वाह॒ः स्वि॑ष्टम्॥२६॥

अ॒ग्निर्वा॑ अ॒काम॑यत। अ॒न्नादो॑ दे॒वाना॑ स्यामि॒ति। स
ए॒तम॒ग्नये॑ कृ॒त्तिका॑भ्यः पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर॑वपत्। ततो॑
वै सोऽ॒न्नादो॑ दे॒वाना॑मभवत्। अ॒ग्निर्वै॑ दे॒वाना॑मन्ना॒दः। यथा॑ ह
वा अ॒ग्निर्दे॒वाना॑मन्ना॒दः। ए॒व ह॒ वा ए॒ष म॑नु॒ष्याणां॑ भवति।
य ए॒तेन॑ ह॒विषा॑ यज॑ते। य उ॑ चैन॒देव॑वै॒दः। सोऽ॒न्नं जु॑होति।
अ॒ग्नये॑ स्वाहा॒ कृत्ति॑काभ्य॒स्स्वाहा॑। अ॒म्बायै॑ स्वाहा॑ दु॒लायै॑
स्वाहा॑। नि॒त॒त्यै स्वाहा॑ऽ॒भ्रय॑न्त्यै स्वाहा॑। मे॒घय॑न्त्यै स्वाहा॑
व॒रु॒षय॑न्त्यै स्वाहा॑। चु॒पु॒णीका॑यै स्वाहे॒ति॥२७॥

प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत। ता अ॑स्मात्सृ॒ष्टाः परा॑चीरायन्।
तासा॑ रोहि॒णीम॒भ्यध्या॑यत्। सोऽ॒काम॑यत। उप॒ मा वर्ते॑त।
समे॑नया गच्छे॒येति॑। स ए॒तं प्र॒जाप॑तये रोहि॒ण्यै च॑रु॒न्निर॑वपत्।
ततो॑ वै सा तमु॒पाव॑र्तत। समे॑नयागच्छत। उप॑ ह॒ वा ए॒नं
प्रि॒यमा॑वर्तते। सं प्रि॒येण॑ गच्छते। य ए॒तेन॑ ह॒विषा॑ यज॑ते।

य उ॒चैन॑दे॒ववै॑दं। सोऽ॒त्र जु॑होति। प्र॒जाप॑तये॒ स्वाहा॑ रोहि॒ण्यै
स्वाहा॑। रोच॑मानायै॒ स्वाहा॑ प्र॒जाभ्य॑स्स्वाहेति॥२८॥

सोमो॒ वा अ॑कामयत। ओष॑धीना॒ राज्य॑म॒भिज॑येय॒मिति॑।
स ए॒त ॥ सोमा॑य मृ॒गशी॑र्षाय॒ श्यामा॑कश्च॒रुं पय॑सि
नि॒रव॑पत्। ततो॒ वै स ओष॑धीना॒ राज्य॑म॒भ्यज॑यत्।
स॒माना॑ना॒ ह वै रा॒ज्यम॑भिज॑यति। य ए॒तेन॑ ह॒विषा॑
यज॑ते। य उ॒चैन॑दे॒ववै॑दं। सोऽ॒त्र जु॑होति। सोमा॑य॒ स्वाहा॑
मृ॒गशी॑र्षाय॒ स्वाहा॑। इ॒न्वका॑भ्य॒स्स्वाहा॑ोष॑धीभ्य॒स्स्वाहा॑।
रा॒ज्याय॑ स्वाहा॒ऽभिज॑ित्यै॒ स्वाहेति॑॥२९॥

रु॒द्रो वा अ॑कामयत। प॒शुमा॑न्थस्या॒मिति॑। स ए॒त ॥ रु॒द्राया॑र्द्रा॒यै
प्रे॒य्यङ्ग॑वश्च॒रुं पय॑सि नि॒रव॑पत्। ततो॒ वै स प॑शुमान॑भवत्।
प॒शुमान् ह वै भ॑वति। य ए॒तेन॑ ह॒विषा॑ यज॑ते। य उ॒चैन॑दे॒ववै॑दं।
सोऽ॒त्र जु॑होति। रु॒द्राय॑ स्वाहा॒र्द्रा॒यै स्वाहा॑।
पि॒न्वमा॑नायै॒ स्वाहा॑ प॒शुभ्य॑स्स्वाहेति॥३०॥

ऋ॒ग्षा वा इ॒यम॑लो॒मका॑ऽऽसीत्। साऽका॑मयत।
ओष॑धीभिर्व॒नस्पति॑भिः॒ प्रजा॑येयेति॑। सै॒तमदि॑त्यै
पुन॑र्वसुभ्याश्च॒रुन्नि॑रवपत्। ततो॒ वा इ॒यमोष॑धीभिर्व॒नस्पति॑भिः॒
प्राजा॑यत। प्रजा॑यते ह॒ वै प्र॒जया॑ प॒शुभिः॑। य ए॒तेन॑ ह॒विषा॑
यज॑ते। य उ॒चैन॑दे॒ववै॑दं। सोऽ॒त्र जु॑होति। अदि॑त्यै स्वाहा॒
पुन॑र्वसुभ्याम्। स्वाहा भू॒त्यै स्वाहा॑ प्रजा॒त्यै स्वाहेति॑॥३१॥

बृ॒हस्पति॑र्वा अ॑कामयत। ब्र॒ह्मव॑र्च॒सी स्या॑मिति॑। स ए॒तं

बृहस्पतये तिष्याय नैवारश्चरुं पर्यसि निरवपत्। ततो वै स
ब्रह्मवर्चस्यभवत्। ब्रह्मवर्चसी ह वै भवति। य एतेन हविषा
यजते। य उं चैनदेववैदं। सोऽत्र जुहोति। बृहस्पतये स्वाहा
तिष्याय स्वाहा। ब्रह्मवर्चसाय स्वाहेति॥३२॥

देवासुरास्सय्यंता आसन्। ते देवास्सर्पेभ्य आश्रेषाभ्य
आज्यं करम्भन्निरवपन्। तानेताभिरेवदेवताभिरुपानयन्।
एताभिर्ह वै देवताभिर्द्विषन्तं भ्रातृव्यमुपनयति। य
एतेन हविषा यजते। य उं चैनदेववैदं। सोऽत्र जुहोति।
सर्पेभ्यस्स्वाहाऽऽश्रेषाभ्यस्स्वाहा। दन्दशूकेभ्यस्स्वाहेति॥३३॥

पितरो वा अकामयन्त। पितृलोक ऋध्रुयामेति। त एतं
पितृभ्यो मघाभ्यः पुरोडाशः षट्पालन्निरवपन्। ततो
वै ते पितृलोक आर्ध्रुवन्। पितृलोके ह वा ऋध्रोति। य
एतेन हविषा यजते। य उं चैनदेववैदं। सोऽत्र जुहोति।
पितृभ्यस्स्वाहा मघाभ्यः। स्वाहाऽनघाभ्यस्स्वाहागदाभ्यः।
स्वाहाऽरुन्धतीभ्यस्स्वाहेति॥३४॥

अर्यमा वा अकामयत्। पशुमान्स्यामिति। स एतमर्यम्णे
फल्गुनीभ्याश्चरुन्निरवपत्। ततो वै स पशुमानभवत्।
पशुमान् ह वै भवति। य एतेन हविषा यजते। य उं
चैनदेववैदं। सोऽत्र जुहोति। अर्यम्णे स्वाहा फल्गुनीभ्याः
स्वाहा। पशुभ्यस्स्वाहेति॥३५॥

भगो वा अकामयत्। भगी श्रेष्ठी देवानां स्यामिति। स

ए॒तं भ॒गाय॒ फल्गु॑नीभ्याश्चरु॒न्निर॑वपत्। ततो॒ वै स भ॒गी श्रे॒ष्ठी
दे॒वाना॑मभवत्। भ॒गी ह॒ वै श्रे॒ष्ठी संमा॑नाना॒ भवति॑। य ए॒तेन॑
ह॒विषा॒ यज॑ते। य उ॒ चैन॑देववै॒दं। सोऽ॒त्र जु॑होति। भ॒गाय॒
स्वाहा॒ फल्गु॑नीभ्या॒ स्वाहा॑। श्रे॒ष्ठा॒य स्वा॑हेति॥३६॥

स॒वि॒ता वा अ॑कामयत। श्र॒न्मै दे॒वा द॒धीर॑न्। स॒वि॒ता
स्या॒मिति॑। स ए॒तं स॑वि॒त्रे ह॑स्ता॒य पु॒रोडा॑श॒न्द्वाद॑शकपाल॒न्निर॑वपदाश
ततो॒ वै तस्मै॑ श्रद्धे॒वा अ॑दधत। स॒वि॒ताऽभ॑वत्। श्रद्ध॒वा अ॑स्मै
मनु॒ष्या द॑धते। स॒वि॒ता संमा॑नाना॒ भवति॑। य ए॒तेन॑ ह॒विषा॒
यज॑ते। य उ॒ चैन॑देववै॒दं। सोऽ॒त्र जु॑होति। स॒वि॒त्रे स्वाहा॑
ह॒स्ता॒य। स्वाहा॑ द॒दते॑ स्वाहा॑ पृ॒णते॑। स्वाहा॑ प्र॒यच्छ॑ते स्वाहा॑
प्रति॑गृ॒ह्णते॑ स्वाहेति॥३७॥

त्व॒ष्टा वा अ॑कामयत। चि॒त्रं प्र॒जावृ॑न्देयेति॑। स ए॒तन्त्व॑ष्टे
चि॒त्रायै॑ पु॒रोडा॑शम॒ष्टाक॑पाल॒न्निर॑वपत्। ततो॒ वै स चि॒त्रं
प्र॒जाम॑विन्दत। चि॒त्रं ह॒ वै प्र॒जावृ॑न्दते। य ए॒तेन॑ ह॒विषा॒
यज॑ते। य उ॒ चैन॑देववै॒दं। सोऽ॒त्र जु॑होति। त्व॒ष्टे स्वाहा॑
चि॒त्रायै॑ स्वाहा॑। चै॒त्राय॑ स्वाहा॑ प्र॒जायै॑ स्वाहेति॥३८॥

वा॒युर्वा अ॑कामयत। का॒म॒चार॑मेषु लो॒केष्व॒भिज॑येय॒मिति॑। स
ए॒तद्वा॒यवे॑ नि॒ष्ठा॒यै गृ॑ष्ट्यै दु॒ग्धं प॒यो नि॑रवपत्। ततो॒ वै
स का॑म॒चार॑मेषु लो॒केष्व॒भ्यज॑यत्। का॒म॒चार॑ं ह॒ वा ए॒षु
लो॒केष्व॒भिज॑यति। य ए॒तेन॑ ह॒विषा॒ यज॑ते। य उ॒ चैन॑देववै॒दं।

सोऽत्र जुहोति। वा॒यवे॒ स्वाहा॒ निष्ठा॑यै॒ स्वाहा॑। का॒म॒चा॒रा॒य॒
स्वाहा॒ऽभिजि॑त्यै॒ स्वाहे॑ति॥ ३९॥

इन्द्रा॑ग्नी वा अ॑कामयेताम्। श्रैष्ठ्य॑न्देवाना॑मभिजयेवेति।
तावे॑तमिन्द्रा॑ग्निभ्या॒व्विंशा॑खाभ्यां पुरो॒डाश॑मेका॑दशकपाल॒न्निर॑वपताम्।
ततो॒ वै तौ श्रैष्ठ्य॑न्देवाना॑मभ्य॒जय॑ताम्। श्रैष्ठ्य॑ ह
वै स॑मा॒नाना॑मभि॒जय॑ति। य ए॒तेन॑ ह॒विषा॑ यज॑ते।
य उ॒ चैन॑देववै॒द। सोऽत्र॑ जुहोति। इन्द्रा॑ग्निभ्या॒ऽ
स्वाहा॒ विशा॑खाभ्या॒ऽ स्वाहा॑। श्रैष्ठ्या॑य॒ स्वाहा॒ऽभिजि॑त्यै॒
स्वाहे॑ति॥ ४०॥

अथै॒तत्पौ॑र्णमा॒स्या आ॒ज्य॒न्निर्व॑पति। कामो॒ वै पौ॑र्णमा॒सी।
काम॒ आ॒ज्य॑म्। कामे॑नै॒व काम॑ऽ सम॑र्धयति। खि॒षप्र॑मे॒नऽ
सका॑म॒ उप॑नमति। येन॑ कामे॑न॒ यज॑ते। सोऽत्र॑ जुहोति।
पौ॒र्णमा॒स्यै स्वाहा॑ कामा॑य॒ स्वाहा॒ऽऽग॑त्यै॒ स्वाहे॑ति॥ ४१॥

मि॒त्रो वा अ॑कामयत। मि॒त्रधे॑य॒मेषु॑ लो॒केष्व॑भिज॑येयमिति।
स ए॒तं मि॒त्राया॑नू॒राधे॑भ्यश्च॒रुन्निर॑वपत्। ततो॒ वै स
मि॒त्रधे॑य॒मेषु॑लो॒केष्व॑भ्य॒जय॑त्। मि॒त्रधे॑यऽ ह वा ए॒षु
लो॒केष्व॑भिज॑यति। य ए॒तेन॑ ह॒विषा॑ यज॑ते। य उ॒ चैन॑देववै॒द।
सोऽत्र॑ जुहोति। मि॒त्राय॑ स्वाहा॒ऽनू॒राधे॑भ्य॒स्स्वाहा॑। मि॒त्रधे॑या॑य॒
स्वाहा॒ऽभिजि॑त्यै॒ स्वाहे॑ति॥ ४२॥

इन्द्रो॒ वा अ॑कामयत। ज्यैष्ठ्य॑न्देवाना॑मभिजयेयमिति।
स ए॒तमिन्द्रा॑य॒ ज्यैष्ठा॑यै॒ पुरो॒डाश॑मेका॑दशकपाल॒-

निरवपन्महारीहीणाम्। ततो वै स ज्यैष्ठ्यन्देवानामभ्यजयत्।
ज्यैष्ठ्यं ह वै समानानामभिजयति। य एतेन हविषा
यजते। य उ चैनदेववैदं। सोऽत्र जुहोति। इन्द्राय स्वाहा
ज्यैष्ठ्याय स्वाहा। ज्यैष्ठ्याय स्वाहाभिजित्यै स्वाहेति॥४३॥

प्रजापतिर्वा अकामयत्। मूलं प्रजाविन्देयेति। स एतं
प्रजापतये मूलाय चरुनिरवपत्। ततो वै स मूलं
प्रजामविन्दत। मूलं ह वै प्रजाविन्दते। य एतेन हविषा
यजते। य उ चैनदेववैदं। सोऽत्र जुहोति। प्रजापतये स्वाहा
मूलाय स्वाहा। प्रजायै स्वाहेति॥४४॥

आपो वा अकामयन्त। समुद्रङ्काममभिजयेमेति। ता
एतमद्ध्योऽषाढाभ्यश्चरुनिरवपन्। ततो वै तास्समुद्रङ्काममभ्यजयन्।
समुद्रं ह वै काममभिजयति। य एतेन हविषा यजते। य उ
चैनदेववैदं। सोऽत्र जुहोति। अद्ध्यस्स्वाहाऽषाढाभ्यस्स्वाहा।
समुद्राय स्वाहा कामाय स्वाहा। अभिजित्यै स्वाहेति॥४५॥

विश्वे वै देवा अकामयन्त। अनपजय्यञ्जयेमेति। त
एतविंशेभ्यो देवेभ्योऽषाढाभ्यश्चरुनिरवपन्। ततो वै
तैऽनपजय्यमजयन्। अनपजय्यं ह वै जयति। य एतेन
हविषा यजते। य उ चैनदेववैदं। सोऽत्र जुहोति। विश्वेभ्यो
देवेभ्यस्स्वाहाऽषाढाभ्यस्स्वाहा। अनपजय्याय स्वाहा जित्यै
स्वाहेति॥४६॥

ब्रह्म वा अकामयत्। ब्रह्मलोकमभिजयेयमिति। तदेतं
ब्रह्मणेऽभिजिते चरुन्निरवपत्। ततो वै तद्ब्रह्मलोकमभ्यजयत्।
ब्रह्मलोकं ह वा अभिजयति। य एतेन हविषा यजते।
य उ चैनदेववैदं। सोऽत्र जुहोति। ब्रह्मणे स्वाहाऽभिजिते
स्वाहा। ब्रह्मलोकाय स्वाहाऽभिजित्यै स्वाहेति॥४७॥

विष्णुर्वा अकामयत्। पुण्यं श्लोकं शृण्वीय। न
मा पापी कीर्तिरागच्छेदिति। स एतद्विष्णवे श्रोणायै
पुरोडाशत्रिकपालन्निरवपत्। ततो वै स पुण्यं
श्लोकमशृणुत्। नैनं पापी कीर्तिरागच्छत्। पुण्यं ह
वै श्लोकं शृणुते। नैनं पापी कीर्तिरागच्छति। य एतेन
हविषा यजते। य उ चैनदेववैदं। सोऽत्र जुहोति।
विष्णवे स्वाहा श्रोणायै स्वाहा। श्लोकाय स्वाहा श्रुताय
स्वाहेति॥४८॥

वसवो वा अकामयन्त। अग्रन्देवतानां परीयामेति। त एतं
वसुभ्यश्श्रविष्ठाभ्यः पुरोडाशमष्टाकपालन्निरवपन्। ततो वै
तेऽग्रन्देवतानां पर्यायन्। अग्रं ह वै समानानां पर्येति। य
एतेन हविषा यजते। य उ चैनदेववैदं। सोऽत्र जुहोति।
वसुभ्यस्स्वाहा श्रविष्ठाभ्यस्स्वाहा। अग्राय स्वाहा परीत्यै
स्वाहेति॥४९॥

इन्द्रो वा अकामयत्। दृढोऽशितिलस्स्यामिति। स एतं

वरुणाय शतभिषजे भेषजेभ्यः पुरोडाशन्दशकपालन्निरवपत्कृष्णानां
ततो वै स दृढोऽशिथिलोऽभवत्। दृढो ह वा अशिथिलो
भवति। य एतेन हविषा यजते। य उ चैनदेववैदं।
सोऽत्र जुहोति। वरुणाय स्वाहा शतभिषजे स्वाहा।
भेषजेभ्यस्स्वाहेति॥५०॥

अजो वा एकपादकामयत। तेजस्वी ब्रह्मवर्चसी स्यामिति।
स एतमजायैकपदे प्रोष्ठपदेभ्यश्चरुन्निरवपत्। ततो वै स
तेजस्वी ब्रह्मवर्चस्यभवत्। तेजस्वी ह वै ब्रह्मवर्चसी भवति।
य एतेन हविषा यजते। य उ चैनदेववैदं। सोऽत्र जुहोति।
अजायैकपदे स्वाहा प्रोष्ठपदेभ्यस्स्वाहा। तेजसे स्वाहा
ब्रह्मवर्चसाय स्वाहेति॥५१॥

अहिर्वै बुध्नियोऽकामयत। इमां प्रतिष्ठाविन्देयेति। स एतमहये
बुध्नियाय प्रोष्ठपदेभ्यः पुरोडाशं भूमिकपालन्निरवत्। ततो वै
स इमां प्रतिष्ठामविन्दत। इमां ह वै प्रतिष्ठाविन्दते। य
एतेन हविषा यजते। य उ चैनदेववैदं। सोऽत्र जुहोति। अहये
बुध्नियाय स्वाहा प्रोष्ठपदेभ्यस्स्वाहा। प्रतिष्ठायै स्वाहेति॥५२॥

पूषा वा अकामयत। पशुमान्त्स्यामिति। स एतं पूष्णे रेवत्यै
चरुन्निरवपत्। ततो वै स पशुमानभवत्। पशुमान् ह वै
भवति। य एतेन हविषा यजते। य उ चैनदेववैदं। सोऽत्र
जुहोति। पूष्णे स्वाहा रेवत्यै स्वाहा। पशुभ्यस्स्वाहेति॥५३॥

अ॒श्विनौ वा अ॑कामयेताम्। श्रो॒त्र॒स्विना॒वब॑धिरो स्या॒वेति॑।
तावे॒तम॒श्विभ्या॑म॒श्वयु॑ग्भ्यां॑ पु॒रोडा॑शं॒द्विकपा॒ल- त्रि॑र॒वप॑ताम्।
ततो॒ वै तौ श्रो॑त्र॒स्विना॒वब॑धिरावभवताम्। श्रो॒त्र॒स्वी ह वा
अ॒ब॑धिरो भवति। य ए॒तेन॑ ह॒विषा॑ यज॑ते। य उ॑ चैन॒देव॑वै॒द।
सोऽत्र॑ जुहोति। अ॒श्विभ्या॑ꣳ स्वाहाꣳऽश्व॒युग्भ्या॑ꣳ स्वाहाꣳ।
श्रो॒त्राय॑ स्वाहा श्रुत्यै॑ स्वाहेति॥५४॥

य॒मो वा अ॑कामयत। पि॒तृणा॑ꣳ रा॒ज्यम॑भिज॑येय॒मिति॑। स
ए॒तय्य॑माया॒पभ॑र॒णीभ्य॑श्च॒रुत्रि॑र॒वप॑त्। ततो॒ वै स पि॑तृणाꣳ
रा॒ज्यम॑भ्य॑जयत्। स॒मा॒ना॒नाꣳ ह वै रा॒ज्यम॑भि॒ज॑यति। य
ए॒तेन॑ ह॒विषा॑ यज॑ते। य उ॑ चैन॒देव॑वै॒द। सोऽत्र॑ जुहोति।
य॒माय॑ स्वाहाꣳऽप॒भर॑णीभ्य॒स्स्वाहाꣳ। रा॒ज्याय॑ स्वाहाभिजि॑त्यै
स्वाहेति॥५५॥

अथै॒तद॑मावा॒स्याया॑ आ॒ज्यत्रि॑र्वपति। का॒मो वा अ॑मावा॒स्या।
का॒म आ॒ज्य॑म्। का॒मेनै॒व का॒मꣳ स॑म॒र्धय॑ति। स्वि॒प्रमे॑न॒ꣳ
स॒का॒म उप॑नमति। येन॒ का॒मेन॑ यज॑ते। सोऽत्र॑ जुहोति।
अ॒मावा॒स्यायै॑ स्वाहा॒ का॒माय॑ स्वाहाऽऽग॑त्यै॒ स्वाहेति॑॥५६॥

च॒न्द्रमा॑ वा अ॑कामयत। अ॒होरा॒त्रान॑र्ध॒मासा॑न्मासा॒नृ॒तून्त्स॑वँ॒त्सर॑मा॒त्वा
च॒न्द्रम॑स॒स्सायु॑ज्यꣳ स॒लो॒कता॑माप्नुयामि॒ति। स ए॒तश्च॒न्द्रम॑से
प्रती॒दृश्या॑यै पु॒रोडा॑शं पञ्च॑दशकपाल॒त्रि॑र॒वप॑त्। ततो॒
वै सोऽहो॑रा॒त्रान॑र्ध॒मासा॑न्मासा॒नृ॒तून्त्स॑वँ॒त्सर॑मा॒त्वा।
च॒न्द्रम॑स॒स्सायु॑ज्यꣳ स॒लो॒कता॑माप्नोत्। अ॒होरा॒त्रान् ह वा

अर्धमासान्मासानृतून्संवत्सरमाप्त्वा। चन्द्रमसस्सायुज्यं
सलोकतामाप्नोति। य एतेन हविषा यजते। य
उ चैनदेववैदं। सोऽत्र जुहोति। चन्द्रमसे स्वाहा
प्रतीदृश्यायै स्वाहा। अहोरात्रेभ्यस्स्वाहा। अर्धमासेभ्यस्स्वाहा।
मासेभ्यस्स्वाहर्तुभ्यस्स्वाहा। संवत्सराय स्वाहेति॥५७॥

अहोरात्रे वा अकामयेताम्। अत्यहोरात्रे मुच्येवहि।
न नावहोरात्रे आप्नुयातामिति। ते एतमहोरात्राभ्या-
श्चरुन्निरवपताम्। द्वयानां ब्रह्मीणां। शुक्लानांश्च कृष्णानांश्च।
सवात्योर्दुग्धे। श्वेतायै च कृष्णायै च। ततो वै ते अत्यहोरात्रे
अमुच्येते। नैनं अहोरात्रे आप्नुताम्। अतिं ह वा अहोरात्रे
मुच्यते। नैनमहोरात्रे आप्नुतः। य एतेन हविषा यजते। य
उ चैनदेववैदं। सोऽत्र जुहोति। अहे स्वाहा रात्रियै स्वाहा।
अतिमुक्त्यै स्वाहेति॥५८॥

उषा वा अकामयत। प्रियाऽऽदित्यस्य सुभगा स्यामिति।
सैतमुषसे चरुन्निरवपत्। ततो वै सा प्रियाऽऽ- दित्यस्य
सुभगाऽभवत्। प्रियो ह वा संमानानां सुभगो भवति। य
एतेन हविषा यजते। य उ चैनदेववैदं। सोऽत्र जुहोति। उषसे
स्वाहा व्युष्ट्यै स्वाहा। व्युष्यै स्वाहा व्युच्छन्त्यै स्वाहा।
व्युष्टायै स्वाहेति॥५९॥

अथैतस्मै नखत्राय चरुनिर्वपति। यथा त्वन्देवानामसि।
एवमहं मनुष्याणां भूयासमिति। यथा ह वा एतद्देवानाम्।

ए॒व॑ ह॒ वा ए॒ष म॑नु॒ष्या॑णां भवति। य ए॒तेन॑ ह॒विषा॑ यज॑ते।
य उ॑ चैनदे॒ववै॑दं। सोऽ॒त्र जु॑होति। न॒ख्य॑त्राय॒ स्वाहो॑दे॒ष्यते॑
स्वाहा॑। उ॒द्य॒ते स्वा॑होदि॒ताय॑ स्वाहा॑। ह॒र॑से॒ स्वाहा॑ भ॒र॑से॒
स्वाहा॑। भ्राज॑से॒ स्वाहा॑ तेज॑से॒ स्वाहा॑। तप॑से॒ स्वाहा॑
ब्र॒ह्मव॑र्च॒साय॑ स्वाहेति॑॥६०॥

सूर्यो॑ वा अ॒काम॑यत। न॒ख्य॑त्राणां प्र॒तिष्ठा॑ स्या॒मिति॑। स
ए॒त॑ सूर्या॑य॒ न॒ख्य॑त्रेभ्यश्च॒रुन्नि॑र्वपत्। ततो॑ वै स न॒ख्य॑त्राणां
प्र॒तिष्ठा॑ऽभ॒वत्। प्र॒तिष्ठा॑ ह॒ वै स॑मा॒नाना॑ भवति। य ए॒तेन॑
ह॒विषा॑ यज॑ते। य उ॑ चैनदे॒ववै॑दं। सोऽ॒त्र जु॑होति। सूर्या॑य॒
स्वाहा॑ न॒ख्य॑त्रेभ्यस्स्वाहा॑। प्र॒तिष्ठा॑यै स्वाहेति॑॥६१॥

अथै॒तमदि॑त्यै च॒रुन्नि॑र्वपति। इ॒यव्वा॑ अदि॒तिः। अ॒स्यामे॒व
प्र॒ति॑तिष्ठति। सोऽ॒त्र जु॑होति। अदि॒त्यै स्वाहा॑ प्र॒तिष्ठा॑यै
स्वाहेति॑॥६२॥

अथै॒तद्वि॑ष्णवे च॒रुन्नि॑र्वपति। य॒ज्ञो वै वि॑ष्णुः॑। य॒ज्ञ ए॒वान्त॑तः
प्र॒ति॑तिष्ठति। सोऽ॒त्र जु॑होति। वि॒ष्णवे॒ स्वाहा॑ य॒ज्ञाय॑ स्वाहा॑।
प्र॒तिष्ठा॑यै स्वाहेति॑॥६३॥

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

तृतीय॑स्यामि॒तो दि॒वि सोमं॑ आसीत्। त॒ङ्गाय॑त्र्याऽह॑रत्।
तस्य॑ प॒र्णम॑च्छिद्यत। तत्प॒र्णो॑ऽभवत्। तत्प॒र्णस्य॑ प॒र्णत्व॑म्।

ब्रह्म वै पूर्णः। यत्पूर्णशाखायां वृत्सानपाकरोति।
ब्रह्मणैवैनानपाकरोति। गायत्रो वै पूर्णः। गायत्राः पशवः॥१॥

तस्मात्त्रीणित्रीणि पूर्णस्य पलाशानि। त्रिपदा गायत्री।
यत्पूर्णशाखायां गाः प्रार्पयति। स्वयैवैनां देवतया प्रार्पयति।
यङ्कामयेतापशुस्स्यादिति। अपूर्णान्तस्मै शुष्काग्रामाहरेत्।
अपशुरेव भवति। यङ्कामयेत पशुमान्स्यादिति।
बहुपूर्णान्तस्मै बहुशाखामाहरेत्। पशुमन्तमेवैनङ्करोति॥२॥

यत्प्राचीमा हरेत्। देवलोकमभि जयेत्। यदुदीचीं
मनुष्यलोकम्। प्राचीमुदीचीमा हरति। उभयोर्लोकयोरभिजित्यै।
इषे त्वोर्जे त्वेत्याह। इषमेवोर्जय्यंजमाने दधाति।
वायवस्स्थेत्याह। वायुर्वा अन्तरिख्यस्याध्यख्याः।
अन्तरिख्यदेवत्याः खलु वै पशवः॥३॥

वायवं एवैनान्परि ददाति। प्र वा एनानेतदा करोति।
यदाह। वायवस्स्थेत्युपायवस्स्थेत्याह। यजमानायैव पशूनुप
ह्वयते। देवो वस्सविता प्रार्पयत्वित्याह प्रसूत्यै। श्रेष्ठतमाय
कर्मण इत्याह। यज्ञो हि श्रेष्ठतमङ्कर्म। तस्मादेवमाह।
आप्यायध्वमग्निना देवभागमित्याह॥४॥

वृत्सेभ्यश्च वा एताः पुरा मनुष्येभ्यश्चाप्यायन्त। देवेभ्य
एवैना इन्द्रायाप्याययति। ऊर्जस्वतीः पयस्वतीरित्याह।
ऊर्जः९ हि पयस्सम्भरन्ति। प्रजावतीरनमीवा अयख्या

इत्याहु प्रजा॑त्यै। मा व॑स्स्तेन ई॒शत॑ माऽघ॑श॒सु इत्या॑हु
 गु॒त्यै। रु॒द्रस्य॑ हे॒तिःपरि॑ वो वृ॒ण॒क्तित्या॑ह। रु॒द्रादे॒वैन॑स्त्रायते।
 ध्रु॒वा अ॒स्मिन्गोप॑तौ स्यात ब॒ह्वीरित्या॑ह। ध्रु॒वा ए॒वास्मि॑न्ब॒ह्वीः
 करो॑ति॥५॥

यज॑मानस्य प॒शून्पा॒हीत्या॑ह। प॒शूनाङ्गो॑पी॒थाय॑। तन्मा॑त्स्यायं
 प॒शव॑ उप॑स॒माव॑र्तन्ते। अन॑ध॒स्साद॑यति। गर्भा॑णान्धृत्या
 अप्र॑पादाय। तस्मा॒द्गर्भाः॑ प्र॒जाना॑मप्र॒पादु॑काः। उ॒परी॑व
 निद॑धाति। उ॒परी॑व हि सु॒वर्गो॑ लो॒कः। सु॒वर्गस्य॑ लो॒कस्य॑
 सम॑ष्ठ्यै॥६॥

दे॒वस्य॑ त्वा स॒वितुः॑ प्र॑स॒व इत्य॑श्वप॒रुशु॑माद॑त्ते प्रसू॑त्यै।
 अ॒श्विनो॑र्बा॒हुभ्या॑मित्या॑ह। अ॒श्विनो॑ हि दे॒वाना॑मध्व॒र्यु
 आस्ता॑म्। पृ॒ष्णो हस्ता॑भ्या॒मित्या॑हु य॒त्यै। यो वा ओष॑धीः
 पर्व॑शो वेद॑। नैना॒स्स हि॑नस्ति। प्र॒जाप॑तिर्वा ओष॑धीः
 पर्व॑शो वेद॑। स ए॒ना न हि॑नस्ति। अ॒श्वप॑र्श्वा ब॒र्हिर॑च्छैति।
 प्रा॒जाप॑त्यो वा अ॒श्वस्स॑यो॒नित्वा॑य॥७॥

ओष॑धीना॒महि॑सायै। य॒ज्ञस्य॑ घो॒षद॑सीत्या॑ह। यज॑मान ए॒व
 र॒यिन्द॑धाति। प्र॒त्युष्ट॑ र॒ख्यः प्र॒त्युष्टा॑ अरा॑तय इत्या॑ह।
 र॒ख्यसा॑मप॑हत्यै। प्रेय॑म॒गाद्धि॑षणा ब॒र्हिर॑च्छेत्या॑ह। वि॒द्या
 वै धि॑षणा॑। वि॒द्ययै॑वैन॒दच्छै॑ति। म॒नुना॑ कृ॒ता स्व॒धया॑
 वि॒त॒ष्टेत्या॑ह। मा॒न॒वी हि प॒शुस्स्व॒धाकृ॑ता॥८॥

त आव॑हन्ति क॒वयः॑ पु॒रस्ता॑दित्या॑ह। शु॒श्रुवा॑सो वै
क॒वयः॑। य॒ज्ञः पु॒रस्ता॑त्। मुख॑त ए॒व य॒ज्ञमा॑ र॒भते। अथो॑
यदे॒तदु॒क्ता यतः॑ कु॒तश्चा॑ ह॒रति। तत्प्रा॑च्या ए॒व दि॒शो भ॑वति।
दे॒वेभ्यो॑ जु॒ष्टमि॒ह ब॒रुहि॑रा॒सद॒ इत्या॑ह। ब॒ह्निष॑स्समृ॒द्धौ।
कर्म॑णोऽन॑परा॒धाय। दे॒वानां॑ परि॒षूत॑म॒सीत्या॑ह॥१॥

यद्वा इ॒दङ्कि॑श्च। तद्दे॒वानां॑ परि॒षूत॑म्। अथो॑ यथा॒ वस्य॑से
प्रति॑प्रोच्याहे॒दङ्क॑रिष्या॒मीति॑। ए॒वमे॒व तद॑ध्व॒र्युर्दे॒वेभ्यः॑
प्रति॑प्रोच्य॒ बरु॑हिर्दा॑ति। आ॒त्मनो॑ऽहि॒सायै॑। याव॑तस्स्त॒म्बान्प॑रिदि॒शेत्
यत्तेषा॑मुच्छि॒ष्यात्। अति॑ तद्य॒ज्ञस्य॑ रेचयेत्। एक॑ स्त॒म्बं
प॑रिदि॒शेत्। त॑ सर्व॑न्दायात्॥१०॥

य॒ज्ञस्यान॑तिरेकाय। व॒रुष॑वृ॒द्धम॒सीत्या॑ह। व॒रुष॑वृ॒द्धा वा
ओष॑धयः। दे॒वब॑ह्नि॒रित्या॑ह। दे॒वेभ्य॑ ए॒वैन॑त्करोति।
मा त्वाऽन्व॑ङ्गा ति॒र्यगि॑त्या॒हाहि॑सायै। प॒र्व ते
रा॒ध्यास॑मित्या॒हर्ष्यै॑। आ॒च्छे॒त्ता ते॒ मा रि॑ष॒मित्या॑ह।
नास्या॒त्मनो॑ मी॒यते। य ए॒ववै॑द॥११॥

दे॒वब॑ह्निश्श॒तव॑ल्श्श॒र्वि॒रोहे॑त्या॑ह। प्र॒जा वै ब॒रुहिः॑।
प्र॒जानां॑ प्र॒जन॑नाय। स॒हस्र॑वल्शा॒ वि व॒य॑रु॒हेमे॑त्या॑ह।
आ॒शिष॑मे॒वैता॑मा शा॒स्ते। पृ॒थिव्या॑स्संपृ॒चः पा॒हीत्या॑ह
प्रति॑ष्ठित्यै। अयु॑ङ्गायु॒ङ्गान्मु॒ष्टील्लु॑नोति। मि॒थुन॑त्वाय॒ प्रजा॑त्यै।
सु॒संभृ॑तां त्वा॒ संभ॑रा॒मीत्या॑ह। ब्रह्म॑णै॒वैन॑त्संभ॑रति॥१२॥

अदित्यै रास्नाऽसीत्याह। इयवाँ अदितिः। अस्या
 एवैनद्रास्नाङ्करोति। इन्द्राण्यै सन्नहन्मित्याह। इन्द्राणी वा
 अग्रे देवतानां५ समनह्यता। साऽऽघ्नोत्। ऋद्ध्यै सन्नह्यति।
 प्रजा वै बर्हिः। प्रजानामपरावापाय। तस्मात्स्नावसन्तताः
 प्रजा जायन्ते॥१३॥

पूषा ते ग्रन्थिङ्गश्चात्वित्याह। पुष्टिमेव यजमाने दधाति।
 स ते मास्थादित्याहाहि५सायै। पश्चात्प्राश्चमुपगूहति।
 पश्चाद्वै प्राचीन५ रेतो धीयते। पश्चादेवास्मै प्राचीन५ रेतो
 दधाति। इन्द्रस्य त्वा बाहुभ्यामुद्यच्छु इत्याह। इन्द्रियमेव
 यजमाने दधाति। बृहस्पतैर्मूर्ध्ना हरामीत्याह। ब्रह्म वै देवानां
 बृहस्पतिः॥१४॥

ब्रह्मणैवैनद्धरति। उर्वन्तरिख्यमन्विहीत्याह गत्यै।
 देवङ्गममसीत्याह। देवानेवैनद्मयति। अनधस्सादयति।
 गर्भाणान्धृत्या अप्रपादाय। तस्माद्गर्भाः प्रजानामप्रपादुकाः।
 उपरीव नि दधाति। उपरीव हि सुवर्गो लोकः। सुवर्गस्य
 लोकस्य समष्ट्यै॥१५॥

पूर्वेद्युरिध्माबर्हिः करोति। यज्ञमेवारभ्य गृहीत्वोपवसति।
 प्रजापतिर्यज्ञमसृजत। तस्योखे अस्त्र५सेताम्। यज्ञो वै
 प्रजापतिः। यत्सांनाय्योखे भवतः। यज्ञस्यैव तदुखे
 उपदधात्यप्रस्त्र५साय। शुन्धध्वन्दैव्याय कर्मणे देवयज्याया

इत्याह। देवयज्यायां एवैनानि शुन्यति। मातरिश्वनो
घर्मोऽसीत्याह॥१६॥

अन्तरिख्यैर्वै मातरिश्वनो घर्मः। एषाल्लोकानाविधृत्यै। द्यौरसि
पृथिव्यसीत्याह। दिवश्च ह्येषा पृथिव्याश्च संभृता। यदुखा।
तस्मादेवमाह। विश्वधाया असि परमेण धाम्नेत्याह। वृष्टिर्वै
विश्वधायाः। वृष्टिमेवावरुन्धे। दृहस्व मा ह्यारित्याह
धृत्यै॥१७॥

वसूनां पवित्रमसीत्याह। प्राणा वै वसवः। तेषां
एतद्भागधेयम्। यत्पवित्रम्। तेभ्य एवेनत्करोति। शतधारं
सहस्रधारमित्याह। प्राणेष्वेवायुर्दधाति सर्वत्वाय।
त्रिवृत्पलाशशाखायान्दर्भमयं भवति। त्रिवृद्वै प्राणः।
त्रिवृतमेव प्राणं मध्यतो यजमाने दधाति॥१८॥

सौम्यः पूर्णस्संयोनित्वाय। साख्यात्पवित्रन्दर्भाः।
प्राख्सायमधिनि दधाति। तत्प्राणापानयो रूपम्। तिर्यक्प्रातः।
तद्दर्शस्य रूपम्। दार्श्यं ह्येतदहः। अन्नवै चन्द्रमाः। अन्नं
प्राणाः। उभयमेवोपैत्यजामित्वाय॥१९॥

तस्मादयं सर्वतः पवते। हुतस्स्तोको हुतो द्रप्स
इत्याह प्रतिष्ठित्यै। हविषोऽस्कन्दाय। न हि हुतः
स्वाहाकृतः स्कन्दति। दिवि नाको नामाग्निः। तस्य
विप्रुषो भागधेयम्। अग्नये बृहते नाकायेत्याह। नाकमेवाग्निं

भा॒ग॒धे॒येन॒ सम॑र्धयति। स्वाहा॒ द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॒मित्या॑ह।
द्यावा॑पृथि॒व्योरे॒वैन॒त्प्रति॑ष्ठापयति॥२०॥

प॒वित्र॑व॒त्यान॑यति। अ॒पाञ्चै॒वौष॑धीनाश्च॒ रस॑ꣳ सꣳसृ॑जति।
अथो॒ ओष॑धीष्वे॒व प॒शून्प्रति॑ष्ठापयति। अ॒न्वा॒रभ्य॑
वाच॑र्य्यच्छति। य॒ज्ञस्य॑ धृ॒त्यै। धा॒रय॑न्नास्ते। धा॒रय॑न्त
इव॑ हि दु॒हन्ति॑। का॒मधु॑र्य्य इत्या॒हातृ॑तीयस्यै। त्रय॑ इ॒मे
लो॒काः। इ॒माने॒व लो॒कान्य॑ज॒मानो दु॒हे॥२१॥

अ॒मू॒मिति॑ नाम॑ गृह्णाति। भ॒द्रमे॒वासा॒ङ्कर्मा॑ विष्क॑रोति।
सा वि॒श्वायु॑स्सा वि॒श्वव्य॑चास्सा वि॒श्वक॑र्मेत्या॑ह।
इ॒यवै॑ वि॒श्वायुः॑। अ॒न्तरि॑र्य्यव्वि॒श्वव्य॑चाः। अ॒सौ
वि॒श्वक॑र्मा। इ॒माने॒वैताभि॑र्लो॒कान् यथा॑पूर्व॒न्दुहे॑। अथो॒
यथा॑ प्रदा॒त्रे पु॒ण्यमा॑शास्ते। ए॒वमे॒वैना॑ ए॒तदुप॑स्तौति।
तस्मा॒त्प्रादा॑दित्यु॒न्नीय॑ वन्द॒माना उप॑स्तुवन्तः॑ प॒शून्दु॑हन्ति॥२२॥

ब॒हु दु॒ग्धीन्द्रा॑य दे॒वेभ्यो॑ ह॒विरिति॑ वाच॒व्विँसृ॑जते। य॒थादे॒वतमे॒व
प्रसौ॑ति। दै॒व्यस्य॑ च मा॒नुष॑स्य च॒ व्यावृ॑त्यै। त्रि॒राह॑। त्रिष॑त्या
हि दे॒वाः। अवा॑च॒र्य्यमोऽन॑न्वा॒रभ्योत्तराः॑। अ॒परि॑मितमे॒वाव
रु॒न्धे। न दा॑रुपा॒त्रेण॑ दु॒ह्यात्। अ॒ग्नि॒वद्वै दा॑रुपा॒त्रम्।
यद्दा॑रुपा॒त्रेण॑ दु॒ह्यात्॥२३॥

या॒तया॑म्रा ह॒विषा॑ यजेत। अथो॒ खल्वा॑हुः। पु॒रोडा॑श॒मुखानि॑
वै ह॒वीꣳर्षि॑। नेत॑ इ॒तः पु॒रोडा॑शꣳ ह॒विषो॑ या॒मोऽस्ती॑ति।
का॒ममे॒व दा॑रुपा॒त्रेण॑ दु॒ह्यात्। शू॒द्र ए॒व न दु॑ह्यात्। अ॒संतो॑

वा ए॒ष संभू॑तः। यच्छू॒द्रः। अह॑विरे॒व तदित्या॑हुः। यच्छू॒द्रो
दो॒ग्धीति॑॥२४॥

अ॒ग्नि॒हो॒त्रमे॒व न दु॑ह्याच्छू॒द्रः। तद्धि॑ नोत्पुनन्ति। य॒दा खलु॑ वै
प॒वि॒त्रं म॒त्येति॑। अथ॑ तद्धि॒विरिति॑। संपृ॑च्यध्वमृतावरीरित्या॑ह।
अ॒पाश्चै॒वौष॑धीनाश्च॒ रस॒ꣳ सꣳ सृ॑जति। तस्मा॑द॒पाश्चौष॑धीनाश्च
रस॒मुप॑जीवामः। म॒न्द्रा धन॑स्य सा॒तय॑ इत्या॑ह। पु॒ष्टिमे॒व
यज॑माने दधाति। सोमे॑न॒ त्वात॑न॒र्च्मीन्द्रा॑य॒ दधी॑त्याह॥२५॥

सोम॑मे॒वैन॑त्करोति। यो वै सोम॑ भ॒र्खयि॑त्वा। स॒व्वँ॒त्स॒रꣳ
सोम॑न्न पिब॑ति। पु॒न॒र्भ॒र्ख्योऽस्य॑ सोमपी॒थो भ॑वति। सोमः॑
खलु॑ वै सा॑न्नाय्यम्। य ए॒वविँ॑द्वा॒न्त्सो॑न्नाय्यं पिब॑ति।
अ॒पु॒न॒र्भ॒र्ख्योऽस्य॑ सामपी॒थो भ॑वति। न मृ॒न्मये॑नापि
दध्यात्। यन्मृ॒न्मयो॑नापिदध्यात्। पि॒तृदे॒वत्य॑ꣳ स्यात्॥२६॥

अ॒य॒स्पात्रे॑ण॒ वा दा॑रुपात्रेण॒ वाऽपि॑ दधाति। तद्धि॑ सदे॒वम्।
उ॒द॒न्वद्भ॑वति। आपो॑ वै र॒ख्यो॒घ्नीः। र॒ख्यं॑सा॒मप॑हत्यै।
अद॑स्तमसि॒ विष्ण॑वे॒ त्वेत्या॑ह। य॒ज्ञो वै विष्णुः॑।
य॒ज्ञायै॑वैन॒दद॑स्तङ्करोति। विष्णो॑ ह॒व्यꣳ र॑ख्य॒स्वेत्या॑ह गु॒प्त्यै।
अन॑धस्सादयति। गर्भा॑णान्धृत्या॒ अप्र॑पादाय। तस्मा॑द्गर्भाः॑
प्र॒जाना॑मप्र॑पादुकाः। उ॒परी॑व॒ निद॑धाति। उ॒परी॑व॒ हि सु॑व॒र्गो
लो॒कः। सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑ सम॑ष्ट्यै॥२७॥

कर्म॑णे॒ वान्दे॒वेभ्य॑श्शके॒यमि॑त्या॑ह॒ शक्त्यै॑। य॒ज्ञस्य॑ वै

सन्त॑तिमनु॑ प्र॒जाः प॒शवो॑ यज॑मानस्य॒ सन्ता॑यन्ते। य॒ज्ञस्य॑
विच्छि॑त्तिमनु॑ प्र॒जाः प॒शवो॑ यज॑मानस्य॒ विच्छि॑द्यन्ते। य॒ज्ञस्य॑
सन्त॑तिरसि य॒ज्ञस्य॑ त्वा सन्त॑त्यै स्तृणामि॒ सन्त॑त्यै त्वा
य॒ज्ञस्येत्या॑ह॒वनीया॑त्सन्त॑नोति। यज॑मानस्य प्र॒जायै॑ पशूना॑
सन्त॑त्यै। अ॒पः प्रण॑यति। श्रद्धा॒ वा आप॑ः। श्रद्धामे॒वारभ्य॑
प्र॒णीय॒ प्रच॑रति। अ॒पः प्रण॑यति। य॒ज्ञो वा आप॑ः॥२८॥

य॒ज्ञमे॒वारभ्य॑ प्र॒णीय॒ प्रच॑रति। अ॒पः प्रण॑यति। व॒ज्रो वा
आप॑ः। व॒ज्रमे॒व भ्रातृ॑व्येभ्यः प्र॒हृत्य॑ प्र॒णीय॒ प्रच॑रति। अ॒पः
प्रण॑यति। आपो॒ वै र॑ख्यो॒घ्नीः। र॑ख्य॒साम॑प॒हत्यै॑। अ॒पः
प्रण॑यति। आपो॒ वै दे॒वानां॑ प्रि॒यन्धामं॑। दे॒वाना॑मे॒व प्रि॒यन्धामं॑
प्र॒णीय॒ प्रच॑रति॥२९॥

अ॒पः प्रण॑यति। आपो॒ वै सर्वा॑ दे॒वताः॑। दे॒वता॑ ए॒वारभ्य॑ प्र॒णीय॒
प्रच॑रति। वे॒षाय॑ त्वेत्या॑ह। वे॒षाय॑ ह्ये॒नदा॑दत्ते। प्रत्यु॑ष्टः॑ र॑ख्यः॑
प्रत्यु॑ष्टा अ॒रा॑तय॒ इत्या॑ह। र॑ख्य॒साम॑प॒हत्यै॑। धू॒रसी॑त्या॑ह। ए॒ष
वै धुर्यो॑ऽग्निः। तय्य॑दनु॒पस्पृ॑श्याती॒यात्॥३०॥

अ॒ध्वर्यु॑श्च यज॑मानश्च॒ प्रद॑हेत्। उ॒पस्पृ॑श्यात्ये॑ति। अ॒ध्वर्यो॑श्च
यज॑मानस्य॒ चाप्र॑दाहाय। धूर्व॒ तय्यो॑ऽस्मान्धूर्व॑ति॒ तन्धूर्व॑
य॒व्व॑यन्धूर्वा॑म॒ इत्या॑ह। द्वौ वाव॑ पुरु॒षौ। यश्चै॒व धूर्व॑ति।
यश्चै॒नन्धूर्व॑ति। तावु॒भौ शु॒चाऽर्प॑यति। त्वन्दे॒वाना॑म॒सि
स॒स्त्रित॑मं॒ पप्रि॑तम॒ञ्जुष्ट॑तमं॒ वह्नि॑तमन्दे॒वहू॑तम॒मित्या॑ह।

यथायजुरेवैतत्॥ ३१ ॥

अहु॑तमसि ह॒वि॒र्धान॒मित्या॒हाना॑त्यै। द॒॒हंस्व॒ मा ह्वा॒रित्या॑ह
धृत्यै॑। मि॒त्रस्य॑ त्वा च॒ख्षुषा॑ प्रे॒ख्य इत्या॑ह मि॒त्रत्वाय॑। मा
भे॒र्मा स॒र्व्वि॒क्था मा त्वा॑ हि॒॒सिष॒मित्या॒हाहि॑सायै। यद्वै किञ्च
वा॒तो नाभि॑ वाति। तथ्सर्व्वै॑रुणदे॒वत्यै॑म्। उ॒रु वा॒तायेत्या॑ह।
अवा॑रुणमे॒वैन॑त्करोति। दे॒वस्य॑ त्वा स॒वितुः॑ प्र॒स॒व इत्या॑ह
प्रसू॑त्यै। अ॒श्विनो॑र्बा॒हुभ्या॒मित्या॑ह॥ ३२ ॥

अ॒श्विनो॑ हि दे॒वाना॑मध्व॒र्यू आस्ता॑म्। पू॒ष्णो ह॒स्ताभ्या॒मित्या॑ह
यत्यै॑। अ॒ग्नये॑ जुष्ट॒न्निर्व॑पा॒मीत्या॑ह। अ॒ग्नय॑ ए॒वैना॒ञ्जुष्ट॒न्निर्व॑पति।
त्रि॒र्यजु॑षा। त्रय॑ इ॒मे लो॒काः। ए॒षाँल्लो॒काना॑मा॒प्त्यै॑।
तू॒ष्णीश्च॑तुर्थम्। अ॒प॒रि॒मित॑मे॒वाव॑रुन्धे। स ए॒वमे॒वानु॑पूर्व॑
ह॒वी॑षि॒ निर्व॑पति॥ ३३ ॥

इ॒द॒न्दे॒वाना॑मि॒दमु॑ न॒स्स॒हेत्या॑ह॒ व्यावृ॑त्यै। स्फा॒त्यै त्वा॒
ना॒रा॑त्या॒ इत्या॑ह॒ गु॒प्त्यै॑। तम॑सी॒व वा ए॒षोऽन्त॑श्चरति।
यः प॑री॒णहि॑। सु॒व॑र॒भि वि ख्ये॑ष॒वैश्चान॑र॒ज्योति॑रित्या॑ह।
सु॒व॑रे॒वाभि वि प॑श्यति वैश्चान॒र॒ज्योति॑ः। द्या॒वापृ॑थि॒वी ह॒विषि॑
गृही॑त उद॒वेपे॑ताम्। द॒॒हं॒न्ता॒न्दुर्या॑ द्या॒वापृ॑थि॒व्योरित्या॑ह।
गृ॒हाणा॒न्द्या॒वापृ॑थि॒व्योर्धृत्यै॑। उ॒र्व॒न्त॑रि॒ख्यम॑न्विहीत्या॑ह॒ गत्यै॑।
अ॒दि॒त्यास्त्वो॑प॒स्थे सा॑दया॒मीत्या॑ह। इ॒य॒वाँ अ॒दि॒तिः।
अ॒स्या ए॒वैन॑दुप॒स्थे सा॑दयति। अ॒ग्ने ह॒व्यं र॑ख्य॒स्वेत्या॑ह

गुप्त्यै॥३४॥

इन्द्रो वृत्रमहन्। सोऽपः। अभ्यग्मियत्। तासाय्यन्मेध्यय्यंज्ञियं
सदेवमासीत्। तदपोदक्रामत्। ते दर्भा अभवन्। यद्दुर्भैरप
उत्पुनाति। या एव मेध्या यज्ञियास्सदेवा आपः।
ताभिरेवैना उत्पुनाति। द्वाभ्यामुत्पुनाति॥३५॥

द्विपाद्यजमानः। प्रतिष्ठित्यै। देवो वस्सवितोत्पुनात्वित्याह।
सवितृप्रसूत एवैना उत्पुनाति। अच्छिद्रेण पवित्रेणेत्याह।
असौ वा आदित्योऽच्छिद्रं पवित्रम्। तेनैवैना उत्पुनाति।
वसोस्सूर्यस्य रश्मिभिरित्याह। प्राणा वा आपः। प्राणा
वसवः। प्राणा रश्मयः॥३६॥

प्राणैरेव प्राणान्त्सं पृणक्ति। सावित्रियर्चा। सवितृप्रसूतं
मे कर्मासदिति। सवितृप्रसूतमेवास्य कर्म भवति। पच्छो
गायत्रिया त्रिष्वमृद्धत्वाय। आपो देवीरग्रेषुवो अग्रेषुव
इत्याह। रूपमेवासांमेतन्महिमानं व्याचष्टे। अग्रं इमं यज्ञं
नयताग्रे यज्ञपतिमित्याह। अग्र एव यज्ञं नयन्ति। अग्रे
यज्ञपतिम्॥३७॥

युष्मानिन्द्रोऽवृणीत वृत्रतूर्यं यूयमिन्द्रमवृणीध्वं वृत्रतूर्यं
इत्याह। वृत्रं हं हनिष्यन्निन्द्र आपो वव्रे। आपो हेन्द्र
वव्रिरे। संज्ञामेवासांमेतत्सामानं व्याचष्टे। प्रोक्षितास्थेत्याह।
तेनापः प्रोक्षिताः। अग्रये वो जुष्टं प्रोक्षाम्यग्नीषोमंभ्यामित्याह।

यथादेवतमेवैनान्प्रोक्षति। त्रिः प्रोक्षति। त्र्यावृद्धि यज्ञः॥३८॥

अथो रक्षसामपंहत्यै। शुन्धध्वं दैव्याय कर्मणे देवयज्याया
इत्याह। देवयज्याया एवैनानि शुन्धति। त्रिः प्रोक्षति।
त्र्यावृद्धि यज्ञः। अथो मेध्यत्वाय। अवधूतः रक्षोऽवधूता
आरातय इत्याह। रक्षसामपंहत्यै। अदित्यास्त्वगसीत्याह।
इयद्याँ अदितिः॥३९॥

अस्या एवैनत्त्वचङ्करोति। प्रति त्वा पृथिवी वेत्त्वित्याह
प्रतिष्ठित्यै। पुरस्तात्प्रतीचीनग्रीवमुत्तरलोमोपस्तृणाति
मेध्यत्वाय। तस्मात्पुरस्तात्प्रत्यश्चः पशवो मेधमुपतिष्ठन्ते।
तस्मात्प्रजा मृगं ग्राहुकाः। यज्ञो देवेभ्यो निलायत। कृष्णो
रूपं कृत्वा। यत्कृष्णाजिने हविरध्यवहन्ति। यज्ञादेव तद्यज्ञं
प्रयुङ्क्ते। हविषोऽस्कन्दाय॥४०॥

अधिषवणमसि वानस्पत्यमित्याह। अधिषवणमेवैनत्करोति।
प्रति त्वाऽदित्यास्त्वग्वेत्त्वित्याह सयत्वाय। अग्नेस्तनूरसीत्याह।
अग्नेर्वा एषा तनूः। यदोषधयः। वाचो विसर्जनमित्याह।
यदा हि प्रजा ओषधीनामश्नन्ति। अथ वाचं विसृजन्ते।
देववीतये त्वा गृह्णामीत्याह॥४१॥

देवताभिरेवैनत्समर्धयति। अद्रिरसि वानस्पत्य इत्याह।
ग्रावाणमेवैनत्करोति। स इदं देवेभ्यो हव्यः सुशमि
शमिष्वेत्याह शान्त्यै। हविष्कृदेहीत्याह। य एव देवानाः

हविष्कृतः। तान् ह्वयति। त्रिह्वयति। त्रिषत्या हि देवाः।
इषमावदोर्जमावदेत्याह॥४२॥

इषमेवोर्जं यजमाने दधाति। द्युमद्वदत वयः संघातं
जेष्मेत्याह भ्रातृव्याभिभूत्यै। मनोश्श्रद्धादेवस्य यजमानस्यासुरघ्नी
वाक्। यज्ञायुधेषु प्रविष्टाऽऽसीत्। तेऽसुरा यावन्तो
यज्ञायुधानामुद्वदतामुपाशृण्वन्। ते पराभवन्। तस्मात्स्वानां
मध्येऽवसायं यजेत। यावन्तोऽस्य भ्रातृव्या यज्ञायुधानामुद्वदतामुपशृण्वन्
ते परा भवन्ति। उच्चैस्समाहन्त वा आह विजित्यै॥४३॥

वृङ्क् एषामिन्द्रियवैर्यम्। श्रेष्ठं एषां भवति। वरुषवृद्धमसि
प्रति त्वा वरुषवृद्धवैत्त्वित्याह। वरुषवृद्धा वा ओषधयः।
वरुषवृद्धा इषीकास्समृद्ध्यै। यज्ञः रख्याःस्यनु प्राविशन्।
तान्यस्त्रा पशुभ्यो निरवादयन्त। तुषैरोषधीभ्यः। परापूतः
रख्यः परापूता अरातय इत्याह। रख्यसामपंहत्यै॥४४॥

रख्यसां भागोऽसीत्याह। तुषैरेव रख्याःसि निरवादयते। अप
उपस्पृशति मेध्यत्वाय। वायुर्वो विविनक्तित्याह। पवित्रवै
वायुः। पुनात्येवैनान्। अन्तरिख्यादिव वा एते प्रस्कन्दन्ति।
ये शूर्पात्। देवो वस्सविता हिरण्यपाणिः प्रतिगृह्णात्वित्याह
प्रतिष्ठित्यै। हविषोऽस्कन्दाय। त्रिष्फलीकर्त्तवा आह।
त्र्यावृद्धि यज्ञः। अथो मेध्यत्वाय॥४५॥

अवधूतः रख्योऽवधूता अरातय इत्याह। रख्यसामपंहत्यै।

अदित्यास्त्वगसीत्याह। इयवाँ अदितिः। अस्या
 एवैनत्त्वचङ्करोति। प्रति त्वा पृथिवी वेत्त्वित्याह प्रतिष्ठित्यै।
 पुरस्तात्प्रतीचीनग्रीवमुत्तरलोमोपस्तृणाति मेध्यत्वाय।
 तस्मात्पुरस्तात्प्रत्यश्चः पशवो मेधमुपतिष्ठन्ते। तस्मात्प्रजा
 मृगं ग्राहकाः। यज्ञो देवेभ्यो निलायत॥४६॥

कृष्णो रूपं कृत्वा। यत्कृष्णाजिने हविरधिपिनष्टि। यज्ञादेव
 तद्यज्ञं प्रयुङ्क्ते। हविषोऽस्कन्दाय। द्यावापृथिवी सहास्ताम्।
 ते शम्यामात्रमेकमहर्व्येताः शम्यामात्रमेकमहः।
 दिवस्स्कम्भनिरसि प्रति त्वाऽदित्यास्त्वग्वेत्त्वित्याह।
 द्यावापृथिव्योर्वीत्यै। धिषणाऽसि पर्वत्या प्रति त्वा
 दिवस्स्कम्भनिर्वेत्त्वित्याह। द्यावापृथिव्योर्विधृत्यै॥४७॥

धिषणाऽसि पार्वतेयी प्रति त्वा पर्वतिर्वेत्त्वित्याह।
 द्यावापृथिव्योर्धृत्यै। देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्याह
 प्रसूत्यै। अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याह। अश्विनौ हि देवानामध्वर्यु
 आस्ताम्। पूष्णो हस्ताभ्यामित्याह यत्यै। अधिवपामीत्याह।
 यथादेवतमेवैनानधि वपति। धान्यमसि धिनुहि देवानित्याह।
 एतस्य यजुषो वीर्येण॥४८॥

यावदेका देवता कामयते यावदेका। तावदाहुतिः प्रथते। न हि
 तदस्ति। यत्तावदेव स्यात्। यावञ्जुहोति। प्राणाय त्वाऽपानाय
 त्वेत्याह। प्राणानेव यजमाने दधाति। दीर्घामनु प्रसितिमायुषे
 धामित्याह। आयुरेवास्मिन्दधाति। अन्तरिक्षादिव वा एतानि

प्रस्कन्दन्ति। यानि दृषदः। देवो वस्सविता हिरण्यपाणिः।
प्रतिगृह्णात्वित्याह प्रतिष्ठित्यै। हविषोऽस्कन्दाय। असंब्रपन्ती
पिष्पाणूनि कुरुतादित्याह मेध्यत्वाय॥४९॥

धृष्टिरसि ब्रह्म यच्छेत्याह धृत्यै। अपाग्नेऽग्निमामादं जहि
निष्क्रव्यादं सेधा देवयजं वहेत्याह। य एवामात्क्रव्यात्।
तमपहत्य। मेध्येऽग्नौ कपालमुपदधाति। निर्दग्धं
रक्षो निर्दग्धा अरातय इत्याह। रक्षांस्येव निर्दहति।
अग्निवत्युपदधाति। अस्मिन्नेव लोके ज्योतिर्धत्ते। अङ्गारमधि
वर्तयति॥५०॥

अन्तरिक्ष एव ज्योतिर्धत्ते। आदित्यमेवामुष्मिल्लोके
ज्योतिर्धत्ते। ज्योतिष्मन्तोऽस्मा इमे लोका भवन्ति। य एवं
वेद। ध्रुवमसि पृथिवीं दृष्ट्वेत्याह। पृथिवीमेवैतेन दृष्ट्वेति।
धूर्तमस्यन्तरिक्षं दृष्ट्वेत्याह। अन्तरिक्षमेवैतेन दृष्ट्वेति।
धरुणमसि दिवं दृष्ट्वेत्याह। दिवमेवैतेन दृष्ट्वेति॥५१॥

धर्मासि दिशो दृष्ट्वेत्याह। दिश एवैतेन दृष्ट्वेति।
इमानेवैतैर्लोकान्दृष्ट्वेत्याह। दृष्ट्वेन्तेऽस्मा इमे लोकाः प्रजया
पशुभिः। य एवं वेद। त्रीण्यग्ने कपालान्युपदधाति। त्रयं
इमे लोकाः। एषां लोकानामास्यै। एकमग्ने कपालमुप
दधाति। एकं वा अग्ने कपालं पुरुषस्य संभवति॥५२॥

अथ द्वे। अथ त्रीणि। अथ चत्वारि। अथाष्टौ।

तस्मादष्टाकपालं पुरुषस्य शिरः। यदेवं कपालान्युपदधाति।
 यज्ञो वै प्रजापतिः। यज्ञमेव प्रजापतिः सः स्करोति।
 आत्मानमेव तथ्सः स्करोति। तः सः स्कृतमात्मानम्॥ ५३॥
 अमुष्मिँल्लोकेऽनु परैति। यदष्टावुपदधाति। गायत्रिया
 तथ्संमितम्। यन्नवं। त्रिवृता तत्। यद्वशं। विराजा तत्।
 यदेकादश। त्रिष्टुभा तत्। यद्वादश॥ ५४॥

जगत्या तत्। छन्दस्समितानि स उपदधत्कपालानि।
 इमाल्लोकाननुपूर्वन्दिशो विधृत्यै दृहति। अथायुः
 प्राणान्प्रजां पशून् यजमाने दधाति। सजातानस्मा
 अभितो बहुलान्करोति। चितस्स्थेत्याह। यथायजुरेवैतत्।
 भृगूणामङ्गिरसान्तपसा तप्यध्वमित्याह। देवतानामेवैनानि
 तपसा तपति। तानि ततस्सः स्थिते। यानि घर्मे
 कपालान्युपचिन्वन्ति वेधस इति चतुष्पदयर्चा वि मुञ्चति।
 चतुष्पादः पशवः। पशुष्वेवोपरिष्ठात्प्रति तिष्ठति॥ ५५॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्याह प्रसूत्यै। अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याह।
 अश्विनौ हि देवानामध्वर्यू आस्ताम्। पूष्णो हस्ताभ्यामित्याह
 यत्यै। सव्वपामीत्याह। यथादेवतमेवैनानि सव्वपति।
 समापो अद्विरग्मत समोषधयो रसेनेत्याह। आपो वा
 ओषधीर्जिन्वन्ति। ओषधयोऽपो जिन्वन्ति। अन्या वा
 एतासामन्या जिन्वन्ति॥ ५६॥

तस्मादेवमाह। सः रेवतीर्जगतीभिर्मधुमतीर्मधुमतीभिस्सृज्यध्वमित्य

आपो वै रेवतीः। पशवो जगतीः। ओषधयो मधुमतीः। आप
ओषधीः पशून्। तानेवास्मा एकधा सृज्य। मधुमतः
करोति। अद्भ्यः परि प्रजातास्थ समृद्धिः पृच्यध्वमिति
पर्याप्तावयति। यथा सुवृष्ट इमामनुविसृत्य॥५७॥

आप ओषधीर्महयन्ति। तादृगेव तत्। जनयत्यै
त्वा संयौमीत्याह। प्रजा एवैतेन दाधार। अग्न्यै
त्वाऽग्नीषोमाभ्यामित्याह व्यावृत्त्यै। मुखस्य शिरोऽसीत्याह।
यज्ञो वै मुखः। तस्यैतच्छिरः। यत्पुरोडाशः।
तस्मादेवमाह॥५८॥

घर्मोऽसि विश्वायुरित्याह। विश्वमेवायुर्यजमाने दधाति। उरु
प्रथस्वोरु ते यज्ञपतिः प्रथतामित्याह। यजमानमेव प्रजया
पशुभिः प्रथयति। त्वचं गृह्णीष्वेत्याह। सर्वमेवैनं सतनुं
करोति। अथाप आनीय परिमार्ष्टि। मांस एव तत्त्वचं
दधाति। तस्मात्त्वचा मांसं छन्नम्। घर्मो वा एषोऽशान्तः
॥५९॥

अर्धमासेऽर्धमासे प्रवृज्यते। यत्पुरोडाशः। स ईश्वरो
यजमानं शुचा प्रदहः। पर्यग्नि करोति। पशुमेवैनमकः।
शान्त्या अप्रदाहाय। त्रिः पर्यग्नि करोति। त्र्यावृद्धि यज्ञः।
अथो रक्षसामपहत्यै। अन्तरितं रक्षोऽन्तरिता अरातय
इत्याह॥६०॥

रक्ष॑साम॒न्तर्हि॑त्यै। पुरो॒डाशं॑ वा अधि॑श्रित॒ः रक्षा॑स्यजिघा॒सन्।
 दि॒वि नाको॑ नामा॒ग्नी रक्षो॑हा। स ए॒वास्मा॑द्रक्षा॒स्यपा॑हन्।
 दे॒वस्त्वा॑ सवि॒ता श्र॑पय॒त्वित्या॑ह। सवि॒तृप्र॑सूत ए॒वैन॑
 श्रपय॑ति। व॒ष्णिष्ठे॑ अधि॑ नाक॒ इत्या॑ह। रक्ष॑साम॒पह॑त्यै।
 अ॒ग्निस्ते॑ त॒नुवं मा॑ऽति॒धागि॑त्या॒हाऽन॑तिदाहाय। अ॒ग्ने ह॒व्यः
 रक्ष॑स्वेत्या॒ह गु॒प्त्यै॑॥६१॥

अवि॑दहन्तः श्रपय॒तेति॑ वाचं॒ विसृ॑जते। य॒ज्ञमे॒व
 ह॒वीःष्य॑भिव्या॒हृत्य॑ प्रत॑नुते। पुरो॒रुच॑मवि॑दाहाय॒ श्रुत्यै॑
 करोति। म॒स्तिष्को॑ वै पुरो॒डाशः॑। तय्य॑न्नाभि॒ वास॑येत्।
 आ॒विर्म॑स्तिष्क॒स्स्यात्। अ॒भिवा॑सयति। तस्मा॒द्बुहा॑
 म॒स्तिष्कः॑। भस्म॑ना॒ऽभिवा॑सयति। तस्मा॑न्मा॒सेना॑स्थि॒
 छु॒न्नम्॑॥६२॥

वे॒देना॒भिवा॑सयति। तस्मा॒त्केशै॑श्शिर॑श्छु॒न्नम्। अख॑लतिभावुको
 भवति। य ए॒ववै॑द। प॒शोर्वै॑ प्र॑ति॒मा पुरो॒डाशः॑। स
 नाय॑जुष्क॒मभिवा॑स्यः। वृथै॑व स्यात्। ई॒श्वरा॑ यज॑मानस्य
 प॒शवः॑ प्रमे॑तोः। सं ब्रह्म॑णा पृ॒च्यस्वेत्या॑ह। प्रा॒णा वै
 ब्रह्म॑॥६३॥

प्रा॒णाः प॒शवः॑। प्रा॒णैरे॒व प॒शून्त्सं॑पृणक्ति। न प्र॒मायु॑का
 भवन्ति। यज॑मानो॒ वै पुरो॒डाशः॑। प्र॒जा प॒शवः॑ पुरी॑षम्।
 यदे॒वम॑भिघा॒रय॑ति। यज॑मानमे॒व प्र॒जया॑ प॒शुभि॑स्सम॑र्धयति।
 दे॒वा वै ह॒विर्भृ॑त्वाऽब्रु॑वन्। कस्मि॑न्नि॒दं म्र॑क्ष्याम॒ह इति॑।

सोऽग्निरब्रवीत्॥६४॥

मयि॑ त॒नूस्सं॑ नि॒धध्व॑म्। अ॒हं व॒स्तं ज॑नयिष्यामि।
यस्मि॑न्म॒क्ष्यध्व॑ इति॑। ते दे॒वा अ॒ग्नौ त॒नूस्सं॑न्य॑दधत।
तस्मा॑दाहुः। अ॒ग्निस्सर्वा॑ दे॒वता॑ इति॑। सोऽङ्गा॑रेणा॒पः।
अ॒भ्य॑पातयत्। तत॑ ए॒कतो॑ऽजायत। स द्वितीय॑म॒भ्य॑पातयत्॥६५॥

ततो॑ द्वि॒तोऽजा॑यत। स तृतीय॑म॒भ्य॑पातयत्। तत॑स्त्रि॒तोऽजा॑यत।
यद॒द्ध्योऽजा॑यन्त। तदा॒प्याना॑माप्य॒त्वम्। यदा॒त्म॒भ्योऽजा॑यन्त।
तदा॒त्म्याना॑मात्म्य॒त्वम्। ते दे॒वा आ॒प्येष्व॑मृजत। आ॒प्या
अ॑मृजत् सूर्या॑भ्युदिते। सूर्या॑भ्युदित॒स्सूर्या॑भिनिमृक्ते॥६६॥

सूर्या॑भिनिमृक्तः कु॒न॒खिनि॑। कु॒न॒खी श्या॑वदति।
श्या॑वद॒न्न॒ग्रदिधि॑षौ। अ॒ग्र॒दिधि॑षुः प॒रिवि॑त्ते। प॒रिवि॑त्तो
वी॒र॒हणि॑। वी॒र॒हा ब्र॑ह्म॒हणि॑। तद्व॑ह्म॒हणं॑ नात्य॑च्यवत।
अ॒न्तर्वे॑दि नि॒नय॑त्यव॒रुध्यै॑। उ॒ल्मु॑केना॒भि गृ॑ह्णाति श्रु॒तत्वाय॑।
श्रु॒तका॑मा इव॒ हि दे॒वाः॥६७॥

दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒व इति॑ स्फ्य॒माद॑त्ते प्रसू॒त्यै।
अ॒श्विनो॑र्बा॒हुभ्या॑मित्या॒ह। अ॒श्विनो॑ हि दे॒वाना॑मध्व॒र्यु
आस्ता॑म्। पू॒ष्णो हस्ता॑भ्या॒मित्या॑ह॒ यत्यै॑। आद॑द् इन्द्र॑स्य
बा॒हुर॑सि दक्षि॑ण इत्या॒ह। इन्द्रि॑यमे॒व यज॑माने दधाति।
स॒हस्र॑भृष्टि॒श्शत॑तेजा॒ इत्या॑ह। रू॒पमे॒वास्यै॑तन्महि॒मानं॑
व्याच॑ष्टे। वा॒युर॑सि ति॒ग्मत॑ेजा॒ इत्या॑ह। तेजो॒ वै वा॒युः॥६८॥

तेजं ए॒वास्मि॑न्दधाति। वि॒षाद्वे॑ ना॒मासुर॑ आसीत्। सोऽ॒बिभेत्।
 य॒ज्ञेन॑ मा दे॒वा अ॒भिभ॑विष्यन्तीति। स पृ॒थि॒वीम॒भ्यव॑मीत्।
 सा मे॒ध्याऽभ॑वत्। अथो॒ यदिन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑हन्। तस्य॒
 लोहि॑तं पृ॒थि॒वीमनु॑ व्य॒धावत्। सा मे॒ध्याऽभ॑वत्। पृ॒थि॒वि
 दे॒वय॑जनीत्याह॥६९॥

मे॒ध्यामे॒वैना॑ दे॒वय॑जनीं करोति। ओष॑ध्यास्ते मूलं मा
 हि॑सिष॒मित्या॑ह। ओष॑धीना॒महि॑सायै। व्र॒जं ग॑च्छ
 गो॒स्थान॑मित्या॑ह। छ॒न्दासि॑ वै व्र॒जो गो॒स्थानः॑।
 छ॒न्दास्ये॒वास्मै॑ व्र॒जं गो॒स्थानं॑ करोति। व॒ज्रं तु ते
 द्यौरि॑त्याह। वृ॒ष्टिर्वै द्यौः। वृ॒ष्टिमे॒वाव॑ रुन्धे। ब॒धान॑ दे॒व
 स॒वितः॑ पर॒मस्या॑ परा॒वती॑त्याह॥७०॥

द्वौ वाव॑ पुरु॒षौ। यं चै॒व द्वेष्टि॑। यश्चैनं॑ द्वेष्टि॑। तावु॒भौ
 ब॑ध्नाति पर॒मस्या॑ परा॒वति॑ श॒तेन॑ पाशैः॑। योऽ॒स्मान्द्वेष्टि॑
 यं च॑ व॒यं द्वि॒ष्मस्त॑मतो मा मौ॒गित्या॑हानि॒मृत्तये॑। अ॒ररु॑र्वै
 ना॒मासुर॑ आसीत्। स पृ॒थि॒व्यामुप॑मु॒त्तोऽश॑यत्। तं दे॒वा
 अप॑हतो॒ऽररुः॑ पृ॒थि॒व्या इति॑ पृ॒थि॒व्या अपा॑घ्नन्। भ्रातृ॒व्यो
 वा अ॒ररुः॑। अप॑हतो॒ऽररुः॑ पृ॒थि॒व्या इति॑ यदाह॥७१॥

भ्रातृ॒व्यमे॒व पृ॒थि॒व्या अप॑हन्ति। तेऽम॑न्यन्त। दि॒वद्वाँ अ॒यमि॑तः
 प॑तिष्य॒तीति॑। तम॒ररु॑स्ते दि॒वं माऽस्का॑निति॑ दि॒वःपर्य॑बाधन्त।
 भ्रातृ॒व्यो वा अ॒ररुः॑। अ॒ररु॑स्ते दि॒वं मा स्का॑निति॑ यदाह॥
 भ्रातृ॒व्यमे॒व दि॒वः परि॑बाधते। स्त॒म्बय॑जु॒रहर॑ति। पृ॒थि॒व्या ए॒व

भ्रातृव्यमपंहन्ति। द्वितीयः हरति॥ ७२॥

अन्तरिक्षादेवैनमपंहन्ति। तृतीयः हरति। दिव
एवैनमपंहन्ति। तूष्णीं चतुर्थः हरति। अपरिमितादेवैनमपंहन्ति।
असुराणां वा इयमग्र आसीत्। यावदासीनः परापश्यति।
तावद्देवानाम्। ते देवा अब्रुवन्। अस्त्वेव नोऽस्यामपीति॥ ७३॥
क्यन्नो दास्यथेति। यावत्स्वयं परिगृहीथेति। ते
वसन्स्त्वेति दक्षिणतः पर्यगृह्णन्। रुद्रास्त्वेति पश्चात्।
आदित्यास्त्वेत्युत्तरतः। तेऽग्निना प्राञ्चोऽजयन्। वसुभिर्दक्षिणा।
रुद्रैः प्रत्यञ्चः। आदित्यैरुदञ्चः। यस्यैवं विदुषो वेदिं
परिगृह्णन्ति॥ ७४॥

भवत्यात्मना। पराऽस्य भ्रातृव्यो भवति। देवस्य सवितुस्सव
इत्याह प्रसूत्यै। कर्म कृण्वन्ति वेधस इत्याह। इषितः
हि कर्म क्रियते। पृथिव्यै मेध्यं चामेध्यं च व्युदक्रामताम्।
प्राचीनमुदीचीनं मेध्यम्। प्रतीचीनं दक्षिणाऽमेध्यम्।
प्राचीमुदीचीं प्रवृणां करोति। मेध्यामेवेना देवयजनीं
करोति॥ ७५॥

प्राञ्चो वेद्यः सावुन्नयति। आहवनीयस्य परिगृहीत्यै। प्रतीची
श्रोणी। गार्हपत्यस्य परिगृहीत्यै। अथो मिथुनत्वाय। उद्धन्ति।
यदेवास्या अमेध्यम्। तदपंहन्ति। उद्धन्ति। तस्मादोषधयः
पराभवन्ति॥ ७६॥

मूलं छिनत्ति। भ्रातृव्यस्यैव मूलं छिनत्ति। मूलं
 अतिष्ठद्रक्षाः स्यनूत्पिपते। यद्धस्तेन छिन्द्यात्।
 कुन्खिनीः प्रजास्युः। स्फ्येन छिनत्ति। वज्रो वै स्फ्यः।
 वज्रेणैव यज्ञद्रक्षाः स्यपहन्ति। पितृदेवत्याऽतिखाता। इयंतीं
 खनति॥ ७७ ॥

प्रजापतिना यज्ञमुखेन संमिताम्। वेदिर्देवेभ्यो निलायता।
 तां चतुरङ्गुलेऽन्विन्दन्। तस्माच्चतुरङ्गुलं खेयां। चतुरङ्गुलं
 खनति। चतुरङ्गुले ह्योषधयः प्रतितिष्ठन्ति। आ प्रतिष्ठायै
 खनति। यजमानमेव प्रतिष्ठां गमयति। दक्षिणतो वर्ष्णीयसीं
 करोति। देवयजनस्यैव रूपमकः॥ ७८ ॥

पुरीषवतीं करोति। प्रजा वै पशवः पुरीषम्। प्रजयैवैनं
 पशुभिः पुरीषवन्तं करोति। उत्तरं परिग्राहं परिगृह्णाति।
 एतावती वै पृथिवी। यावती वेदिः। तस्यां एतावत एव
 भ्रातृव्यं निर्भज्यं। आत्मन उत्तरं परिग्राहं परिगृह्णाति।
 ऋतमस्यृतसदनमस्यृतश्रीरसीत्याह। यथायजुरेवैतत्॥ ७९ ॥

क्रूरमिव वा एतत्करोति। यद्वेदिं करोति। धा असि
 स्वधा असीति योयुष्यते शान्त्यै। उर्वी चासि वस्वीं
 चासीत्याह। उर्वीमेवैनावस्वीं करोति। पुरा क्रूरस्य
 विसृपो विरष्णिन्नित्याह मेध्यत्वाय। उदादाय पृथिवीं
 जीरदानुर्यामैरयश्चन्द्रमसि स्वधाभिरित्याह। यदेवास्यां

अमेध्यम्। तदपहृत्य। मेध्यां देवयजनीं कृत्वा॥८०॥

यददश्चन्द्रमसि मेध्यम्। तदस्यामेरयति। तां धीरांसो
अनुदृश्यं यजन्त इत्याहानुख्यात्यै। प्रोक्षणीरा सादय।
इध्माबहिरुपसादय। स्रुवं च स्रुचंश्च संमृद्धि। पत्नीं संनह्य।
आज्येनोदेहीत्याहानुपूर्वतायै। प्रोक्षणीरा सादयति। आपो
वै रक्षोग्नीः॥८१॥

रक्षसामपहत्यै। स्फ्यस्य वर्त्मन्सादयति। यज्ञस्य संतत्यै।
उवाच हासितो देवलः। एतावतीर्वा अमुष्मिल्लोक आप
आसन्। यावतीः प्रोक्षणीरिति। तस्माद्बह्वीरासाद्याः।
स्फ्यमुदस्यन्। यं द्विष्यात्तं ध्यायेत्। शुचैवैनमर्पयति॥८२॥

वज्रो वै स्फ्यः। यदन्वश्च धारयेत्। वज्रेऽध्वर्युः क्षण्वीत।
पुरस्तात्तिर्यश्च धारयति। वज्रो वै स्फ्यः। वज्रेणैव यज्ञस्य
दक्षिणतो रक्षास्यपहन्ति। अग्निभ्यां प्राचंश्च प्रतीचंश्च।
स्फ्येनोदीचश्चाधराचंश्च। स्फ्येन वा एष वज्रेणास्यै पाप्मानं
भ्रातृव्यमपहत्य। उत्क्रेऽधि प्रवृश्चति॥८३॥

यथोपधाय वृश्चन्त्येवम्। हस्ताववं नेनित्ते। आत्मानमेव
पवयते। स्फ्यं प्रक्षालयति मेध्यत्वाय। अथो पाप्मानं एव
भ्रातृव्यस्य न्यङ्गं छिनत्ति। इध्माबहिरुपसादयति युक्त्यै।
यज्ञस्य मिथुनत्वाय। अथो पुरोरुचमेवैतां दधाति। उत्तरस्य
कर्मणोऽनुख्यात्यै। न पुरस्तात्प्रत्यगुपसादयेत्॥८४॥

यत्पुरस्तात्प्रत्यगुपसादयेत्। अन्यत्राहुतिपथादिध्मं
 प्रतिपादयेत्। प्रजा वै बर्हिः। अपराध्रुयाद्बर्हिषा
 प्रजानां प्रजननम्। पश्चात्प्रागुपसादयति। आहुतिपथेनेध्मं
 प्रतिपादयति। संप्रत्येव बर्हिषां प्रजानां प्रजननमुपैति।
 दक्षिणमिध्मम्। उत्तरं बर्हिः। आत्मा वा इध्मः।
 प्रजा बर्हिः। प्रजा ह्यात्मन उत्तरतरा तीर्थे। ततो
 मेधमुपनीय। यथादेवतमेवैनत्प्रतिष्ठापयति। प्रतितिष्ठति
 प्रजयां पशुभिर्यजमानः॥८५॥

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

प्रत्युष्टं रक्षः प्रत्युष्टा अरांतय इत्याह। रक्षसामपहत्यै।
 अग्नेर्वस्तेजिष्ठेन तेजसा निष्टपामीत्याह मेध्यत्वाय।
 सूचस्संमार्ष्टि। सुवमग्रे। पुमांसमेवाभ्यस्सश्यति
 मिथुनत्वाय। अथ जुहूम्। अथोपभृतम्। अथ ध्रुवाम्। असौ
 वै जुहूः॥१॥

अन्तरिक्षमुपभृत्। पृथिवी ध्रुवा। इमे वै लोकास्सुचः।
 वृष्टिस्संमार्जनानि। वृष्टिर्वा इमाल्लोकाननुपूर्वं कल्पयति।
 ते ततः क्लृप्तास्समेधन्ते। समेधन्तेऽस्मा इमे लोकाः
 प्रजयां पशुभिः। य एववैद। यदि कामयेत् वर्षुकः
 पर्जन्यस्यादिति। अग्रतस्संमृज्यात्॥२॥

वृष्टिमेव नि यच्छति। अवाचीनां ग्रा हि वृष्टिः।
 यदि कामयेतावर्षुकस्स्यादिति। मूलतस्समृज्यात्।
 वृष्टिमेवोद्यच्छति। तदु वा आहुः। अग्रत एवोपरिष्ठात्समृज्यात्।
 मूलतोऽधस्तात्। तदनुपूर्वं कल्पते। वर्षुको भवतीति॥ ३॥

प्राचीमभ्याकारम्। अग्रैरन्तरतः। एवमिव ह्यन्नमद्यते।
 अथो अग्राद्वा ओषधीनामूर्जं प्रजा उपजीवन्ति। ऊर्ज
 एवान्नाद्यस्यावरुद्धौ। अधस्तात्प्राचीम्। दण्डमुत्तमतः।
 मूलैर्न मूलं प्रतिष्ठित्यै। तस्मादरत्नौ प्राञ्च्युपरिष्ठाल्लोमानि।
 प्रत्यश्च्यधस्तात्॥ ४॥

स्रग्ध्येषा। प्राणो वै स्रुवः। जुहूर्दक्षिणो हस्तः। उपभृत्स्रव्यः।
 आत्मा ध्रुवा। अन्नं संमार्जनानि। मुखतो वै प्राणोऽपानो
 भूत्वा। आत्मानमन्नं प्रविश्य। बाह्यतस्तनुवः शुभयति।
 तस्मात्स्रुवमेवाग्रे संमार्ष्टि। मुखतो हि प्राणोऽपानो
 भूत्वा। आत्मानमन्नमाविशति। तौ प्राणापानौ। अव्यर्धुकः
 प्राणापानाभ्यां भवति। य एवं वेद॥ ५॥

दिवश्शिल्पमवततम्। पृथिव्याः ककुभिं श्रितम्।
 तेन वयं सहस्रवल्शेन। सपत्नं नाशयामसि
 स्वाहेति स्रुक्संमार्जनान्यग्नौ प्र हरति। आपो वै
 दर्भाः। रूपमेवैषामेतन्महिमानं व्याचष्टे। अनुष्टुभर्चा।
 आनुष्टुभः प्रजापतिः। प्राजापत्यो वेदः। वेदस्याग्रं

स्रुक्संमार्जनानि॥६॥

स्वेनै॒वैनानि॑ छन्द॒सा। स्वया॑ दे॒वत॑या॒ सम॑र्धयति। अथो॒
ऋ॒गवा॑व योषा॑। द॒र्भो वृषा॑। तन्मि॑थुनम्। मि॒थुनमे॒वास्य॑
तद्य॒ज्ञे क॑रोति प्र॒जने॑नाय। प्रजा॑यते प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र्यज॒मानः।
तान्येके॑ वृ॒थैवापा॑स्यन्ति। तत्तथा॑ न का॒र्यम्। आर॑ब्धस्य
य॒ज्ञिय॑स्य॒ कर्म॑ण॒स्सवि॑दोहः॥७॥

यद्ये॑नानि प॒शवो॑ऽभि॒ तिष्ठे॑युः। न तत्प॒शुभ्यः॑ कम्।
अ॒द्विर्मा॑र्जयित्वा॒त्क॒रे न्य॑स्येत्। यद्वै य॒ज्ञिय॑स्य॒ कर्म॑णोऽन्यत्राहु॑तीभ्यस्
उ॒त्क॒रो वा॑व तस्य॑ प्र॒तिष्ठा॑। ए॒तां हि॑ तस्मै॑ प्र॒तिष्ठा॑
दे॒वास्स॑मभ॑रन्। यद॒द्विर्मा॑र्जयति। तेन॑ शा॒न्तम्। यदु॑त्क॒रे
न्य॑स्यति। प्र॒तिष्ठा॑मे॒वैनानि॑ तद्ग॑मयति॥८॥

प्रति॑तिष्ठति प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र्यज॒मानः। अथो॑ स्त॒म्बस्य॑ वा
ए॒तद्रूप॑म्। यत्स्रु॑क्संमार्जनानि। स्त॒म्बशो॑ वा ओष॑धयः।
तासां॑ जरत्क॒क्षे प॒शवो॑ न र॑मन्ते। अप्रि॑यो ह्ये॒षां जर॑त्क॒क्षः।
याव॑दप्रि॒यो ह॒ वै ज॑रत्क॒क्षः प॑शूनाम्। ताव॑दप्रि॒यः प॑शूनां
भ॑वति। यस्यै॒तान्य॒न्यत्रा॒ग्नेर्द॑धति। न॒व॒दाव्या॑सु वा ओष॑धीषु
प॒शवो॑ रमन्ते॥९॥

न॒व॒दा॒वो ह्ये॒षां प्रि॑यः। याव॑त्प्रि॒यो ह॒ वै न॑व॒दा॒वः प॑शूनाम्।
ताव॑त्प्रि॒यः प॑शूनां भ॑वति। यस्यै॒तान्य॒ग्नौ प्र॑हरेन्ति।
तस्मा॑दे॒तान्य॒ग्नावे॒व प्र॑हरेत्। य॒तर॑स्मिन्त्संमृ॒ज्यात्। प॑शूनां

धृत्यै। यो भूतानामधिपतिः। रुद्रस्तन्तिचरो वृषा। पशून्स्माकं
मा हिंसीः। एतदस्तु हुतं तव स्वाहेत्यग्निं समार्जन्यग्नौ
प्रहरति। एषा वा एतेषां योनिः। एषा प्रतिष्ठा।
स्वामेवैनानि योनिम्। स्वां प्रतिष्ठां गमयति। प्रतितिष्ठति
प्रजयां पशुभिर्यजमानः॥१०॥

अयंज्ञो वा एषः। योऽपत्नीकः। न प्रजाः प्रजायेरन्।
पत्न्यन्वास्ते। यज्ञमेवाकः। प्रजानां प्रजननाय। यत्तिष्ठन्ती
सन्नह्येत। प्रियं ज्ञातिं रुन्ध्यात्। आसीना सन्नह्यते।
आसीना ह्येषा वीर्यङ्करोति॥११॥

यत्पश्चात्प्राच्यन्वासीत। अनया समदन्दधीत। देवानां
पत्न्या समदन्दधीत। देशाद्वर्षिणत उदीच्यन्वास्ते।
आत्मनो गोपीथाय। आशासाना सौमनसमित्याह।
मेध्यामेवैनाङ्केवलीङ्कृत्वा। आशिषा समर्धयति। अग्नेरनुव्रता
भूत्वा सन्नह्ये सुकृताय कमित्याह। एतद्वै पत्न्यै
व्रतोपनयनम्॥१२॥

तेनैवैनां व्रतमुपनयति। तस्मादाहुः। यश्चैववैन्द यश्च न।
योक्रमेव युते। यमन्वास्ते। तस्यामुष्मिल्लोके भवतीति
योक्त्रेण। यद्योक्रम्। स योगः। यदास्ते। स रक्षेमः॥१३॥

योगरक्षेमस्य क्लृप्त्यै। युक्तङ्कियाता आशीः कामे युज्याता
इति। आशिषस्समृद्धौ। ग्रन्थिङ्गन्नाति। आशिष एवास्यां

परि गृह्णाति। पुमान् वै ग्रन्थिः। स्त्री पत्नी। तन्मिथुनम्।
मिथुनमेवास्य तद्यज्ञे करोति प्रजननाय। प्र जायते प्रजया
पशुभिर्यजमानः॥१४॥

अथो अर्धो वा एष आत्मनः। यत्पत्नी। यज्ञस्य
धृत्या अशितिलंभावाय। सुप्रजसंस्त्वा वयं सुपत्नीरूपं
सेदिमेत्याह। यज्ञमेव तन्मिथुनीकरोति। ऊनेऽतिरिक्तन्धीयात्
इति प्रजात्यै। महीनां पयोऽस्योषधीनां रस इत्याह।
रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे। तस्य तेऽक्षीयमाणस्य
निर्वपामि देवयज्याया इत्याह। आशिषमेवैतामा
शास्ते॥१५॥

घृतं च वै मधुं च प्रजापतिरासीत्। यतो मध्वासीत्।
ततः प्रजा असृजत। तस्मान्मधुषि प्रजननमिवास्ति।
तस्मान्मधुषा न प्रचरन्ति। यातयाम हि। आज्येन प्रचरन्ति।
यज्ञो वा आज्यम्। यज्ञेनैव यज्ञं प्रचरन्त्ययातयामत्वाय।
पत्न्यवैक्षते॥१६॥

मिथुनत्वाय प्रजात्यै। यद्वै पत्नी यज्ञस्य करोति। मिथुनं
तत्। अथो पत्न्या एवैष यज्ञस्यान्वारम्भोऽनवच्छित्यै।
अमेध्यं वा एतत्करोति। यत्पत्न्यवैक्षते। गार्हपत्येऽधि
श्रयति मेध्यत्वाय। आहुवनीयमभ्युद्भवति। यज्ञस्य सन्तत्यै।
तेजोऽसि तेजोऽनु प्रेहीत्याह॥१७॥

तेजो वा अग्निः। तेज आज्यम्। तेजसैव तेजस्समर्धयति।

अ॒ग्निस्ते तेजो॒ मा विनै॒दित्या॒हाहि॑सायै। स्फ्यस्य॒
व॒र्त्मन्त्सा॑दयति। य॒ज्ञस्य॒ सन्त॑त्यै। अ॒ग्नेर्जि॒ह्वाऽसि॑
सु॒भूर्दे॒वाना॒मित्या॑ह। य॒थाय॒जुरे॒वैतत्। धाम्ने॑धाम्ने दे॒वेभ्यो॑
यजु॑षेयजुषे भ॒वेत्या॑ह। आ॒शिष॑मे॒वैता॒मा शा॑स्ते॥१८॥

तद्वा अतः॑ प॒वित्रा॑भ्यामे॒वोत्पु॑नाति। यज॑मानो वा आज्य॑म्।
प्रा॒णापा॒नौ प॒वित्रे॑। यज॑मान ए॒व प्रा॑णापा॒नौ द॑धाति।
पुन॑रा॒हार॑म्। ए॒वमि॑व हि प्रा॑णापा॒नौ स॑ंचर॑तः। शु॒क्रम॑सि
ज्योति॑रसि तेजो॒ऽसीत्या॑ह। रू॒पमे॒वास्यै॒तन्महि॑मानं व्याच॑ष्टे।
त्रि॒र्यजु॑षा। त्रय॑ इ॒मे लो॒काः॥१९॥

ए॒षां लो॒काना॒माप्त्यै॑। त्रिः। त्र्या॑वृद्धि य॒ज्ञः। अथो॑ मेध्य॒त्वाय॑।
अथाज्य॑वतीभ्याम॒पः। रू॒पमे॒वासा॑मे॒तद्वर्ण॑ दधाति। अपि॒ वा
उ॒ताहुः॑। यथा॑ ह॒ वै योषा॑ सु॒वर्ण॑ हिर॑ण्यं पेश॒लं बिभ्र॑ती
रू॒पाण्या॑स्ते। ए॒वमे॒ता ए॒तद्गी॑ति। आपो॒ वै सर्वा॑ दे॒वताः॥२०॥

ए॒षा हि वि॒श्वेषां॑ दे॒वानां॑ त॒नूः। यदाज्य॑म्। तत्रो॒भयो॑र्मीमा॒सा।
जा॒मि स्यात्। यद्यजु॑षाऽऽज्यं यजु॑षा॒ऽप उ॑त्पुनी॒यात्।
छन्द॑सा॒ऽप उ॑त्पुना॒त्यजा॑मित्वाय। अथो॑ मिथुन॒त्वाय॑।
सा॒वि॒त्रि॒यर्चा॑। स॒वि॒तृप्र॑सूतं मे कर्मा॑स॒दिति॑। स॒वि॒तृप्र॑सूतमे॒वास्य॑
कर्म॑ भवति। प॒च्छो गा॑यत्रि॒या त्रि॑ष्वमृद्ध॒त्वाय॑।
अ॒द्विरे॒वौष॑धी॒स्सं न॑यति। ओष॑धीभिः प॒शून्। प॒शुभि॑र्यज॑मानम्।
शु॒क्रं त्वा॑ शु॒क्रायां॑ ज्योति॑स्त्वा ज्योति॑ष्य॒र्चिस्त्वा॒र्चिषी॑त्याह

सर्वत्वाय। पर्याप्त्या अनन्तरायाय॥२१॥

देवासुरास्सर्वास्तु आसन्। स एतमिन्द्र आज्यस्यावकाशमपश्यत्।
तेनावैक्षत। ततो देवा अभवन्। पराऽसुराः। य
एवं विद्वानाज्यमवेक्षते। भवत्यात्मना। पराऽस्य
भ्रातृव्यो भवति। ब्रह्मवादिनो वदन्ति। यदाज्येनान्यानि
हवीर्यमभिघारयति॥२२॥

अथ केनाज्यमिति। सत्येनेति ब्रूयात्। चरख्युर्वै
सत्यम्। सत्येनैवैनदभि घारयति। ईश्वरो वा एषोऽन्धो
भवितोः। यश्चरख्युषाऽऽज्यमवेक्षते। निमील्यावैरखेत।
दाधारात्मश्चरख्युः। अभ्याज्यङ्घारयति। आज्यङ्गृह्णाति॥२३॥

छन्दांसि वा आज्यम्। छन्दांस्येव प्रीणाति।
चतुर्जुहाङ्गृह्णाति। चतुष्पादः पशवः। पशून्नेवाव रुन्धे।
अष्टावुपभृति। अष्टारख्यरा गायत्री। गायत्रः प्राणः। प्राणमेव
पशुषु दधाति। चतुर्ध्रुवायाम्॥२४॥

चतुष्पादः पशवः। पशुष्वेवोपरिष्ठात्प्रति तिष्ठति।
यजमानदेवत्या वै जुहूः। भ्रातृव्यदेवत्योपभृत्। चतुर्जुहाङ्गृह्णन्भूयो
गृह्णीयात्। अष्टावुपभृति गृह्णन्कनीयः। यजमानायैव
भ्रातृव्यमुपस्तिङ्करोति। गौर्वै सुचः। चतुर्जुहाङ्गृह्णाति।
तस्माच्चतुष्पदी॥२५॥

अष्टावुपभृति। तस्मादष्टाशफा। चतुर्ध्रुवायाम्। तस्माच्चतुस्तना।

गामेव तत्सः स्करोति। सास्मै सः स्कृतेषु मूर्जन्दुहे।
 यञ्जुहाङ्गुहाति। प्रयाजेभ्यस्तत्। यदुपभृति। प्रयाजानूयाजेभ्यस्तत्।
 सर्वस्मै वा एतद्यज्ञाय गृह्यते। यद्धुवायामाज्यम्॥२६॥

आपो देवीरग्रेषु वो अग्रेषु इत्याह। रूपमेवासांमेतन्महिमानव्याचष्टे।
 अग्रं इमय्यज्ञन्नयताग्रे यज्ञपतिमित्याह। अग्रं एव
 यज्ञन्नयन्ति। अग्रे यज्ञपतिम्। युष्मानिन्द्रोऽवृणीत
 वृत्रतूर्यं यूयमिन्द्रमवृणीध्ववृत्रतूर्यं इत्याह। वृत्रं
 हं हनिष्यन्निन्द्र आपो वव्रे। आपो हेन्द्रवृत्रिरे।
 संज्ञामेवासांमेतत्सामानव्याचष्टे। प्रोख्वितास्स्थेत्याह॥२७॥

तेनापः प्रोख्विताः। अग्निदेवेभ्यो निलायत। कृष्णो
 रूपङ्कृत्वा। स वनस्पतीन्प्राविशत्। कृष्णोऽस्याखरेष्ठोऽग्नये
 त्वा स्वाहेत्याह। अग्नय एवैनञ्जुष्टङ्करोति। अथो अग्रेरेव
 मेधमव रुन्धे। वेदिरसि बरुहिषे त्वा स्वाहेत्याह। प्रजा वै
 बरुहिः। पृथिवी वेदिः॥२८॥

प्रजा एव पृथिव्यां प्रतिष्ठापयति। बरुहिरसि सुग्भ्यस्त्वा
 स्वाहेत्याह। प्रजा वै बरुहिः। यजमानस्सुचः। यजमानमेव
 प्रजासु प्रतिष्ठापयति। दिवे त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै
 त्वेति बरुहिरासाद्य प्रोख्यति। एभ्य एवैनल्लोकेभ्यः प्रोख्यति।
 अथ ततस्सह सुचा पुरस्तात्प्रत्यञ्जन्तिं प्रत्युख्यति। प्रजा
 वै बरुहिः। यथा सूर्यै काल आपः पुरस्ताद्यन्ति॥२९॥

तादृगेव तत्। स्वधा पितृभ्य इत्याह। स्वधाकारो हि
 पितृणाम्। ऊर्ग्व बर्हिषद् इति दखिषणायै श्रोणेरोत्तरस्यै
 निनयति सन्तत्यै। मासा वै पितरो बर्हिषदः।
 मासानेव प्रीणाति। मासा वा ओषधीर्वर्धयन्ति। मासाः
 पचन्ति समृद्धौ। अनतिस्कन्दन् ह पर्जन्यो वर्षति।
 यत्रैतदेवङ्क्रियते॥ ३०॥

ऊर्जा पृथिवीङ्गच्छतेत्याह। पृथिव्यामेवोर्जन्दधाति।
 तस्मात्पृथिव्या ऊर्जा भुञ्जते। ग्रन्थिष्विं स्रंसयति।
 प्रजनयत्येव तत्। ऊर्ध्वं प्राश्चमुद्गूढं प्रत्यश्चमा यच्छति।
 तस्मात्प्राचीनं रेतो धीयते। प्रतीचीः प्रजा जायन्ते।
 विष्णोस्स्तूपोऽसीत्याह। यज्ञो वै विष्णुः॥ ३१॥

यज्ञस्य धृत्यै। पुरस्तात्प्रस्तरङ्गृह्णाति। मुख्यमेवैनङ्करोति।
 इयन्तङ्गृह्णाति। प्रजापतिना यज्ञमुखेन संमितम्।
 इयन्तङ्गृह्णाति। यज्ञपुरुषा संमितम्। इयन्तङ्गृह्णाति।
 एतावद्वै पुरुषे वीर्यम्। वीर्यसंमितम्॥ ३२॥

अपरिमितङ्गृह्णाति। अपरिमितस्यावरुद्धौ। तस्मिन्पवित्रे
 अपि सृजति। यजमानो वै प्रस्तरः। प्राणापानौ पवित्रौ।
 यजमान एव प्राणापानौ दधाति। ऊर्णाम्रदसन्त्वा
 स्तृणामीत्याह। यथायजुरेवैतत्। स्वासस्थन्देवेभ्य इत्याह।
 देवेभ्य एवैनत्स्वासस्थङ्करोति॥ ३३॥

ब॒र्हिस्स्तृ॑णाति। प्र॒जा वै ब॒र्हिः। पृ॒थि॒वी वेदि॑ः। प्र॒जा ए॒व
पृ॒थि॒व्यां प्रति॑ष्ठापयति। अ॒न॒तिदृ॑श्नः३ स्तृणाति। प्र॒जयै॑वैनं
प॒शुभि॒रन॑तिदृश्नङ्करोति। धा॒रय॑न्प्र॒स्तरं॑ प॒रि॒धीन्प॒रि॑ दधाति।
यज॑मानो॒ वै प्र॑स्तरः। यज॑मान ए॒व तथ्स्व॑यं प॒रि॒धीन्प॒रि॑
दधाति। ग॒न्ध॒र्वोऽसि॑ वि॒श्वाव॑सुरित्याह॥३४॥

वि॒श्वमे॒वायु॑र्यज॑माने दधाति। इन्द्र॑स्य बा॒हुर॑सि द॒र्खि॑ण
इत्याह॥ इन्द्रि॑यमे॒व यज॑माने दधाति। मि॒त्रावरु॑णौ
त्वोत्त॑रतः प॒रि॒धत्ता॑मित्याह॥ प्रा॒णापा॑नौ मि॒त्रावरु॑णौ।
प्रा॒णापा॑नावे॒वास्मि॑न्दधाति। सूर्य॑स्त्वा पु॒रस्ता॑त् पा॒त्वित्या॑ह॥
र॒ख्य॑सा॒मप॑हत्यै। कस्या॑श्चिद॒भि॒श॑स्त्या॒ इत्या॑ह॥ अ॒प॑रि॒मिता॑दे॒वैनं॑
पाति॥३५॥

वी॒तिहो॑त्रन्त्वा क॒व॒ इत्या॑ह॥ अ॒ग्निमे॒व हो॒त्रेण॑ स॒म॑र्धयति।
द्यु॒मन्त॑ः५ स॒मि॒धीम॑हीत्याह॒ समि॑द्धौ। अ॒ग्ने बृ॑हन्त॑मध्व॒र
इत्या॑ह॒ वृद्धौ॑। वि॒शो य॒त्रे स्थ॒ इत्या॑ह॥ वि॒शा॒य्य॑त्यै।
उ॒दी॒चीना॑ग्ने नि द॑धाति॒ प्रति॑ष्ठित्यै। व॒सूना॑ः५ रु॒द्राणा॑मादित्याना॑ः५
स॒द॑सि सी॒देत्या॑ह॥ दे॒वता॑नामे॒व स॒द॑ने प्र॒स्तर॑ः५ सा॒दय॑ति।
जु॒हूर॑सि घृ॒ताची॑ नाम्नेत्याह॥३६॥

अ॒सौ वै जु॒हूः। अ॒न्तरि॑ख्यमुप॒भृत्। पृ॒थि॒वी ध्रु॒वा। तासा॑मे॒तदे॒व
प्रि॒यन्नाम॑। यद्धृ॒ताची॑ति। यद्धृ॒ताची॑त्याह॥ प्रि॒येणै॑वैना॒ नाम्ना॑
सा॒दय॑ति। ए॒ता अ॑सदन्त्सुकृ॒तस्य॑ लो॒क इत्या॑ह॥ स॒त्यवै॑

सुकृतस्य लोकः। सत्य एवैनस्सुकृतस्य लोके सादयति।
ता विष्णो पाहीत्याह। यज्ञो वै विष्णुः। यज्ञस्य धृत्यै।
पाहि यज्ञं पाहि यज्ञपतिं पाहि माय्यज्ञनियमित्याह। यज्ञाय
यजमानायात्मने। तेभ्य एवाशिषमाशास्तेऽनात्यै॥ ३७ ॥

अग्निना वै होत्रा। देवा असुरानभ्यभवन्। अग्नये
समिध्यमानायानुब्रूहीत्याह भ्रातृव्याभिभूत्यै। एकविंशतिमिध्मदारू
भवन्ति। एकविंशो वै पुरुषः। पुरुषस्याप्त्यै। पञ्चदशेध्मदारूण्यभ्या
दधाति। पञ्चदश वा अर्धमासस्य रात्रयः। अर्धमासशस्संवत्सर
आप्यते। त्रीन्परिधीन्परि दधाति॥ ३८ ॥

ऊर्ध्वे समिधावा दधाति। अनूयाजेभ्यस्समिधमतिं शिनष्टि।
षट्त्संपद्यन्ते। षड्वा ऋतवः। ऋतूनेव प्रीणाति। वेदेनोप
वाजयति। प्राजापत्यो वै वेदः। प्राजापत्यः प्राणः। यजमान
आहवनीयः। यजमान एव प्राणन्दधाति॥ ३९ ॥

त्रिरुपं वाजयति। त्रयो वै प्राणाः। प्राणानेवास्मिन्दधाति।
वेदेनोपयत्यं स्रुवेण प्राजापत्यमाधारमा धारयति। यज्ञो
वै प्रजापतिः। यज्ञमेव प्रजापतिं मुखत आरभते। अथो
प्रजापतिस्सर्वा देवताः। सर्वा एव देवताः प्रीणाति।
अग्निमग्नीत्रिस्त्रिस्सं मृड्ढीत्याह। त्र्यावृद्धि यज्ञः॥ ४० ॥

अथो रख्वसामपहत्यै। परिधीन्त्सं मार्षि। पुनात्येवैनान्।
त्रिस्त्रिस्सं मार्षि। त्र्यावृद्धि यज्ञः। अथो मेध्यत्वाय। अथो

ए॒ते वै दे॒वा॒श्वाः। दे॒वा॒श्वा॒ने॒व तथ्सं मा॑र्ष्टि। सु॒व॒र्ग॒स्य॑ लो॒क॒स्य॑
सम॑ष्ट्यै। आसी॑नोऽन्यमा॑घा॒रमा॑ घा॒रय॑ति॥४१॥

तिष्ठ॑न्नन्यम्। यथाऽनो॑ वा॒ रथ॑व्वाँ यु॒ञ्ज्यात्। ए॒वमे॒व
तद॑ध्व॒र्युर्य॒ज्ञय्यु॑नक्ति। सु॒व॒र्ग॒स्य॑ लो॒क॒स्या॒भ्यू॑ढ्यै।
वह॑न्त्येनङ्ग॒म्याः प॒शवः॑। य ए॒ववै॑द। भुव॑नमसि॒ वि
प्र॑थ॒स्वेत्या॑ह। य॒ज्ञो वै भुव॑नम्। य॒ज्ञ ए॒व यज॑मानं प्र॒जया॑
प॒शुभिः॑ प्रथयति। अ॒ग्ने यष्टि॑रिद॒न्नम् इत्या॑ह॥४२॥

अ॒ग्निर्वै दे॒वाना॒र्य्य॑ष्टा। य ए॒व दे॒वाना॒र्य्य॑ष्टा। तस्मा॑ ए॒व
नम॑स्करोति। जु॒ह्वे॒ह्यग्नि॑स्त्वाँ ह्वयति दे॒वय॒ज्याया॑ उप॑भृदेहि
दे॒वस्त्वाँ सवि॑ता ह्वयति दे॒वय॒ज्याया॑ इत्या॑ह। आ॒ग्नेयी॑ वै
जु॒हूः। सा॒वि॒त्र्युप॑भृत्। ताभ्या॑मे॒वैने॒ प्रसू॑त आद॑त्ते। अ॒ग्नाविष्णू॑
मा वा॒मव॑ क्रमिष॒मित्या॑ह। अ॒ग्निः पु॒रस्ता॑त्। विष्णु॑र्य॒ज्ञः
प॒श्चात्॥४३॥

ताभ्या॑मे॒व प्र॑ति॒प्रोच्या॒त्या क्रा॑मति। विजि॑हाथां॒ मा
मा॒ सन्ता॑प्त॒मित्या॑हाहि॑सायै। लो॒कं मे॑ लो॒ककृ॑तौ
कृ॒णुत॑मित्या॑ह। आ॒शिष॑मे॒वैता॑मा शा॑स्ते। विष्णो॑स्स्थान॑मसीत्या॑ह।
य॒ज्ञो वै विष्णुः॑। ए॒तत्खलु॑ वै दे॒वाना॑मप॒राजि॑तमा॒यत॑नम्।
यद्य॒ज्ञः। दे॒वाना॑मे॒वाप॑राजित आ॒यत॑ने तिष्ठति। इ॒त इन्द्रो॑
अकृ॑णोद्वी॒र्या॑णीत्या॑ह॥४४॥

इन्द्रि॒यमे॒व यज॑माने दधाति। स॒मा॒र॒भ्यो॒र्ध्वो अ॑ध्व॒रो

दि॒वि॒स्पृ॒श॒मित्या॑ह वृ॒द्धैः॑। आ॒घा॒रमा॑घा॒र्यमा॑ण॒मनु॑ समा॒रभ्य॑।
 ए॒तस्मि॑न्का॒ले दे॒वास्सु॑व॒र्गल्लौ॑कमा॒यन्। सा॒ख्यादे॒व
 यज॑मानस्सुव॒र्गल्लौ॑कमे॒ति। अथो॑ समृ॒द्धेनै॒व य॒ज्ञेन॑
 यज॑मानस्सुव॒र्गल्लौ॑कमे॒ति। अहु॑तो य॒ज्ञो य॒ज्ञप॑ते॒रित्या॑हाना॒त्यै।
 इन्द्रा॑वा॒न्त्स्वाहे॑त्या॒ह। इन्द्रि॒यमे॒व यज॑माने दधाति। बृ॒हद्वा
 इत्या॑ह॥४५॥

सु॒व॒र्गो वै लो॒को बृ॒हद्वाः। सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑ सम॑ष्ट्यै।
 य॒ज॒मा॒नदे॒वत्या॑ वै जु॒हूः। भ्रातृ॒व्यदे॒वत्यो॑प॒भृत्। प्रा॒ण
 आ॒घा॒रः। यत्स॑स्पर्शय॑त्। भ्रातृ॒व्येऽस्य॑ प्रा॒णन्द॑ध्यात्।
 अस॑स्पर्शय॑न्नत्या॒क्राम॑ति। यज॑मान ए॒व प्रा॒णन्द॑धाति।
 पा॒हि मा॑ऽग्ने दुश्च॑रिता॒दा मा॒ सुच॑रिते भ॒जेत्या॑ह॥४६॥

अ॒ग्नि॒र्वाव॑ प॒वित्र॑म्। वृ॒जिन॑मनृ॒तन्दुश्च॑रितम्। ऋ॒जुक॑र्म॒स॒त्यं सु॑च॒रित॑म्। अ॒ग्निरे॒वैन॑वृ॒जिना॑दनृ॒ताद्दुश्च॑रितात्पाति।
 ऋ॒जुक॑र्म॒स॒त्ये सु॑च॒रिते॑ भजति। तस्मा॑दे॒वमा॒ शा॑स्ते।
 आ॒त्मनो॑ गोपी॒थाय॑। शिरो॒ वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॑। यदा॑घा॒रः।
 आ॒त्मा ध्रु॒वा॥४७॥

आ॒घा॒रमा॑घा॒र्य ध्रु॒वां सम॑नक्ति। आ॒त्मन्ने॒व य॒ज्ञस्य॑ शि॒रः॑
 प्र॒ति द॑धाति। द्वि॒स्सम॑नक्ति। द्वौ हि प्रा॑णापा॒नौ। तदा॑हुः।
 त्रि॒रे॒व सम॑ज्यात्। त्रिधा॑तु हि शि॒र इति॑। शि॒र इ॒वैत॑द्य॒ज्ञस्य॑।
 अथो॑ त्रयो॒ वै प्रा॑णाः। प्रा॒णाने॒वास्मि॑न्दधाति। म॒खस्य॑
 शिरो॑ऽसि॒ सज्यो॑तिषा॒ ज्योति॑रङ्गामित्या॑ह। ज्योति॑रे॒वास्मा॑

उपरि॑ष्ठाद॒धाति॑ । सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑ख्यात्यै ॥ ४८ ॥

धिष्णि॑या वा ए॒ते न्यु॑प्यन्ते । यद्व॒ह्मा । यद्वो॑ता । यद॑ध्व॒र्युः ।
यद॒ग्रीत् । यद्यज॑मानः । तान् यद॑न्तरे॒यात् । यज॑मानस्य
प्रा॒णान्ध्सङ्क॑र॒षेत् । प्र॒मायु॑कस्स्यात् । पु॒रोडा॑शमप॒गृह्य
सञ्च॑रत्यध्व॒र्युः ॥ ४९ ॥

यज॑मानायै॒व तल्लो॒कः शि॑षति । नास्य॑ प्रा॒णान्ध्सङ्क॑र॒षति॑ ।
न प्र॒मायु॑को भवति । पु॒रस्ता॑त् प्र॒त्यङ्मा॑सीनः । इडा॑या इडा॒मा
द॑धाति । ह॒स्त्याः हो॒त्रैः प॒शवो॑ वा इडा॑ । प॒शवः॑ पु॒रुषः॑ ।
प॒शुष्वे॒व प॒शून्प्रति॑ष्ठापयति । इडा॑यै वा ए॒षा प्रजा॑तिः ॥ ५० ॥

तां प्रजा॑तिर्य्यज॑मानोऽनु प्र जा॑यते । द्वि॒रङ्गु॒लावन॑क्ति
पर्व॑णोः । द्वि॒पाद्यज॑मानः॑ प्रति॑ष्ठित्यै । स॒कृदुप॑ स्तृणाति ।
द्वि॒रा द॑धाति । स॒कृद॒भि घा॑रयति । च॒तुस्संप॑द्यते । च॒त्वारि॑ वै
प॒शोः प्र॑ति॒ष्ठाना॑नि । यावा॑ने॒व प॒शुः । तमुप॑ह्वयते ॥ ५१ ॥

मुख॑मिव प्रत्युप॑ह्वयेत । सं॒मुखाने॒व प॒शूनुप॑ ह्वयते । प॒शवो॑
वा इडा॑ । तस्मा॒त्त्साऽन्वा॒रभ्या॑ । अध्व॒र्युणा॑ च यज॑मानेन च ।
उप॑हूतः प॒शुमा॑न॒सानी॒त्याह॑ । उप॒ ह्ये॒नौ ह्व॑यते होता । इडा॑यै
दे॒वता॑नामुपह्वे । उप॑हूतः प॒शुमा॑न्भवति । य ए॒ववै॑द ॥ ५२ ॥

यावै॑ ह॒स्त्या॒मिडा॑मा॒दधा॑ति । वा॒चस्सा भा॑ग॒धेय॑म् ।
यामुप॑ह्वयते । प्रा॒णाना॑ः सा । वाच॑श्चै॒व प्रा॒णाश्चा॒व
रु॒न्धे । अथ॒ वा ए॒तर्ह्युप॑हूतायामिडा॑याम् । पु॒रोडा॑शस्यै॒व

ब॒र्हिषदो॑ मीमा॒न्सा। यज॑मानन्दे॒वा अ॑ब्रुवन्। ह॒विर्नो॑
निर्व॒पेति॑। नाहम॑भा॒गो निर्व॑प्स्यामीत्य॑ब्रवीत्॥५३॥

न मया॑ऽभा॒गयाऽनु॑व॒ख्यथेति॑ वाग॑ब्रवीत्। नाहम॑भा॒गा
पु॒रोनुवा॒क्या भवि॑ष्यामीति॑ पु॒रोनुवा॒क्या। नाहम॑भा॒गा या॒ज्या
भवि॑ष्यामीति॑ या॒ज्या। न मया॑ऽभा॒गेन॒ वष॑ट्कारिष्य॒थेति॑
वष॑ट्का॒रः। यद्य॑जमानभा॒गन्नि॒धाय॑ पु॒रोडाशं॑ ब॒र्हिषद॑ङ्करोति॑।
ताने॒व तद्वा॒गिनः॑ करोति। च॒तुर्धा॑ करोति। चत॑स्रो दि॒शः।
दि॒ख्वैव॑ प्र॒ति॒तिष्ठ॑ति। ब॒र्हिषद॑ङ्करोति॥५४॥

यज॑मानो॒ वै पु॒रोडाशः॑। प्र॒जा ब॒र्हिः। यज॑मानमे॒व
प्र॒जासु॑ प्र॒तिष्ठा॑पयति। तस्मा॑द॒स्त्राऽन्याः॑ प्र॒जाः
प्र॒ति॒तिष्ठ॑न्ति। मा॒न्सेना॒न्याः। अथो॒ खल्वा॑हुः। द॒खि॒षणा॑
वा ए॒ता ह॑वि॒र्यज्ञ॑स्या॒न्तर्वे॒द्यव॑ रु॒ध्यन्ते॑। यत्पु॒रोडाशं॑
ब॒र्हिषद॑ङ्करोतीति॑। च॒तुर्धा॑ करोति। च॒त्वारो॒ ह्येते॑
ह॑वि॒र्यज्ञ॑स्य॒र्त्विजः॑॥५५॥

ब्र॒ह्मा होता॑ऽध्व॒र्युर॒ग्नीत्। तम॑भि मृ॒शेत्। इ॒दं ब्र॒ह्मणः॑। इ॒दं
होतुः॑। इ॒दम॑ध्व॒र्योः। इ॒दम॑ग्नी॒ध इति॑। यथै॒वाद॑स्सौम्ये॑ऽध्व॒रे।
आ॒देश॑मृ॒त्विग्भ्यो॑ द॒खि॒षणा॑ नी॒यन्ते॑। ता॒दृगे॒व तत्। अ॒ग्नीधे॑
प्रथ॑माया द॑धाति॥५६॥

अ॒ग्निमु॑खा॒ ह्यृद्धिः॑। अ॒ग्निमु॑खामे॒वर्द्धि॒र्यज॑मान ऋ॒ध्नोति॑।
स॒कृदु॑प॒स्तीर्य॑ द्वि॒राद॑धत्। उ॒प॒स्तीर्य॑ द्वि॒रभि॑ घा॒रय॑ति।

षट्थसंपद्यन्ते। षड्वा ऋतवः। ऋतूनेव प्रीणाति। वेदेन
ब्रह्मणे ब्रह्मभागं परिहरति। प्राजापत्यो वै वेदः। प्राजापत्यो
ब्रह्मा॥५७॥

सविता यज्ञस्य प्रसूत्यै। अथ काममन्येन। ततो होत्रे।
मध्यव्वा एतद्यज्ञस्य। यद्धोता। मध्यत एव यज्ञं प्रीणाति।
अथाध्वर्यवे। प्रतिष्ठा वा एषा यज्ञस्य। यदध्वर्युः।
तस्माद्धविर्यज्ञस्यैतामेवावृतमनु॥५८॥

अन्या दखिणा नीयन्ते। यज्ञस्य प्रतिष्ठित्यै। अग्निमग्नीथ्सकृत्सकृत्सं
मृद्धीत्याह। पराङिव ह्येतर्हि यज्ञः। इषिता दैव्या होतां
इत्याह। इषितं हि कर्म क्रियते। भद्रवाच्याय प्रेषितो
मानुषस्सूक्तवाकाय सूक्ता ब्रूहीत्याह। आशिषमेवैतामा
शास्ते। स्वगा दैव्या होतृभ्य इत्याह। यज्ञमेव तत्स्वगा
करोति। स्वस्तिर्मानुषेभ्य इत्याह। आशिषमेवैतामा
शास्ते। शय्योर्ब्रूहीत्याह। शय्युमेव बार्हस्पत्यं भागधेयेन
समर्धयति॥५९॥

अथ सुचावनुष्टुग्भ्याव्वाजवतीभ्याव्यूहति। प्रतिष्ठा वा
अनुष्टुक्। अन्नव्वाजः प्रतिष्ठित्यै। अन्नाद्यस्यावरुद्धौ।
प्राचीं जुहूमहति। जातानेव भ्रातृव्यान्प्रणुदते। प्रतीचीमुपभृतम्।
जनिष्यमाणानेव प्रतिनुदते। सविषूच एवापोह्य सपत्नान्
यजमानः। अस्मिल्लोके प्रतितिष्ठति॥६०॥

द्वाभ्याम्। द्विप्रतिष्ठो हि। वसुभ्यस्त्वा रुद्रेभ्यस्त्वाऽऽदित्येभ्यस्त्वेत्याह

यथायजुरेवैतत्। सुख्यु प्रस्तरमनक्ति। इमे वै लोकास्सुचः।
यजमानः प्रस्तरः। यजमानमेव तेजसाऽनक्ति। त्रेधाऽनक्ति।
त्रय इमे लोकाः॥६१॥

एभ्य एवैनल्लोकेभ्योऽनक्ति। अभिपूर्वमनक्ति। अभिपूर्वमेव
यजमानन्तेजसाऽनक्ति। अक्त९ रिहाणा इत्याह।
तेजो वा आज्यम्। यजमानः प्रस्तरः। यजमानमेव
तेजसाऽनक्ति। वियन्तु वय इत्याह। वय एवैनङ्कृत्वा।
सुवर्गल्लोकङ्गमयति॥६२॥

प्रजाय्योनिं मा निर्मृष्यमित्याह। प्रजायै गोपीथाय।
आप्यायन्तामाप ओषधय इत्याह। आप एवौषधीरा
प्याययति। मरुतां पृषतयस्स्थेत्याह। मरुतो वै वृष्ट्या
ईशते। वृष्टिमेवाव रुन्धे। दिवङ्गच्छ ततो नो वृष्टिमेरयेत्याह।
वृष्टिर्वै द्यौः। वृष्टिमेवाव रुन्धे॥६३॥

यावद्वा अध्वर्युः प्रस्तरं प्रहरति। तावदस्यायुर्म्यते। आयुष्पा
अग्नेऽस्यायुर्मे पाहीत्याह। आयुरेवात्मन्धत्ते। यावद्वा अध्वर्युः
प्रस्तरं प्रहरति। तावदस्य चख्युर्म्यते। चख्युष्पा अग्नेऽसि
चख्युर्मे पाहीत्याह। चख्युरेवात्मन्धत्ते। ध्रुवाऽसीत्याह
प्रतिष्ठित्यै। यं परिधिं पर्यधत्था इत्याह॥६४॥

यथायजुरेवैतत्। अग्ने देव पुणिभिर्वीयमाण इत्याह।
अग्नय एवेनञ्जुष्टङ्करोति। तन्त एतमनु जोष भरामीत्याह।
सजातानेवास्मा अनुकान्करोति। नैदेष त्वदपचेतयाता

इत्याहानुख्यात्यै। यज्ञस्य पाथ उप समितमित्याह।
भूमानमेवोपैति। परिधीन्म हंरति। यज्ञस्य समिधै॥६५॥

सुचौ सं प्रस्रावयति। यदेव तत्र क्रूरम्। तत्तेन
शमयति। जुह्वामुपभृतम्। यजमानदेवत्या वै जुहूः।
भ्रातृव्यदेवत्योपभृत्। यजमानायैव भ्रातृव्यमुपस्तिङ्करोति।
सु३स्रावभागास्स्थेत्याह। वसवो वै रुद्रा आदित्यास्स३स्रावभागाः।
तेषान्तद्भागधेयम्॥६६॥

तानेव तेन प्रीणाति। वैश्वदेव्यर्चा। एते हि विश्वे देवाः।
त्रिष्टुग्भवति। इन्द्रियवै त्रिष्टुक्। इन्द्रियमेव यजमाने
दधाति। अग्नेर्वामपन्नगृहस्य सदसि सादयामीत्याह। इयवौ
अग्निरपन्नगृहः। अस्या एवैने सदने सादयति। सुम्नाय
सुम्निनी सुम्ने मा धत्तमित्याह॥६७॥

प्रजा वै पशवस्सुम्नम्। प्रजामेव पशूनात्मन्धत्ते। धुरि धुर्यौ
पातमित्याह। जायापत्योर्गोपीथाय। अग्नेऽदब्धायोऽशीततनो
इत्याह। यथायजुरेवैतत्। पाहि माऽद्य दिवः पाहि प्रसित्यै
पाहि दुरिष्ठ्यै पाहि दुरद्वन्यै पाहि दुश्चरितादित्याह।
आशिषमेवैतामा शास्ते। अविषन्नः पितुङ्कुणु सुषदा
योनिः३ स्वाहेतीध्मसवृश्चनान्यन्वाहार्यपचनेऽभ्याधाय
फलीकरणहोमञ्जुहोति। अतिरिक्तानि वा इध्मसवृश्चनानि॥६८॥

अतिरिक्ताः फलीकरणाः। अतिरिक्तमाज्योच्छेषणम्।

अतिरिक्त ए॒वातिरिक्त॑न्दधाति। अथो॒ अतिरिक्तेनै॒वातिरिक्त॑मा॒स्वाऽव॑
रुन्धे। वेदि॑र्दे॒वेभ्यो॒ निला॑यत। तावै॑दे॒नान्व॑विन्दन्। वेदे॒न
वेदि॑र्वि॒विदुः पृथि॒वीम्। सा प॑प्रथे पृथि॒वी पार्थि॑वानि। गर्भं
बिभर्ति॑ भुव॑नेष्वन्तः। ततो॑ य॒ज्ञो जा॑यते विश्व॒दानि॑रिति॑
पुरस्ता॑त्स्थम्बय॒जुषो॑ वेदे॒न वेदि॑ः संमा॒र्ष्यनु॑वित्यै॥६९॥

अथो॒ यद्वे॒दश्च॒ वेदि॑श्च॒ भव॑तः। मि॒थुन॒त्वाय॒ प्रजा॑त्यै।
प्र॒जाप॑ते॒र्वा ए॒तानि॒ श्मश्रू॑णि। यद्वे॒दः। पत्न्या॑ उ॒पस्थ॒
आस्य॑ति। मि॒थुनमे॒व क॑रोति। वि॒न्दते॑ प्र॒जाम्। वेद॑ः
होताऽऽह॑व॒नीया॑त्स्तृण॒त्रैति॑। य॒ज्ञमे॒व तथ्स॑न्त॒नोत्योत्तर॑स्मा॒दर्धमा॑सात्
तः स॑न्त॒तमुत्त॑रेऽर्ध॒मास॑ आल॑भते॥७०॥

तङ्काले॒काल॒ आग॑ते यजते। ब्र॒ह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति। स त्वा
अ॒ध्वर्यु॑स्स्यात्। यो यतो॑ य॒ज्ञं प्र॑यु॒ङ्क्ते। तदे॑नं प्रतिष्ठापयतीति।
वाता॒द्वा अ॒ध्वर्यु॑र्य॒ज्ञं प्र॑यु॒ङ्क्ते। दे॒वा गा॒तुवि॒दो गा॒तुर्वि॑त्वा
गा॒तुमि॑तेत्याह। यत॑ ए॒व य॒ज्ञं प्र॑यु॒ङ्क्ते। तदे॑नं प्रतिष्ठापयति।
प्रति॑ तिष्ठति प्र॒जया॑ प॒शुभिर्य॑ज॒मानः॥७१॥

यो वा अय॑थादेवतय्यं॒ज्ञमु॑प॒चर॑ति। आ दे॒वता॑भ्यो वृश्च्यते।
पापी॑यान्भवति। यो य॑थादेव॒तम्। न दे॒वता॑भ्य॒ आवृ॑श्च्यते।
वसी॑यान्भवति। वा॒रु॒णो वै पाशः॑। इ॒मर्वि॑ष्यामि वरु॑णस्य
पाश॑मित्याह। वरु॑ण॒पाशा॑दे॒वैना॑ मुञ्चति। स॒वि॒तृप्र॑सूतो
यथादे॒वतम्॥७२॥

न दे॒वता॑भ्य॒ आवृ॑श्च्यते। वसी॑यान्भवति। धा॒तुश्च॒ योनौ॑

सुकृतस्य लोक इत्याह। अग्निर्वै धाता। पुण्यङ्गर्म
सुकृतस्य लोकः। अग्निरेवैनान्धाता। पुण्ये कर्मणि सुकृतस्य
लोके दधाति। स्योनं मे सह पत्या करोमीत्याह।
आत्मनश्च यजमानस्य चानात्यै सन्त्वाय। समायुषा सं
प्रजयेत्याह॥ ७३॥

आशिषमेवैतामा शास्ते पूर्णपात्रे। अन्ततोऽनुष्टुभा। चतुष्पद्वा
एतच्छन्दः। प्रतिष्ठितं पत्नियै पूर्णपात्रे भवति। अस्मिन्नैके
प्रतितिष्ठानीति। अस्मिन्नेव लोके प्रतितिष्ठति। अथो वाग्वा
अनुष्टुक्। वाङ्मिथुनम्। आपो रेतः। प्रजननम्। एतस्माद्वै
मिथुनाद्विद्योतमानस्तनयन्वर्षति। रेतस्मिन्श्चन्॥ ७४॥

प्रजाः प्रजनयन्। यद्वै यज्ञस्य ब्रह्मणा युज्यते। ब्रह्मणा
वै तस्य विमोकः। अद्विशान्तिः। विमुक्तवाँ एतर्हि
योक्रं ब्रह्मणा। आदायैनत्पत्नीं सहाप उपगृहीते शान्त्यै।
अञ्जलौ पूर्णपात्रमा नयति। रेत एवास्यां प्रजान्दधाति।
प्रजया हि मनुष्यः। पूर्णः। मुखविं मृष्टे। अवभृथस्यैव
रूपङ्गत्वोत्तिष्ठति॥ ७५॥

परिवेषो वा एष वनस्पतीनाम्। यदुपवेषः। य एववैदं विन्दते
परिवेष्टारम्। तमुत्करे। यन्देवा मनुष्येषु। उपवेषमधारयन्।
ये अस्मदपं चेतसः। तानस्मभ्यमिहा कुरु। उपवेषोपं विद्धि
नः॥ ७६॥

प्रजां पुष्टिमथो धनम्। द्विपदो नृश्वतुष्पदः। ध्रुवाननपगान्कुर्विति
 पुरस्तात्प्रत्यश्चमुप गूहति। तस्मात्पुरस्तात्प्रत्यश्चशूद्रा
 अवस्यन्ति। स्थविमत उपगूहति। अप्रतिवादिन
 एवैनान्कुरुते। धृष्टिर्वा उपवेषः। शुचर्तो वज्रो ब्रह्मणा
 सशितः। योपवेषे शुक्। साऽमुमृच्छतु यन्दिष्म
 इति॥७७॥

अथास्मै नाम गृह्य प्रहरति। निरमुन्नुद ओकसः। सपत्नो
 यः पृतन्यति। निर्बाध्येन हविषा। इन्द्र एणं पराशरीत्। इहि
 तिस्रः परावतः। इहि पञ्च जनाः अति। इहि तिस्रोऽति
 रोचनायावत्। सूर्यो असद्विवि। परमान्त्वा परावतम्॥७८॥

इन्द्रो नयतु वृत्रहा। यतो न पुनरायसि। शश्वतीभ्यस्समाभ्य
 इति। त्रिवृद्धा एष वज्रो ब्रह्मणा सशितः। शुचैवैनं विध्वा।
 एभ्यो लोकेभ्यो निर्णुद्य। वज्रेण ब्रह्मणा स्तृणुते।
 हतोऽसावधिष्मामुमित्याह स्तृत्यै। यन्दिष्यात्तन्यायेत्।
 शुचैवैनमर्पयति॥७९॥

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

ब्रह्मणे ब्राह्मणमालभते। खत्राय राजन्यम्। मरुद्भ्यो वैश्यम्।
 तपसे शूद्रम्। तमसे तस्करम्। नारकाय वीरहणम्। पाप्मने
 क्लीबम्। आक्रयायायोगूम्। कामाय पुश्चलूम्। अतिक्रुष्टाय
 मागधम्॥१॥

गी॒ताय॑ सू॒तम्। नृ॒त्ताय॑ शैलू॒षम्। धर्मा॑य स॒भाच॒रम्। न॒र्माय॑
रे॒भम्। नरि॑ष्टायै भी॒मल॑म्। ह॒साय॑ का॒रिम्। आ॒न॒न्दाय॑
स्त्री॒ष॒खम्। प्र॒मुदे॑ कु॒मारी॑पु॒त्रम्। मे॒धायै॑ रथका॒रम्। धै॒र्याय॑
त॒र॒ख्वा॒णम्॥ २॥

श्र॒माय॑ कौला॒लम्। मा॒यायै॑ का॒र्मा॒रम्। रू॒पाय॑ म॒णिका॒रम्।
शु॒भे व॒पम्। श॒र॒व्याया॑ इषुका॒रम्। हे॒त्यै ध॑न्वका॒रम्। क॒र्मणे॑
ज्याका॒रम्। दि॒ष्टाय॑ रज्जुस॒र्गम्। मृ॒त्यवे॑ मृ॒ग॒युम्। अ॒न्त॑काय
श्व॒नि॒त॑म्॥ ३॥

स॒न्धये॑ जा॒रम्। गे॒हायो॑प॒प॒तिम्। नि॒र्ऋ॒त्यै परि॑वि॒त्तम्।
आ॒र्त्यै परि॑वि॒वि॒दा॒नम्। अ॒रा॒ध्यै दि॑धिषू॒प॒ति॑म्। प॒वि॒त्राय॑
भि॒ष॒ज॑म्। प्र॒ज्ञा॒नाय॑ न॒ख॒त्र॒द॒र॒शम्। नि॒ष्कृ॒त्यै पेश॑स्का॒रीम्।
ब॒ला॒योप॑दाम्। वर्णा॒यानू॑रू॒धम्॥ ४॥

न॒दीभ्यः॑ पौञ्जि॒ष्टम्। ऋ॒ख्षीका॑भ्यो नैषा॑दम्। पु॒रु॒ष॒व्याघ्रा॑य॒
दु॒र्म॑दम्। प्र॒यु॒द्ध्य उ॒न्म॑त्तम्। ग॒न्ध॒र्वाप्स॒राभ्यो॑ ब्रा॒त्य॑म्।
स॒र्प॒दे॒व॒ज॒नेभ्यो॑ऽप्र॑ति॒प॒दम्। अ॒वे॒भ्यः कि॒त॒वम्। इ॒र्य॑ता॒या
अ॒कि॒त॒वम्। पि॒शा॒चेभ्यो॑ बि॒द॒ल॒का॒रम्। या॒तु॒धा॒नै॒भ्यः
क॒ण्ट॒क॒का॒रम्॥ ५॥

उ॒त्सा॑दे॒भ्यः कु॒ञ्ज॑म्। प्र॒मुदे॑ वा॒म॒न॑म्। द्वा॒र्भ्य॑स्स॒न्ना॒मम्।
स्व॒प्रा॒या॒न्ध॑म्। अ॒ध॒र्मा॑य ब॒धि॒रम्। सं॒ज्ञा॒नाय॑ स्म॒र॒का॒रीम्।
प्र॒का॒मो॒द्या॒योप॑स॒द॑म्। आ॒शि॒खायै॑ प्र॒श्नि॒न॑म्। उ॒प॒शि॒खा॒या

अभिप्रश्जिनम्। मर्यादायै प्रश्जविवाकम्॥६॥

ऋत्यै स्तेनहृदयम्। वैरहत्यायु पिशुनम्। विविन्त्यै ख्षत्तारम्।
औपद्रष्टाय सङ्ग्रहीतारम्। बलायानुचरम्। भूम्ने परिष्कुन्दम्।
प्रियाय प्रियवादिनम्। अरिष्ट्या अश्वसादम्। मेधाय
वासःपल्पूलीम्। प्रकामाय रजयित्रीम्॥७॥

भायै दार्वहारम्। प्रभाया आग्नेन्धम्। नाकस्य
पृष्ठायाभिषेक्तारम्। ब्रध्नस्य विष्टपाय पात्रनिर्णेगम्।
देवलोकाय पेशितारम्। मनुष्यलोकाय प्रकरितारम्। सर्वभ्यो
लोकेभ्य उपसेक्तारम्। अवर्त्यै वधायोपमन्थितारम्। सुवर्गाय
लोकाय भागदुघम्। वसिष्ठाय नाकाय परिवेष्टारम्॥८॥

अर्मेभ्यो हस्तिपम्। जवायाश्वपम्। पुष्ट्यै गोपालम्।
तेजसेऽजपालम्। वीर्यायाविपालम्। इरायै कीनाशम्।
कीलालाय सुराकारम्। भद्राय गृहपम्। श्रेयसे वित्तधम्।
अध्यख्यायानुख्षत्तारम्॥९॥

मन्यवेऽयस्तापम्। क्रोधाय निसुरम्। शोकायाभिसुरम्।
उत्कूलविकूलाभ्यान्निस्थिनम्। योगाय योक्तारम्। ख्षेमाय
विमोक्तारम्। वपुषे मानस्कृतम्। शीलायाञ्जनीकारम्।
निर्ऋत्यै कोशकारीम्। यमायासूम्॥१०॥

यम्यै यमसूम्। अथर्वभ्योऽवतोकाम्। सव्वंत्सराय
पर्यारिणीम्। परिवत्सरायाविजाताम्। इदावत्सरायापस्कद्वरीम्।

इद्व॒त्स॒राया॒ती॒त्वं॒वरी॑म्। व॒त्स॒राय॒ विज॑र्ज॒राम्। स॒र्व॒न्त्स॒राय॒
पलि॑क्रीम्। वना॑य वन॒पम्। अ॒न्यतो॑रण्याय दाव॒पम्॥११॥

सरो॑भ्यो धैव॒रम्। वेश॑न्ताभ्यो दाश॑म्। उप॒स्थाव॑रीभ्यो
बैन्द॑म्। न॒ड्बुला॑भ्यश्शौष्क॒लम्। पा॒र्याय॑ कैव॒र्तम्। अ॒वा॒र्याय॑
मार्गा॑रम्। ती॒र्थेभ्य॑ आ॒न्दम्। विष॑मेभ्यो मैना॒लम्। स्वने॑भ्यः
पर्ण॑कम्। गुहा॑भ्यः किरा॑तम्। सानु॑भ्यो जम्भ॑कम्।
पर्व॑तेभ्यः किंपू॑रुषम्॥१२॥

प्र॒ति॒श्रु॒त्का॑या ऋतु॒लम्। घोषा॑य भ॒षम्। अन्ता॑य बहुवा॒दिन॑म्।
अ॒न॒न्ताय॑ मूक॑म्। मह॑से वीणावा॒दम्। क्रोशा॑य तूणव॒ध्मम्।
आ॒क्र॒न्दाय॑ दुन्दु॒भ्याघा॑तम्। अ॒वर॒स्प॒राय॑ शङ्ख॒ध्मम्।
ऋ॒भु॒भ्यो॑जिनसन्धा॒यम्। सा॒ध्येभ्य॑श्चर्म॒णम्॥१३॥

बी॒भ॒त्सायै॑ पौल्क॒सम्। भूत्यै॑ जागर॒णम्। अभू॑त्यै
स्वप॑नम्। तुला॑यै वाणि॒जम्। वर्णा॑य हिरण्यका॒रम्। विश्वे॑भ्यो
दे॒वेभ्य॑स्सिध्म॒लम्। प॒श्चाद्दोषा॑य ग्ला॒वम्। ऋत्यै॑ जनवा॒दिन॑म्।
व्य॑द्ध्या अपग॒ल्भम्। स॒श॒राय॑ प्रच्छि॒दम्॥१४॥

हसा॑य पु॒श्चलू॒मा ल॑भते। वी॒णावा॑दङ्गण॑कङ्गी॒ताय॑।
याद॑से शाबु॒ल्याम्। न॒र्माय॑ भद्रव॒तीम्। तूण॒व॒ध्मङ्गा॑म॒ण्यं
पा॒णिसङ्घा॑तनृ॒त्ताय॑। मोदा॑यानुक्रोश॑कम्। आ॒न॒न्दाय॑
तल॒वम्॥१५॥

अ॒र॒ख्य॒राजा॑य कि॒त॒वम्। कृ॒ताय॑ सभा॒विन॑म्। त्रेता॑या

आदिनवद॒र॒शम्। द्वा॒प॒राय॑ ब॒हि॒स्सद॑म्। क॒ल॒ये
स॒भा॒स्था॒णुम्। दु॒ष्कृ॒ताय॑ च॒र॒का॒चार्य॑म्। अध्व॑ने ब्र॒ह्म॒चा॒रिण॑म्।
पि॒शा॒चेभ्य॑स्सै॒लग॑म्। पि॒पा॒सायै॑ गो॒व्य॒च्छम्। नि॒र्ऋ॒त्यै
गो॒घा॒तम्। र॒ख्णु॒धे गो॑वि॒कर्त॑म्। र॒ख्णु॒त्तृष्णा॒भ्या॒न्तम्। यो
गा॒र्वि॒कृ॒न्त॑न्तं मा॒९सं॑ भि॒र॒ख्य॑माण उप॒तिष्ठ॑ते॥१६॥

भू॒म्यै पी॒ठ॒स॒र्पि॒ण॒मा ल॑भते। अ॒ग्नये॑ऽ९स॒लम्। वा॒यवे॑
चा॒ण्डा॒लम्। अ॒न्त॒रि॒र॒ख्याय॑ व॒९श॒न॒र्ति॒न॑म्। दि॒वे ख॑ल॒तिम्।
सू॒र्याय॑ ह॒र्य॒ख्यम्। च॒न्द्रम॑से मि॒र्मि॒रम्। न॒ख्य॑त्रेभ्यः कि॒ला॒स॑म्।
अ॒ह्ने शु॒क्लं पि॑ङ्ग॒लम्। रा॒त्रि॒यै कृ॒ष्णं पि॑ङ्गा॒ख्यम्॥१७॥

वा॒चे पु॒रु॒ष॒मा ल॑भते। प्रा॒णम॑पा॒न॒व्यौ॒नमु॑दा॒न॒९स॑मा॒न॒न्तान्
वा॒यवे॑। सू॒र्याय॑ च॒र॒ख्णु॒रा ल॑भते। म॒न॑श्च॒न्द्रम॑से। दि॒ग्भ्य॑श्श्रो॒त्र॑म्।
प्र॒जाप॑तये पु॒रु॒ष॒म्॥१८॥

अ॒थै॒तान॑रू॒पेभ्य॑ आ॒ल॑भते। अ॒ति॒ह॒स्व॒म॒ति॑दी॒र्घ॒म्।
अ॒ति॒कृ॒श॒म॒त्य॑९स॒लम्। अ॒ति॒शु॒क्ल॒म॒ति॑कृष्णम्। अ॒ति॒श्ल॒ख्ण॒म॒ति॑लो॒म॒श्च॑
अ॒ति॒कि॒रि॒ट॒म॒ति॑द॒न्तु॒रम्। अ॒ति॒मि॒र्मि॒र॒म॒ति॑मे॒मि॒ष॒म्। आ॒शा॒यै
जा॒मि॒म्। प्र॒ती॒र॒ख्यायै॑ कु॒मा॒री॒म्॥१९॥

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

स॒त्यं प्र॑प॒द्ये। ऋ॒तं प्र॑प॒द्ये। अ॒मृतं॑ प्र॑प॒द्ये। प्र॒जाप॑तेः
प्रि॒यान्त॑नु॒व॒म॒ना॑र्ता॒ प्र॑प॒द्ये। इ॒दम॑हं प॑ञ्चद॒शेन॑ व॒ज्रेण॑। द्विष॑न्तं
भ्रा॒तृ॒व्य॒म॒व॑ क्रा॒मामि॑। यो॑ऽस्मा॒न्देष्टि॑। यश्च॑ व॒य॒न्दि॒ष्मः॑।

भूर्भुवस्सुवः। हिम्॥१॥

प्र वो वाजा अ॒भिद्य॑वः। ह॒विष्म॑न्तो घृ॒ताच्य॑। दे॒वाञ्जि॑गाति
सु॒म्र॒युः। अ॒ग्न आ॒याहि॑ वी॒तये॑। गृ॒णानो॑ ह॒व्यदा॑तये। नि होता॑
स॒त्सि ब॒रु॒हिषि॑। तन्त्वा॑ स॒मिद्धि॑र॒ङ्गिरः॑। घृ॒तेन॑ वर्धयामसि।
बृ॒हच्छो॑चा यविष्म। स नः॑ पृथु॒श्श्रवा॒य्यम्॥२॥

अच्छा॑ दे॒व वि॒वास॑सि। बृ॒हद॑ग्रे सु॒वीर्य॑म्। ई॒डे॒न्यो
नम॑स्य॒स्तिरः॑। तमा॑सि दर्श॒तः। स॒म॒ग्नि॒रि॒ध्यते॑ वृषा॑।
वृषो॑ अ॒ग्नि॒स्समि॑ध्यते। अ॒श्वो न दे॑ववा॒हनः॑। त॒ ह॒विष्म॑न्त
ई॒डते॑। वृष॑णन्त्वा व॒यवृ॑ष॒न्। वृषा॑ण॒स्समि॑धीमहि॥३॥

अ॒ग्रे दी॑द्य॒तं बृ॒हत्। अ॒ग्नि॒न्दू॒तवृ॑णीमहे। होता॑र॒वि॒श्ववे॑दसम्।
अ॒स्य य॒ज्ञस्य॑ सु॒क्रतु॑म्। स॒मि॒ध्यमा॑नो अध्व॒रे। अ॒ग्निः पा॑व॒क
ई॒डः। शो॒चि॒ष्केश॑स्त॒मीम॑हे। स॒मि॒द्धो अ॒ग्न आ॑हुत। दे॒वान्
य॒खि स्व॑ध्वर। त्व॒ हि ह॑व्यवा॒डसि॑। आ जु॑होत दु॒वस्य॑त।
अ॒ग्निं प्र॑य॒त्यध्व॑रे। वृ॒णीध्व॑ ह॒व्यवा॑हनम्। त्व॒वृ॑रुण उ॒त मि॒त्रो
अ॒ग्रे। त्वावृ॑र्धन्ति म॒तिभि॑र्वसि॒ष्ठाः। त्वे वसु॑ सुषण॒नानि॑ सन्तु।
यू॒यं पा॑त स्व॒स्तिभि॑स्सदा॑ नः ॥४॥

अ॒ग्रे म॒हा॒ अ॑सि ब्रा॒ह्मण॑ भा॒रत॑। अ॒सा॒वसौ॑। दे॒वेद्धो॑
मन्वि॑द्धः। ऋषि॑ष्टुतो॒ वि॒प्रा॒नुम॑दितः। क॒वि॒श॒स्तो ब्र॒ह्म॑स॒शितो॑
घृ॒ताह॑वनः। प्र॒णीर्य॑ज्ञाना॑म्। र॒थीर॑ध्व॒राणा॑म्। अ॒तूर्तो॑ होता॑।
तू॒र्णि॒रह॑व्य॒वाट्। आ॒स्पात्र॑ञ्जुहूर्दे॒वाना॑म्॥५॥

च॒म॒सो दे॒व॒पा॒नः॑। अ॒रा॒५ इ॒वा॒ग्ने ने॒मि॒र्दे॒वा॒५ स्त्वं प॑रि॒भूर॑सि।
 आ व॑ह दे॒वान् यज॑मानाय। अ॒ग्नि॒म॒ग्न आ॒व॑ह। सोम॒मा॒व॑ह।
 अ॒ग्नि॒मा॒व॑ह। प्र॒जाप॑ति॒मा॒व॑ह। अ॒ग्नी॒षो॒मा॒वा॒व॑ह। इ॒न्द्रा॒ग्नी
 आ॒व॑ह। इ॒न्द्र॒मा॒व॑ह। म॒हेन्द्र॒मा॒व॑ह। दे॒वा॒५ आ॑ज्य॒पा॒५
 आ॒व॑ह। अ॒ग्नि॒५ हो॒त्राया॑व॑ह। स्वं म॑हि॒मान॒मा व॑ह। आ चा॑ग्ने
 दे॒वान् व॑ह। सु॒यजा॑ च यज जा॒तवे॑दः॥६॥

अ॒ग्निर् होता॒ वेत्वा॒ग्निः। हो॒त्रवै॑त्तु प्रा॒वि॒त्रम्। स्मो व॒यम्।
 सा॒धु ते॑ यज॑मान दे॒वता॑। घृ॒तव॑तीम॒ध्वर्यो॑ सु॒च॒मा॒स्य॑स्व।
 दे॒वायु॑व॒र्वि॒श्ववा॑राम्। ई॒डा॒म॒है दे॒वा॒५ ई॒डे॒न्यान्। न॒म॒स्याम॑
 न॒म॒स्यान्। यजा॑म य॒ज्ञिया॑न्॥७॥

स॒मि॒धो अ॒ग्न आ॒ज्य॑स्य वियन्तु। तनून॒पा॒द॒ग्न आ॒ज्य॑स्य
 वेतु। इ॒डो अ॒ग्न आ॒ज्य॑स्य वियन्तु। ब॒र्हि॒र॒ग्न आ॒ज्य॑स्य
 वेतु। स्वाहा॒ऽग्निम्। स्वाहा॒ सोम॑म्। स्वाहा॒ऽग्निम्। स्वाहा॑
 प्र॒जाप॑तिम्। स्वाहा॒ऽग्नी॒षो॒मौ। स्वाहे॑न्द्रा॒ग्नी। स्वाहे॑न्द्रम्।
 स्वाहा॑ म॒हेन्द्रम्। स्वाहा॑ दे॒वा॒५ आ॑ज्य॒पा॒न्। स्वाहा॒ऽग्नि॒५
 हो॒त्राङ्गु॑षा॒णाः। अ॒ग्न आ॒ज्य॑स्य वियन्तु॥८॥

अ॒ग्निर्वृ॑त्राणि जङ्घ॑नत्। द्र॒वि॒ण॒स्युर्वि॒प॒न्यया॑। स॒मि॒द्धश्शु॑क्र
 आहु॑तः। जुषा॒णो अ॒ग्निरा॒ज्य॑स्य वेतु। त्व॒५ सो॒मा॒सि
 सत्प॑तिः। त्व॒५ रा॒जो॒त वृ॑त्र॒हा। त्वं भ॒द्रो अ॑सि॒ क्रतु॑ः।
 जुषा॒णस्सो॒म आ॒ज्य॑स्य ह॒विषो॑ वेतु। अ॒ग्निः प्र॒त्नेन॑ जन्म॒ना।
 शु॒म्भान॑स्त॒नुव॑ः५ स्वा॒म्। क॒विर्वि॑प्रेण वावृ॒धे। जुषा॒णो

अ॒ग्निराज्य॑स्य वेतु। सोमं॑ गी॒र्भि॒ष्ट्वा व॒यम्। व॒र्धया॑मो
वचो॒विदः॑। सु॒मृ॒डी॒को न॒ आवि॑श। जु॒षा॒णस्सोम॑ आ॒ज्यस्य॑
ह॒विषो॑ वेतु॥९॥

अ॒ग्नि॒र्मूर्धा॑ दि॒वः क॒कुत्। पतिः॑ पृ॒थि॒व्या अ॒यम्। अ॒पा॒
रेता॑सि जिन्वति। भुवो॑ य॒ज्ञस्य॑ रज॑सश्च ने॒ता। यत्रा॑
नि॒यु॒द्धि॒स्सच॑से शि॒वाभिः॑। दि॒वि मूर्धान॑न्दधिषे सुव॒रुषाम्।
जि॒ह्वा॒मग्ने॑ चकृषे ह॒व्य॒वाह॑म्। प्रजा॑पते न त्वदे॒तान्य॒न्यः।
वि॒श्वा जा॒तानि॒ परि॒ ता ब॑भूव। यत्का॑मास्ते जहु॒मस्तन्नो॑
अस्तु॥१०॥

व॒यः स्या॑म॒ पत॑यो रयी॒णाम्। स वे॑द पु॒त्रः पि॒तर॑
स मा॒तर॑म्। स सू॒नुर्भु॑व॒त्स भु॑व॒त्पुन॑र्मघः। स
द्यामौ॒र्णो॒दन्तरि॑ख्यः स सुवः॑। स वि॒श्वा भुवो॑ अभव॒त्स
आभ॑वत्। अ॒ग्नी॒षोमा॒ सवे॑दसा। सह॑ती वनत॒ङ्गिरः॑।
सन्दे॑वत्रा ब॑भूवथुः। यु॒वमे॒तानि॑ दि॒वि रो॑च॒नानि॑। अ॒ग्निश्च॑
सोम॑ स॒क्रतू॑ अध॒त्तम्॥११॥

यु॒वः सिन्धूः॑ र॒भि॒शस्ते॑रव॒द्यात्। अ॒ग्नी॒षोमा॒वमु॑श्चतङ्ग॒भी॒तान्।
इन्द्रा॑ग्नी रोच॒ना दि॒वः। परि॒ वाज॑ेषु भूषथः। तद्वा॑ञ्चेति
प्रवी॑र्यम्। श॒जथ॑द्वृ॒त्रमु॑त संनोति॒ वाज॑म्। इन्द्रा॒ यो अ॒ग्नी
सह॑री स॒पर्या॑त्। इ॒र॒ज्यन्ता॑ वस॒व्यस्य॑ भूरेः॑। सह॑स्तमा
सह॑सा वाज॒यन्ता॑। ए॒न्द्र॑ सा॒न॒सि॑ र॒यिम्॥१२॥

सृजित्वा॑न॒ सदा॑सह॑म्। वर्षि॑ष्ठमृतये॑ भर। प्रस॑साहिषे
 पुरु॑हूत॒ शत्रू॑न्। ज्येष्ठ॑स्ते शुष्मं इ॒ह रा॒तिर॑स्तु। इन्द्रा॑ भ॒र
 दखि॑णेना॒ वसू॑नि। पति॑स्सिन्धूनामसि रेवती॑नाम्। महा॑
 इन्द्रो॑ य ओज॑सा। पर्जन्यो॑ वृष्टिमा॑ इ॒व। स्तोमै॑र्व॒त्सस्य॑
 वावृ॑धे। महा॑ इन्द्रो॑ नृवदाच॑र्षणिप्राः॥१३॥

उ॒त द्वि॒बर्हा॑ अमि॒नस्सहो॑भिः। अ॒स्मद्रि॒यंग्वावृ॑धे वी॒र्या॑या।
 उ॒रुः पृ॒थुस्सुकृ॑तः क॒र्तृभि॑र्भूत्। पि॒प्री॑हि दे॒वाः उ॑श॒तो
 य॑विष्ठ। वि॒द्वाः ऋ॒तूँर्ऋ॒तुप॑ते यजे॒ह। ये दै॒व्या
 ऋ॒त्विज॑स्तेभि॒रग्ने॑। त्व॑ हो॒तृणा॑म॒स्याय॑जिष्ठः। अ॒ग्निः
 स्वि॑ष्ट॒कृत॑म्। अया॑ङ्गि॒रग्ने॑ प्रि॒या धा॑मानि। अया॑ट्त्सोम॑स्य
 प्रि॒या धा॑मानि॥१४॥

अया॑ङ्ग्रेः प्रि॒या धा॑मानि। अया॑द्विजाप॑तेः प्रि॒या धा॑मानि।
 अया॑ङ्ग्रीषोम॑योः प्रि॒या धा॑मानि। अया॑ङ्गिन्द्रा॒ग्नियोः॑ प्रि॒या
 धा॑मानि। अया॑ङ्गिन्द्र॑स्य प्रि॒या धा॑मानि। अया॑ण्महेन्द्र॑स्य
 प्रि॒या धा॑मानि। अया॑ङ्ग्वाना॑माज्य॒पाना॑ प्रि॒या धा॑मानि।
 य॒ख्यद॑ग्नेर्होतुः॑ प्रि॒या धा॑मानि। य॒ख्यत्स्वं म॑हि॒मान॑म्।
 आ॒यंज॑ता॒मेज्या॑ इषः॑। कृ॒णोतु॑ सो अ॒ध्वरा॑ जा॒तवे॑दाः।
 जु॒षता॑ ह॒विः। अ॒ग्ने य॑द॒द्य वि॒शो अ॒ध्वर॑स्य होतः। पाव॑क
 शो॒चे वे॒ष्ट्वं हि॑ यज्वा॑। ऋ॒ता य॑जासि म॒हिना॑ वि॒यद्भूः॑।
 ह॒व्या व॑ह यविष्ठ॒ या तै॑ अ॒द्य॥१५॥

उप॑हूत॑ रथन्त॒रः स॒ह पृ॑थि॒व्या। उप॑ मा रथन्त॒रः स॒ह

पृथिव्या ह्वयताम्। उपहूतवामदेव्यः सहान्तरिख्येण। उप मा
वामदेव्यः सहान्तरिख्येण ह्वयताम्। उपहूतं बृहत्सह दिवा।
उप मा बृहत्सह दिवा ह्वयताम्। उपहूतास्सप्त होत्राः। उप
मा सप्त होत्रा ह्वयन्ताम्। उपहूता धेनुस्सहर्षभा। उप मा
धेनुस्सहर्षभा ह्वयताम्॥१६॥

उपहूतो भुख्यस्सखा। उप मा भुख्यस्सखा ह्वयताम्।
उपहूता(4)हो। इडोपहूता। उपहूतेडा। उपो अस्माः
इडा ह्वयताम्। इडोपहूता। उपहूतेडा। मानवी घृतपदी
मैत्रावरुणी। ब्रह्म देवकृतमुपहूतम्॥१७॥

दैव्या अध्वर्यव उपहूताः। उपहूता मनुष्याः। य
इमर्य्यंजमवान्। ये यज्ञपतिर्वर्धन। उपहूते द्यावापृथिवी।
पूर्वजे ऋतावरी। देवी देवपुत्रे। उपहूतोऽयर्य्यंजमानः।
उत्तरस्यान्देवयज्यायामुपहूतः। भूयसि हविष्करण उपहूतः।
दिव्ये धामन्नुपहूतः। इदं मे देवा हविर्जुषन्तामिति
तस्मिन्नुपहूतः। विश्वमस्य प्रियमुपहूतम्। विश्वस्य
प्रियस्योपहूतस्योपहूतः॥१८॥

देवं बर्हिः। वसुवने वसुधेयस्य वेतु। देवो नराशंसः।
वसुवने वसुधेयस्य वेतु। देवो अग्निस्स्विष्टकृत्। सुद्रविणा
मन्द्रः कविः। सत्यमन्मायजी होता। होतुर्होतुरायजीयान्।
अग्ने यान् देवानयाद। याः अपिप्रेः। ये ते होत्रे अमत्सत।
ताः संसनुषीः होत्रान्देवङ्गमाम्। दिवि देवेषु यज्ञमेरयेमम्।

स्विष्ट॒कृ॒चाग्ने॒ होताऽभूः॑। व॒सुवने॑ व॒सुधेय॑स्य नमोवा॒के
वीहि॑॥१९॥

इ॒द॒न्धा॑वापृथि॒वी भ॒द्रम॑भूत्। आ॒र्धं सू॒क्तवा॒कम्। उ॒त
न॑मोवा॒कम्। ऋ॒ध्यास्म॑ सू॒क्तोच्य॑मग्ने। त्व॑ सू॒क्तवा॒गंसि॑।
उप॑श्रितो दि॒वः पृ॒थि॒व्योः। ओम॑न्वती तेऽस्मिन् य॒ज्ञे य॑ज॒मान्
द्यावा॑पृथि॒वी स्ता॑म्। श॒ङ्गये॑ जी॒रदा॑न्। अ॒त्र॒सू अ॒प्रवे॑दे।
उ॒रुग॑व्यूती अ॒भय॑ङ्क॒तौ॥२०॥

वृ॒ष्टि॒द्यावा॑ री॒त्यापा॑। श॒म्भुवौ॑ म॒योभु॒वौ। ऊ॒र्ज॑स्वती च
प॒य॑स्वती च। सू॒प॒च॒र॒णा च॑ स्व॒धिच॒र॒णा च॑। तयो॑रा॒विदि॑।
अ॒ग्निरि॒द॑ ह॒विर॑जुषत। अ॒वी॒वृ॒धत् महो॑ ज्यायोऽकृत।
सोम॑ इ॒द॑ ह॒विर॑जुषत। अ॒वी॒वृ॒धत् महो॑ ज्यायोऽकृत।
अ॒ग्निरि॒द॑ ह॒विर॑जुषत॥२१॥

अ॒वी॒वृ॒धत् महो॑ ज्यायोऽकृत। प्र॒जाप॑तिरि॒द॑ ह॒विर॑जुषत।
अ॒वी॒वृ॒धत् महो॑ ज्यायोऽकृत। अ॒ग्नी॒षोमा॑वि॒द॑ ह॒विर॑जुषेताम्।
अ॒वी॒वृ॒धेता॑ महो॑ ज्यायोऽक्रा॒ताम्। इन्द्रा॑ग्नी
इ॒द॑ ह॒विर॑जुषेताम्। अ॒वी॒वृ॒धेता॑ महो॑ ज्यायोऽक्रा॒ताम्।
इन्द्र॑ इ॒द॑ ह॒विर॑जुषत। अ॒वी॒वृ॒धत् महो॑ ज्यायोऽकृत।
म॒हेन्द्र॑ इ॒द॑ ह॒विर॑जुषत॥२२॥

अ॒वी॒वृ॒धत् महो॑ ज्यायोऽकृत। दे॒वा आ॑ज्य॒पा आ॑ज्यम॒जुष॑न्त।
अ॒वी॒वृ॒धन्त॑ महो॑ ज्यायोऽकृत। अ॒ग्नि॒र्होत्रे॑ण॒द॑ ह॒विर॑जुषत।

अवीवृधत् महो ज्यायोऽकृत। अस्यामृधद्धोत्रायान्देवङ्गमायाम्।
आशास्तेऽयय्यँजमानोऽसौ। आयुरा शास्ते। सुप्रजास्त्वमा
शास्ते। सजातवनस्यामा शास्ते॥ २३॥

उत्तरान्देवयज्यामा शास्ते। भूयो हविष्करणमा शास्ते।
दिव्यन्धामा शास्ते। विश्वं प्रियमा शास्ते। यदनेन
हविषाऽऽशास्ते। तदश्यात्तदध्यात्। तदस्मै देवा रासन्ताम्।
तदग्निर्देवो देवेभ्यो वनते। वयमग्नेर्मानुषाः। इष्टञ्च वीतञ्च। उभे
च नो द्यावापृथिवी अहंसस्पाताम्। इह गतिर्वामस्येदञ्च।
नमो देवेभ्यः॥ २४॥

तच्छ्रुय्यौरा वृणीमहे। गातुय्यँजाय। गातुय्यँजपतये। दैवीं
स्वस्तिरस्तु नः। स्वस्तिर्मानुषेभ्यः। ऊर्ध्वञ्जिगातु भेषजम्।
शन्नो अस्तु द्विपदे। शञ्चतुष्पदे॥ २५॥

आप्यायस्व सन्तो। इह त्वष्टारमग्नियन्तन्नस्तुरीपम्। देवानां
पत्नीरुशतीरवन्तु नः। प्रावन्तु नस्तुजये वाजसातये। याः
पार्थिवासो या अपामपि व्रते। ता नो देवीस्सुहवाश्शर्म
यच्छत। उत गा वियन्तु देवपत्नीः। इन्द्राण्यग्राय्यश्विनी
राट्। आ रोदसी वरुणानी शृणोतु। वियन्तु देवीर्य
ऋतुर्जनीनाम्॥ २६॥

अग्निर्होता गृहपतिस्स राजा। विश्वा वेद् जनिमा
जातवेदाः। देवानामुत यो मर्त्यानाम्। यजिष्ठस्स प्र

यंजतामृतावाँ। वयमुं त्वा गृहपते जनांनाम्। अग्ने अकर्म
समिधा बृहन्ताम्। अस्थूरि णो गार्हपत्यानि सन्तु। तिग्मेन
नस्तेजसा स॑ शिंशाधि॥ २७॥

उपंहूत॑ रथन्तर॑ सह पृथिव्या। उपं मा रथन्तर॑ सह
पृथिव्या ह्वयताम्। उपंहूतवामदेव्य॑ सहान्तरिख्येण। उपं मा
वामदेव्य॑ सहान्तरिख्येण ह्वयताम्। उपंहूतं बृहत्सह दिवा।
उपं मा बृहत्सह दिवा ह्वयताम्। उपंहूतास्सप्त होत्राः। उपं
मा सप्त होत्रा ह्वयन्ताम्। उपंहूता धेनुस्सहर्षभा। उपं मा
धेनुस्सहर्षभा ह्वयताम्॥ २८॥

उपंहूतो भुखस्सखाँ। उपं मा भुखस्सखाँ ह्वयताम्।
उपंहूताँ(४)हो। इडोपंहूता। उपंहूतेडाँ। उपो अस्मा॑
इडाँ ह्वयताम्। इडोपंहूता। उपंहूतेडाँ। मानवी घृतपदी
मैत्रावरुणी। ब्रह्म देवकृतमुपंहूतम्॥ २९॥

दैव्या अर्ध्वर्यव उपंहूताः। उपंहूता मनुष्याः। य
इमर्य्यंजमवान्। ये यज्ञपत्नीवर्धनं। उपंहूते द्यावापृथिवी।
पूर्वजे ऋतावरी। देवी देवपुत्रे। उपंहूतेयर्य्यंजमाना।
इन्द्राणीवाँविधवा। अदितिरिव सुपुत्रा। उत्तरस्यान्देवयज्यायामुपंहूत
भूयंसि हविष्करण उपंहूता। दिव्ये धामन्नुपंहूता। इदं मे देवा
हविर्जुषन्तामिति तस्मिन्नुपंहूता। विश्वमस्याः प्रियमुपंहूतम्।
विश्वस्य प्रियस्योपंहूतस्योपंहूता॥ ३०॥

॥ षष्ठमः प्रश्नः ॥

अ॒ञ्जन्ति॒ त्वामध्व॑रे दे॒वयन्त॑ः। वन॑स्पते॒ मधु॑ना॒ दैव्ये॑न।
 यद॑र्ध्वस्ति॒ष्ठाद्वि॑णेह ध॑त्तात्। यद्वा॒ क्षयो॑ मा॒तुर॒स्या उप॑स्थे।
 उच्छ्र॑यस्व वनस्पते। वर्ष्म॑न्पृथि॒व्या अधि॑। सुमि॑ती मी॒यमा॑नः।
 वर्चो॑धा य॒ज्ञवा॑हसे। समि॑द्धस्य॒ श्रय॑माणः पुरस्ता॑त्। ब्रह्म॑
 वन्वानो अ॒जर॑ सु॒वीर॑म्॥१॥

आ॒रे अ॒स्मदम॑तिं बाध॑मानः। उच्छ्र॑यस्व मह॑ते सौभ॑गाय।
 ऊ॒र्ध्व ऊ॒षुण॑ ऊ॒तये॑। ति॒ष्ठा दे॒वो न स॑विता। ऊ॒र्ध्वो
 वाज॑स्य॒ सनि॑ता॒ यद॑ञ्जिभिः॑। वा॒घद्वि॑र्वि॒ह्याम॑हे। ऊ॒र्ध्वो
 नः॑ पा॒ह्यह॑सो नि के॒तुना॑। विश्व॑ स॒मत्रि॑णन्दह। कृ॒धी
 न ऊ॒र्ध्वाश्च॒ रथा॑य जी॒वसे॑। वि॒दा दे॒वेषु॑ नो दु॒वः॑॥२॥

जा॒तो जा॑यते सुदि॒नत्वे॑ अह्ना॑म्। सम॑र्य आ वि॒दथे॑ वर्ध॑मानः।
 पु॒नन्ति॒ धीरा॑ अप॒सो मनी॑षा। दे॒व्या वि॒प्र उ॑दि॒यति॑ वाच॑म्।
 यु॒वा सु॒वासाः॑ परि॒वीत॑ आ॒गात्। स उ॒ श्रेया॑न्भवति
 जाय॑मानः। तन्धी॒रासः॑ क॒वय॑ उन्न॑यन्ति। स्वा॒धियो॒ मन॑सा
 दे॒वयन्त॑ः। पृ॒थुपा॒जा अम॑र्त्यः। घृ॒तनि॑र्णि॒रख्वा॑हतः।
 अ॒ग्निर्य॒ज्ञस्य॑ हव्य॒वाद्। त॑ स॒बाधो॑ य॒तस्सु॑चः। इ॒त्था धि॒या
 य॒ज्ञव॑न्तः। आच॑क्रु॒ग्निमू॑तये। त्व॒र्वरु॑ण उ॒त मि॒त्रो अ॒ग्ने।
 त्वा॒वैर्ध॑न्ति म॒तिभि॑र्वि॒सि॒ष्ठाः। त्वे वसु॑ सुषण॒नानि॑ सन्तु। यू॒यं
 पा॑त स्व॒स्तिभि॑स्सदा॑ नः॥३॥

होतां यख्बदग्निं॑ स॒मिधा॑ सु॒षमिधा॑ समिद्धं॑ नाभां
 पृथि॒व्यास्सं॑ङ्ग॒थे वा॒मस्य॑। वर्ष्म॑न्दिव इ॒डस्प॑दे वे॒त्वाज्य॑स्य
 हो॒त॒र्यज॑। होतां यख्ब॒त्तनू॑नपा॒तम॑दि॒तेर्गर्भ॑ भुव॑नस्य
 गो॒पाम्। मध्वा॒द्य दे॒वो दे॒वेभ्यो॑ दे॒व्याना॑न्प॒थो अ॑नक्तु
 वे॒त्वाज्य॑स्य हो॒त॒र्यज॑। होतां यख्ब॒न्नरा॑श॒सं नृ॑शस्त्रं
 नृ॑ः प्र॒णेत्र॑म्। गोभि॑र्व॒पावा॑न्थ॒स्याद्वी॑रैश्श॒क्तीवा॑न्नथैः॑
 प्रथ॑म॒या वा॒ हिर॑ण्यैश्च॒न्द्री वे॒त्वाज्य॑स्य हो॒त॒र्यज॑। होतां
 यख्बद॒ग्निमि॒ड ई॒डितो॑ दे॒वो दे॒वाः आ॒वक्ष॑द्भूतो ह॒व्य॒वाड॑मूरः।
 उपे॒मय्यँ॑ज्ञमु॒पेमां॑ दे॒वो दे॒वहू॑तिमवतु वे॒त्वाज्य॑स्य हो॒त॒र्यज॑।
 होतां यख्बद्व॒र्हिस्सु॑ष्ट॒रीमो॑र्ण॒म्रदा॑ अ॒स्मिन् य॒ज्ञे वि॒ च॒
 प्र॒ च॒ प्रथ॑ताः स्वा॒स॒स्थं दे॒वेभ्यः॑। ए॒मेन॑द॒द्य वस॑वो
 रु॒द्रा आ॑दि॒त्यास्स॑दन्तु प्रि॒यमि॑न्द्र॒स्यास्तु॑ वे॒त्याज्य॑स्य
 हो॒त॒र्यज॑॥ ४॥

होतां यख्बद्व॒र्हिः ऋ॒ष्ट्वाः क॑व॒ष्यो कौ॑षधावनीरु॒दाता॑भी॒र्जिह॑ता॒र्विप॑ख्योभि
 श्रय॑न्ताम्। सु॒प्रा॒य॒णा अ॒स्मिन् य॒ज्ञे वि॒श्रय॑न्तामृ॒तावृ॑धो
 वि॒यन्त्वा॑ज्य॒स्य हो॒त॒र्यज॑। होतां यख्बदु॒षासा॑न॒क्ता
 बृ॒हती॑ सु॒पेश॑सा॒ नृ॑ः पति॑भ्यो॒ योनि॑ङ्कृ॒ण्वाने॑।
 स॒स्मय॑माने॒ इन्द्रे॑ण दे॒वैरे॑दं ब॒र्हिस्सी॑दता॒र्वीता॑माज्य॒स्य
 हो॒त॒र्यज॑। होतां यख्बद्वै॒व्या होता॑रा म॒न्द्रा पो॑ता॒रा
 क॒वी प्र॑चै॒तसा॑। स्वि॑ष्टम॒द्यान्यः॑ क॒रदि॑षा स्व॒भिगूर्त॑म॒न्य

ऊ॒र्जा स॒त॒व॒से॒म॒य्यँ॒ज्ञं दि॒वि दे॒वेषु॑ ध॒त्तावी॑ता॒माज्य॑स्य
 हो॒त॒र्य॒जं। हो॒ता य॒ख्यत्ति॒स्रो दे॒वीर॒प॒सां॒म॒प॒स्त॒मा
 अ॒च्छि॒द्र॒म॒द्ये॒द॒म॒प॒स्त॒न्व॒ताम्। दे॒वेभ्यो॑ दे॒वीर्दे॒व॒म॒पो
 वि॒यन्त्वा॒ज्य॑स्य हो॒त॒र्य॒जं। हो॒ता य॒ख्य॒त्त्व॒ष्टार॑म॒चि॒ष्टु॒म॒पा॒क॑
 रे॒तो॒धां वि॒श्र॒व॒स॒य्यँ॒शो॒धाम्। पु॒रु॒रूप॑म॒का॒म॒क॒र्श॒न॑
 सु॒पोषः॑ पोषै॒स्स्या॒त्सु॒वी॒रो वी॒रैर्व॑त्वा॒ज्य॑स्य हो॒त॒र्य॒जं। हो॒ता
 य॒ख्य॒द्व॒न॒स्प॒ति॒मु॒पा॒व॒स्र॒ख्य॒द्धि॒यो जो॒ष्टार॑ः श॒श॒म॒न्न॒रः॑।
 स्व॒दा॒त्स्व॒धि॒ति॒र्ऋ॒तु॒था॒द्य दे॒वो दे॒वेभ्यो॑ ह॒व्यावा॑ङ्मे॒त्वा॒ज्य॑स्य
 हो॒त॒र्य॒जं। हो॒ता य॒ख्य॒द॒ग्नि॑ः स्वा॒हाऽऽज्य॑स्य स्वा॒हा
 मे॒द॒स॒स्वा॒हा॑ स्तो॒का॒ना॒ः स्वा॒हा स्वा॒हा॑कृ॒ती॒ना॒ः स्वा॒हा
 ह॒व्य॒सू॒क्ती॒ना॒म्। स्वा॒हा दे॒वाः आ॑ज्य॒पा॒न्ध्र॒स्वा॒हाऽग्नि॑
 हो॒त्राञ्जु॑षा॒णा अ॒ग्न आ॒ज्य॑स्य वि॒यन्तु॑ हो॒त॒र्य॒जं॥५॥

स॒मि॒द्धो अ॒द्य म॒नु॒षो दुरो॑णे। दे॒वो दे॒वान् य॑ज॒सि जा॒त॒वे॒दः।
 आ च॒ वह॑ मि॒त्र॒म॒ह॒श्चि॒कित्वा॑न्। त्व॒न्दू॒तः क॒वि॒र॑सि प्र॒चे॒ताः।
 त॒नू॒न॒पा॒त्य॒थ ऋ॒त॒स्य॒ या॒ना॒न्। म॒ध्वा॒ स॒म॒ञ्ज॒न्ध्र॒स्व॒द॒या सु॒जि॒ह्व।
 म॒न्मा॑नि धी॒भि॒रु॒त य॒ज्ञ॒मृ॒न्ध॒न्। दे॒व॒त्रा च॑ कृ॒णु॒ह्य॒ध्व॒र॒न्नः॑।
 न॒रा॒शः॑स॒स्य म॒हि॒मा॒न॑मे॒षाम्। उ॒प॑ स्तोषाम॒ य॒ज॒त॒स्य॑
 य॒ज्ञैः॥६॥

ते सु॒क्र॒त॒व॒श्शु॒च॒यो धि॒य॒न्धाः। स्व॒द॒न्तु॑ दे॒वा उ॒भया॑नि ह॒व्या।
 आ॒जु॒ह्वा॒न ई॒ड्यो॑ व॒न्द्य॑श्च। आया॑ह्य॒ग्ने व॒सु॑भि॒स्स॒जोषाः॑। त्वं
 दे॒वाना॑म॒सि य॒ह्व हो॒ता॑। स ए॒नान् य॒ख्यी॑षि॒तो य॒जी॒यान्।

प्राचीनं बर्हिः प्रदिशा पृथिव्याः। वस्तोरस्या वृज्यते
अग्रे अह्नाम्। व्यु प्रथते वितरव्वरीयः। देवेभ्यो अदितये
स्योनम्॥७॥

व्यचस्वतीरुर्विया विश्रयन्ताम्। पतिभ्यो न जनयश्शुम्भमानाः।
देवीर्द्वारो बृहतीर्विश्वमिन्वाः। देवेभ्यो भवथ सुप्रायणाः।
आसुष्वयन्ती यजते उपाके। उपासानक्ता सदतान्नि योनौ।
दिव्ये योषणे बृहती सुरुक्मे। अधि श्रियः शुक्रपिशन्दधाने।
दैव्या होतारा प्रथमा सुवाचा। मिमाना यज्ञं मनुषो
यजध्यै॥८॥

प्रचोदयन्ता विदथेषु कारू। प्राचीनज्योतिः प्रदिशा दिशन्ता।
आ नो यज्ञं भारती तूयमेतु। इडा मनुष्वदिह चेतयन्ती। तिस्रो
देवीर्बर्हिरेदः स्योनम्। सरस्वती स्वपसस्सदन्तु। य इमे
द्यावापृथिवी जनित्री। रूपैरपिशद्भुवनानि विश्वा। तमद्य
होतरिषितो यजीयान्। देवन्त्वष्टारमिह यखि विद्वान्॥९॥

उपावसृजत्मन्या समञ्जन्। देवानां पाथ ऋतुथा हवीःषि।
वनस्पतिश्शमिता देवो अग्निः। स्वदन्तु हव्यं मधुना घृतेन।
सद्यो जातो व्यमिमीत यज्ञम्। अग्निर्देवानामभवत्पुरोगाः।
अस्य होतुः प्रदिश्यृतस्य वाचि। स्वाहाकृतः हविरदन्तु
देवाः॥१०॥

अग्निर्होता नो अध्वरे। वाजी सन्परिणीयते। देवो देवेषु
यज्ञियः। परित्रिविष्टध्वरम्। यात्यग्नी रथीरिव। आ देवेषु

प्रयो दधत्। परि वाजपतिः कविः। अग्निर्हव्यान्यक्रमीत्।
दधद्रत्नानि दाशुषे॥११॥

अजैदग्निः। असन्द्वाजन्नि। देवो देवेभ्यो हव्यावाट्।
प्राञ्जोभिर्हिन्वानः। धेनाभिः कल्पमानः। यज्ञस्यायुः
प्रतिरन्। उप प्रेष्य होतः। हव्या देवेभ्यः॥१२॥

दैव्याश्शमितार उत मनुष्या आरंभध्वम्। उपनयत मेध्या
दुरः। आशासाना मेधपतिभ्यां मेधम्। प्रास्मा अग्निं भरत।
स्तृणीत बर्हिः। अन्वेनं माता मन्यताम्। अनु पिता। अनु
भ्राता सगर्भ्यः। अनु सखा सयूथ्यः। उदीचीनाः अस्य पदो
निधत्तात्॥१३॥

सूर्यश्चख्बुर्गमयतात्। वातं प्राणमन्ववसृजतात्। दिशश्श्रोत्रम्।
अन्तरिख्वमसुम्। पृथिवीः शरीरम्। एकधाऽस्य
त्वचमाच्छतात्। पुरा नाभ्यां अपिशसौ वषामुत्खिंदतात्।
अन्तरेवोष्माण्वाँरयतात्। श्येनमस्य वख्वः कृणुतात्।
प्रशसां बाहू॥१४॥

शला दोषणी। कश्यपेवाःसा। अच्छिद्रे श्रोणी।
कवषोरू स्नेकपर्णाष्ठीवन्ता। षड्विंशतिरस्य वङ्कयः।
ता अनुष्ठोच्यावयतात्। गात्रङ्गात्रमस्यानूनङ्कणुतात्।
ऊवध्यगोहं पार्थिवङ्कनतात्। अस्ना रख्वस्सःसृजतात्।
वनिष्ठुमस्य मा राविष्ट॥१५॥

उरू॒कं॑ म॒न्य॑मा॒नाः। ने॒द्व॒स्तो॒के त॑नये। रवि॑ता॒रव॑च्छ॒मि॒तारः॑।
अ॒ग्नि॒गो श॒मी॒ध्वम्। सु॒श॒मि श॒मी॒ध्वम्। श॒मी॒ध्वम॑ग्नि॒गो।
अ॒ग्नि॒गु॒श्वापा॑पश्च। उ॒भौ दे॒वाना॑ꣳ श॒मि॒तारौ॑। ता॒वि॒मं प॒शुꣳ
श्र॑पय॒तां प्र॒वि॒द्वाꣳसौ॑। यथा॑यथाऽस्य॒ श्र॑प॒ण॒न्तथा॑तथा॥१६॥

जु॒ष॒स्व स॒प्रथ॑स्त॒मम्। व॒चो दे॒वप्स॑रस्त॒मम्। ह॒व्या जु॒ह्वान॑
आ॒स॒नि। इ॒म॒न्नो य॒ज्ञम॒मृते॑षु धेहि। इ॒मा ह॒व्या जा॑तवे॒दो
जु॒ष॒स्व। स्तो॒का॒नाम॒ग्ने मे॑द॒सो घृ॒तस्य॑। हो॒तः प्रा॑शा॒न
प्र॒थ॒मो नि॒षद्य॑। घृ॒तव॑न्तः पा॒वक॑ ते। स्तो॒काश्चो॑त॒न्ति
मे॑द॒सः। स्व॒ध॒र्म॒न्दे॒ववी॑तये॥१७॥

श्रे॒ष्ठ॒न्नो धे॒हि वा॒र्यम्। तु॒भ्यꣳ स्तो॒का घृ॒त॒श्चुतः॑। अ॒ग्ने
वि॒प्रा॒य स॒न्त्या। ऋ॒षि॒श्रे॒ष्ठ॒स्समि॑ध्यसे। य॒ज्ञस्य॑ प्रा॒वि॒ता
भ॑व। तु॒भ्यꣳ श्रो॑त॒न्त्यग्नि॒गो श॒चीवः॑। स्तो॒कासौ॑ अ॒ग्ने
मे॑द॒सो घृ॒तस्य॑। क॒वि॒श॒स्तो बृ॑ह॒ता भा॒नुना॑गाः। ह॒व्या
जु॒ष॒स्व मे॒धिर। ओ॒जि॒ष्ठ॒न्ते म॒ध्य॒तो मे॒द उ॒द्ध॑तम्। प्र ते
व॒य॒न्द॑दामहे। श्रो॑त॒न्ति ते व॒सो स्तो॒का अ॒धि॒त्व॒चि। प्र॒ति
ता॒न्दे॒वशो॑वि॒हि॥१८॥

आ॒वृ॒त्र॒ह॒णा वृ॒त्र॒ह॒भि॒श्शु॒भैः। इ॒न्द्र या॑त॒न्नमो॑भिर॒ग्ने अ॒र्वाक्।
यु॒वꣳ रा॒धो॑भिर॒क॒वे॒भिरि॒न्द्र। अ॒ग्ने अ॒स्मे भ॑व॒तमु॒त्तमे॑भिः।
हो॒ता य॒ख्यदि॒न्द्रा॒ग्नी। छा॒ग॑स्य व॒पाया॑ मे॑द॒सः। जु॒षे॒ताꣳ
ह॒विः। हो॒त॒र्य॒ज। वि॒ह्य॒ख्य॒न्मन॑सा॒ वस्य॑ इ॒च्छ॒न्। इ॒न्द्रा॒ग्नी
ज्ञा॒स उ॒त वा॑ स॒जा॒तान्॥१९॥

नान्या युवत्प्रमतिरस्ति मह्यम्। स वा॒न्धियँवाँज॒यन्ती॑मत॒रख॑म्।
 होता॑ य॒रख॑दिन्द्रा॒ग्नी। पुरो॑डाशस्य जुषेता॑ ह॒विः। होत॑र्यज॒।
 त्वामी॑डते अजि॒रन्द॑त्याय। ह॒विष्म॑न्त॒स्सद॑मिन्मानु॒षासः॑।
 यस्य॑ दे॒वैरास॑दो ब॒र्हिर्ग॑ग्ने। अहा॑न्यस्मै सु॒दिना॑ भवन्तु। होता॑
 य॒रख॑द॒ग्निम्। पुरो॑डाशस्य जुषता॑ ह॒विः। होत॑र्यज॒॥ २०॥

गी॒र्भिर्वि॒प्रः प्र॑मतिमिच्छ॒मानः॑। ई॒दृष्टे॑ र॒यिय्यँ॑शसं पू॒र्वभाज॑म्।
 इन्द्रा॑ग्नी वृ॒त्रह॑णा सुवज्रा। प्र णो॑ न॒व्येभि॑स्तिरत॒न्देष्णैः॑।
 माच्छे॑द्ग र॒श्मीरि॑ति नाध॑मानाः। पि॒तृणां॑ श॒क्तीरनु॑यच्छ॒मानाः॑।
 इन्द्रा॑ग्निभ्याङ्क॒वृष॑णो मदन्ति। ता॒ह्यद्री॑ धि॒षणा॑या उ॒पस्थे॑।
 अ॒ग्निरु॑ सु॒दीति॑ सु॒दृश॑ङ्गृणन्तः॑। न॒मस्याम॑स्त्वेडा॒ज्ञात॑वेदः।
 त्वान्दू॒तम॑रतिरु॒ह्यवा॑हम्। दे॒वा अ॑कृ॒ण्वन्न॑मृत॒स्य
 नाभि॑म्॥ २१॥

त्व॑ ह्य॒ग्ने प्र॑थ॒मो म॒नोता॑। अ॒स्या धि॒यो अ॒भ॒वो द॑स्म॒होता॑।
 त्व॑ सी॒वृष॑न्न॒कृणो॑र्दुष्ट॒रीतु॑। स॒हो वि॒श्वस्मै॑ स॒हसे॑ स॒हध्वे॑।
 अथा॑ होता॒ न्यसी॑दो य॒जीयान्॑। इ॒डस्प॑द इ॒षय॑न्नी॒डस्स॑न्।
 तन्त्वा॒ नरैः॑ प्र॒थम॑न्दे॒वय॑न्तः॑। म॒हो रा॒ये चि॒तय॑न्तो॒
 अनु॑गमन्। वृ॒तेव॑ यन्तं ब॒हुभि॑र्वस॒व्यैः। त्वे र॒यिआ॑गृ॒वांसो॑
 अनु॑गमन्॥ २२॥

रु॒शन्त॑म॒ग्निन्द॑र॒शत॑म्बृ॒हन्त॑म्। व॒पाव॑न्त॒र्विश्व॑हा दी॒दिवा॑सम्।
 प॒दन्दे॑वस्य नम॑सा वि॒यन्तः॑। श्र॒वस्य॑व॒श्रव॑ आप॒न्नमृ॑क्तम्।
 ना॒मा॒नि चि॒द्वधि॑रे य॒ज्ञिया॑नि। भ॒द्राया॑न्ते रण॑यन्त॒ सन्दृ॑ष्टौ।

त्वाव्वर्धन्ति खि॒तयः॑ पृथि॒व्याम्। त्व॑ राय॑ उ॒भया॑सो
जना॑नाम्। त्वन्ना॒ता त॑रणे॒ चेत्यो॑भूः। पि॒ता मा॒ता
सद॑मिन्मानु॑षाणाम्॥२३॥

सप॒र्येण्य॑स्स प्रि॒यो वि॒ख्वग्निः॑। होता॑ म॒न्द्रो निष॑सादा
यजी॑यान्। तन्त्वा॑ व॒यन्द॑म् आ दी॑दिवा॑सम्। उप॑जु॒बाधो
नम॑सा सदेम। तन्त्वा॑ व॒यस् सु॒धियो॑ नव्य॑मग्ने। सु॒म्नाय॑व
ईम॑हे देव॒यन्तः॑। त्वद्वि॑शो॒ अनयो॑ दी॒द्यानः॑। दि॒वो
अ॒ग्ने बृ॒हता॑ रौच॑नेन॑। वि॒शाङ्क॑वि॒द्वि॑शपति॑स् शश्व॑तीनाम्।
नि॒तोश॑नवृ॒षभ॑श्च॒र्षणी॑नाम्॥२४॥

प्रेती॑षणि मि॒षय॑न्तं पाव॒कम्। राज॑न्तम॒ग्निर्य॑ज॒तस् रयी॑णाम्।
सो अ॒ग्न ई॒जे श॑श॒मे च॒ मर्तः॑। यस्त॒ आन॑द॒त्समि॑धा
ह॒व्यदा॑तिम्। य आहु॑तिं॒ परि॒ वेदा॑ नमो॑भिः। वि॒श्वेत्स॑वा॒मा
द॑धते॒ त्वोतः॑। अ॒स्मा उ॑ ते॒ महि॑ म॒हे वि॑धेम। नमो॑भिर॒ग्ने
स॒मिधो॑त ह॒व्यैः। वेदी॑सूनो॒ सह॑सो गी॒र्भिरु॒क्थैः। आ ते
भ॒द्राया॑स् सु॒मतौ॑ य॒तेम॥२५॥

आ॒ यस्त॑तन्थ॒ रोद॑सी॒ विभा॑सा। श्रवो॑भिश्च श्रव॒स्यस्त॑रु॒त्रः।
बृ॒हद्वि॒र्वाजै॑स्स्थवि॒रेभि॑र॒स्मे। रेव॑द्वि॒रग्ने॑ वि॒तर॑द्विं भा॑हि।
नृ॒वद्व॑सो॒ सद॑मिद्वै॒ह्यस्मे॑। भूरि॑तो॒काय॑ तन॑याय प॒श्वः।
पूर्वी॑रिषो॒ बृ॒हती॑रा॒रे अ॑घाः। अ॒स्मे भ॒द्रा सौ॑श्रव॒सानि॑
सन्तु॑। पु॒रूण्य॑ग्ने पु॒रु॒धा त्वा॒या। वसू॑नि॒ राज॑न्व॒सुता॑ते
अ॒श्याम्। पु॒रूणि॒ हि त्वे॑ पु॒रु॒वार॒ सन्ति॑। अ॒ग्ने वसू॑ वि॒धते॑

राजनि॒त्वे॥२६॥

आभ॑रत॒ः शि॒ख्यत॑वँज्रबा॒हू। अ॒स्मा॒ः इ॒न्द्रा॒ग्नी अव॑त॒ः
शर्ची॑भिः। इ॒मे नु ते र॒श्मय॑स्सूर्य॒स्य। येभि॑स्सपि॒त्वं पि॒तरौ
न॒ आय॑न्। हो॒ता य॒ख्यदि॑न्द्रा॒ग्नी। छा॒गस्य॑ ह॒विष॑ आ॒त्ताम॑द्य।
म॒ध्य॒तो मे॒द उ॒द्धृत॑म्। पु॒रा द्वेषो॑भ्यः। पु॒रा पौरु॑षेय्या गृ॒भः।
घ॒स्ता॒न्नून॑म्॥२७॥

घा॒से अ॑ञ्जाणा॒य्यँव॑सप्रथ॒माना॑म्। सु॒म॒त्ख्य॑राणा॒ः
श॒तरु॑द्वि॒याणा॑म्। अ॒ग्नि॒ष्व॒त्तानां॑ पी॒वोप॑वस॒नाना॑म्। पा॒र्श्वतः॑
श्रौ॒णित॑श्शि॒ताम॑त॒ उ॒त्सा॒दतः॑। अ॒ङ्गाद॑ङ्गा॒दव॑त्ताना॒म्। क॒र॒त
ए॒वेन्द्रा॒ग्नी। जु॒षेता॑ः ह॒विः। हो॒त॒र्य॒जं। दे॒वेभ्यो॑ व॒नस्प॑ते
ह॒वी॑ः॒षि। हि॒र॒ण्य॒पर्ण॑ प्र॒दि॒व॒स्ते अ॒र्थम्॥२८॥

प्र॒द॒ख्यि॒णिद्र॑शनया॒ नियू॑या। ऋ॒तस्य॑ व॒ख्यि प॒थिभी॑
र॒जि॒ष्ठैः। हो॒ता य॒ख्यद्व॑नस्पति॒मभि॑हि। पि॒ष्टत॑मया॒
र॒भि॒ष्ठया र॑शनयाधि॒त। यत्रे॑न्द्रा॒ग्नियो॑श्छा॒गस्य॑ ह॒विषः॑
प्रि॒या धा॒मा॒नि। यत्र॑ व॒नस्प॑तेः॒ः प्रि॒या पा॒था॑ः॒सि।
यत्र॑ दे॒वाना॑माज्य॒पाना॑ प्रि॒या धा॒मा॒नि। यत्रा॑ग्नेर्होतुः॒ः
प्रि॒या धा॒मा॒नि। तत्रै॑तं प्र॒स्तुत्यै॑वोप॒स्तुत्यै॑ वो॒पाव॑स्रख्यत्।
र॒भी॒या॑ः॒समि॑व कृ॒त्वी॥२९॥

क॒र॒दे॒वन्दे॑वो व॒नस्प॑तिः॒ः। जु॒षेता॑ः ह॒विः। हो॒त॒र्य॒जं। पि॒प्री॑हि
दे॒वा॑ः उ॒श॒तो य॑विष्ठ। वि॒द्वा॑ः ऋ॒तूँः॒ऋ॒तु॒प॒ते य॒जे॒ह। ये

दैव्यां ऋत्विजस्तेभिर्ग्रे। त्वं होतृणामस्यायं जिष्ठः। होता
 यख्यदग्निः स्विष्टकृतम्। अयाङ्गिरिन्द्राग्नियोश्छागस्य
 हविषः प्रिया धामानि। अयाङ्गनस्पतेः प्रिया पाथांसि।
 अयाङ्गैवानामाज्यपानां प्रिया धामानि। यख्यदग्नेर्होतुः
 प्रिया धामानि। यख्यथ्स्वं महिमानम्। आयं जतामेज्या
 इषः। कृणोतु सो अध्वरा जातवेदाः। जुषतां हविः।
 होतुर्यज ॥ ३० ॥

उपो ह यद्विदथं वाँजिनो गूः। गीर्भिर्विप्राः प्रमतिमिच्छमानाः।
 अर्वन्तो न काष्ठान्नख्यमाणाः। इन्द्राग्नी जोहुवतो नरस्ते।
 वनस्पते रशनयाऽभिधाय। पिष्टतमया व्युनानि विद्वान्।
 वह देवत्रा दिधिषो हवींषि। प्र चंदातारममृतेषु वोचः।
 अग्निः स्विष्टकृतम्। अयाङ्गिरिन्द्राग्नियोश्छागस्य हविषः
 प्रिया धामानि ॥ ३१ ॥

अयाङ्गनस्पतेः प्रिया पाथांसि। अयाङ्गैवानामाज्यपानां
 प्रिया धामानि। यख्यदग्नेर्होतुः प्रिया धामानि। यख्यथ्स्वं
 महिमानम्। आयं जतामेज्या इषः। कृणोतु सो अध्वरा
 जातवेदाः। जुषतां हविः। अग्ने यदद्य विशो अध्वरस्य
 होतः। पावकं शोचे वेष्ट्वं हि यज्वां। ऋता यं जासि महिना
 वियद्भूः। हव्या वह यविष्ठ या ते अद्य ॥ ३२ ॥

देवं बर्हिस्सुदेवन्देवैस्स्यात्सुवीरवीरैर्वस्तोर्वृज्येताक्तोः
 प्रभ्रियेतात्यन्यान्नाया बर्हिष्मतो मदेम वसुवने वसुधेयस्य

वेतु॑ यज॑। दे॒वीर्द्वारि॑स्सङ्घा॒ते वि॒द्वीर्या॑मञ्छि॒थिरा ध्रु॒वा
 दे॒वहू॑तौ व॒त्स ई॒मेना॒स्तरु॑ण॒ आमि॑मीयात्कु॒मारो
 वा न॑वजातो॒ मैना अ॒र्वा रे॒णुक॑काटः॒ पृण॑ग्वसुवने॑
 वसु॑धेयस्य वियन्तु॒ यज॑। दे॒वी उ॒षासा॑नक्ताऽद्या॒स्मिन्य॑ज्ञे
 प्र॒यत्य॑हेता॒मपि॑ नून॒न्दे॒वीर्वि॒शः प्रा॒यासि॑ष्टा॒ सु॒प्री॑ते
 सु॒धि॑ते वसुवने॑ वसु॑धेयस्य वीता॒य्यँज॑। दे॒वी जो॒ष्ट्री
 वसु॑धिती॒ ययो॑र॒न्याऽघा॑द्वेषा॒सि यू॒यव॑दान्याव॒र्ख॒द्वसु॑
 वा॒र्याणि॑ यज॑मानाय वसुवने॑ वसु॑धेयस्य वीता॒य्यँज॑।
 दे॒वी ऊ॒र्जाहु॑ती॒ इष॑मूर्ज॒मन्या॑व॒र्ख॒त्सग्धि॒॑ सपी॑तिम॒न्या
 नवे॑न॒ पूर्व॑न्दय॒माना॒स्स्याम॑ पुरा॒णेन॑ नव॒न्तामूर्ज॑मूर्जाहु॒ती
 ऊ॒र्जय॑माने अधातावँसुवने॑ वसु॑धेयस्य वीता॒य्यँज॑। दे॒वा
 दै॒व्या होता॑रा॒ नेष्टा॑रा॒ पोता॑रा॒ हुता॑घ॒शः सा॒वाभ॑र॒द्वसू॑
 वसु॑वने वसु॑धेयस्य वीता॒य्यँज॑। दे॒वीस्ति॒स्रस्ति॒स्रो दे॒वीरि॑डा॒
 सर॑स्वती॒ भार॑ती॒ द्यां भार॑त्यादि॒त्यैर॑स्पृ॒ख॒त्सर॑स्वती॒मः
 रु॒द्रैर्य॑ज्ञमा॒वीदि॑हैवे॒डया॑ वसु॑मत्या सध॒माद॑ मदे॒म वसु॑वने॑
 वसु॑धेयस्य वियन्तु॒ यज॑। दे॒वो नरा॑शः॒ संस्त्रि॑शी॒र्षा
 ष॒ड॒र्ख॒श्शत॑मिदे॒नः शि॑तिपृ॒ष्ठा आ॑द॒धति॑ स॒हस्र॑मीं प्रव॑हन्ति
 मि॒त्रावरु॑णे॒दस्य॑ हो॒त्रम॑रू॒तो बृ॒हस्प॑ति॒स्स्तो॒त्रम॑श्विनाऽऽ॒
 ध्व॒र्यव॑वँसुवने॑ वसु॑धेयस्य वेतु॒ यज॑। दे॒वो वन॑स्पति॒र्वरु॑षप्रा॒वा
 घृ॒तनि॑र्णि॒ग्द्याम॑ग्रे॒णास्पृ॑ख॒दान्त॑रि॒ख्वं म॒ध्येना॑प्राः पृ॒थिवी॑मुपरेणाद॒ः ही

वसुधेयस्य वेतु यज। देवं बर्हिर्वारितीनान्निधेधाऽसि
 प्रच्युतीनामप्रच्युतन्निकामधरणं पुरुस्पार्हय्यंशस्वदेना
 बर्हिषाऽन्या बर्हीऽप्यभि प्याम वसुवने वसुधेयस्य
 वेतु यज। देवो अग्निस्स्विष्टकृ- थ्सुद्रविणा मन्द्रः
 कविस्सत्यमन्माऽऽयजी होता होतुर्होतुरायजीयानग्रे
 यान्देवानयाड्याः अपिप्रेर्ये ते होत्रे अमथ्सत ताः
 संसनुषीः होत्रान्देवङ्गमान्दिवि देवेषु यज्ञमेरयेमः
 स्विष्टकृच्चाग्रे होताऽभूर्वसुवने वसुधेयस्य नमोवाके वीहि
 यज ॥ ३३ ॥

देवं बर्हिः। वसुवने वसुधेयस्य वेतु। देवीद्वारः। वसुवने
 वसुधेयस्य वियन्तु। देवी उषासानक्ता। वसुवने वसुधेयस्य
 वीताम्। देवी जोष्टी। वसुवने वसुधेयस्य वीताम्। देवी
 ऊर्जाहुती। वसुवने वसुधेयस्य वीताम्॥ ३४ ॥

देवा दैव्या होतांरा। वसुवने वसुधेयस्य वीताम्।
 देवीस्तिस्त्रस्तिस्त्रो देवीः। वसुवने वसुधेयस्य वियन्तु। देवो
 नराशंसः। वसुवने वसुधेयस्य वेतु। देवो वनस्पतिः।
 वसुवने वसुधेयस्य वेतु। देवं बर्हिर्वारितीनाम्। वसुवने
 वसुधेयस्य वेतु॥ ३५ ॥

देवो अग्निस्स्विष्टकृत्। सुद्रविणा मन्द्रः कविः।
 सत्यमन्मायजी होता। होतुर्होतुरायजीयान्। अग्रे

यान्देवानयाँद। या९ अपिप्रेः। ये ते होत्रे अमथ्सत। ता९
संसुषी९ होत्रान्देवङ्गमाम्। दिवि देवेषु यज्ञमेरयेमम्।
स्विष्टकृच्छाग्ने होताऽभूः। वसुवने वसुधेयस्य नमोवाके
वीहि॥३६॥

अग्निमद्य होता॑रमवृणीतायय्यँजमानः॑ पचन्प॒त्तीः
पचन्प॒रोडाशं॑ ब॒ध्नन्निन्द्रा॑ग्निभ्याञ्छाग॑९ सू॒प॒स्था अ॒द्य
दे॒वो व॒न॒स्पति॑रभवदिन्द्रा॑ग्निभ्याञ्छागे॒नाघ॑स्तान्तं मे॒दस्तः
प्रति॑प॒च॒ताग्रं॑भीष्टामवी॒वृधे॑तां पुरो॒डाशे॑न त्वाम॒द्य॒ष आ॒ष्येय
ऋषी॑णान्नपादवृणीतायय्यँजमानो बहु॒भ्य आ सङ्ग॑तेभ्य
ए॒ष मे॒ दे॒वेषु॑ वसु॒ वार्या॑ यंख्यत॒ इति॑ ता या दे॒वा
दे॒व॒दाना॑न्यदुस्तान्य॑स्मा आ च॒ शा॒स्वा च॑ गुरस्वे॒षित॑श्च
होत॑रसि॒ भद्र॑वाच्याय॒ प्रेषि॑तो॒ मानु॑षस्सूक्तवा॒काय॑ सू॒क्ता
ब्रू॑हि ॥३७॥

॥ सप्तमः प्रश्नः ॥

सर्वा॑न् वा ए॒षोऽग्नौ॑ कामा॒न्प्रवेश॑यति। योऽग्नी॑न॒न्वाधा॑य
व्रत॑मु॒पैति॑। स॒यद॑नि॒ष्ट्वा प्र॒या॒यात्। अ॒काम॑प्रीता ए॒न॒ङ्कामा॑
नानु॑प्रया॒युः। अ॒ते॒जा अ॑वीर्य॒स्स्यात्। स जु॑हुयात्। तुभ्य॒न्ता
अ॑ङ्गि॒रस्त॑म। वि॒श्वा॑स्सुखि॒तयः॑ पृथक्। अ॒ग्ने का॑मा॒य
येमि॑र॒ इति॑। कामा॑ने॒वास्मि॑न्दधाति॥१॥

काम॑प्रीता ए॒न॒ङ्कामा॑ अनु॒ प्रया॑न्ति। ते॒ज॒स्वी वी॒र्या॑वान्भवति।

सन्तति॑र्वा ए॒षा य॒ज्ञस्य॑। योऽ॒ग्नीन॑न्वा॒धाय॑ व्र॒तमु॑पैति।
स यदु॒द्वाय॑ति। विच्छि॑त्तिरे॒वास्य॑ सा। तं प्राञ्च॑मुद्धृत्य।
मन॒सोप॑तिष्ठेत्। मनो॒ वै प्र॒जाप॑तिः। प्रा॒जाप॑त्यो य॒ज्ञः॥२॥

मन॑सै॒व य॒ज्ञः सन्त॑नोति। भूरि॑त्याह। भू॒तो वै प्र॒जाप॑तिः।
भूति॑मे॒वोपै॑ति। वि॒ वा ए॒ष इन्द्रि॑येण॑ वी॒र्येण॑र्ध्यते।
यस्याहि॑ताग्नेर॒ग्निर॑प॒ख्याय॑ति। याव॑च्छ॒म्यया॑ प्र॒विध्यै॑त्।
यदि॑ ताव॑दप॒ख्यायै॑त्। त॑ संभ॑रेत्। इ॒दन्त॒ एकं॑ प॒र उ॑त॒
एक॑म्॥३॥

तृती॑येन॒ ज्योति॑षा॒ सध्वि॑शस्व। स॒ध्वैशन॑स्त॒नुवै॒ चारु॑रेधि। प्रि॒ये
दे॒वानां॑ प॒रमे॒ जनि॑त्र॒ इति॑। ब्रह्म॑णै॒वेन॑ संभ॑रति। सै॒व ततः॑
प्राय॑श्चित्तिः। यदि॑ प॒रस्त॑राम॒प॒ख्यायै॑त्। अ॒नुप्र॑यायाव॑स्येत्।
सो ए॒व ततः॑ प्राय॑श्चित्तिः। ओष॑धी॒र्वा ए॒तस्य॑ प॒शून्प॑यः
प्रवि॑शति। यस्य॑ ह॒विषे॑ व॒त्सा अ॒पाकृ॑ता॒ धय॑न्ति॥४॥

तान् यदु॒द्वायात्। या॒तया॑म्ना ह॒विषा॑ यजेत। यन्न॑ दु॒द्वायात्।
य॒ज्ञप॑रु॒रन्तरि॑यात्। वा॒यव्या॑य्य॒वागू॑न्निर्व॑पेत्। वा॒युर्वै प॑यः
प्रदा॑पयि॒ता। स ए॒वास्मै॒ पयः॑ प्रदा॑पयति। प॒यो वा
ओष॑धयः। प॒यः प॑यः। प॒यसै॒वास्मै॒ पयो॑ऽव॒रुन्धे॥५॥

अथो॒त्तर॑स्मै ह॒विषे॑ व॒त्सान॒पाकु॑र्यात्। सै॒व ततः॑
प्राय॑श्चित्तिः। अ॒न्यत॑रान् वा ए॒ष दे॒वान्भा॑ग॒धेये॑न॒ व्य॑र्धयति।
ये यज॑मानस्य सा॒यङ्मु॒हमा॒ गच्छ॑न्ति। यस्य॑ सा॒यन्दु॑ग्धः

हविरार्तिमा॑र्च्छति। इन्द्राय॑ ब्री॒हीन्निरु॑प्योप॑ वसेत्। पयो॑ वा ओष॑धयः। पय॑ ए॒वारभ्य॑ गृही॒त्वोप॑ वसति। यत्प्रा॒तस्स्यात्। तच्छृ॒तङ्कुर्यात्॥६॥

अथे॒तर ऐ॒न्द्रः पु॒रोडा॑शस्स्यात्। इन्द्रि॒ये ए॒वास्मै॑ स॒मीची॑ दधाति। पयो॑ वा ओष॑धयः। पयः॑ पयः॑। पय॑सै॒वास्मै॑ पयोऽव॑रुन्धे। अथोत्तर॑स्मै ह॒विषे॑ व॒थ्सान॒पाकु॑र्यात्। सैव ततः॑ प्राय॑श्चित्तिः। उ॒भया॑न् वा ए॒ष दे॒वान्भा॑ग॒धेये॑न व्य॑र्धयति। ये यज॑मानस्य सा॒यश्च॑ प्रा॒तश्च॑ गृ॒हमा॑ गच्छ॑न्ति। यस्यो॒भय॑ ह॒विरार्ति॑मा॒र्च्छति॥७॥

ऐ॒न्द्रं प॑श्च॒शरा॑वमो॒दन॑न्निर्व॒पेत्। अ॒ग्निं दे॒वता॑नां प्रथ॒मय्य॑जेत्। अ॒ग्निमु॑खा ए॒व दे॒वताः॑ प्रीणाति। अ॒ग्निष्वाँ अ॒न्व॒न्या दे॒वताः॑। इन्द्र॑म॒न्व॒न्याः। ता ए॒वोभ॑र्याः प्रीणाति। पयो॑ वा ओष॑धयः। पयः॑ पयः॑। पय॑सै॒वास्मै॑ पयोऽव॑रुन्धे। अथोत्तर॑स्मै ह॒विषे॑ व॒थ्सान॒पाकु॑र्यात्॥८॥

सैव ततः॑ प्राय॑श्चित्तिः। अ॒र्धो वा ए॒तस्य॑ य॒ज्ञस्य॑ मीयते। यस्य॑ व्र॒त्येऽह॒न्यत्य॑नाल॒म्भुका॑ भव॑न्ति। ताम॑प॒रुध्य॑ यजेत। सर्वे॑णै॒व य॒ज्ञेन॑ यजते। तामि॒द्वोप॑ ह्वयेत। अमू॒हम॑स्मि। सा त्वम्। द्यौर॒हम्। पृ॒थि॒वी त्वम्। सा॒मा॒हम्। ऋ॒क्त्वम्। तावे॒हि संभ॑वाव। स॒ह रे॒तो द॑धाव॒है। पु॒ंसे पु॒त्राय॑ वेत्त॑वै। रा॒यस्पोषा॑य सु॒प्रजा॒स्त्वाय॑ सु॒वीर्या॑येति। अ॒र्ध ए॒वैना॒मुप॑

ह्वयते। सैव ततः प्रायश्चित्तिः॥९॥

यद्विषण्णेन जुहुयात्। अप्रजा अपशुर्यजमानस्स्यात्।
यदनायतने निनयेत्। अनायतनस्स्यात्। प्राजापत्ययर्चा
वल्मीकवपायामव नयेत्। प्राजापत्यो वै वल्मीकः। यज्ञः
प्रजापतिः। प्रजापतावेव यज्ञं प्रतिष्ठापयति। भूरित्याह।
भूतो वै प्रजापतिः॥१०॥

भूतिमेवोपैति। तत्कृत्वा। अन्यां दुग्ध्वा पुनर्होतव्यम्।
सैव ततः प्रायश्चित्तिः। यत्कीटावपत्रेन जुहुयात्।
अप्रजा अपशुर्यजमानस्स्यात्। यदनायतने निनयेत्।
अनायतनस्स्यात्। मध्यमेन पर्णेन द्यावापृथिव्ययर्चाऽन्तः
परिधि निनयेत्। द्यावापृथिव्योरेवैनत्प्रतिष्ठापयति॥११॥

तत्कृत्वा। अन्यां दुग्ध्वा पुनर्होतव्यम्। सैव ततः
प्रायश्चित्तिः। यदववृष्टेन जुहुयात्। अपरूपमस्यात्मजायेत।
किलासो वास्यादज्ञसो वा। यत्प्रत्येयात्। यज्ञविच्छिन्द्यात्।
स जुहुयात्। मित्रो जनान्कल्पयति प्रजानन्॥१२॥

मित्रो दाधार पृथिवीमुत द्याम्। मित्रः कृष्टीरनिमिषाऽभि
चष्टे। सत्याय हव्यङ्घृतवञ्जुहोतेति। मित्रेणैवैनत्कल्पयति।
तत्कृत्वा। अन्यां दुग्ध्वा पुनर्होतव्यम्। सैव ततः
प्रायश्चित्तिः। यत्पूर्वस्यामाहुत्या५ हुतायामुत्तराऽऽहुतिः॥१३॥
स्कन्देत्। द्विपाद्भिः पशुभिर्यजमानो व्यध्येत। यदुत्तरयाऽभि

जुहुयात्॥१३॥

चतुष्पाद्भिः पशुभिर्यजमानो व्यृध्येत। यत्र वेत्थ वनस्पते
देवानाङ्गुह्या नामानि। तत्र हव्यानि गामयेति वानस्पत्ययर्चा
समिधमाधाय। तूष्णीमेव पुनर्जुहुयात्। वनस्पतिनैव
यज्ञस्यार्ताश्चानार्ताश्चाहुती वि दाधार। तत्कृत्वा। अन्यां
दुग्ध्वा पुनर्होतव्यम्। सैव ततः प्रायश्चित्तिः। यत्पुरा
प्रयाजेभ्यः प्राङ्ङारस्स्कन्दैत्। अध्वर्यवे च यजमानाय
चाकं स्यात्॥१४॥

यद्वर्षिणा। ब्रह्मणे च यजमानाय चाकं स्यात्। यत्प्रत्यक्।
होत्रे च पत्नियै च यजमानाय चाकं स्यात्। यदुदङ्गु। अग्नीधे
च पशुभ्यश्च यजमानाय चाकं स्यात्। यदभिजुहुयात्।
रुद्रोस्य पशून्यातुकस्स्यात्। यन्नाभिजुहुयात्। अशान्तः
प्रहियेत॥१५॥

सुवस्य बुध्रेनाभिनिदध्यात्। मा तमो मा यज्ञस्तमन्मा
यजमानस्तमत्। नमस्ते अस्त्वायते। नमो रुद्र परायते।
नमो यत्र निषीदसि। अमुं मा हिंसीरमुं मा हिंसीरिति
येन स्कन्दैत्। तं प्रहरेत्। सहस्रं शृङ्गो वृषभो जातवैदाः।
स्तोमपृष्ठो घृतवान्त्सुप्रतीकः। मा नो हासीन्मेत्थितो नेत्त्वा
जहाम। गोपोषन्नो वीरपोषश्च यच्छेति। ब्रह्मणैवेनं प्र हरति।
सैव ततः प्रायश्चित्तिः॥१६॥

वि वा ए॒ष इन्द्रि॑येण॒ वीर्ये॑ण॒र्ध्यते॑। यस्याहि॑ताग्नेर॒ग्निर्मथ्य॑मानो
न जाय॑ते। यत्रा॒न्यं पश्ये॑त्। तत् आ॒हृत्य॑ होत॒व्यम्।
अ॒ग्नावे॒वास्या॑ग्निहोत्रं हु॒तं भ॑वति। यद्यन्यत्र वि॒न्देत्।
अ॒जायां॑ होत॒व्यम्। आ॒ग्नेयी॑ वा ए॒षा। यद॒जा।
अ॒ग्नावे॒वास्या॑ग्निहोत्रं हु॒तं भ॑वति॥१७॥

अ॒जस्य॑ तु नाश्नी॑यात्। यद॒जस्या॑श्नी॒यात्। यामे॒वाग्ना॒वाहु॑तिञ्जुह॒यात्
ताम॑द्यात्। तस्मा॑द॒जस्य॑ नाश्य॑म्। यद्य॒जान्न॑ वि॒न्देत्।
ब्रा॒ह्मण॑स्य॒ दखि॑णे हस्ते होत॒व्यम्। ए॒ष वा अ॒ग्निर्वैश्वान॑रः।
यद्वा॑ह्म॒णः। अ॒ग्नावे॒वास्या॑ग्निहोत्रं हु॒तं भ॑वति॥१८॥

ब्रा॒ह्मण॑न्तु व॑स॒त्यै नाप॑ रु॒न्ध्यात्। यद्वा॑ह्म॒णव॑स॒त्या
अ॒परु॑न्ध्यात्। यस्मि॑न्ने॒वाग्ना॒वाहु॑तिञ्जुह॒यात्। तम्भा॑ग॒धेये॑न
व्य॑र्धयेत्। तस्मा॑द्वा॒ह्मणो॑ व॑स॒त्यै नाप॑रु॒ध्यः। यदि॑
ब्रा॒ह्मण॑न्न वि॒न्देत्। द॒र्भस्त॒म्बे होत॒व्यम्। अ॒ग्निवा॑न्वै
द॒र्भस्त॒म्बः। अ॒ग्नावे॒वास्या॑ग्निहोत्रं हु॒तं भ॑वति। द॒र्भांस्तु॑
नाध्या॑सीत॥१९॥

यद्द॒र्भान॑ध्यासी॑त। यामे॒वाग्ना॒वाहु॑तिञ्जुह॒यात्। ताम॑ध्यासी॑त।
तस्मा॑द्द॒र्भा नाध्या॑सित॒व्याः। यदि॑ द॒र्भान्न॑ वि॒न्देत्। अ॒प्सु
होत॒व्यम्। आपो॑ वै सर्वा॑ दे॒वताः॑। दे॒वता॑स्वे॒वास्या॑ग्निहोत्रं
हु॒तं भ॑वति। आप॒स्तु न॑ परि॒चर॑षीत। यदापः॑
परि॒चर॑षीत॥२०॥

यामे॒वाप्स्वाहु॑तिञ्जुह॒यात्। तां परि॑च॒खीत। तस्मा॒दापो॒ न
 परि॑च॒ख्याः। मे॒ध्या च॒ वा ए॒तस्या॑मे॒ध्या च॒ त॒नुवौ॒ स॒
 सृ॒ज्येते। यस्याहि॑ताग्नेर॒न्यैर॒ग्निभि॑र॒ग्नय॑स्स॒सृ॒ज्यन्ते। अ॒ग्नये॒
 विवि॑चये पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पेत्। मे॒ध्याश्चै॒वास्या॑मे॒ध्याश्च॑
 त॒नुवौ॒ व्याव॑र्तयति। अ॒ग्नये॑ व्रतप॑तये पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पेत्।
 अ॒ग्निमे॒व व्र॑तप॑तिः॒ स्वेन॑ भा॒गधे॑ये॒नोप॑ धावति। स
 ए॒वैन॑व्र॒तमा॑ ल॒म्भय॑ति॥ २१॥

गर्भः॑ स्र॒वन्त॑म॒गद॑म॒कः। अ॒ग्निरि॒न्द्रस्त्व॑ष्टा बृ॒हस्प॑तिः॒।
 पृ॒थि॒व्याम॑व॒ चुश्चो॑तै॒तत्। नाभि॑प्राप्नो॑ति निर्ऋ॑तिं प॒राचैः॒।
 रे॒तो वा ए॒तद्वा॒जिन॑माहि॒ताग्नेः॒। यद॑ग्नि॒होत्र॑म्। तद्य॒त्सर्वे॑त्।
 रे॒तोऽस्य॑ वा॒जिन॑ः स्र॒वेत्। गर्भः॑ स्र॒वन्त॑म॒गद॑म॒करि॑त्याह॒।
 रे॒त ए॒वास्मि॑न्वा॒जिन॑न्दधाति॥ २२॥

अ॒ग्निरि॒त्याह॒। अ॒ग्निर्वै रे॒तो॒धाः। रे॒त ए॒व तद॑धाति। इन्द्र॑
 इ॒त्याह॒। इन्द्रि॒यमे॒वास्मि॑न्दधाति। त्वष्टे॒त्याह॒। त्वष्टा॒ वै
 प॑शूनां मि॒थुना॑ना॒ रूप॑कृत्। रू॒पमे॒व प॑शुषु दधाति।
 बृ॒हस्प॑तिरि॒त्याह॒। ब्र॒ह्म वै दे॒वानां॒ बृ॒हस्प॑तिः॒। ब्र॒ह्मणै॒वास्मै॑
 प्र॒जाः प्र॒ ज॑नयति। पृ॒थि॒व्याम॑व॒ चुश्चो॑तै॒तदि॑त्याह॒।
 अ॒स्यामे॒वैन॑त्प्रति॒ष्ठाप॑यति। नाभि॑प्राप्नो॑ति निर्ऋ॑तिं
 प॒राचै॑रि॒त्याह॒। र॒ख्य॑सा॒मप॑हत्यै॥ २३॥

याः पुर॑स्ता॒त्प्र॒स्रव॑न्ति। उ॒परि॑ष्टात्सर्व॑तश्च॒ याः। ताभी॑
 र॒श्मिप॑वि॒त्राभिः॒। श्र॒द्धाय्यं॑ ज॒मा र॑भे। दे॒वा गा॑तुविदः।

गा॒तु॒र्य॒ज्ञाय॑ वि॒न्दत॑। मन॑स॒स्पति॑ना दे॒वेन॑। वाता॑द्य॒ज्ञः प्र
यु॑ज्यताम्। तृतीय॑स्यै दि॒वः। गा॒य॒त्रि॒या सोम॑ आभृ॒तः॥२४॥
सोम॑पी॒थाय॑ सन्न॑यितुम्। वक॑ल॒मन्तर॑मा द॑दे। आपो॑
दे॒वीश्शु॑द्धास्स्थ॑। इ॒मा पात्रा॑णि शु॒न्यत॑। उ॒पा॒त॒ङ्घ्राय॑
दे॒वाना॑म्। प॒र्णव॑ल्कमु॒त शु॑न्यत। प॒यो गृ॑हेषु प॒यो अ॒घ्निया॑सु।
प॒यो व॒त्सेषु॑ प॒य इन्द्रा॑य ह॒विषे॑ ध्रियस्व। गा॒य॒त्री प॑र्णव॒ल्केन॑।
प॒यस्सोम॑ङ्करो॒त्विमम्॥२५॥

अ॒ग्नि॒ङ्ग॒हामि॑ सु॒रथ॑र्य्यो म॒योभूः॑। य उ॒द्यन्त॑मा॒रोह॑ति
सूर्य॑म॒है। आ॒दि॒त्य॒ज्योति॑षा॒ज्योति॑रु॒त्तमम्॑। श्वो य॒ज्ञाय॑
रम॑तान्दे॒वता॑भ्यः। वसू॑न्नु॒द्राना॑दि॒त्यान्। इन्द्रे॑ण स॒ह दे॒वताः॑।
ताः पूर्॒वः परि॑ गृह्णामि। स्व आ॒यत॑ने मनी॒षया॑। इ॒मामूर्जं॑
पञ्च॑द॒शीर्य्यै प्र॑वि॒ष्टाः। तान्दे॒वान्परि॑ गृह्णामि पूर्॒वः॥२६॥

अ॒ग्नि॒रह॑व्य॒वाडि॑ह ताना व॑हतु। पौ॒र्णमा॑सः ह॒विरि॑दमेषां
म॒यि। आ॒मा॒वा॒स्यः ह॒विरि॑दमेषां म॒यि। अ॒न्तरा॑ऽग्नी
प॒शवः॑। दे॒वसु॑स॒दमा॑ ग॒मन्। तान्पूर्॒वः परि॑ गृह्णामि। स्व
आ॒यत॑ने मनी॒षया॑। इ॒ह प्र॒जा वि॒श्वरू॑पा रमन्ताम्।
अ॒ग्नि॒ङ्ग॒हप॑तिम॒भि स॒व्वसा॑नाः। ता ःपूर्॒व ःपरि॑
गृह्णामि॥२७॥

स्व आ॒यत॑ने मनी॒षया॑। इ॒ह प॒शवो॑ वि॒श्वरू॑पा रमन्ताम्।
अ॒ग्नि॒ङ्ग॒हप॑तिम॒भि स॒व्वसा॑नाः। तान्पूर्॒वः परि॑ गृह्णामि।

स्व आ॒य॒त॒ने म॒नी॒षया॑। अ॒यं पि॒तृ॒णाम॒ग्निः। अवा॑ङ्मु॒व्या
पि॒तृ॒भ्य आ। तं पूर्॒वः परि॑ गृह्णामि। अवि॑षन्नः पि॒तुङ्क॑रत्।
अज॑स्रन्त्वा॒ संभा॑पा॒लाः॥ २८॥

वि॒ज॒यभा॑ग॒ संमि॑न्धताम्। अ॒ग्ने दी॑दा॒य मे स॒भ्या।
विजि॑त्यै श॒रद॑श्श॒तम्। अन्न॑मावस॒थीय॑म्। अ॒भि ह॑राणि
श॒रद॑श्श॒तम्। आ॒व॒स॒थे श्रि॒यं म॒त्रम्। अहि॑र्बु॒ध्नियो॒ नि
य॑च्छतु। इ॒दम॒हम॒ग्निज्यै॑ष्ठेभ्यः। वसु॑भ्यो य॒ज्ञं प्र॑ब्रवीमि।
इ॒दम॒हमिन्द्र॑ज्येष्ठेभ्यः॥ २९॥

रु॒द्रेभ्यो॑ य॒ज्ञं प्र॑ ब्रवीमि। इ॒दम॒हं वरु॑णज्येष्ठेभ्यः। आ॒दि॒त्येभ्यो॑
य॒ज्ञं प्र॑ ब्रवीमि। प॒यंस्व॒तीरोष॑धयः। प॒यंस्व॒द्वीरु॑धां प॒यः।
अ॒पां प॒यंसो॒ यत्प॒यः। तेन॑ मा॒मिन्द्र॑ स॒ सं॒ज। अ॒ग्ने
व्र॒तप॑ते व्र॒तश्च॑रिष्यामि। तच्छ॑केय॒न्तन्मै॑ रा॒ध्यता॑म्। वा॒यो
व्र॒तप॑त॒ आदि॑त्य व्र॒तप॑ते॥ ३०॥

व्र॒ताना॑व्र॒तप॑ते व्र॒तश्च॑रिष्यामि। तच्छ॑केय॒न्तन्मै॑ रा॒ध्यता॑म्।
इ॒मां प्रा॒चीमु॒दीची॑म्। इ॒षमूर्ज॑म॒भि स॑स्कृताम्।
ब॒हुप॒र्णाम॑शु॒ष्काग्रा॑म्। ह॒रामि॑ प॒शुपाम॑हम्। यत्कृ॑ष्णो
रू॒पङ्क॑त्वा। प्रावि॑श॒स्त्ववँ॑न॒स्पती॑न्। तत्स्त्वामै॑कवि॒ंश॒ति॒धा।
संभ॑रामि सु॒संभृ॑ता॥ ३१॥

त्री॒न्य॒रि॒धी सं॒ स्ति॒स्र॒स्समि॑धः। य॒ज्ञायु॑रनु॒सञ्च॑रान्। उ॒प॒वे॒षं
मे॒ख्य॑ण॒न्धृष्टि॑म्। सं भ॑रामि सु॒संभृ॑ता॥ या जा॒ता ओष॑धयः।

दे॒वेभ्य॑स्त्रियु॒गं पु॒रा। ता॒सां पर्व॑ रा॒ध्यास॑म्। प॒रि॒स्त्रि॒रमा॒हर॑न्।
अ॒पां मे॒ध्य॒य्यँ॒ज्ञिय॑म्। सदे॒वः शि॒वम॑स्तु मे॥३२॥

आ॒च्छे॒त्ता वो॒ मा रि॑षम्। जी॒वा॒नि श॒रद॑श्श॒तम्।
अ॒प॑रि॒मिता॒नां परि॑मिताः। स॒न्न॒ह्ये सु॒कृ॒ताय॒ कम्। ए॒नो
मा नि॒गाङ्क॑त॒मच्च॑नाहम्। पु॒न॑रु॒त्थाय॑ बहु॒ला भ॑वन्तु।
स॒कृ॒दा॒च्छि॒न्नं ब॒र्हि॒रू॒र्णामृ॑दु। स्यो॒नं पि॒तृ॒भ्य॑स्त्वा
भ॒राम्य॑हम्। अ॒स्मिन्त्सी॑दन्तु मे पि॒तर॑स्सो॒म्याः। पि॒ताम॑हाः
प्र॒पि॒ताम॑हाश्चानु॒गैस्स॑ह॥३३॥

त्रि॒वृ॒त्प॒ला॒शे द॒र्भः। इ॒या॒न्प्रा॑दे॒शस॑म्मितः। य॒ज्ञे प॒वि॒त्रं
पो॒त॒त॒मम्। प॒यो ह॒व्य॑ङ्क॒रोतु॑ मे। इ॒मौ प्रा॑णापा॒नौ।
य॒ज्ञस्याङ्गा॑नि स॒र्वशः॑। आ॒प्या॒यय॑न्तौ स॒ञ्च॑रताम्। प॒वि॒त्रे
ह॒व्य॒शो॒ध॒ने। प॒वि॒त्रे॑ स्थो वैष्ण॒वी। वा॒यु॒र्वा॒ मन॑सा पु॒नातु॑॥३४॥

अ॒यं प्रा॑णश्चा॒पान॑श्च। य॒ज॑मा॒नम॑पि गच्छताम्। य॒ज्ञे ह्य॑भू॒तां
पो॒ता॒रौ। प॒वि॒त्रे ह॒व्य॒शो॒ध॒ने। त्वया॒ वेदि॑र्वि॒वि॒दुः पृ॒थि॒वीम्।
त्वया॑ य॒ज्ञो जा॑यते वि॒श्वदा॑निः। अ॒च्छि॒द्र॒य्यँ॒ज्ञम॑न्वैषि
वि॒द्वान्। त्वया॒ हो॒ता स॑न्त॒नो॒त्य॒र्धमा॑सान्। त्र॒य॒स्त्रि॒ंशो॑ऽसि
तन्तू॒नाम्। प॒वि॒त्रेण॑ स॒हाग॑हि॥३५॥

शि॒वेय॑ र॒ज्जु॑रभि॒धानी॑। अ॒घ्नियामु॑प॒ सेव॑ताम्। अ॒प्र॒स्र॑साय
य॒ज्ञस्य॑। उ॒खे उ॒प॑द॒धाम्य॑हम्। प॒शु॒भि॒स्स॒त्री॑तं बिभृताम्।
इ॒न्द्रा॑य श्रु॒त॒न्दधि॑। उ॒प॒वे॒षो॑ऽसि य॒ज्ञाय॑। त्वां प॑रि॒वे॒षम॑धारयन्।

इन्द्राय हविः कृण्वन्तः। शिवश्शग्मो भवासि नः॥३६॥

अमृन्मयन्देवपात्रम्। यज्ञस्यायुषि प्र युज्यताम्।
तिरःपवित्रमतिनीताः। आपो धारय मातिगुः। देवेन
सवित्रोत्पूताः। वसोस्सूर्यस्य रश्मिभिः। गान्दोहपवित्रे
रञ्जुम्। सर्वा पात्राणि शुन्यत। एता आ चरन्ति मधुमद्बुहानाः।
प्रजावतीर्यशसो विश्वरूपाः॥३७॥

बृहीर्भवन्तीरुपजायमानाः। इह व इन्द्रो रमयतु गावः।
पूषा स्थ। अयुख्मा वः प्रजया सः सृजामि।
रायस्पोषेण बहुलाभवन्तीः। ऊर्जं पयः पिन्वमाना घृतञ्च।
जीवो जीवन्तीरुपवस्सदेयम्। द्यौश्चेमर्य्यं जं पृथिवी च
सन्दुहाताम्। धाता सोमेन सह वार्तेन वायुः। यजमानाय
द्रविणन्दधातु॥३८॥

उथ्सन्दुहन्ति कलशश्चतुर्बिलम्। इडाँन्देवीम्मधुमतीः
सुवर्विदम्। तदिन्द्राग्नी जिन्वतः सूनृतावत्। तद्यजमानममृतत्वे
दधातु। कामधुख्मः प्र णो ब्रूहि। इन्द्राय हविरिन्द्रियम्।
अमूर्य्यस्याँन्देवानाँम्। मनुष्याणां पयो हितम्। बहु
दुग्धीन्द्राय देवेभ्यः। हव्यमा प्यायतां पुनः॥३९॥

वथ्सेभ्यो मनुष्येभ्यः। पुनर्दोहाय कल्पताम्। यज्ञस्य
सन्ततिरसि। यज्ञस्य त्वा सन्ततिमनु सन्तनोमि।
अदस्तमसि विष्णावे त्वा। यज्ञायार्षि दधाम्यहम्।

अ॒द्विररि॑त्तेन॒ पात्रे॑ण। याः पू॒ताः परि॒शेर॑ते। अ॒यं
पय॑स्सोम॑ङ्कृ॒त्वा। स्वाय्यो॑निमपि॒ गच्छ॑तु॥ ४० ॥

प॒र्णव॑ल्कः प॒वित्र॑म्। सौ॒म्यस्सो॑मा॒द्धि निर्मि॑तः। इ॒मौ प॒र्णश्च॑
दर्भ॑श्च। दे॒वाना॑ः ह॒व्यशो॑ध॒नौ। प्रा॒तर्वे॑षाय॒ गोपा॑य। वि॒ष्णो
ह॒व्यः हि र॑ख्य॒सि। उ॒भाव॑ग्री उ॒पस्तृ॑ण॒ते। दे॒वता॒ उप॑वसन्तु
मे। अ॒हङ्गा॒म्यानु॑प॒ वसा॑मि। म॒ह्यङ्गो॑प॒तये प॒शून्॥ ४१ ॥

दे॒वा दे॒वेषु॑ परा॑क्रमध्वम्। प्रथ॑मा द्वितीये॑षु। द्विती॑यास्तृतीये॑षु।
त्रिरे॑कादशा इ॒ह मा॑ऽवत। इ॒दः श॑केय॒य्यँदि॑दङ्क॒रोमि॑। आ॒त्मा
क॑रोत्वा॒त्मनै॑। इ॒दङ्क॑रिष्ये भेष॒जम्। इ॒दम्मे॑ वि॒श्वभे॑षजा।
अ॒श्विना॒ प्राव॑तय्यु॒वम्। इ॒दम॒हः से॒नाया॑ अ॒भीत्व॑र्ये॥ ४२ ॥

मुख॑मपो॒हामि॑। सूर्य॑ ज्योति॒र्वि भा॑हि। म॒ह॒त इ॒न्द्रिया॑य।
आ प्या॑यताङ्कृ॒तयो॑निः। अ॒ग्निर्ह॒व्याऽनु॑ मन्यताम्। ख॒मङ्ख॑
त्वच॑मङ्ख॒व। सु॒रूप॑न्त्वा॒ वसु॑विदम्। प॒शूना॑न्तेज॒सा। अ॒ग्नये॑
जुष्ट॑म॒भि घा॑रयामि। स्यो॒नन्ते॒ सदन॑ङ्क॒रोमि॑॥ ४३ ॥

घृ॒तस्य॑ धा॒रया॑ सु॒शेव॑ङ्क॒ल्पया॑मि। तस्मि॑न्त्सी॒दामृ॑ते प्र॒ति॒ति॒ष्ठ।
ब्री॒हीणा॑म्मै॒ध सु॑मन॒स्यमा॑नः। आ॒र्द्रः प्र॑थ॒स्रुर्भु॑वनस्य गो॒पाः।
श्रु॒त उ॒त्स्रा॑ति जनि॒ता म॑ती॒नाम्। यस्त॑ आ॒त्मा प॒शुषु॑ प्रविष्टः।
दे॒वाना॑ँवि॒ष्ठाम॑नु॒ यो वि॑त॒स्थे। आ॒त्मन्वा॑न्त्सोम॒ घृत॑वान् हि
भू॒त्वा। दे॒वान्गच्छ॑ सु॒वर्वि॑न्द॒ यज॑मानाय॒ मह्य॑म्। इ॒रा भू॑तिः
पृथि॒व्यै र॑सो॒ मोत्क्र॑मीत्॥ ४४ ॥

देवाः॑ पितरः॑ पितरो देवाः। योऽहमस्मि॑ स सन् यजे।
यस्यास्मि॑ न तमन्तरैमि। स्वं मे॑ इष्टं॑ स्वन्दत्तम्। स्वं
पूर्तं॑ स्वं॑ श्रान्तम्। स्व॑ हुतम्। तस्य॑ मेऽग्निरुपद्रष्टा।
वायुरुपश्रोता। आदित्योऽनुख्याता। द्यौः पिता॥४५॥

पृथिवी॑ माता। प्रजापतिर्बन्धुः॑। य एवास्मि॑ स सन्
यजे। मा भेर्मा॑ सव्विक्था॑ मा त्वां हि॑सिषम्। मा ते
तेजोऽप॑ क्रमीत्। भरतमुद्धरे॑मनुं पित्र्य॑। अवदानानि
ते प्रत्यव॑दास्यामि। नमस्ते॑ अस्तु॑ मा मां हि॑सीः।
यदव॑दानानि तेऽव॑द्यन्। विलो॒माकार्ष॑मात्मनः॑॥४६॥

आज्ये॑न प्रत्य॑नज्येनत्। तत्तु॑ आ प्या॑यतां पुनः॑। अज्या॑यो
यवमा॑त्रात्। आव्या॑धात्कृत्यतामि॑दम्। मा रू॑रूपाम
य॒ज्ञस्य॑। शुद्धं॑ स्विष्टमि॑दं ह॒विः। मनु॑ना दृष्टाङ्घ्रि॑तपदीम्।
मित्रा॑वरुणसमी॑रिताम्। द॒र्षि॒णार्धा॑दसंभि॑न्दन्। अव॑द्याम्येक॒तोमु॑खाम्

इडे॑ भा॒गं जु॑षस्व नः। जिन्व॑ गा जिन्वा॑र्वतः। तस्या॑स्ते
भ॒र्षि॒वाण॑स्स्याम। सर्वा॑त्मान॒स्सर्व॑गणाः। ब्र॒ध्न पि॑न्वस्व।
दद॑तो मे॒ मा ख्या॑यि। कुर्व॑तो मे॒ मोप॑दसत्। दि॒शाङ्घ्रि॑रसि।
दिशो॑ मे कल्प॑न्ताम्। कल्प॑न्ताम्मे दिशः॑॥४८॥

दैवी॑श्च मानु॑षीश्च। अ॒होरा॑त्रे मे॑ कल्पेताम्। अ॒र्धमा॑सा
मे॑ कल्प॑न्ताम्। मासा॑ मे॒ कल्प॑न्ताम्। ऋ॒तवो॑ मे॒
कल्प॑न्ताम्। स॒व्वँत्स॒रो मे॑ कल्प॑ताम्। कृ॒त्तिर॑सि॒ कल्प॑तां

मे। आशा॑नां त्वाऽऽशा॑पा॒लेभ्यः॑। च॒तुर्भ्यो॑ अ॒मृतै॑भ्यः। इ॒दं
भू॒तस्या॑ध्य॒खेभ्यः॑॥४९॥

वि॒धेम॑ ह॒विषा॑ व॒यम्। भज॑तां भा॒गी भा॒गम्। मा भा॒गोऽभ॑क्त।
नि॒रभा॑गं भ॒जामः॑। अ॒पस्मि॑न्वा ओष॑धीर्जि॒न्वा द्वि॑पात्पा॒हि।
चतु॑ष्पादव। दि॒वो वृष्टि॑मे॒रय॑। ब्रा॒ह्मणा॑नामि॒दं ह॒विः॥५०॥

सो॒म्याना॑ं सोम॒पीथि॑नाम्। निर्भ॑क्तो ब्रा॒ह्मणः॑। नेहा
ब्रा॒ह्मण॑स्यास्ति। सम॑ङ्कां ब॒र्हिर्ह॒विषा॑ घृ॒तेन॑। समा॑दित्यै॒र्वसु॑भि॒स्सम्म॑-
समि॑न्द्रेण॒ विश्वे॑भिर्दे॒वेभि॑रङ्काम्। दि॒व्यं नभो॑ गच्छ॒तु यथ्स्वाहा॑।
इन्द्रा॑णीवा॒ऽविध॑वा भूया॒सम्। अदि॑तिरिव सु॒पुत्रा॑। अ॒स्थूरि॑
त्वा॑ गा॒र्हप॑त्य॥५१॥

उप॒निष॑दे सुप्रजा॒स्त्वाय॑। सं पत्नी॒ पत्या॑ सुकृ॒तेन॑ गच्छ॒ताम्।
य॒ज्ञस्य॑ यु॒क्तौ धुर्या॑वभू॒ताम्। संजा॑नानौ विज॑हता॒मरा॑तीः।
दि॒वि ज्योति॑र॒जर॒मा र॑भेताम्। दश॑ते त॒नुवो॑ य॒ज्ञ
य॒ज्ञियाः॑। ताः प्री॑णातु यज॑मानो घृ॒तेन॑। ना॒रि॒ष्ठयोः॑
प्र॒शिष॑मीड॒मानः॑। दे॒वानां॑ दै॒व्येऽपि॑ यज॑मानोऽमृ॒तौऽभू॑त्।
य॒व्वाँदे॒वा अ॑कल्पयन्॥५२॥

ऊ॒र्जो भा॒गं श॑तक्रतू। ए॒तद्वा॑ तेन॑ प्री॒णानि॑। तेन॑
तृ॒प्यत॑मंह॒वौ। अ॒हन्दे॒वानां॑ सुकृ॒ताम॑स्मि लो॒के।
ममे॒दमि॑ष्टन्न मिथु॑र्भवाति। अ॒हन्ना॑रि॒ष्ठाव॑नु॒ यजामि॑ वि॒द्वान्।
यदा॑भ्यामिन्द्रो॒ अद॑धाद्वा॒गधे॑यम्। अदा॑रसृ॒द्धव॑त दे॒वसो॑म।

अ॒स्मिन् य॒ज्ञे म॑रुतो मृ॒डता नः। मा नो॑ विद॒द॒भिभा॒मो
अश॑स्तिः॥५३॥

मा नो॑ विद॒द्वृज॑ना॒ द्वेष्ट्या॒ या। ऋ॒षभ॑व्वा॒जिन॑व्व॒यम्।
पूर्ण॑मा॒सय्य॑जामहे। स नो॑ दो॒हता॑ सु॒वीर्य॑म्। रा॒यस्पोष॑
सह॑स्त्रिण॑म्। प्रा॒णाय॑ सु॒राध॑से। पूर्ण॑मा॒साय॑ स्वाहा॑।
अ॒मावा॒स्या सु॒भगा॑ सु॒शेवा॑। धे॒नुरि॑व॒ भूय॑ आ॒प्याय॑माना।
सा नो॑ दो॒हता॑ सु॒वीर्य॑म्। रा॒यस्पोष॑ सह॑स्त्रिण॑म्।
अ॒पा॒नाय॑ सु॒राध॑से। अ॒मावा॒स्यायै॑ स्वाहा॑। अ॒भि स्तृ॑णीहि
परि॑ धेहि॒ वेदि॑म्। जा॒मि॒म्मा हि॑ सी॒रमु॒या शया॑ना।
होतृ॑ष॒दना॑ हरि॒तास्सु॒वर्णाः॑। नि॒ष्का इ॒मे यज॑मानस्य
ब्र॒ध्रे॥५४॥

परि॑स्तृणीत॒ परि॑धत्ता॒ग्निम्। परि॑हितोऽ॒ग्निर्यज॑मानं भुनक्तु।
अ॒पा र॑स॒ ओष॑धीना॑ सु॒वर्णः॑। नि॒ष्का इ॒मे यज॑मानस्य
सन्तु॑ का॒मदु॒घाः। अ॒मुत्रा॑मु॒ष्मि॒ल्लौके॑। भू॒पते॑ भु॒वन॑पते।
म॒हतो॑ भू॒तस्य॑ पते। ब्र॒ह्माण॑न्त्वा वृणीमहे। अ॒हं भू॑पतिर॒हं
भु॒वन॑पतिः। अ॒हं म॑हतो भू॒तस्य॑ पतिः॥५५॥

दे॒वेन॑ सवि॒त्रा प्र॑सू॒त आ॒र्त्विज्य॑ङ्क॒रिष्या॑मि। दे॒वं स॑वि॒तरे॒तन्त्वा॑
वृ॒णते। बृ॒हस्प॑तिं॒ दैव्यं॑ ब्र॒ह्माण॑म्। तद॒हं मन॑से प्र ब्रवीमि।
मनो॑ गाय॒त्रियै॑। गा॒य॒त्री त्रि॑ष्टु॒भै। त्रि॑ष्टु॒जग॑त्यै। जग॑त्यनु॒ष्टु॒भै।
अ॒नु॒ष्टु॒क्प॒ङ्क्तौ॑। प॒ङ्क्तिः प्र॒जाप॑तये॥५६॥

प्रजापतिर्विश्वेभ्यो देवेभ्यः। विश्वे देवा बृहस्पतये।
 बृहस्पतिर्ब्रह्मणे। ब्रह्म भूर्भुवस्सुवः। बृहस्पतिर्देवानां
 ब्रह्मा। अहं मनुष्याणाम्। बृहस्पते यज्ञङ्गोपाय। इदं तस्मै
 हर्म्यङ्करोमि। यो वो देवाश्चरति ब्रह्मचर्यम्। मेधावी दिख्यु
 मनसा तपस्वी॥५७॥

अन्तर्दूतश्चरति मानुषीषु। चतुश्शिखण्डा युवतिस्सुपेशाः।
 घृतप्रतीका भुवनस्य मध्ये। मर्मज्यमाना महते सौभगाय।
 मह्यन्धुख्व यजमानाय कामान्। भूमिर्भूत्वा महिमानं
 पुपोष। ततो देवी वर्धयते पयांसि। यज्ञिया यज्ञिष्वि च
 यन्ति शश्व। ओषधीराप इह शक्करीश्व। यो मां हृदा मनसा
 यश्च वाचा॥५८॥

यो ब्रह्मणा कर्मणा द्वेष्टि देवाः। यश्श्रुतेन हृदयेनेष्णता
 च। तस्यैन्द्र वज्रेण शिरश्छिनद्मि। ऊर्णामृदु प्रथमानं
 स्योनम्। देवेभ्यो जुष्टं सदनाय बर्हिः। सुवर्गे लोके
 यजमानं हि धेहि। मां नाकस्य पृष्ठे परमे व्योमन्।
 चतुश्शिखण्डा युवतिस्सुपेशाः। घृतप्रतीका वयुनानि वस्ते।
 साऽऽस्तीर्यमाणा महते सौभगाय ॥५९॥

सा मे धुख्व यजमानाय कामान्। शिवा च मे शग्मा चैधि।
 स्योना च मे सुषदा चैधि। ऊर्जस्वती च मे पयस्वती चैधि।
 इषमूर्ज मे पिन्वस्व। ब्रह्म तेजो मे पिन्वस्व। ख्यत्रमोजो मे

पिन्वस्व। विशं पुष्टिं मे पिन्वस्व। आयुरन्नाद्यम्मे पिन्वस्व।
प्रजां पशून्मे पिन्वस्व॥६०॥

अस्मिन् यज्ञ उपभूय इन्नु मे। अविर्खोभाय परिधीन्दधामि।
धर्ता धरुणो धरीयान्। अग्निर्द्वेषांसि निरितो नुदातै।
विच्छिनद्भि विधृतीभ्यां सपत्नान्। जातान्भ्रातृव्यान् ये
च जनिष्यमाणाः। विशो यन्त्राभ्याव्विधमाम्येनान्। अहं
स्वानामुत्तमोऽसानि देवाः। विशो यन्त्रे नुदमाने अरातिम्।
विश्वं पाप्मानममतिन्दुर्मरायुम्॥६१॥

सीदन्ती देवी सुकृतस्य लोके। धृतीं स्थो विधृती
स्वधृती। प्राणान्मयि धारयतम्। प्रजाम्मयि धारयतम्।
पशून्मयि धारयतम्। अयं प्रस्तर उभयस्य धर्ता। धर्ता
प्रयाजानामुतानूयाजानाम्। स दाधार समिधो विश्वरूपाः।
तस्मिन्श्नुचो अध्या सादयामि। आ रोह पथो जुहु
देवयानान्॥६२॥

यत्रर्षयः प्रथमजा ये पुराणाः। हिरण्यपख्वाऽजिरा
सम्भृताङ्गा। वहांसि मा सुकृताय्यत्र लोकाः। अवाहं बाध
उपभृता सपत्नान्। जातान्भ्रातृव्यान् ये च जनिष्यमाणाः।
दोहै यज्ञं सुदुघामिव धेनुम्। अहमुत्तरो भूयासम्।
अधरे मत्सपत्नाः। यो मा वाचा मनसा दुर्मरायुः।
हृदाऽरातीयादभिदासदग्ने॥६३॥

इदमस्य चित्तमधरन्ध्रवायाः। अहमुत्तरो भूयासम्। अधरे

मथ्स॒पत्नाः॑। ऋष॒भोऽसि॑ शाक्क॒रः। घृ॒ताची॑ना॒ः सूनुः॑।
 प्रि॒येण॒ नाम्ना॑ प्रि॒ये सद॑सि सीद। स्यो॒नो मे॑ सीद सु॒षदः॑
 पृथि॒व्याम्। प्रथ॑यि प्र॒जया॑ प॒शुभि॑स्सुव॒र्गे लो॒के। दि॒वि सीद॑
 पृथि॒व्याम॒न्तरि॑ख्ये। अ॒हमु॑त्त॒रो भू॒यासम्॥६४॥

अध॑रे॒ मथ्स॒पत्नाः॑। इ॒यः॑ स्था॒ली घृ॒तस्य॑ पूर्णा।
 अ॒च्छिन्न॑पयाश्शतधा॒र उत्स॑ः। मा॒रुते॑न॒ शर्म॑णा॒ दैव्ये॑न।
 य॒ज्ञोऽसि॑ स॒र्वत॑श्श्रितः। स॒र्वतो॒ मां भू॑तं भ॒विष्य॑च्छ्रयताम्।
 श॒तम्मे॑ स॒न्त्वाशि॑षः। स॒हस्र॑म्मे स॒न्तु सूनृ॑ताः। इरा॑वतीः
 प॒शुम॑तीः। प्र॒जाप॑तिरसि स॒र्वत॑श्श्रितः॥६५॥

स॒र्वतो॒ मां भू॑तं भ॒विष्य॑च्छ्रयताम्। श॒तं मे॑ स॒न्त्वाशि॑षः।
 स॒हस्र॑ मे स॒न्तु सूनृ॑ताः। इरा॑वतीः प॒शुम॑तीः।
 इ॒दमिन्द्रि॒यम॒मृत॑र्घ्वी॒र्यम्। अ॒नेनेन्द्रा॑य प॒शवो॑ऽचिकि॒त्सन्।
 तेन॑ दे॒वा अव॑तोप॒ माम्। इ॒हेष॒मूर्ज॑य्यँश॒स्सह॑ ओज॑स्सनेयम्।
 श्रु॒तं मयि॑ श्रयताम्। यत्पृ॒थि॒वीमच॑र॒त्तत्प्र॑विष्टम्॥६६॥

येना॑सि॒श्चद्व॒लमिन्द्रे॑ प्र॒जाप॑तिः। इ॒दन्त॑च्छु॒क्रं मधु॑ वा॒जिनी॑वत्।
 येनो॑परि॒ष्टादधि॑नोन्महेन्द्रम्। दधि॑ मा॒न्धि॑नोतु। अ॒यव्वँदः॑
 पृथि॒वीमन्व॑विन्दत्। गुहा॑ स॒तीङ्ग॑ह॒ने ग॒ह्वरे॑षु। स वि॑न्दतु
 यज॑मानाय लो॒कम्। अ॒च्छि॒द्रय्यँ॑ज्ञं भू॒रि॑कर्मा करोतु।
 अ॒यय्यँ॑ज्ञस्सम॑सदद्धविष्मान्। ऋ॒चा साम्ना॑ यजु॑षा
 दे॒वता॑भिः॥६७॥

तेन॑ लो॒कान्त्सूर्य॑वतो जयेम। इन्द्र॑स्य सु॒ख्यम॑मृत॒त्वम॑श्याम्।
 यो नः॑ कनी॑य इ॒ह का॒मया॑तै। अ॒स्मिन् य॒ज्ञे
 यज॑मानाय॒ मह्य॑म्। अप॒ तमिन्द्रा॑ग्नी भुव॑नान्नुदेताम्।
 अ॒हं प्र॒जावै॑रव॑तीर्वि॒देय। अ॒ग्ने वाज॑जित्। वाज॑न्त्वा
 सरि॑ष्यन्त॑म्। वाज॑ञ्जे॒ष्यन्त॑म्। वा॒जिन॑व्वाँज॒जित॑म्॥६८॥

वा॒ज॒जि॒त्यायै॑ सं मा॑र्जिम्। अ॒ग्निम॑न्ना॒दम॑न्नाद्या॑य। उप॑हूतो द्यौः
 पि॒ता। उप॒ मान्द्यौः पि॒ता ह्व॑यताम्। अ॒ग्निरा॑ग्नी॒ध्रात्। आयु॑षे
 वर्च॑से। जी॒वात्वै॑ पुण्या॑य। उप॑हूता पृथि॒वी मा॒ता। उप॒ मां
 मा॒ता पृथि॒वी ह्व॑यताम्। अ॒ग्निरा॑ग्नी॒ध्रात्॥६९॥

आयु॑षे वर्च॑से। जी॒वात्वै॑ पुण्या॑य। मनो॑ ज्योति॑र्जुषता॒माज्य॑म्।
 वि॒च्छिन्न॑य्यँ॒ज्ञं॑ समि॑मन्द॒धातु॑। बृह॑स्पति॑स्तनुतामि॒मन्त्रः॑।
 वि॒श्वे दे॒वा इ॒ह मा॑दयन्ताम्। यन्ते॑ अ॒ग्न आ॒वृ॒श्चामि॑।
 अ॒हव्वाँ॑ खि॒षिपि॑तश्चरन्। प्र॒जाश्च॑ तस्य॒ मूलं॑श्च। नी॒चैर्दे॒वा नि
 वृ॑श्चत॥७०॥

अ॒ग्ने यो नोऽभि॑दास॑ति। सु॒मा॒नो यश्च॑ नि॒ष्ट्यः॑। इ॒ध्मस्यै॑व
 प्र॒ख्याय॑तः। मा तस्यो॒च्छे॑षि॒ किञ्च॑न। यो मा॒न्द्वेष्टि॑ जातवेदः।
 यश्चा॒हन्द्वा॑ष्मि॒ यश्च॑ मा॒म्। सर्वा॑ः स्तान॑ग्ने सन्द॑ह। या॑ः
 श्चा॒हन्द्वा॑ष्मि॒ ये च॑ मा॒म्। अ॒ग्ने वाज॑जित्। वाज॑न्त्वा
 ससृ॑वा॑स॑म्॥७१॥

वाज॑ञ्जि॒गि॒वा॑स॑म्। वा॒जिन॑व्वाँज॒जित॑म्। वा॒ज॒जि॒त्यायै॑

सम्मूर्जिम्। अग्निमन्त्रादमन्त्राद्याय। वेदिर्बर्हिश्शृतः हविः।
 इध्मः परिधयस्सुचः। आज्यय्यज्ञ ऋचो यजुः। याज्याश्च
 वषट्काराः। सम्मे सन्नतयो नमन्ताम्। इध्मसन्नहने हुते॥ ७२॥

दिवः खीलोऽवततः। पृथिव्या अध्युत्थितः। तेनां
 सहस्रकाण्डेन। द्विषन्तः शोचयामसि। द्विषन्मे बहु
 शोचतु। ओषधे मो अहः शुचम्। यज्ञ नमस्ते यज्ञ।
 नमो नमश्च ते यज्ञ। शिवेन मे सन्तिष्ठस्व। स्योनेन मे
 सन्तिष्ठस्व॥ ७३॥

सुभूतेन मे सन्तिष्ठस्व। ब्रह्मवर्चसेन मे सन्तिष्ठस्व।
 यज्ञस्यर्द्धिमनु सन्तिष्ठस्व। उप ते यज्ञ नमः। उप ते
 नमः। उप ते नमः। त्रिष्फलीक्रियमाणानाम्। यो
 न्यङ्गो अवशिष्यते। रक्वसां भागधेयम्। आपस्तत्र
 वहतादितः॥ ७४॥

उलूखले मुसले यच्च शूर्पे। आशिश्लेषं दृषदि यत्कपाले।
 अवप्रुषो विप्रुषस्सय्यजामि। विश्वे देवा हविरिदञ्चुषन्ताम्।
 यज्ञे या विप्रुषस्सन्ति बह्वीः। अग्नौ तास्सर्वास्स्विष्टास्सुहृता
 जुहोमि। उद्यन्नद्यमित्र महः। सपत्नान्मे अनीनशः। दिवैनान्
 विद्युतां जहि। निम्रोचन्नधरान्कृधि॥ ७५॥

उद्यन्नद्य वि नो भज। पिता पुत्रेभ्यो यथा। दीर्घायुत्वस्य
 हेशिषे। तस्य नो देहि सूर्य। उद्यन्नद्य मित्रमहः।
 आरोहन्नुत्तरान्दिवम्। हृद्रोगम्मम सूर्य। हरिमाणश्च नाशय।

शुकेषु मे हरिमाणम्। रोपणाकांसु दध्मसि ॥७६॥

अथो हारिद्रवेषु मे। हरिमाणन्नि दध्मसि। उदंगादयमादित्यः।
विश्वेन सहसा सह। द्विषन्तं मम रन्धयन्। मो अहन्दिषतो
रधम्। यो नश्शपादशपतः। यश्च नश्शपतश्शपात्। उषाश्च
तस्मै निमुक्कं। सर्वं पापं समूहताम् ॥७७॥

यो नस्सपत्नो यो रणः। मर्तोऽभिदासंति देवाः।
इध्मस्यैव प्रख्यायतः। मा तस्योच्छेषि किञ्चन। अवसृष्टः
परापत। शरो ब्रह्मसंशितः। गच्छाऽमित्रान्प्र विश।
मैषाङ्गश्चनोच्छिषः ॥७८॥

सख्येदं पश्य। विधर्तरिदं पश्य। नाकेदं पश्य। रमतिः
पनिष्ठा। ऋतवैर्षिष्ठम्। अमृतायान्याहुः। सूर्यो वरिष्ठो
अख्यभिर्विभाति। अनु द्यावापृथिवी देवपुत्रे। दीख्याऽसि
तपसो योनिः। तपोऽसि ब्रह्मणो योनिः ॥७९॥

ब्रह्मासि ख्यत्रस्य योनिः। ख्यत्रमस्यृतस्य योनिः।
ऋतमसि भूरा रभे। श्रद्धां मनसा। दीख्यान्तपसा। विश्वस्य
भुवनस्याधिपत्नीम्। सर्वे कामा यजमानस्य सन्तु। वातं
प्राणं मनसाऽन्वा रभामहे। प्रजापतिर्य्यौ भुवनस्य गोपाः।
स नो मृत्योस्त्रायतां पात्वहंसः ॥८०॥

ज्योग्जीवा जरामशीमहि। इन्द्रं शाक्र गायत्रीं प्र पद्ये। तान्ते
युनज्मि। इन्द्रं शाक्र त्रिष्टुभं प्र पद्ये। तान्ते युनज्मि। इन्द्रं

शाक्र॒र जग॑तीं॒ प्र प॑द्ये। तान्ते॑ युनज्मि। इन्द्र॑ शाक्र॒रानुष्टु॑भं
प्र प॑द्ये। तान्ते॑ युनज्मि। इन्द्र॑ शाक्र॒र पङ्क्तिं॑ प्रप॑द्ये॥८१॥

तान्ते॑ युनज्मि। आऽह॒न्दी॒ख्याम॑रु॒हमृ॑तस्य॒ पत्नी॑म्। गा॒य॒त्रेण॒
छन्द॑सा॒ ब्रह्म॑णा च। ऋ॒तꣳ स॒त्येऽधा॑यि। स॒त्यमृ॑तेऽधा॑यि।
ऋ॒तञ्च॑ मे स॒त्यञ्चा॑भूताम्। ज्योति॑रभूवꣳ सु॒व॑रगमम्।
सु॒व॑र्गल्लो॒कन्ना॑कस्य पृ॒ष्ठम्। ब्र॒ध्नस्य॑ वि॒ष्टप॑मगमम्। पृथि॒वी
दी॒ख्या॥८२॥

तयाऽग्नि॑र्दी॒ख्या दी॒ख्वितः॑। ययाऽग्नि॑र्दी॒ख्या दी॒ख्वितः॑।
तया॑ त्वा दी॒ख्या दी॒ख्वयामि॑। अ॒न्तरि॑ख्यन्दी॒ख्या। तया॑
वा॒युर्दी॒ख्या दी॒ख्वितः॑। यया॑ वा॒युर्दी॒ख्या दी॒ख्वितः॑। तया॑
त्वा दी॒ख्या दी॒ख्वयामि॑। द्यौर्दी॒ख्या। तयाऽऽदि॒त्यो दी॒ख्या
दी॒ख्वितः॑। ययाऽऽदि॒त्यो दी॒ख्या दी॒ख्वितः॑॥८३॥

तया॑ त्वा दी॒ख्या दी॒ख्वयामि॑। दि॒शो दी॒ख्या। तया॑ च॒न्द्रमा॑
दी॒ख्या दी॒ख्वितः॑। यया॑ च॒न्द्रमा॑ दी॒ख्या दी॒ख्वितः॑। तया॑
त्वा दी॒ख्या दी॒ख्वयामि॑। आपो॑ दी॒ख्या। तया॑ वरु॑णो॒ राजा॑
दी॒ख्या दी॒ख्वितः॑। यया॑ वरु॑णो॒ राजा॑ दी॒ख्या दी॒ख्वितः॑।
तया॑ त्वा दी॒ख्या दी॒ख्वयामि॑। ओष॑धयो दी॒ख्या॥८४॥

तया॑ सोमो॒ राजा॑ दी॒ख्या दी॒ख्वितः॑। यया॑ सोमो॒ राजा॑
दी॒ख्या दी॒ख्वितः॑। तया॑ त्वा दी॒ख्या दी॒ख्वयामि॑।
वा॒ग्दी॒ख्या। तया॑ प्रा॒णो दी॒ख्या दी॒ख्वितः॑। यया॑ प्रा॒णो
दी॒ख्या दी॒ख्वितः॑। तया॑ त्वा दी॒ख्या दी॒ख्वयामि॑।

पृथि॒वी त्वा दी॒र्ख॑माण॒मनु॑ दी॒र्ख॑ताम्। अ॒न्तरि॑र्ख॒न्त्वा
दी॒र्ख॑माण॒मनु॑ दी॒र्ख॑ताम्। द्यौ॒स्त्वा दी॒र्ख॑माण॒मनु॑
दी॒र्ख॑ताम्॥८५॥

दि॒शस्त्वा दी॒र्ख॑माण॒मनु॑ दी॒र्ख॑न्ताम्। आ॒पस्त्वा
दी॒र्ख॑माण॒मनु॑ दी॒र्ख॑न्ताम्। ओष॑ध॒यस्त्वा दी॒र्ख॑माण॒मनु॑
दी॒र्ख॑न्ताम्। वा॒क्त्वा दी॒र्ख॑माण॒मनु॑ दी॒र्ख॑ताम्। ऋ॒चस्त्वा
दी॒र्ख॑माण॒मनु॑ दी॒र्ख॑न्ताम्। सा॒मा॒नि त्वा दी॒र्ख॑माण॒मनु॑
दी॒र्ख॑न्ताम्। यजू॑ं॒षि त्वा दी॒र्ख॑माण॒मनु॑ दी॒र्ख॑न्ताम्।
अ॒हश्च॒ रात्रि॑श्च। कृ॒षिश्च॒ वृष्टि॑श्च। त्वि॒षिश्चा॒पचि॑तिश्च॥८६॥

अ॒पश्चौष॑ध॒यश्च। ऊ॒र्क् सूनृ॑तां च। ता॒स्त्वा दी॒र्ख॑माण॒मनु॑
दी॒र्ख॑न्ताम्। स्वे द॒र्खे द॒र्ख॑पि॒तेह सी॑द। दे॒वानां॑ सु॒म्नो
म॒ह॒ते रणा॑य। स्वा॒स॒स्थस्त॑नु॒वा स॒द्विंश॑स्व। पि॒तेवै॑धि सून॒व
आ सु॒शेवः॑। शि॒वो मां शि॒व॒मा वि॑श। स॒त्य॒म्मा आ॒त्मा।
श्र॒द्धा मेऽ॒र्खि॑तिः॥८७॥

तपो॑ मे प्र॒ति॒ष्ठा। स॒वि॒तृप्र॑सू॒ता मा॒ दि॒शो दी॒र्ख॑यन्तु।
स॒त्य॒मस्मि॑। अ॒ह॒न्त्वद॑स्मि॒ मद॑सि॒ त्वमे॑तत्। म॒मा॑सि॒
योनि॑स्त॒व योनि॑रस्मि॒। म॒मै॒व स॒न्वहं॑ ह॒व्या॒न्य॒ग्ने। पु॒त्रः
पि॒त्रे लो॑क॒कृ॒ज्जा॒तवे॑दः। आ॒जु॒ह्वान॑स्सुप्र॒ती॒कः पु॒रस्ता॑त्।
अ॒ग्ने स्वा॒य्यौ॒नि॒मा सी॑द सा॒ध्या। अ॒स्मि॒न्स॒ध॒स्थे
अ॒ध्यु॒त्तर॑स्मिन्॥८८॥

विश्वे देवा यजमानश्च सीदत। एकमिषे विष्णुस्त्वाऽन्वेतु।
 द्वे ऊर्जे विष्णुस्त्वाऽन्वेतु। त्रीणि व्रताय विष्णुस्त्वाऽन्वेतु।
 चत्वारि मायोभवाय विष्णुस्त्वाऽन्वेतु। पञ्च पशुभ्यो
 विष्णुस्त्वाऽन्वेतु। षड्रायस्पोषाय विष्णुस्त्वाऽन्वेतु। सप्त
 सप्तभ्यो होत्राभ्यो विष्णुस्त्वाऽन्वेतु। सखायस्सप्तपदा
 अभूम। सख्यन्ते गमेयम् ॥८९॥

सख्यात्ते मा योषम्। सख्यान्मे मा योष्ठाः। साऽसि
 सुब्रह्मण्ये। तस्यास्ते पृथिवी पादः। साऽसि सुब्रह्मण्ये।
 तस्यास्तेऽन्तरिक्षं पादः। साऽसि सुब्रह्मण्ये। तस्यास्ते द्यौः
 पादः। साऽसि सुब्रह्मण्ये। तस्यास्ते दिशः पादः॥९०॥

पुरोरजास्ते पञ्चमः पादः। सा न इषमूर्जन्धुख्वा। तेज
 इन्द्रियम्। ब्रह्मवर्चसमन्नाद्यम्। वि मिमे त्वा पर्यस्वतीम्।
 देवानान्धेनुः सुदुधामनपस्फुरन्तीम्। इन्द्रस्सोमं पिबतु।
 ख्वेमो अस्तु नः। इमान्नराः कृणुत वेदिमेत्या। वसुमतीः
 रुद्रवतीमादित्यवतीम्॥९१॥

वर्ष्मन्दिवः। नाभा पृथिव्याः। यथाऽयय्यजमानो न रिष्येत्।
 देवस्य सवितुस्सवे। चतुश्शिखण्डा युवतिस्सुपेशाः।
 घृतप्रतीका भुवनस्य मध्ये। तस्याः सुपर्णावधि यौ
 निविष्टौ। तयोर्देवानामधि भागधेयम्। अप जन्यम्भयन्नुद।
 अप चक्राणि वर्तया। गृहः सोमस्य गच्छतम्। न वा उ

वे॒तन्मि॑यसे॒ न रि॑ष्यसि। दे॒वाः इ॒देषि॑ प॒थिभि॑स्सुगेभिः॑।
यत्र॑ यन्ति॑ सु॒कृतो॑ नापि॑ दुष्कृतः॑। तत्र॑ त्वा दे॒वस्स॑वि॒ता
द॑धातु॥१२॥

यद॑स्य पा॒रे रज॑सः। शु॒क्रज्योति॑रजायत। तत्रः॑ पर्ष॒दति॑
द्विषः॑। अग्ने॑ वैश्वान॒र॒ स्वाहा॑। यस्मा॑द्भीषाऽवा॑शिष्टाः। ततो॑
नो॒ अभ॑यङ्कृधि। प्र॒जाभ्य॑स्सर्वा॒भ्यो मृ॑डा। नमो॑ रु॒द्राय॑ मी॒दुषे॑।
यस्मा॑द्भीषा न्यष॑दः। ततो॑ नो॒ अभ॑यङ्कृधि॥१३॥

प्र॒जाभ्य॑स्सर्वा॒भ्यो मृ॑डा। नमो॑ रु॒द्राय॑ मी॒दुषे॑। उदु॑स्र
तिष्ठ॑ प्रति॑तिष्ठ॒ मारि॑षः। मेम॒र्य्यं ज॒र्य्यं ज॑मानश्च॒ रीरि॑षः।
सुव॑र्गे लो॒के यज॑मानः॒ हि धे॒हि। शन्न॑ एधि॒ द्विप॑दे
शश्च॑तु॒ष्पदे॑। यस्मा॑द्भीषाऽवै॑पिष्टाः। पु॒लायि॑ष्ठास्स॒मज्ञा॑स्थाः।
ततो॑ नो॒ अभ॑यङ्कृधि। प्र॒जाभ्य॑स्सर्वा॒भ्यो मृ॑डा। नमो॑ रु॒द्राय॑
मी॒दुषे॑॥१४॥

य इ॒दम॑कः॑। तस्मै॒ नमः॑। तस्मै॒ स्वाहा॑। न वा
उ॒वे॒तन्मि॑यसे। आशा॑नान्त्वा वि॒श्वा आशाः॑। यज्ञ॑स्य॒ हि
स्थ ऋ॑त्वियौ। इन्द्रा॑ग्नी॒ चेत॑नस्य च। हु॒ताहु॑तस्य॒ तृप्य॑तम्।
अहु॑तस्य॒ हुत॑स्य॒ च। हु॒तस्य॒ चाह॑तस्य॒ च। अहु॑तस्य
हु॒तस्य॒ च। इन्द्रा॑ग्नी अ॒स्य सोम॑स्य। वी॒तं पि॑बत॒ञ्जुषे॑थाम्।
मा यज॑मान॒न्तमो॑ विदत्। म॒र्त्विजो॑ मो इ॒माः प्र॒जाः। मा
यस्सोम॑मि॒मं पिबा॑त्। स॒ः सृ॑ष्टमु॒भय॑ङ्कृतम्॥१५॥

अ॒ना॒ग॒स॑स्त्वा व॒यम्। इ॒न्द्रेण॑ प्रे॒षिता॒ उप॑। वा॒यु॒ष्टे
अ॒स्त्व॑ः श॒भूः। मि॒त्रस्ते॑ अ॒स्त्व॑ः श॒भूः। व॒रु॒णस्ते
अ॒स्त्व॑ः श॒भूः। अ॒पा॒र॒ख्य॑या ऋ॒त॑स्य ग॒र्भाः। भुव॑नस्य
गो॒पा॒श्श॒येना॑ अतिथयः। प॒र्व॒ता॒नाङ्क॑कु॒भः प्र॒यु॒तो॑ नपा॒तारः।
व॒श्रु॒नेन्द्र॑ ह॒यत॑। घो॒षे॒णामी॑वाः श्वा॒तय॑त॥१६॥

यु॒क्ता॒स्स्थ॒ वह॑त। दे॒वा ग्रा॒वा॒ण इ॒न्दुरि॒न्द्र इ॒त्य॑वादिषुः।
ए॒न्द्र॑मचु॒च्यवुः प॒र॒म॒स्याः॑ प॒रा॒व॒तः॑। आ॒ऽस्मा॒त्स॒ध॒स्था॑त्।
ओ॒रोर॑न्त॒रि॒ख्या॑त्। आ सु॒भू॒त॑म॒सुष॑वुः। ब्र॒ह्म॒व॒र्च॒स॒म॒
आ॒सु॑षवुः। स॒म॒रे र॒ख्या॑ः स्य॒व॒धि॑षुः। अ॒प॒ह॒तं ब्र॒ह्म॒ज्य॒स्य॑।
वाक् त्वा म॒नश्च॑ श्रीणीताम्॥१७॥

प्रा॒णश्च॑ त्वा॒ऽपा॒नश्च॑ श्रीणीताम्। च॒र॒ख्युश्च॑ त्वा श्रो॒त्रश्च॑
श्रीणीताम्। द॒र॒ख्यश्च॑त्वा ब॒लश्च॑ श्रीणीताम्। ओ॒जश्च॑ त्वा
स॒हश्च॑ श्रीणीताम्। आ॒युश्च॑ त्वा॒ऽज॒रा च॑ श्रीणीताम्। आ॒त्मा
च॑ त्वा त॒नूश्च॑ श्रीणीताम्। श्रु॒तो॑ऽसि श्रु॒त॒ङ्क॑तः। श्रु॒ताय॑ त्वा
श्रु॒तेभ्य॑स्त्वा। यमि॒न्द्र॑मा॒हुर्व॑रु॒ण्य॑मा॒हुः। य॒मि॒त्र॒मा॒हुर्य॑मु॒
स॒त्य॒मा॒हुः॥१८॥

यो दे॒वाना॑न्दे॒व॒त॑म॒स्तपो॒जाः। तस्मै॑ त्वा तेभ्य॑स्त्वा। मयि॑
त्यदि॑न्द्रि॒य॒म॒म॒ह॒त्। मयि॑ द॒र॒ख्यो मयि॑ ऋ॒तुः॑। मयि॑ धा॒यि
सु॒वीर्य॑म्। त्रि॒शु॒घ्न॒र्मो वि भा॑तु मे। आ॒कू॒त्या म॒न॑सा
स॒ह। वि॒रा॒जा ज्योति॑षा स॒ह। य॒ज्ञेन॑ प॒य॑सा स॒ह। तस्य॑
दो॒ह॑मशीमहि॥१९॥

तस्य॑ सु॒म्नमं॑शीमहि। तस्य॑ भ॒र्ख्यमं॑शीमहि। वा॒ग्जु॑षा॒णा
सोम॑स्य तृ॒प्यतु। मि॒त्रो जना॑न्प्र स मि॒त्र। यस्मा॑न्न जा॒तः
परो॑ अ॒न्यो अस्ति॑। य आ॑वि॒वेश॒ भुव॑नानि वि॒श्वौ। प्र॒जाप॑तिः
प्र॒जया॑ स॒र्वि॒दानः॑। त्रीणि॑ ज्योती॑षि सच॒ते स षो॑ड॒शी।
ए॒ष ब्र॒ह्मा य ऋ॒त्वियः॑। इन्द्रो॑ नाम॑ श्रुतो गु॒णे॥१००॥

प्र ते॑ म॒हे वि॒दथे॑ श॒सिषु॑ ह॒री॑। य ऋ॒त्वियः॑ प्र ते॑
व॒न्वे। व॒नुषो॑ हर्य॒तम्म॑दम्। इन्द्रो॑ नाम॑ घृ॒तन्न॑यः। हरि॑भि॒श्चारु॑
सेच॑ते। श्रुतो॑ गु॒ण आ त्वा॑ वि॒शन्तु। हरि॑व॒र्षस॒ङ्गिरः॑।
इन्द्रा॑धि॒प॒तेऽधि॑पति॒स्त्वन्दे॒वाना॑मसि। अधि॑पति॒म्माम्।
आयु॑ष्मन्त॒र्व्वर्च॑स्वन्त॒म्मनु॑ष्येषु कुरु॥१०१॥

इन्द्र॑श्च स॒म्राड्व॑रुणश्च॒ राजा॑। तौ ते॑ भ॒र्ख्यश्च॑क्रतु॒रग्रं॑ ए॒तम्।
तयो॑रनु॒ भ॒र्ख्यं भ॑र्ख्ययामि। वा॒ग्जु॑षा॒णा सोम॑स्य तृ॒प्यतु।
प्र॒जाप॑तिर्वि॒श्वक॑र्मा। तस्य॑ मनो॑ दे॒वय्य॑ज्ञेन॑ रा॒ध्यास॑म्। अ॒र्थेगा॑
अ॒स्य ज॑हितः। अ॒व॒सान॑प॒तेऽव॑सान॒म्मे वि॒न्द। नमो॑ रु॒द्राय॑
वा॒स्तोष्प॑तये। आय॑ने वि॒द्रव॑णे॥१०२॥

उ॒द्याने॑ यत्प॒राय॑णे। आ॒व॒र्तने॑ वि॒व॒र्तने॑। यो गो॑पा॒यति॑
त॑ ह॒वे। या॒न्यपा॑मि॒त्यान्य॑प्र॒तीत्ता॑न्यस्मि॑। य॒मस्य॑ ब॒लिना॑
च॒रामि॑। इ॒हैव॑ सन्तः॑ प्र॒ति त॒द्या॑तयामः। जी॒वा जी॒वेभ्यो॑
नि ह॑राम ए॒नत्। अ॒नृणा॑ अ॒स्मिन्न॑नृणाः पर॑स्मिन्। तृ॒तीये॑
लो॒के अ॑नृणास्स्या॑म। ये दे॒व्याना॑ उ॒त पि॑तृयाणाः॥१०३॥

सर्वान्प॑थो अ॑नृ॒णा आ॒र॒ख्यी॑येम। इ॒दमू॑नु श्रेयो॑ऽव॒सान॒मा ग॑न्म।
 शिवे॑ नो द्यावा॑पृथि॒वी उ॒भे इ॒मे। गोम॑द्धन॑व॒दश्व॑व॒दूर्ज॑स्वत्।
 सु॒वीरा॑ वी॒रैर॑नु सञ्च॑रेम। अ॒र्कः प॒वित्र॑र॒जसो॑ वि॒मानः॑।
 पु॒नाति॑ दे॒वाना॑म्भु॒वंनानि॑ वि॒श्वा। द्यावा॑पृथि॒वी प॒यसा॑
 स॒र्वि॒दाने। घृ॒तन्दु॑हाते अ॒मृतं॑ प्रपी॑ने। प॒वित्र॑म॒र्को रज॑सो
 वि॒मानः॑। पु॒नाति॑ दे॒वाना॑म्भु॒वंनानि॑ वि॒श्वा। सु॒व॒ज्योति॑र्यशो॑
 म॒हत्। अ॒शीम॑हि गा॒धमु॑त प्र॒ति॒ष्ठाम्॥१०४॥

उद॑स्तांप्सी॒त्सवि॑ता मि॒त्रो अ॑र्य॒मा। सर्वा॑न॒मित्रा॑नवधी॒द्युगे॑न।
 बृ॒हन्त॑म्मा॒म॒कर॑द्वी॒रव॑न्तम्। र॒थन्त॑रे श्र॑यस्व॒ स्वाहा॑ पृथि॒व्याम्।
 वा॒म॒दे॒व्ये श्र॑यस्व॒ स्वाहा॑ऽन्तरि॑रि॒ख्ये। बृ॒हति॑ श्र॑यस्व॒ स्वाहा॑
 दि॒वि। बृ॒हता॑ त्वोप॑स्त॒भ्रोमि॑। आ त्वा॑ ददे॒ यश॑से वी॒र्या॑य च।
 अ॒स्मास्व॑घ्निया यू॒यन्द॑धाथेन्द्रि॒यं प॒यः। यस्ते॑ द्र॒प्सो यस्त॑
 उद॑रुषः ॥१०५॥

दै॒व्यः के॒तुर्वि॑श्व॒म्भु॒वंन॑मावि॒वेश॑। स नः॑ पा॒ह्यरि॑ष्ट्यै
 स्वाहा॑। अनु॑ मा॒ सर्वो॑ य॒ज्ञोऽय॑मेतु। वि॒श्वे दे॒वा
 म॒रुत॑स्सामा॒र्कः। आ॒प्रि॒यश्छ॑न्दा॒सि नि॒विदो॑ यजू॒षि।
 अ॒स्यै पृ॑थि॒व्यै यद्य॑ज्ञि॒यम्। प्र॒जाप॑ते॒र्वर्त॑निमनु॑ वर्त॒स्वा।
 अनु॑वी॒रैर॑नु रा॒ध्याम॑ गोभिः॑। अ॒न्वश्चै॒रनु॑ सर्वै॒रु पु॑ष्टैः। अनु॑
 प्र॒जया॑ऽन्विन्द्रि॒येण॑॥१०६॥

दे॒वा नो॑ य॒ज्ञमृ॑जु॒धा न॑यन्तु। प्र॒ति॒रि॒ख्यत्रे॑ प्र॒ति॒ति॒ष्ठामि॑ रा॒ष्ट्रे।

प्रत्यश्वेषु॑ प्रति॑तिष्ठामि॒ गोषु॑। प्रति॑ प्र॒जायां॑ प्रति॑तिष्ठामि॒
भव्यै॑। विश्व॑म॒न्याऽभि॑ वावृ॒धे। तदन्यस्या॒मधि॑श्रितम्। दिवे च॑
वि॒श्वक॑र्मणे। पृथि॒व्यै चा॑कर॒न्नमः॑। अस्का॒न्धौः पृथि॒वीम्।
अस्का॑नृष॒भो युवा॑गाः॥१०७॥

स्क॒न्नेमा॑ वि॒श्वा भुव॑ना। स्क॒न्नो य॒ज्ञः प्र ज॑नयतु।
अस्का॑नज॒नि प्राज॑नि। आ स्क॒न्नाज्जा॑यते॒ वृषा॑। स्क॒न्नात्र॑
ज॒निषी॑महि। ये दे॒वा येषा॑मिद॒म्भा॒ग्धेय॑म्ब॒भूव॑। येषा॑ प्रया॒जा
उ॒तानू॑या॒जाः। इन्द्र॑ज्येष्ठेभ्यो॒ वरु॑णराजभ्यः। अ॒ग्निहो॑तृभ्यो
दे॒वेभ्य॑स्स्वाहा॑। उ॒त त्या नो॒ दिवा॑ म॒तिः॥१०८॥

अदि॑तिरू॒त्या ग॑मत्। सा शन्ता॑ची॒ मय॑स्करत्। अप॒
स्त्रिधः॑। उ॒त त्या दै॒व्या भि॑षजा॑। शन्न॑स्करतो अ॒श्विना॑।
यू॒याता॑म॒स्मद्रपः॑। अप॒ स्त्रिधः॑। शम॑ग्निर॒ग्निभि॑स्करत्।
शन्न॑स्तपतु॒ सूर्यः॑। श॒व्रतौ॑ वा॒त्वर॑पाः॥१०९॥

अप॒ स्त्रिधः॑। तदि॒त्पद॑न्न विचि॑केत वि॒द्वान्। यन्मृ॑तः
पुन॑र॒प्येति॑ जी॒वान्। त्रिवृ॑द्यद्भुवनस्य रथ॒वृत्। जी॒वो गर्भो॑ न
मृ॑तस्स जी॒वात्। प्रत्य॑स्मै पिपी॑षते। विश्वा॑नि वि॒दुषे॑ भरा।
अ॒रङ्ग॑माय॒ जग्म॑वे। अप॑श्चाद्व॒ध्वने॒ नरे॑। इन्द्रु॑रिन्द्रुमवा॑गात्।
इन्द्रो॑रिन्द्रो॒ऽपात्। तस्य॑ त इन्द्र॑विन्द्रपी॒तस्य॑ मधु॑मतः।
उप॑हूत॒स्योप॑हूतो भ॒र्खयामि॑ ॥११०॥

ब्रह्म॑ प्रति॒ष्ठा मन॑सो॒ ब्रह्म॑ वा॒चः। ब्रह्म॑ य॒ज्ञाना॑

ह॒विषा॒माज्य॑स्य। अति॑रिक्त॒ङ्कर्म॑णो॒ यच्च॑ हीनम्। य॒ज्ञः
 पर्वा॑णि प्र॒तिर॒न्नैति॑ क॒ल्पय॑न्। स्वाहा॑कृताऽऽहु॑तिरेतु
 दे॒वान्। आ॒श्रावि॑तम॒त्याश्रा॑वितम्। वष॑ट्कृतम॒त्यनू॑क्तञ्च य॒ज्ञे।
 अति॑रिक्त॒ङ्कर्म॑णो॒ यच्च॑ हीनम्। य॒ज्ञः पर्वा॑णि प्र॒तिर॒न्नैति॑
 क॒ल्पय॑न्। स्वाहा॑कृताऽऽहु॑तिरेतु दे॒वान्॥११॥

यद्वो॑ दे॒वा अति॑पा॒दया॑नि। वा॒चा चि॒त्प्रय॑त॒न्देव॑हेड॒नम्। अ॒रा॒यो
 अ॒स्माꣳ अ॒भिदु॑च्छुना॒यते॑। अ॒न्यत्रा॒स्मन्म॑रुत॒स्तन्नि॑धे॒तन।
 त॒तम्म॒ आप॑स्तदु॒ ताय॑ते पुनः॑। स्वादि॑ष्टा धी॒तिरु॑च॒थाय॑
 श॒स्यते॑। अ॒यꣳ स॑मु॒द्र उ॒त वि॒श्वभे॑षजः। स्वाहा॑कृतस्य
 स॑मु॒तृष्णु॑तर्भुवः। उद्व॒यन्त॑म॒सस्पर्शि॑। उदु॒त्यश्चि॒त्रम्॥१२॥

इ॒मम्मे॑ वरुण॒ तत्त्वा॑ यामि। त्वन्नो॑ अ॒ग्ने स॒ त्वन्नो॑ अ॒ग्ने।
 त्वम॑ग्ने अ॒यासि॑ प्रजा॑पते। इ॒मञ्जी॒वेभ्यः॑ परि॒धिन्द॑धामि।
 मैषान्नु॑गा॒दप॑रो अर्धमे॒तम्। श॒तञ्जी॑वन्तु श॒रदः॑ पुरु॒चीः। ति॒रो
 मृ॒त्युन्द॑धतां पर्व॒तेन। इ॒ष्टेभ्य॑स्स्वाहा॒ वष॑डनि॒ष्टेभ्य॑स्स्वाहा॑।
 भे॒षज॑न्दुरि॒ष्ट्यै स्वाहा॑ निष्कृत्यै॒ स्वाहा॑। दौ॒रा॒र्ध्यै स्वाहा॑
 दै॒वीभ्य॑स्तनू॒भ्यस्स्वाहा॑॥१३॥

ऋ॒द्ध्यै स्वाहा॑ स॒मृद्ध्यै॑ स्वाहा॑। यत॑ इन्द्र॒ भया॑महे। ततो॑ नो
 अ॒भय॑ङ्कृधि। म॒घव॑ञ्छृ॒ग्धि तव॑ तन्न॒ ऊ॒तये॑। वि॒ द्विषो॑ वि
 मृ॒धो ज॑हि। स्व॒स्ति॒दा वि॒शस्प॑तिः। वृ॒त्रहा॑ वि मृ॒धो व॑शी।
 वृ॒षेन्द्रः॑ पु॒र ए॑तु नः। स्व॒स्ति॒दा अ॒भय॑ङ्करः। आ॒भिर्गी॑र्भिर्यदतो॑

न ऊनम्॥११४॥

आप्यायय हरिवो वर्धमानः। यदा स्तोतृभ्यो महि गोत्रा
रुजासिं। भूयिष्ठभाजो अर्धं ते स्याम। अनाज्ञातय्यँदाज्ञातम्।
यज्ञस्यं क्रियते मिथुं। अग्ने तदस्य कल्पय। त्वं हि
वेत्थं यथातथम्। पुरुषसम्मितो यज्ञः। यज्ञः पुरुषसम्मितः।
अग्ने तदस्य कल्पय। त्वं हि वेत्थं यथातथम्। यत्पाकत्रा
मनसा दीनदंष्ट्रा न। यज्ञस्यं मन्वते मर्तासः। अग्निष्टद्धोता
ऋतुविद्विजानन्। यजिष्ठो देवां ऋतुशो यजाति॥११५॥

यद्देवा देवहेडनम्। देवासश्चकृमा वयम्। आदित्यास्तस्मान्मा
मुञ्चत। ऋतस्यर्तेन मामुत। देवा जीवनकाम्या यत्।
वाचाऽनृतमूदिम। अग्निर्मा तस्मादेनसः। गार्हपत्यः
प्रमुञ्चतु। दुरिता यानि चकृम। करोतु मामनेनसम्॥११६॥

ऋतेन द्यावापृथिवी। ऋतेन त्वं संरस्वति। ऋतान्मा
मुञ्चत। हंसः। यदन्यकृतमारिम। सजातशंसादुत
वा जामिशंसात्। ज्यायंसशंसादुत वा कनीयसः।
अनाज्ञातन्देवकृतय्यँदेनः। तस्मात्त्वमस्माञ्जातवेदो मुमुग्धि।
यद्वाचा यन्मनसा। बाहुभ्यामूरुभ्यामष्टीवज्ज्याम्॥११७॥

शिश्नैर्यदनृतश्चकृमा वयम्। अग्निर्मा तस्मादेनसः।
यद्धस्ताभ्याश्चकर किल्बिषाणि। अख्याणां वृग्मुपजिघ्रमानः।
दूरेपश्या च राष्ट्रभृच्च। तान्यप्सरसावनुदत्तामृणानि।
अदीव्यनृणय्यँदहश्चकार। यद्वादास्यन्त्सञ्जगारा जनैभ्यः।

अ॒ग्नि॒र्मा तस्मा॒देन॑सः। यन्म॒रि॑ मा॒ता गर्भे॑ स॒ति॒॥११८॥

ए॒न॑श्च॒कार॒ यत्पि॒ता। अ॒ग्नि॒र्मा तस्मा॒देन॑सः। यदा॑ पि॒पेष॑ मा॒तरं॑
पि॒तर॑म्। पु॒त्रः प्र॒मु॒दितो॑ ध॒यन्। अ॒हि॒सि॒तौ पि॒तरौ॑ म॒या
तत्। तद॑ग्रे॒ अनृ॑णो भ॒वामि॑। यद॒न्तरि॑ख्यं पृथि॒वीमु॒त द्याम्।
यन्मा॒तरं॑ पि॒तर॑व्वाँ जि॒हि॒सि॒म। अ॒ग्नि॒र्मा तस्मा॒देन॑सः।
यदा॑श॒सा नि॒शसा॒ यत्प॑रा॒शसा॑॥११९॥

यदे॒न॑श्च॒कृमा॒ नूत॑न॒य्यत्पु॑रा॒णम्। अ॒ग्नि॒र्मा तस्मा॒देन॑सः।
अति॑ क्रा॒मामि॑ दु॒रित॑य्य॒देन॑ः। जहा॑मि रि॒प्रं प॑र॒मे
स॒धस्थे॑। यत्र॒ यन्ति॑ सु॒कृतो॑ नापि॑ दु॒ष्कृतो॑। तमा॑ रो॒हामि॑
सु॒कृता॒न्नु लो॒कम्। त्रि॒ते दे॒वा अ॑मृ॒जतै॑तदे॒नः। त्रि॒त
ए॒तन्म॑नु॒ष्येषु॑ मा॒मृजे॑। ततो॑ मा॒ यदि॑ किञ्चि॒दान॒शे। अ॒ग्नि॒र्मा
तस्मा॒देन॑सः॥१२०॥

गा॒र्ह॒पत्यः॑ प्र मु॒ञ्चतु॑। दु॒रि॒ता या॒नि च॒कृमा॑। क॒रोतु॑
मा॒म॒ने॒नस॑म्। दि॒वि जा॒ता अ॒प्सु जा॒ताः। या
जा॒ता ओष॑धी॒भ्यः। अथो॑ या अ॒ग्नि॒जा आ॒पः। ता
न॑श्शु॒न्धन्तु॑ शु॒न्धनीः॑। यदा॒पो न॑क्त॒न्दुरि॑तश्च॒रा॒म। यद्वा॒ दि॒वा
नूत॑न॒य्यत्पु॑रा॒णम्। हि॒र॒ण्यव॑र्णास्त॒त उत्पु॑नीत नः। इ॒म॒म्वे
वरु॑ण॒ तत्त्वा॑ या॒मि। त्वन्नो॑ अ॒ग्रे स॒ त्वन्नो॑ अ॒ग्रे। त्वम॑ग्रे
अ॒यासि॑॥१२१॥

यत्ते॒ ग्रा॒व्णा चि॒च्छि॒दुस्सो॑म॒ राज॑न्। प्रि॒याण्य॑ङ्गा॒नि स्व॑धि॒ता

परू॑षि। तथ्सन्ध॒थ्स्वाज्ये॑नोत वर्धयस्व। अ॒ना॒गसो॑
अधमि॒थ्स॒ङ्ख्ये॑म। यत्ते॒ ग्रावा॑ बा॒हुच्यु॑तो अचु॑च्यवुः। नरो॒
यत्ते॒ दुदु॑हुर्द॒खिणे॑न। तत्त॒ आप्या॑यतान्तत्ते॑। निष्पा॑यतान्देव
सोम। यत्ते॒ त्वच॑म्बिभि॒दुर्यच्च॑ योनि॑म्। यदा॒स्थाना॑त्प्रच्यु॑तो
वेन॑सि॒ त्मना॑ ॥१२२॥

त्वया॒ तथ्सो॑म गु॒प्तम॑स्तु नः। सा न॑स्स॒न्धास॑त्पर॒मे व्यो॑मन्।
अहा॒च्छरी॑रं पय॑सा स॒मेत्य॑। अ॒न्यो॑न्यो भवति॒ वर्णो॑ अस्य।
तस्मि॑न्वयमु॒पहू॑तास्तव॒ स्मः। आ नो॑ भज॒ सद॑सि वि॒श्वरू॑पे।
नृच॑ख्या॒स्सोम॑ उ॒त शु॒श्रुग॑स्तु। मा नो॑ वि हा॑सी॒द्विर॑
आवृ॑णानः। अना॑गास्त॒नुवो॑ वावृ॒धानः॑। आ नो॑ रू॒पव॑हतु
जाय॑मानः ॥१२३॥

उप॑ खरन्ति जु॒ह्वो घृ॑तेन। प्रि॒याण्यङ्गा॑नि तव॒ वर्धय॑न्तीः।
तस्मै॑ ते सोम॒ नम॒ इद्व॑षद्व। उप॑ मा राजन्थ्सुकृ॒ते ह्वय॑स्व।
सं प्रा॑णापा॒नाभ्या॑ꣳ स॒मु च॑ख्षु॒षा त्वम्। सꣳ श्रो॑त्रेण
गच्छ॑स्व सोम राजन्। यत्त॒ आस्थि॑तꣳ श॒मु तत्ते॑ अस्तु।
जा॒नी॒तान्न॑स्स॒ङ्गम॑ने पथी॒नाम्। ए॒तज्जा॑नी॒तात्पर॑मे व्यो॑मन्।
वृका॑स्सध॒स्था वि॒द रू॒पम॑स्य ॥१२४॥

यदा॑गच्छा॒त्पथि॑भिर्दे॒व्यानैः॑। इ॒ष्टापूर्ते॑ कृ॒णु॒तादा॑वि॒रस्मै॑।
अरि॑ष्टो राजन्न॒गदः॑ परै॒हि। नम॑स्ते अस्तु च॒ख्षसे॑ रघू॒यते॑।
नाक॑मारोह स॒ह यज॑मानेन। सूर्य॑ङ्गच्छ॒तात्पर॑मे व्यो॑मन्।

अभूद्देवस्सविता वन्द्यो नु नः। इदानीमहं उपवाच्यो नृभिः।
 वि यो रत्ना भजन्ति मानवेभ्यः। श्रेष्ठत्रो अत्र द्रविणय्यथा
 दधत्। उप नो मित्रावरुणाविहावन्तम्। अन्वादीध्याथामिह
 नस्सखाया। आदित्यानां प्रसितिर् हेतिः। उग्रा शतापांष्टा
 घृविषा परि णो वृणक्तु। आप्यायस्व सन्तैः॥१२५॥

यदिदीर्घे मनसा यच्च वाचा। यद्वा प्राणैश्चख्युषा यच्च
 श्रोत्रेण। यद्रेतसा मिथुनेनाप्यात्मना। अद्ध्यो लोका दधिरे
 तेज इन्द्रियम्। शुक्रा दीर्घायै तपसो विमोचनीः।
 आपो विमोक्तीर्मयि तेज इन्द्रियम्। यदृचा साम्ना यजुषा।
 पशूनाश्चर्मन् हविषा दिदीर्घे। यच्छन्दोभिरोषधीभिर्वनस्पतौ।
 अद्ध्यो लोका दधिरे तेज इन्द्रियम् ॥१२६॥

शुक्रा दीर्घायै तपसो विमोचनीः। आपो विमोक्तीर्मयि तेज
 इन्द्रियम्। येन ब्रह्म येन र्षत्रम्। येनेन्द्राग्नी प्रजापतिस्सोमो
 वरुणो येन राजा। विश्वे देवा ऋषयो येन प्राणाः। अद्ध्यो
 लोका दधिरे तेज इन्द्रियम्। शुक्रा दीर्घायै तपसो
 विमोचनीः। आपो विमोक्तीर्मयि तेज इन्द्रियम्। अपां
 पुष्पमस्योषधीनां रसः। सोमस्य प्रियन्धाम्॥१२७॥

अग्नेः प्रियतमं हविस्स्वाहा। अपां पुष्पमस्योषधीनां
 रसः। सोमस्य प्रियन्धाम्। इन्द्रस्य प्रियतमं हविस्स्वाहा।
 अपां पुष्पमस्योषधीनां रसः। सोमस्य प्रियन्धाम्।
 विश्वेषान्देवानां प्रियतमं हविस्स्वाहा। वयं सोम व्रते

तव। मनस्तनूषु पिप्रतः। प्रजावन्तो अशीमहि॥१२८॥

देवेभ्यः पितृभ्यस्स्वाहा। सोम्येभ्यः पितृभ्यस्स्वाहा।
कव्येभ्यः पितृभ्यस्स्वाहा। देवास इह मादयध्वम्।
सोम्यास इह मादयध्वम्। कव्यास इह मादयध्वम्।
अनन्तरिताः पितरस्सोम्यास्सोमपीथात्। अपैतु मृत्युरमृतं न
आगन्। वैवस्वतो नो अभयङ्कणोतु। पूर्णवँनस्पतैरिव॥१२९॥

अभि नश्शीयतां रयिः। सचतान्नश्शचीपतिः। परंमृत्यो
अनु परैहि पन्थाम्। यस्ते स्व इतरो देवयानात्।
चख्षुष्मते शृण्वते तै ब्रवीमि। मा नः प्रजां
रीरिषो मोत वीरान्। इदमूनु श्रेयोवसान्मागन्म।
यद्गोजिद्धं नजिदंश्चजिद्यत्। पूर्णवँनस्पतैरिव। अभि
नश्शीयतां रयिः। सचतान्नश्शचीपतिः॥१३०॥

॥ अष्टमः प्रश्नः ॥

साङ्गहृण्येष्ट्या यजते। इमाञ्जनतां सङ्गह्नीति। द्वादशारत्नी
रशना भवति। द्वादश मासास्सवँत्सरः। सवँत्सरमेवाव
रुन्धे। मौञ्जी भवति। ऊर्ग्वे मुञ्जाः। ऊर्जमेवाव रुन्धे। चित्रा
नखत्रम्भवति। चित्रवँ एतत्कर्म॥१॥

यदंश्चमेधस्समृद्धौ। पुण्यं नाम देवयजनमध्यवस्यति।
पुण्यामेव तेन कीर्तिमभि जयति। अपदाती नृत्विजस्समावहन्त्या
सुब्रह्मण्यायाः। सुवर्गस्य लोकस्य समष्टौ। केशश्मश्रु वपते।

न॒खानि॒ नि कृ॑न्तते। द॒तो धा॑वते। स्ना॒ति। अ॒ह॒त॒व्राँसः॑
परि॑धत्ते। पा॒प्मनोऽप॑हत्यै। वाच॑य्य॒त्वोप॑ वसति। सु॒व॒र्गस्य॑
लो॒कस्य॑ गु॒त्यै। रात्रि॑ञ्जाग॒रय॑न्त आसते। सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑
सम॑ष्ट्यै॥२॥

चतु॑ष्टय्य॒ आपो॑ भवन्ति। चतु॑श्शफो॒ वा अश्वः॑
प्राजा॑प॒त्यस्समृ॑द्ध्यै। ता दि॒ग्भ्यस्स॒माभृ॑ता भवन्ति।
दि॒ग्बु वा आपो॑ः। अ॒न्न॒व्राँ आपो॑ः। अ॒द्ध्यो वा अ॒न्नञ्जा॑यते।
यदे॒वाद्ध्योऽन्न॑जायते। तद॒व रु॒न्धे। तासु॑ ब्र॒ह्मोद॑नं प॑चति।
रेत॑ ए॒व तद॑धाति॥३॥

चतु॑श्शरा॒वो भ॑वति। दि॒ग्ब्वे॒व प्रति॑तिष्ठति। उ॒भ॒यतो॑रु॒क्मो
भ॑वतः। उ॒भ॒यत॑ ए॒वास्मि॑न्नुच॑न्दधाति। उ॒द्ध॑रति श्रु॒त॒त्वाय॑।
स॒र्पिष्व॑न्भवति मे॒ध्य॒त्वाय॑। च॒त्वार॑ आ॒ग्नेयाः॑ प्राश्न॑न्ति।
दि॒शामे॒व ज्योति॑षि जु॒होति॑। च॒त्वारि॑ हि॒र॒ण्यानि॑ द॒दाति॑।
दि॒शामे॒व ज्योती॑रु॒ष्यव॑ रु॒न्धे॥४॥

यदा॒ज्यमु॑च्छिष्य॑ते। तस्मि॑न्ना॒श॒नान्यु॑नत्ति। प्र॒जाप॑ति॒र्वा
ओ॒द॒नः। रेत॑ आ॒ज्यम्। यदा॒ज्ये र॑श॒नान्यु॑नत्ति। प्र॒जाप॑तिमे॒व
रेत॑सा॒ सम॑र्धयति। द॒र्भ॒मयी॑ र॒श॒ना भ॑वति। ब॒हु वा ए॒ष
कु॑च॒रो मे॒ध्यमु॑प॑गच्छति। यद॒श्वः। प॒वि॒त्र॒वै द॒र्भाः॥५॥

यद॒र्भ॒मयी॑ र॒श॒ना भ॑वति। पु॒नात्ये॒वैन॑म्। पू॒तमे॑न॒म्मे॒ध्य॒मा
ल॑भते। अ॒श्वस्य॑ वा आ॒ल॒ब्धस्य॑ म॒हि॒मोद॑क्रामत्।
स म॒ह॒र्त्विजः॑ प्रावि॑शत्। तन्म॒ह॒र्त्वि॒जाम्म॑ह॒र्त्वि॒क्तम्।

यन्महर्त्विजः प्राशजन्ति। महिमानमेवास्मिन्तद्वधाति।
 अश्वस्य वा आलब्धस्य रेत उदक्रामत्। तथ्सुवर्णं
 हिरण्यमभवत्। यथ्सुवर्णं हिरण्यन्ददाति। रेत एव
 तद्वधाति। ओदने ददाति। रेतो वा ओदनः। रेतो हिरण्यम्।
 रेतसैवास्मिन्नेतो दधाति॥६॥

यो वै ब्रह्मणे देवेभ्यः प्रजापतयेऽप्रतिप्रोच्याश्वमेध्यम्बध्नाति।
 आ देवताभ्यो वृश्च्यते। पापीयान्भवति। यः प्रतिप्रोच्य।
 न देवताभ्य आवृश्च्यते। वसीयान्भवति। यदाह।
 ब्रह्मन्नाश्वमेध्यम्भन्स्यामि देवेभ्यः प्रजापतये तेन
 राध्यासमिति। ब्रह्म वै ब्रह्मा। ब्रह्मण एव देवेभ्यः
 प्रजापतये प्रतिप्रोच्याश्वमेध्यम्बध्नाति॥७॥

न देवताभ्य आ वृश्च्यते। वसीयान्भवति। देवस्य त्वा सवितुः
 प्रसव इति रशनामादत्ते प्रसूत्यै। अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याह।
 अश्विनौ हि देवानामध्वर्यू आस्ताम्। पूष्णो हस्ताभ्यामित्याह
 यत्यै। व्यृद्ध्वा एतद्यज्ञस्य। यदयजुष्केण क्रियते।
 इमामगृभ्णन्नशनामृतस्येत्यधि वदति यजुष्कृत्यै। यज्ञस्य
 समृद्धौ॥८॥

तदाहुः। द्वादशारत्नी रशना कर्तव्या ३ त्रयोदशारत्नी ३ रिति।
 ऋषभो वा एष ऋतूनाम्। यत्सर्व्वंत्सरः। तस्य त्रयोदशो
 मासो विष्टपम्। ऋषभ एष यज्ञानाम्। यदश्वमेधः। यथा
 वा ऋषभस्य विष्टपम्। एवमेतस्य विष्टपम्। त्रयोदशमंरत्निं

र॒श॒नाया॑मु॒पा द॑धाति॥९॥

यथ॑ऽप्र॒भस्य॑ वि॒ष्टप॑ऽ स॒ऽस्क॒रोति॑। ता॒दृगे॒व तत्। पूर्वं
आयु॑षि वि॒दथे॑षु क॒व्येत्या॑ह। आयु॑रे॒वास्मि॑न्दधाति।
तया॑ दे॒वास्सु॑तमा ब॒भूवु॑रित्या॑ह। भूति॑मे॒वोपा॑वर्तते।
ऋ॒तस्य॑ सा॒मन्थ॑सर॒मार॑प॒न्तीत्या॑ह। स॒त्यव्वाँ ऋ॒तम्।
स॒त्येनै॒वैन॑मृ॒तेना॑र॒भते। अ॒भिधा॑ अ॒सीत्या॑ह॥१०॥

तस्मा॑द॒श्वमे॑धया॒जी सर्वा॑णि भू॒तान्य॒भि भ॑वति।
भुव॑नम॒सीत्या॑ह। भू॒मान॑मे॒वोपै॑ति। य॒न्ताऽसी॑त्या॒ह।
य॒न्तार॑मे॒वैन॑ङ्क॒रोति। ध॒र्तासी॑त्या॒ह। ध॒र्तार॑मे॒वैन॑ङ्क॒रोति।
सोऽग्नि॑वै॒श्वान॑रमित्या॑ह। अ॒ग्रावे॒वैन॑वै॒श्वान॑रे जु॒होति॑।
सप्र॑थस॒मित्या॑ह ॥ ११॥

प्र॒जयै॒वैनं॑ प॒शुभिः॑ प्रथयति। स्वाहा॑कृ॒त इत्या॑ह। होमं
ए॒वास्यै॒षः। पृ॒थिव्या॑मित्या॑ह। अ॒स्यामे॒वैनं॑ प्र॒तिष्ठा॑पयति।
य॒न्ता रा॒ड्यन्ता॑ऽसि॒ यम॑नो ध॒र्तासि॑ ध॒रुण॑ इत्या॑ह।
रू॒पमे॒वास्यै॒तन्म॑हि॒मान॒व्याँच॑ष्टे। कृ॒ष्यै त्वा॒ र॒खेमा॑य त्वा
र॒य्यै त्वा॒ पोषा॑य त्वेत्या॑ह। आ॒शिष॑मे॒वैता॑माशा॒स्ते। स्व॒गा
त्वा॑ दे॒वेभ्य॑ इत्या॑ह। दे॒वेभ्य॑ ए॒वैन॑ऽ स्व॒गा क॑रोति। स्वाहा॑
त्वा प्र॒जाप॑तय॒ इत्या॑ह। प्रा॒जाप॑त्यो वा अ॒श्वः। यस्या॑ ए॒व
दे॒वता॑या आल॒भ्यते॑। तयै॒वैन॑ऽ स॒मर्ध॑यति॥१२॥

यः पि॒तुर॑नु॒जायाः॑ पु॒त्रः। स पु॒रस्ता॑न्नयति। यो

मातुरनुजायाः पुत्रः। स पश्चान्नयति। विष्वञ्चमेवास्मात्पाप्मानुर्विवृहत्
 यो अर्वन्तञ्जिघांसति तमभ्यमीति वरुण इति श्वानश्चतुरख्यं
 प्रसौति। पुरो मर्तः पुरश्चेति शुनश्चतुरख्यस्य प्रहन्ति।
 श्वेव वै पाप्मा भ्रातृव्यः। पाप्मानमेवास्य भ्रातृव्यश्च हन्ति।
 सैध्रकम्मुसंलम्भवति॥१३॥

कर्मकर्मैवास्मै साधयति। पौश्चलेयो हन्ति। पुश्चल्वावै
 देवाश्शुचन्यदधुः। शुचैवास्य शुचश्च हन्ति। पाप्मा
 वा एतमीप्सुतीत्याहुः। योऽश्वमेधेन यजत इति।
 अश्वस्याधस्पदमुपास्यति। वज्री वा अश्वः प्राजापत्यः।
 वज्रेणैव पाप्मानम्भ्रातृव्यमव क्रामति। दक्षिणाऽप
 प्लावयति॥१४॥

पाप्मानमेवास्माच्छर्मलमप प्लावयति। ऐषीक उदूहो
 भवति। आयुर्वा इषीकाः। आयुरेवास्मिन्दधति। अमृतवा
 इषीकाः। अमृतमेवास्मिन्दधति। वेतसशाखोपसम्बद्धा
 भवति। अप्सुयोनिर्वा अश्वः। अप्सुजो वेतसः।
 स्वादेवैनय्योनेर्निर्मिमीते। पुरस्तात्प्रत्यश्चमभ्युदूहति।
 पुरस्तादेवास्मिन्प्रतीच्यमृतन्दधाति। अहश्च त्वश्च वृत्रहन्निति
 ब्रह्मा यजमानस्य हस्तङ्गृह्णाति। ब्रह्मख्यत्रे एव सन्दधाति।
 अभिक्रत्वैन्द्र भूरधृज्मन्नित्यध्वर्युर्यजमानवांचयत्यभिजित्यै॥१५॥

चत्वारं ऋत्विजस्समुख्यन्ति। अभ्य एवैनश्चतसृभ्यो

दिग्भ्योऽभि समीरयन्ति। शतेन राजपुत्रैस्सहाध्वर्युः।
 पुरस्तात्प्रत्यङ्घ्निष्ठम्प्रोख्यति। अनेनाश्वेन मेध्येनेष्ट्वा। अयं
 राजा वृत्रघ्न्यादिति। राज्यघ्ना अध्वर्युः। ख्यत्रं राजपुत्रः।
 राज्येनैवास्मिन्ख्यत्रन्दधाति। शतेना राजभिरुग्रैस्सह
 ब्रह्मा॥१६॥

दख्णिणत उदङ्घ्निष्ठम्प्रोख्यति। अनेनाश्वेन मेध्येनेष्ट्वा। अयं
 राजाप्रतिधृष्योऽस्त्विति। बलघ्नं ब्रह्मा। बलमराजोग्रः।
 बलैर्नैवास्मिन्बलन्दधाति। शतेन सूतग्रामणिभिस्सह होता।
 पश्चात्प्राङ्घ्निष्ठम्प्रोक्षति। अनेनाश्वेन मेध्येनेष्ट्वा। अयं
 राजाऽस्यै विशः॥१७॥

बहुग्वै बहुश्वायै बहुजाविकायै। बहुव्रीहियवायै
 बहुमाषतिलायै। बहुहिरण्यायै बहुहस्तिकायै। बहुदासपुरुषायै
 रयिमत्यै पुष्टिमत्यै। बहुरायस्पोषायै राजास्त्विति। भूमा
 वै होता। भूमा सूतग्रामण्यः। भूमैवास्मिन्भूमानन्दधाति।
 शतेन ख्यत्तसङ्ग्रहीतृभिस्सहोद्गाता। उत्तरतो दख्णिणा
 तिष्ठन्प्रोख्यति॥१८॥

अनेनाश्वेन मेध्येनेष्ट्वा। अयं राजा सर्वमायुरेत्विति। आयुर्वा
 उद्गाता। आयुः ख्यत्तसङ्ग्रहीतारः। आयुषैवास्मिन्नायुर्दधाति।
 शतं शतम्भवन्ति। शतायुः पुरुषश्शतेन्द्रियः। आयुष्येवेन्द्रिये
 प्रतितिष्ठति। चतुश्शता भवन्ति। चतस्रो दिशः। दिख्येव

प्रति तिष्ठति॥१९॥

यथा वै हविषो गृहीतस्य स्कन्दति। एवञ्चाँ एतदश्वस्य
स्कन्दति। यन्निक्तमनालब्धमुत्सृजन्ति। यथ्स्तोक्या अन्वाह।
सर्वहुतमेवैनङ्करोत्यस्कन्दाय। अस्कन्नः हि तत्। यद्धुतस्य
स्कन्दति। सहस्रमन्वाह। सहस्रसम्मितस्सुवर्गो लोकः।
सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै॥२०॥

यत्परिमिता अनुब्रूयात्। परिमितमव रुन्धीत। अपरिमिता
अन्वाह। अपरिमितस्सुवर्गो लोकः। सुवर्गस्य लोकस्य
समष्ट्यै। स्तोक्या जुहोति। या एव वर्ष्वा आपः। ता अव
रुन्धे। अस्याञ्जुहोति। इयञ्चाँ अग्निर्वैश्वानरः॥२१॥

अस्यामेवैनाः प्रतिष्ठापयति। उवाच ह प्रजापतिः।
स्तोक्यासु वा अहमश्वमेधः सः स्थापयामि। तेन
तत्सः स्थितेन चरामीति। अग्नये स्वाहेत्याह। अग्नये
एवैनञ्जुहोति। सोमाय स्वाहेत्याह। सोमायैवैनञ्जुहोति।
सवित्रे स्वाहेत्याह। सवित्र एवैनञ्जुहोति॥२२॥

सरस्वत्यै स्वाहेत्याह। सरस्वत्या एवैनञ्जुहोति। पूष्णे
स्वाहेत्याह। पूष्ण एवैनञ्जुहोति। बृहस्पतये स्वाहेत्याह।
बृहस्पतय एवैनञ्जुहोति। अपाम्मोदाय स्वाहेत्याह। अद्ध्य
एवैनञ्जुहोति। वायवे स्वाहेत्याह। वायवं एवैनं जुहोति॥२३॥

मित्राय स्वाहेत्याह। मित्रायैवैनं जुहोति। वरुणाय

स्वाहेत्याह। वरुणायैवैनं जुहोति। एताभ्यं एवैनन्देवताभ्यो
 जुहोति। दशदश संपादं जुहोति। दशाखरा विराट्।
 अन्नविंशतिराट्। विराजैवान्नाद्यमव रुन्धे। प्र वा एषोऽस्माल्लोकाच्चवते।
 यः पराचीराहुतीर्जुहोति। पुनः पुनरभ्यावर्तं जुहोति।
 अस्मिन्नेव लोके प्रतितिष्ठति। एताः ह वाव सोऽश्वमेधस्य
 सः स्थितिमुवाचास्कन्दाय। अस्कन्नं हि तत्। यद्यज्ञस्य
 सः स्थितस्य स्कन्दति॥ २४॥

प्रजापतये त्वा जुष्टं प्रोख्यामीति पुरस्तात्प्रत्यङ्घ्रिष्ठम्प्रोख्यति।
 प्रजापतिर्वै देवानामन्नादो वीर्यावान्। अन्नाद्यमेवास्मिन्वीर्यन्दधाति।
 तस्मादश्वः पशूनामन्नादो वीर्यावत्तमः। इन्द्राग्निभ्यान्त्वेति
 दखिणतः। इन्द्राग्नी वै देवानामोजिष्ठौ बलिष्ठौ। ओजं
 एवास्मिन्बलन्दधाति। तस्मादश्वः पशूनामोजिष्ठो बलिष्ठः।
 वायवे त्वेति पश्चात्। वायुर्वै देवानामाशुस्सारसारितमः॥ २५॥

जवमेवास्मिन्दधाति। तस्मादश्वः पशूनामाशुस्सारसारितमः।
 विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इत्युत्तरतः। विश्वे वै देवा
 देवानार्य्यंशस्वितमाः। यशं एवास्मिन्दधाति। तस्मादश्वः
 पशूनार्य्यंशस्वितमः। देवेभ्यस्त्वेत्यधस्तात्। देवा वै
 देवानामपचिततमाः। अपचितिमेवास्मिन्दधाति। तस्मादश्वः
 पशूनामपचिततमः॥ २६॥

सर्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इत्युपरिष्ठात्। सर्वे वै देवास्त्विषिमन्तो

हरस्विनः। त्विषिमेवास्मिन् हरो दधाति। तस्मादश्वः
 पशूनान्त्विषिमान्हरस्वितमः। दिवे त्वाऽन्तरिख्याय त्वा
 पृथिव्यै त्वेत्याह। एभ्य एवैनल्लोकेभ्यः प्रोख्याति। सते
 त्वाऽसते त्वाऽद्ध्यस्त्वौषधीभ्यस्त्वा विश्वेभ्यस्त्वा भूतेभ्य
 इत्याह। तस्मादश्वमेधयाजिनः सर्वाणि भूतान्युपजीवन्ति।
 ब्रह्मवादिनो वदन्ति। यत्प्राजापत्योऽश्वः। अथ
 कस्मादेनमन्याभ्यो देवताभ्योऽपि प्रोख्यातीति। अश्वे
 वै सर्वा देवता अन्वायन्ताः। तय्यद्विश्वेभ्यस्त्वा भूतेभ्य इति
 प्रोख्याति। देवता एवास्मिन्नन्वा यातयति। तस्मादश्वे सर्वा
 देवता अन्वायन्ताः॥ २७ ॥

यथा वै हविषो गृहीतस्य स्कन्दति। एवञ्च एतदश्वस्य
 स्कन्दति। यत्प्रोखितमनालब्धमुत्सृजन्ति। यदश्वचरितानि
 जुहोति। सर्वहुतमेवैनङ्करोत्यस्कन्दाय। अस्कन्नं हि तत्।
 यद्धुतस्य स्कन्दति। ईङ्काराय स्वाहेङ्कृताय स्वाहेत्याह।
 एतानि वा अश्वचरितानि। चरितैरेवैनं समर्धयति॥ २८ ॥

तदाहुः। अनाहुतयो वा अश्वचरितानि। नैता होतव्या इति।
 अथो खल्वाहुः। होतव्या एव। अत्र वावैवविद्वानश्वमेधः
 सःस्थापयति। यदश्वचरितानि जुहोति। तस्माद्धोतव्या
 इति। बहिर्धा वा एनमेतदायतनादधाति। भ्रातृव्यमस्मै
 जनयति॥ २९ ॥

यस्यानायतनं न्यत्राग्रे राहुतीर्जुहोति। सावित्रिया इष्ट्याः।
 पुरस्तात्स्विष्टकृतं। आहवनीयेऽश्वचरितानि जुहोति।
 आयतन एवास्याहुतीर्जुहोति। नास्मै भ्रातृव्यञ्जनयति।
 तदाहुः। यज्ञमुखेयज्ञमुखे होतव्याः। यज्ञस्य कृत्यैः। सुवर्गस्य
 लोकस्यानुख्यात्या इति। अथो खल्वाहुः॥ ३०॥

यद्यज्ञमुखेयज्ञमुखे जुहुयात्। पशुभिर्यजमानव्यर्धयेत्। अव
 सुवर्गल्लोकात्पद्येत। पापीयान्स्यादिति। सकृदेव होतव्याः।
 न यजमानं पशुभिर्यर्धयति। अग्निं सुवर्गल्लोकञ्जयति।
 न पापीयान्भवति। अष्टाचत्वारिंशतमश्वरूपाणि
 जुहोति। अष्टाचत्वारिंशदखरा जगती। जागतोऽश्वः
 प्राजापत्यस्समृद्धौ। एकमतिरिक्तञ्जुहोति। तस्मादेकः
 प्रजास्वर्धुकः॥ ३१॥

विभूर्मात्रा प्रभूः पित्रेत्याह। इयवै माता। असौ पिता।
 आभ्यामेवैनं परिददाति। अश्वोऽसि हयोऽसीत्याह।
 शास्त्येवैनमेतत्। तस्माच्छिष्टाः प्रजा जायन्ते। अत्योऽसीत्याह।
 तस्मादश्वस्सर्वान्पशून्त्येति। तस्मादश्वस्सर्वेषां पशूनां
 श्रेष्ठंङ्गच्छति॥ ३२॥

प्र यशश्श्रेष्ठमाप्नोति। य एववैदं। नरोऽस्यर्वाऽसि
 सप्तिरसि वाज्यंसीत्याह। रूपमेवास्येतन्महिमानव्याचष्टे।
 ययुर्नामासीत्याह। एतद्वा अश्वस्य प्रियन्नामधेयम्।

प्रियेणैवैनन्नामधेयेनाभि वंदति। तस्मादप्यामित्रौ सङ्गत्य।
नाम्ना चेद्धयेते। मित्रमेव भवतः॥३३॥

आदित्यानां पत्वाऽन्विहीत्याह। आदित्यानेवैनङ्गमयति।
अग्नये स्वाहा स्वाहेन्द्राग्निभ्यामिति पूर्वहोमाञ्जुहोति। पूर्व
एव द्विषन्तुम्भ्रातृव्यमिति क्रामति। भूरसि भुवे त्वा भव्याय
त्वा भविष्यते त्वेत्युत्सृजति सर्वत्वाय। देवा आशापाला
एतन्देवेभ्योऽश्वमेधाय प्रोख्वितङ्गोपायतेत्याह। शतवै तल्प्या
राजपुत्रा देवा आशापालाः। तेभ्य एवैनं परि ददाति। ईश्वरो
वा अश्वः प्रमुक्तः परा परावतङ्गन्तौ। इह धृतिस्स्वाहेह
विधृतिस्स्वाहेह रन्तिस्स्वाहेह रमन्तिस्स्वाहेति चतृषु पथ्सु
जुहोति॥३४॥

एता वा अश्वस्य बन्धनम्। ताभिरेवैनम्बध्नाति। तस्मादश्वः
प्रमुक्तो बन्धनमा गच्छति। तस्मादश्वः प्रमुक्तो बन्धनं
जहाति। राष्ट्रवाँ अश्वमेधः। राष्ट्रे खलु वा एते व्यायच्छन्ते।
येऽश्वमेध्यं ररखन्ति। तेषाय्यं उदचङ्गच्छन्ति। राष्ट्रादेव ते
राष्ट्रङ्गच्छन्ति। अथ य उदचन्न गच्छन्ति॥३५॥

राष्ट्रादेव ते व्यवच्छिद्यन्ते। परा वा एष सिंच्यते।
योऽबलोऽश्वमेधेन यजते। यदमित्रा अश्वविन्देरन्।
हन्येतास्य यज्ञः। चतुश्शता ररखन्ति। यज्ञस्याघाताय।
अथान्यमानीय प्रोख्वेयुः। सैव ततः प्रायश्चित्तिः॥३६॥

प्रजापतिरकामयताश्वमेधेन यजेयेति। स तपोऽतप्यत।

तस्य॑ ते॒पा॒नस्य॑। स॒प्ता॒त्मनो॑ दे॒वता॒ उद॑क्रामन्। सा
दी॒र्खाऽभ॑वत्। स ए॒तानि॑ वैश्वदे॒वान्य॑पश्यत्। तान्य॑जुहोत्।
तैर्वै स दी॒र्खामवा॑रुन्ध। यद्वै॑श्वदे॒वानि॑ जुहोति॑। दी॒र्खामे॒व
तैर्यज॑मानोऽव॑ रुन्धे॥३७॥

स॒प्त जु॑होति। स॒प्त हि ता दे॒वता॑ उ॒दक्रा॑मन्। अ॒न्व॒हञ्जु॑होति।
अ॒न्व॒हमे॒व दी॒क्षाम॑व॒ रुन्धे। त्रीणि॑ वैश्वदे॒वानि॑ जुहोति।
च॒त्वार्यो॑द्ब्रह्म॒णानि॑। स॒प्त संप॑द्यन्ते। स॒प्त वै शी॑र्ष॒ण्याः
प्रा॒णाः। प्रा॒णा दी॒क्षा। प्रा॒णैरे॒व प्रा॒णान्दी॒क्षाम॑व॒ रुन्धे॥३८॥

एक॑विंशति॒वैश्वदे॒वानि॑ जुहोति। एक॑विंशति॒र्वै दे॒वलो॒काः।
द्वा॒द॒श मा॒साः पञ्च॑त॒र्व॒ः। त्रय॑ इ॒मे लो॒काः। अ॒सावा॑दित्य
एक॑विं॒शः। ए॒ष सु॑व॒र्गो लो॒कः। तद्वै॒व्यं क्ष॑त्रम्। सा श्रीः।
तद्व॒ध्रस्य॑ वि॒ष्टप॑म्। तथ्स्वा॒राज्य॑मुच्यते॥३९॥

त्रिं॒शत॑मौद्ब्रह्म॒णानि॑ जुहोति। त्रिं॒शद॑क्षरा वि॒राट्। अन्नं
वि॒राट्। वि॒राजै॒वान्नाद्य॑म॒व॒ रुन्धे। त्रेधा॑ वि॒भज्य॑ दे॒वता॑
जुहोति। त्र्या॑वृ॒तो वै दे॒वाः। त्र्या॑वृ॒त इ॒मे लो॒काः। ए॒षां
लो॒काना॑मा॒प्त्यै। ए॒षां लो॒कानां॑ क्लृ॒प्त्यै। अप॒ वा ए॒तस्मात्प्रा॑णाः
क्रा॑मन्ति॥४०॥

यो दी॒क्षाम॑तिरे॒चय॑ति। स॒प्ता॒हं प्रच॑रन्ति। स॒प्त वै शी॑र्ष॒ण्याः
प्रा॒णाः। प्रा॒णा दी॒क्षा। प्रा॒णैरे॒व प्रा॒णान्दी॒क्षाम॑व॒ रुन्धे।
पूर्णा॑हुतिमु॒त्त॒मां जु॑होति। सर्व॑ वै पूर्णा॑हुतिः। सर्व॑मे॒वाप्नो॑ति।

अथो इयं वै पूर्णाहुतिः। अस्यामेव प्रति तिष्ठति॥४१॥

प्रजापतिरश्वमेधमसृजत। तं सृष्टं न किञ्चनोदयच्छत्। तं वैश्वदेवान्येवोदयच्छन्। यद्वैश्वदेवानि जुहोति। यज्ञस्योद्यत्यै। स्वाहाऽऽधिमाधीताय स्वाहा। स्वाहाऽधीतं मनसे स्वाहा। स्वाहा मनः प्रजापतये स्वाहा। काय स्वाहा कस्मै स्वाहा कतमस्मै स्वाहेति प्राजापत्ये मुख्ये भवतः। प्रजापतिमुखाभिरेवैनं देवताभिरुद्यच्छते॥४२॥

अदित्यै स्वाहाऽदित्यै मह्यै स्वाहाऽदित्यै सुमृडीकायै स्वाहेत्याह। इयं वा अदितिः। अस्या एवैनं प्रतिष्ठायोद्यच्छते। सरस्वत्यै स्वाहा सरस्वत्यै बृहत्यै स्वाहा सरस्वत्यै पावकायै स्वाहेत्याह। वाग्वै सरस्वती। वाचैवैनमुद्यच्छते। पूष्णे स्वाहा पूष्णे प्रपथ्याय स्वाहा पूष्णे नरन्धिषाय स्वाहेत्याह। पशवो वै पूषा। पशुभिरेवैनमुद्यच्छते। त्वष्ट्रे स्वाहा त्वष्ट्रे तुरीपाय स्वाहा त्वष्ट्रे पुरुरूपाय स्वाहेत्याह। त्वष्टा वै पशूनां मिथुनानां रूपकृत्। रूपमेव पशुषु दधाति। अथो रूपैरेवैनमुद्यच्छते। विष्णावे स्वाहा विष्णावे निखुर्यपाय स्वाहा विष्णावे निभूयपाय स्वाहेत्याह। यज्ञो वै विष्णुः। यज्ञायैवैनमुद्यच्छते। पूर्णाहुतिमुत्तमां जुहोति। प्रत्युत्तब्धै सयत्वाय॥४३॥

सावित्रमष्टाकपालं प्रातर्निर्वपति। अष्टाक्षरा गायत्री। गायत्रं

प्रा॒त॒स्स॒व॒नम् । प्रा॒त॒स्स॒व॒नादे॒वैनं॑ गाय॒त्रि॒याश्छ॒न्द॒सोऽधि॑
निर्मि॑मीते । अथो॑ प्रा॒त॒स्स॒व॒नमे॒व तेना॑प्रोति । गा॒य॒त्रीं छ॒न्दः॑ ।
स॒वि॒त्रे प्र॑सवि॒त्र एका॑दशकपालं म॒ध्य॒न्दि॒ने । एका॑दशाक्षरा
त्रि॒ष्टुप् । त्रै॒ष्टुभं॑ मा॒ध्य॒न्दि॒नः॑ स॒र्व॒नम् । मा॒ध्य॒न्दि॒नादे॒वैनः॑
स॒र्व॒नात्रि॒ष्टुभ॒श्छ॒न्द॒सोऽधि॑ निर्मि॑मीते ॥ ४४ ॥

अथो॑ मा॒ध्य॒न्दि॒नमे॒व स॒र्व॒नं तेना॑प्रोति । त्रि॒ष्टुभं॑ छ॒न्दः॑ ।
स॒वि॒त्र आ॑सवि॒त्रे द्वा॑दशकपालमपरा॒ह्णे । द्वा॑दशाक्षरा
जग॑ती । जा॒ग॒तं तृ॒तीय॑स॒व॒नम् । तृ॒तीय॑स॒व॒नादे॒वैनं॑
जग॑त्या॒श्छ॒न्द॒सोऽधि॑ निर्मि॑मीते । अथो॑ तृ॒तीय॑स॒व॒नमे॒व
तेना॑प्रोति । जग॑तीं छ॒न्दः॑ । ई॒श्व॒रो वा अ॒श्वः॑ प्रमु॑क्तः
परा॑ परा॒व॒तं ग॒न्तोः॑ । इ॒ह धृ॒ति॒स्स्वाहे॒ह वि॒धृ॒ति॒स्स्वाहे॒ह
रन्ति॒स्स्वाहे॒ह र॒म॒ति॒स्स्वाहे॒ति च॒त॒स्र आहु॑तीर्जुहोति ॥ ४५ ॥

च॒त॒स्रो दि॒शः॑ । दि॒ग्भि॒रे॒वैनं॑ परि॑गृह्णाति । आ॒श्व॒त्थो
व्र॒जो भ॑वति । प्र॒जाप॑तिर्दे॒वेभ्यो॑ नि॒ला॒य॒त । अ॒श्वो रू॒पं
कृ॒त्वा । सोऽश्व॑त्थे स॒व॒त्स॒र॒म॒ति॒ष्ठत् । तद॑श्व॒त्थ॒स्यो॑श्व॒त्थ॒त्वम् ।
यदा॑श्व॒त्थो व्र॒जो भ॑वति । स्व ए॒वैनं॑ यो॒नौ प्र॑ति॒ष्ठाप॑यति ॥ ४६ ॥

आ ब्र॒ह्म॒न्ब्रा॒ह्म॒णो ब्र॒ह्म॒व॒र्च॒सी जा॑य॒तामि॒त्या॒ह । ब्रा॒ह्म॒ण ए॒व
ब्र॒ह्म॒व॒र्च॒सं द॑धाति । तस्मा॑त्पु॒रा ब्रा॒ह्म॒णो ब्र॒ह्म॒व॒र्च॒स्य॑जाय॒त ।
आऽस्मि॒न्ना॒ष्ट्रे रा॑ज॒न्य॑ इ॒ष॒व्य॑श्शू॒रो म॒हा॒र॒थो जा॑य॒तामि॒त्या॒ह ।
रा॒ज॒न्य॑ ए॒व शौ॒र्यं म॑हि॒मानं॑ दधाति । तस्मा॑त्पु॒रा रा॑ज॒न्य॑

इषव्यं॑ शूरो॑ महार॒थोऽजायत। दोग्ध्रीं॑ धे॒नुरित्या॑ह।
धे॒न्वामे॑व पयो॑ दधाति। तस्मा॑त्पु॒रा दोग्ध्रीं॑ धे॒नुरजायत।
वोढा॑ऽन॒ङ्घ्रानित्या॑ह॥४७॥

अ॒न॒डुह्ये॒व वी॒र्यं॑ दधाति। तस्मा॑त्पु॒रा वोढा॑ऽन॒ङ्घ्रानजायत।
आ॒शुस्स॑प्तिरित्या॑ह। अश्वं॑ ए॒व ज॒वं द॑धाति। तस्मा॑त्पु॒राऽऽशुर॑श्चो॒ऽजाय॑त।
पु॒रन्धि॒र्योषेत्या॑ह। यो॒षित्ये॒व रू॒पं द॑धाति। तस्मा॑त्स्त्री यु॒वतिः॑
प्रि॒या भावु॑का। जि॒ष्णू र॑थे॒ष्टा इत्या॑ह। आ ह॒ वै तत्र॑ जि॒ष्णू
र॑थे॒ष्टा जा॑यते॥४८॥

यत्रै॒तेन॑ य॒ज्ञेन॒ यज॑न्ते। स॒भेयो॒ युवेत्या॑ह। यो वै पू॒र्वव॒यसी।
स स॒भेयो॒ युवा॑। तस्मा॑द्यु॒वा पु॒मा॑न्प्रि॒यो भावु॑कः। आऽस्य
यज॑मानस्य वी॒रो जा॑यता॒मित्या॑ह। आ ह॒ वै तत्र॑ यज॑मानस्य
वी॒रो जा॑यते। यत्रै॒तेन॑ य॒ज्ञेन॒ यज॑न्ते। नि॒का॒मेनि॑कामे नः
प॒र्जन्यो॑ व॒ष्पत्वि॑त्या॒ह। नि॒का॒मेनि॑कामे ह॒ वै तत्र॑ प॒र्जन्यो॑
व॒ष्पति॑। यत्रै॒तेन॑ य॒ज्ञेन॒ यज॑न्ते। फ॒लि॒न्यो न॒ ओष॑धयः
प॒च्यन्ता॑मित्या॒ह। फ॒लि॒न्यो ह॒ वै तत्रौष॑धयः प॒च्यन्ते। यत्रै॒तेन॑
य॒ज्ञेन॒ यज॑न्ते। यो॒ग॒क्षेमो नः॑ कल्पता॒मित्या॑ह। कल्प॑ते ह॒
वै तत्र॑ प्र॒जाभ्यो॑ यो॒ग॒क्षेमः। यत्रै॒तेन॑ य॒ज्ञेन॒ यज॑न्ते ॥४९॥

प्र॒जाप॑तिर्दे॒वेभ्यो॑ य॒ज्ञान्व्यादि॑शत्। स आ॒त्मन्न॑श्चमे॒धम॑धत्त।
तं दे॒वा अ॑ब्रुवन्। ए॒ष वाव॑ य॒ज्ञः। यद॑श्चमे॒धः। अप्ये॒व
नोत्रा॑स्त्विति। तेभ्य॑ ए॒तान॑न्नहो॒मान्प्राय॑च्छत्। तान॑जुहोत्। तैर्वै
स दे॒वान॑प्रीणात्। यद॑न्नहो॒माञ्जु॑होति॥५०॥

देवानेव तैर्यजमानः प्रीणाति। आज्येन जुहोति। अग्नेर्वा
 एतद्रूपम्। यदाज्यम्। यदाज्येन जुहोति। अग्निमेव
 तत्प्रीणाति। मधुना जुहोति। महृत्यै वा एतद्देवतायै रूपम्।
 यन्मधु। यन्मधुना जुहोति॥५१॥

महतीमेव तद्देवतां प्रीणाति। तण्डुलैर्जुहोति। वसूनां
 वा एतद्रूपम्। यत्तण्डुलाः। यत्तण्डुलैर्जुहोति। वसूनेव
 तत्प्रीणाति। पृथुकैर्जुहोति। रुद्राणां वा एतद्रूपम्।
 यत्पृथुकाः। यत्पृथुकैर्जुहोति॥५२॥

रुद्रानेव तत्प्रीणाति। लाजैर्जुहोति। आदित्यानां वा
 एतद्रूपम्। यल्लाजाः। यल्लाजैर्जुहोति। आदित्यानेव
 तत्प्रीणाति। करम्बैर्जुहोति। विश्वेषां वा एतद्देवानां रूपम्।
 यत्करम्बाः। यत्करम्बैर्जुहोति॥५३॥

विश्वानेव तद्देवान्प्रीणाति। धानाभिर्जुहोति। नक्षत्राणां
 वा एतद्रूपम्। यद्धानाः। यद्धानाभिर्जुहोति। नक्षत्राण्येव
 तत्प्रीणाति। सक्तुभिर्जुहोति। प्रजापतेर्वा एतद्रूपम्।
 यथ्सक्तवः। यथ्सक्तुभिर्जुहोति॥५४॥

प्रजापतिमेव तत्प्रीणाति। मसूस्यैर्जुहोति। सर्वासां वा
 एतद्देवतानां रूपम्। यन्मसूस्यानि। यन्मसूस्यैर्जुहोति।
 सर्वा एव तद्देवताः प्रीणाति। प्रियङ्गुतण्डुलैर्जुहोति।
 प्रियाङ्गा ह वै नामैते। एतैर्वै देवा अश्वस्याङ्गानि

समं दधुः। यत्प्रियङ्गुतण्डुलैर्जुहोति। अश्वस्यैवाङ्गानि
संदधाति। दशान्नानि जुहोति। दशाक्षरा विराट्।
विराट्कृत्स्नस्यान्नाद्यस्यावरुध्यै॥५५॥

प्रजापतिरश्वमेधमसृजत। तं सृष्टं रक्षांस्यजिघांसन्।
स एतान्प्रजापतिर्नक्तं होमानपश्यत्। तान्जुहोत्। तैर्वै
स यज्ञाद्रक्षांस्यपाहन्। यन्नक्तं होमाञ्जुहोति। यज्ञादेव
तैर्यजमानो रक्षांस्यपहन्ति। आज्येन जुहोति। वज्रो वा
आज्यम्। वज्रेणैव यज्ञाद्रक्षांस्यपहन्ति॥५६॥

आज्यस्य प्रतिपदं करोति। प्राणो वा आज्यम्। मुखत
एवास्य प्राणं दधाति। अन्नहोमाञ्जुहोति। शरीरवदेवाव
रुन्धे। व्यत्यासं जुहोति। उभयस्यावरुध्यै। नक्तं जुहोति।
रक्षसामपहत्यै। आज्येनान्ततो जुहोति॥५७॥

प्राणो वा आज्यम्। उभयत एवास्य प्राणं दधाति।
पुरस्ताच्चोपरिष्ठाच्च। एकस्मै स्वाहेत्याह। अस्मिन्नेव लोके
प्रति तिष्ठति। द्वाभ्यां स्वाहेत्याह। अमुष्मिन्नेव लोके
प्रति तिष्ठति। उभयोरेव लोकयोः प्रति तिष्ठति।
अस्मिंश्चामुष्मिंश्च। शताय स्वाहेत्याह। शतायुर्वै
पुरुषश्शतवीर्यः। आयुरेव वीर्यमव रुन्धे। सहस्राय
स्वाहेत्याह। आयुर्वै सहस्रम्। आयुरेवाव रुन्धे। सर्वस्मै
स्वाहेत्याह। अपरिमितमेवाव रुन्धे॥५८॥

प्रजापतिं वा एष ईप्सुतीत्याहुः। योऽश्वमेधेन यजत इति।
 अथो आहुः। सर्वाणि भूतानीति। एकस्मै स्वाहेत्याह।
 प्रजापतिर्वा एकः। तमेवाप्नोति। एकस्मै स्वाहा द्वाभ्यां
 स्वाहेत्यभिपूर्वमाहुतीर्जुहोति। अभिपूर्वमेव सुवर्गं लोकमेति।
 एकोत्तरं जुहोति॥५९॥

एकवदेव सुवर्गं लोकमेति। सन्ततं जुहोति। सुवर्गस्य
 लोकस्य सन्तत्यै। शताय स्वाहेत्याह। शतायुर्वै
 पुरुषश्शतवीर्यः। आयुरेव वीर्यमवरुन्धे। सहस्राय
 स्वाहेत्याह। आयुर्वै सहस्रम्। आयुरेवावरुन्धे। अयुताय
 स्वाहा नियुताय स्वाहा प्रयुताय स्वाहेत्याह॥६०॥

त्रयं इमे लोकाः। इमानेव लोकानवरुन्धे। अर्बुदाय
 स्वाहेत्याह। वाग्वा अर्बुदम्। वाचमेवावरुन्धे। न्यर्बुदाय
 स्वाहेत्याह। यो वै वाचो भूमा। तत्र्यर्बुदम्। वाच एव
 भूमानवरुन्धे। समुद्राय स्वाहेत्याह॥६१॥

समुद्रमेवाप्नोति। मध्याय स्वाहेत्याह। मध्यमेवाप्नोति।
 अन्ताय स्वाहेत्याह। अन्तमेवाप्नोति। परार्धाय स्वाहेत्याह।
 परार्धमेवाप्नोति। उषसे स्वाहा व्युष्ट्यै स्वाहेत्याह।
 रात्रिर्वा उषाः। अहर्व्युष्टिः। अहोरात्रे एवावरुन्धे। अथो
 अहोरात्रयोरेव प्रतितिष्ठति। ता यदुभयीर्दिवा वा नक्तं
 वा जुहुयात्। अहोरात्रे मोहयेत्। उषसे स्वाहा व्युष्ट्यै

स्वाहो॑दे॒ष्यते स्वाहो॑द्यते स्वाहेत्यनु॑दिते जुहोति। उदि॑ताय
स्वाहा॑ सुव॒र्गाय स्वाहा॑ लो॒काय स्वाहेत्युदि॑ते जुहोति।
अ॒होरा॒त्रयो॒रव्य॑तिमोहाय॥६२॥

वि॒भूर्मा॒त्रा प्र॒भूः पि॒त्रेत्य॑श्च॒नामा॒नि जुहोति। उ॒भयो॑रे॒वैनं
लो॒कयो॑र्नाम॒धेयं ग॑मयति। आ॒य॑नाय स्वाहा प्रा॒य॑णाय
स्वाहेत्यु॑द्वावाञ्जुहोति। सर्व॑मे॒वैन॒मस्क॑न्न॒ सुव॒र्गं लो॒कं
ग॑मयति। अ॒ग्नये॒ स्वाहा सोमा॑य स्वाहेति॑ पूर्॒वहो॑माञ्जुहोति।
पूर्॒वं ए॒व द्वि॑षन्तं भ्रातृ॒व्यम॑ति॒ क्राम॑ति। पृथि॒व्यै
स्वाहा॑ऽन्तरि॑क्षाय स्वाहेत्या॑ह। य॒थाय॑जुरे॒वैतत्। अ॒ग्नये॒
स्वाहा सोमा॑य स्वाहेति॑ पूर्॒वदी॒क्षा जु॑होति। पूर्॒वं ए॒व द्वि॑षन्तं
भ्रातृ॒व्यम॑ति॒ क्राम॑ति ॥६३॥

पृथि॒व्यै स्वाहा॑ऽन्तरि॑क्षाय स्वाहेत्ये॒कवि॑ं॒शिनीं॑ दी॒क्षां
जु॑होति। ए॒कवि॑ं॒शति॑र्वै दे॒वलो॒काः। द्वा॒द॒श मा॒साः।
प॒ञ्च॒र्तवः॑। त्रयं॑ इ॒मे लो॒काः। अ॒सावा॑दित्य ए॒कवि॑ं॒शः।
ए॒ष सु॒व॒र्गो लो॒कः। सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑ स॒म॒ष्ट्यै। भुवो॑ दे॒वानां॑
कर्म॑णेत्यु॒दीक्षा जु॑होति। ऋ॒तूने॒वास्मै॑ कल्पयति। अ॒ग्नये॒
स्वाहा॑ वा॒यवे॒ स्वाहेति॑ जुहोत्यन॑न्तरित्यै॥६४॥

अ॒र्वा॒ङ्य॒ज्ञस्संक्रा॑म॒त्वित्या॑सीर्जुहोति। सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्या॑प्त्यै।
भू॒तं भ॒व्यं भ॒विष्य॑दिति॒ पर्या॑सीर्जुहोति। सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑
पर्या॑प्त्यै। आ मे॑ गृहा भ॒वन्त्वित्या॑भूर्जुहोति। सु॒व॒र्गस्य॑

लो॒कस्याभू॑त्यै। अ॒ग्निना॒ तपोऽन्व॑भव॒दित्य॑नुभू॒र्जुहो॑ति।
 सु॒वर्ग॑स्य॒ लो॒कस्यानु॑भूत्यै। स्वाहाऽऽधि॑माधी॒ताय॒ स्वाहे॑ति
 सम॑स्तानि॒ वैश्व॑दे॒वानि॒ जुहो॑ति। सम॑स्तमे॒व द्वि॑षन्तं
 भ्रातृ॑व्य॒मति॑ क्रामति॥६५॥

द॒ध्यस्स्वाहा॒ हनू॑भ्या॒ः स्वाहे॑त्यङ्ग॒होमाञ्जु॑होति। अ॒ङ्गेअ॒ङ्गे वै
 पुरु॑षस्य पा॒प्मोप॑श्लिष्टः। अ॒ङ्गाद॑ङ्गादे॒वेन॑ पा॒प्मन॒स्तेन॑ मुञ्चति।
 अ॒ज्येता॑य॒ स्वाहा॑ कृ॒ष्णाय॒ स्वाहा॑ श्वे॒ताय॒ स्वाहे॑त्य॒श्वरू॑पाणिं
 जुहो॑ति। रू॒पैरे॒वेन॑ः॒ सम॑र्धयति। ओष॑धीभ्य॒स्स्वाहा॒
 मूले॑भ्य॒स्स्वाहे॑त्योष॒धिहो॑माञ्जु॑होति। द्र॒व्यो वा ओष॑धयः।
 पु॒ष्पेभ्यो॑ऽन्याः फलं॑ गृह्णन्ति। मूले॑भ्यो॒ऽन्याः। ता ए॒वोभयी॑रव॒
 रुन्धे॥६६॥

वन॒स्पति॑भ्य॒स्स्वाहे॑ति वनस्पति॒होमाञ्जु॑होति। आ॒र॒ण्यस्या॒न्नाद्य॒स्यावरु॑
 मेष॑स्त्वा पच॒तैरव॑त्वित्यपा॒व्यानि॒ जुहो॑ति। प्रा॒णा वै दे॒वा
 अपा॑व्याः। प्रा॒णाने॒वाव॑ रुन्धे। कू॒प्याभ्य॒स्स्वाहा॒द्यस्स्वाहे॑त्यपा॒ः
 होमा॑ञ्जुहोति। अ॒प्सु वा आप॑ः। अ॒न्नं वा आप॑ः। अ॒द्ध्यो
 वा अ॒न्नं जा॑यते। यदे॒वाद्ध्योऽन्नं॑ जायते। तदव॑ रुन्धे॥६७॥

अ॒म्भा॑सि जुहोति। अ॒यं वै लो॒कोऽम्भा॑सि। तस्य॒
 वस॑वोऽधि॑पतयः। अ॒ग्निज्योति॑ः। यद॒म्भा॑सि जुहोति।
 इ॒ममे॒व लो॒कमव॑ रुन्धे। वसू॑नाः॒ सायु॑ज्यं गच्छति।
 अ॒ग्निं ज्योति॑रव॒ रुन्धे। नभा॑सि जुहोति। अ॒न्तरि॑क्षं वै
 नभा॑सि॥६८॥

तस्य रुद्रा अधिपतयः। वायुज्योतिः। यन्नभांसि जुहोति।
अन्तरिक्षमेवाव रुन्धे। रुद्राणां सायुज्यं गच्छति। वायु-
ज्योतिरव रुन्धे। महांसि जुहोति। असौ वै लोको
महांसि। तस्यादित्या अधिपतयः। सूर्यो ज्योतिः॥६९॥

यन्महांसि जुहोति। अमुमेव लोकमव रुन्धे। आदित्यानां
सायुज्यं गच्छति। सूर्यं ज्योतिरव रुन्धे। नमो राज्ञे नमो
वरुणायेति यव्यानि जुहोति। अन्नाद्यस्यावरुध्यै। मयोभूर्वातो
अभि वातूस्त्रा इति गव्यानि जुहोति। पशूनामवरुध्यै।
प्राणाय स्वाहा व्यानाय स्वाहेति संततिहोमाञ्जुहोति।
सुवर्गस्य लोकस्य संतत्यै ॥७०॥

सिताय स्वाहाऽसिताय स्वाहेति प्रमुक्तीर्जुहोति। सुवर्गस्य
लोकस्य प्रमुक्त्यै। पृथिव्यै स्वाहाऽन्तरिक्षाय स्वाहेत्याह।
यथायजुरेवैतत्। दत्वते स्वाहाऽदन्तकाय स्वाहेति
शरीरहोमाञ्जुहोति। पितृलोकमेव तैर्यजमानोऽव रुन्धे।
कस्त्वा युनक्ति स त्वा युनक्तिति परिधीन् युनक्ति। इमे वै
लोकाः परिधयः। इमानेवास्मै लोकान् युनक्ति। सुवर्गस्य
लोकस्य समष्ट्यै॥७१॥

यः प्राणतो य आत्मदा इति महिमानौ जुहोति। सुवर्गो
वै लोको महः। सुवर्गमेव ताभ्यां लोकं यजमानोऽव
रुन्धे। आ ब्रह्मन्ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चसी जायतामिति समस्तानि
ब्रह्मवर्चसानि जुहोति। ब्रह्मवर्चसमेव तैर्यजमानोऽव रुन्धे।

जज्ञि बीजमिति जुहोत्यनन्तरित्यै। अग्रये समनमत्पृथिव्यै
समनमदिति सन्नतिहोमाञ्जुहोति। सुवर्गस्य लोकस्य सन्नत्यै।
भूताय स्वाहा भविष्यते स्वाहेति भूताभ्यौ होमौ जुहोति।
अयं वै लोको भूतम्॥७२॥

असौ भविष्यत्। अनयोरेव लोकयोः प्रतितिष्ठति।
सर्वस्याप्त्यै। सर्वस्यावरुध्यै। यदक्रन्दः प्रथमं जायमान
इत्यश्वस्तोमीयं जुहोति। सर्वस्याप्त्यै। सर्वस्य जित्यै।
सर्वमेव तेनाप्रोति। सर्वं जयति। योऽश्वमेधेन यजते॥७३॥

य उ चैनमेवं वेद। यज्ञं रक्षांस्यजिघांसन्। स
एतान्प्रजापतिर्नक्तं होमानपश्यत्। तानंजुहोत्। तैर्वै स
यज्ञाद्रक्षांस्यपाहन्। यन्नक्तं होमाञ्जुहोति। यज्ञादेव
तैर्यजमानो रक्षांस्यपहन्ति। उषसे स्वाहा व्युष्ट्यै
स्वाहेत्यन्ततो जुहोति। सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै॥७४॥

एकयूपो वैकादशिनीं वा। अन्येषां यज्ञानां यूपां भवन्ति।
एकविंशिन्यश्वमेधस्य। सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै।
बैल्वो वा खादिरो वा पालाशो वा। अन्येषां यज्ञक्रतूनां
यूपां भवन्ति। राज्ञुदाल एकविंशत्यरत्निरश्वमेधस्य।
सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै। नान्येषां पशूनां तेजन्या
अवद्वन्ति। अवद्वन्त्यश्वस्य॥७५॥

पाप्मा वै तेजनी। पाप्मनोऽपहत्यै। प्लक्षशाखायामन्येषां

पशूनामवदन्ति। वेतसशाखायामश्वस्य। अप्सु योनिर्वा
अश्वः। अप्सुजो वेतसः। स्व एवास्य योनावव द्यति।
यूपेषु ग्राम्यान्पशून्नियुञ्जन्ति। आरोकेष्वारण्यान्धारयन्ति।
पशूनां व्यावृत्त्यै। आ ग्राम्यान्पशूल्लभन्ते। प्रारण्यान्सृजन्ति।
पाप्मनोऽपहत्यै॥ ७६॥

राज्जुदालमग्निष्ठं मिनोति। भ्रूणहत्याया अपहत्यै।
पौतुद्रवावभितो भवतः। पुण्यस्य गन्धस्यावरुध्यै।
भ्रूणहत्यामेवास्मादपहत्यै। पुण्येन गन्धेनोभयतः।
परि गृह्णाति। षड्वैलुवा भवन्ति। ब्रह्मवर्चसस्यावरुध्यै।
षड्वादिराः। तेजसोऽवरुध्यै॥ ७७॥

षट्दालाशाः। सोमपीथस्यावरुध्यै। एकविंशतिस्संपद्यन्ते।
एकविंशतिर्वै देवलोकाः। द्वादश मासाः। पञ्चवर्षाः।
त्रय इमे लोकाः। असावादित्य एकविंशः। एष
सुवर्गो लोकः। सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै। शतं पशवो
भवन्ति॥ ७८॥

शतायुः पुरुषश्शतेन्द्रियः। आयुष्येवेन्द्रिये प्रति
तिष्ठति। सर्वं वा अश्वमेध्याप्रोति। अपरिमिता भवन्ति।
अपरिमितस्यावरुध्यै। ब्रह्मवादिनो वदन्ति। कस्मात्सत्यात्।
दक्षिणतोऽन्येषां पशूनामवदन्ति। उत्तरतोऽश्वस्येति। वारुणो
वा अश्वः॥ ७९॥

एषा वै वरुणस्य दिक्। स्वायामेवास्य दिश्यवद्यति।

यदितरेषां पशूनामवद्यति। शतदेवत्यं तेनाव रुन्धे।
चितेऽग्नावधिं वैतसे कटेऽश्वं चिनोति। अप्सु योनिर्वा
अश्वः। अप्सु जो वैतसः। स्व एवैनं योनौ प्रतिष्ठापयति।
पुरस्तात्प्रत्यश्च तूपरं चिनोति। पश्चात्प्राचीनं गोमृगम्॥८०॥

प्राणापानावेवास्मिन्त्सम्यञ्चौ दधाति। अश्वं तूपरं गोमृगमिति
सर्वहुतं एताञ्जुहोति। एषां लोकानामभिजित्यै। आत्मनाऽभि
जुहोति। सात्मानमेवैनं सतनं करोति। सात्माऽमुष्मिल्लोके
भवति। य एवं वेद। अथो वसोरेव धारां तेनाव
रुन्धे। इलुवदाय स्वाहा बलिवदाय स्वाहेत्याह।
संवत्सरो वा इलुवदः। परिवत्सरो बलिवदः।
संवत्सरादेव परिवत्सरादायुरवं रुन्धे। आयुरेवास्मिन्दधाति।
तस्मादश्वमेधयाजी जरसां विस्रसामु लोकमेति॥८१॥

एकविंशोऽग्निर्भवति। एकविंशस्तोमः। एकविंशतिर्यूपाः।
यथा वा अश्वा वःषभा वा वृषाणस्सस्फुरेरन्। एवमेव
तथस्तोमास्सस्फुरन्ते। यदेकविंशाः। ते यथ्समृच्छेरन्।
हन्येतास्य यज्ञः। द्वादश एवाग्निस्स्यादित्याहुः। द्वादशस्तोमः॥८२॥

एकादश यूपाः। यद्द्वादशोऽग्निर्भवति। द्वादश मासास्संवत्सरः।
संवत्सरेणैवास्मा अन्नमव रुन्धे। यद्दश यूपा भवन्ति।
दशाक्षरा विराट्। अन्नं विराट्। विराजैवान्नाद्यमव रुन्धे। य
एकादशः। स्तनं एवास्यै सः॥८३॥

दुह ए॒वैनां॑ तेन॑। तदा॑हुः। यद्वा॑द॒शोऽग्नि॑स्स्याद्वा॒द॒शस्स्तोम॑
एका॑द॒श यूपाः॑। यथा॑ स्थू॒रिणा॑ या॒यात्। ता॒दृक्तत्।
ए॒कवि॑ः॒श ए॒वाग्नि॑स्स्या॒दित्या॑हुः। ए॒कवि॑ः॒शस्स्तोमः॑।
ए॒कवि॑ः॒शतिर्यूपाः॑। यथा॑ प्रष्टि॒भिर्या॑ति। ता॒दृगे॒व तत्॥८४॥

यो वा अ॑श्वमे॒धे तिस्रः॑ क॒कुभो॑ वेद॑। क॒कुद्ध॒ राज्ञा॑
भवति॑। ए॒कवि॑ः॒शोऽग्नि॑र्भवति॑। ए॒कवि॑ः॒शस्स्तोमः॑।
ए॒कवि॑ः॒शतिर्यूपाः॑। ए॒ता वा अ॑श्वमे॒धे तिस्रः॑ क॒कुभः॑। य
ए॒वं वेद॑। क॒कुद्ध॒ राज्ञा॑ भवति॑। यो वा अ॑श्वमे॒धे त्रीणि॑
शी॒र्षाणि॑ वेद॑। शिरो॑ ह॒ राज्ञा॑ भवति॑। ए॒कवि॑ः॒शोऽग्नि॑र्भवति॑।
ए॒कवि॑ः॒शस्स्तोमः॑। ए॒कवि॑ः॒शतिर्यूपाः॑। ए॒तानि॑ वा अ॑श्वमे॒धे
त्रीणि॑ शी॒र्षाणि॑। य ए॒वं वेद॑। शिरो॑ ह॒ राज्ञा॑ भवति॑॥८५॥

दे॒वा वा अ॑श्वमे॒धे प॒वंमाने॑। सु॒व॒र्गं लो॒कं न प्राजा॑नन्।
तमश्वः॑ प्राजा॑नात्। यद॑श्वमे॒धेऽश्वेन॑ मे॒ध्येनो॑द॒श्चो
ब॒हिष्प॒वमा॑नः॒ सर्प॑न्ति। सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑ प्र॒ज्ञा॑त्यै।
न वै म॑नु॒ष्यस्सु॒व॒र्गं लो॒कमञ्ज॑सा वेद॑। अश्वो॑ वै सु॒व॒र्गं
लो॒कमञ्ज॑सा वेद॑। यदु॑द्गा॒तोद्गा॑येत्। यथा॑ क्षे॒त्रज्ञो॑ऽन्येन॑ प॒था
प्र॑तिपा॒दये॑त्। ता॒दृक्तत्॥८६॥

उ॒द्गा॒तार॑म॒परु॑ध्य। अश्व॑मु॒द्गीथा॑य वृणीते। यथा॑ क्षे॒त्रज्ञो॑ऽञ्ज॑सा
नय॑ति। ए॒वमे॒वैन॑मश्व॑स्सु॒व॒र्गं लो॒कमञ्ज॑सा नयति॑। पु॒च्छंम॑न्वा
र॑भन्ते। सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑ सम॑ष्ट्यै। हिं क॑रोति। सा॒मैवाकः॑।

हिं करोति। उद्गीथ एवास्य सः॥८७॥

वडं॒बा उप॑ रुन्धन्ति। मि॒थुन॒त्वाय॑ प्रजा॑त्यै। अथो॒
यथो॑पगा॒तारं॑ उप॒गाय॑न्ति। ता॒दृगे॒व तत्। उद॑गासीदश्चो॒
मेध्य॑ इत्या॒ह। प्रा॒जाप॒त्यो वा अश्व॑ः। प्र॒जाप॑तिरुद्गीथः।
उद्गीथमे॒वाव॑ रुन्धे। अथो॑ ऋक्सामयो॒रेव॑ प्रति॑ तिष्ठति।
हिर॑ण्येनोपाकरोति। ज्योति॑र्वै हिर॑ण्यम्। ज्योति॑रे॒व मु॑खतो
द॑धाति। यज॑माने च प्र॒जासु॑ च। अथो॒ हिर॑ण्यज्योति॑रे॒व
यज॑मानस्सुव॒र्गं लो॒कमे॑ति॥८८॥

पुरु॑षो वै य॒ज्ञः। य॒ज्ञः प्र॒जाप॑तिः। यदश्वे॑ प॒शून्त्रि॑युञ्जन्ति।
य॒ज्ञादे॒व तद्य॒ज्ञं प्र॑युङ्क्ते। अश्व॑ तू॒परं॑ गोमृ॒गम्। तान॑ग्नि॒ष्ठ
आल॑भते। से॒नामु॒खमे॒व तत्स॑ऽश्यति। तस्मा॑द्राजमुखं भी॒ष्मं
भा॒वुक॑म्। आ॒ग्नेयं॑ कृष्ण॒ग्रीवं॑ पु॒रस्ता॑ल्ल॒लाटे॑। पूर्वा॒ग्निमे॒व तं
कु॑रुते॥८९॥

तस्मा॑त्पूर्वा॒ग्निं पु॒रस्ता॑त्स्थापयन्ति। पौ॒ष्णम॒न्वश्च॑म्। अन्नं॑ वै
पू॒षा। तस्मा॑त्पूर्वा॒ग्नावा॑हार्य॒मा ह॑रन्ति। ऐ॒न्द्रा॒पौष्ण॑मुपरि॑ष्ठात्।
ऐ॒न्द्रो वै रा॑ज॒न्योऽन्नं॑ पू॒षा। अ॒न्नाद्ये॑नै॒वैन॑मु॒भय॑तः॒ परि॑
गृ॒ह्णाति॑। तस्मा॑द्राज॒न्योऽन्ना॑दो भा॒वुकः॑। आ॒ग्नेयो॑ कृष्ण॒ग्रीवो॑
बा॒हुवोः॑। बा॒हुवो॑रे॒व वी॒र्यं॑ धत्ते॥९०॥

तस्मा॑द्राज॒न्यो बा॒हुब॒लीभा॑वुकः। त्वा॒ष्ट्रौ लो॑मशस॒क्थ्यो
स॒क्थ्योः। स॒क्थ्योरे॒व वी॒र्यं॑ धत्ते। तस्मा॑द्राज॒न्यं

ऊरुबलीभावुकः। शितिपृष्ठौ बांरुहस्पृत्यौ पृष्ठे। ब्रह्मवर्चसमेवोपरिष्ठाद्ध
 अथो कवचे एवैते अभितः पर्यूहते। तस्माद्राजन्यस्सन्नद्धो
 वीर्यं करोति। धात्रे पृषोदरमधस्तात्। प्रतिष्ठामेवैतां कुरुते।
 अथो इयं वै धाता। अस्यामेव प्रति तिष्ठति। सौर्यं
 बलक्षं पुच्छे। उथ्सधमेव तङ्कुरुते। तस्मादुथ्सधम्भये प्रजा
 अभिसः श्रयन्ति॥११॥

॥नवमः प्रश्नः॥

प्रजापतिरश्वमेधमसृजत। सोऽस्मात्सृष्टोऽपाक्रामत्।
 तमष्टादशिभिरनु प्रायुङ्क्त। तमाप्नोत्। तमाप्त्वाऽष्टादशिभिरवारुन्ध।
 यदष्टादशिनं आलभ्यन्ते। यज्ञमेव तैराप्त्वा यजमानोऽवरुन्धे।
 सव्वँत्सरस्य वा एषा प्रतिमा। यदष्टादशिनं। द्वादश मासाः
 पञ्चर्तवः॥१॥

सव्वँत्सरोऽष्टादशः। यदष्टादशिनं आलभ्यन्ते। सव्वँत्सरमेव
 तैराप्त्वा यजमानोऽवरुन्धे। अग्निष्ठेऽन्यान्यशूनुपाकरोति।
 इतरेषु यूपेष्वष्टादशिनोऽजामित्वाय। नवनवालभ्यन्ते
 सवीर्यत्वाय। यदारण्यैस्सः स्थापयेत्। व्यवस्येतां पितापुत्रौ।
 व्यध्वानः क्रामेयुः। विदूरङ्गामयोग्रामान्तौ स्याताम्॥२॥

ऋखीकाः पुरुषव्याघ्राः परिमोषिणं आव्याधिनीस्तस्करा
 अरण्येष्वजायेरन्। तदाहुः। अपशवो वा एते। यदारण्याः।
 यदारण्यैस्सः स्थापयेत्। खिप्रे यजमानमरण्यं मृतः

हरेयुः। अरण्यायतना ह्यारण्याः पशव इति। यत्पशून्नालभेत।
अनवरुद्धा अस्य पशवस्स्युः। यत्पर्यग्निकृतानुत्सृजेत्॥३॥

यज्ञवेशसङ्कुर्यात्। यत्पशून्नालभते। तेनैव पशूनवरुन्धे।
यत्पर्यग्निकृतानुत्सृजत्ययज्ञवेशसाय। अवरुद्धा अस्य पशवो
भवन्ति। न यज्ञवेशसम्भवति। न यजमानमरण्यम्भृतः
हरन्ति। ग्राम्यैस्सः स्थापयति। एते वै पशवः।
खेमो नाम। सं पितापुत्राववस्यतः। समध्वानः क्रामन्ति।
समन्तिकङ्ग्रामयोग्रामान्तौ भवतः। नख्वीकाः पुरुषव्याघ्राः
परिमोषिण आव्याधिनीस्तस्करा अरण्येष्वजायन्ते॥४॥

प्रजापतिरकामयतोभौ लोकावव रुन्धीयेति। स
एतानुभयान्पशूनपश्यत्। ग्राम्याश्चारण्याश्च। तानालभत।
तैर्वै स उभौ लोकाववारुन्ध। ग्राम्यैरेव पशुभिरिमल्लोकमवारुन्ध।
आरण्यैरमुम्। यद्ग्राम्यान्पशून्नालभते। इममेव तैर्लोकमव
रुन्धे। यदारण्यान्॥५॥

अमुनैः। अनवरुद्धो वा एतस्य सवँत्सर इत्याहुः। य
इतइतश्चातुर्मास्यानि सवँत्सरं प्रयुङ्क्त इति। एतावान् वै
सवँत्सरः। यच्चातुर्मास्यानि। यदेते चातुर्मास्याः पशव
आलभ्यन्ते। प्रत्यखमेव तैस्सवँत्सरय्यजमानोऽवरुन्धे।
वि वा एष प्रजया पशुभिर्ऋध्यते। यस्सवँत्सरं प्रयुङ्क्ते।
सवँत्सरस्सुवर्गो लोकः॥६॥

सुवर्गन्तु लोकत्रापराधोति। प्रजा वै पशवं एकादशिनीं।
यदेत एकादशिनाः पशवं आलभ्यन्ते। साख्यादेव प्रजां
पशून् यजमानोऽवरुन्धे। प्रजापतिर्विराजमसृजत। सा
सृष्टाऽश्वमेधं प्राविशत्। तान्दशिभिरनु प्रायुङ्क्त। तामाप्रोत्।
तामाप्त्वा दशिभिरवारुन्धे। यद्वशिर्न आलभ्यन्ते॥७॥

विराजमेव तैराप्त्वा यजमानोऽवरुन्धे। एकादश दशतु
आलभ्यन्ते। एकादशाख्यरा त्रिष्टुप्। त्रैष्टुभाः पशवः।
पशून्नेवावरुन्धे। वैश्वदेवो वा अश्वः। नानादेवत्याः
पशवो भवन्ति। अश्वस्य सर्वत्वाय। नानारूपा भवन्ति।
तस्मान्नानारूपाः पशवः। बहुरूपा भवन्ति। तस्माद्बहुरूपाः
पशवस्समृद्धौ॥८॥

अस्मै वै लोकाय ग्राम्याः पशव आलभ्यन्ते।
अमुष्मा आरण्याः। यद्ग्राम्यान्पशूनालभते। इममेव
तैर्लोकमवरुन्धे। यदारण्यान्। अमुन्तैः। उभयांन्पशूनालभते।
ग्राम्याःश्चारण्याःश्च। उभयोर्लोकयोरवरुद्धौ। उभयांन्पशूनालभते॥९॥
ग्राम्याःश्चारण्याःश्च। उभयस्यान्नाद्यस्यावरुद्धौ। उभयांन्पशूनालभते।
ग्राम्याःश्चारण्याःश्च। उभयेषां पशूनामवरुद्धौ। त्रयस्त्रयो
भवन्ति। त्रय इमे लोकाः। एषाल्लोकानामात्यै। ब्रह्मवादिनो
वदन्ति। कस्मात्सत्यात्॥१०॥

अस्मिँल्लोके बहवः कामा इति। यत्समानीभ्यो
देवताभ्योऽन्येऽन्ये पशवं आलभ्यन्ते। अस्मिन्नेव

तल्लो॒के कामा॑न्दधाति। तस्मा॑दस्मि॒ल्लो॒के ब॒हवः॑ कामाः॑।
त्रया॑णात्रयाणां॑ स॒ह व॒पा जु॑होति। त्र्या॑वृतो वै दे॒वाः।
त्र्या॑वृत इ॒मे लो॒काः। ए॒षाल्लो॑काना॒माप्त्यै॑। ए॒षाल्लो॑काना॒ङ्कृत्यै॑।
पर्य॑ग्निकृताना॒रण्यानु॑त्सृज॒न्त्यहि॑सायै॥११॥

यु॒ञ्जन्ति॑ ब्र॒ध्नमि॒त्याह॑। अ॒सौ वा आ॑दि॒त्यो ब्र॒ध्नः।
आ॒दि॒त्यमे॒वास्मै॑ यु॒नक्ति॑। अ॒रुषमि॒त्याह॑। अ॒ग्निर्वा अ॑रुषः।
अ॒ग्निमे॒वास्मै॑ यु॒नक्ति॑। चर॑न्त॒मि॒त्याह॑। वा॒युर्वै चर॑न्।
वा॒युमे॒वास्मै॑ यु॒नक्ति॑। परि॑त॒स्थुष॑ इत्याह॥१२॥

इ॒मे वै लो॒काः परि॑त॒स्थुषः॑। इ॒माने॒वास्मै॑ लो॒कान्
यु॒नक्ति॑। रोच॑न्ते रोच॒ना दि॒वीत्या॑ह। न॒ख्यत्रा॑णि वै रोच॒ना
दि॒वि। न॒ख्यत्रा॑ण्ये॒वास्मै॑ रोचयति। यु॒ञ्जन्त्य॑स्य॒ काम्ये॒त्याह॑।
कामा॑ने॒वास्मै॑ यु॒नक्ति॑। हरी॑ विप॑ख्य॒सेत्या॑ह। इ॒मे वै हरी॑
विप॑ख्यसा। इ॒मे ए॒वास्मै॑ यु॒नक्ति॑॥१३॥

शो॒णा धृ॑ष्णू नृ॒वाह॑सेत्याह। अ॒होरा॒त्रे वै नृ॒वाह॑सा।
अ॒होरा॒त्रे ए॒वास्मै॑ यु॒नक्ति॑। ए॒ता ए॒वास्मै॑ दे॒वता॑ यु॒नक्ति॑।
सु॒वर्ग॑स्य॒ लो॒कस्य॑ स॒मष्ट्यै॑। के॒तुङ्कु॑ण्वन्न॑केतव॒ इति॑ ध्व॒जं
प्रति॑मुञ्चति। यश॑ ए॒वैन॑राज्ञा॑ङ्गमयति। जी॒मूत॑स्येव भवति॒
प्रती॑क॒मि॒त्याह॑। यथा॑य॒जुरे॒वैतत्। ये ते॒ पन्था॑न॒स्सवि॑तः
पू॒र्व्यास॑ इत्य॑ध्व॒र्युर्यज॑मान॒वौच॑यत्य॒भिजि॑त्यै॥१४॥

परा॑ वा ए॒तस्य॑ य॒ज्ञ ए॑ति। यस्य॑ प॒शुरु॑पाकृतो॒ऽन्यत्र॑

वेद्या॒ एति॑। ए॒त॒श्स्तो॑तरे॒तेन॑ प॒था पुन॑रश्व॒माव॑र्तयासि न॒
इत्या॑ह। वा॒युर्वै स्तोता॑। वा॒युमे॒वास्य॑ प॒रस्ता॑द्वधा॒त्यावृ॑त्त्यै।
यथा॒ वै ह॒विषो॑ गृही॒तस्य॑ स्कन्द॑ति। ए॒वघ्नाँ ए॒तदश्व॑स्य
स्कन्द॑ति। यद॑स्योपाकृ॒तस्य॑ लोमा॑नि शीय॑न्ते। यद्वा॒लैषु॑
का॒चाना॒वय॑न्ति। लोमा॑न्ये॒वास्य॑ तथ्सम्भ॑रन्ति॥१५॥

भूर्भुव॒स्सुव॑रिति॑ प्राजाप॒त्याभि॑राव॑यन्ति। प्रा॒जाप॒त्यो
वा अश्वः॑। स्वयै॒वैन॑न्दे॒वत॑या॒ सम॑र्धयन्ति। भू॒रिति॑
महि॑षी। भुव॒ इति॑ वा॒वाता॑। सु॒वरि॑ति॒ परिवृ॑त्ती।
ए॒षाल्लो॑काना॑मभिजि॒त्यै। हि॒र॒ण्यया॑ः का॒चा भ॑वन्ति।
ज्योति॑र्वै हि॒र॒ण्यम्। रा॒ष्ट्रम॑श्वमे॒धः॥१६॥

ज्योति॑श्चै॒वास्मै॑ रा॒ष्ट्रश्च॑ स॒मीची॑ दधाति। स॒हस्र॑म्भवन्ति।
स॒हस्र॑सम्मि॒तस्सुव॑र्गो लो॒कः। सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्या॒भिजि॑त्यै।
अप॒ वा ए॒तस्मा॒त्तेज॑ इन्द्रि॒यं प॒शव॑श्श्रीः क्रा॑मन्ति।
योऽश्व॑मे॒धेन॑ यज॑ते। वस॑वस्त्वाऽअ॒न्तु गाय॑त्रेण॒ छन्द॑सेति॒
महि॑ष्य॒भ्यन॑क्ति। तेजो॒ वा आ॒ज्यम्। तेजो॑ गाय॒त्री।
तेज॑सै॒वास्मै॑ तेजोऽव॑रुन्धे॥१७॥

रु॒द्रास्त्वाऽअ॒न्तु त्रैष्टु॑भेन॒ छन्द॑सेति॒ वा॒वाता॑। तेजो॒ वा
आ॒ज्यम्। इन्द्रि॒यन्निष्टु॑प॒। तेज॑सै॒वास्मा॑ इन्द्रि॒यमव॑रुन्धे।
आ॒दि॒त्यास्त्वाऽअ॒न्तु जा॑ग॒तेन॑ छन्द॑सेति॒ परिवृ॑त्ती। तेजो॒
वा आ॒ज्यम्। प॒शवो॑ जग॑ती। तेज॑सै॒वास्मै॑ प॒शून॑वरुन्धे।
प॒त्नयो॑ऽभ्य॑ञ्जन्ति। श्रि॒या वा ए॒तद्रू॑पम्॥१८॥

यत्पत्नयः। श्रियमेवास्मिन्तदधति। नास्मात्तेजं इन्द्रियं
 पशवश्श्रीरपं कामन्ति। लाजी ३ ज्वाची ३ न्
 यशोममाँ (4) इत्यतिरिक्तमन्नमश्वयोपाहरन्ति।
 प्रजामेवान्नादीङ्कुर्वते। एतद्देवा अन्नमत्तैतदन्नमद्धि प्रजापत्
 इत्याह। प्रजायामेवान्नाद्यन्दधते। यदि नावजिघ्रैत्।
 अग्निः पशुरासीदित्यवघ्रापयेत्। अव हैव जिघ्रति।
 आक्रान् वाजी क्रमैरत्यक्रमीद्वाजी द्यौस्ते पृष्ठं पृथिवी
 सधस्थमित्यश्वमनुमन्नयते। एषाल्लोकानामभिजित्यै।
 समिद्धो अञ्जन्कृदरं मतीनामित्यश्वस्याप्रियो भवन्ति
 सरूपत्याय॥१९॥

तेजसा वा एष ब्रह्मवर्चसेन व्यृध्यते। योऽश्वमेधेन यजते।
 होता च ब्रह्मा च ब्रह्मोद्यव्वदतः। तेजसा चैवेन ब्रह्मवर्चसेन च
 समर्धयतः। दखिणतो ब्रह्मा भवति। दखिणतआयतनो वै
 ब्रह्मा। बारुहस्पत्यो वै ब्रह्मा। ब्रह्मवर्चसमेवास्य दखिणतो
 दधाति। तस्माद्वखिणोऽर्धो ब्रह्मवर्चसितरः। उत्तरतो होता
 भवति॥२०॥

उत्तरतआयतनो वै होता। आग्नेयो वै होता। तेजो वा अग्निः।
 तेज एवास्योत्तरतो दधाति। तस्मादुत्तरोऽर्धस्तेजस्वितरः।
 यूपमभितो वदतः। यजमानदेवत्यो वै यूपः।
 यजमानमेव तेजसा च ब्रह्मवर्चसेन च समर्धयतः। किं
 स्विदासीत्पूर्वचित्तिरित्याह। द्यौर्वै वृष्टिः पूर्वचित्तिः॥२१॥

दिवमेव वृष्टिमवरुन्धे। किं स्विदासीद्बृहद्वय इत्याह। अश्वो
वै बृहद्वयः। अश्वमेवावरुन्धे। किं स्विदासीत्पिशङ्गिलेत्याह।
रात्रिर्वै पिशङ्गिला। रात्रिमेवावरुन्धे। किं स्विदासीत्पिलिप्पिलेत्याह
श्रीर्वै पिलिप्पिला। अन्नाद्यमेवावरुन्धे॥२२॥

कस्स्विदेकाकी चरतीत्याह। असौ वा आदित्य एकाकी
चरति। तेज एवावरुन्धे। क उस्विज्जायते पुनरित्याह।
चन्द्रमा वै जायते पुनः। आयुरेवावरुन्धे। किं
स्विद्धिमस्य भेषजमित्याह। अग्निर्वै हिमस्य भेषजम्।
ब्रह्मवर्चसमेवावरुन्धे। किं स्विदावपनं महदित्याह॥२३॥

अयवै लोक आवपनम्महत्। अस्मिन्नेव लोके प्रतितिष्ठति।
पृच्छामि त्वा परमन्तं पृथिव्या इत्याह। वेदिर्वै परोऽन्तः
पृथिव्याः। वेदिमेवावरुन्धे। पृच्छामि त्वा भुवनस्य
नाभिमित्याह। यज्ञो वै भुवनस्य नाभिः। यज्ञमेवावरुन्धे।
पृच्छामि त्वा वृष्णो अश्वस्य रेत इत्याह। सोमो वै
वृष्णो अश्वस्य रेतः। सोमपीथमेवावरुन्धे। पृच्छामि
वाचः परमं व्योमेत्याह। ब्रह्म वै वाचः परमं व्योम।
ब्रह्मवर्चसमेवावरुन्धे॥२४॥

अप वा एतस्मात्प्राणाः क्रामन्ति। योऽश्वमेधेन यजते।
प्राणाय स्वाहा व्यानाय स्वाहेति संज्ञप्यमान आहुतीर्जुहोति।
प्राणानेवास्मिन्दधाति। नास्मात्प्राणा अपक्रामन्ति।
अवन्तीस्स्थावन्तीस्त्वाऽवन्तु। प्रियन्त्वा प्रियाणाम्।

वर्षिष्ठमाप्यानाम्। निधीनान्त्वा निधिपतिः हवामहे वसो
ममेत्याह। अपैवास्मै तद्धवते॥२५॥

अथो धुवन्त्येवैनम्। अथो न्येवास्मै हवते। त्रिः परियन्ति।
त्रय इमे लोकाः। एभ्य एवैनल्लोकेभ्यो धुवते। त्रिः पुनः
परियन्ति। षट्त्संपद्यन्ते। षड्वा ऋतवः। ऋतुभिरेवैनन्धुवते।
अप वा एतेभ्यः प्राणाः क्रामन्ति॥२६॥

ये यज्ञे धुवनन्तन्वते। नवकृत्वः परियन्ति। नव वै पुरुषे
प्राणाः। प्राणानेवात्मन्दधते। नैभ्यः प्राणा अपक्रामन्ति।
अम्बे अम्बाल्यम्बिक इति पत्नीमुदानयति। अहृतैवैनम्।
सुभगे काम्पीलवासिनीत्याह। तप एवैनामुपनयति। सुवर्गे
लोके संप्रोर्ण्वाथामित्याह॥२७॥

सुवर्गमेवैनल्लोकङ्गमयति। आऽहमजानि गर्भधमा
त्वमजाऽसि गर्भधमित्याह। प्रजा वै पशवो गर्भः।
प्रजामेव पशूनात्मन्धत्ते। देवा वा अश्वमेधे पवमाने।
सुवर्गल्लोकं न प्राजानन्। तमश्वः प्राजानात्।
यथ्सूचीभिरसिपथान्कल्पयन्ति। सुवर्गस्य लोकस्य
प्रज्ञात्यै। गायत्री त्रिष्टुब्जगतीत्याह॥२८॥

यथायजुरेवैतत्। त्रय्यस्सूच्यो भवन्ति। अयस्मर्यो
रजता हरिण्यः। अस्य वै लोकस्य रूपमयस्मर्यः।
अन्तरिख्यस्य रजताः। दिवो हरिण्यः। दिशो वा

अयस्मय्यः। अवान्तरदिशा रजताः। ऊर्ध्वा हरिण्यः।
दिश एवास्मै कल्पयति। कस्त्वा छति कस्त्वा
विशास्तीत्याहाहिंसायै॥ २९॥

अप वा एतस्माच्छ्री राष्ट्रङ्गामति। योऽश्वमेधेन यजते।
ऊर्ध्वामेनामुच्छ्रयतादित्याह। श्रीर्वै राष्ट्रमश्वमेधः।
श्रियमेवास्मै राष्ट्रमूर्ध्वमुच्छ्रयति। वेणुभारङ्गिराविवेत्याह।
राष्ट्रवै भारः। राष्ट्रमेवास्मै पर्यूहति। अथास्या मध्यमेधतामित्याह।
श्रीर्वै राष्ट्रस्य मध्यम्॥ ३०॥

श्रियमेवावरुन्धे। शीते वाते पुनन्निवेत्याह। ख्वेमो वै राष्ट्रस्य
शीतो वातः। ख्वेममेवावरुन्धे। यद्धरिणी यवमतीत्याह।
विद्धै हरिणी। राष्ट्रय्यैवः। विशश्चैवास्मै राष्ट्रश्च समीचीं
दधाति। न पुष्टं पशु मन्यत इत्याह। तस्माद्राजा पशून्
पुष्यति॥ ३१॥

शूद्रा यदर्यजारा न पोषाय धनायतीत्याह। तस्माद्वैशीपुत्रन्नाभिषिञ्चन्ते
इयय्यंका शकुन्तिकेत्याह। विद्धै शकुन्तिका। राष्ट्रमश्वमेधः।
विशश्चैवास्मै राष्ट्रश्च समीचीं दधाति। आहलमिति
सर्पतीत्याह। तस्माद्राष्ट्राय विशस्सर्पन्ति। आहतङ्गभे पस
इत्याह। विद्धै गर्भः॥ ३२॥

राष्ट्रं पसः। राष्ट्रमेव विश्याहन्ति। तस्माद्राष्ट्रविंशङ्घातुकम्।
माता च ते पिता च त इत्याह। इयवै माता। असौ पिता।
आभ्यामेवेनं परिददाति। अग्रवृखस्य रोहत इत्याह। श्रीर्वै

वृ॒ख्यस्याग्र॑म्। श्रि॒यमे॒वाव॑ रुन्धे॥ ३३ ॥

प्रसु॑ला॒मीति॑ ते पि॒ता ग॒भे मु॒ष्टिम॑त॒स्य॒दित्या॑ह।
वि॒द्वै ग॒भः। रा॒ष्ट्रम्मु॒ष्टिः। रा॒ष्ट्रमे॒व वि॒श्याह॑न्ति।
तस्मा॑द्रा॒ष्ट्रविं॑श॒ङ्घातु॑कम्। अप॒ वा ए॒तेभ्यः॑ प्रा॒णाः
क्रा॑मन्ति। ये य॒ज्ञेऽपू॑त॒वँद॑न्ति। द॒धि॒क्राव्णो॑ अ॒कारि॑ष॒मिति॑
सुर॑भि॒मती॒मृच॑वँदन्ति। प्रा॒णा वै सु॑र॒भयः॑। प्रा॒णाने॒वात्म॑न्दधते।
नैभ्यः॑ प्रा॒णा अप॑क्रामन्ति। आपो॒ हि ष्ठा म॑यो॒भुव॑
इत्य॒द्विर्मा॑र्जयन्ते। आपो॒ वै सर्वा॑ दे॒वताः। दे॒वता॑भिरे॒वात्मानं॑
पव॑यन्ते॥ ३४ ॥

प्र॒जाप॑तिः प्र॒जास्सृ॑ष्ट्वा प्रे॒णाऽनु॒ प्रावि॑शत्। ताभ्यः॑
पुन॑स्स॒म्भवि॑तु॒न्नाश॑क्रोत्। सोऽब्र॑वीत्। ऋ॒ध्रव॑दि॒त्सः। यो मे॒तः
पुन॑स्स॒म्भर॑दिति। तन्दे॒वा अ॑श्वमे॒धेनै॒व सम॑भरन्। ततो॒ वै त
आ॑र्ध्रुवन्। योऽश्वमे॒धेन॒ यज॑ते। प्र॒जाप॑तिमे॒व सम्भ॑रत्यृ॒ध्नोति॑।
पुरु॑ष॒माल॑भते॥ ३५ ॥

वैरा॒जो वै पुरु॑षः। वि॒राज॑मे॒वाल॑भते। अथो॒ अन्नं॒ वै
वि॒राट्। अन्न॑मे॒वाव॑रुन्धे। अश्व॒माल॑भते। प्रा॒जाप॑त्यो वा
अश्वः॑। प्र॒जाप॑तिमे॒वाल॑भते। अथो॒ श्रीर्वा॒ एक॑शफम्।
श्रि॒यमे॒वाव॑रुन्धे। गा॒माल॑भते॥ ३६ ॥

य॒ज्ञो वै गोः। य॒ज्ञमे॒वाल॑भते। अथो॒ अन्न॑वै गोः।
अन्न॑मे॒वाव॑रुन्धे। अ॒जा॒वी आ॑ल॒भते॒ भूम्ने॑। अथो॒ पुष्टि॑र्वै भू॒मा।
पुष्टि॑मे॒वाव॑रुन्धे। पर्य॑ग्निकृतं पुरु॑षश्चा॒र॒ण्या॑श्चो॒त्सृज॑न्त्यहि॑सायै।

उभौ वा एतौ पशू आलभ्येते। यश्चावमो यश्च परमः।
 तैऽस्योभयै यज्ञे बद्धाः। अभीष्टा अभिप्रीताः। अभिजिता
 अभिहुता भवन्ति। नैनन्दङ्खणवः पशवो यज्ञे बद्धाः।
 अभीष्टा अभिप्रीताः। अभिजिता अभिहुता हिंसन्ति।
 योऽश्वमेधेन यजते। य उ चैनमेववैद॥ ३७॥

प्रथमेन वा एष स्तोमेन राध्वा। चतुष्टोमेन कृतेनायानामुत्तरेहन्।
 एकविंशे प्रतिष्ठायां प्रति तिष्ठति। एकविंशत्प्रतिष्ठायां
 ऋतूनन्वारोहति। ऋतवो वै पृष्ठानि। ऋतवस्सवँत्सुरः।
 ऋतुष्वेव सवँत्सुरे प्रतिष्ठायां देवता अभ्यारोहति। शक्ररयः
 पृष्ठम्भवन्त्यन्यदन्यच्छन्दः। अन्यैऽन्ये वा एते पशव
 आलभ्यन्ते॥ ३८॥

उतेव ग्राम्याः। उतेवारण्याः। अहरेव रूपेण समर्धयति।
 अथो अहं एवैष बलिर्हियते। तदाहुः। अपशवो वा एते।
 यदजावयश्चारण्याश्च। एते वै सर्वे पशवः। यद्व्या इति।
 गव्यान्पशूनुत्तमेऽहुत्रालभते॥ ३९॥

तेनैवोभयान्पशूनवरुन्धे। प्राजापत्या भवन्ति। अनभिजितस्याभिजित्यै
 सौरीर्नव श्वेता वशा अनूबन्ध्या भवन्ति। अन्त एव
 ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे। सोमाय स्वराज्ञेऽनोवाहावनङ्गाहाविति
 द्वन्द्विनः पशूनालभते। अहोरात्राणामभिजित्यै। पशुभिर्वा
 एष व्यध्यते। योऽश्वमेधेन यजते। छगलङ्कल्माषङ्किकिदीविर्विदीगयमि
 त्वाष्ट्रान्पशूना लभते। पशुभिरेवात्मानं समर्धयति।

ऋतुभिर्वा एष व्यृध्यते। योऽश्वमेधेन यजते। पिशङ्गास्त्रयो
वासन्ता इत्यृतुपशूनालभते। ऋतुभिरेवात्मानं समर्धयति।
आ वा एष पशुभ्यो वृश्च्यते। योऽश्वमेधेन यजते। पर्यग्निकृता
उत्सृजन्त्यनाव्रस्काय॥ ४०॥

प्रजापतिरकामयत महानन्नादस्स्यामिति। स एतावश्वमेधे
महिमानावपश्यत्। तावंगृहीत। ततो वै स महानन्नादोऽभवत्।
यः कामयेत महानन्नादस्स्यामिति। स एतावश्वमेधे महिमानो
गृहीत। महानेवान्नादो भवति। यजमानदेवत्यां वै वपा। राजा
महिमा। यद्वपाम्महिम्नोभयतः परियजति। यजमानमेव
राज्येनोभयतः परिगृह्णाति। पुरस्तात्स्वाहाकारा वा अन्ये
देवाः। उपरिष्ठात्स्वाहाकारा अन्ये। ते वा एतेऽश्व एव
मेध्यं उभयेऽवरुध्यन्ते। यद्वपाम्महिम्नोभयतः परियजति।
तानेवोभयान्प्रीणाति॥ ४१॥

वैश्वदेवो वा अश्वः। तय्यैत्प्राजापत्यङ्कुर्यात्। या देवता
अपिभागाः। ता भागधेयेन व्यर्धयेत्। देवताभ्यस्समदन्दध्यात्।
स्तेगान्दष्ट्राभ्याम्मण्डूकाञ्जम्येभिरिति। आज्यमवदानं कृत्वा
प्रतिसङ्ख्यायमाहुतीर्जुहोति। या एव देवता अपिभागाः। ता
भागधेयेन समर्धयति। न देवताभ्यस्समदन्दधाति॥ ४२॥

चतुर्दशैताननुवाकाञ्जुहोत्यनन्तरित्यै। प्रयासाय स्वाहेति
पञ्चदशम्। पञ्चदश वा अर्धमासस्य रात्रयः। अर्धमासशस्संवत्सर

आप्यते। देवासुरास्सय्यंता आसन्। तैऽब्रुवन्नग्रयस्स्विष्टकृतः।
अश्वस्य मेध्यस्य वयमुद्धारमुद्धरामहे। अथैतानभि भवामेति।
ते लोहितमुदहरन्त। ततो देवा अभवन्॥४३॥

पराऽसुराः। यस्स्विष्टकृद्भ्यो लोहितञ्जुहोति भ्रातृव्याभिभूत्यै।
भवत्यात्मना। पराऽस्य भ्रातृव्यो भवति। गोमृगकण्ठेन
प्रथमामाहुतिञ्जुहोति। पशवो वै गोमृगः। रुद्रोऽग्निस्स्विष्टकृत्।
रुद्रादेव पशून्तर्दधाति। अथो यत्रैषाऽऽहुतिर्हूयते। न तत्र
रुद्रः पशून्भिमन्यते॥४४॥

अश्वशफेनं द्वितीयामाहुतिञ्जुहोति। पशवो वा एकशफम्।
रुद्रोऽग्निस्स्विष्टकृत्। रुद्रादेव पशून्तर्दधाति। अथो
यत्रैषाऽऽहुतिर्हूयते। न तत्र रुद्रः पशून्भिमन्यते। अयस्मर्येन
कमण्डलुना तृतीयाम्। आहुतिञ्जुहोत्यायास्यो वै प्रजाः।
रुद्रोऽग्निस्स्विष्टकृत्। रुद्रादेव प्रजा अन्तर्दधाति। अथो
यत्रैषाऽऽहुतिर्हूयते। न तत्र रुद्रः प्रजा अभिमन्यते॥४५॥

अश्वस्य वा आलब्धस्य मेध उदक्रामत्। तदश्वस्तोमीयमभवत्।
यदश्वस्तोमीयञ्जुहोति। समेधमेवैनमालभते। आज्येन
जुहोति। मेधो वा आज्यम्। मेधोऽश्वस्तोमीयम्।
मेधेनैवास्मिन्मेधन्दधाति। षट्त्रिंशतञ्जुहोति। षट्त्रिंशदख्बरा
बृहती॥४६॥

बार्हताः पशवः। सा पशूनाम्मात्रा। पशून्नेव मात्रया

समर्धयति। तायद्भूयसीर्वा कनीयसीर्वा जुहुयात्।
पशून्मात्रया व्यर्धयेत्। षट्त्रिंशत्क्षुहोति। षट्त्रिंशदखरा
बृहती। बारहताः पशवः। सा पशूनाम्मात्रा। पशूनेव
मात्रया समर्धयति॥४७॥

अश्वस्तोमीयं हुत्वा द्विपदा जुहोति। द्विपाद्वै पुरुषो
द्विप्रतिष्ठः। तदेनं प्रतिष्ठया समर्धयति। तदाहुः। अश्वस्तोमीयं
पूर्वं होतव्यां ३ द्विपदां ३ इति। अश्वो वा अश्वस्तोमीयम्।
पुरुषो द्विपदाः। अश्वस्तोमीयं हुत्वा द्विपदा जुहोति।
तस्माद्विपाच्चतुष्पादमत्ति। अथौ द्विपद्येव चतुष्पदः
प्रतिष्ठायपति। द्विपदा हुत्वा। नान्यामुत्तरामाहुतिञ्जुहुयात्।
यदन्यामुत्तरामाहुतिञ्जुहुयात्। प्र प्रतिष्ठयाश्चवेत। द्विपदा
अन्ततो जुहोति प्रतिष्ठित्यै॥४८॥

प्रजापतिरश्वमेधमसृजत। सोऽस्मात्सृष्टोऽपांक्रामत्।
तय्यंज्ञक्रतुभिरन्वैच्छत्। तय्यंज्ञक्रतुभिर्नान्वविन्दत्।
तमिष्टिभिरन्वैच्छत्। तमिष्टिभिरन्वविन्दत्। तदिष्टीनामिष्टित्वम्।
यथ्संवैत्सरमिष्टिभिर्यजते। अश्वमेव तदन्विच्छति।
सावित्रियो भवन्ति॥४९॥

इयवै संविता। यो वा अस्यान्नश्यति यो निलयते। अस्यावैव
तद्विन्दन्ति। न वा इमाङ्कश्चनेत्याहुः। तिर्यङ्गोर्ध्वोत्येतुमर्हतीति।
यथ्सावित्रियो भवन्ति। सवितृप्रसूत एवैनमिच्छति। ईश्वरो वा

अश्वः प्रमुक्तः परां परावतङ्गन्तोः। यत्सायन्धृतीर्जुहोति।
 अश्वस्यैव यत्यै धृत्यै॥५०॥ यत्प्रातरिष्टिभिर्यजते।
 अश्वमेव तदन्विच्छति। यत्सायन्धृतीर्जुहोति। अश्वस्यैव
 यत्यै धृत्यै। तस्मात्सायं प्रजाः ख्वेम्या भवन्ति।
 यत्प्रातरिष्टिभिर्यजते। अश्वमेव तदन्विच्छति। तस्माद्विवा
 नष्टेष एति। यत्प्रातरिष्टिभिर्यजते सायन्धृतीर्जुहोति।
 अहोरात्राभ्यामेवैनमन्विच्छति। अथो अहोरात्राभ्यामेवास्मै
 योगख्वेमङ्कल्पयति॥५१॥

अप वा एतस्माच्छ्री राष्ट्रङ्गमति। योऽश्वमेधेन यजते।
 ब्राह्मणौ वीणागाथिनौ गायतः। श्रिया वा एतद्रूपम्। यद्वीणा।
 श्रियमेवास्मिन्तद्धतः। यदा खलु वै पुरुषश्श्रियमश्नुते।
 वीणाऽस्मै वाद्यते। तदाहुः। यदुभौ ब्राह्मणौ गायेताम्॥५२॥
 प्रभ्रंशुकास्माच्छ्रीस्स्यात्। न वै ब्राह्मणे श्री रमत इति।
 ब्राह्मणोऽन्यो गायेत्। राजन्योऽन्यः। ब्रह्म वै ब्राह्मणः।
 ख्वत्रं राजन्यः। तथा हास्य ब्रह्मणा च ख्वत्रेण
 चोभयतश्श्रीः परिगृहीता भवति। तदाहुः। यदुभौ दिवा
 गायेताम्। अपास्माद्राष्ट्रङ्गमेत्॥५३॥

न वै ब्राह्मणे राष्ट्रं रमत इति। यदा खलु वै राजा
 कामयते। अथ ब्राह्मणञ्जिनाति। दिवा ब्राह्मणो गायेत्। नक्तं
 राजन्यः। ब्रह्मणो वै रूपमहं। ख्वत्रस्य रात्रिः। तथा
 हास्य ब्रह्मणा च ख्वत्रेण चोभयतो राष्ट्रं परिगृहीतम्भवति।

इत्य॑ददा॒ इत्य॑यज॒था॒ इत्य॑पच॒ इति॑ ब्राह्म॒णो गाय॑त्। इ॒ष्टा॒पूर्त॑वै
ब्रा॑ह्म॒णस्य॑॥५४॥

इ॒ष्टा॒पूर्ते॑नै॒वैन॑ꣳ स॒ सम॑र्धयति। इत्य॑जिना॒ इत्य॑युध्य॒था॒
इत्य॑मुꣳ स॒ङ्गाम॑मह॒न्नि॒ति॑ राज॒न्यः॑। यु॒द्धवै॑ रा॒ज॒न्य॑स्य।
यु॒द्धेनै॑वैन॑ꣳ स॒ सम॑र्धयति। अ॒क्लृ॑प्ता॒ वा ए॒तस्य॑र्तव॒
इत्या॑हुः। योऽश्व॑मे॒धेन॑ यज॑त् इति॑। तिस्रोऽन्यो॑ गाय॑ति
ति॒स्रोऽन्यः॑। षट्थ॑संप॒द्यन्ते॑। षड्वा ऋ॒तवः॑। ऋ॒तूने॒वास्मै॑
कल्प॑यतः। ताभ्याꣳ स॒ꣳस्थाया॑म्। अ॒नो॒युक्ते॑ च॒ श॒ते
च॑ द॒दाति॑। श॒तायुः॑ पुरु॑षश्श॒तेन्द्रि॑यः। आ॒युष्ये॒वेन्द्रि॑ये
प्रति॑तिष्ठति॥५५॥

सर्वे॑षु॒ वा ए॒षु लो॒केषु॑ मृ॒त्यवोऽन्वा॑य॒न्ताः। तेभ्यो॑
यदाहु॑तीर्न जुहु॑यात्। लो॒केलो॑क ए॒नं मृ॒त्युर्वि॑न्देत्।
मृ॒त्यवे॒ स्वाहा॑ मृ॒त्यवे॒ स्वाहे॑त्यभिपूर्वमाहु॑तीर्जुहोति।
लो॒कालो॑कादे॒व मृ॒त्युम॑व॒यज॑ते। नैन॑ल्लो॒केलो॑के मृ॒त्युर्वि॑न्दति।
यद॑मुष्मै॒ स्वाहा॑ऽमुष्मै॒ स्वाहे॑ति जुह्व॑त्सञ्च॒खी॑त। ब॒हुं
मृ॒त्युम॑मि॒त्रंङ्कुर्वी॑त। मृ॒त्यवे॒ स्वाहे॑त्येक॑स्मा ए॒वैका॑ञ्जुह॑यात्।
एको॒ वा अ॒मुष्मि॑ल्लो॒के मृ॒त्युः॥५६॥

अ॒श॒न॒या मृ॒त्युरे॒व। तमे॒वामुष्मि॑ल्लो॒केऽव॑यजते। भ्रू॒णह॑त्यायै
स्वाहे॑त्य॒वभृ॑थ आहु॑तिञ्जुहोति। भ्रू॒णह॑त्यामे॒वाव॑ यजते।
तदा॑हुः। यद्भू॑णह॒त्या पा॒त्र्याऽथ॑। कस्मा॑द्य॒ज्ञेऽपि॑

क्रियत् इति। अमृत्युर्वा अन्यो भ्रूणहत्याया इत्याहुः।
भ्रूणहत्या वाव मृत्युरिति। यद्भ्रूणहत्यायै स्वाहेत्यवभृथ
आहुतिञ्जुहोति॥५७॥

मृत्युमेवाहुत्या तर्पयित्वा परिपाणङ्कृत्वा। भ्रूणघ्ने
भेषजङ्करोति। एतां ह वै मुण्डिभ औदन्यवः।
भ्रूणहत्यायै प्रायश्चित्तिर्विंदाञ्चकार। यो हास्यापि प्रजायां
ब्राह्मणं हन्ति। सर्वस्मै तस्मै भेषजङ्करोति। जुम्बकाय
स्वाहेत्यवभृथ उत्तमामाहुतिञ्जुहोति। वरुणो वै जुम्बकः।
अन्तत एव वरुणमवयजते। खलतेर्विक्रिधस्य शुक्लस्य
पिङ्गाख्यस्य मूर्धञ्जुहोति। एतद्वै वरुणस्य रूपम्। रूपेणैव
वरुणमवयजते॥५८॥

वारुणो वा अश्वः। तन्देवतया व्यर्धयति। यत्प्राजापत्यङ्करोति।
नमो राज्ञे नमो वरुणायेत्याह। वारुणो वा अश्वः।
स्वयैवैनन्देवतया समर्धयति। नमोऽश्वाय नमः प्रजापतय
इत्याह। प्राजापत्यो वा अश्वः। स्वयैवैनन्देवतया
समर्धयति। नमोऽधिपतय इत्याह॥५९॥

धर्मो वा अधिपतिः। धर्ममेवावरुन्धे। अधिपतिरस्यधिपतिम्मा
कुर्वधिपतिरहं प्रजानाम्भूयासमित्याह। अधिपतिमेवैनं
समानानाङ्करोति। मान्धेहि मयि धेहीत्याह। आशिषमेवैतामाशास्ते।
उपाकृताय स्वाहेत्युपाकृते जुहोति। आलब्धाय स्वाहेति

नियुक्ते जुहोति। हुताय स्वाहेति हुते जुहोति।
एषाल्लोकानामभिजित्यै॥६०॥

प्र वा एष एभ्यो लोकेभ्यश्च्यवते। योऽश्वमेधेन यजते।
आग्नेयमैन्द्राग्रमाश्विनम्। तान्पशूलभते प्रतिष्ठित्यै। यदाग्नेयो
भवति। अग्निस्सर्वा देवताः। देवता एवावरुन्धे। ब्रह्म वा
अग्निः। ख्वत्रमिन्द्रः। यदैन्द्राग्रो भवति॥६१॥

ब्रह्मख्वत्रे एवावरुन्धे। यदाश्विनो भवति। आशिषामवरुन्धे।
त्रयो भवन्ति। त्रय इमे लोकाः। एष्वेव लोकेषु प्रतिष्ठित्यै।
अग्नयेऽहोमुचेऽष्टाकपाल इति दशहविषमिष्टिर्निर्वपति।
दशाख्वरा विराट्। अन्नविंशतिराट्। विराजैवान्नाद्यमवरुन्धे।
अग्नेर्मन्वे प्रथमस्य प्रचेतस इति याज्यानुवाक्या भवन्ति
सर्वत्वाय ॥६२॥

यद्यश्वमुपतपद्विन्देत्। आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपेत्।
सौम्यश्चरुम्। सावित्रमष्टाकपालम्। यदाग्नेयो भवति।
अग्निस्सर्वा देवताः। देवताभिरेवैनंमिषज्यति। यथ्सौम्यो
भवति। सोमो वा ओषधीनां राजा। याभ्यं एवैनं विन्दति॥६३॥

ताभिरेवैनंमिषज्यति। यथसावित्रो भवति। सवितृप्रसूत
एवैनंमिषज्यति। एताभिरेवैनन्देवताभिर्भिषज्यति। अगदो
हैव भवति। पौष्णश्चरुर्निर्वपेत्। यदि श्लोणस्स्यात्। पूषा
वै श्लोण्यस्य भिषक्। स एवैनंमिषज्यति। अश्लोणो हैव

भवति॥६४॥

रौ॒द्रश्च॒रु॒न्निर्व॑पेत्। यदि॑ म॒हती॑ दे॒वता॑ऽभि॒मन्ये॑त। ए॒तद्दे॒व॒त्यो
वा अ॒श्वः। स्वयै॒वैन॑न्दे॒वता॑या भिष॒ज्यति॑। अ॒ग॒दो है॒व भ॑वति।
वै॒श्वान॑र॒न्द्वाद॑शकपाल॒न्निर्व॑पेन्मृ॒गाख॑रे यदि॑ नागच्छे॑त्। इ॒य॒व्वाँ
अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रः। इ॒यमे॒वैन॑म॒र्चिभ्या॑ परि॒रोध॑मान॒यति॑। आ॒है॒व
सु॒त्यम॑र्ह॒र्गच्छ॑ति। यद्य॑धी॒यात्॥६५॥

अ॒ग्नये॑ऽहो॒मुचे॑ऽष्टाक॑पालः। सौ॒र्यं प॒यः। वा॒य॒व्यं
आ॒ज्य॑भागः। यज॑मानो वा अ॒श्वः। अ॒हंसा॑ वा ए॒ष
गृ॑हीतः। यस्या॒श्वो मे॒धाय॑ प्रो॒खि॑तोऽध्येति॑। यद॑हो॒मुचे॑
निर्व॑पति। अ॒हंस॑ ए॒व तेन॑ मुच्यते। यज॑मानो वा अ॒श्वः।
रेत॑सा वा ए॒ष व्य॑ध्यते॥६६॥

यस्या॒श्वो मे॒धाय॑ प्रो॒खि॑तोऽध्येति॑। सौ॒र्यं रेतः॑। यत्सौ॒र्यं
प॒यो भ॑वति। रेत॑सै॒वैन॑ स॒ सम॑र्धयति। यज॑मानो
वा अ॒श्वः। गर्भे॑र्वा ए॒ष व्य॑ध्यते। यस्या॒श्वो मे॒धाय॑
प्रो॒खि॑तोऽध्येति॑। वा॒य॒व्या गर्भाः॑। यद्वा॒य॒व्यं आ॒ज्य॑भागो
भ॑वति। गर्भे॑र॒वैन॑ स॒ सम॑र्धयति। अथो॒ यस्यै॒षाऽश्व॑मे॒धे
प्राय॑श्चित्तिः क्रि॒यते॑। इ॒ष्ट्वा व॑सी॒यान्भ॑वति॥६७॥

तदा॑हुः। द्वा॒द॒श ब्र॒ह्मो॒द॒नान्त्सः॑ स्थि॒ते निर्व॑पेत्। द्वा॒द॒शभि॒र्वेष्टि॑भिर्य॒जेत॑।
यदिष्टि॑भिर्य॒जेत॑। उ॒प॒नामु॑क ए॒नय्य॑ज्ञस्स्या॑त्। पा॒पी॒यास्तु॑
स्या॑त्। आ॒प्तानि॑ वा ए॒तस्य॑ छ॒न्दांसि॑। य ई॒जानः॑। तानि॑

क ए॒ताव॑दाशु पुनः॑ प्रयु॒ञ्जी॒तेति॑ । सर्वा॑ वै स॒स्थि॑ते य॒ज्ञे
वागा॑प्यते ॥ ६८ ॥

साप्ता भ॑वति या॒तया॑म्नी । क्रू॒रीकृ॑तेव हि भव॒त्यरु॑ष्कृता ।
सा न पुनः॑ प्र॒युज्ये॒त्याहुः॑ । द्वा॒दशै॒व ब्र॑ह्मो॒दना॒न्धस॑स्थि॒ते
निर्व॑पेत् । प्र॒जाप॑ति॒र्वा ओ॒दनः॑ । य॒ज्ञः प्र॒जाप॑तिः । उ॒प॒नामु॑क
ए॒नय्यँ॒ज्ञो भ॑वति । न पापी॑यान्भवति । द्वा॒दश॑ भवन्ति ।
द्वा॒दश॑मासा॑स्स॒वँ॒त्सरः॑ । स॒वँ॒त्सर॑ ए॒व प्र॑ति॒तिष्ठ॑ति ॥ ६९ ॥

ए॒ष वै वि॒भूर्नाम॑ य॒ज्ञः । सर्व॑ ह॒ वै तत्र॑ वि॒भु भ॑वति । यत्रै॒तेन॑
य॒ज्ञेन॑ यज॑न्ते । ए॒ष वै प्र॒भूर्नाम॑ य॒ज्ञः । सर्व॑ ह॒ वै तत्र॑ प्र॒भु
भ॑वति । यत्रै॒तेन॑ य॒ज्ञेन॑ यज॑न्ते । ए॒ष वा ऊ॒र्जस्वा॒न्नाम॑ य॒ज्ञः ।
सर्व॑ ह॒ वै तत्रो॒र्जस्व॑द्भवति । यत्रै॒तेन॑ य॒ज्ञेन॑ यज॑न्ते । ए॒ष वै
पय॑स्वा॒न्नाम॑ य॒ज्ञः ॥ ७० ॥

सर्व॑ ह॒ वै तत्र॑ पय॑स्वद्भवति । यत्रै॒तेन॑ य॒ज्ञेन॑ यज॑न्ते । ए॒ष वै
वि॒धृतो॑ नाम॑ य॒ज्ञः । सर्व॑ ह॒ वै तत्र॑ वि॒धृत॑म्भवति । यत्रै॒तेन॑
य॒ज्ञेन॑ यज॑न्ते । ए॒ष वै व्या॒वृत्तो॑ नाम॑ य॒ज्ञः । सर्व॑ ह॒ वै तत्र॑
व्या॒वृत्त॑म्भवति । यत्रै॒तेन॑ य॒ज्ञेन॑ यज॑न्ते । ए॒ष वै प्र॑ति॒ष्ठितो॑
नाम॑ य॒ज्ञः । सर्व॑ ह॒ वै तत्र॑ प्र॑ति॒ष्ठित॑म्भवति ॥ ७१ ॥

यत्रै॒तेन॑ य॒ज्ञेन॑ यज॑न्ते । ए॒ष वै ते॒जस्वी॑ नाम॑ य॒ज्ञः । सर्व॑
ह॒ वै तत्र॑ ते॒जस्वि॑ भ॑वति । यत्रै॒तेन॑ य॒ज्ञेन॑ यज॑न्ते । ए॒ष
वै ब्र॑ह्मवर्च॒सी नाम॑ य॒ज्ञः । आ ह॒ तत्र॑ ब्रा॒ह्म॒णो ब्र॑ह्मवर्च॒सी

जायते। यत्रैतेन यज्ञेन यजन्ते। एष वा अतिव्याधी नाम यज्ञः। आ ह वै तत्र राजन्योऽतिव्याधी जायते। यत्रैतेन यज्ञेन यजन्ते। एष वै दीर्घो नाम यज्ञः। दीर्घायुषो ह वै तत्र मनुष्या भवन्ति। यत्रैतेन यज्ञेन यजन्ते। एष वै क्लृप्तो नाम यज्ञः। कल्पन्ते ह वै तत्र प्रजाभ्यो योगखेमः। यत्रैतेन यज्ञेन यजन्ते॥७२॥

तार्प्येणाश्वः संज्ञपयन्ति। यज्ञो वै तार्प्यम्। यज्ञेनैवैनः समर्धयन्ति। यामेन साम्ना प्रस्तोताऽनूपतिष्ठते। यमलोकमेवैनङ्गमयति। तार्प्ये च कृत्यधीवासे चाश्वः संज्ञपयन्ति। एतद्वै पशूनां रूपम्। रूपेणैव पशूनवरुन्धे। हिरण्यकशिपु भवति। तेजसोऽवरुद्धौ॥७३॥

रुक्मो भवति। सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै। अश्वो भवति। प्रजापतेराप्त्यै। अस्य वै लोकस्य रूपन्तार्प्यम्। अन्तरिख्यस्य कृत्यधीवासः। दिवो हिरण्यकशिपु। आदित्यस्य रुक्मः। प्रजापतेरश्वः। इममेव लोकन्तार्प्येणाप्नोति॥७४॥

अन्तरिख्यङ्कृत्यधीवासेन। दिवः हिरण्यकशिपुना। आदित्यः रुक्मेण। अश्वेनैव मेध्येन प्रजापतेस्सायुज्यः सलोकतामाप्नोति। एतासामेव देवतानां सायुज्यम्। सार्ष्टिताः समानलोकतामाप्नोति। योऽश्वमेधेन यजते। य उ चैनमेववैद॥७५॥

आदित्याश्चाङ्गिरसश्च सुवर्गे लोकेऽस्पर्धन्त। तेऽङ्गिरस

आदित्येभ्यः। अमुमादित्यमश्वं श्वेतम्भूतन्दखिणामनयन्।
 तैऽब्रुवन्। यन्नोनेष्ट। स वर्यो भूदिति। तस्मादश्वं
 सवर्येत्याह्वयन्ति। तस्माद्यज्ञे वरं दीयते। यत्प्रजापतिरालब्धोऽश्वोऽभ
 तस्मादश्वो नाम॥ ७६॥

यच्छ्वयदरुरासीत्। तस्मादर्वा नाम। यथ्सद्यो वाजान्त्समजयत्।
 तस्माद्वाजी नाम। यदसुराणाल्लोकानादत्त। तस्मादादित्यो
 नाम। अग्निर्वा अश्वमेधस्य योनिरायतनम्। सूर्योऽग्रेर्योनिरायतनम्।
 यदश्वमेधेऽग्नौ चित्यं उत्तरवेदिमुपवपति। योनिमन्तमेवैनमायतनवन्त
 योनिमानायतनवान्भवति। य एववैदं। प्राणापानौ वा एतौ
 देवानाम्। यदर्काश्वमेधौ। प्राणापानावेवावरुन्धे। ओजो
 बलवौ एतौ देवानाम्। यदर्काश्वमेधौ। ओजो बलमेवावरुन्धे।
 अग्निर्वा अश्वमेधस्य योनिरायतनम्। सूर्योऽग्रेर्योनिरायतनम्।
 यदश्वमेधेऽग्नौ चित्यं उत्तरवेदिश्चिनोति। तावर्काश्वमेधौ।
 अर्काश्वमेधावेवावरुन्धे। अथो अर्काश्वमेधयोरेव
 प्रतितिष्ठति॥ ७८॥

प्रजापतिवै देवाः पितरम्। पशुम्भूतम्मधायालभन्त।
 तमालभ्योपावसन्। प्रातर्यष्टास्मह इति। एकवै
 एतद्देवानामहः। यथ्सव्वत्सरः। तस्मादश्वः पुरस्तात्सव्वत्सर
 आलभ्यते। यत्प्रजापतिरालब्धोऽश्वोऽभवत्। तस्मादश्वः।
 यथ्सद्यो मेधोऽभवत्॥ ७९॥

तस्मादश्वमेधः। वेदुकोऽश्वमाशुम्भवति। य एववैदं। यद्वे

तत्प्रजापतिरालब्धोऽश्वोऽभवत्। तस्मादश्वः प्रजापतेः
पशूनामनुरूपतमः। आऽस्य पुत्रः प्रतिरूपो जायते। य
एववैदं। सर्वाणि भूतानि सम्भृत्यालभते। समेन देवास्तेजसे
ब्रह्मवर्चसाय भरन्ति। योऽश्वमेधेन यजते॥८०॥

य उ चैनमेववैदं। एतद्वै तदेवा एतान्देवताम्।
पशुम्भृतम्मेधायालभन्त। यज्ञमेव। यज्ञेन यज्ञमयजन्त
देवाः। कामप्रय्यं जमकुर्वत। तेऽमृतत्वमकामयन्त।
तेऽमृतत्वमगच्छन्। योऽश्वमेधेन यजते। देवानामेवायनेनैति॥८१॥

प्राजापत्येनैव यज्ञेन यजते कामप्रेण। अपुनर्मरमेव गच्छति।
एतस्य वै रूपेण पुरस्तात्प्राजापत्यमृषभन्तूपरम्बहुरूपमालभते।
सर्वेभ्यः कामेभ्यः। सर्वस्याप्त्यै। सर्वस्य जित्यै। सर्वमेव
तेनाप्नोति। सर्वञ्जयति। योऽश्वमेधेन यजते। य उ
चैनमेववैदं॥८२॥

यो वा अश्वस्य मेध्यस्य लोमनी वेदं। अश्वस्यैव
मेध्यस्य लोमल्लोमञ्जुहोति। अहोरात्रे वा अश्वस्य
मेध्यस्य लोमनी। यथसायंप्रातर्जुहोति। अश्वस्यैव मेध्यस्य
लोमल्लोमञ्जुहोति। एतदनुकृति ह स्म वै पुरा। अश्वस्य
मेध्यस्य लोमल्लोमञ्जुहोति। यो वा अश्वस्य मेध्यस्य पदे
वेदं। अश्वस्यैव मेध्यस्य पदेपदे जुहोति। द्रशपूर्णमासौ वा
अश्वस्य मेध्यस्य पदे॥८३॥

यद॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते। अ॒श्वस्यै॒व मे॒ध्यस्य॑ प॒देप॑दे जुहोति।
 ए॒तद॑नुकृति ह स्म॒ वै पु॒रा। अ॒श्वस्य॑ मे॒ध्यस्य॑ प॒देप॑दे
 जुह॑ति। यो वा अ॒श्वस्य॑ मे॒ध्यस्य॑ वि॒वर्त॑न॒वैद॑। अ॒श्वस्यै॒व
 मे॒ध्यस्य॑ वि॒वर्त॑नेवि॒वर्त॑ने जुहोति। अ॒सौ वा आ॑दि॒त्योऽश्वः॑।
 स आ॑ह॒वनी॒यमा॑गच्छति। तद्वि॒वर्त॑ते। यद॑ग्नि॒होत्र॑ जुहोति।
 अ॒श्वस्यै॒व मे॒ध्यस्य॑ वि॒वर्त॑नेवि॒वर्त॑ने जुहोति। ए॒तद॑नुकृति ह
 स्म॒ वै पु॒रा। अ॒श्वस्य॑ मे॒ध्यस्य॑ वि॒वर्त॑नेवि॒वर्त॑ने जुह॑ति॥८४॥
 ॥ ॐ शान्तिः॒ शान्तिः॒ शान्तिः॑ ॥

